This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Stanford University Libraries
3 6105 128 548 059

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

Digitized by Google

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PRAŽSKÁ

LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK

VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

REDAKTOR

JOSEF PÁVEK.

ROČNÍK III.

Verein. Realgymnasium für Mädchen in Budweis
Spolkové dívčí reálné gymnasium v Č. Budějovicích
VIII 32-3
1908
I. 41c
č. inv. 518c

1907.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor Josef Pávek. — Tiskem »Politiky« v Praze.

Digitized by Google

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
JUL 18 1977
AP52
P613
V.75

OBSAH.

Články.

Prof. Dr. Albín Bráf, Národohospodářský ústav při české akademii 5
Doc. Dr. Fr. Procházka, O chorobnicích . 7
F. V. Krejčí, Náboženství a naše doba . . . 11
Prof. Dr. O. Chlup, O alkoholismu v dětství 15
Prof. Dr. F. Počta, Okolí Pražské, a pitná voda 33
Prof. Dr. O. Wagner, K otázce lycejní v Praze 35
Doc. Dr. Zdeněk Nejedlý, O hudební kritice 38
Dr. L. Langer, Na ochranu volební svobody 42
Prof. Dr. Fr. Drtina, Venkovské školy výchovné v cizině 57
Prof. Dr. In. Arnošt Bláha, Stará a nová mravnost 59
Doc. Dr. Kamil Lhoták z Lhoty, Nikotinismus 62
Dr. L. Langer, Péče o zanedbanou mládež v Rakousku 64
Dr. Jiří Kaván, O methodách, jichž se užívá k hledání malých oběžnic 66
Dr. O. Theer, Hana Kvapilová 81
Doc. Dr. Eduard Babák, Z nauky o dědičnosti 84
Dr. L. Langer, Sjezd na ochranu zanedbané mládeže 87
Prof. Dr. Cyrill Horáček, K otázce bytové 105
Dr. B. Franta, Úprava Podskalí a Malé Strany 109
Fr. Hlaváček, Jubilejní výstava Pražského komorního obvodu 1908 111
Doc. Dr. Zd. Nejedlý, Jan Gebauer . . 129
Prof. Dr. Vladim. Slavík, Čím zmírá člověk ve vodě 132
Dr. Hugo Minářík, O moderním názoru na zločince 135, 162
Prof. Dr. G. Kabrhel, Škodné účinky alkoholu v poměru ku práci tělesné 161
Prof. Dr. Vladimír Slavík, Následky mocných duševních dojmů 185
Dr. Josef Babor, Rozdělení lidstva v plemena 187
Dr. A. M. Mayer, Výstava měst komorního obvodu na jubil. výstavě Pražské obchodní komory r. 1908 189
Jan Ohrenstein, Něco z oboru měření . 191
Docent Dr. Karel Domin, Novější bádání o vzniku rostlinstva 217
Prof. Dr. Josef Pešek, Dr. Karel Slavoj Amerling 219
Docent Dr. Jan Krejčí, Literární historie a filologie 222
MUDr. Jan Dvořák, K studiu sanatoria Dra Hamzy pro skrofulosní v Luži 223
Edvard Beneš, Konference míru . . . 225, 245
Prof. Dr. J. Hnátek: Prof. Dr. Emerich Maixner 241
Prof. Dr. Theodor Kašpárek, Osobní ochrana proti vzteklině 243
Dr. L. Langer: Ministerstvo práce . . . 249

Lidové přednášky české university.

Prof. Dr. B. Němec, Úvod do biologie 250
— Lidové přednášky 252

Národní hospodářství.

K. Karásek, Zemský pojišťovací fond cís. Frant. Josefa I. 19
Fr. Procházka, Spořivost a národ 20
— Bankovní výkazy 22
— Živnostenská banka (Změna v presidiu) 47
— Bilance bank 72, 88, 116
— Občanská záložna na Smíchově 73
— Nový vzrůst českého obchodního domu 73
— Česká banka v Praze 90
— Banka »Slavia« 90, 142
— C. k. priv. Assicurazioni Generali 90, 120, 142, 199
Dr. Josef Bělohlav, Dva obrazy z hospodářských poměrů Rumunska 114, 138
— První česká akc. společnost pro pojišťování na život v Praze 118
— Česká spořitelna 119
— C. k. banka pro země rakouské 119
— O úkolech absolventů českých obchodních akademií 119
— Rakouský Lloyd 120
K. Karásek, Starobní pojištění u zemského pojišťovacího fondu 166
Karel Scheinpflug, Spořme 167
— Životní pojišťování v Rakousko-Uhersku v r. 1906 . 171
Prof. Dr. A. Bráf, Světohospodářský ruch a my . 193

Digitized by Google

— Národní jmění a životní pojišťování 198, 229
Dr. M. Švácha, K historii snah našeho exportu 228, 253
Karel Karásek, Otázka plavebního spojení s Jižní Amerikou 256
Bonifikační fond zemědělský při zemském pojišťovacím fondě 257
Životní a pensijní pojišťování 259
Z činnosti první české akc. společnosti pro pojišťování v Praze 259

Výchova a školství.

Prof. dr. Otakar Kádner, Několik slov o školním zkoušení 16
Josef Zeman, Ústavy pro děti hluchoněmé 45
— Pražské university 47
— Vzdělání rakouských národů 47
V. Heller, Jednota Komenského, spolek pro reformu školství 69
— Svaz osvětový 72
— Německé školy v Praze 72
— Úprava maturitních zkoušek 73

Dělnická otázka.

Dr. Rambousek, Blahobytná zařízení pro dělníky 90
Vincenc Svoboda, Arnošt Abbe 259

Veřejné dopravnictví.

Dr. L. Vaněk, O podporování místních drah v Čechách 142

Zdravotnictví.

Dr. Ladislav Jeništa, Nemocnice ve svém rozvoji 49
— Účinky běhu na tělo lidské 52
— O vztahu tuberkulosy k alkoholismu 52
— K ochraně zdraví dělnictva 52
— Útulek pro nemocné rakovinou 52
Dr. Panýrek, Jen spát 146
— Moderní léčení Karlovarskou vodou v Praze . . . 150
— Primář ústavu choromyslných 150
— Zajímavý přírodní objev 150
Prof. Dr. Antonín Veselý, Dra Hamzy léčebný ústav pro skrofulosní v Luži 199

Zemědělství.

Dr. Karel Viškovský, Zákonná opatření proti parcelářství 22

Belletrie.

Jos. Uher, Chvíle humoru 24
— Odpočinek (Sen po západu) 25
Skitalec, Přervaný sonet (Přeložil Vinc. Červinka) . 25
Antonín Sova, Mír 52
— Scenerie zatopeného důlu 53
Karel Pelant, Lidé na Marsu 53
Gustav R. Opočenský, Objevení země 74
Abigail H. Horáková, Jarní nálada 74
— Touha 96
Energie národa (přeložil Karel Pelant) 97
M. Votrubová—Haunerová, Codea rescriptus . 120
Camille Flammarion, Večernice 121
Jiří Mahen, Hrdina 151
Janusz Korczak, Blázen (přeložil Přem. Ot. Plaček) 152
Frant. S. Jaroš, Kříž 172
M. Votrubová-Haunerová, Srdce 201
Quido Maria Vyskočil, Záhady 201
Alphonse Daudet, Poslední kniha (přeložil V. Kuneš) 203
Th. Gautier, Karavana (přeložil V. Kuneš) 230
Roman Hašek, V temnotách 231
Fr. S. Jaroš, Curriculum vitae 263
Zítra vyjde sluníčko. (Z ruského přel. J. Rozvoda) . 263

Literatura a umění.

Václav Hladík, Prudernost a naivnost 27
— J. Suk, Asrael 75
— Z našich nejmladších. Doc. Dr. Zd. Nejedlý . . 76
— O. Odstrčil, Osiřelo dítě 77
— Naše smetanovství. Doc. Dr. Zd. Nejedlý . . . 77
— Činohra. Fr. Khol 77, 124
Doc. Dr. Zdeněk Nejedlý, † Karel Knittl . . . 93
— C. Goldoni, Mirandolina 95
— Guimer, V nížině, Fr. Khol 95
— Pražský Karneval. — Missa solemnis. — Doc. Dr. Zd. Nejedlý 123
— L' Esterel 124
Třetí cyklus »Kruhu českých spisovatelů« 154
Národní divadlo 155, 173
Docent Dr. Zd. Nejedlý, Karel Knittl 156
Docent Dr. Zd. Nejedlý, Ke sporu o K. Knittla . 175
Docent Dr. Zd. Nejedlý, Volná myšlenka v umění 205
Docent Dr. Zd. Nejedlý, Nestrannost uměleck. časopisů 264
Lidové čtení 206, 265
— Obliba Smetanových oper. Zdeněk Nejedlý . 234
— Královna Fiammetta, Zdeněk Nejedlý . . . 234
— Opera v Národním divadle, Vlad. Helfert . . 266
— Koncerty, Vladimír Helfert 267
— Činohra v Národním divadle, Fr. Khol 267

Z literárního trhu.

Jar. Vrchlický, Svlačce na úhoru 28
Otto Faster, V pavučinách 28
E. T. A. Hoffmann, Zlatý hrnec 28
Gaston Tissandier, Hrdinové práce 29
Dr. A. Ba er, Lavoisier 29
Petr Cornelius, Lazebník Bagdadský 29
Jan Hasištejnský z Lobkovic: Putování k svatému hrobu 29
Dr. K. Viškovský, České kapitoly o volební opravě . 29
Fr. Herites, Botanická pohádka 29
Fr. J. Čečetka, Oběti lásky 29
Jiří Sumin, Dvě novelly 29
Semenec 29
Emilie Zola, Pravda 30
P. A. Kropotkin, Paměti revolucionářovy 78
Jos. V. Sládek, Spisy básnické 78
Adolf Boh. Dostal, Ad vesperascit 78
Fr. Palacký, Idea státu rakouského 79
Pierre Lotti, Harémy kouzla zbavené 79
Marie Calma, Pohádky 79
Marie Baškircevová, Denník 79
M. Pernica, Hrst belletrie 79
J. S. Machar, Prosa z let 1904—1905 155
J. Herben, Hostišov 155
Fr. Soldan, Faunovy melodie 155
Václav Vlček, Druhové z mládí 156
F. Domela Nieuwenhuis, Dějiny socialismu 174
Dr. E. Chalupný, Národní povaha česká 174
Karel Jonáš, Ženich 174
William Crookes, Spiritualismus a věda 206
Jan Hus, O svatokupectví 207
Antonio Beltramelli: Ověnčená a jiné povídky . . . 207
Gustav Pfleger Moravský: Z malého světa 207
Louis Křikava, Pavilon moru 207
Z. N. Gippius, Noví lidé 208

Digitized by Google

»Ottův atlas zeměpisný« 208
A. B. Dostal, Minuty 208
Lumír 235
Zd. Nejedlý: Počátky husitského zpěvu 235
J. S. Machar, Řím 235
Jos. Jan Svátek, V zemi Faraonů 236
MUDr. R. Adamík, Choroby duševní, jejich příčiny a léčení 236
Max Seiling, Mé výzkumy v oblasti spiritismu . . . 236
Gustav Pfleger Moravský, Ztracený život 236
E. St. Vráz 237
My mladí muži! 237
Lékařský tělocvik domácí 237
Krejčí František, Svoboda vůle a mravnost 267
Jaroslav Vrchlický, Západy 268
Honoré de Balzac, Dívka se zlatýma očima 268
Leander Čech, Karolina Světlá 268
Jar. Zeliva, Polární země 268
Georges Renard, Má-li člověk svobodnou vůli? . . 269
V. Mrštík, Zlatá nit 269
M. Jahn, Duhová vidma 269
Camille Flammarion, Konec světa 269
André Theuriet, Kniha krajanky 269
Moravsko-slezská revue 270
Žil jsem 270

Cestovní obzor.

Josef Pávek, Několik vzpomínek z ostrova Corfu 124, 179
Emil Geistlich, Nevyšlapanou cestou 208

Digitized by Google

ČÍSLO 1. ROČNÍK III.

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

LEDEN Redakce a administrace: Zatímně v Tůních č. 8. R. 1907.

Prof. Dr. Albín Bráf:

NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ ÚSTAV PŘI ČESKÉ AKADEMII.

(Slovo k orientaci.)

Uplynulo více než rok od té chvíle, kdy náměstek protektora České akademie ve slavnostním shromáždění jejím potvrdil v zahajovací řeči své správnost pověsti, která byla na podzim r. 1905 ponejprv uveřejněna v kterýchsi novinách, že totiž novým skutkem obětavosti Hlávkovy má býti umožněn zvláštní Národohospodařský ústav při České akademii. Arci nešlo o vědecký ústav, jak první pověst byla označila, nýbrž o instituci pro účely praktické, jejíž plán dokonce byl již pojat před několika lety a znenáhla nabyl nynější podoby. Souviselť plán ten zajisté s rostoucím u nás vědomím, že národ náš jest v oboru národohospodářském opozdilejší než v oborech umění a práce naukové, kteréžto vědomí, jako jeden z výsledků jubilejní výstavy z r. 1891 a snad nejdůležitější její výsledek, právě v posledních letech XIX. věku ve vrstvách české inteligence se zakořeňovalo a ponoukalo k úvahám, snahám nápravným i rozličným pokusům akcí v duchu hesla „Svůj k svému“ a to k pokusům ne vždy dosti správným a věcně promyšleným. Mezi lidmi poměrů znalými nebylo sporu, že nespočívá poměrná česká opozdilost ani tak v nějaké menší míře dovednosti a pokročilosti technické, aniž zcela v nemohoucnosti naší kapitálové, nýbrž především v poměrném nedostatku pravé schopnosti a čilosti podnikatelské. Také to bylo častěji vytčeno, že tento nedostatek nedá se odvozovati ze zdědění a děděné povahy národní, nýbrž že se prostě vysvětluje sociálním procesem, který byl vyvolán germanisačním dílem věku XVIII. a pak zase poměry, za kterých probíhalo naše národní obrození. Poměry těmi byl způsoben jednostranný směr ve tvoření společenských tříd v našem národě. Českým lidem schází podněcující a uchvacující vliv okolí neb prostředí, jaké právě bezděčně vychovává u národů průmyslově a obchodně pokročilých v mládeži náklonnosti, směry myšlení a dychtění a vůbec vlastnosti, na kterých se zakládá schopnost k vyšším ukolům samostatného podnikání. Přirozeně vzešla otázka, jak takový v samých poměrech živo'ních založený nedostatek umělým napomáháním odklizovat. Byla na snadě myšlenka, aby náš dorost byl do takových prostředí v cizině na zkušenou soustavně uváděn. Zde tkví prvotní myšlenka, ze které ponenáhlu organisační obrysy Národohospodářského ústavu se vyvinuly. Již v červenci r. 1898 bylo při úvahách o reformě našeho obchodního školství, kterou se obírala tehdy Československá obchodní akademie i spolek jejích absolventů, veřejně vysloveno, že by sbor vydržující dosud řečenou akademii v případě postátnění ústavu měl část značného svého jmění věnovati tomu cíli, by „nejlepším a nejschopnějším svým žákům za odměnu umožňoval delší pobyt ve vynikajících sídlech obchodu, aby vrátíce se, ve prospěch svůj a zároveň obecný zužitkovali všeho, čím tam své vzdělání na škole nabyté mohli doceliti.“ (Hlas Národa z 3. července 1898.) Ta myšlenka byla pak pořád dál bez ohledu na obchodní akademii a obchodní

Digitized by Google

akademiky, tedy vůbec se zřetelem na mladé talenty v odvětvích výrobních a obchodních, probírána a určitěji propracována. Naskytl se i fond, jenž s tím zřetelem u Zemské banky byl ukládán. Až konečně Hlávkovo věnování r. 1905 provedení záměru urychlilo v rámci podstatně širším než byl původně míněn, totiž v rámci ústavu, který by vůbec měl za cíl národohospodářské zvelebení české. Přičlenění nového ústavu k České akademii uznáno po dobrém rozmyslu za nejvhodnější, protože se věc dala provésti v podobě dodatku ke stanovám akademie a ústav tím spolu mohl nejsnáze nabýti nimbu veřejného ústavu, jenž stojí pod protektorátem člena rodiny panovnické. Pouhá korporace soukromá jakéhokoliv druhu nikdy by toho významu a váhy nemohla nabýti.

Tak asi stručně lze naznačiti vznik Národohospodářského ústavu, který sice je formálně přičleněn k České akademii, ale jakmile bude ustaven, bude se spravovati úplně samostatně a udržovati s Českou akademií spojení pouze pomocí společných komisí, jež mají býti dle potřeby zvoleny, kdykoliv nějaký problém se nahodí, jehož řešení vyžaduje spolupůsobení mužů vědy s praktiky výrobními neb obchodními.

Všeobecně vytčeno jest novému ústavu za cíl, „aby usiloval o zvelebování národohospodářské činnosti lidu českého ve směrech praktických, především povzbuzováním k pokroku ve všelikém oboru výrobní techniky (průmyslu, zemědělství, hornictví) i obchodu a péči o lepší zdatnost v oboru vyšších úkolů samostatného podnikání“.

Na kolik pak běží o podrobné směry provádění toho cíle, jest v článku II. stanov ustanoveno, že bude:

1. stopovati národohospodářský stav a rozvoj v lidu českém, zjišťovati jeho nedostatky a mezery, povzbuzovati k jejich odklizování a mravní váhou svého hlasu působiti k podpoře a utužení hospodářských ctností v lidu českém vůbec;

2. udržovati ve stálé patrnosti všeliké talenty české, pokud vynikají v oboru výrobní techniky a obchodu, ať působí doma nebo v cizině, aby bylo možno v každém případě potřeby pozornost k nim obraceti a na místa je přiváděti, kde by své schopnosti mohli nejlépe uplatniti a zdokonaliti;

3. mladým mužům národnosti české, kteří osvědčili již také prakticky kromobyčejnou schopnost v nějakém oboru výrobní techniky neb obchodu, podporou mravní i hmotnou usnadňovati pobyt ve vynikajících místech výrobních neb obchodních za tím účelem, aby se utužili v příslušné odborné technice a získali rozhledu i zvýšené schopnosti podnikatelské zaměstnáním v závodech zvláště pokročilých a bezprostředným vnímáním života a ruchu důležitých prostředí výrobních a obchodních, tak aby potom mohli získaných zkušeností ve vlasti své plodně zužitkovati;

4. vypisovati veřejné soutěže na řešení problémů pro výrobní techniku některého oboru zvláště závažných;

5. podávati příslušným místům návrhy na změny v organisaci učelišť důležitých pro odborné vzdělání v některé větvi výrobní neb obchodní techniky, na zřizování nových způsobů takových učelišť anebo učitelských stolic i ústavů na vysokých školách a t. p.;

6. pořádati poučné výklady jednotlivé neb řadové o předmětech, jež se týkají jednotlivých neb všech odvětví techniky výrobní a obchodní;

7. podporovati účely zákonodárství, jakož i státní a zemské správy tím, že vždy bude hotov k požádáním příslušným podávati dobrá zdání v záležitostech, jež se dotýkají obecného národohospodářského dobra státu i země.

Členstvo nového ústavu bude se skládati ze členů řádných, dopisujících a čestných. Počet řádných smí činiti nejvýše 50. Skutečně prozatím obsazeno jen 40. Na nich spočívá hlavní břemeno správy ústavu. V příčině kvalifikace pro úřad členů řádných i dopisujících jest ve stanovách (čl. VI.) předepsáno toto:

„Řádnými i dopisujícími členy se mohou státi mužové české národnosti, kteří mají své řádné bydliště v Rakousku (v zemích v říšské radě zastoupených) a nevšedně vynikají odbornicky v praktických povoláních výrobních i obchodních jako samostatní podnikatelé, jako členové sborů řídících veliké závody neb jako řídící úředníci takových závodů, aneb jsou na slovo vzati pro svou znalost výrobní techniky, obchodu a národohospodářských poměrů i potřeb vůbec.“

Počet členů dopisujících není obmezen. Zvláštní úlohu mají členové čestní. O nich praví stanovy:

„Za členy čestné mohou býti zvoleni bez ohledu na národnost a státní příslušnost zvláště vynikající osobnosti — pokud možno hlavně z povolání výrobních a obchodních — které požívají náležité vážnosti a vlivu a jsou ochotny podporovati snahy Národohospodářského ústavu hledíc k úkolům čl. II. odst. 3.“

Tu jde tedy právě o úkol, jenž ze všech nejprve tvořil jádro celého plánu. Ostatně mají v příčině podpory mladých mužů, kteří budou na zkušenou do ciziny posíláni (nikoliv na pouhé cestování), také býti za sprostředkování dožadováni rakousko-uherští vyslanci a konsulové, s nimiž stanovy dovolují Národohospodářskému ústavu přímý styk.

Vnitřní ústrojí ústavu se dělí na sborová sezení celého ústavu, v nichž mají řádní členové právo hlasovací, a na odbory, ve které se členstvo rozstoupí na základě vlastních přihlášek a které budou v poradách, v nichž i příslušní dopisující členové mají míti právo hlasovací, při-

Digitized by Google

pravovati pro sborová sezení všecky návrhy, jež se týkají odvětví v odboru zastoupených. Pro návrhy na udílení podpor těm, kdož chtějí se vypraviti do ciziny na zkušenou, bude každého roku zvolena zvláštní porota. Pro ni obsahují už stanovy velmi zevrubnou instrukci.

Fond, se kterým nový ústav svou činnost započíná, činí nyní okrouhle 330.000 K.

Připomenouti jest ještě, že nový ústav není určen k tomu, aby publikoval nějaké spisy, také nesmí se akciemi, závodními podíly nebo peněžními podporami účastniti při nějakých podnicích. Z celého znění výše otištěného čl. II., který vymezuje působnost Národohospodářského ústavu, vyplývá dále, že není účelem jeho, aby se oddával nějaké pravidelné činnosti hospodářsko-politické, jakou provozují obchodní komory nebo zemědělské rady. Není sice ze závažných příčin vyloučena (č. 7 čl. II.), avšak těžiště činnosti ústavu spočívá jinde, v péči o technické pokroky a podmínky podnikatelské zdatnosti. Jdeť tu právě o dělbu práce. Nebyloť žádné potřeby vyvolávati nový ústav, který by s komorami a radami řečenými v stejných úkolech soutěžil. V tom směru panují dosud omyly o povaze nového ústavu a byly také příčinou, že se nehledělo porůznu správně na volby osob za první řádné členy povolaných. Již k volbě první třetiny řádných členů, kterouž volbu vykonalo valné shromáždění České akademie jako navrhovací volbu pro Nejvyšší schválení, byly vyžádány pečlivě odůvodněné návrhy mnohých v českém světě výrobním a obchodním vynikajících osobností. Další volby už se dály výlučně od těchto členů, resp. těch, kteří zase jimi byli zvoleni, za všech ochran objektivnosti. Vždy musily návrhy býti odůvodňovány a rozhodné slovo popřáno znalcům téhož oboru, jemuž navržený náležel, nebo oborů věcně nejbližších. Všecky volby dály se lístky, tedy hlasováním tajným, aby nebylo žádného nátlaku, který každé veřejné hlasování volební i v užším kruhu způsobuje. Že přes to mohou vzejíti a už vzcházejí jisté nespokojenosti — proč ten ano a onen ne — jest pochopitelno. Ale bylo při volbě řádných členů dbáti nejen toho, má-li kandidát ve svém oboru opravdu tu vynikající odbornost, které požaduje čl. VI., nýbrž může-li také podle jeho poměrů a jiných zaměstnání od něho se očekávati a na něm žádati, že se prací ústavu zúčastní, neboť konceptních sil, které by referáty a pod. pro členy pracovaly, ústav míti nebude, jinak by mu nestačily prostředky jeho k účelům stanovami předepsaným. Bylo proto právě ve stanovách učiněno opatření, že kvalifikace členů řádných a dopisujících je stejna, takže zvolení členem dopisujícím nemůže pro nikoho býti výrazem menší vážnosti. I místní rozdělení členů řádných řídilo se zřetelem na možnost pravidelné účasti při pracích ústavu. Proto na př. připadly na Moravu ze 40 členů řádných jen 3 (Bubela, Seifert, Životský), ač panoval vřelý zájem zabezpečiti zastoupení vynikajících osobností národohospodářského světa moravského. To vše musí pak volbami dopisujících členů se vyrovnati. Bylo ostatně 10 míst řádných členů ponecháno neobsazených, aby se při ustavení odborů mohlo, čeho třeba, doplniti.

Bylo řečeno, že povstává takto ústav ve svém způsobu dosud jediný. On vyrostl však ze zvláštních potřeb našich českých, proto má úkol i ústrojí úplně svérázné. Bude to ústav na jakémkoliv proudu veřejného mínění nezávislý, který ničeho nemusí dbáti než svého důležitého poslání. A nejlepším zpečetěním správného neb pochybeného výběru sil budou výsledky.

Docent Dr. Fr. Procházka:

O CHOROBNICÍCH.

Péče o chudé, neduživé a výdělku neschopné osoby přináleží domovským obcím (zákon říš. z 5. března 1862, 3. prosince 1863 a zem. z. pro král. České ze 3. prosince 1868). Úprava chudinství pak v jednotlivých obcích je v rámci zákona ponechána úplně samosprávám obecním a proto není chudinství všude stejně zařízeno. Rozhodují zde místní poměry v obyvatelstvu, smysl pro zájmy společenské a humanitní a na prvním místě finanční prostředky jednotlivých obcí. V celku bývá pomoc, kterou obec svým chudým a neduživým příslušníkům poskytuje, dvojí, buď ústavní,

Digitized by Google

buď volná. Obec zřizuje chudobince, chorobnice, ústavy pracovní (donucovací pracovny), sirotčince a podobné ústavy pro určité třídy osob, jež obci na starost připadly, ve kterých pak dostává se chovancům úplného zaopatření. Vedle toho poskytuje jiným chudým pomoc částečnou ve způsobě peněžní stálé podpory (almužny), přístřeší, šatstva a p. Podpora chudinská, volná čili mimoústavní, je z pravidla pouze částečnou, ježto výše její nikterak nestačí ku hrazení všech nutných potřeb životních. U obce pražské, kde chudinství relativně velmi dobře je opatřeno, obnáší nejvyšší stálá podpora chudinská pro jednu osobu 9 kor. měsíčně; vedle toho může se dostati chudému mimořádné podpory na byt a něco na šatstvu.

Větší a zámožnější obce zřizují zaopatřovací ústavy ku stálému a úplnému zaopatření svých chudých, neduživých a k výdělku neschopných občanů. Hromadné zaopatření je pro obec lacinější, nežli by bylo úplné zaopatření domácí, a o zaopatřence je tím mnohem lépe postaráno, nežli ponecháním jich v rodině nebo dokonce v cizí domácnosti.

Ještě jeden sobě prospěšný cíl sledují obce zaopatřováním svých chudých v ústavech. Zbavují se tak lidí, štítících se práce, stále domáhajících se podpor chudinských, pouličních žebráků, vagabundů a opilců.

Rozhlédneme-li se po tom, jak jsou chorobnice v různých městech v Německu, Švýcarsku a Rakousku zařízeny, ať již nesou název chorobnice (Siechenhaus) nebo ústavů zaopatřovacích (Pflegeanstalt), vidíme, že v celku sledují trojí účel: 1. zaopatřiti chudé, k práci neschopné osoby; 2. zaopatřiti osoby vleklými chorobami stižené a tak ulehčiti přeplněným nemocnicím a léčebnám; 3. umístiti na čas (lacino) rekonvalescenty po těžkých nemocech neb úrazech, nežli nabudou ku práci plné schopnosti.

Vzhledem k těmto účelům a okolnostem setkáváme se v chorobnicích s lidmi, jichž nezpůsobilost k výdělku zaviněna byla velmi různými chorobami tělesnými a duševními, takže lékař najde tu velmi pestrou směs chorob všeho druhu. Tato pestrost netýká se však jen druhu chorob, nýbrž i lidí samých. Největší část chovanců pochází arciť z nižších, chudých tříd společnosti lidské, vedle nich ale mnohý, který kdysi zámožný svou vinou, neb bez viny o vše přišel a nad to neduhem tělesným postižen, obci na starost připadl. Pak bývá v chorobnicích umístněna i kategorie lidí spustlých, kteří nikdy nic kloudného nedělali, žebráků z povolání, alkoholiků, potulovačů i sešlých prostitutek — tedy i ve smyslu socialním společnost pestrá. Četné jsou ústavy zaopatřovací, které chovají všecky tyto typy společnosti lidské pohromadě; ve větších obcích však vidíme snahu po třídění.

Tak v první řadě vedle chorobnic zařizují se chudobince. Chudobince jsou ústavy zaopatřovací pro starce a stařeny, kteří následkem sešlosti věkem stali se k výdělku neschopnými; chorobnice naproti tomu jsou ústavy pro osoby každého věku, jež následkem nějakého neduhu tělesného neb duševního k výdělku jsou nezpůsobilé. Toto rozdělení provedeno skoro ve všech velkých městech.

Známá pařížská salpêtrièra je chorobincem i chudobincem pohromadě.

U nás v Praze máme dva ústavy: chorobnici na Karlově a chudobinec u sv. Bartoloměje. Jinde, jako ku př. ve Vratislavi,*) mají chorobnici pro osoby spořádané, bezúhonné a pro onu kategorii obecních opilců a zahalečů mají účelně zařízený „Arbeitshaus“. Do chorobnice vratislavské nepřijímají se též epileptikové (nemocí padoucí trpící), kteří umístněni jsou v jiném ústavu, a konečně tam nepřijímají choré, stále na lůžko upoutané, které zaopatřuje obec vratislavská ve vlastní nemocnici městské.

To je však příklad výminečný, neboť nezhojitelní a vleklou chorobou stižení, ať osoby chodící neb ležící, patří do chorobnice; u nás pak po zákonu ani do nemocnic přijímáni býti nemají.

Dle platných zákonitých pravidel o přijímání a léčení nemocných ve všeob. nemocnicích (zákon ze 3./III. 1888 č. z. z. 19, jímž upravují se poměry všeob. veř. nemocnic v král. Čes.) jsou nemocnice ustanoveny k tomu, aby poskytovaly pomoc osobám stiženým nemocí zhojitelnou (§ 1.). Osoby pak, trpící nezhojitelnou nemocí, jakož i osoby stižené neduhy vleklými, které nepotřebují nepřerušeného dozoru lékařského a stálé péče, nýbrž mohou býti ošetřovány doma, nebo v přiměřených ústavech jiných, nejsou z pravidla způsobilé, aby přijaty byly do všeob. veř. nemocnice. Jen výminečně lze přijati osoby, stižené nemocí

*) Chorobnice ve Vratislavi je velmi pěkně zařízena pro 350 osob.

Digitized by Google

nezhojitelnou aneb vleklou, a to tehdy, když neduh tak se zhoršil, že nastala potřeba zvláštní pomoci lékařské, nebo, když se k neduhu jejich přidruží jiná nemoc (§ 3.).

V § 4. normálních stanov, platných pro všeob. veř. nemocnice v král. Českém (výnos místodrž. ze 12./III. 1890) znovu se opakuje a určitěji ještě vykládá, že nezhojitelní a vleklou chorobou stižení nemají býti do nemocnic přijímáni.

V § 9. (téhož výnosu) se praví: Osoby, nemocí nezhojitelnou neb vleklou stižené, které dle § 3. a 4. stanov těchto byly do ústavu k ošetřování dočasnému přijaty, buďtež ihned propuštěny, jakmile pomine potřeba dalšího jich pobytu v ústavu, stejným pak způsobem budiž naloženo se všemi osobami vůbec, jichž stav průběhem ošetřování objeví se býti nezhojitelným. Nemohou-li osoby takové samy sobě býti přenechány, buďtež obci, v níž je sídlo ústavu, odevzdány k dalšímu opatření. —

Chorobnictví v král. Českém je dosud neupraveno; to, co bylo vykonáno, jest pouze náběh k ústavnímu zaopatřování osob chudých, ale vlastní chorobnictví zůstává při tom stranou. Mohu ze zkušenosti říci, že vůbec není o tom jasných názorů — ani mezi lékaři — co jsou chorobnice a jak mají býti zařizovány.

Úpravou chorobnictví zabývaly se sněmy král. Českého r. 1887 a 1888 a tehdy zmocněn zemský výbor, aby při zřizování a vydržování chorobinců v král. Českém spolupůsobil, pokud nebude otázka chorobnictví upravena zvláštními předpisy zákonnými.

Vydána pak zvláštní pravidla prozatimně platná, dle kterých zůstavuje se zřizování chorobinců na vůli oněm kruhům (zejména okresům a obcím), jimž bezprostředně záleží na tom, aby ústav takový byl založen.

Takový ústav může dosáhnouti zemské podpory ku vydržování, když zakladatelé opatřili veškeren náklad na stavbu a vnitřní zařízení a budova odpovídá všem potřebným požadavkům.

Dále uvádí se v regulativu, že do chorobinců mohou býti přijaty osoby do Čech domovem příslušné, choré, k práci neschopné, jichžto neduh dle platných zákonných předpisů přijetí jich do veřejné nemocnice nedovoluje, aneb jich propuštění z veřejné nemocnice nutným činí; dále též osoby blbé, pokud stav jejich nevyžaduje zvláštního dohledu. K nákladu na vydržování chorobinců přispívají obce za chudé příslušníky své, v chorobincích ošetřované, placením nízké taxy, která obnášeti má nejméně 10 kr., nejvýše 20 kr. za den a osobu. Dále povinna jest obec příslušníku svému při vstoupení do ústavu opatřiti šat, prádlo a obuv. Tyto příspěvky domovských obcí arciť na vydržování ústavu nestačí a tu deficit, který ústavu vzejde, hradí z polovice okres a z polovice zem. Za tento příspěvek zemský vyhražen jest zemskému výboru vrchní dozor nad těmito ústavy.

Na základě tohoto regulativu zřízena jest v království Českém celá řada chorobnic obecních neb okresních s podporou zemskou. —

Položme si nyní otázku, zdali touto úpravou chorobinství vyhovuje se skutečným potřebám? Na tuto otázku nutno odpověděti, že nikoli. Zákon výše citovaný vypovídá choré z veřejných nemocnic, regulativ zemský mluví sice o tom, že mají býti takoví choří do chorobnic přijímáni, avšak chorobnic v Čechách dosud je málo a do těch, jež zřízeny jsou, se právě takoví choří nepřijímají. Nepřijímají se jen z toho důvodu, že chorobnice ty pro těžké, nezhojitelnými a vleklými chorobami stižené nejsou zařízeny — to je jádro všeho zla, na něž poukázati je účelem těchto řádků.

Maje jako lékař chorobnice kr. hl. města Prahy víceleté zkušenosti v oboru chorobinství a všímaje si ústavů takých u nás i jinde zřízených a celé otázky chorobinské vůbec, došel jsem ku přesvědčení, že nutna zde náprava radikální, neboť ony ústavy obecní a okresní, které chorobnicemi se zovou, žádnými chorobnicemi v pravém slova smyslu nejsou, nýbrž jsou to ústavy zaopatřovací, hlavně pro chudé starce a některé nedůživce lehčího rázu.

Vidím v chorobnicích v první řadě nemocnice pro choroby vleklé a nevyléčitelné, tedy opak nemocnic, jež sloužiti mají k uzdravování, a nutný doplněk nemocnic. — Od tohoto základního pojímání, že to jsou v první řadě nemocnice pro choré*) a nezhojitelné, nutno vycházeti a dle toho upraviti celý plán chorobinství.

Z veřejných chorobnic v Čechách účeli svému v hlavních rysech dobře vyhovuje chorobnice

*) Slovo chorý, choroba znamená dlouhotrvající neduh, oproti nemoci, jež je náhlá. Mělo by se více dbáti tohoto slovného a pojmového rozdílu.

Digitized by Google

pražská, založená na rozkaz císaře Josefa II. ku zaopatření chorých „nemocemi svými odpor a ošklivost vzbuzujících". Umístněna byla ve zrušeném klášteru při starobylém kostelu karlovském a otevřena 1. prosince 1789 a první choří do ní uvedeni z Vlašského špitálu pod Petřínem a ze soukromého ústavu chudých na Novém městě. Kapitály těchto ústavů byly zároveň přikázány chorobnici. Z prvu byla chorobnice pražská ve správě státní, od r. 1862 jest ústavem městským.

Podívejme se blíže, jakého druhu choří docházejí zde zaopatření. Chovance ústavu možno rozděliti na dvě kategorie. Do první kategorie patří ti, kteří nejsou na lůžko upoutáni a mohou samy sebe obsluhovati; těch je většina. Jsou to slabomyslní, idioti od narození, choří po dětských obrnách mozkových a míšních, padoucníci, zblbělí po nemocech duševních a nyní klidní, dále zmrzačení, bezrucí, hrbáčkové vysílení a dýchaviční, lidé kostižerem trpící, ztuhlostí pateřní, velkými kýlami, nevidomí různého druhu a jiní. Tito choří jsou umístněni a roztříděni jednak podle svých chorob (ku př. mladší slabomyslní pohromadě, neb epileptické ženy), jednak dle povahy a intelligence.

Druhou kategorii chovanců naší chorobnice tvoří ti, kteří následkem své staré choroby, nebo pro nějakou nemoc interkurrentní jsou vázáni na lůžko. Asi 60 až 70 chovanců potřebuje stálého ošetření po způsobu nemocničním a dostává se jim toho v síních nemocničních (domácí nemocnice). Jsou to lidé ochrnutí následkem mrtvice mozkové, nemocní stižení úbytěmi míšními neb jinými chorobami míšními vedoucími ku ztrátě schopnosti chůze, choří s chron. rheumatismem kloubním znetvořujícím, lidé trpící dýchavičností následkem nemocí plic a srdce, vadami srdečními, lidé marasmem stižení, nezhojitelnou rakovinou (střeva, dělohy), ochrnutím při vodnatelnosti mozku, úbytěmi mozku a podobnými těžkými nemocemi.

Jsou to ubožáci nejhorší, jakých jen málo vídáme ve veřejných nemocnicích. Neboť velká část jich je bezmocná (hilflos), to jest nejsou mocni ani sebe v nejmenším obsloužiti, ve všem jsou odkázáni na pomoc cizí, opatrovnickou; nemohou se ani učesati, ani umýti, ani bez pomoci potřeby tělesné vykonávati, ba ani najísti, nutno je krmiti.

Mnozí z nich kálejí a močí stále pod sebe. To jsou ti ubožáci, které zákon z veřejných nemocnic vyhání, aniž se stará, co s nimi se stane! Hledal jsem marně tuto kategorii chorých v chorobincích v Čechách. Odpověděli mi lékaři a představení těchto chorobnic, že jich nepřijímají; a také ústavy ty pro takové choré nikterak nejsou zařízeny, ježto jim schází opatrovnický personál a chovanci jsou obyčejně povinni jeden druhého obsluhovati. Onemocní-li vážněji některý chovanec, přeloží se na čas do nejbližší veřejné nemocnice.

Tyto poměry zřejmě ukazují, že dosavádní chorobnice na základě regulativu zemského zřízené jsou ústavy zaopatřovacími, nikoli však chorobnicemi v pravém slova smyslu. Těžcí na lůžko upoutaní choří zůstávají v rodinách v poměrech nejbídnějších, anebo, nemají-li nikoho, jsou opatřeni v domácnostech cizích za jistou malou náhradu od obce domovské. Jak vyhlíží toto zaopatření! — leží začasté v kůlnách neb v chlévích a čekají toužebně na smrt — vysvoboditelku!

Chorobnice s podporou zemskou ošetřují starce a neduživce lehčího rázu a osoby slabomyslné. Jsou to ústavy dobré — nechci nikterak podceňovati jich význam — ale chorobnicemi nejsou; y zříditi bude úkolem příštích let!

Ještě o jedné skupině chorých jest se mi zmíniti, kteří v chorobnicích (a bohužel i v naší pražské) zaopatřováni bývají. Jsou to lidé práce se štítící, alkoholikové, lidé spustlí, kteří vymlouvajíce se na nějakou svoji chorobu (alkoholismus, rozedmu plic, vřed bércový a pod.) pracovati nechtějí. Dáváni bývají do ústavu, aby se jich úřady a společnost lidská zbavila. To je skvrna ústavu, která volá po nápravě.

Jak přijdou k tomu lidé spořádaní, aby v bídě své tělesné byli vydáni ještě nepříjemnostem soužití s osobami mravně zvrhlými! Pro takový druh lidí mají býti zřízeny zvláštní ústavy, donucovací pracovny. Ti z přijímání do chorobnic mají býti úplně vyloučeni.

Doufám, že z toho, co na tomto místě jen krátce mohlo býti pověděno, čtenář seznal, jak nedostatečně dosud u nás chorobinství je opatřeno, a že nabyl jasnějšího obrazu o tom, co chorobnice býti má. Končím, dávaje naší veřejnosti na uváženou, jakým způsobem náprava by zjednána býti měla. Mám za to, že jest třeba:

Digitized by Google

1. Pokračovati v zařizování zaopatřovacích ústavů obecních a okresních pro starce a neduživce lehčího rázu (nynější chorobince změní své jméno, ne svůj ráz).

2. Pro vlastní choré buďtež zřízeny nové velké chorobince po způsobu zemských ústavů pro choromyslné. Chorobince tyto měly by oddělení nemocniční pro těžké choré ležáky, pak oddělení pro epileptiky*), pro slabomyslné a ev. pro tuberkulosní choré. Jen velké ústavy jsou laciné a možno v nich choré řádně roztříditi dle chorob a jiných potřeb. Choří buďtež i za plat přijímáni (při stejném zaopatření), neboť je veliký počet chorých v rodinách středních a zámožných, kteří tu velice překážejí a pro které není žádných ústavů. Přijímání za plat přispívalo by citelně ku vydržování ústavu.

3. Pro alkoholiky a lenochy ať zřídí se účelné donucovací pracovny.

4. Zakládání chorobnic vedlo by nutně i k reorganisaci zakládání nemocnic.*)

Zbývá otázka — vlastně nejdůležitější — kdo má provésti organisaci chorobinství. Kdo jiný než země! Však ty ubohé finance! Jak je člověku krušno z té velké i malé politiky, která bohaté království do takových poměrů přivedla!

Však tyto věci řešiti nám nepřísluší.

*) Je hezký počet takových veř. nemocnic malých i větších chudě a nemoderně zařízených, které mají malou cenu kurativní, neboť velká většina návštěvníků jich jsou choří (kteří vlastně patří do chorobnic), kteří se tu arciť nezhojí, nýbrž jen nějaký čas pobudou a pak nezhojeni, neb „zlepšeni“ opět propuštěni bývají. Takové zastaralé nemocnice, které neplní dnes již své poslání, které nikterak neodpovídají zařízením a vedením duchu času, ty patří zrušiti a místo několika takových zříditi vždy jednu velkou nemocnici moderní potřebám nemocného člověka vyhovující.

F. V. Krejčí:

NÁBOŽENSTVÍ A NAŠE DOBA.

V životě českého národa odehrává se před našimi zraky hluboký vnitřní process, jehož význam je mnohem dalekosáhlejší nežli při povrchním pohledu by se zdálo. Míním totiž to, čemu se v novinách a na veřejných schůzích říká „boj proti klerikalismu“ nebo „otázka náboženská“, co však ve skutečnosti neznamená nic jiného, nežli že nápadnou měrou přibývá v českém národě lidí, kteří si uvědomují, že nemohou věřiti v náboženská dogmata a žíti dle náboženské morálky a toto své přesvědčení projevují otevřeněji, důsledněji a statečněji než se to dělo dříve. Jestliže pak se toto hnutí projevuje v celých lidových masách, v celých vrstvách inteligence (zvláště na př. v učitelstvu) v celých organisovaných stranách (sociální demokracii především), lze říci, že český národ — alespoň ve svých energičtěji myslících členech — počíná tři století po Bílé Hoře odpoutávati se definitivně od ducha katolicismu. Ale nejen od ducha katolicismu nýbrž od ducha náboženského vůbec. Nalezá jen proto dnes dosti odvahy a síly, aby hubil ve svém těle poslední zbytky ducha protireformačního, poněvadž je stržen všeobecným duševním hnutím světovým, které právě tak vyhlazuje v duši moderního lidstva poslední zbytky náboženského ducha a vede je na půdu nového životního názoru a nových hodnot kulturních.

Boj proti klerikalismu, jak jej u nás vidíme, jest toliko specificky českým výrazem tohoto všeobecného hnutí v dnešních národech. V zemích protestantských jest tento přechod od starého životního názoru k novému ovšem mírnější, povlovnější, ba děje se téměř bez boje, ježto protestantism nedráždí vědecké duchy absurdními dogmaty a jakožto náboženství zrozumovělé a zmodernisované přispívá sám chtě nechtě k úpadku pravého náboženského ducha. V zemích katolických však, kde církev proti duchu moderního života staví stále ještě svého ducha středověku a vnáší svou lež a své násilnictví do školy i do politického života, dochází k urputným zápasům. Těchto zemí katolických není však již mnoho. Francie, kdysi země „nejkřesťanštějších králů“ a „nejmilejší dcera církve“ celou svou státní mocí prohlásila církvi válku a povede ji zajisté vítězně ke konci. I to však není jen boj proti katolickému klerikalismu: odluka církve od státu a sesvětštění školy je ve skutečnosti jen posledním důsledkem onoho boje za osvobození rozumu a kultury od pout nábo-

*) Do chorobnic patří epileptikové, kteří nejsou schopni vzdělání (ti patří do zvláštních ústavů), a ti, kteří nemusí býti ošetřováni v ústavech pro choromyslné.

Digitized by Google

ženské víry, jejž zahájili již před půldruhým stoletím Voltaire a encyklopedisté. Italie jest již celou svou politickou existencí nucena potírati vliv papežství (a tedy i ducha, jehož je papežství nositelem) i Španěly, ač nestojí již dnes v řadě vůdčích národů, hledí se obroditi tím, že vyhlazují ze svého těla starého ducha náboženského fanatismu. Zbývá pak jen ještě Rakousko, v němž zájmy dynastie a feudální šlechty udržují dosud katolicism při moci, jaké už v žádném moderním státě nemá. Ale je-li mezi četnými národy, je obývajícími, některý, který svou dějinnou tradicí a duchem svého vývoje jest povolán, aby v tomto zápase za duchovní osvobození stál na čelném místě, jsme to my Češi, národ Husův, Komenského a Havlíčka.

Pro život a kulturu národa má tento vnitřní přerod větší význam nežli mnohá sebe větší historická událost nebo změna politických řádů. Může být pro národ něco důležitějšího, nežli takováto změna v samých kořenech životního nazírání, v oněch základních odpovědích, jimiž si člověk vysvětluje záhadu života a dle nichž upravuje své jednání? Přestoupí-li jednotlivec od jedné církve k jiné nebo stane-li se z věřícího skeptikem a filosofem, není možno, aby to nemělo obrovský vliv na celý jeho karakter. A odehraje-li se podobný převrat v lůně národní duše, má to právě tak dalekosáhlý význam pro celou bytost národa. Znamená to, že celá kultura jeho bude ssát své mízy z jiné půdy, že zcela jiné ideje budou jí hýbati, že bude vyjadřovati úplné jiné útvary krásna, nadšení, víry, heroismu nežli dosud.

Že k takovémuto přerodu byl český národ po Bílé Hoře donucen, že musil vrátiti se ke katolicismu proti své vůli, že musil snésti takovéto strašné znásilnění své nejhlubší duše, to a ne politická katastrofa bylo hlavní příčinou duševní ochromenosti, zmrzačelosti a zotročení, jež na to následovaly. Karakter národa byl tím právě tak hluboce porušen, jako doufáme, že bude od základu očistěn a že nalezne sama sebe, svrhne-li se sebe jho klerikální moci.

To co právě prožíváme, je tak významná proměna v duševním ústrojí našeho národa, že v celé dvoutisícileté historii Čech odehrály se jen tři, které významem se jí mohou rovnati: přechod od pohanství ke křesťanství, husitská reformace a pobělohorská protireformace. Dnes jsme svědky čtvrtého obratu: národ český podruhé osvobozuje se od Říma, ale ne již aby hledal svou vlastní cestu nazpět ke Kristu, nýbrž aby v úzkém spojenství s celým dnešním kulturním světem budoval si nové ideály, zakotvené v nových podmínkách žtvotních a v rozumovém poznání. Vstupuje na cestu, z níž není již návratu k starým bohům a bájím. Třebas cíl a výsledek tohoto vývoje jest zahalen hustým závojem, jejž odkryje teprv budoucnost, jisto jest, že vývoj tento jest v plném proudu a nedá se už zastavit. Co na tom, že na místě náboženské víry nemáme ještě nového systému myšlenek, jenž by se jí mohl rovnat svou sjednoceností a působením na velké massy lidu? Proto přece však zůstává nezviklatelným faktem, že náboženské víry n e m á m e a že se k ní už n e v r á t í m e, poněvadž se jakožto lidé dvacátého věku k ní vrátit prostě n e m ů ž e m e.

Začíná tedy čtvrtá veliká kapitola v duševním vývoji našeho národa. Vývoj jiných národů po stránce náboženské byl mnohem prostší. Drama české duše bylo v tom ohledu složitější a vášnivější, však také za to stálo nás více krve a životní síly. Dnešním hnutím proti katolicismu vlastně končí. Neboť nelze si přece mysliti, že by ještě někdy v budoucnosti vedli lidé krvavé boje o to, co nazývají určením člověka, původem světa, bohem, věčnou spásou a p. — nový životní názor zakládá se právě na předpokladu, že o posledních příčinách věcí ničeho nikdy nezvíme a že v mezích toho, co o světě víme, jest dosti místa, aby každý z toho vytvořil si svůj vlastní obraz o životě a jeho smyslu a že všecky tyto výklady a názory mohou vedle sebe klidně obstáti. Neboť tím se liší nový životní názor od náboženského: n e n í d o g m a t i c k ý. Obsahuje několik všeobecných předpokladů, čerpaných z výtěžku práce vědecké, několik základních představ o běhu světa, o zákonnosti přírody, o mravních vztazích lidských — a to stačí, aby se to stalo pro život lidí půdou na tolik bezpečnou a pevnou, pokud člověk vůbec na světě, ve zmatku svých myšlenek a pochyb, může cítit v něčem bezpečnou oporu, a aby měl člověk příštích dnů na čem budovat své ideály a sny, aby měl več věřit a co milovat, cítit v životě krásu a míti vzpruhu pro nadšení a energickou práci.

Netřeba ani čekati celá století, nežli se to, čemu říkáme „moderní životní názor“, takto vyvine. Již

Digitized by Google

dnes možno říci, že poskytuje člověku všecko to, o čem právě mluveno, jakkoliv není ucelen a vykrystalisován, jakkoliv není vtělen v katechismu a jakkoli se v něm soustavně nevychovává mládež ve školách. V nejnovější době konstatuje se všeobecně veliký rozmach životní síly u všech téměř kulturních národů. Mohutná vlna obrození a energických iniciativ zdá se probíhati Evropou, od Anglie, stojící na vrcholu své politické a hospodářské moci, až do Ruska, které probuzeno ze své věkovité lethargie, bouří revoluční vášní a touhou po volném životě. Mluvení o dekadenci stalo se jalovou bajkou. Státy ženou se za sny světové politiky, jeviště činů stalo se nekonečně širším než bylo za dob Napoleonových; miliony lidu, až dosud odstrčeného a v temnu živořícího, vstupují na scénu dějin, vzdělání se šíří, prohlubuje a differencuje; při všem mechanismu a materialismu moderního života nepřestávají v uměleckých duších bujeti nové sny krásy; všeobecná úroveň mravnosti neklesá, naopak všude jeví se vzrůst mezinárodní lidské solidarity a cítění sociálního; i jednotlivci nejsou o nic horší ani o nic nešťastnější, nežli bývali za jiných dob, ba bez zbytečného optimismu smíme říci, že se nám žije v mnohém ohledu lépe, nežli se žilo našim dědům — a to vše bez náboženství i bez nějaké jisté a určité náhrady za ně!

A tak nejen že vědecké poznání ničí víru v dogmata, ale život sám každodenními svými zkušenostmi vyvrací běžný kdysi názor, že bez náboženství není možno žíti, že není bez něho mravnosti ani smyslu života, ani ideální vzpruhy k činům. Moderní lidstvo ve svých duševně nejvyvinutějších jednotlivcích nemá již náboženství a vyvíjí se přec nezastavitelným postupem k vyšším a lepším formám morálního a sociálního života. Tato nepopíratelná skutečnost platí více než tisíce argumentů, které by mohly být ve prospěch náboženství uváděny. Všecka náboženství byly soustavy představ a citů, jimiž člověk snažil se vysvětlit záhadu světovou a osvětlit si tmu, jíž se cítil se všech stran obklíčen, tak jak se právě dalo. Nerozhodovalo tu samostatné usuzování, činnost rozumová nebo důkaz, opřený o zkušenost. Bylo to prosté podlehnutí suggesci, moci slova, osob, vlivům výchovy. Národové vytvořili si buď náboženství z vlastních svých bájí a svých vlastních podmínek životních, anebo přijali odjinud náboženství, ať již proto, že duchu jejich rassy dobře odpovídalo nebo že si je svým kouzlem podmanilo anebo že jim konečně bylo násilím vnuceno. Potomci pak těchto prvých „na víru obrácených“ vyrůstali a žili v tomto náboženství proto, že jim je vštípili rodiče, tedy pouhým konservatismem rodových a národních tradic. Bylo tu tedy stálé podléhání, přijímání a opakování; pro pokrok a činnost tvůrčí bylo v náboženství vždy pramálo místa. Ježto pak náboženství bylo vštěpováno od nejútlejšího dětství a bylo vydáváno za jediný zdroj absolutního poznání, nebylo téměř ani možno postavit se mimo jeho půdu anebo samostatně volit mezi různými náboženstvími. Nebylo k tomu duševní svobody, nepředpojatosti a síly rozumu. Ani nejosvícenější filosofové nedovedli své myšlení zhostit theologických pojmů a náboženských předpokladů. I když jim to velel rozum, sami se tak zpravidla zalekli svého „atheismu“, že honem se snažili činit ústupky náboženským učením. Tak tedy po dlouhé věky a možno říci až do osmnáctého století, doby Voltaira a Revoluce, nebylo seznáno, vyzkoušeno a procítěno, je-li vůbec možno žíti bez náboženství — vyjímaje ovšem osamělé jednotlivce, jakých každé století rodilo jen několik (Leonardo da Vinci, Giordano Bruno, Spinoza) a ani ti pod tlakem církevního terrorismu neodvážili se své beznáboženské cítění zjevně vyslovit a samostatně formulovat.

Jen tak lze si vysvětlit, že názor o naprosté nezbytnosti náboženství pro život zůstal všeobecně rozšířen a zakořeněn i v novějších dobách, kdy náboženská víra na všech stranách hynula. První veliký příklad života bez náboženství podala francouzská intelligence a aristokracie v době před revolucí. Revoluce dovedla jej až k nejzazším důsledkům, když zavedla místo církevního náboženství kult rozumu. Ale konečně i to byl ještě ústupek náboženství, neboť byla uznávána Nejvyšší bytost. Naproti tomu však zase tatáž revoluce, poděsivši konservativní duchy po celé Evropě, vyvolala reakci, novou vlnu náboženského cítění, třebas silně nuceného a umělého, ne už z hloubi srdce upřímně prýštícího, nýbrž literárním romantismem vydrážděného. Upadek víry se tím nedal zadržet a byl by nezvratně vedl již za našich dnů ke koncům katolicismu, kdyby buržoasie ze strachu před socialismem nebyla po celou druhou polovici devatenáctého století troubila k ústupu. Tak jako šlechta před revolucí nevěřila a přece

Digitized by Google

z kastovního zájmu udržovala víru v poddaném lidu, podobně i buržoasie, sama o sobě duchem liberalismu vychovaná a nazývající svou vládu „stoletím vědy“, neostýchala se udržovat lid pod mocí církevních dogmat. Na pohled bojovala proti klerikalismu, ale pod rukou byla jeho tajným spojencem a nermoutila se ze vzrůstající opět moci církve. Kněz obstarával s kazatelny a ve škole zájmy kapitalisty, vychovávaje mu lid poslušný, na útisk nereptající, věřící v nebeskou odplatu za pozemské strasti. Proč by byly měly vládnoucí třídy zamítat tak užitečného spojence?

A tak kvetla církvi pšenice až do našich dnů. Titíž lidé, kteří na jedné straně velebili pokroky vědy a zařizovali celý svůj život dle pozemských zájmů, bez ohledu na boha a věčnou spásu, hlásali horlivě, že lidu nemá býti brána jeho víra, t. j., že má být necháván dále na pospas rukoum klerikálním. A tak vyvinul se onen zvláštní stav myslí, jenž karakterisuje to, čemu se říká „náboženská otázka“ dnešní doby: lidé, kteří dávno víru ztratili, a jimž se při tom zcela dobře žije, bojí se tuto víru bráti jiným, předstírajíce, že není, čím ji nahradit; lidé, z jejichž životní praxe náboženství dávno vymizelo, v theorii neodváží se připustit, že by lidstvo mohlo existovat bez náboženství; lidé, kteří s velikou energií bojují proti klerikalismu a církevním dogmatům, netroufají si říci, že boj jejich platí náboženskému duchu vůbec.

Nikdo (bezmála už ani sami kněží) nechce lpěti už na dogmatech, ale veliká část i lidí osvícených lpí při tom na pojmu „náboženství“, na pojmu zcela prázdném, pro nějž nemají obsahu ani životního podkladu. Jakoby mohl trvati dále ještě duch náboženský tam, kde padly mythy a dogmata! (Neníť přece náboženství ničím jiným než právě pokusem, rozřešiti si problém světa mythickými představami a vírou v dogmata. Vymizí-li mythické představy z myslí lidských, zahyne-li víra v dogmata v srdcích lidí, zahynulo tím to, co tvořilo podstatu jejich náboženství. Problém světa zůstává ovšem dále, věčný a nerozřešitelný. Duch lidský nepřestává hledati naň odpověď. Nikdy nespokojí se člověk malými zájmy svého denního a hmotného života, vždycky bude hledat za zjevy, jej obklopujícími, jejich vztah k prapodstatě všeho, vždycky bude tušit za svou existencí dech sil neviditelných a věčných, vždycky bude nazírati na život jako na úžasné drama, jdoucí od věčnosti do věčnosti. I tenkráte, když zahladí v sobě poslední zbytky náboženské víry, i když zapomene nejen na pojem starého osobního boha, ale i na samé jeho jméno. Novými prostředky bude útočit na poslední tajemství věcí. Ale proč tedy užívat nadále jména „náboženství“. které znamená ony prostředky staré a odložené?

Onen naznačený stav myslí, v němž žilo devatenácté století, stává se již neudržitelným. Panovačnost církve stává se nepohodlnou už i těm, kdož dříve vítali její pomoc proti sociální revoluci. Francouzská republika by byla svůj přátelský poměr k papežství odpykala bezmála svým životem, z tohoto poznání nastal tam obrat. Mimo to docházejí vládnoucí třídy k poznání, že pomoc, prokazovaná jim klerikalismem, jim byla po čertech málo platna — právě pracující lid, proletariát dělnický, jejž chtěli udržeti vírou na uzdě, má dnes víry nejméně a stojí v prvém bojovném šiku proti církvi. Bývalý spojenec stává se jim dnes nebezpečnějším než samo nebezpečí, proti němuž se s ním spolčovali. Nebezpečným zvláště pro kulturu. Massy nevědomého lidu, klerikály dosud ovládaného, jsou těžkým balvanem, jenž může značně zastavovati duševní a hospodářský vývoj národův. Dochází-li k takovým překvapením, jaké přineslo klerikální vítězství při moravských volbách, tu pak přestává se mluvit o „dobrodiních víry“ pro lid a i nejzarytější buržoové jsou povděčni pak podvratné sociální demokracii za její protináboženskou agitaci.

Žijeme, slovem, v době, kdy přestává ona netečnost k věcem náboženským, jež skrývala se pohodlně za pláštík „svobodomyslnosti“. Nově probuzený zájem neznamená však již nějaké vzkříšení ducha náboženského, nýbrž upřímnější osvědčování ducha beznáboženského, než se dříve vyskytovalo. Na všech stranách ukazuje se změněná situace a nové pojímání a hodnocení pojmů, k náboženství se vztahujících. Tak na př. pozorujeme, že slovo „nevěra“ ztrácí svůj negativní smysl, jejž nabylo v dobách, kdy nevěřící lidé tvořili ještě výjimky. Dnes naopak jest věřící člověk výjimkou a nevěra (alespoň v intelligentnějších krnzích) všeobecným pravidlem. Proto ztratila už úplně smysl příhanný, právě tak jako slova „neznaboh“ a „atheista“ náležejí už jen do klerikálního žargonu.

Ne ten, kdo v boha nevěří, nýbrž ten, kdo

Digitized by Google

v boha upřímně věří, jest dnes něčím nápadným a zasluhuje zvláštního označení. V celé půlmilionové Praze nenašly se v den klerikální demonstrace ani tři tisíce lidí, kteří by svou katolickou víru byli šli, jak zájem její kázal, osvědčit na ulici proti jejím nepřátelům.

Tak malou silou jest už náboženství v dnešním našem životě.

Prof. Dr. O. Chlup:

O ALKOHOLISMU V DĚTSTVÍ.

Otázka alkoholismu a abstinentismu náleží době, kdy lidstvo počíná si uvědomovati původ a příčiny, které jsou pramenem různých druhů poruch a degenerací ničících pravidelný jeho rozvoj. Také dřívější doby trpěly pod účinky různých vlivů degeneračních, avšak teprve druhá polovina XIX. stol. a doba přítomná právě tím se odlišuje že uvědomuje si choroby sociální a proti nim podniká soustavný boj. Poučování o alkoholismu a šíření abstinentismu se vzmáhá a proniká do všech vrstev společenských, třeba často ojediněle. Avšak i v theorii otázka alkoholismu stále více se prohlubuje, a alkoholismus v dětství již stává se zvláštním předmětem bedlivého studia. Sklonnost k alkoholismu v poslední době hledá se v dětství. Bedřich Förster*) poznamenává, jak ještě před dvaceti lety lékaři odporučují tokajské víno a teplé pivo pro děti. Naproti tomu Ribot, Brochin a j. ukazují, že děti pijáků ukazují opozděný vývoj, idiotii a jiné odchylky. T. M. Madden v r. 1885 ve spise „Alkoholismus bei Kindern“ upozorňuje na zvláštní nebezpečí požívání alkoholických nápojů v době dětství. Nebudeme tu vypočítávat přečetné auktory a jich spisy a pojednání týkající se tohoto thematu. Jaký zájem budila tato otázka, o tom svědčí i ta okolnost, že na 3. hollandském kongresu pro abstinenty (v listopadu 1902) projednávala se zvláště otázka alkoholismu v dětství. Rees**) z Amsterodamu vysvětluje tam, jak alkoholická otrava zárodku (protoplasmatu) nejvíce působí na buňky ústředního i periferického systemu nervového. Shrnuje tehdejší theoretické výklady dědičné degenerace alkoholové v tyto body: 1. Bezprostřední otrava buněk a plodu vzbuzena požíváním alkoholických nápojů rodiči. 2. Dědičné přenášení náklonnosti ku tělesným a duševním odchylkám. 3. Určiti hranici míry, do které je vyloučeno nebezpečí alkoholu, je nemožno. Také známý fysiolog a psycholog Ziehen promlouval o této otázce na témže sjezdě. Ukazuje jednak na vznik různých nemocí jako hysterie, epilepsie, neurasthenie, idiotie, vzniklých vlivem požívání alkoholických nápojů v době dětství, a upozorňuje především na nebezpečné účinky, kterými působí na svůj plod matky požívající alkohol v době těhotenství. G. Bunge v Mnichově podal důkaz, že alkohol u žen je nejčastější příčina neschopnosti kojení. Bylo to poprvé konstatováno bavorskými lékaři. V Bavorsku, kde konsum piva je největší, shledalo se, že ženy, požívající pivo, mají sice tučná prsa, ale málo tkaniva a žlaz, takže vydatnost mléka je tu daleko menší než pravidelná. Bunge zároveň dokazuje, že neschopnost tato se dědí, a ukazuje na souvislost této abnormity i s jinými chorobami jako tuberkulosou nervovými poruchami a menší zdatností vůbec. Förster opíraje se o důkazy podané Klingemannem udává, že dítě přímo s mlékem matčiným požívá alkohol; žena tedy kojící dítě a požívající alkoholické nápoje, podává je i svému kojenci a to je v Bavorsku, kde kojné požívají denně až 2 litry piva, zajisté v souvislosti s poměrně velikou úmrtností dětskou. Fe Francii touže otázkou zabývají se Annarion, Meunier a j., kteří zvláště poukazují na horší jakost a vydatnost mléka u kojných, oddávajících se požívání lihových nápojů.

S touto otázkou, k jejímuž řešení stejně přispělo i současné studium dítěte zvláště po stránce pedopatologlické, souvisí i snahy prohloubiti toto studium i na dětství pozdější, na dobu života školního. Počíná se jednati o povinnostech školy v otázce alkoholismu u školní mládeže. Gunzinger, J. J. Schneider, Demme a Dr. W. Martins podávají již pojednání, v nichž poučují nás o způsobu, jak škola může přispěti ku překonávání tohoto sociálního zla. Brunon podává zprávy

*) Dr. Fritz Förster: Kind und Alkohol; Gesunde Jugend IV. r. Lipsko 1904.
**) Viz Die Kinderfehler. VII. Str. 87—89. (J. Schreuder.)

Digitized by Google

o alkoholismu dětí v Normandii, kde ve velmi četných rodinách podává ze jim místo ranního mléka nebo polévky kává s kořalkou. Udává 75% dětí 10—15letých tohoto druhu a příčinu vidí v pijanství matek. Tak vysvětluje také přílišnou úmrtnost dětí v Normandii, která dostupuje 33% v Rouenu. Časopis „Volksgesundheit“ XVIII. 1901 podává údaje, které konstatoval německý spolek abstinentů učitelů na 7.338 dětech v době návštěvy školní. Z dětí těchto $^3/_4$ byly ve věku od 6 do 11 let; z nich nikdy nepoužívalo alkoholických nápojů pouze 2·26%; jednou nebo vícekrát opilých bylo 13·4%, dětí denně alkohol požívajících bylo 11·4% a před dobou školního věku 2%. Alkohol požívající byli nejhorší žáci. Také pisatel měl příležitosti dotazovati se na poměry alkoholismu středoškolské mládeže. Z výsledků budiž tu jen konstatováno, že 35% ze žáků 11—12letých nepožívá alkoholických nápojů. 33·5% požívá denně a 31·5% příležitostně. Kromě toho čaj s rumem požívá denně 11·5% a příležitostně 13·7%. Údaje tyto konstatovány byly na 46 žácích.

Uvážíme-li dále, že z dětí nepožívajících alkoholických nápojů je většina chudých, nemajících prostředků, opatřujících jim tento „požitek“, a že tedy podobné děti jsou nuceny odříkati si to, co je šťastnějším bohatším přístupno, tu uznáme, že zlo toto je větší, než údaje statistické mohou dosvědčiti.

Ukázali jsme jen na těchto několika poznámkách, jak studium alkoholismu je jednou z nejdůležitějších částí celého problému, a jak po této stránce theoreticky i prakticky třeba věnovati pozornost dětskému věku. Je přirozené a vědecky stanovené, že děti oddávající se záhy požívání alkoholu a zvláště děti, jimž podáván je v době penatalní a nebo v době kojení, budou jednak méně schopny odporovati různým nemocem, jednak ukáží, jak po stránce rozumové, tak zvláště po stránce mravní vývoj opozděný. Tato okolnost uvede nás zajisté k vážnému přemýšlení a přesvědčení, že třeba všude, v rodině, ve škole a v celé společnosti pečovati o radikální odstraňování tohoto zla.

... VÝCHOVA A ŠKOLSTVÍ ...

Prof. Dr. Otakar Kádner:

NĚKOLIK SLOV O ŠKOLNÍM ZKOUŠENÍ.

Myslívá se často, že zkoušení jakožto prostředek, jímž chceme zjistiti schopnost i výkonnost individua, zavedl teprve moderní stát, aby měl záruku vzdělání svých úředníků.*) Ale mínění to jest mylné: zkoušky jsou tak staré, jak staré jest všeliké vychovávání a vzdělávání lidstva. Vidíme, že byly ode dávna v obyčeji v kastách kněžských, ovšem i v církvi křesťanské (instituce katechumenů a noviců), že zkoušívali své žáky starší filosofové (tuhé podmínky kladl na př. svým stoupencům Pythagoras), že byly i zkoušky mistrovské ode dávna atd. A tak prodlením doby zkoušení zavedeno jako nezbytná součástka i do praxe školní: my dnes máme ve školách přesné a dost detailní předpisy o tom, kdy a z čeho zkoušeti, znalost abiturienta střední školy zjišťuje se zkouškou maturitní před zvláštní komisí a za zvláštních obřadností, zkouší se na universitách při kolokviích, rigorosech, státních zkouškách, habilitaci — zkrátka: co jen školou slove, je zároveň více méně zkušební síní, učitel a examinátor, žák a zkoušenec pomalu stávají se slovy souznačnými. Ne denně, nýbrž každou hodinu se zkouší, zkouší se i po větších partiích, ba nejsou daleko doby, kdy i u nás trvaly slavnostní zkoušky výroční, které vlastně v náboženství na školách nižších udržují se pořád a pořád třebas by mezi pedagogy dávno již byl souhlas v tom, že právě takové souborné, rychlé a proto povrchní zkoušky, spojené při tom s velikým vzrušením útlých dětí, míjejí se s výsledkem zamýšleným.

V posledních letech o vadách zkoušení pilně

*) Tak tvrdí na př. C. Andreae v čl. Zur Psychologie der Examina v Zeit. für paed. Psychol. I. 113 sl.

Digitized by Google

se uvažuje a vznikla o věci již slušná literatura.*) Otázka je právě u nás akutní, neboť snad nikde tolik se nezkouší jako v našem školství; i v Německu jsou v té příčině poměry lepší (jak vytýká na př. prof. Willmann) a na sjezdu moderních filologů ve Vídni r. 1898 řed. Dörr z Frankfurtu n. M. dokonce se divil, že se u nás zkouší každý den: to prý by se v pořádné škole ani nemělo díti!

Není pochyby, že zkoušky mají leckteré stránky objektivně i subjektivně povážlivé. Především lze o tom uvažovati, je-li vůbec tato cesta správná, abychom zjistili, co věděti chceme, totiž schopnosti a výkonnost žáků. Mnohé a to právě nejdůležitější vlastnosti individua nelze vůbec neb aspoň jen velmi nesnadno zkoušet na př. věrnost v povinnostech, samostatnost, činorodost, iniciativu. Co se vlastně především zkoušíva, jsou žákovy vědomosti, tedy jeho věrnost a obsáhlost paměti.**) Pamět jest schopnost, disposice ducha, jež jej uschopňuje k jistým výkonům: zkoušející proto hledí, jak dobře vyložil Ed. Martinek na VII. sjezdu německých professorů středoškolských ve Vídni 1900, při žákovi takořka vyprovokovati výkon a z lepšího či horšího výkonu vysuzeje se i na lepší či horší výkonnost. Zkoušený tedy ukáže, co na ten čas a za těch a těch okolností právě ví, a z toho se vysuzuje, co by žák vskutku věděti mohl nebo vykonati dovedl, což přece není samozřejmě ve zkoušce obsaženo.

Jiná obtíž jest v tom, že právě měření duševních výkonů neděje se a nemůže se ani díti vždy objektivně a přesně. Měříce přirovnáváme či takořka nanášíme na výkon jisté měřítko předem stanovené. Mohu docela přesně metrem odměřiti délku stěny, litrem obsah nádoby, ale nemohu přesně odměřiti duševního stavu prostě proto, že nemám psychických měřítek, tak že všeliké odhadování duševní práce jest vždy jen přibližné, nepřesné. Jak se zkoušení na škole pravidelně provádí, záleží vlastně v tom, že učitel přinese si v hlavě hotový vzorný obraz výkonu a na tom pak v duchu odměřuje skutečný výkon zkoušencův docela subjektivně; protože každý téměř učitel jiné stránky výkonu má za hlavní, jest docela možno, že týž žák u různých učitelů v témž předmětě bývá pak klassifikován různě.

Nesnáze množí se ještě dále tím, že na výsledek u žáka působí celá řada vlivů, kterých nelze namnoze ani kontrolovati. Jsou to na př. vlivy prostředí a okolí, v němž žák žije: jinak se bude jeviti výkon žáka, který má ke své práci doma všecko pohodlí a všecky pomůcky po ruce než žáka, žijícího ve stísněných poměrech nebo dokonce žáka, který si musí sám přivydělávati na živobytí. Jsou tu jistě i značné vlivy fysické, působení potravy. délky spánku, doby denní i noční atd.: není přece lhostejno, dějí-li se zkoušky v parném létě či příjemném podzimu, ani zdali před jídlem a po jídle atd. Hlavní však zásada je po stránce duševní v tom, že každý zkoušenec je více méně v stavu abnormálním, který lze obecně charakterisovati jako strach, stísněnost, úzkostlivost a pod., a který se po stránce tělesné jeví různými nepravidelnostmi v dýchání a oběhu krve, bledostí a zas červenáním obličeje, potem, pláčem, chvěním, klepotem srdce, ba i křečmi, dočasnou ztrátou řeči, poruchami trávení, úbytkem na váze tělesné atd. Čím je zkouška důležitější, tím přirozeně strach stoupá: práce písemné průměrem dozajista působí ještě intensivněji na duševní stav žáka než ústní.

O některých těchto vlivech konány byly již ojedinělé a bohužel nesoustavné pokusy.*) Tak Binet vážil chovance učitelského ústavu versaillského v květnu a pak v srpnu po zkouškách a shledal, že 20 chovanců vážilo po zkoušce méně, třem na váze nepřibylo a jen šest vážilo více. Ještě nápadnější byly změny, jež zjistil Ignatěv v moskevském jednom internátě. Tak hned první rok po dobu zkoušek z 242 žáků ubylo 191 žákům na váze průměrem přes 1500 g.! — Jak působí již pouhé slovo, že žáci pracují na zkoušku, ukázal M. Lobsien:**) při 100 úkolech za okolností normálních, t. j. bez zkoušky jevilo se jen 39 chyb, ale „na známku“ 50 chyb, tedy celá polovice!

A tak vidím, jak zkoušení vede docela důsledně k leckterým závadám docela i ethicky povážlivým. Stálé zkoušení živí v žácích nedůvěru a svádí je přímo k podvodu: v každé třídě je dosti jisté procento takových, kteří hledí nějak pro-

*) Sebral jsem ji ve svých Příspěvcích k ped. experimentální 1906, str. 5., pozn. 1.

**) Odtud se vysvětlí, že mezi oceňováním žáka ve škole a jeho praktickými úspěchy později v životě jest často veliký rozdíl: dobrá pamět zajisté nemusí vždy spojena býti se silnou vůlí neb samostatností úsudku.

*) L. Burgerstein: Nové směry v hygieně vyučování 1903, 71 sl.

**) Die experimentelle Pädagogig I. 31 st.

Digitized by Google

klouznouti a objeviti se lepšími, než jsou, a zas jisté procento těch, kteří se učí právě jen pro zkoušku a pak klidně vše vypouštějí z paměti. Vzniká falešné oceňování vědění, rodí se lhostejnost k učebné látce, podporuje se místo důkladnosti a přesného vědění často jen povrchnost a marnivost i sebeklam tím, že žáci učí se viděti cíl v tom, co mělo zůstati jen prostředkem, a těžisko své práce kladou právě do zkoušky, ne do látky samé. Místo pravého a zdravého zájmu na věci rodí se zájem umělý a chorobná ctižádost: cizí úsudek staví žák do popředí a pro ten a ne pro předmět se učí!

A stálé zkoušení konečně stává se břemenem i učiteli tím, že mu zabírá příliš mnoho času, že nemůže tolik péče věnovati pak výkladu i procvičení látky, že musí na škodu věci spěchat, ba že nejde-li zkouení, jak by si přál, stává se netrpělivým a nervosním, což zase na posuzování žáka má vlivy neblahé. Učitel přece — na to se často zapomíná — jest také člověk, a to člověk chybující; jest vskutku podivné, jak často se mu upírají vlastnosti normálních lidí a jak často se v něm hledí vypěstovati bytost dokonalá, přímo abstraktní a ideální, jakýsi pedagogický „nadčlověk".

* * *

Přes všecky veliké vady jest zkoušení ve škole nutné: učiteli musí se dáti možnost, aby se právě touto cestou čas od času přesvědčil o výsledcích své práce. Jednati se může tedy ne o úplné odstranění zkoušení — to je požadavek přímo neslučitelný s úkolem školy — nýbrž jen o zlepšení a nápravu vad. pokud vůbec je lze odstraniti, dále ovšem o to, jak zaříditi zkoušení, aby tak nevzrušovalo žáků, aby bylo co možná rychlé, přesné, nenápadné a přece ne zbytečně časté. A právě o těchto věcech, o reformě zkoušení, pilně se teď uvažuje v pedagogických kruzích německých v Rakousku; zásluha o to, že se o této životní otázce školy počíná mysliti teď nestranně a objektivně, patří štýrskohradeckému univ. prof. (dříve gymn. řed.) Ed. Martinakovi, který na vady příliš častého zkoušení poukazoval již na sjezdu něm. profesorů středoškolských ve Vídni 1900. Martinak nepodal sice tehdy určitých návrhů opravných, ale po jeho výkladech sjezd v principu se usnesl, aby se zkoušení omezilo, ale ponecháno zatím literární diskusi, v jakém směru a smyslu omezení to se má státi, mimo to zvolena komise, jež měla připraviti přesné návrhy pro sjezd r. 1903.

V době od r. 1900 do 1903 otázka pilně byla probírána v odborných časopisech: mnozí hájili dosavadní stav a hleděli oslabiti výtky Martinakovy (jako prof. Dr. K. Huemer, řed. Dr. Thumser a j.), jiní navrhovali vypuštění některých známek (prof. Dr. Höfler), ba dokonce ozvaly se hlasy, aby vůbec učitel nesměl míti příručního katalogu pro zapisování známek. Správně bylo poukázáno na to, že základní zásada zkoušení jest přeplněnost tříd a přílišné množství učiva, jež pak nelze probrati dokonale. Bohužel však komise r. 1900 zvolená za celá tři leta se vůbec nesešla a teprv 14 dní před sjezdem r. 1903 na kvap přijala šest thesí, jež se vůbec nedočkaly projednání plenárního, ale odkázány byly k novému zkoumání jednotlivým profesorským spolkům. Z těch však otázce věnovaly pozornost pouze jen spolky vídeňské a tak konečně r. 1906 — šest let po první své přednášce o věci — mohl Martinak podati na třetím již sjezdu profesorském závěrečný referát, v němž probral všecky články a příspěvky sem hledící a podal konečně několik určitých návrhů.*) Důležity jsou hlavně tyto: Budiž odstraněna t. řeč. písemná zkouška na postup (ke konci roku); zkoušení jednotlivce omezuj se jen na takové minimum, jež by stačilo, aby si učitel získal přesný soud o vědění žákově; v řečech a počtech lze dávat místo ústních zkoušek písemné práce; má se dopřáti více místa zkoušení bez klasifikace; pravidelné zkoušení má se zaříditi dle povahy předmětu: nutné jest jen tam, kde další postup vyžaduje náležité znalosti dosavadní látky. Také počítání výslední známky z jednotlivých známek nemá se díti mechanicky;**) v jistých mezích mohlo by se dopustiti t. zv. kompexsace, aby totiž špatné vědomosti v jednom oboru mohly býti vyrovnány dobrými v oboru druhém; učivo nechť se omezí a vůbec ať se hledí více k věci než známkám.

V celku, uvážíme-li všecky tyto návrhy, k nimž po šesti letech profesoři němečtí dospěli, vidíme opět potvrzenu starou zkušenost, jakými obětmi času i sil vykupuje se každý pokrok ve

*) Martinak dobře tu poukázal, že zkoušky pozdější (kde je učiva více) jsou důležitější než počáteční.

**) Referát vyšel v časopise Oesterr. Mittelschule XX. 1906 a ve zvl. otisku pod názvem Über Prüfen u. Klassifizieren vom Standpunkte der Praxis (Wien, Hölder 1906).

Digitized by Google

školství. Bude dojista záležeti na tom, jak se nyní rozhodující kruhy k navrženým opatřením postaví a co vlastně z nich stane se normou. Ale kdyby i jen něco z nich došlo splnění, nelze se ubrániti zarmucujícímu faktu, že to jsou návrhy vzešlé jen a jen se strany německé; učitelé slovanští a zvl. čeští ani tu nedali se vyrušiti z klidu, jakoby obtíže zkoušení také u nás se necítily. My patrně čekáme vždy, až co dobrého bez práce přijde z ciziny.*)

A dále jest patrno, že navržené změny — i kdyby všecky byly přijaty — rozhodně sice napraví aspoň některé křiklavé vady, ale neřeší úkolu dost pronikavě a hluboce. Co platno, i kdyby denní zkoušení bylo odstraněno, potrvají-li beze změny vysilující a napínavé zkoušky přijímací, opravné, dodatné, postupné a zvláště maturitní. O těchto se proslýchá, že vlastně mají býti ještě utuženy a hlavně dozor při nich zostřen, což asi sotva zakládá se na pravdě.

Zkoušení je nutné zlo našich škol a jest jen v zájmu školy samé, aby jeho vady co nejdříve byly odstraněny a počet zkoušek vydatně omezen; prospěch budou z toho míti všecky strany: žák, učitel, rodiče i předmět sám.

*) Samostatně u nás uvažoval o věci jen prof. Ad. Vlček v Životě VI, 268 sl.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

K. Karásek:

ZEMSKÝ POJIŠŤOVACÍ FOND CÍS. FRANT. JOS. I.

V posledním zasedání sněmu král. Českého předložena výroční zpráva Zemského poj. fondu za rok 1905. Tato skytá velmi mnoho zajímavého i — poučného a vzhledem k všeobecné důležitosti Zemského poj. fondu zasluhuje, aby věnováno jí bylo několik slov.

Zemský poj. fond založen byl na oslavu 40letého jubilea panovnického císaře Františka Josefa I. Usnesením sněmu z 10. prosince 1887 uloženo zem. výboru, aby podal v příštím zasedání, t. j. v r. 1888, návrh, jakým způsobem by se mělo trvale a důstojně oslaviti zmíněné jubileum panovníkovo. Návrh na zřízení Zem. jub. fondu předložen v sezení sněmu dne 5. ledna 1888. Měl býti založen jen pro dělníky a čeleď a země měla přispěti základním kapitálem 500.000 zl. Návrh přijat s nadšením v sezení dne 18. ledna 1888 s tou změnou, že doporučeno rozšířiti působnost fondu mimo dělníky a čeleď i na malé řemeslníky a obchodníky. Přikročeno potom k vypracování stanov, které schváleny pak v sezení sněmu v dubnu 1892. Ve dvou směrech stala se v nich úchylka od původního návrhu. Především upuštěno od pojištění pro případ předčasné invalidity a pro případ úmrtí. Za to však jest pro pojištěnce předčasně (t. j. před 55. rokem) k práci nezpůsobilé postaárn zřízením „bonifikačního fondu“, z něhož vyplácí se jim mimořádný příspěvek k jich malému důchodu.

Naproti tomu pak rozšířeno pole působnosti fondu tím, že učiněn přístupným nejen dělníkům, nýbrž vůbec všem „nemajetným nebo málo majetným třídám“.

Zájem pro fond byl tehdy neobyčejný a od okresů, obcí, korporací i jednotlivců docházely četné příspěvky na rozmnožení fondu. Tyto činily v r. 1894 na 62.000 zlatých a vzhledem k tomu usnesl se zemský sněm na počátku r. 1895, kdy zem. poj. fond zahájil svou činnost, aby z úroků základního kapitálu zřízen byl „bonifikační fond“ v obnosu 30.000 zl.

Jak vidno z účelu Zem. poj. fondu i z nadšení, které provázelo jeho založení, má býti fond určen pro kruhy nejširší a především pro vrstvy nemajetné, pro dělnictvo a čeleď. A přece dosud rozvoj ústavu neodpovídá zplna očekávání. Zvláště z počátku děl se rozvoj zvolna. Za prvních osm let jeho působení obnášel počet pojištěných necelých deset tisíc (9674); teprve v posledních třech letech rozvoj je rychlejší, takže koncem r. 1905 bylo pojištěných 25.348. Zajímavo jest, z jakých vrstev a povolání pojištěnci vycházejí. Největší počet pojištěných náleží řemeslnictvu, živnostnictvu a obchodnictvu (19.014); pak ná-

Digitized by Google

sledují polní a lesní hospodářství (2.083) a zřízenci veřejní (1.399), mezi nimiž obzvláště okresní cestáři první místo zaujímají.

Do konce r. 1905 přijal fond úhrnem 4,500.193 K na vkladech. Z toho připadá na stav řemeslnicko-živnostenský 1,455.434 kor. (na osobu 76 kor.), na zemědělce pak 362.797 kor. (na osobu 174 kor.) a na ostatní 2,681.962 kor. (na osobu 631 kor.). Při řemeslnictvu a rolnictvu je tudíž průměrný vklad daleko menší než při ostatních stavech, což tím se vysvětluje (dle výr. zprávy), že při prvých dvou stavech, a zejména při řemeslnictvu, popularisuje se dobrovolné starobní pojišťování malými vklady základními a že působením živnostenských společenstev konají se za řadu členů a namnoze za všecky členy společenstva, první vklady ze jmění společenstevního, aby držením přijímajících listin jako prvních pojistek vešel fond u členů společenstva ve známost a aby dobrovolné pojištění dostalo se do pohybu. Zajisté valná část z počtu vkladů pochází z této propagační činnosti. Bylof z celkového počtu vkladů v r. 1905, t. j. ze 14.286 vkladů do 40 kor. 12.740. Živnostenská společenstva na jedné straně a Raiffeisenovy záložní spolky na druhé straně jsou nejčilejšími sprostředkovately pojištění u fondu a mají také o rozvoj jeho největší zásluhy.

Z uvedeného vysvítá, že největší zájem k Zem. poj. fondu obracely vrstvy t. zv. střední, řemeslnictvo v zemědělci. A přece původní myšlenka, která vedla k založení fondu, obracela zřetel především na dělnictvo a čeleď. Jim především mělo býti usnadněno, aby zaopatřili se pro stáří tak, aby nebyli nuceni obraceti se na svou domovskou obec o chudinskou podporu, resp. aby nemusili žebrat. Činitelé, kteří pracovali na založení Zem. fondu, chtěli, aby zabráněno tomu bylo na prospěch opravdových mrzáků a neduživců, chtěli zkrátka přispěti k rozřešení chudinské otázky. V tom směru výsledek fondu je nevalný.

Nelze to přičísti ovšem na vrub správě ústavu, která je vzorná, nýbrž dělnictva samého, které chová se úplně netečně k ústavu, pro něj založeného. Z 25.348 pojištěnců v letech 1895 až 1905 připadalo na čeleď a zemědělské dělnictvo pouze 521! Učňů ovšem pojištěno 3915, avšak iniciativa vyšla tu zajisté od zaměstnavatele — řemeslníka. A přece stačí i vklad nepatrný, aby zajištěn byl ve stáří důchod větší, než může poskytnouti jakákoli chudinská podpora! Stačí uložiti pouze několik korun ročně — obnos, který ustřádati může zajisté každý, bez výminky.

Třeba tu ovšem působit na široké kruhy dělnictva. Dělnickým spolkům a organisacím náležel by tu úkol propagace, který zajisté dobře by se dal vtěsnati v rámec jich působnosti. Ovšem musí tu působit i zaměstnavatel — a tento úkol připadá zvláště zemědělcům, kteří měli by své čeledíny upozorňovati na výhody pojištění starobního.

Nemáme dosud zákonité úpravy starobního pojištění širokých vrstev zaměstnaných. Zbývá tedy pouze počin dobrovolné vůle; jaký krásný úkol buditi pocit zodpovědnosti vůči sobě samému a propagovat myšlenku, která vůdčí činitele naší zemské samosprávy vedla k založení Zemského pojišťovacího fondu!

Fr. Procházka:

SPOŘIVOST A NÁROD.

Všichni cítíme, jak hyneme mravně, politicky a zejména hospodářsky. Události posledních dnů nám k tomu podávají doklady až příliš pádné. Zkoumáme-li příčiny těchto neblahých zjevů, najdeme vysvětlení. Nepokračujeme hospodářsky a odtud pochází naše slabost politická i mravní. A tu jsme hned u jádra věci. Jsou to následky bídného hospodaření, a má-li zjednána býti náprava, třeba začíti nový život jako marnotratný syn. Téměř všechny vrstvy národa staví tou dobou životní míru svoji nad své poměry. Proto kráčí národ celý stále na pokraji nedostatku a nevyvíjí dosti životní energie v obraně svých politických a jazykových práv.

Velicí buditelé naši Kollár, Šafařík, Jungmann, Palacký, Havlíček a Rieger čerpali z českých dějin svoje nadšení, pracovní sílu i vytrvalost a dokončili velký úkol obrození národního i zahájili práci politickou. Politika zachvátila však zájem celého národa do té míry, že podceňován a zanedbáván byl vývoj věcí hospodářských, že zabředli jsme do bojů bratrovražedných a konečně do apatie, malichernosti a nesčetných zábav. Stali jsme se nehodnými velkých a slavných pracovníků obrozenských, zapomenuvše budovati dále na díle tak šťastně započatém. V práci hospodářské nedostává se nám ještě hlubšího porozumění, potřebného rozhledu a nezbytné vytrvalosti.

Zámožní občané naši opičí se rádi po šlechtě zapomínajíce, že přepych jejich neopírá se o žádné svěřenské panství. Naučí dítky své rozmarnému životu a připravují nevědomky hospodářskou zkázu vlastního rodu svého.

Přepych města nakazil i venkov a běda rolníku, který nemá hospodárnou ženu. Pracující lid napodobuje zase po většině způsob života svých zaměstnavatelů. Proto ale dlužno za nehospodárnost vrstev dělných činiti zodpovědnými třídy měšťanské. Pracujeme úsilovně o vý-

Digitized by Google

vozu zboží, abychom přilákali hodně zlata do země a tím zlepšili platební billanci státu. Ale marnotratní mužové a pošetilé ženy způsobují tak velký přívoz cizozemského zboží, takže část vývozu našeho se tím ochromuje.

Pýcha zmocnila se nás všech.

Stále si říkáme, že jsme národem malým a národem slabým, ale národové mnohem menší jako Švédové, Dánové, Norové, Holanďané dokázali hospodářskou prací svojí velké divy a získali si úctu celého světa.

Národ český, jemuž každá hlava, každé nadání a každý kousek půdy má býti drahocenným statkem, nesmí zahynouti na tuto přepychovou horečku. Neznáme dne ani hodiny, kdy životní síla jeho podrobena bude novým těžkým zkouškám, kdy bude třeba velkých obětí, aby byt jeho ve vlastech byl nadále zabezpečen.

A proto třeba silným hlasem burcovati národ k novému životu, k nové práci a k novému vyzbrojení. Vůdčí hvězdou zůstane nám samostatnost českých vlastí a veřejné blaho. Hledejme jen všichni nové, naší době přiměřené cesty k nápravě svého nezřízeného života. Především ale učme se z dějin. Vzpomínejme na nejsvětlejší postavy jejich.

Lásku, kterou chová národ ku svojí rodné půdě a výdělkovou způsobilost, která jest soustředěna v jeho hlavách bystrých a rukou pilných žádný nepřítel nemůže nám vyrvati.

Prozatím jsme ve svých vlastech — v podruží. Velké lány půdy českých krajů jsou zapsány v knihách lidem cizím. Pozorujte dále hustou síť železných drah českých zemí a přijdete k úsudku, že ne naše úspory to byly, za které dráhy ty byly stavěny. Nedivte se potom, že správy jejich nejsou prodchnuty duchem českým. A tisíce továrních komínů velkého průmyslu v krajích čistě českých mělo by nám stále připomínati, jak národ sousední pilně pracuje, střídmě žije a horlivě střádá, a že musíme státi se hodně skromnými ve svých potřebách, abychom jej v úspoře dohonili.

Překvapí vás ale zpráva, že vedle velkých tratí českých také ještě 19 místních drah v Čechách se zařizovacím kapitálem K 215,865.000 má sídlo své posud ve Vídni. Z velkého průmyslu 48 akciových společností se základním kapitálem K 277 milionů a M 89 millionů, sídlo své mají ve Vídni nebo i za hranicemi mocnářství. Jak velký by mohl býti vliv českých úspor na hospodářství královské Prahy a celé země!

Protož uvažujíce tento trudný stav hospodářství národního, posypme hlavu popelem, zřekněme se pýchy a zbytečné nádhery a střádejme úspory. Tempo celého pokroku našeho národa závisí od našich střádanek. První a nezbytnou podmínkou povznesení vlasti jest vzorné a kvetoucí hospodaření polní. Láska k půdě budiž pěstována ve všech rodinách zemědělských jako svatý odkaz předků. Rolníci, měšťané i dělníci, všichni si klaďme přesné účty o svých vydáních, zpytujme každý den své hospodářské svědomí a ukládejme přebytek svého přičinění do spořitelen, záložen i bankovních ústavů veřejnému účtování podrobených. Až povstanou nové legiony českých střádalů, budou české ústavy přetékati úsporami a tu uvidíte s radostí, jak poroste podnikavost a jak velkých úkolů budou se chápati české banky, které dnes pro nedostatek prostředků, t. j. lidových úspor, nuceny jsou vyhnouti se mnohdy obchodům i z české ruky jim nabízeným. S jakou jasnou myslí budou zírati do budoucna vědouce, že za nimi stojí národ nadaný, pilný a šetrný. Té chvály českým bankám nelze upříti, že pracujíce pro blaho akcionářů, nezapomínají na blaho veřejné a že pracují uvědoměle s plnou láskou k lidu, jemuž mají sloužiti, a nespouštějí se zřetele vysoké ideály národní.

Děkujme Bohu, že nám dal dočkati se šťastné doby, kdy boje mezi národy přesunují se stále více se zbraní krvavých na pole hospodářské. Zde může vyniknouti i národ méně četný, ale zase jen silou mravnosti, píle a spořivosti. Jako zemská pohotovost uložme si při střádání dobrovolnou kázeň a přesvědčíme se brzo, jak velikou úctu dobudeme sobě moudrým odříkáním v očích nepřátel a nepříznivců. Příklad náš povzbudí jiné k následování a brzy budou všechny české země jednou velikou dílnou, kde za veselého zpěvu radostně budeme pracovati ku štěstí svojich rodin a pro budoucnost svého národa. Vlast nežádá od nás nijakých obětí, obejímá všechny děti svoje stejnou vroucí láskou, přeje si jen aby nebylo mezi námi nuzných a trpících. Vlast má však právo žádati od svých synů i dcer, aby byli stále připraveni k obraně její celistvosti, stále vyzbrojeni po nejnovějším způsobu, ba aby pohotovostí svou předčili všechny útočníky. Nespoléhejme na žádnou velmoc. Jedinou velmocí, která nás neopustí, jsme zajisté my sami sobě. Kapitál nás dosud všude utlačuje, nuže, tvořme jej také a užívejme ho na ochranu svých statků ideálních.

Professor dr. Albín Bráf vyslovil velkou pravdu, řka, že na ten čas nemáme většího problému nad ten, abychom mohli opatřiti zaměstnání pro každou dělnou ruku českou. To, bohužel, nemůžeme ještě dnes říci, že toho dovedeme, Proč? Protože máme málo úspor. Pozorujete, že uspořená koruna má také ještě mnohý jiný význam než stříbrného kovu. Ani nejmenší úspory nesmíme podceňovati. Jediný haléř úspory na každou českou hlavu denně vydá slušnou sumu 21,600.000 K ročně. Víte, že bychom si za tento jediný haléř denně mohli koupiti buštěhradskou dráhu A, která má akciový kapitál 21,900.000 K, zůstali bychom dlužni jenom ažio, druhým rokem bychom mohli koupiti jihoseveroněmeckou spojovací s kapitálem 31,500.000 K, ta má jen ažio nepatrné. Rokem třetím českou severní s akciovým kapitálem 28.000.000 K atd. Že bychom neměli tolik sebezapření, abychom uspořili denně 7 haléřů na hlavu? Úspornou sílu českého národa ceniti lze alespoň na 300,000.000 K ročně. A pak jaká by to byla láska bez obětí. Měla by jen tak mělké základy, že bychom ani pro sebe něco nastřádati nemohli. Opravdová láska je schopna odříkání. Nechť nikdo nemluví o lásce k národu, když pro samou lásku ke sklenici piva, vína nebo kořalky zapomenul na utvrzení hospodářských základů své vlastní rodiny.

Protože máme již spoustu spolků, které své členy jenom ku zbytečným výdajům svádí, hodláme pod záštitou České Společnosti Národohospodářské založiti sdružení nové, které členům svým bude radou, jak takovým dávkám mužně se vyhnouti a jak částky uspořené výhodně a bezpečně uložiti lze.

Stanovy Jednoty českých střádalů se sídlem v Praze jsou již podány a nový spolek zahájí působnost svoji již 1. lednem 1907. Jednota českých střádalů sledovati bude cíle nezištné, povzbuzovati a prohlubovati smysl pro spořivost, pro účelné zacházení se zděděným a vydělaným majetkem, čehož dosíci hodlá vydáváním časopisu, brožur a letáků, pořádáním schůzí a přednášek, zaváděním střádanek do rodin, odměňováním horlivých střádalů atd. Zápisné K 1, roční příspěvek a zároveň předplatné na časopis Jednoty K 2.

Přihlášky přijímá již ode dneška Česká Národohospodářská Společnost v Praze. Pokládal bych za štěstí svého života, kdybych mohl přispěti k tomu, aby český dělník dle vzoru anglického a francouzského dělníka započal také střádati. Připojil by ku své dovednosti novou dobrou vlastnost, péči o budoucnost. Chvíle jest dobře volena k pozvání. Nikdy snad nebyla zaměstnanost lidu na takové výši a ještě nikdy nebyly mzdy dělnictvu tak příznivy jako letos. Přese všechno tvrzení o veliké drahotě nedotýká se tato na štěstí všech věcí k živobytí nejnutnějších. Mouka a chléb, zemčata, rýže, zelenina i ovoce jsou levnější než kdy jindy, tak že dnes i za málo práce mohou se jísti koláče. Ba i knihy i noviny se zlevnily velkou výrobou, tak že i vzdělání se stalo lidu přístupnějším. Blížíme se k zlatému věku. Vysoká mzda a laciný chléb. Jaká krásná příležitost ku střádání úspor.

Na počátku minulého roku napsal jsem, že ujme-li se jednota českých střádalů na rozvalinách zbytečných spolků, může vykonávati blahodárný vliv na hospodářskou a tím také na politickou situaci našich vlastí.

Digitized by Google

BANKOVNÍ VYKAZY.

ÚSTŘEDNÍ BANKA ČESKÝCH SPOŘITELEN V PRAZE. Stav vkladů ku dni 31. prosince 1906 K 43,509.834·88, vklady z kom. zápůjček K 8,291.548·28, celkem korun 51,801.383·16.

PRVNÍ ZÁLOŽNA VE VYS. MÝTĚ. Peněžní obrat za měsíc prosinec činí K 10,543.638·02. Stav koncem měsíce prosince 1906: Vlastní jmění (fondy reservní a jiné) K 1,160.315·89. Volné vklady K 17,686.109·89. Zápůjčky K 14,226.036·22. Reeskompt K 642.112·90. Cenné papíry vlastní K 2,416.146·43. Zápůjčky u peněžních ústavů K 2,778.237·62. Reality K 455.419·83. Celkový peněžní obrat od 1. ledna do konce měsíce prosince 1906 obnáší K 91,929.879·06.

ČESKÁ PRŮMYSLOVÁ BANKA V PRAZE upozorňuje, že není třeba, aby vkladní knížky předkládány byly vždy zvláště za účelem připsání úroků, jelikož zúčtování toto provede banka ve svých knihách a připíše úroky ke kapitálu i tenkráte, když vkladatelé dotyčné úroky do svých vkladních knížek k dobru zvláště připsati si nedají. Ve vkladních knížkách provede se připsání úroků při nejbližším vkladu aneb vybrání.

... ZEMĚDĚLSTVÍ ...

Dr. Karel Viškovský:

ZÁKONNÁ OPATŘENÍ PROTI PARCELÁŘSTVÍ.

V řadě otázek agrárně politických, jichž řešení ocitá se v proudu, objevuje se po delší době znovu dávno již projednávaná a dosud neupravená otázka: zákonných opatření proti parcelářství. Jako stín provází parcelářství svobodu dělby pozemků od té doby, co u nás (v Čechách r. 1869) byla zavedena. Parcelářství odkrylo slabiny této svobody a vykořisťuje je: tříští na spekulaci statky — hlavně selské — a rozprodává je po částech, snažíc se obratnou machinací, více méně nekalou, drobné parcely co nejdráže zpeněžiti. Parcelářství neobjevuje se u nás trvale ve stejné intensitě: po zavedení volné dělitelnosti bujelo hlavně v krajích průmyslových a pak čas od času oživuje se znova po jistých přestávkách, hlavně když několik dobrých úrod láká k nákupu pozemků aneb když dobrá konjunktura umožnila drobnému lidu nashromážditi jisté úspory. V dobách takových znovu a znovu selské statky padají ze oběť parcelářství, drobný lid nasytí svou touhu po držbě svého pozemečku, jehož předražení záhy sezná a tak vystřízliví na čas z dalších tužeb po nabytí nového majetku. Za jistou dobu podaří se pak podobná manipulace znovu.

Vícekráte staly se u nás pokusy zabrániti nekalé činnosti parcelářství a — ačkoliv věc zdánlivě jednoducha — nepodařilo se dosud uzákoniti potřebné předpisy. Jestiť velmi choulostivou otázkou pro zákonodárství, rozděliti ve věci této světlo od stínu, to jest neobětovati nad potřebu volnosť majetkové disposice a při tom stihnouti přec parcelářství v nekalých jeho stránkách.

Není pochyby, že v nazírání na tuto otázku nastaly ve veřejnosti též vážné pozměny. Věc má nepochybně své dvě stránky: hospodářskou a sociální. Mluví-li hospodářské hledisko pro to, aby statky selské co možno zůstaly zachovány ve své celistvosti, hledisko sociální žádá, aby drobnému obyvatelstvu venkovskému umožnilo se nabýti pozemkového majetku. Oba extremy tyto mají však přece svůj stykový bod: v otázce dělnické. Jestiť vlastnictví půdy nejlepším prostředkem udržeti na venkově dělný lid, jehož selský stav tak nutně má zapotřebí, a tak vznik drobných usedlostí jest s jisté stránky i na prospěch stavu selskému.

Vlastnictví malých pozemků jest tedy jistou socialní potřebou. A přec o tuto potřebu nebylo soustavně pečováno. Liberalistický stát vyslovil jen volnosť dělby pozemků, o více se však nepostaral. Jaký tedy div, že oné potřebě, která nebyla vystižena orgány povolanými, pokoušely se vyhověti živly méně povolané. Na této půdě musila tedy vzniknouti lichva pozemková právě tak, jako nedostatky organisace úvěrní způsobují lichvu peněžní. Úřední zprávy odhadují výnos parcelářství v Čechách průměrně na 20 procent, na Moravě 6—60 proc., místy až 100 proc., ve Slezsku až 110 proc., atd. Jdou tyto výtěžky vždy jen na účet lidské neznalosti neb hlouposti? Soudím, že ne vždy, právě tak, jako tomu není vždy tak u obětí peněžní lichvy. Také kupci drobných pozemků mají zájem svůj na tom, aby kupovali levně; kupují-li však přes to pozemky předražené, pak jest zjevno, že o pozemky tyto při dnešní rostoucí poptávce bývá nouze. Jakým

Digitized by Google

způsobem uplatňuje se snaha po pozemkovém majetku na venkově, to zřejmo z toho, že od r. 1890 do r. 1900 vzrostl v Čechách počet zemědělských (včetně lesnických) podnikatelů (tedy hospodářů i malých) z 292.000 na 321.000, jakkoliv v téže době klesl počet všech osob při zemědělství činných z 1,44 na 1,32 miliony osob.

Vyloučiti prostě parcelářství a neučiniti nic pro nabývání drobných pozemků bylo by tedy as tolik, jako zakázati peněžní lichvu a neotevříti spořádaného úvěru.

Nelze ovšem popříti, že vyslovujíce tuto zásadu, změňujeme podstatně zorný úhel pro posuzování agrárně politických směrů v našem zákonodárství. Politika agrární z velké části nesla dosud ráz politiky velkostatkářské a selské. Postupné drobení selských statků se strany jedné a pohlcování jejich majetkem velkým se strany druhé přesunulo poměry vlastnické a poslední události politické (volební reforma) patrně tento přesun přehodnotí a vyjádří politicky. Tolik jest jisto: politika venkova nemůže již býti jen selskou a tím méně jen velkostatkářskou, nýbrž musí činiti kompromis i s malým pozemkářem početně daleko silnějším a tedy politicky závažným. Tento živel nepochybně dá zřejmě svůj ráz zemědělské politice, i když vedení její formálně zůstane as v rukou zemědělců větších neb středních.

A nyní přenesme úvahy tyto v obor své otázky.

Nezdravého parcelářství v dnešní formě nebude nikdo hájiti: i když vyhovuje potřebě, vyhovuje jí špatně a draze. Již dnes je živnostenské parcelářství stíháno administrativními předpisy; proto provozuje se pokoutně a risiko nebezpečí platí tu kupec.

Zákonodárstva cizí mají z let dřívějších různá zákonná omezení namířená proti parcelářství: würtenberský zákon z r. 1853 dovoluje parcelaci až po 3 letech od koupě statku, zákony jiných států německých zavedly alespoň t. zv. parcelová minima a pod.

Ale všechny tyto a jiné předpisy při své všeobecnosti mají tu vadu, že buď nepostihují všechno nezdravé parcelářství, aneb že znesnadňují i zdravý obchod pozemkový. Vláda rakouská r. 1888 podala parlamentu osnovu zákona, kterým pod následky trestními mělo zakázáno býti parcelářství provozované „po živnostensku nebo ze zvyku.“*) Osnovou touto, která parlamentně projednána nebyla, nebylo by bývalo postiženo parcelářství každé, nýbrž jen soustavné jeho provozování: měřítko to zcela nesprávné, neboť účelnost neb škodlivost parcelace nelze posuzovati jen dle osoby parceláře, nýbrž dle způsobu provádění věci.

V poslední době názory u nás kloní se k tomu, aby přípustnost parcelování nebyla posuzována povšechně dle jistých zákonných podmínek, nýbrž aby úřadům ponecháno bylo posouditi v každém případě vhodnosť neb nevhodnosť parcelace a zakázati ji v případě nevhodnosti. Tedy výměna prostředků: místo trestního stíhání hotové již události (represse) nastati by mělo předběžné zkoušení každého případu s právem povoliti neb zamítnouti (tedy forma praevence).

S podmínkou povolování parcelací bylo by možno spojiti též podmínku schválení parcelačního plánu: tím by se dalo zabrániti, aby dělení nebylo hospodářsky nevhodné, zejména pak aby statky nebyly tříštěny na pozemky velmi nepatrné, čímž hospodářské obdělávání se znesnadňuje neb zdražuje.

Zdá se, že myšlenky tyto pronikly již tou měrou, že stanou se též podkladem osnovy zákona, kterou vláda dle projevu svého pro brzkou dobu chystá.**)

Tím uvolněna by byla tedy cesta parcelacím socialně žádoucím a hospodářsky méně závadným a zamezilo by se parcelačnímu pychu. Zásadní ochrany selských usedlostí proti tříštění by se touto cestou ovšem nedocílilo, třeba že by v konkretních případech zamítnutím návrhů parcelačních zbytečnému tříštění se zaránilo.

Zákonem o parcelářství nebude tedy otázka ještě vyřízena v celém dosahu a bude tedy třeba řešiti ji dále s jiných stránek.

Zkušenosť ukazuje, že malé držebnosti jsou nejvíce ohroženy exekucemi, a tu bylo by na místě vhodnou úvěrní organisací nebezpečí tomu brániti.

---

*) Kuriositou této osnovy bylo ustanovení, dle něhož parcelářství provozované advokáty a notáři nemělo býti trestně ohroženo!

**) Dle posledních vlastních projevů vlády o mezích zákonodárné kompetence rady říšské a sněmů byla by úprava otázky této nepochybně věcí zákonodárství zemského.

Digitized by Google

Zákonodárství haličské nalezlo tu nedávno vhodnou formu právě pro drobné statky vznikající parcelacemi statků velikých ve způsobě t. zv. rentových statků, jichž držitelé obdrží vydatnější umořovatelný úvěr, začež vázáni jsou jistými závazky, čelícími k řádnému hospodaření na statku, k jeho nepředlužení a nerozdělení. Zavedení rentových statků stálo by také u nás za pokus právě v zájmu držebností menších (nikoli ovšem zcela nepatrných).

Naskytá se dále otázka, zdaž by odůvodněné potřebě menších pozemkových držebností nedalo se za jistých podmínek vyhověti vyvlastněním (srv. Anglie), aniž by při tom ohrožována byla existence středních statků selských a zdaž by nebylo lze potřebě té dle okolností vyhověti na účet jiného majetku než středního, tedy spíše majetku velkého. Registruji zde prostě tyto podněty, pro jichž bližší ocenění nezbývá zde místa.

Nemohu však pominouti ještě jedné myšlenky, která z úvah o otázce této nutně vyplývá: zdaž není žádoucno, aby ve vnitřní kolonisaci naší vlasti, pokud pro ni jest ještě místo a potřeba (a soudím, že tomu ještě tak jest), vnesl se jistý systém a aby vedení její, které dodnes z velké části bylo v rukou parcelářů a pozemkové lichvy, přeneseno bylo do rukou povolanějších činitelů, nejlépe činitelů veřejných?

To — zdá se mi — jest nejvýznačnější podnět, který z úvah o otázce této pro agrární politiku vyplývá.

BELLETRIE

Jos. Uher:

CHVÍLE HUMORU.

Bílá dlaň a trochu fialek v ní, to mne oslňovalo jednou před večerem. Milý čtenáři, člověk-podivín hledá útěchu i v oblázcích na cestě. Milujete kousek štěrku, travičku aneb lezoucího brouka a neodříkáte se ni pavučiny nad hlavou. Jsou to mnohdy znamenité věci. Vzpomeňte na mne! —

Leč jednou, jak jsem pravil, oslňovala mne bílá dívčí dlaň a v ní trochu fialek. Díval jsem se na ni žádostivě a pomyslil jsem: „Kdyby náhodou slečna přišla a vybídla mne, abych si vzal, kolik chci!“

Řekl bych: „Je to zvláštní, že jste na mě myslila!“

A kdyby řekla: „Ano, myslila!“ — stiskl bych její ruce a pokryl je polibky. A pravil bych: „Když to vím, budu lehčeji žíti! Mnohem lehčeji a jasněji! S bohem — s bohem! Je tma, ale mně svítí krásné světlo.“

— — — — — — — — — — — — — —

Tu kdosi pootevřel dvéře, vkročil a z čista jasna řekl: „Milý pane, zde jest vaše potěšení!“ a podal mi něco. Ucítil jsem v ruce zvadlé listí aneb zvadlou trávu, a podivná, nahořklá vůně stoupla mi k hlavě.

Byl jsem trochu zmaten tím překvapením a namítl jsem, že jest tu nějaká mýlka.

Příchozí potřásl hlavou, že není žádné mýlky, že jsme blízcí dobří přátelé, a pravil: „Myslím na vás dávno a dovolila jsem si malou pozornosť!“

Tu jsem nemohl odolati a přistoupil jsem k ní, abych jí viděl do obličeje.

„Vy jste“, pravím, „ta něžná slečna, jež byla dole před chvílí?“

„Něžná slečna! Ano, ano — něžná slečna!“ opětovala, propuknuvši ve smích prudký jako jed a couvala do dveří.

Dovolil jsem jí tu veselosť a sám jsem se pousmál, zastíraje tak svou rozpačitosť. Učinil jsem ještě krok a chtěl jsem říci, aby odpustila, jestliže jsem volil nevhodný výraz, a že dávno o tom přemýšlím, jak bych se s ní seznámil.

Tu náhodou, jak couvala, sklouzl jí závoj a pod ním vyloupla se suchá, nažloutlá leb s párem vyzývavých jícnů plných tmy a drtícího výsměchu.

Rázem jsem se schoulil na svém místě a už jsem ani nemukl.

Do úst drala se mi hořká, jedovatá vůně.

Digitized by Google

ODPOČINEK.

Sen po západu.

Cesta mne vedla pustinou. Únava a tesknota mne opojily a toužil jsem po odpočinku. Tu shlédl jsem běžeti nějakého člověka k sobě. Potěšil jsem se a chtěl jsem mu potřásti rukou. Leč on vystoupiv proti mně, náhle dal mi hroznou ránu do hlavy. — — — — — — — — —

Procitl jsem na bílé, nekonečné rovině, z níž vanula lahoda a čistota. Maličko ode mne uzřel jsem několik soudruhů mně podobných, toužících po odpočinku. Vstal jsem k nim. Mezi nimi stál Mistr kouzelník dobrotivých očí i ztišil je hudbou své řeči. Naslouchali, a tváře jejich byly jako lupeny květů.

Tu řka: „Odpočiň v pokoji! —“, Mistr dotkl se nejbližšího před svou tváří, a on padaje zneháhla, rozpadl se v bílý prach, v bílý prach roviny, nezanechav památky. Tak i druhý a třetí.

Mezi tím kdosi nový předstoupil, můj známý z pustiny, jenž mne udeřil do hlavy. Podivil jsem se a pravil k němu: „Příteli!“ Než on neohlédl se a spěl ku předu. Tu shlédnuv jej Mistr, pokynul mu a pravil: „Odejdi, není ještě tvůj čas!“ A ukázal mu cestu zpět.

Otázal jsem se: „Pane, proč odchází?“

Tu odpověděl: „Ten ještě neprošel ohněm bolesti. Každý, kdo touží po odpočinku, musí býti očištěn ohněm bolesti!“ Po té vztáhnuv i na mne světlou ruku, pravil: „Odpočiň!“

Blažen jsem klesl v prach.

Skitalec:

PŘERVANÝ SONET.

Přel. Vinc. Červinka.

Epidemie žalářování řádí v Petrohradě. — Ochranná moc uchvacuje každodenně z koloběhu klidného života celé desítky lidí. Jak je všecko to žalářování tou dobou škaredé, nesmyslné i bezdůvodné, ba — právě se stanoviska této ochranné moci — nezdárné, rýsuje velmi reliefně následující episoda, která sběhla v noci na sobotu s jistým mým známým — s člověkem, kterému bezpodmínečně věřím a který ve svém vypravování ani o tečku nad i za neuchýlil se od pravdy.

Dobrodružství mého známého je karakteristické také po druhé stránce — jako illustrace nového obsahu života, utvářeného atmosférou našich dní. „Dříve jsme čichali ke květinám, nyní — šňupáme tabák.“ Dříve figurovalo v „dobrodružstvích“ jenom nějaké shledání, láska, celování, teď bývají převládajícími elementy — meetingy, prohlídky, „tresty“ . . .*) Tak se všecko přeměnilo za našeho slunovratu.

* * *

„Okolo dvanácti hodin v noci,“ tak začal můj známý, „jeden z mých moskevských přátel, který je zde v Petrohradě návštěvou u své provdané sestry, zavolal si mně telefonem s otázkou, nemohu-li mu poskytnouti přístřeší pro tuto noc. Můj Moskvan je slavný hoch, malý, uhlazený, a vnímavý poeta, i prosil jsem jej s radostí, aby přijel ihned, tuše už napřed, že dříve, než lehneme ku spaní, přečte mi svoje nové sonety.

V půl hodince byl u mne.

„Co se s vámi děje, jste celý přepadlý!“

„Není divu. Přihodila se strašně nepříjemná věc. Moji sestru zatkli dnes v poledne.“

„Cože? Vaši sestru? Není možná! Žena vysokého činovníka, rozkošná dáma velkého světa — a v žaláři . .? Vy, rozumí se, žertujete . . .?“

„Nikterak. Je to žalostná pravda.“

„Ale jak se to mohlo státi?“

„Šla na návštěvu ke známé, kursistce-studentce, kterou zatkli včera večer. V jejím bytě, jak se to dělává, nechali zálohu — a moje sestřička tam dnes vpadla, a pro nic za nic sedí teď pěkně pod zámkem na Špalerné ulici.“

„Je to pěkný malér! A muž?“

„Řve a bečí! Rozeslal telegramy na všecky známé hvězdonosce a zapřísáhá se, že je ode dneška — taky revolucionář.“

„Ale naději se, že poslal ženě do „Předvarilky“ *) její oblíbené toiletní potřeby a vše ostatní, a že pro všecky případy zatelegrafoval Pacquinovi do Paříže, aby jí ušil arestantský plášť dle poslední mody?“

*) Vězení pro politické provinilce v Petrohradě. Pozn. překl.

*) V pouličním žargonu znamená vyšetřující vazbu. Pozn. překl.

Digitized by Google

„Vy žertujete. ale nám není nijak veselo. Vždyť ti opričníci drží i jiné lidi, taky pro nic za nic, tři čtyři měsíce. Teď právě čekáme ještě prohlídku v bytě — ujel jsem raději, aby se třeba nezbláznili a nezavřeli taky mně."

„A svoje nové sonety, nezapomněl jste vzíti sebou?"

Můj přítel se poněkud uklidnil a vyšli jsme na balkon, abychom si početli verše a požvatlali o poesii. Světlé pruhy elektrických lamp, poprvé zase po delší přestávce rozžatých v ten večer, naznačovaly, že léta ubývá, a budily v srdci tichou melancholii.

„To mi připomíná Paříž," řekl přítel, objímaje zrakem divukrásnou perspektivu. „Jak je to krásné, jak mystické!"

„Psal jste něco v Paříži?"

„Mnoho. A víte o čem? Či lépe řečeno — o kom? Věru — toho byste neuhodl. O Eleonoře Duseové. V minulém létě byl jsem do ní po dva týdny šíleně zamilován. Žili jsme spolu v Ostende v srpnu v témž hotelu, a vídal jsem jí tam buď na scéně — čarokrásnou, nesrovnatelnou, jedinou, aneb za měsíční noci — v ohromném vestibulu, když se vracívala z divadla domů, zabalená v krajkách a mušelínu . . . Zbožňoval jsem ji jako stělesnění tvůrčího kouzla. Napsal jsem na ni — ona to neví, a nikdy se toho nedozví — celou řadu sonetů. Tady je první, poslyšte."

Avšak sotva že pronesl první slovo, když se v pokoji rozlehl pronikavý, poplašný zvonek telefonu. Podivná předtucha kmitla se mi v duši. Omluvil jsem se a pospíšil k apparátu.

Za dvě minutky jsem opět vyšel na balkon.

„Nu, milý příteli, jsme srovnáni, Vám zavřeli sestru a mně zase — bratra. Právě se mnou mluvil s policejního komisařství, a prosil mě, abych tam ihned přijel, neboť za půl hodiny jej odtamtud dopraví na Špalernou."

„Vida, ta náhoda!... Je to něco vážného?"

„Do jisté míry by bylo možno pozavírati celý Petrohrad. Můj bratr se zrovna tak málo zajímal o politiku jako já o čínský jazyk. Zaopatřil jsem mu vstupenku do dumy — ani tam nešel. „Nejsem," povídá, „přítel řečnických závodů, a koukat se na ministry, to by mi bylo protivné..." A nešel tam. Ale musím jet, abych se dověděl, oč jde: sic mi jej odvezou do Předvarilky, a tam si ho pak hledej!.. Posedím ještě minutku — dočtěte mi svůj sonet."

„Ne, co pak už!" — usmál se přítel. „Což máme teď myšlénky na sonety? Na ty máme dost času, až propustí mně sestru a vám bratra — a všecky sestry a všecky bratry, co jich teď upí po celé Rusi..."

„Nu, to se skoro obávám, že se vám hned tak nepodaří oddati se veršům..."

„Kdož ví..."

V deseti minutách jsem už kráčel po špinavých, sešlapaných schodech v budově policejního komisařství. „Com e duro e scalle!" — napadl mi italský verš...

Sedm, osm činovníků různých stupňů v pláštích kupilo se v předsíni a všichni dohromady hlídali vážného státního zločince devatenácti let.

„Doufám, že tu nejsi pro sprostý zločin?" zeptal jsem se bratra.

„To je otázka! Zatkli mě — —"

„Dovolte!" přerušil nás činovník. — „O tom nelze hovořiti. Sdělím vám sám osobně podrobnosti. Avšak všeliké dohovory jsou nepřípustny... Vám dovoluje se pouze předati bratru... nu, peníze, dejme tomu, a přijmouti od něho rodinné či hospodářské pokyny a vzkazy."

„Řekněte mi aspoň, pro boha, nebyl-li zatčen s bombami v kapsách?"

— „Ne."

„Nu, sláva bohu, bratře! Neklesej na duchu! Poseď si, je to nezbytno pro tvoje vzdělání."

Vyměnili jsme spolu ještě několik bezvýznamných frází, — a bratra odvedli. Komisař vyndal z kapsy dvě patnáctikopějky a dal je policajtovi na izvoščika. Po schodech podařilo se bratrovi pošeptati mi:

— „U mne není nic. Ale Sidorenko — jeho sebrali se mnou — má doma revolver. Pokus se — —"

V tom policajt zavrčel, a odstrčil mě od bratra. Izvozčik nechtěl jet za 30 kopějek, ale policajti mívají argumenty neodmluvné. Ačkoli byla velmi krásná noc, náš policeman sklopil střechu drožky.

— „Nač to?" zeptal se bratr. „Vždyť pršet nebude a je tak vlahý vzduch..."

„Co pak myslíte, že vás vezou na špacír?", broukl policeman. — „Jeď!.."

— „Na shledanou!" hodil za mnou ještě bratr.

„Za příjemnějších okolností!" dodal jsem já.

Na policii komisař mi vysvětlil, že bratra zatkli ve dvoře domu, v němž se konala nepovo-

Digitized by Google

lená schůze. Zeptal jsem se ho ve své zvědavosti, kolik asi tisíc lidí denně pozatýkají z podobných důvodů. Pan komisař se rozhněval, a suše přerušil náš rozhovor, avšak jsem jist, že při ohromnosti petrohradských dvorů denní úlovek při takovém zatýkání směle mohl by se zvednout na 50 tisíc. Jak je policie ještě shovívavá k Petrohraďanům!

„Jestli se při domovní prohlídce u vašeho bratra nic nenajde, pak jej možná dost brzy propustí. Avšak najdou-li se nějaké zbraně, náboje . . .“

Vzpomněl jsem si na ubohého Sidorenka a pospíšil jsem si, abych k němu co nejdřív dojel. Domníval jsem se, je-li už „ochranná“ policie tam, že to poznám hned s ulice.

Rozespalá komorná — táhlo již na druhou hodinu noční — nechtěla mě zprvu pustit dovnitř, avšak stříbrný peníz z ní udělal anděla. Nikdy jsem před tím u Sidorenka nebyl, ale spoléhal jsem, že revolver dojista asi leží v psacím stolku. Zatím co komorná rozsvěcovala u divanu lampu, vytáhl jsem bystře střední zásuvku stolu, a první, co jsem v ní uzřel, byl tmavohnědý browning. Zastrčit jej do kapsy — bylo dílem okamžiku. Pak jsem komorné něco nalhal a zamířil jsem ze dveří ven.

— „A co mám vyřídit, až se vrátí pan Sidorenko?“

„Nu, on se hned tak nevrátí, ale bude-li se někdo ptát, řekněte, že tady byl . . . hm . . . ano že tu byl Ravachole.“

— „Jak že?“

„Raveignac.“

Zcela šťastně jsem se dostal zase na ulici. Kdybych byl náčelníkem opričníků, řekl bych, že je celá ta banda špatná a k ničemu, neboť lovit lidi pouze ve dvorech — toť ještě špatná ochrana, mají se přec bezodkladně lovit taky hned a nedávat času, aby se mohli takhle vykrádat . . .

Ale co teď dělat s browningem? Zahodit jej — se mi nechtělo, a chovat u sebe — je nebezpečno. Musím jej zašantročit k někomu, aspoň na nějakou dobu. Ale ke komu?

Ba, tak! Mám myšlenku! Zajdu do klubu, a tam jej dám některému ze známých důstojníků. V deseti minutách ten plán na skrývačku už byl proveden. Ale když jsem už odcházel z klubu, dohonil mě důstojník na schodech.

„Co to, přítelíčku, chtěl jste si ze mne udělat blázny? Vždyť váš browning je úplně k nepotřebě, střílet se z něho nedá, ani mouchy byste jím nezabil.“

Bylo mi líto, že se mi nepodařilo být skrývačem. Vzal jsem nepotřebnou zbraň zase do kapsy a teď leží na mém stolku k postrachu mých věřitelův a komorné Emilie, mimochodem řečeno, velmi úslužné dívky.

Šlo na čtvrtou hodinu ranní, když jsem se vracel domů. Něvský prospekt hemžil se chuligány, spitými pouličními vílami a hráči, vracejícími se z klubů. Divoký pokřik přes tu chvíli zněl vzduchem. Policistů nikde ani nevidět. Rozváželi po vězeních státní zločince, pozatýkané, jak mi vykládal komisař, k vůli jich „inteligentnímu vzhledu“ po dvorech.

Můj host — poeta, zamilovaný do Duseové — už spal. Slyšel jsem v sousední komnatě, jak vykřikoval ze sna:

— „Proklatí! Proklatí! . .“

Bílé jitro zahlédalo do okno hustými záclonami. Těším se, že mi přec jen brzy dočte ten přervaný sonet.

LITERATURA A UMĚNÍ

Václav Hladík:

PRUDERNOST A NAIVNOST.

Domníval jsem se dosud, že nuda je vlastnost, kterou si dobudete největší vážnosti v české literatuře. S ní mohla soupeřit i pouze konfusnost a nejasnost myšlení a stylu, jež vyvolává opět zbožný obdiv dlouhovlasých jinochů a hysterických ženštin. Kdo odvážil se býti zábavným neb zajímavým, byl hotov před soudem ctihodné kritiky, pokud vůbec uznala za nutné zabývati se takovým povrchním a neseriosním autorem. Míti styl prostý a jasný, lehký a pružný znamenalo nemíti vůbec žádného stylu a srozumitelnost byla totéž jako prostřednost: Nad románem, nad nímž čtenář nezíval, kritik krčil rameny.

Digitized by Google

Ale nejen fadessa a obskurnost též jiné jakosti získávají českému autoru přízeň i věhlas. Stačí někdy, aby autor zaujal stanovisko mravokárné, mudrlantské a školometské, aby mluvil jako kapucín s kazatelny, jako major armády spásy a zardíval se jako upejpavá cnostná slečinka a má zajištěný úspěch aspoň u části kritiky. Talent, duch, vtip, erudice na to se tak nehledí.

Známka z mravnosti rozhoduje na vysvědčení českého spisovatele.

A je-li tak šťastný, že je nadán naivní myslí, neporušenou prohnaností, raffinovaností světskou, nezmítanou problémy života a společnosti, nepokaženou studiem cizích světů a kultur, a jestli jeho musa hopkuje jako šestnáctiletá žabka z pensionátu, plácající ručičkama, divící se všemu, řehtající se všemu, pak dokonce ho čeká uznání nejvyšší, je prohlášen za člověka českého, za autora cítícího česky.

V českém životě je jakési zmalichernění a titěrné živoření. Je to nepochopitelné snad. Jsme nejpružnější a nejčilejší mezi Slovany, nejvíce schopni žíti v evropském vzduchu. Jsme nejbližší kultuře západu, jež je silou a světlem, přirozeným vzestupem ze vzdělanosti antické, a povznesením nad barbarským asijským, slabošským byzantinismem.

Toto naivní zmalichernění, tento malý pohled na život projevuje se zejména v naší literatuře. Vše se smršťuje a splošťuje v pohledu lidí, jejichž duch je dětinský neb nacpaný školometskou věcností, jejichž život je maloměšťácký.

Takové zjevy nejsou možny v literaturách národů žijících, pracujících ve vzruchu a pohybu velkých měst, kde se energií probijí v bojích i horečkách, kde se touhy nesou k širým obzorům, k cestám světovým vedoucím přes oceán.

Dokud bude u nás ceněna moralisující a pruderní těžkopádnost, více nežli duch a graciesnost, dokud naivní a sentimentální vlastenčení bude znamenati více nežli činorodý, podnikavý smysl vlastenecký, pokud bude vládnout povrchní frázovitost a školometské pedantství, nebudeme dosti silnými a pohotovými, abychom se mohli uplatniti ve světovém závodění, jako jiní malí, uzrálí a pokrokoví národové, ku př. Skandinavci.

K většímu stylu, k vyšší úrovni, k evropskému vzduchu musíme spěti, pak budeme i silnější a energičtější v politice a v národním zápase. Raději prohnanost a otrlost velkého, obchodujícího, spekulujícího, tvořícího světa nežli malosvětskou, titěrnou a dobromyslnou naivnost. Naše české živoření ztratí ovšem mnoho ve své poesii idylické a zejména ve svém pohodlí.

Ale nebude to více živoření, bude tu život, postup a vzlet!

(Úryvek z předmluvy.)

Z LITERÁRNÍHO TRHU

Registruje Vinc. Červinka.

Jaroslav Vrchlický: Svlačce na úhoru. Nová lyrika (1904—1905). 1906. Souborného vydání básnických spisů Jaroslava Vrchlického sv. LVII. Nákladem J. Otty. Stran 160 za 1·80 K. — „V srdce úhoru opuštěném, kde žádné již na květy čáky není, nové Vesny dotekem vykvétají poslední svlačce!“ Tak asi zpívá v úvodních slokách svojí nové sbírky lyrické s resignovanou melancholií básník, hlásaje s přesvědčením: „Smír je všecko! Všecko je odpuštění. Úhor stokrát zdeptaný dýše mírem . . .“ Lyrickou žeň z předposledních dvou let (1904 až 1905) shrnuje Jaroslav Vrchlický do nejnovější svojí knihy. Je to kniha elegických vzpomínek, popěvků, vzdechů, filosofických poznámek resonéra nasyceného životem, avšak nikoli unaveného. Prostá a pružná forma lidového popěvku zde převládá, tlumených tónů a měkkých akkordů. První, největší oddíl knihy nazvaný „Dumy a písně“ chová v sobě nejvíc té nahořklé melancholie, smiřující se s životem a jeho běhy. Mnohem světlejší a živější jsou kratší oddíly nazvané „Z malých cest“ a „Causerie“, dojmy z drobných toulek, malebné črty a poznámky k událostem všedního života, reminiscence z četby, motivy zachycené z bezprostřední sféry zájmové. Celek však rozhodně nepůsobí dojmem resignace, neznamená účtování se životem; neboť „. . . v hloubce nebes nad květy svlačcovými skřivan zas jásá — —.“

*

Otto Faster: V pavučinách. Román z pražského života. V Praze 1906, nákladem F. Šimáčka. Stran 155. Cena 1 K. — Lehce, příjemně vypravovaná knížka, pro niž název „románu z pražského života“ je poněkud příliš pretenciósní: dělá nároky na přísnější kritické měřítko a vyšší cenění, před nimiž by naprosto nemohla obstáti tato zběžně nahozená historie z všedního života pražské hostinské rodiny. Je tu řada typických figurek pražských, ovzduší povrchních hostinských společností a tlachů středních vrstev pražských je tu sic banálně, avšak celkem věrně líčeno, a celá historie má svoji mravoličnou tendenci, která ji dobře doporučuje za zábavnou lidovou četbu.

*

E. T. A. Hoffmann: Zlatý hrnec. Pohádka z nové doby (1813). Z fantasií genru Jacquesa Callota. Přeložil K. Švanda ze Semčic. „Světové knihovny“ (redakcí Jaroslava Kvapila) sv. 551—552. Nákladem J. Otty v Praze 1907. Za 40 hal. — Geniální romantik a fantasta často střeštěných nápadů stejně, jako střeštěné formy, byl dříve oceněn ve Francii, než ve své vlasti ve střízlivém Německu. On, současník Schillera a Goethea, geniální Ernst Theodor Amadeus Hoffmann. Překladatel jeho rozkošné pohádky stěžuje si na to v předmluvě knížky, a věc je přec tak pochopitelna: jak mohl člověk tak oslnivé fan-

Digitized by Google

tasie, nápadů tak tryskavých a překotných jako prskavky ducha, nalézti pochopení mezi koženými filosofy a filistry své užší vlasti? A právě ti filistři drážďanští na příklad by jej byli dojista nenáviděli, kdyby jej byli více znali a chápali. Neboť jim zrovna posvětil tuto zbrklou a při tom plnou života a šťávy „pohádku nové doby" — O zlatém hrnci. Je stará už bezmála sto let, ale s nejlepšími fantasiemi Hoffmannovými má se to jako s dobrým přírodním vínem: stářím stoupá jejich cena i síla.

*

Gaston Tissandier: Hrdinové práce. Přeložil prof. dr. J. V. Sterzinger. 1906, nákladem F. Šimáčka v Praze. 272 strany. Za 1·50 K. — „Hrdinové práce" jsou nabádavá a poutavá kniha, jak dobře bylo o ní nedávno kdesi napsáno. Francouzský její autor vybral z dějin lidské kultury, lidského ducha a práce dlouhou řadu vynikajících jedinců, kteří právě stojí za to, aby byli poctěni čestným názvem: Hrdinové práce. Jsou tu nejznamenitější spisovatelé a myslitelé vedle znamenitých vynálezců, vojevůdců, hrdin ducha, skvělých vzorů karakternosti. O Diderotu a Voltairu vykládá spisovatel se stejně nestranným zájmem a přec zajímavě, ba poutavě, jak už nahoře řečeno, jako o Franklinovi, o Petru Velikém, o Goethovi stejně jako o Cromwellovi, Michel-Angelovi, Bedřichu Velikém, Spinozzovi a Vincentu de Paula. Avšak při tom všem nejsou to snad suše za sebou řaděné biografie slavných lidí, přecpané daty, cizími jmény, výpočty jejich knih nebo jiných životních činů. Nikoli. Zábavně, nade vše pomyšlení zábavně a účelně vypravované události z jejich života, výseky z různých prostředí, kultur, myšlenkových oblastí, z bohaté náplně praktického života, prakticky vybírané příklady. Vzácná kniha, jejíž překlad by se měl hromadně kupovat do našich pokračovacích škol, gymnasií, reálek. Pro mladé hochy mezi 15 a 20 lety bude znamenat víc, než celý oddíl tlustých učebnic.

*

Dr. A Bauer: Lavoisier. Se svolením autorovým přeložil dr. O. Rybařík. „Světové knihovny" (redakcí Jar. Kvapila a Z. A. Tobolky) sv. 553. Nákladem J. Otty v Praze, 1907. Za 20 hal. — Obsažná s bohatou znalostí věci psaná přednáška o slavném francouzském učenci a reformátoru chemické vědy Ant. L. Lavoisierovi, založená z největší části na velkém biografickém díle Grimauxově „Lavoisier" (Paris, 1888, Felix Alcan).

*

Petr Cornelius: Lazebník bagdadský. Komická opera o dvou jednáních. Slova a hudbu napsal týž. Přeložil Josef Vymětal, 1906, nákladem F. Šimáčka v Praze. Cena 60 hal. — Text k výborné opeře Corneliově, jejíž premiera dávána na sklonku r. 1858 na dvorním divadle ve Výmaru pod taktovkou Lisztovou. Látka vzata z Tisíce a jedné noci (z pohádky „O jinochu a holiči bagdadském"), a spracování její samo o sobě je literárním dílkem nejlepších kvalit, jakým se může chlubiti jen menšina oper světového repertoiru.

*

Jan Hasištejnský z Lobkovic: Putování k svatému hrobu. Znova vydal dr. F. Maleček. „Světové knihovny" (redakcí Jar. Kvapila) sv. 554/55. Nákladem J. Otty v Praze, 1907. Cena 40 hal. Vydávat v pečlivých přetiscích, s potřebnými poznámkami literárně-historickými a vůbec kulturně-historickými i s věcnými vysvětlivkami staré památky české literatury, je snad nejdůležitější zásluhou výborné a při tom levné „Světové knihovny". Putování k svatému hrobu pana Hasištejnského z Lobkovic (z konce 15. století) je vhodným pendantem ke známému cestopisu Martina Kabátníka, vydanému zde již před několika roky („Cesta z Čech do Jerusalema a Kaira", „Sv. k." sv. 187). Snad se zde dočkáme i třetího cestopisu českého ze středověku, totiž popsání Palestýny a Jerusalema z péra českého pána Oldřicha Prefáta z Vlkanova, který svou cestu konal asi v polovici století šestnáctého.

*

Dr. Karel Viškovský: České kapitoly o volební opravě. V Praze 1906. „Národní Otázky" III.—VII. Péčí klubu mladší generace národní strany svobodomyslné. Stran 99, cena 50 hal. — Veliká politická idea, která se na plný rok vnitropolitického života našeho stala heslem dne, heslem bojovným, které s ulice a náměstí přešlo vítězně do parlamentu — tato veliká idea vyvolala sice spoustu debat a novinářských článků záplavu, avšak řádné literatury nevydupala. Idea volební všeobecnosti a rovnosti ovšem není nová, a v našich poměrech, jak bylo a bude i příště také všude jinde. při tak dalekosáhlé reformě celého základu státního, jaký znamená parlament kuriátní a lidový, ze všeobecného volení vzešlý, přirozeně se víc ohnivě debatovalo, než klidně uvažovalo. Psaly se novinářské články, které zítra či pozejtří zapadnou, neboť na studie podrobnější nebylo času. Tím spíše zaslouží pozornosti cenná studie dra K. Viškovského, tvořící vlastně jen několik kapitol z velké práce rukopisné, věnované všeobecnému právu hlasovacímu. Kapitoly vrhají trochu světla rozumné a úmyslně chladně analysující úvahy politika bedlivě odvažujícího slovo s různých hledisk na volební reformu, která právě v Rakousku vstupuje v život: s hlediska státoprávního, národnostního, stavovského atd. Knížka nevelká, ale dává mnoho plodných podnětů, a stojí za pozorné pročtění každému, kdo chce se učiti politicky přemýšlet.

*

František Herites: Botanická pohádka. V Praze 1907, nákladem J. Otty. 148 stran, cena 2 K. — Kniha prózy napolo belletristické výpravy, napolo poetické líčně. Kniha inspirovaná přírodou a jejími bezprostředními dojmy, někde určité nálady kraje či přírodních obrazů („Zrození jara", „Senoseč", „Kácení lesa"), jinde zas volné a trochu mdlé improvisace na bohaté hýření života v přírodě se všemi jejími symboly.

*

F. J. Čečetka: Oběti lásky. Starosvětské obrázky. Illustroval J. O. Štěrba. 1907, nákladem Edvarda Leschingera v Praze. 213 stran, za 1·60 K. — Čtyři historické povídky, napodobující až otrocky vyprávěcí způsob Wintrův. Jenže co tam původní a umělecké, to zde jest kopie a manýra. Jinak lehká četba a dobře stravitelná, v historickém genru, který pro široké vrstvy čtenářů pořád ještě má hodně přitažlivosti.

*

Jiří Sumín: Dvě novelly. „Ottovy laciné knihovny národní" sv. 219. 1906, nákladem J. Otty v Praze. Stran 300, cena 1·40 K. — Autorka, která je majitelkou spisovatelského jména Jiří Sumín (slč. Anna Vrbová), má už svou vyhraněnou literární fysiognomii. Její líčení má svůj tvrdý a určitý charakter, rozhodně neženský, a v jejím životním pessimismu není falešně rozcitlivělých a neurčitých či rozmazaných tonů. Ze dvou novell, zařaděných do poslední její knihy, je každá jiným způsobem zajímavá. V „Loutce", vypravované ve formě denníku, nakreslena je historie dívčí duše, nevhodným životem pomalu stravované v prostředí tak detailně a sytě zachyceném, že působí dojmem velmi jednotným, až na sám konec stoupajícím. Druhá z povídek „Soumraky" jenom ve chvatných rysech nahazuje situaci: zapadlou, dohasínající rodinu, vrženou do robustního selského života, který ji přerůstá. Povídky Sumínovy nejsou jen povrchní a lacinou belletrií: mají své živné jádro myšlenkové i formu, která se vyhýbá každé banálnosti.

*

Semenec. Hrstka epigramů. 1898—1906. Praha 1907, nákladem vlastním. V komissi knihkupectví Jos. Springra. 63 strany, cena 1 K. — Dobrý epigram stává se pomalu vzácností, a zde se jich v knížce, která vyšla anonymně,

Digitized by Google

objevila celá hrst. Třeba že nejsou zrovna všecky stejně pevně ukuty a dobře zakaleny, mají většinou ostré hroty a formu znamenitě přiléhavou. Jejich forma je také největší jejich force literární, již musí respektovati i ten, komu se svižně svezou po zádech.

*

Émile Zola: Pravda. Román, I. a II. Přeložil Jos. Skalák. V Praze 1906, nákladem Hejdy a Tučka. Stran 374 a 364, po 3 K. — Zolův poslední román, při jeho náhlé smrti před třemi léty teprve vycházející v časopise, považován je mnohými za vůbec nejmohutnější ze všech jeho velkolepých románových celků. Těžko pronášeti absolutní soudy aesthetické nám současníkům, kteří přece příliš z blízka a bezprostředně přihlíželi k sociálním a politickým bojům, jichž je poslední román Zolův uchvacujícím obrazem. Není umělce, jenž by nám byl dosud v tak široké kresbě, s takovým porozuměním pro ideje, s tak nadšeným a zrovna fanatickým zápalem pro pravdu a spravedlnost, jež bohužel tak často bývají jen nedostižitelnými fantómy, znázornil a grandiósně vystupňoval vinobití politických zápasů. „Pravda" Zolova líčí zápas o moderní, volnou školu, zápas pokrokových idejí myšlenkových s klerikalismem, jenž probojovává se právě ve Francii s velkolepým úspěchem. Románový případ nespravedlivého odsouzení učitele Simona podezřelého z vilné vraždy na vlastním žáku a snahy o rehabilitaci nevinného — toť průhledný symbol dlouholetého processu Dreyfusova, který hrozil rozvrátiti celou Francii. Justice, demagogie i nesvědomité řádění klášterních řádů dostávají kruté šlehy z rozhořčené ruky literáta, jenž jde divočinou politického víru pevným krokem za pravdou jako za sluncem a raději obětoval vlastní popularitu, než aby zapřel přesvědčení. „Pravda" je román veliké energie a mohutného rozpjetí ve své stavbě, které staví dílo i po stránce literární techniky mezi nejlepší Zolova díla.

Právě vyšel a zasílá se

ZDARMA

můj **hlavní oznamovatel na rok 1907,** v němž nabízím

SEMENA

zeleninová, květinová, hospodářská a lesní jakož i různé zahradnické potřeby, dále pak

STROMY

ovocné i okrasné, křoviny, byliny různé, růže, atd., vše nejlepší jakosti, zásoby značné! **Věnce, kytice** ve vkusném provedení v každé roční době.

V. MAŠEK

velkozávod zahradnický a pěstování semen

V TURNOVĚ

(království České).

F. Mázel, .·.

insertní a reklamní kancelář

Král. Vinohrady, Perunova ul. čís. 1110.

obstarává inserci pro veškeré časopisy za nejvýhodnějších podmínek.

I. číslo

XXVI. ročníku

Švandy Dudáka

humoristického **nepolitického** týdenníku

redakcí

Jgn. Herrmanna a Artuše Scheinera

vyšlo v nové, překvapující úpravě.

„Švanda Dudák" stal se nyní nejen rodinným listem humoristickým, nýbrž po stránce illustrační i zároveň listem uměleckým, takže uspokojí i nejpřísnější požadavky.

Prohlédněte si první číslo, jež posílá se na ukázku a jistě se předplatíte na našeho „Švandu"

na ¼ roku K 3·—, poštou K 3·30
neb » ½ » » 6·—, » » 6·60
v kterémkoliv knihkupectví.

Nakladatel F. TOPIČ knihkupec
v Praze, Ferdinandova tř. 11.

Digitized by Google

ČÍSLO 2. PRAŽSKÁ ROČNÍK III.

LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

ÚNOR. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. - Telef. č. 3714. R. 1907.

Prof. Dr. F. Počta:

OKOLÍ PRAŽSKÉ A PITNÁ VODA.

Prohlížíme-li geologickou mapu okolí pražského, ve které různé horniny a vrstvy útvarů označeny jsou různými barvami, tu překvapí nás pestrý kaleidoskop barev. Jak značný počet pruhů různě zbarvených se tu střídá za sebou!

Pruhy ty, aspoň v nejbližším okolí města jsou směru vesměs od j.-z. k s.-v. a měří často jen několik málo metrů.

V tom směru poučným velmi jest geologický plán vlastního města.

Přihlédněmež blíže ku geologické stavbě půdy městské a řiďmež se při tom směrem vzduchové čáry od jihu, od vyšehradské skály přímo na sever, k Císařskému mlýnu vedené a přibližně asi 5·5 km. dlouhé.

Vztýčené břidlice zahořanské, z nichž budována jest vyšehradská skála, vystupují na jihu příkře z Vltavy, za těmi pod Slovany vyniká první, jižní pruh křemenců drabovských, pak následuje pásmo tmavých břidlic oseckých, které tvoří podklad Karlovu náměstí a bylo svého času dokonale odkryto za nádražím c. k. státní dráhy. Po té přijde druhý, střední pruh křemenců drabovských, který z místa, kde stojí kostelík sv. Václava, táhne se na vrchol Žižkova.

Plocha, na které se při Vltavě rozkládá Staré město pražské, málo jest přístupná pokryta jsouc nánosy alluvialními a i kulturními. Z útržků, které na břehu libeňském vystupují, můžeme usuzovati, že skládá se z břidlic zahořanských. Z těchže sestává výšina letenská. Ve Stromovce objevuje se třetí, severní pruh křemenců drabovských, který vychází od Dejvic a před Bulovkou přes řeku se táhne. Nejseverněji následuje pásmo černých břidlic oseckých u Císařského mlýna.

Na levém břehu vltavském jsou poměry ještě složitější. Zde přistupují k uvedeným vrstvám ještě králodvorské břidlice a kosovské křemence, které budují Petřín a nad těmi křidové pískovce perucké a korycanské a konečně bělohorská opuka. Možno tedy na prostranství tak malém napočítati (s diluvialními a alluvialními uloženinami) 10 různých pásem, z nichž ale 1 dvakráte, 2 jednou se opakují, tak že v čáře 5·5 km. dlouhé hornina celkem čtrnáctkráte se mění.

Hlavní příčinu tohoto značného počtu různých vrstev dlužno hledati v přesmycích, zlomech a vůbec v pohybech, kterým tento dílec kůry zemské byl vydán.

Silurský útvar ve středních Čechách jest zlomové koryto, které povstalo tím, že jednotlivé kry kůry zemské směrem do vnitř koryta poklesly. Tím se vysvětlují jednak zlomy, plochy to, dle nichž pokles se udál, jednak i to, že některá pásma se opakují.

Uvedeme-li dále, že v Praze i stopy jiného velkého zlomu směru od j. k s. dobře jsou patrny, zlomu, kterého Vltava pro tok svůj

Digitized by Google

až k návrší letenskému použila, tu trvám, dokázali jsme, že onen kus povrchu zemského, na kterém rozkládá se matička Praha, není než slepeninou poměrně malých, roztříštěných ker kůry zemské.

Jest patrno, že tato stavba geologická má veliký vliv na poměry zpodní vody v Praze a okolí. Spády zpodních vod a směr pramenů řídí se zvrstvením břidlic a křemenců, často vlnitým a zprohýbaným, ve zlomech ale směr, síla a spád vod zcela se mění a jsou nevypočitatelnými. Neboť zlomy svádějí prameny, ba po případě je i ničí, poskytujíce jim možnost rychleji hloubky dosíci.

Jest sice známo, že zpodní vody v břidlicích většinou nehodí se za pitnou vodu, ježto vyluhují z břidlic látky nevítané, ba škodlivé, jako z pyritů síru a pod. ale tehdy, když není vody jiné, je třeba i takovou vodu hleděti zužitkovati.

A tu často možno se přesvědčiti, že předpoklady, pokud se týkají zpodní vody v Praze a v nejbližším okolí, stávají se illusorními.

Na jistém místě konstatuje se pramen, vypočítá se profil vody, směr a spád toku a ejhle, o 2 metry v témže směru dále není po prameni vůbec žádné stopy.

Z toho následuje, že formule matematické pro směr, spád a mohutnosť zpodní vody nemohly býti vypočítány u nás v Čechách a zvláště ne v okolí pražském; ony vzaly původ v cizině, jichž podklad a blízké okolí budováno jest sypkými uloženinami štěrků a písků třetihorních (Paříž, Vídeň), aneb diluvialních (Berlín), vrstvami zlomy nerušenými.

Tak nepravidelně jest budováno okolí pražské, zvláště pokud zpodního útvaru silurského se týče. Klidnější jsou ovšem poměry směrem severovýchodním, hlavně v krajinách křidových. Tak na př. krajina kol vtoku Jizery do Labe ukazuje poměry mnohem jednodušší.

Bylo předpokládáno, že koryto labské v těchto místech jest původu erosivního a že vody v křidovém pískovci vyryly si rýhu a další erosí postranní údolí rozšířily.

Bližší ohledání míst těrch ale přesvědčuje nás, že i zde voda použila brázdy již dříve vytvořené pohybem horotvorným a sice klesnutím východní části, pravého břehu labského. To dosvědčují různé úkazy v městě a přímo u města Brandýsa n. L. Tam předně setkáváme se s útržky silurského útvaru, které pojednou, beze všeho spojení objevují se pod pískovcem křidovým. V malém arcivévodském parku v Bradýse na Labi vystupují křemence drabovské silně nakloněné a v Kralovicích u řeky možno pozorovati šikmě nakloněné vrstvy pískovce. Tento jinak velmi vzácný zjev přímo dokazuje, že údolí labské v těchto místech nepovstalo jednoduchou erosí, nýbrž, že dlužno zlom, který až dosud byl znám jen v čáře od Mělníka do Všetat, prodloužiti až sem. Východní část, pravý břeh labský velmi patrně klesl a do značných hloubek asi dostal se pruh silurského útvaru, který středočeskou propadlinu v oblouku spojuje s výskyty východočeskými.

Není možno tudíž očekávati, že by uložení pískovce a opuky zde bylo úplně pravidelným a vrstvy jejich vodorovnými. To dosvědčují již i tak zv. artézské studnice u Káraného, kde voda zpodní vyvěrá pod vysokým tlakem. Tento zjev sám naznačuje, že pískovec a bělohorská opuka pod diluvialními vrstvami jsou zvlněny aneb aspoň šikmo nakloněny, ježto jinak by tlak zde povstati nemohl.

Pokud se týče zpodních vod v těchto místech a hlavně v okolí Káraného, tu jest nesporno, že diluvialní uloženiny a snad i pískovec pod nimi ze všech bodů blízkého okolí pražského mohou nejvíce naděje poskytovati na značnější dodávání zpodní vody. O jakosti této zpodní vody a způsobilosti její sloužiti za vodu pitnou mohou ovšem náhledy se různiti. Z geologického stanoviska myslím, že blízkosť 2 řek jest věcí povážlivou. Koryta obou řek jsou v hlíně, štěrku a v pískovci velmi snadno vodu propouštějícími a vlastně stále vodou napojenými. Labe se svými rozvětvenými rameny a slepými výběžky, které jistě pod zemí v sypké hornině daleko a široko okolí napájejí, není, myslím, tokem, v jehož bezprostřední blízkosti čistou pitnou vodu by bylo hledati. Pozorujeme-li blíže mapu okolí, přesvědčíme se, že Jizera od Sojovic jde směrem jižním, za luhy, které nazývají se „v Kotlíku", pojednou tvoří ostrou kličku a obrací se na j.-z. Od této kličky směrem k sv. Václavu rozprostírá se stráň nad Káraným vodu poskytující.

Digitized by Google

Jest dosti pravděpodobno, že v hornině tak snadno propustné, jako je hlína a štěrk diluvialní, značná část vody jizerské pokračuje pod zemí směrem jižním dále, tím spíše, ježto tento směr jest kolmo na vrstevnice, tudíž nejkratší cestou, kterou voda do nejhlubších míst se dostati a s vodami labskými spojiti se může.

Nemůže tudíž domněnka, že zpodní voda z území u Káraného jest čistou, beze všech příměšků vod říčných a priori býti přijata. Myslím, že by přímý pokus spojitosť dokázal. Budiž v létě po delší dobu čerpáno u Káraného, potom budiž voda Jizery nad kličkou neškodným barvivem nějakým obarvena a znovu po jisté době čerpáno. Tak by nejlépe byla domněnka o spojení jizerské vody se zpodní buď vyvrácena, buď dokázána.

Ovšem by filtrovaná voda říční aspoň z počátku dobře hodila se za vodu pitnou. Avšak filtrování přirozené, které nemožno kontrolovat, aniž regulovat, snadno později může se díti nedostatečně, čerpá-li se u větší míře, tak že tok vody se zrychluje. Pokud množství zpodních vod se týče, tu zdá se mi, že vyžadované množství, 10—12 hektol. nebude možno zde trvale odebírati,. Nehledě k tomu, že úvodí zpodních vod nesnadno se vypočítává a že způsob, kterým se to obyčejně děje, zase jen pro krajinu úplně pravidelnou, z vodorovně uložených vrstev budovanou se hodí,*) jest otázka, zda-li přítok vod se později nezmenší, dosud nezodpověděna.

Po známém několik neděl trvajícím čerpání na zkoušku v území u Káraného, okolní obce stěžovaly si, že voda v jejich studnicích klesá. Zda-li právem čili nic, není známo. Ano i na levém břehu labském na př. v Toušeni prý zpodní vody ubývalo. Tamější majitelé studnic aspoň nepokrytě to tvrdili a zároveň okolnost tu za důvod uváděli, proč společně u úřadů jakési ohrazení, či promemoria pro budoucnost podali. Tyto věci ovšem by bylo dlužno dříve podrobně vyšetřiti.

Vždy ale dlužno opříti se názoru, že by u Káraného byla zásoba vody pitné, která by trojnásob převyšovala množství vyžadované. To jest výrok upřílišněný. Ze své zkušenosti neznám v Čechách místa, které by poskytovalo 30 až 36 hekt. pitné vody.

Z uvedeného vysvítá, že potřeba pitné vody pro město, jehož okolí takovou různost geologickou vykazuje, měla by se krýti rovněž různými cestami. Bylo by protimyslné, aby na př. i když vody v Káraném s dostatek nalezeno bude, pramen na úpatí Petřína vyvěrající byl opuštěn. Pramen tento, který v geologickém smyslu za vzor pramene s výbornou pitnou vodou může býti považován, zajisté i potom bude zachován.

Dále mohly by býti hledány a rovněž zachovány menší prameny jiné, na př. na jiných stranách bělohorské vysočiny, v údolí radlickém, nuselském a pod. Geologické zkušenosti dokázaly, že ve střední Evropě řídká jsou místa, která mohou trvale poskytovati dobré pitné vody ve množství značnějším, pro velká města vyžadovaném. Jsou to body, na kterých seskupeny jsou mimořádně příznivé podmínky, jako rozsáhlé úvodí, četné lesy, vysoká poloha, která vliv má na delší trvání sněhu a povlovné tání jeho a pod. A i zde objevily se později nedostatky, které zajisté souvisí se známým úkazem, že po vyčerpání zásob vodních nový přítok volněji se děje, než bylo očekáváno.

*) Kdyby na př. opuka pod diluvialními nánosy někde v prostoru, který považován jest za úvodí, byla do vlny, byť i mírně uložena, vytvořilo by se tím rozvodí zpodních vod, jichž jedna část, snad dosti značná, by odtékala jinam.

Prof. Dr. O. Wagner:

K OTÁZCE LYCEJNÍ V PRAZE.

Kvážným úkolům velkoměsta náleží též péče o kulturní i sociální potřeby obyvatelstva. Z toho důvodu musí město náležitě dbáti také o školství. Nestačí tu nikterak, aby školy byly náležitě umístěny v imposantních budovách, nýbrž nutno toho dbáti, aby škol bylo s dostatek a hlavně aby byly veškery druhy škol zastoupeny, tak aby každému obyvateli bylo možno své dítě po vlastním přání dle jeho nadání dáti vzdělati. Toho bý-

Digitized by Google

vají také dbalá velkoměsta. V nich koncentruje se zpravidla veškero vyšší školství. To viděti na Vídni a také na městech jiných. I Praha v této otázce poměrně dobře jest opatřena — máme-li na mysli školství mužské, neboť jest v ní celkem 16 středních, 4 odborné a 1 učitelský ústav, tedy 21 ústavů, a stále ještě se jedná o nové ústavy, ježto ani tento počet nestačí. Hůře daleko hůře postaráno jest o dívčí školství. Tu máme státní dívčí paedagogium, městskou vyšší dívčí školu, městskou školu pokračovací, dále soukromé dívčí gymnasium „Minerva", soukromé ústavy „Výrobního spolku" obchodní akademii a pak ještě klášterní paedagogium u sv. Anny klášterní gymnasium na Vinohradech Z 8 dívčích škol středních jsou 2 řeholní. K tomu však dlužno dodati, že se značné přízni českého občanstva těší hojný počet škol klášterních: 1. Uršulinek, 2. Anglických panen, 3. Notre Dame (Křemencová ul.), 4. Srdce Ježíšova na Smíchově a řada soukromých ústavů dívčích — německých.

Oproti 6 středním školám světským stojí 6 škol řeholních. A ústavy ty ještě se rozmnoží. Řehole správně pozorují, že v Praze je škol dívčích nedostatek, proč by si nezřizovaly ústavy, jež budou časem aktivní? Slyšel jsem sám odpověď jistého pražana, na výtku, že dcerušku posílá do školy klášterní: „Zakládejte pokrokové školy pro dívky a my je tam budeme posílati. Posíláme je tam, kde jsou školy." A o školy se nám potomkům starých Husitů a Českých bratří starají většinou řehole. Nevím, zda by mužové jako Havlíček, Fügner, Tyrš, jichž hesel se dosud tak rádi dokládáme, s tímto stavem věcí byli spokojeni. — Než uvažujme dále, zda vskutku třeba dívčích škol. V Praze studuje dle letošní statistiky celkem 2500 dívek na 8 ústavech, z nichž 2 dosud neúplné; připadá tedy na jediný ústav průměrná návštěva asi *312* žákyň. Frekvence dojista velmi slušná, tím větší, že obchodní akademie má teprve 1 ročník (51 žákyň), paedagogium u sv. Anny pouze 2 ročníky (117), gymnasium na Kr. Vinohradech 2 třídy (98). Úplné ústavy mají tuto frekvenci: paedagogium 314, vyšší dívčí 470, Výrobní spolek 694, pokrač. škola 510. Značná zajisté návštěva oproti školám ve městech jiných hlavně německých, na př. Vídni, kde byly r. 1906 dle soupisu Divišova tyto vzdělavací ústavy dívčí: lyceí tam bylo 9 se 1700 žákyněmi, paedagogií 5, výchovné ústavy 3, celkem tedy 17 škol, jichž frekvence jest toliko o málo (1000) vyšší naší návštěvy pražské, tak že průměrná návštěva dívčí školy vídeňské činí toliko *208* tedy o *103* méně než-li v Praze. Dle vídeňské návštěvy by mělo býti v Praze dívčích ústavů *12*. Scházejí nám tedy 4 ústavy dívčí. — Jest nyní otázka, jaké dívčí školy zakládati v Praze anebo na předměstích. Máme alespoň co do počtu obstojně zastoupeny školy pokračovací, máme 2 paedagogia, 2 gymnasia a vyšší ústav dívčí, který by dívky středních tříd vzdělával pro domácnost a pro život rodinný, máme toliko jeden — a ten jest přeplněn. To lze o vyšší dívčí škole bezpečně tvrditi. Vím určitě, že loni v některé třídě bylo až přes 60 žákyň. Ústav pražský náleží k nejsilnějším v celé říši naší. Loni dle Divišovy knihy byl na třetím místě. Trpí také poněkud nedostatkem místností. Uvážíme-li pak, že ročně na sta dívek musí býti odmítnuto po dobře vykonané zkoušce na Minervě, nebo na paedagogiu, musíme rozhodně uznávati pilnou potřebu nové střední školy dívčí v Praze, anebo v některém předměstí. Poněvadž pak ráz velkoměsta ukládá přímo správě tolik ohledů k poplatnictvu i voličstvu, aby byly různé systémy školství přání jich k disposici, bylo by záhodno zříditi v Praze *lyceum*, jehož dosud nemáme. Jsou známa fakta, že musí rodiny pražské posílati své dcerky na lycea venkovská. A to zajisté je neblahý příznak. Takový nedostatek škol těžce se tkne poplatnictva po stránce hospodářské. A zajímavo jest, že hlavní město země Komenského jest téměř jediným hlavním městem v Předlitavsku, které školy toho druhu nemá. Roku 1906 měla Vídeň lyceí 9, Linec, Salcburk, Štýrský Hradec, Celovec, Terst, Innsbruck, Černovice po 1 ústavě, Brno 2, Lvov a Krakov rovněž. V Praze mají lyceum Němci. Čechům se ho dosud nedostalo. Loni jednalo se o zřízení lycejních poboček při vyšší dívčí škole. Nestalo se tak prý na přání českých žen. To bylo asi v dubnu. V květnu se ujal akce lycejní Ústřední spolek českých žen společně s Ženským klubem

Digitized by Google

a s Odborem pro vzdělání dívčí v „Ústř. spol. českých professorů", ale akce nevedla k cíli, snad proto, že doba již valně byla pokročila. Tím způsobem nebyl uskutečněn krásný návrh prof. dívčí školy spisovatele Fr. Táborského, aby totiž Praha s předměstími společně zřídila takový ústav. Náklad by nevyžadoval po městě větších obětí nežli asi 6000 K ročně. — Bylo by věru litovati, kdyby měla myšlenka lycejní v Praze a na předměstích usnouti spánkem spravedlivých a pražští poplatníci byli nuceni posílati své dcerky dále do Brna, Budějovic, Chrudimě, po případě Plzně, kde se ústav letos asi zřídí, nebo do Jičína a snad i Mladé Boleslavě, kde se právě také o nové ústavy jedná. Praha snad jistě nedopustí, aby byla z posledních měst, které se této myšlenky chopí. A konečně nemůže-li snad v dohledné době podobný ústav vzniknouti v Praze, mohl by snad býti založen vzhledem na příští velkou Prahu na některém předměstí. Vždyť velká Praha bude žádati také dislokace ústavů dívčích. Mají-li předměstí řádné své školy mužské, tím spíše by měla míti své vzdělavací ústavy pro dívky. Nelze přece dobře žádati, aby dívky z Vršovic, Nuslí, Libně, Košíř a t. d. chodily až do vyšší dívčí školy. Bude tu rozhodně třeba nové ještě školy, aby dívky nebyly již dále nuceny plniti ústavů německých, což je z důvodů národních dojista značná škoda, neboť dokud nevěnujeme vzdělání české ženy náležité péče, nebude to v našich rodinách po stránce národní uvědomělosti lépe vypadati! V Německu u věci té daleko lépe chápou význam ženy. A ústav takový bylo by lze snadno zříditi. Lyceím dostává se hned po 1. inspekci zemské řádné podpory státní. A subvence ty jsou štědré; Linec má na př. 12.000 K, Štýrský Hradec 20.000, rovněž tolik pražské lyceum německé, Brno 14.000 K, mladé ústavy mají 3—4000 K. Počítejme pro plný pražský ústav o 300 žákyních, *16.000 K* podpory; školné při 200 platících, ve vyšších třídách po 120 K, v nižších po 80 K, vyneslo by 20.000 K, uvažme dále, že by ústav mohl dosíci zemské subvence 2000 K, vidíme, že by pouze tyto obnosy hradily výdaje u výši 38.000 K. A náklad na celý ústav sotva by o mnoho převyšoval obnos 50.000 K. Zbylo by tedy hraditi městu pouze 12.000 K ročně.

Ale nesmíme zapomenouti, že značnou část tohoto obnosu tvoří služné učitelstva. A učitelstvo své služné utratí v místě. Dostane se obnos ten živnostnictvu, majitelům domů. A kolik utratí v místě žákyně a jich rodiče? Nepřišly tedy peníze obcí obětované na zmar, nýbrž vráceny budou s úrokem poplatnictvu — a obec ještě vykoná kulturní čin dalekosáhlého významu národního.

Pravím významu dalekosáhlého. To možno doložiti blíže. Lyceum má hlavně tyto dobré vlastnosti: 1. poskytuje dobrého vzdělání všeobecného, rovnocenného s naší vyšší dívčí školou; 2. opravňuje dnes již k určitým povoláním praktickým (poštovnictví, lékárnictví, studium lycejního učitelství atd.); 3. možno je snadno doplňovati praktickými kursy; 4. provisorní osnova jeho schopna reformy, čímž slibuje býti dívčí reálkou budoucnosti. A tak znamenitě vyhovuje českým poměrům po stránce sociální. S toho stanoviska by se doporučovalo řešiti otázku v Praze. V Praze anebo na předměstí bylo by dobře s lyceem spojiti různé ústavy na př. školu domácnosti: na lyceu vyučovalo by se od IV. třídy fakultativně povinně: vychovatelství, domácímu hospodářství, zbožíznalství, účetnictví, hygieně (již by bylo vyloučiti z učiva přírodovědeckého), domácím pracím a šití prádla; pak by se připojila roční škola domácnosti, kde by se učilo opatrování nemocných, domácím pracím, šití šatů, praxi v dětské zahrádce a vaření.

Takové školy Praha dosud nemá. Absolventky její by byly netoliko výborně vzdělány pro život rodinný, nýbrž mohly by také domáhati se míst na mateřských školách, míst vychovatelek, dále jak to v Německu zvykem, repraesentantek domácnosti, hospodyní a konečně po nějaké praxi vstoupiti do ústavu učitelek odborných. A to byla druhá úspěšná kombinace lycejních studií. Takové školy také nemáme. V Německu jsou jich řady. Do ústavu tohoto (pro učitelky škol pokračovacích, prů-

Digitized by Google

myslových, domácnosti) mohla by býti přijata absolventka lycea anebo vyšší dívčí školy, která vychodila buď uvedenou školu domácnosti anebo průmyslovou školu a má nejméně dvouletou praxi. Ústav by podával vzdělání paedagogické, hygienické, národohospodářské, doplňoval by také vzdělání odborné a poskytoval praktického výcviku na škole pokračovací. A tu bych doporučoval spojiti s ústavem tím také večerní školu pokračovací pro ženy a dívky z lidu; školu, která by předem vzdělávala pro rodinu a to ve vychovatelství, hygieně, domácím hospodářství, zbožíznalství, účetnictví, po případě také v praktických pracích domácích. Takové školy Praha také nemá. A ta by se dobře hodila. Vždyť je to bolestné přímo, jak málo péče se věnuje úkolům tak vážným a důležitým, jako je právě mateřské poslání ženy!

Konečně pak by bylo s výhodou spojiti s lyceem tříletý ústav ke vzdělání učitelek. Jakého vzdělání nabyly by tu učitelky, kdyby na osnovu lycejní připojily se tříleté kursy paedagogické, jež by připravovaly hravě ke zkouškám pro školy měšťanské, jako vídeňské „městské paedagogium"! A ještě jednoho světského ústavu učitelek by Praha potřebovala.

Nehodlám dálejší kombinace probírati. Toto by stačilo úplně. Jistě byly by to ústavy pro české dívky výhodné. A velká Praha by zase jednou uctila památku Komenského důstojně.

Než má-li se tak státi, je třeba, aby ti, již předem musí míti zájem o rozvoj školství, konečně přiložili ruku k dílu. A to jsou pražští poplatníci, otcové rodin, nevědoucí často, kam dceru dáti. Samospráva naše jistě vyhoví přání českých žen, pozná-li, že o školství dívčí vskutku se zajímá také občanstvo, poplatnictvo. Dokud neuvidí v těchto kruzích zájmu, netroufá si snad chopiti se iniciativy. Proto by si mělo občanstvo pražské této tolik důležité otázky více a upřímněji všímati, aby se konečně naplnila slova poslance dra Herolda, jenž předsedal památné oné schůzi klementinské: „To jest proud, jehož nelze více zastaviti..." Kéž osvědčí se pravda těchto slov záhy v Praze anebo na některém z předměstí!

Docent Dr. Zdeněk Nejedlý:

O HUDEBNÍ KRITICE.

(K 60tým narozeninám O. Hostinského.)

Jméno Hostinského náleží k nejváženějším, avšak také k nejpopulárnějším jménům našeho hudebního světa. „Bojovník za Smetanu" a zakladatel moderní naší hudební literatury všech oborů náleží zajisté k nejlepším zjevům, jimiž se naše hudba může vykázati. Jeho vliv proniká už více než celou třetinu století vším naším hudebním ruchem, i tam, kde povrchnějšímu pozorovateli onen vliv snad uniká. Jeho dílo jest však tak bohaté, že budeme z něho žíti ještě velmi dlouho, než stane se celé všeobecným majetkem. Chci zde upozorniti čtenáře z nejširších vrstev na jeden obor činnosti Hostinského — na jeho hlavní kritické principy — jak pro jich vlastní důležitost, tak pro jich vychovatelský, ano obrodný význam. Hostinského kritika plyne z nejhlubšího přesvědčení, z celkového názoru na úkol i vývoj umění, z něhož vyšel Hostinský i v otázce Smetanovské. Jestliže pak tyto základy jeho názoru chránily Hostinského přede vším nedorozuměním i přede všemi předsudky při vystoupení našeho největšího mistra, ptáme se přirozeně, nemohou-li nás tytéž základy podporovati i dnes při posuzování mladších umělců? Zneuznání umělce a pozdější jeho rehabilitace jest zjevem velmi častým, a sice stejně hojně vysmívaným a tupeným, jako zase při tom páchaným. Tak jest tomu i dnes: býti nepřítelem Smetanovým znamená dnes už jistě

Digitized by Google

velmi silný nedostatek ať intellektu nebo morálky; kdož pak nám ručí za to, že nepášeme tutéž neb aspoň podobnou křivdu na umělci jiném, mladším? V tom pak nám ukazuje Hostinský velmi krásně cestu, jak lze se vystříhati takového nepochopení umělce, přinášejícího něco nového. Tato cesta pak platí pro všechny obory umění, nejenom hudbu, a proto chci se jí tu dotknouti zejména se vztahem na dnešní naše poměry.

Kritik jest mluvčím celé veřejnosti, na něm spočívá plná zodpovědnost za poměr veřejného mínění k umělci, ovšem v poměru k vlivu, který může svou kritikou prováděti. Toto uvědomění si vysoké zodpovědnosti kritického úkolu jest přední podmínkou zdárné kritiky. Jest to kritická mravnost. Napřed musí býti kritik v té věci sám s sebou vyrovnán, aby mohl s čistým štítem učiti jiné. O mravní ryzosti Hostinského sama nechci se tu ani šířiti; náležíť k nejčistším zjevům všeho našeho veřejného života, ať vystoupil v kterékoliv otázce. Hostinský nás však naučil rozeznati pravého kritika od pouhého kritikáře. Bez mravní síly není vůbec žádné kritiky. Tato síla pak se musí projeviti hloubkou přesvědčení, oddáním se věci a plynoucí z toho vřelostí celého podání. Pouhá logická správnost tu nestačí, má-li kritika plniti i svůj vychovatelský úkol: „Má-li kritika býti účinná, musí býti přesvědčiva, ne pouze logickou a dialektickou správností, nýbrž i onou bezprostřední vřelostí podání a onou bezohlednou opravdivostí snahy, jež nalézáme jen tam, kde kritisující z nejhlubšího přesvědčení cítí se za jedno s prospěchem a pokrokem umění.“ To jest morální ideál Hostinského v kritice, před nímž rozplývá se obvyklé provozování kritiky v literární řemeslo. Ovšem že málo který kritik by se přiznal, že se mu této umělecké morálky nedostává. Hlubší čtenář však dobře vycítí, kde jde kritikovi o vlastní věc a kde se mísí v kritiku jiné, cizorodé interessy.

Kritik při své práci obrací se zejména k dvěma faktorům: k umělcům, kteří dílo tvoří, a k obecenstvu, které toto dílo vnímá. Z toho plynou mu pak rozmanité úlohy. Obecenstvo jako celek trpí nejvíce svými předsudky, plynoucími z dilettantismu jednotlivců, zejména však z jeho pohodlnosti, opustiti stanovisko jednou zaujaté a vydati se novou, neobvyklou cestou. Z pohodlnosti jest obecenstvo převahou konservativní, proto uvítá s jásotem umělce, který nechce na něm nové myšlenky, nýbrž tvoří v okruhu obecenstvu už milém, a s nevolí odvrací se od umělce, který je nutí opustiti dosavadní směr a jíti jinou cestou. To jest zákon rozvoje: velký moderní, pokrokový umělec narazí vždy na nepochopení obecenstva. Kdykoli pak obecenstvo u nás takto z pohodlnosti vzpíralo se novému umělci, vystoupil vždy Hostinský se snahou, odstraniti nedorozumění mezi obecenstvem a umělcem. Proto najdeme Hostinského vždy tam, kde jde o přemáhání předsudků obecenstva proti umělci cizímu i domácímu. Jak v hudbě pomáhal obecenstvu chápati Wagnera, Smetanu, Fibicha, tak v literatuře a malířství náleží k prvním zastancům realistických umělců. V té věci odstraňovati nepochopení u obecenstva bylo mu nejdůležitějším úkolem kritiky, i tam, kde umělec sám za normálních poměrů nemusil by by se ani příliš dotknouti kritikova interessu. Každé nepochopení umělce jest však nezdravý zjev, jemuž má kritika zabraňovati, neboť obrací-li se dnes snad proti umělci menší kvality, může se zítra obrátiti proti největšímu mistru. Proto také Hostinský nestal se nikdy apoštolem umělce, který hned na ráz v obecenstvu pronikl; za to věnoval se cele všem kaceřovaným mistrům. Nelákalo ho na př. dokazovati velikost Dvořákovu, neboť o té nikdo nepochybuje, tudíž k tomu není potřeba kritika, ale za to propagoval pochopení pro Fibicha právě pro neporozumění tomuto mistru. Jak vysoké jest to kritické stanovisko a jak proti tomu jest mělký kritik, který své ideály a záliby stotožňuje se zálibami obecenstva! Bez odvahy, postaviti se průměrnosti obecenstva na odpor, není vůbec žádné morální kritiky. Pohlédněme však dnes na naši hudební kritiku: který z těchto kritiků má vůbec nějaký cíl? Kdo z nich chce vůbec něco v obecenstvu propagovati? Kdo z nich jest s průměrným obecenstvem v rozporu? Kdo z nich nehoruje nejvíce pro populární skladatele dneška? Kdo z nich se nespokojí pouhým psaním o tom, co divadlo neb koncertní síň mu náhodou přinese

Digitized by Google

pod ruku? — zkrátka: Kdo z nich jest vůbec kritikem a ne pouhým divadelním a koncertním lokálkářem? Této plochosti a nekritičnosti dáno jméno „nestrannosti", stejně jako uvědomělejší kritik odbyt pod jménem „fanatika". Hostinský jest přímo ideál takového „fanatického kritika", t. j. toho, který ví, co chce a podle toho kráčí v před. Bez takového „fanatismu" nebyl by Smetana nikdy zvítězil.

Úkolem kritika tedy jest, poučovati obecenstvo o umělci nepochopeném. Tím však koná kritik nejenom svou mravní povinnost, nýbrž zároveň prospívá pokroku umění, ježto otvírá výhled na nové světy umělecké a nespokojuje se pouhými zjevy všeobecně už známými a populárními. Nepochopení umělce plyne nejčastěji právě z vyložené už nechuti obecenstva ke všemu novému, jemuž se přisoudí nejlépe „těžkost" a „nepřístupnost" pro „širší" obecenstvo. V tom žádá Hostinský především historickou výchovu: v dějinách umění každý skoro velký umělec, opustivší vyjeté koleje dosavadních cest, pronásledován byl výčitkou, že „kazí" umění, že jím nastává „konec umění". Ovšem, takový umělec opravdu přináší „konec umění", ale toho, které jest už opotřebováno, aby na jeho místo mohlo nastoupiti umění nové. Proto Hostinský varuje před touto zbraní, namířenou už proti Gluckovi, Beethovenovi, Wagnerovi, ač po nich šlo umění zase dále novými cestami. Po té stránce má tedy kritik důsledně a programově potírati sklon obecenstva ke konservativnosti. Všimněme si pak zase dnešní hudební kritiky: jak často i mnohý aspoň lety, když ne duchem mladý kritik koketuje s tímto sklonem obecenstva k staromodnosti a odporem proti modernosti; jak často čteme narážku, že ti staří to dovedli daleko lépe než dnešní umělci, měli více „hudebnosti" v sobě; jak často staromodnost v díle uměleckém jest „vítána" se stanoviska „ryze hudebního" atd. V takovém případě nejde jen o suchost a staromodnost kritika, nýbrž jest to nezodpověditelná, frivolní hra s obecenstvem, které ovšem velmi vděčně přijme takovou poznámku a rozšíří ji na — umění vůbec. Takový kritik překáží pokroku a kazí obecenstvo. Kritik musí principielně býti pokrokovým, t. j. musí raziti každému pokrokovému mistru cestu nechápavostí obecenstva. Takový kritik nikdy se nestane přehnaným chvalořečníkem minulosti, aspoň ne v akutních otázkách uměleckých a před širokým obecenstvem. Ovšem k „pokrokovosti" kritické nestačí snad jíti stopou umělce kdysi pokrokového, ač i to má svůj význam. Pokrokovost svou však musí si kritik udržeti i v denních otázkách. Před půl stoletím bylo kritickou zásluhou, uplatňovati a před obecenstvem propagovati Wagnera — dnes to k „pokrokovosti" hudebního kritika naprosto nestačí, neboť dnes už jsou zde zase jiné, další zjevy, jež se staly úkolem pokrokových kritiků. Přijde-li někdo po desítiletích k poznání, že umělec takový jest opravdu pokrokový, není sám pokrokovým. Pokrokový musí hleděti a viděti napřed a ne státi se „pokrokovým" teprve tenkráte, když o pokrokovosti takového umělce jest už každý přesvědčen.

V kritickém názoru Hostinského přirozeně hraje ovšem velmi důležitou úlohu otázka: Co jest pokrok? Jest nějaké měřítko, kterým bychom mohli rozeznati pokrok od plané mody? Této otázce věnoval Hostinský velmi mnoho vědecké práce, srovnávaje umění na různých stupních vývoje a hledaje mezi nimi ten zákon, jímž se umění vyvíjelo, tedy zákon pokroku. Výsledkem pak jeho studií jest poznání, že jest tu jeden zákon, který ovládá neochvějně pokrok umění od prvních jeho začátků až k dnešním vrcholkům: jest to ustavičné obohacování umění. Ovšem toto obohacování může se díti rozmanitým směrem, nejen složitostí uměleckých prostředků, nýbrž i větší prohloubeností, větší niterností uměleckého tvoření. Vždy však umění čím dále se vyvíjí, tím větší činí nároky na tvořící umělce i vnímající obecenstvo. Jako stoupají všeobecně kulturní požadavky, tak stoupají umělecké požadavky taktéž. Proto „pokrokovým" jest ten umělec, který činí větší nároky na obecenstvo obohacením a prohloubením svého umění, čímž právě upadá v rozpor s pohodlností obecenstva. Tento vědecký poznatek Hostinského má pro praktickou kritiku dalekosáhlý význam: umožňuje jí při odborné znalosti rozpoznati aspoň v principu pokrokového umělce. I zde chci sám přičiniti k tomu po-

Digitized by Google

známky o našich otázkách: nejpokrokovějším umělcem u nás byl v tomto smyslu Smetana, neboť žádný umělec nepřinesl na ráz tolik bohatosti a niternosti do umění jako Smetana do naší hudby. Mezi ním a jeho bezprostředními předchůdci u nás jest přímo propast. Smetanovy skladby oplývají bohatostí, umělostí a smělostí svých prostředků. A přece dnes můžeme slyšeti, že Smetana přinesl — zjednodušení hudebních prostředků! Ovšem proti R. Straussovi jest Smetana jednoduchý jako Wagner, ale takto umělce srovnávati znamenalo by postaviti historii na hlavu. Srovnáme-li Smetanu s jeho předchůdci a ne s nástupci, znamená ohromný pokrok technický i myšlenkový, pro který mu právě naše nepřipravené obecenstvo s počátku nerozumělo. Kdo tedy vidí ve Smetanovi umělce se snahou po větší jednoduchosti, t. j. umělce nejen konservativního, nýbrž přímo zpátečnického, ten ovšem nepochopil samý základ Smetanova díla. A jděme dále k Fibichovi: jeho hudba přinesla nám další obohacení, rozšíření, neboť Fibich vyšel ze Smetany jako nejvěrnější jeho stoupenec. Proto však byl zařaděn mezi „těžké" a „nepřístupné" skladatele, a to ne tak obecenstvem jako naší konservativní kritikou. I zde však jest povinností každé pokrokové kritiky připravovati půdu dalším bohatším útvarům umění a vystříhati obecenstvo všemožně od povrchní mody. Nejenom slovy, ale celým svým duchem musí pokroková kritika naučiti obecenstvo chápati bohatou a silnou hudbu R. Strausse i niterné drama Ibsenovo stejně jako poznávati pouhý rozmar mody v zálibách na Griegovi nebo Sudermannovi. V tom všem však musí čtenář poznati jednotné přesvědčení kritikovo, nepotácející se od případu k případu, musí poznati morálku pokrokového kritika.

Vidíme tedy, že kritika Hostinského, již jsem tu ovšem applikoval na dnešní poměry, týká se především snahy, upraviti v obecenstvu půdu umělci, přicházejícímu s něčím novým. Tím však obrací se právě interess Hostinského kritiky k mladým umělcům, dosud buď zcela neb značnou měrou neznámým a neuznaným. Těmto průkopníkům nového umění usnadňuje však Hostinský cestu i svými zásadami o poměru nejen obecenstva, nýbrž i vlastní kritiky k takovým umělcům. Z těchto zásad chci tu pro obmezenost místa uvésti aspoň nejdůležitější. Přední povinností kritiky (i obecenstva) k mladým a ovšem vážným umělcům jest, nechtíti je mentorovati, nemá-li tím býti podkopán „kořen všeho zdaru uměleckého, svoboda tvoření." Rozumí se, že není povinností kritiky, nýbrž velkým jejím hříchem k mladým umělcům, zatajuje-li jim z jakýchkoliv příčin jich notorické chyby. Mentorování však a obmezování umělce děje se obyčejně dvojím heslem: buď se jeho dílo prohlásí za „příliš" moderní, pokrokové, nebo za „málo" národní. Že první výtka (hypermodernost), třebas dnes u nás často se vyskytující, jest pro pravého pokrokového kritika přímo nesmyslná, plyne ze všeho, co bylo tu o pokroku řečeno. Pokrok jest z největších statků člověka, jehož nemůže býti nikdy „příliš" mnoho, za to velmi často „příliš" málo. Jako není na světě člověka, který by byl „příliš" mravný (t. j. více než jest dobře), tak není zase „příliš" pokrokového člověka. Je-li tedy tato výtka přímo logicky nesprávná, jest druhá výtka dnes oblíbena i tam, kde bychom ji nejméně hledali. Otázka národnosti v umění, vědě i politice jest nejchoulostivějším u nás argumentem, kterým se však při tom pracuje velmi lehkomyslně. Dává-li se dnes nějaká skladba, neopomene náš průměrný kritik odhadnouti, kolik procent „národního" jest v její hudbě. „Národní" jest pro naše hudební kritiky určitým faktem, který dovedou odměřiti neb odvážiti přímo na míru a váhu. Dnes se tím rozumí trochu názvuku na Smetanu (Prodanou nevěstu) nebo na Dvořáka, při čemž hned srdce kritikovo poskočí, a čím více najde se takových míst, tím lépe pro autora. Tento způsob však přímo degeneruje mladého umělce, nemá-li odvahu a sílu se tomu vzepříti, neboť jej nutí k nejhoršímu zjevu v každém umění, k vědomému napodobení cizí hudby. V tom však naše hudební kritika jest „fanatická" jako stará inkvisice — kdo jí neposlechne a nestane se „národním", toho vrhne přímo do ohně jako vlastizrádce-Němce. Tak některá díla Fibichova prohlášena za „skrz na skrz německá", protože ovšem Fibich své umění nikdy nepodřídil cizímu diktátu. Opakuje se tu stará historie:

Digitized by Google

Pivodovi byl Smetana „ultraněmecký", poněvadž nechtěl napodobiti lidové písně, nýbrž šlo mu především o projevení vlastní individuality; Fibich pak jest „nečeský", poněvadž postavil svou individualitu nad vědomé dělání „národní" hudby podle osvědčeného receptu. Hostinský v té věci vždy byl zásadním nepřítelem tohoto obmezování individuality jménem národnosti. Ukazuje, že smíme na umělci jen žádati, aby přinesl to, co umí nejlepšího, ostatní přijde samo sebou. Je-li umělec opravdu českým člověkem a při tom originelním umělcem, bude jeho umění jistě českým, neboť českost umění musí prýštiti jako u Smetany z individualismu, ne z hotového receptu. Mimo to, praví Hostinský, musíme napřed národní umění míti a pak budeme věděti, co to jest. Smetana nám ukázal velmi mnoho z toho, co národního jest v naší hudbě. Avšak může tu platiti jediný typ, jediná individualita, byť sebe větší, pro celý národní typ? Jsme národně tak jednostranní a nebohatí, že nám stačí jedna umělecká individualita? Zajisté nikoli. Jako ani Palacký ani Havlíček nejsou samotnými repraesentanty češství, tak nemohou jimi býti jenom Smetana a Dvořák. Národní typ jest tím mohutnější, čím jest svými individualitami rozmanitější. Tyto individuality pak jeví se právě rozmanitostí i národních umělců. Proto přijde-li umělec jiné individuality (Fibich) než jeho předchůdci, není tím neb nemusí tím býti méně národní. Souditi národnost umělcovu náleží k nejtěžším problemům národní psychologie a vyžaduje přípravu i schopnosti zcela jiné než má průměrný hudební kritik, soudící tuto národnost podle tanečního rhytmu a lidového zbarvení melodie! Proto: posuzujme hloubku umělce a ne jeho zevnější „národní" vignetu!

Přestávám na těchto základních principech kritických, ač spisy Hostinského se přímo hemží plodnými poznámkami o úkolech kritiky. Šlo mi však především o to, abych širokému obecenstvu vyjasnil a ukázal, jak Hostinského kritika hledí stále k budoucnosti a jak proto bojovník za Smetanu může nám býti stále i dnes vzorem pravého nejenom vědecky připraveného, ale též pokrokového a morálního kritika. Propagujeme-li pak umění Smetanovo a ideály jeho umění, jest naší povinností starati se též o to, aby i ovzduší, v němž umění Smetanovo vyrůstalo a jehož kritickým představitelem jest právě Hostinský, oplodňovalo i rozvoj našeho umění mladšího i nejmladšího.

Dr. L. Langer.

NA OCHRANU VOLEBNÍ SVOBODY.

Volby mohou míti svůj opravdový význam jenom tehdy, konají-li se svobodně a dle skutečného přesvědčení voličstva. Proto s demokratisací volebních řádů přikročeno bylo v některých státech zároveň k tomu, že byly vydány zvláštní zákonné předpisy na ochranu svobodného výkonu volebního práva. Předpisy tyto čelí proti výstřelkům volební agitace některých politických stran, jež více spoléhají na terorismus a volební podvody, nežli na politickou vyspělost voličstva.

Počátek v tomto směru učinila Francie, jež již při ústavní změně r. 1848 a též později zákonem z r. 1852 vydala zvláštní zákonné předpisy proti nekalému způsobu volebního boje. Také v Anglii již r. 1854 vydán byl zákon podobný, čelící zejména proti volebním úplatkům. Zákon tento byl brzy shledán nedokonalým a proto bylo r. 1868 přikročeno k jeho zostření a bylo tu zejména prohlášeno trestným podplácení voličů, jich nepoctivé přemlouvání, falšování volebních výsledků a zejména též placení dlužných daní za voliče. Rovněž Belgie stanovila v čl. 196 až 219 zákona z 28. června 1894 zvláštní předpisy na ochranu volební svobody a stejně byly i v Italii vydány předpisy podobné královským nařízením z 28. března 1895. Též německý trestní zákon obsa-

Digitized by Google

huje v čl. 104 až 109 předpisy podobného druhu a rovněž trestní zákon uherský z 29. května r. 1871 (§§ 178 až 189).

Rakouský trestní zákon při své zastaralosti přirozeně podobných předpisů neobsahuje. — Tvůrcové jeho — pochází z r. 1803 — nepočítali patrně s tím, že by Rakousko mohlo se někdy státi státem ústavním, neřkuli dokonce demokratickým. Tato mezera rakouského zákonodárství měla odstraněna býti článkem VI. zákona ze 17. prosince 1862, který prohlásil ze přečiny trestné ve smyslu trestního zákona tuhým vězením od 1 do 6 měsíců tato jednání:

1. volební úplatkářství, jehož dopouští se ten, kdo při volbách hlasy kupuje anebo prodává,

2. falšování voleb anebo jich výsledku, t. j. úmyslné přivodění nesprávného výsledku volebního anebo falšování volebního výsledku. Deliktů těchto bylo lze se dopustiti toliko při volbách politických. Nedostatečnost předpisů těchto byla za demokratisace volebních řádů stále citlivěji pociťována a požadovány byly další trestní předpisy na ochranu voličů i kandidátů při volební agitaci a zejména též při samém výkonu volebního práva. V říšské radě podány byly opětovně návrhy různých stran politických na ochranu volební svobody. Tak byl 6. prosince 1895 podán návrh podobný od zesnulého nedávno poslance dra Bareuthra, který však nedošel přijetí v poslanecké sněmovně a další pozdější návrhy podobného druhu nedošly za rozvratu, jaký nastal v rakouském parlamentu po pádu Badeniho, ani k projednávání. Až nyní současně s předlohou na zavedení všeobecného, rovného a přímého práva hlasovacího podala rakouská vláda též osnovu zákona na ochranu volební svobody, jehož účelem dle důvodů osnovy této jest „aby poskytnuta byla lepší záruka volební čistoty a aby zakročeno bylo proti nesvědomité agitaci volební, jakož i zneužívání společenské anebo hospodářské převahy k účelům volebním.“ Ustanovení tohoto zákona na ochranu volební svobody ze dne 26. ledna 1907 platí pro volby na radu říšskou, do sněmů, do zastupitelstev obecních i okresních a do všech ostatních korporací a zastupitelských těles, které jsou zákonem k tomu povolány, aby obstarávaly veřejné záležitosti, tedy nikoliv snad pro volby do korporací rázu čistě soukromého.

Dle zákona tohoto pozbývají shora uvedená ustanovení článku VI. zák. ze dne 17. prosince r. 1862 platnosti a prohlašují se za trestná tato jednání:

1. Podplácení při volbách, t. j. poskytování, nabízení anebo pouhé slibování majetkových výhod za tím účelem, aby takto byl volič pohnut k upuštění od výkonu volebního práva anebo k výkonu jeho v určitém smyslu. Rovněž trestným jest přijímání výhod takových aneb i pouhé přijímání slibu výhod těch a to třebas jen na oko.

2. Veřejné pohostování voličstva. Trestného skutku v tomto směru dopouští se ten, kdo v den voleb v hostincích anebo ve veřejných místnostech voličům přímo i nepřímo prodává zadarmo anebo za zdánlivou cenu jídla, nápoje, aneb cokoli jiného k požití.

3. Znásilňování voliče dopouští se ten, kdo za tím účelem, aby přiměl voliče k upuštění od výkonu volebního práva anebo k výkonu jeho v určitém smyslu, způsobí buď jemu aneb nějaké jemu blízké osobě násilí na těle, svobodě, cti anebo na majetku i důchodu, nebo v jejich povolání a obchodní činnosti poškodí. Téhož trestného skutku dopouští se též ten, kdo za stejným účelem pouze zastrašuje voliče anebo jemu blízkou osobu třetí způsobením násilí anebo újmy majetkové, jak shora uvedeno.

4. Šíření falešných zpráv při volbě. V tomto směru prohřešuje se ten, kdo úmyslně a vědomě rozšíří nepravdivou zprávu o místě a čase volby, o odstoupení kandidátově aneb o nějaké jiné okolnosti, kteréžto zprávy by mohly voliče zdržet od hlasování anebo přimět ho k hlasování v určitém smyslu.

5. Falšování při volbách dopouští se ten, kdo úmyslně

a) falšuje při volbách hlasy anebo výsledek hlasování,

b) vyplňuje proti výslovnému příkazu jinak hlasovací lístek, jenž mu byl odevzdán za účelem zapsání jména kandidátova,

Digitized by Google

c) předstíráním oprávněnosti k volbě, zejména používáním falešných aneb sfalšovaných legitimačních dokumentů volebních právo volební vykonává, ačkoliv k tomu není oprávněn, anebo bez svolení vykonává volební právo, jež náleží někomu jinému.

6. Překážení u volbě. V tomto směru jest trestným neoprávněné přisvojení si aneb převedení cizí volební legitimace, hlasovacího lístku aneb jiného volebního dokladu. Zejména jest též trestným, když někdo průkazy tyto, sobě svěřené, voličovi nevydá, anebo je vědomě vydá osobě neoprávněné. Trestným jest dále též svémocné vyplnění hlasovacího lístku voliče jiného aneb konečně též zabránění voličovi v odevzdání hlasovacího lístku.

7. Jako neoprávněné vykonávání volebního práva trestá se vědomý výkon volebního práva jiného voliče, jakož i udělení svolení k tomu, aby volební právo voličovo vykonal někdo jiný.

8. Maření voleb. Tohoto trestného činu dopouští se ten, kdo za tím účelem, aby překazil zjištění volebního výsledku, odstraní aneb zničí hlasovací listinu aneb hlasovací lístky.

9. Jako porušení volebního tajemství trestá se jednání předsevzaté při tajných volbách k tomu konci, aby zjištěno bylo, kterak jednotliví voličové hlasovali.

10. Zvláštní předpisy vydány byly též na ochranu osobní bezpečnosti kandidátovy i členů volební komise. V tomto směru dopouští se trestného jednání ten, kdo za tím účelem, aby zdržel kandidáta od prohlášení kandidatury anebo přiměl k upuštění od ní, dopustí se oproti němu skutečně násilí aneb jemu způsobí škodu na těle, svobodě, cti a majetku aneb jemu pouze způsobením újmy takové hrozí.

Též členům volební komise dostalo se sesílené ochrany. Požívají ve své funkci charakteru veřejných úředníků a těší se při provádění své funkce ochraně, jakou trestní zákon zajišťuje osobám vrchnostenským.

11. Rozbíjení schůzí. Dosud schůze sebe významější vydány byly úplně na milost a nemilost několika křiklounům. Nyní bude tomu jinak. Rozbíjení schůzí voličských i schůzí ostatních spadajících pod zákon spolkový a shromažďovací, zabránění v přístupu osobám, zamýšlejícím súčastniti se schůze, neoprávněné vedrání se na schůzi, vzpírání se opatření pořadatelů schůze bude se nyní soudně trestati. Trestného skutku tohoto dopouští se nejenom přímí jich pachatelé a účastníci, ale zejména též jich strůjci.

12. Neoprávněná účast na schůzi. Vědomé neoprávněné súčastnění se schůzí v minulém odstavci uvedených, jež dle svolání svého obmezeny jsou pouze na voliče aneb na určitou skupinu voličů, na členy spolku aneb na pozvané účastníky, zakládá skutkovou podstatu trestného činu, jehož se dopouští též ten, kdo na vyzvání pořadatele nebo předsedy schůzi neopustí.

Stíhání veškerých těchto jednání, čelících k omezení volební svobody, přináleží řádným soudům; jen trestání veřejného pohosťování voličů a neoprávněné účasti na schůzi přináleží úřadům politickým. Trestné skutky tyto jsou přestupky, některé též přečiny ve smyslu trestního zákona a stanoveny jsou na ně tresty peněžité i tresty na svobodě různé výše podle toho právě, jak trestným se to které jednání býti jeví. Nejvyšším trestem na svobodě jest trest tuhého vězení na dobu jednoho roku; nejvyšší peněžitá pokuta dosahuje výše 200 K. Odsouzení pro podplácení při volbách, dále pro znásilňování, falšování, překážení u volbě a maření voleb, bylo-li jednání takové spácháno při volbách do říšské rady anebo do zemských sněmů, má za následek ztrátu volebního práva i volitelnosti, pokud se týká říšské rady, zemských sněmů, zastupitelstev obecních i okresních, na dobu šesti let počínaje odpykáním trestu. Při podplácení propadá též použitá majetková výhoda anebo její peněžitá hodnota na prospěch obecního chudinského fondu.

O účelnosti a vhodnosti předpisů zákona tohoto, který zároveň s vypsáním voleb do poslanecké sněmovny aneb do zemského sněmu musí býti veřejně vyvěšen ve všech obcích volebního okresu, mohou býti názory různé. Není pochybnosti o tom, že větší záruku než tyto zákonné předpisy by poskytovala politická

Digitized by Google

vyspělost a vzdělání voličstva. Jsme bohužel ještě příliš vzdáleni toho, abychom s dobrým svědomím mohli říci, že jsme v tomto směru s poměry dosavadními spokojeni a proto nezbývá než aby každý, kdo skutečně si přeje nápravy našich politických poměrů, o nápravu tuto se dle svého nejlepšího svědomí činně přičinil.

.... VÝCHOVA A ŠKOLSTVÍ ....

Josef Zeman:

ÚSTAVY PRO DĚTI HLUCHONĚMÉ.

O hluchoněmé je v Čechách postaráno čtyřmi ústavy a to diecesálními v Litoměřicích od r. 1858, Budějovicích od r. 1871, v Hradci Králové od r. 1881 a soukromým ústavem na Smíchově od r. 1780. R. 1904 choval budějovický ústav 38 českých, 17 německých chlapců — 43 české, 18 německých dívek. Celkem 116 dětí. Hradecký ústav choval 40 čes., 5 něm. chlapců — 36 českých dívek; celkem 81 dětí. Litoměřický měl 29 chlapců, 22 dívek; celkem 51 dětí. Smíchovský 106 českých, 64 německých dětí, celkem 170 dětí. Na budějovickém ústavě působí 7 sil učitelských, na hradeckém (Rudolfinu) 9, litoměřickém 5 a na smíchovském působí 16 sil učitelských. Z 37 sil jest 9 světských, 8 duchovních, 20 školních sester.

Nabývá tedy v Čechách přes 400 hluchoněmých dětí vzdělání a výcviku mluvního v ústavech odborných, jichž počet však nestačí. Jestiť v Čechách skoro 1300 hluchoněmých dětí školou povinných. Devíti stům dětí nedostává se náležitého vzdělání, neboť veřejné školy obecné, v nichž se má dostati vzdělání i dětem hluchoněmým dle říš. zákona ze dne 6. června 1881, nemohou dostatečně vyhověti jejich potřebám.

Na Moravě jsou 2 zemské ústavy od r. 1904 s 200 chovanci, a to v Lipníku a Ivančicích a soukromý v Brně od r. 1832. I tam zůstává 58% hluchoněmých, školou povinných dětí bez pravidelného cvičení a léčení. Než i v jiných rakouských zemích jeví se podobný i větší nedostatek ústavů.

Jest jenom po jednom ústavě: v Haliči (ve Lvově), soukr. zal. 1830 se 14 učiteli a 113 žáky. V Horních Rakousích (s. k provincialní r. 1812) s 5 učiteli a 100 žáky.

V Korutanech (Celovec) zemský z r. 1847 s 9 učiteli a 86 žáky.

V Solnohradech (Solnohrad) zemský z roku 1898 s 3 učiteli a 42 žáky.

V Krajině (Lublaň) soukromý z r. 1900 se 7 učiteli a 37 žáky.

V Štýrsku jsou 2 ústavy: v Štýrském Hradci — zemský — založený r. 1831, v Mostě n. M. soukromý z r. 1879. Přímoří má zem. ústav v Gorici od r. 1840 se 7 učiteli a 68 žáky, v Terstě od r. 1898 se 6 učiteli a 31 žáky. V Tyrolích jsou 2 ústavy: v Tridentě biskupský od r. 1842 s 9 učiteli a 70 žáky a v Milsu zem. od r. 1830 se 14 uč. a 113 žáky.

Nejlépe jest o hluchoněmé postaráno v Dolních Rakousích, kde se pečuje o 77·6% hluchoněmých, školou povinných v 7 ústavech:

Ve Vídni státní založený r. 1739 s 11 učiteli a 80 chovanci;

ve Vídni soukr. israel. založený r. 1844 s 10 učiteli a 91 chovanci;

ve Vídni I. zemský založený r. 1881 s 10 učiteli a 41 chovanci;

ve Vídni II. zemský založený r. 1903 se 13 učiteli a 88 chovanci;

ve Vídni I. městský založený r. 1881 s 9 učiteli a 40 chovanci;

ve Vídni II. městský založený r. 1883 s 9 učiteli a 48 chovanci;

ve sv. Hippolytě bisk. založený r. 1846 se 3 učiteli a 49 chovanci.

V Dalmacii a Bukovině vůbec žádného ústavu není. Teprve r. 1906 podal na zem.

Digitized by Google

sněmě dalmatském dr. Fresič Pasivič návrh, aby byl zřízen zem. ústav pro hluchoněmé.

Rovněž v Uhrách roste lidumilná činnost na tomto poli. Maďaři mají 16 ústavů s 1016 chovanci a 125 učiteli. Za 6 let t. j. od r. 1900 zřízeno 9 ústavů pro hluchoněmé: v Kečkemetě, Segedině, Jolově, Jagru, Debrecíně, v Körmöcbanya, v Šoproni, v Ungvaru a v Prešpurce. Celkem má Rakousko-Uhersko 46 ústavů s 3023 žáky a 359 učiteli. Mezi učiteli hluchoněmých jest v Rakousku 37 duchovních, 24 řeholnic, a 159 uč. světských. Pět učitelů jest zkoušeno pro školy střední, 23 pro školy měšť. a odborné (hluchoněmé), 77 pro školy obec. a odborné, 23 pouze pro školy měšťanské, 33 pouze pro školy obecné.

Schází pak v Rakousku ústav ku vzdělání učitelů, kteří se chtějí oddati výhradně odbornému působení na ústavech pro hluchoněmé. Návrh v té příčině byl učiněn r. 1906 na říšské radě. Přehled evropských ústavů vykazuje mapa Baldrianova:

Belgie	12	s	1265	žáky	a se	181	učiteli.
Dánsko	5	„	348	„	„ „	181	„

(1 ústav i v Reikjaviku na Islandě).

Francie	71	s	4098	žáky	a se	598	učiteli.
Italie	47	„	2519	„	„ „	234	„
Lucemburk	1	„	22	„	„ „	3	„
Nizozemí	3	„	473	„	„ „	74	„
Norsko	5	„	309	„	„ „	54	„
Portugaly	2	„	64	„	„ „	9	„
Rumunsko	1	„	46	„	„ „	3	„
Rusko	34	„	1719	„	„ „	118	„
Srbsko	2	„	26	„	„ „	2	„
Španělsko	11	„	462	„	„ „	60	„
Švédsko*)	9	„	726	„	„ „	124	„
Švýcary	14	„	650	„	„ „	84	„
Turecko	1	„	?	„	„ „	?	„
V. Britannie	95	„	4222	„	„ „	462	„

Hollandsko 2 (v Groningách a v Rotterdamě).

Nejvíce ústavů má Německo: 98. Působí v nich 731 učitel (mezi nimi 5 israelitů) a vychovávají přes 6000 chovanců.

V Bavořích, kde není více obyvatelstva než v Čechách, jest 16 ústavů se 77 třídami pro děti hluchoněmé; působí na nich 73 učitelů a vychovávají ročně kolem 760 dětí. V Norimberce a j. jsou speciální třídy pro hluchoněmé i při obecných školách.*)

Na všech ústavech pěstuje se výcvik k řeči hláskové. Řeč posunová nepozbyla však v některých případech platnosti ani při methodách nejnovějších. Úmorná námaha a obětavost učitelů ustálila některé methody, jejichž podstatou jsou řeči známkové, posunování, prstnice, řeč psaná, řeč hlásková a jejich kombinace. Nejznámější methoda či škola byla francouzská, za jejíhož tvůrce lze považovati kanovníka Karla Míchala de l'Epée (nar. 1712 — † 1789). Záležela v methodicky vyvinuté řeči posunové, z níž se přecházelo k řeči psané. Slovník řeči posunové vydaný nástupcem l'Epéeovým Roch-Ambroise Cucuron Sicardem (1742—1822) byl sám příčinou, že bylo poznáno scestí, kam mohl býti učitel zaveden přemrštěným posunováním.

Proud, jenž dával přednost mluvě hláskové, nazýváme školou německou, jež se třídí v školu:

1. Lipskou (mluva hlásková s částečným užíváním prstnice); upravitelem jejím jest Samuel Heinicke (1727—1790), jehož učitelská činnost v Eppendorfu získala mu tolik pověsti dobré, že byl vyzván kurfirstem Bedřichem Augustem k zřízení prvního německého ústavu pro hluchoněmé v Lipsku (r. 1770).

2. Vídeňskou (pantomimika a mluva hlásková), kterou bez větších úspěchů šířili Bedřich Stork, Míchal Venus a j. na vídeňském ústavě založeném r. 1779.

3. Šlesvickou, vlastně dánskou (cvičení v mluvě hláskové, obcovací řeč posunováním), jejíž zakladatelem byl samouk, kadeřník Jiří Vilém Pfingstein v Kielu (1746—1827).

4. Pražskou. Na podkladě, jímž se chovanci dorozumívali bez školního vzdělání s rodiči a okolím, zušlechtěným posunovým přirozeným, vštěpují se jim hlavně pojmy a pravdy náboženské. Ostatní vědomosti podávají se mluvou hláskovou.

Methody pražské čili Frostovy užívá se

*) Největší ústav jest ve Wenesborgu.

*) Za mé návštěvy r. 1904. měla spec. třída při ob. škole na Marienthengrabenu 12 dětí hluchoněmých. Průměrně však bývá 8.

Digitized by Google

na všech ústavech českých a ve sv. Hippolytě v Dolních Rakousích.

Václav Frost narodil se v Nosalově r. 1814, kaplanoval v Mšeně, kde ujal se několika hluchoněmých dětí z kolatury, r. 1840 povolán za učitele na pražský ústav pro hluchoněmé a roku 1841 byl jmenován po abbé J. Mückovi ředitelem ústavu, založeného r. 1780 pražskou svobodnou loží zednářskou. Aby seznal způsoby vyučovací, navštívil v letech 1847—1857 čelnější ústavy v Německu a podal ministerstvu vyučování memorandum, v němž poukázal na výhody methody Hillovy (methoda hlásková, gramatikální). Roku 1848 zvolen byl v okresu bělském za poslance do říšského sněmu. Sám nezanechal žádného spisu o svém způsobu vyučovacím, ale jeho ideje pojal K. Kmoch do svého spisu: „Příspěvky k dějinám pražského ústavu pro hluchoněmé" r. 1866.

Pro hluchoněmé vydal „Orbis pictus" a dvoudílnou německou učebnici. V letech 1849 až 1853 vydával proti Sueovým románům populárně psané brožury „Jen s pravdou ven", pak brožury „Hniloba národa", „Český Tomáš" a „Německý Michl" (1861), proti Renanovi spisek „Bděte, antichrist zde". S Vác. Koťátkou vydal česky a německy „Člověk a podobenství" („Der Mensch im Symbol"), přeložil do němčiny tři Pravdovy povídky. Zemřel r. 1865 v Praze.*)

Nynější vedení pražského ústavu je v rukou znamenitého praktika p. msgra K. M. Kmocha, kterýž mimo zmíněný spis načrtl charakteristickými znaky „Biblické dějiny", obrazy k potřebě hluchoněmých žáků. Přičiněním Kmochovým byl zřízen starobní spolek hluchoněmých „sv. Františka Salesského" v Praze a „Asyl pro opuštěné hluchoněmé dívky" v Krči.

*) Dle Ottova Nauč. Slovníku.

Vedle jmenovaných škol rozvíjí se dosud tak řečená škola novoněmecká, jež prošla třemi fásemi:

a) učením řeči na základě mluvnickém,

b) na základě učení věcného bez gramatiky,

c) na základě učení věcného s gramatikou.

Předními pěstiteli novoněmecké školy byli: dr. Viktor Jäger (1794—1864), Bedřich Hill (1805—1874) a Eduard Rössler (1828).

Podrobnější zprávy najde čtenář v nejnovějším odborném a výborném spise K. Malého, učitele na pražském ústavě pro hluchoněmé: „Hluchoněmost" (1906). Němci vydávají již 20. ročník „Blätter f. Taubstummenbildung", 52. ročník „Organ d. Taubstummenanstalten in Deutschland" redakcí Vattrovou ve Frankfurtě n./M.

*

PRAŽSKÉ UNIVERSITY. V zimním semestru 19056 bylo na německé universitě v Praze posluchačů 1587, na české 4017; v letním semestru na německé 1395, na české 3494. — Přes to však státní rozpočet má větší položky pro universitu německou, nežli naši. Na jediné fakultě lékařské dostala německá vysoká škola v posledních 5 letech více než česká o — 669.000 K!!

VZDĚLÁNÍ RAKOUSKÝCH NÁRODŮ. Ministr Prade sestavil na základě sčítání lidu z roku 1900 data o mužských obyvatelích Rakouska, kteří dosáhli 24. rok věku, jsou jeho příslušníky a tedy voliči pro říšskou radu. Dle té statistiky je k volbě oprávněných: 2,413.966 Němců, 1,388.576 Čechů, 912.118 Poláků, 766.008 Rusínů, 283.584 Slovinců, 162.822 Srbo-Chorvátů, 172.559 Italů a Ladinců, 44.076 Rumunů, 2.035 Maďarů. Z těch umí číst a psát: 2,255.024 Němců, 1,325.000 Čechů, 483.224 Poláků, 177.334 Rusínů, 190.529 Slovinců, 46.127 Srbo-Chorvatů, 143.794 Italů a Ladinců, 7.434 Rumunů a 814 Maďarů. Dle toho obnáší počet analfabetů u Němců 6‰, u Čechů 3‰, u Poláků 47‰, u Rusinů 76‰, u Slovinců 33‰, u Srbochorvatů 73‰, u Italů a Ladinců 16‰, u Rumunů 85‰ a u Maďarů 60‰.

... NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ ...

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA.

(Změna v presidiu).

Příliš málo pozornosti věnujeme ještě dějům našeho hospodářského života. Příliš máso ještě proniklo u nás přesvědčení, že jen hospodářský pokrok může nám dát všecko to, co tvoří souhrn našich národních ideálů. — Příliš málo ještě vážíme si těch, kteří stojíce uprostřed

Digitized by Google

hospodářského snažení věnují se mu cele, nemajíce ani času, ani příliš chuti, postarati se v čas o svou popularitu v širokých vrstvách. A konečně: úspěchy na poli hospodářském — třebas vynesly popularitu — nepřinášejí zpravidla ani úcty ani přízně širších vrstev. A u nás tím méně a řídčeji: českou závistí nazval tento zjev náš největší básník.

Je nutno pracovat k tomu, aby to vše se změnilo. Podnikatelé — „šťastní jednotlivci", jak nešťastně byli nazvani — a finančníci jsou právě tak nutni pro náš pokrok jako literáti, a umělci. A rušné síně našich bank a strojovny našich průmyslových podniků jsou právě tak výrazem naší národní síly, a mají právě takovou důležitost pro náš pokrok, jako naše instituce kulturní.

Je správno, že dnešní doba zdůraznila opět práci jednotlivce. Rozvoj podnikání ve formě velkopodniku byl tak úspěšný, a forma associace sil v tomto podnikání provázena takovými úspěchy, že práce jednotlivce zdála se zanikati, že podceňovala se nahražována a zastíňována jsouc složkami sil řady jednotlivců associací vzniklých. Dnes názory se poněkud změnily — vážíme si opětně více schopností jednotlivce a víme také, že podnikání dnešní, třebas dělo se formou associační, závisí ve svém zdaru a nezdaru od vůdčích sil: ředitel-finančník, a ředitel průmyslového závodu akciového musí míti něco z vlastností podnikatelů „šťastných jednotlivců", má-li podnik pracovat úspěšně.

Karel Dimmer, který právě odstoupil z předsednictva Živnostenské banky, měl všechny takové vlastnosti podnikatele. Svoje úspěchy založil si jen a jen na své práci, vytrvalosti a karakteru. Začal s málem — jako 25letý mladý muž založil si svůj obchod na Smíchově, ale prozíravostí a prací, která zná své cíle, domohl se svého vynikajícího postavení. Stál u kolébky naší první a největší banky a byl to on, který postaven r. 1880 v čelo její, vedl ji k dnešnímu jejímu rozkvětu a významu.

Význam bank v moderním hospodářském životě roste netušenou měrou a u nás namnoze tento fakt velmi málo pronikl do širších kruhů. Obor jich působnosti šíří a roste do nekonečna a tento rozvoj v posledních letech dál se velmi rychle a překotně. Dimmer měl vždy porozumění pro činnost a povinnosti Živnostenské banky. Začal svou dráhu s plným uvědoměním cílů a snah a okamžik našel ho vždy připravenéno. Co znamenali takoví mužové v dobách prvních začátků našeho hospodářského obrozování, o tom netřeba se ani šířiti. Také Živnostenská banka prodělala nemoci prvních počátků a náleží jí zásluha, že v převratech a krisích stihajících náš hospodářský rozvoj v letech sedmdesátých a osmdesátých, udržela si svoje síly, které mohla postaviti do služeb našeho hospodářského obrozování.

Vývoj posledních let obracel pozornost bank stále více k průmyslovému podnikání.

Vývoj výroby k velkoprůmyslu přinesl to sebou. Z banky — půjčovatelky stává se banka — spolumajitelka závodu, což opět vede k akcionování a uvolňování přímého účastenství banky, která obrací se opět k novým obchodům. Tento vývoj, který v Německu tak ostře vystupuje, nezůstal státi ani před našimi bankami. I ony byly nuceny věnovati svou pozornost a své síly průmyslovému podnikání a Živnostenská banka byla v tom směru vždycky v popředí. Založila celou řadu podniků průmyslových, které po většině dobře prospívají. Na úspěchu těchto podniků měl vynikající podíl také Dimmer a nutno se jeho úspěšné mnohostrannosti v pravdě podivovati.

Nyní odešel K. Dimmer z funkce, které věnoval nejvíce své energie a intellektu: z předsednictví Živnostenské banky. Odchází, vida práci svou nesoucí ovoce, na prahu nového rozvoje Živnostenské banky, který zajisté přinese jí úspěchy a zisk morální i hmotný. Dosavadním vývojem byl dán Živnostenské bance pevný podklad, na kterém může s důvěrou stavěti dále. Úkoly nebudou malé. Bankám připadati bude stále význačnější úloha v hospodářském rozvoji a naše největší banka bude míti zajisté dosti široké pole pro svou vůli činu. Nový president banky c. r. Jan Otto je zárukou, že tato využije svého pevného postavení k bohatému rozvinutí činnosti, na prospěch svůj, i celého našeho hospodářství.

Zásluhou K. Dimmra, zásluhou, která nesmazatelným písmem bude zapsána v dějinách Živnostenské banky, zůstane, že postavil ji

Digitized by Google

na tak pevné základy, aby s plnou silou mohl postupovati za novými, velkými cíly.

*

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA chystá se k vydání 5 mil. korun nových akcií. Tím má býti dosaženo stanovami vytčené maximální hranice akciového kapitálu 30 mil. korun. Vydání akcií má se státi v březnu t. r. Valné hromadě příští bude navržena změna stanov v ten smysl, aby akciový kapitál bylo lze zvýšiti dle potřeby až do 60 mil. korun. Nová emisse akcií Živnostenské banky svědčí o vzrůstajících obchodech jejich a úmysl, zvýšovati kapitál dále dokazuje, že vedení banky je odhodláno, věnovati plnou pozornost úkolům, které bankám ukládá pevnější spjetí jich s průmyslovým podnikáním. Bude to na prospěch jak Živnostenské banky samé, tak celého našeho hospodářského života. Jednoho je však třeba: aby obecenstvo t. j. kapitalisti věnovali našim bankovním akciím svůj zájem. Jen tak bude možno, aby banky naše kráčely rychleji za svým mohutněním a za svými velikými cíly. K

.... ZDRAVOTNICTVÍ. ....

Dr. Ladislav Jeništa:

NEMOCNICE VE SVÉM ROZVOJI.

Poslední desítiletí vykazovalo ve venkovských nemocnicích změnu rázu tak významného, že vynutily si ústavy tyto pozornost a všeobecný respekt získaný prací na poli humanity v nejobsáhlejším slova smyslu. Bývalá tradice ponurných představ změnila se význačně během doby časově dosti krátké, sídlo resignace, asyl nejbídnějších z bídných, kteří chudou přikrývkou ústavní zahalovali své opuštění, chorobu, beznaděj a bezmocnost stáří, změnila se v místa nové naděje a životní aspirace, starý system okresních chorobinců zaměněn produktivní činností, nejmodernějšími vymoženostmi lékařského pokroku. Významem svým jsou nemocnice na počátku vývoje, zenit není daleko ještě dostoupen, ale kořeny jeho již dnes zasahují hluboko v sociální život a to významem nejen hygienickým, ale i národně-hospodářským.

Positivný výsledek práce v ústavech venkova jest tak všestranným, že světlo jeho rozptyluje staré mlhy předsudků a mění zorný úhel, v jakém nazírala veřejnost na tyto nemocnice, ve směr dříve nikdy netušený a to již dnes, kdy ústavy stojí teprve na prahu svého budoucího významu.

V přítomné době jsou v Čechách nové veřejné nemocnice, které moderní úpravou a výkony hlavně v oboru operativném dosáhly významu klinik, poskytujíce vydatné záchrany i v případech nejvážnějších, než i ostatní ústavy povznesly se nad úroveň neblahé historické tradice a ve starých poměrům doby nevyhovujících budovách otevřena okna, tak že čestně representují se svojí výkonností, která v krátké době donutí rozhodující kruhy ku vydatné reformě i po stránce technické, zdravá soutěž učinila tento požadavek podkladem jejich existence.

Jak vznikly nemocnice v našem království?

Do roku 1857 byla jediná nemocnice veřejná, na venkově existovaly ústavy obecní neb soukromých fondů většinou lokalního významu.

Roku 1859 uděleno právo veřejnosti následujícím ústavům: Jindřichův Hradec (zal. r. 1821), Opočno (zal. 1838), Klatovy, Loket (1843), Liberec a Cheb (1845), Hora Kutná (1849), Písek (1851), Most (1852), Chrudim (1853), Žatec, Humpolec a Chomutov (1855), Kolín, Litoměřice, Jičín a Varnsdorf (1856), Budějovice (1857), Broumov, Krupá, Vrchlabí, Litomyšle, Nechanice, Polička, Rumburk (1859). Právo veřejnosti postupně rozšiřováno až v roku 1891 bylo 69 veřejných nemocnic se 6007 postelemi, roku 1896 fungovalo již 73 venkovských veřejných ústavů a v roce 1903 počet tento v Čechách vzrostl na 79 ústavů se 8064 lůžky. (V celém Rakousku bylo roku 1897 celkem 206 veřejných nemocnic a to 9 státních, 52 zemských, 134 okresních a obecních, ostatní byly řádové, nadační a spolkové. *)

*) Dr. J. Dvořák: Poměry všeobecných veřejných nemocnic venkovských v král. Českém (1904).

Digitized by Google

Na sklonku r. 1901 bylo v Čechách 36 okresů s 2,094.652 obyvateli, ve kterých nebylo veř. nemocnic a 16 okresů s 766.722 obyvateli, kde není ani veřejné ani soukromé nemocnice.*

Veškerá organisace nemocnic spočívala v Čechách na výnosech ministerstva vnitra z let 1855—1857, roku 1861 přešel fond zemský ve správu země, administrativa uvedená potrvala až do r. 1888.

Rozvoj veřejných nemocnic bral se v počátcích klidným sice krokem, pozvolným však vývojem uplatňoval svůj dalekosáhlý význam, nemocnice všecky zřizovány nákladem obcí neb okresů, země sama hradila pouze nedobytné náklady za ošetřování chorých, přímou účast země na zbudování a vývoj ústavů nejevila nikdy a to „jednak z finančních důvodů, jednak aby neseslabila obětavost autonomních činitelů" (sněm král. čes. r. 1888).

Stálý rozvoj těchto ústavů během půlstoletí dokumentoval se následujícími fakty:

1. Počet nemocnic samých vzrůstal.

2. Ošetřovaných nemocných přibývalo.

Od roku 1881 do r. 1892 přibylo v nemocnicích 26.794 ošetřovanců, od r. 1892 do r. 1900 19.408 nemocných.

3. Náklad na nemocnice v Čechách se zvětšoval, tak r. 1901 obnášel 823.741 korun, byl tedy o více jak 19% větší než v r. 1898, na jednotlivou osobu obnášel:

r. 1899	1900	1901
1·96 K	2·01 K	2·008 K.

4. Celková úmrtnost v ústavech klesala, což státní organ konstatoval r. 1903: slovy: „Úmrtnost ve veřejných nemocnicích klesla, což přičísti jest netoliko stálému pokroku ve všeobecných hygienických poměrech, ale i zdokonalení a upravení služby lékařské a ošetřovatelské."

Zajímavým je v tomto ohledu zcela nepatrný výčet statistický: Z 1000 ošetřovanců bylo: (Viz tabulku na vedlejším sloupci nahoře.)

Celkem zemřelo ve všeob. veř. nemocnicích českých:

roku	1899	9·09%	všech ošetřovaných
„	1900	8·87%	„ „
„	1901	8·36%	„ „

*) Dr. H. Pell: Zpráva o poměrech a zařízeních zdravotních v král. Českém (1899—1901.)

Choroba	Rok 1899		Rok 1900		Rok 1901	
	ošetřováno %	zemřelo %	ošetřováno %	zemřelo %	ošetřováno %	zemřelo %
Zranění	96·62	3·2	99·23	3·38	97·17	2·5
Tuberkulosa a skrophulosa	63·67	35·24	71·68	32·89	69·91	31·1
Novotvary	44·37	19·62	46·59	19·68	46·31	17·5
Zánět pohrudnice	29·63	21·48	27·67	13·25	25·34	20
Infekční choroby	27·84	16·2	19·83	14	26·01	14

5. Staré nemocnice technicky reformovány a rozšířeny. (Jablonné, Cvikov, Boleslav, Trutnov, Teplice, Č. Lípa, Prčice, K. Hora, Nymburk, Benešov, Domažlice.)

6. Zřizovány nové moderní ústavy. (Kostelec n. č. lesy, nákl. 100.000 K, Most, rozpočet 520.000 K, Karlovy Vary, Vinohrady, Brod, Pelhřimov, Pardubice, nákl. 400.000 K, Plzeň, Bor, 260.000 K, Žatec, Kolín, Sušice, Semily atd.)

Ačkoliv byl rozvoj nemocnice rok od roku vzestupným a výsledky práce čestně zápolily s činností nemocnic ostatních zemí, octlo se naše království na předposledním místě všech zemí v Rakousku pokud se týče výše ošetřovací taxy a jedině Halič vykazuje nižší celkový průměr.

(Roku 1901 obnášel průměr ošetř. taxy v Čechách 1·39 K, v Dol. Rakousích 1·84, na Moravě 1·82 atd.)

Úroda jest mnohoslibnou odpovídající námaze, ovoce jest zdravé, jak poctivou byla práce, ale hořká jsou jeho jádra. Samo místodržitelství ústy svého nejvyššího zdravotního úředníka uznalo význam venkovských veřejných nemocnic a po právu, jak nedalo se ani zatajiti, zásluhu mnohoslibného rozvoje těchto ústavů přiřklo lékařům a ošetřovacímu personálu, oněm činitelům, kteří sociálně jsou postaveni na roveň sluhům každého prostředního obchodního závodu, a předce nebýti vlastní organisace nikdo z povolaných nepokusil by se odstraniti nespravedlnost a veřejnost nepoznala by tuto křiklavou nesrovnalost, před kterou lékař až dosud se studem v zavřené dlani ukrýval těžce vysloužený žebrácký žold.

Digitized by Google

Při celkovém vydání, které roku 1901 v Čechách obnášelo 823.741 K, připadal průměrně na lékaře náklad 736 korun 40 h a to v mezích služného 1600 korun až 40 korun ročního platu, oslazeného několika 100korunovými přídavky, kterých lékař mnoho nedožil a tento sociální ústrk snáší dosud až na nepatrné výminky přes 80te primářů a rovněž tolik lékařů sekundárních.

Po několika marně opakovaných pokusech sorganisovali se nemocenští lékaři roku 1903 a činnost spolků (českého i německého) vrcholila dosud v podání svých postulátů zemskému sněmu r. 1906.

Zemský výbor král. Českého jednaje v sezení svém dne 16. ledna r. 1907 o žádostech lékařů vš. veř. nemocnic v král. Českém za úpravu jejich platů a poměrů služebních, usnesl se na tom svolati anketu, která by o jednotlivých bodech této žádosti se radila na den 26. ledna r. 1907.

Mluvčí české delegace Dr. Zahradnický (Něm. Brod) a německé Dr. Fink (Karlovy Vary) odůvodňovali žádost svých kollegů, která u všech povolaných, zvláště u přísedícího zem. výboru poslance Žďárského a zdravotního inspektora prof. Dra Matiegky nalezla porozumění a ohlasu, jediný pan JUDr. Pankrác viděl v nemocnicích dekorum pro lékaře, které samo o sobě rozmnožuje jim privátní praxi, a činnost nemocničních lékařů měřil rafijemi svých zlatých kapesních hodinek.

Lékařstvo venkovských nemocnic dychtivě čeká zasedání blížícího se zemského sněmu, kde doufá ve splnění nejen svých přání, ale stejně oprávněných požadavků personálu administrativního a ošetřovacího.

Rozvoj veřejných venkovských nemocnic náleží budoucnosti a není pochyby, že dráha jeho již dnes rysuje se v určitých liniích hlubokého celkového významu, v nedaleké příští době nastane nutná dělba práce, práce poctivě vědecké, která přinese zdravý plod a nebude to bohda již na holé, trnité sněti sociálního postavení lékařů. Moderní technicky dokonale vybudované ústavy, opatřené odbornými silami učiní venkovské kraje středem určitého stálého přílivu chorých a nastane samovolně ona kvalifikace působnosti ústavů, kterou dnes hledá zemská správa, aby ocenila břímě dne i horka a zvážila práci svých dělníků.

Již dnes existují ústavy s nikdy netušenou výkonností operativní a specielně vědeckou činností pro nemoci tuberkulosní a jistě ve krátké době po bok postaví se těmto nemocnice pro odborné léčení epilepsie, skrophulosy, rakoviny, alkoholismu a jiných chorob celkového sociálního významu, neboť při labilních převratech životních zápasů zdraví pracovníka ostane vždy stejně dominujícím a hledaným.

Zápas lékařů nemocničních o zlepšení sociálního postavení jest bojem ethickým, ve kterém jedná se o uplatnění zásady, že ústavní lékař patří celou svou duší, svým věděním a veškerou fysickou zdatností jen své nemocnici a nemá považovati toto svoje tak důležité poslání za zaměstnání vedlejší, při kterém honba za denní praxí privátní jest jeho živitelkou. A tomuto požadavku odporuje zemská správa účetní, hrozící se finančního výdaje, který by u ordinujících lékařů vzrostl z dosavádních 125.000 korun na obnos 382.000 K. Nepoznala snad dosud, že obor působení venkovských nemocnic jest hlubokou zúrodňující brázdou ve veřejném životě a to jak po stránce hygienické, sociální, tak i hospodářské. Zdatná mnohostranná činnost operativní, která nejen zachraňuje životy, ale zvyšuje i produktivní sílu jednotlivců v existenčním zápase, má zajisté veliký význam národně-ekonomický, ošetřování prudkých chorob infekčních v ústavech (r. 1901 celkem 2921 případů) znamená jistě veliký pokrok hygienický, ošetřování onemocnělých tuberkulosou (roku 1901 ošetřováno 7850 nemocných) i proti znění theorie Schallmeyer-Gruberovy *) tvrdící, že ošetřováním tímto zvyšuje se sice trvání života, ale snižuje zdatnost fysická, pojišťuje sobě veliký význam sociální. Vedle těchto vyznačených rysů činnosti rázu altruistického kolika tisícům chorých poskytují tyto venkovské ústavy uzdravení a úlevy ve znamení individuelní lidskosti všemi moderními vymoženostmi lékařské vědy a to

*) Dr. W. Schallmeyer ve spise: „Verbesserung und Auslese im Lebenslauf der Völker" viní lékařství a hygienu, že svým pokrokem odstraňuje jednoho z výběrových faktorů a poškozuje tím generativný vývoj lidské společnosti.

Digitized by Google

většinou v případech, kde vedle choroby hrozí beznadějnost a nemožnost domácího ošetřování.

Veřejnost pozná v nedaleké době význam působnosti venkovských nemocnic, zváží námahu a zodpovědnost ústavních lékařů a uzná, že výsledek této těžké práce jest dechem jejich duše, částí jejich bytí, vžije se v tuto důležitou složku sociálního pokroku a nepřipustí, aby lékař pro bídné materielní postavení ústav opouštěl.

Nemocenští lékaři neprosí, ale bojují pouze o uznání hodnoty své práce, na své straně mají mnohoslibnou činorodou budoucnost a proti sobě — trochu tradice a trochu byrokratismu.

*

ÚČINKY BĚHU NA TĚLO LIDSKÉ. Běh jest ze cviků rychlosti nejúčinnějším a může se státi zmírněním právě jako jiná cvičení rychlosti cvičením vytrvalosti. Tělesné vlivy běhu odvozují se z té okolnosti, že běh vyžaduje veliké práce úhrnné v době značně krátké. Protože pak tato práce jest rozdělena na veliké skupiny svalstva a na žádném ze súčastněných svalů nežádá se vrcholného výkonu, protože nevyskytuje se při běhu žádného přerušení pohybu, oslabením jednotlivých svalů, ustupuje tu námaha svalů i za nejrychlejšího běhu v pohyb uvedených do pozadí proti vlivu na činnost plic a srdce. O

*

O VZTAHU TUBERKULOSY K ALKOHOLISMU, o němž v poslední době tolik bývá uvažováno, přesvědčuje známý lékařský statistik prof. dr. Guttstadt novými výpočty o „úmrtnosti hostinských a jiných osob mužského pohlaví v Prusku", jež se zaměstnávají výrobou, dodáváním a prodejem lihovin po živnostensku, u porovnání s jinými sociálně důležitými stavy. Kdežto mezi 1000 v Prusku ve stáří přes 25 let zemřelých mužů, příslušníků všech povolání připadá průměrně 160 úmrtí na tuberkulosu, dostupuje úmrtí tuberkulosou u hostinských čísla 237, u sládků 344 a u číšníků 566. Dr. G. právem upozorňuje na nebezpečí spočívající v tom, že právě osoby, jež jako hostinský, číšník atd. po výtce ve styk s obecenstvem přicházejí, přečasto trpí tuberkulosou. Přijde doba, kdy snahy, čelící proti této nákaze, povšimnou si oné příčiny, která nejvíce přispívá k jejímu rozšíření, alkoholismu, a že aspoň v léčebnách pro plicní choroby dospěje se posléze ku zdrženlivosti od lihovin. O

*

K OCHRANĚ ZDRAVÍ DĚLNICTVA konala se ve Vídni porada o nařízeních proti onemocnění otravou olovem, jemuž podléhají často dělníci zaměstnaní v továrnách na bělobu olovnou a chroman olovnatý. Usneseno bylo, aby mladiství dělníci, již nedosáhli dosud 18. roku věku, nebyli připuštěni k práci v závodech dotyčných vůbec a aby obmezena byla práce žen na nejmenší míru. Vedle toho kladla anketa velký důraz na přísné zachovávání čistoty, zvláště na pravidelné koupání dělnictva, přesné dodržování předpisů o jídle, kouření mezi prací a j. Taktéž uznána nutnost lékařské prohlídky před přijetím do práce a časté poučení o následcích nedbalosti o zdraví. Při zvláště nebezpečných procedurách pracovních má být doba pracovní značně omezena. O

*

ÚTULEK PRO NEMOCNÉ RAKOVINOU zřídil „Komitét pro bádání o rakovině" v berlínské nemocnici Charité. V útulku tom má býti dána příležitost lékařům léčícím pochybné případy rakoviny i v případech nemajetnosti nemocného přibrati na poradu odborníky. Mimo to sprostředkuje správa útulku toho nemajetným nemocným v domácím ošetřování se nacházejícím v případě potřeby i hmotnou podporu (podobně jak to činí t. zv. dispensáře pro tuberkulosní). — I u nás existuje spolek, jenž si vytkl týž cíl, leč bohužel nesetkala se dosud činnost jeho s dostatečným porozuměním veřejnosti. O

BELLETRIE

Antonín Sova:

MÍR.

A když se tak cele odpoutávám,
jak chtěl bych v svět se rozrůsti,
já cítím to v hloubi, kdy s bohem dávám,
kout jediný že mne nepustí . . .

V tom koutě mé mládí se polepí, sedí
na sklonku šedesátých let . . .
Nediv se, nediv, že od vás tam hledí
nějaký zvláštní na mne svět . . .

Síň teplá vždy s misníky a pecí,
s lnu zápachem a zdravých těl . . .
Rozvážná moudrost lidí, věcí
i zvířat . . . Den tu nebolel . . .

Zřels okénky v jizbách stárnoucí matky,
žár loučí pláti nachový . . .
Pak ztemněvše spat šly v klidu statky . . .
A nikdo z nich nikdy hladový . . .

Digitized by Google

SCENERIE ZATOPENÉHO DŮLU.

Je večer deštivý . . . Pláň šeřivá
své výběžky v zrcadlo vodní matně vrhá . . .
A vítr oblak temná přediva
do zejících otvorů prorvami obzorů
na cáry trhá . . .

A po den celý v dálce světel kruh
žlutavohnědé ostré skvrny hází kolem . . .
Lokomotivy trčí z černé vody struh . . .
Mře večer na pahorku holém . . .

Blátivý popel, kam jen vidí zrak,
na všem, co dýše, věky usazený . . .
Ční věže železné a střechy v kalný mrak,
ční komíny, ční jeřáb pochýlený . . .

Důl zatopený dýše párou zahnědlou,
čerpadla hrozná skřípou rhytmem stejnoměrným . . .
A mračna žen tu s dětmi na rukou
se tísní nad otvorem černým . . .

Den třetí minul . . . Neúnavná čerpadla
z té rakve duní, jak by třás' jí Osud . . .
Jak závora by těžká nad vším zapadla . . .
Však ženy . . . stojí dosud . . .

Karel Pelant:

LIDÉ NA MARSU.

Lidstvo má zase příčinu rozčilovati se nad velkou záhadou: vzdušná telegrafie otvírá opět nové okno do neznámých prostor našeho vědění a my neznajíce ještě, jak dívati se jimi, tápeme a dohadujeme se věcí nejdobrodružnějších.

Dějí se totiž tyto věci: četné stanice jiskrové telegrafie zaznamenávají nárazy, které nelze vysvětliti. Kohaerery se zachvívají, oznamují příchod neviditelného proudu; záchvěvy nepodávají však telegramy slovní, nepocházejí tedy od lidí; přes to však jsou pravidelné, v určitých dobách a o určitém počtu nárazů. Pocházejí tudíž od intelligencí, nebo od zákonitých zjevů, které by zase předpokládaly vyšší organisaci sil, než dnes o nich známe. Krátce, fysikové jsou překvapeni a fantastikům, ať jsou již popletenci či poeti, rozevírá se široké pole dohadů, kombinací a smělých plánů nové této říše.

Telaerografie sama, dnes z nepatrných počátků se vyšvihnuvší na samostatný odbor elektrotechniky, a snad v budoucnu, až povstane telaerofonie, telefotografie, telelinografie atd., samostatná vědecká disciplina dosud jev ten nevysvětlila. Možná, že záchvěvy mají příčinu v strojích samých, kde vzbuzují se neznámé nám indukce a výboje. Dnes můžeme se pomocí analogie z bohatých zkušeností vědy odvážiti domyslů nejodvážnějších: v době, kdy Moissan mění ohněm platinu v páry a Crookes zřeďuje vzduch ve svých vakuových rourách až na sílu, na světlo, na čtvrté skupenství, možno si dovoliti tvrditi též cosi podobného o elektřině. Jest to jedna nezměnitelná síla? Což i když ta má svá zvláštní osobitá „skupenství", různé druhy zhuštění a energie? Vedle ohromné energie blesku a milionových záchvěvů Teslových vysokých proudů, zajisté může existovati elektřina počáteční, slabá, embryonální řekněme; ta může se náhle sesíliti, dorůsti, setkati se s příznivými podmínkami svého projevu a manifestovati se, aniž by naše dosud nevyvinuté poznání znalo její zákony. Snad zařízení telaerografická jsou novými jakýmisi induktory; snad jsou uzpůsobeny zachycovati vlny její táhnoucí prostorem a námi smysly nechápatelné, jako necítíme zhola úžasné magnetické proudy, valící se po naší zemi ve vzduchu i v půdě od jihu k severu a opáčně. Dejte železnou tyč třeba pod lože, ležící v směru magnetické střelky. Za půl roku jest zmagnetisováno; a myslíte, že magnetický tento proud nepůsobil nijak po onen půl roku též na Vás, mnohem citlivější organism, než jest železná tyč? Pes, vlaštovky cítí před bouří elektřinu; my necítíme takové zjevy, ač existují, a ne-

Digitized by Google

víme, jak si je vysvětliti. Tedy snad neznámá elektřina či „elektřina", snad jiná neznámá síla podobná paprskům, radioradisaci a jiným těm zázrakům moderní doby, které v budoucnosti ještě vzrostou. Zatím přístroje vzdušní telegrafie sebou pravidelně zaškubou a podivení talaerografové hledí luštit smysl.

Toto luštění jest zajímavo pro psychologa davu. Opakuje se zde zjev od pravěku známý, totiž vysvětlování neznámých zjevů známými a blízkými, byť sebe fantastičtějšími představami. Když zahřměl v pradávnu blesk, člověk primitivní za klikatou cestu elektrické jiskry postavil sebe, ovšem mohutnějšího a rozmnoženějšího ve všech směrech; za bleskem stál Zeus, Donnar, Perun a tutti quanti. Slunce řídil Helios, Svantovít, Brahma, přírodou vládla Gea, Živa, celá Trimurti atd.; vždy to byl bůh, do rozsáhlých hranic promítnutý, obraz velikého, mocného, dokonalého člověka, pána a vládce, jemuž člověk v chápané nedokonalosti své musil otročiti. Tak bylo a jest; nevysvětlitelný zjev ihned připsal se bytostem vyšším, oněm zveličeným lidským podobám. Mlha a mrzáctví myšlénky našlo vždy ihned laciné východiště ze záhady: bůh, andělé a jiné takové mocnosti. Dnes už se demokratisujeme; záhadná klepání způsobují prý „lidé" z Marsu. Tak aspoň zněl prvý fantastický výklad, jenž ovšem v zápětí byl i samým Flammarionem, oživitelem a šířitelem theorie živých bytostí na Marsu, vyvrácen.

Možnost života na Marsu jest prokázána: ovzduší, voda, temperatura, změny klimatu jsou stejné jako na naší zemi. Příčilo by se to zákonům dění, aby nevznikl za stejných podmínek život, jenž asi pravděpodobně rozvíjel by se v přibližně stejném směru, jako na naší zemi. A smělá theorie dí, že život jest tam již vyšší, pokročilejší, neboť Mars jest starší země; proto oni dávají nám světelné signály, proto vysýlají étherem proudy elektřiny, jež narážejí na signálovou tyč stanice.

Nu, qui vivra, verra — kdo bude živ, uvidí. Nemusíme se tak mnoho starat o lidi s Marsu, máme to zde s lidmi se země ještě mnoho zle upraveno; tisíce reforem by mělo být provedeno zde, abychom Marsanům, nám své visitky posýlajícím, mohli bez uzardění vylíčit své pokroky. Sdělit jim, prý ohromným intelligentům skutečný stav věcí, pak měli by právo pobít nás jako škodlivou zvěř. Raději je nechme na pokoji. Ale zde jen črtečku c tom, jakou představu vzbudili Marsané v jednom z nejodvážnějších romanopisců-fantastiků, pravém to Juliu Verneovi na třetí mocnost, H. G. Wellsovi. Tento originál mezi spisovateli svou fantasií, nezřízenou řekli bychom, kdyby slova ta neporážela jeho logika a stavba na realitě, dávno již napsal román: Válka světů. V něm řvavými barvami líčí vpád obyvatelů Marsa na naši planetu, nešetře krajinářských, bitevních a sociálních effektů, někdy tak, že až stává se drobet protivným. Přehnal paletu proti vlídně a pomalu radostně malujícímu Verneovi neb u nás ještě neznámému kollegovi obou, Kurtovi Lasswitzovi, jenž zase jest jakýmsi delikátním malířem miniaturistou v tomto oboru utopicky vědecké belletrie.

Marsané vyslali na zemi deset ohromných granátů, v nichž byli uschováni se svými přístroji. Jejich zjev jest příšerný: pouhá skoro kule do polovice naplněná mozkem, z polovice nejnutnějšími orgány k životu; scházejí pohlavní orgány, neboť Marsované dovedou pupencovitě se množit, schází žaludek, neboť přivádějí si krev zajatců bez ztráty energie přímo do svalů. Na této kuli jsou orgány smyslů vzrostlé v obrovitost. Záda jedna celá resonanční deska, oči jak talíře, nad jakýms druhem obličeje po každé straně po osmi jemných, delikátních chapadlech, schopných vykonávati nejkomplikovanější práce. Jest to intellekt sám, snad úplně bez citových hnutí; nejsou neforemností svou neškodní, poněvadž umějí používati přístrojů, jež za ně vykonávají práce. Jako člověk chopí se deštníku, když prší, telefonu, když chce mluvit do daleka a stoupne na kolo neb automobil, aby rychle se pohyboval, tak i Marsané. Mají úžasné stroje: stroj, jenž samočinně rýpe hlínu, polyká ji, taví a vyndává ze sebe aluminiové tyče, vhodné pro konstrukci tisíce jiných znamenitých strojů; mají universální výrobní stroj, nepopsatelný ve své složitosti, jenž vykonává skoro každou naši technickou činnost. Pomocí těchto dvou základních strojů jest jim umožněno vykonati vše; zhotoví si obrovská

Digitized by Google

jdoucí lešení o třech nohách, jimiž kráčejí přes řeky, lesy a hory, sami povznešení nad ubohými lidskými červy, skryti v budce, odkud řídí celý mechanism i strašlivou svou obranu. Z budky visí sta vypružin, zkonstruovaných jako lidská ruka se svaly a klouby; jimi možno rváti stromy, strhovati domy, sbírati lidi jak škeble k vyssátí jejich krve. Obrana mass jest nemožna; na budce jest jakýsi druh kamery, z níž může vylétnout žhavý neviditelný paprsek, zhuštěný žár, jenž spálí na cestě vše a jenž pronikne okamžitě roztavený pancíř jako žhavá tyč arch papíru; vše shoří a roztaví se pod pekelným jeho zášvihem. Nejen to: z ohromných cylindrů vypálí náboj jedovatého a hustého kouře, jenž se rozlévá jako tekutina a teprva po několika dnech mizí, měně se v černý popel. Koho kouř zasáhne, jest ztracen; utopí se v něm, jako v černém moři. Dále mají semena rychle rostoucích, kaktusovitých rostlin; vsypány do vody, vzrůstají úžasně rychle, v několika dnech v celé pralesy, jež vytlačují vodu ze svých břehů a mění okolí řeky v močály, kde bují neproniknutelná jejich směs; semena sypou se do vody, jsou odnášena dále a mění tak každou živou vodu ve střed červeného, kaktusovitého bahniska, jež stálým jejich vzrůstem se šíří do nekonečna. Lidstvo jest proti těmto prostředkům bezbranno; největší děla shroutí se roztavena pod žhavým paprskem a miny vyletí do povětří dříve, než sto stop vysoký kráčecí stroj Marsana se přiblíží.

A Wells k těmto hrozným ideám přidává ještě krvavé a příšerné západy slunce, spálené a otrávené krajiny, zoufalé a šílené obrany a úprky lidského stáda a kreslí pérem obrazy, jež by v jejich síle mohli u nás namalovat jen naši dva malíři, již musí podat hrůzu, úděs a strach, Zeyer nebo Panuška.

A oni obři intellektu, tito strašliví páni země hynou na konec nejnepatrnějšími tvory našimi, bakteriemi, vůči nimž nebyli immunisováni . . .

Vědeckého jest v knize Wellsově málo; jen smělá fantastika a to nejen v líčení reality, ale i výhledů na lidstvo. Ústy prostého dělostřelce tam načrtává budoucnost podrobeného lidstva, jeho změny sociální a tím psychické; kousek to, jenž by měl být čten jako povzbuzení k osobní i národní energii, jako vybídka k vůli o zachování.*) Ale nabádá velmi k přemýšlení, zvláště v době, kdy problém Marsa a jeho obyvatelů následkem podivných zjevů v telaerografii, a možno říci i jen aerografii, neboť vzdálenost bude rozuměna sama sebou — se tlačí v popředí. Kde jsou hranice rozumu? A to ne jen lidského ale i třeba mimolidského, s rozmnoženými smysly a nervy? A opět ne mimolidského, ale lidského v budoucnosti, kdy nesčíslnými generacemi, žijícími ve stále zdokonaleném prostředí, zjemňovaných výběrem a stále vyšším životem, bude se vytvářeti typus, jenž postřehem života bude se blížiti dnešním našim geniům? A mezi těmito skutečně lidmi, zda vyskytnou se noví nadlidé, kteří v nových a velkolepých synthesách všeho budou posmíváni a uráženi otvírati opět nové dráhy a nesněné dosud možnosti života? Jakých netušených vlastností a pocitů a myšlének nabude člověk, až spoutá síly fysické a upotřebí je k své službě, a až obrátí zřetel na psychické mohutnosti, o nichž dnes víme to, co za časů Hellady s jantarem o elektřině? Jaké to bude zřízení sociální, jaké pomůcky života, jaké vědy, jaká poesie, jaké myšlénky věčného pokroku?

Ano, dá se o tom přemýšlet, ale jen chvíli; po malé době sezná se, že je to jen osobní — Wellsovština. A ta je hříchem v době, kdy školství jest hanebné, světový názor žádný, zápas o chleba strašlivý, styky všech lidí hnusné a morálka, vůdkyně toho všeho, podlá, ničemná a křesťanská. Nestarejme se příliš o veliké intellekty na Marsu, pracujme, jak se dá, o výchovu aspoň prostředně rozumných lidí doma, zde, na zemi, jejíž jsme malý plod i velcí měnitelé.

*) Přineseme. Redakce Pražské Lidové Revue.

Listárna redakce. Pro nedostatek místa bylo nutno odložiti do příštího čísla, které vyjde dne 1. března, celou rubriku „Literaturu a umění" s referáty pp. univ. doc. Dra Nejedlého a Vinc. Červinky. Rovněž rubriku divadelní bylo nutno odložiti.

REDAKCE A ADMINISTRACE „PRAŽSKÉ LIDOVÉ REVUE"
přesídlila do nových místností redakčních a administračních
v Praze-II, Václavské náměstí 63. Telefon čís. 3714.

Digitized by Google

Ústřední banka českých spořitelen

v PRAZE: I., Ovocná ulice 15.

TELEFONY: čís. 3081., 3325.

Pokladniční místnosti na rohu Ovocné ulice a Ferdinandovy třídy, telefon čís. 3686.

Filiálka v Brně: Ferdinandova ul. 29. Telefon čís. 1277.

Společná adr. telegramů: **SPOROBANKA.**

Filiálka ve Vídni: I. Wipplingerstr. 22. Telefon čís. 12.017.

ÚSTŘEDNÍ SPOJENÍ PENĚŽNÍCH ÚSTAVŮ CELÉ ŘÍŠE.

Obchody bankovní a peněžní všeho druhu, dle stanov.

Zápůjčky komunální

vyřizuje výhodně a rychle. Na základě tom vydává a přenechává

4% bank. dluhopisy,

jež dle zákona slouží

k uložení peněz sirotčích, pokladen, fondů, kaucí atd.

Oddělení pro půjčování cenných papírů na vadia a kauce.

VKLADY

na knížky, pokladniční poukázky a běžný účet, úrokuje 4% až 4¼%.

Úvěry eskontní peněžním ústavům.

Provádí právě

zvýšení vlastního akc. kapitálu (XV. emise)

a přijímá přihlášky upisovací.

Prospekty na požádání.

Splátky možno činiti kdykoliv, na zvlášť povolené zúročení **4½%** **4½%**

Bližší ochotně sděluje

Ředitelství.

Knihovna „Pražské lidové revue“

sbírka původních i překladových spisů poučných

počne vycházeti v nejbližším čase za účasti vynikajících spolupracovníků českého světa vědeckého a politického.

Bližší informace ochotně podá

nakladatelství „Pražské lidové revue“

v Praze-II., Václavské náměstí 63.

Telefon čís. 3714.

K 3·60

obnáší pouze nepatrné předplatné na

Pražskou lidovou revui

která zahajuje právě

3. ročník.

Pražská lidová revue získala během 2letého vycházení tolik obliby v nejširších vrstvách národa, že možno dnes řaditi tento časopis mezi nejrozšířenější revue české. Svojí nesmírnou lácí proti jiným časopisům je umožněno i méně zámožným časopis předplatiti a obohatiti svoji knihovnu nádhernou publikací.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskl ALOIS WIESNER v Praze, knihtiskař České Akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění. — Papír ze skladu SPOLEČNOSTI PRO OBCHOD A PRŮMYSL PAPÍRNICKÝ G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 3. PRAŽSKÁ ROČNÍK III.

LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

BŘEZEN. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. - Telef. č. 3714. R. 1907.

Prof. Dr. Fr. Drtina:

VENKOVSKÉ ŠKOLY VÝCHOVNÉ V CIZINĚ.*)

Renesancí obrodilo se lidstvo, pocítilo lásku k životu, touhu po přírodě. Rabelais, Komenský, Rousseau žádají, aby výchova se dála v přírodě, pro přírodu, ve shodě s přírodou. Století 16. až 18. jest dobou obnovy výchovy, smělých plánů, stkvělých utopií, nadšených úmyslů.

K mužům těm pojí se Pestalozzi prohlašuje, že všechno učení z hlavy za nic nestojí, ztrácí-li se při něm odvaha a radost ze života. Do přírody v době přítomné volají Ruskin, Ellen Keyová, Tolstoj, a v duchu velkých těchto duchů přítomnosti i minulosti století 20té počíná ve skutek uváděti reformní ideje výchovné. Hlavní nedostatek školy jest v tom, že jest ústavem vyučovacím. Přítomná doba usiluje o školu výchovnou v přírodě, na venkově, ve styku s přírodou, o školu, která by nechtěla jen osvěcovat rozum, ale šlechtiti cit a síliti vůli. Tento velký cíl, vytýkající moderní reformní pokusy výchovné, označen jest názvy New-schools, Écoles nouvelles, Landerziehungsheime.

Přednášející provádí posluchačstvo všemi těmito ústavy, vytýká jich typické znaky a ideál výchovný, který sledují. První ústav založil r. 1889 Dr. Cecil Reddie v Abbotsholmu v Anglii. Školství anglické trpělo klasicismem a athletismem. Reddie chce míti školu výchovnou a pěstovati výchovu citovou a volní ve styku s přírodou. Nemají to býti školské kasárny, které při nejlepší vůli mládež podržují po několik hodin denně za stálého policejního dozoru, který se nazývá řádem kázeňským, ale celou ostatní dobu ponechávají ji sobě samé a neblahým vlivům celého okolí. Ve škole Reddieově slučuje se organicky škola a rodina, dům; tam má i život společenský býti mládeži představován, neboť škola celá jeví se býti školským státem.

Společný život žáků i učitelů představuje se jako život obce dobře organisované, v níž každý má své povinnosti a svá práva. Žáci nalézají ve škole svůj domov. Jsou sobě druhy a přáteli, učitelé jsou rádci a důvěrníky mládeže. Přihlíží se k individuálním zvláštnostem při práci a hře. Podrobně líčí přednášející život v ústavě Abbotsholmském po celý den a probírá předměty učebné a methody, kterých se při nich užívá. Dopoledne studium, odpoledne práce a hra. Po obědě nastává změna. Chovanci se svými učiteli rozbíhají se po celém okolí na pole, do zahrady, na louku, do lesa, pracují hmotně, kopí a svážejí seno, regulují potok, stavějí hráz, štípají a rovnají dříví. V nepříznivém počasí v dílnách školských obrábějí dřevo, železo, všude radost, veselí; práce těší, ruce mozolní, pot stéká s čela, tváře se červenají, všude smích, zpěv, radost

*) Přednáška v „Jednotě Komenského spolku pro reformní školství", dne 24. února 1907.

Digitized by Google

ze života, láska k přírodě. Mladík, který vedle svých oblíbených autorů, vedle svého měřítka, drobnohledu, dalekohledu dovede také pracovati podávkami, sekyrou, motykou, míčem a pěstí, zvyká si žíti hygienicky správně. Žák, kterému státní a občanské poměry ve vlasti nejsou španělskou vesnicí, který dovede vzdorovat větru a nepočasí, stejně jako mravnímu pokušení — přestává býti ideálem, stává se zde skutečností. Celé ovzduší okolí, úprava bytu, studovny, mají zušlechťující povahu. Náboženství se nevyučuje, ale mládež se vychovává ke zbožnosti. Co v náboženství jest kulturně historického, podává se žactvu v hodinách dějepisných, co jest v nich citového, probouzí se při vhodných příležitostech po celý den. Ráno i večer v aule scházejí se všichni chovanci. Oltářem jest obyčejný stůl na povýšeném místě, a na něm jsou položeny posvátné knihy všech národů, bible, korán, avesta, ale také Shakespeare, Carlyle, Ruskin a Goethe. Aula jest umělecky vyzdobena. Spatříš tam nad křížem krásnou reprodukci sixtinské Madonny, ale také sádrové odlitky mistrovských děl řeckého sochařství i poprsí národních reků a velikánů Anglie a lidstva. Významně praví Reddie: Dítky nemají býti mučeny dogmaty, jež matou i učené muže. O těch ať uslyší, až budou starší. Jest dosti a jest nejlépe, obrátíme-li ducha jejich k oněm ideálům, jimž nikdo nemůže odepříti pocty spíše, než-li k těm naukám, jež všude lidi rozlučují. Škola Reddieova slavila r. 1899 10tileté jubileum, zaznamenává mnohé úspěchy a následování. Cíl její jest vznešený. Chce býti dílnou lidskosti, ve smyslu Komenského, chce vychovávat celého člověka po stránce tělesné a duševní, po stránce rozumové, citové a volní, vychovávat jej pro život s jeho radostí a bolem, s jeho námahou a bojem. Dle vzoru Reddieova založil spolupracovník jeho Badley školu podobnou v Bedales. A současně reformní myšlenky Reddieovy přenesli Demolins do Francie, Dr. Lietz do Německa. Ústav Demolins-ův v Des Roches (poblíž Verneuilu) líčí přednášející z autopsie. Navštívil jej a psal o něm r. 1901 v Naší Době. I tam soustava výchovná položena jest na základě, o který usilovali Rousseau a Tolstoj. Není tu naprosté, přísné a neúprosné autority na jedné a slepé poslušnosti na druhé straně; jest tu skutečná láska, superiorita mravní a vědecká u učitele, u žáků oddanost a poslušnost pochodící z důvěry, úcty a lásky. Z ústavu jest vypuzena přetvářka a lež, tak často obvyklá na lyceích francouzských hned z jesuitských dob. Úkony náboženské jsou ponechány svobodné vůli chovancově. Modlitba není předmětem příkazu kázeňského, zůstává aktem spontáním, na základě rozhodnutí jednotlivcova. Ústav Demolins-ův byl nápodoben na několika místech. V Mont-Cauvaire-u v Normandii vzniklo nyní již proslulé Collège de Normandie. V okolí přírodně rozkošném uprostřed rozsáhlých parků, lesů a luk, hygienicky vzorně leží skupina budov. Klášterní a kasárnický duch velkých internátů francouzských jest odtud úplně vyloučen. Žáci bydlí každý pro sebe, ve zvláštním, účelně upraveném útulném pokojíku a scházejí se v kruhu užším ve skupinách, přidělených některému profesorovi a jeho manželce. Nová výchova mravní opírá se o život rodinný, vyvíjí tělesnou sílu a mravní osobnost, navyká ovzduší svobody, vzdělává povahu stejně jako rozum. Po J. Duhamel-ovi, zakladateli ústavu, má dnes správu jeho Louis Dedet. K oběma ústavům jmenovaným druží se školy jiné. Překrásné okolí v krajině rozkošné mají: École de l'Ile de France, École d'Esterel, École du Sud-Est (ústav katolický, v čele stojí Abbé Cayla) a od r. 1906 École d'Aquitaine poblíž Chalais, jenž sleduje cíl učiniti ústavy tyto lacinější a tím i všeobecně přístupnými.

V Německu pomocník Reddiův Dr. Lietz založil výchovné ústavy dle vzoru anglického v Ilsenburgu, Haubindě a Biebersteinu. Líčí nám zajímavě rozdíl staré a nové školy (ve spise Emlohstobba (obrácené Abbotsholme). „Stará vyučovací škola ponechávala si chovance na několik hodin, nová výchovná škola ponechává si ho po celý den. Ona uváděla ho do síně školní, aby mu tam podávala theoretické vědomosti a dovednosti, nová škola vyvinuje všechny jeho síly, uvádí jej netoliko ve škol-

Digitized by Google

skou světnici, nýbrž ven do světnice boží, do lesa a na pole, na louku i pláň, na řeku i jezero, na staveniště i do řemeslnické dílny. Škola vyučovací odevzdává jej lidem, kteří mají vysvědčení v rukou, tato svěřuje jej mladíkům a mužům, kteří sami jsou celí lidé a dovedou jej připraviti srdcem, skutkem i slovem pro život." Dle vzoru Lietzova ústavu vznikl podobný ústav péčí paní Petersennové pro dívky v Prusku ve Stolpersee a filiálka jeho v Gaienhofenu na Bodamském jezeře, v Sasku koedukační škola Hoffmannova v Laubegastu, ve Švýcarsku v Glarisseggu (ředitelé Dr. Frei a Zuberbühler) a za pomoci Dr. Lietze druhý v Grünau u Bernu. Loni péčí Dra Kapffa byl založen podobný ústav v Degerlochu a Stuttgartu. V novější době celé hnutí jeví účinky i v Rakousku v „Juvenile" v Mürzzuschlagu v pedagogiu Sternagelově ve Frývaldově ve Slezsku. Přednášející vytýká typické snahy nové venkovské výchovné školy: Život v přírodě, stálý pohyb, hmotná práce, život společenský tvořící školský stát, družnost chovanců, styk jich s rodinami učitelů, přátelský poměr chovanců i vychovatelů, samospráva žákovské obce, účast na organisaci a správě školy, volné hry mládeže, zřetel k výchově umělecké, reforma výchovy nábožensko-mravní, odstranění katechismu a dogmatického vyučování, souhrné použití všech památek náboženského a mravního vývoje lidstva, samostatnost chovanců, vyvíjející je k mravní zodpovědnosti, odstranění veškeré šablony, bezduché a umrtvující rutiny, nedostatek kontroly a inspekce, láska, důvěra, pravda, upřímnost, potlačení všeho nehumánního, vší přetvářky, podlézavosti a neupřímnosti — toť jsou typické znaky nové soustavy školské.

Přednášející předvedl posluchačstvu přes 100 obrazů jednotlivých scén a výjevů života školního, budov, vnitřního zařízení, zaměstnání žactva a zakončil výklady své Lietzovým vypravováním z Emlohstobby o tom, jak Namreh (obrácené německé Herman) prožívá krásný den ve školním státě a má sen: Vidí velkou hranici, spousta knih na ní hoří: sbírka latinských úkolů, řecké mluvnice, zkrvavěné učebnice dějepisu, silné svazky školských řádů, úředních výnosů a řádů kázeňských — kolem hranice hromadí se veselá, jásavá mládež, na ni káravým pohledem pohlížejí přísní mužové, učitelé minulosti, sklíčeni žalem nad nevděkem mládeže, ukazujíce, jak barbarství a obskurantismus všude se šíří, jak idealismus zaniká — a blíží se zkáza mravní, konec vědy. Ale brzy umlkají. Mezi jásavou mládež vstupují ctihodní starci s bílými šedinami, a mládež je nadšeně vítá. Jsou to velcí proroci výchovy nové: Komenský, Rousseau, Locke, Pestalozzi, Spencer, Ruskin — z dáli zavznívá zpěv, na obzoru vychází nové slunce, velcí vychovatelé a radostná mládež vítá novou epochu přirozeného vychování. „Ano," končí prof. Drtina, „jsme na počátku doby nové a platí významná slova Emersonova: „Musí k tomu přijíti, aby nové pokolení těšilo se ze svého mládí a své doby školské a později aby velebilo ji jako nejšťastnější dobu svého života."

Prof. Dr. In. Arnošt Bláha:

STARÁ A NOVÁ MRAVNOST.

(Volná kapitola.)

Mluví se dnes mnoho o individuální výchově t. j., že nelze všecky vychovávati dle jednoho, výchovného dogmatu a stejnými výchovnými prostředky, nýbrž že dle povahy a zvláštního duševního a tělesného složení jednotlivce dlužno voliti cesty, jak by mohl býti přiblížen k ideálu lidské dokonalosti. A stejně by se mělo mluviti i o individuální mravnosti. Je-li na jedné straně nepopíratelným právem býti individuelně vychováváni, jest na druhé straně jeho neúprosnou povinností: snažiti se o individuální mravnost a nezakrývati nedostatky svého mravního života papírovými programy a mrtvými slovy o příslušnosti k určité třídě

Digitized by Google

společenské, k určité kastě náboženské neb politické atd. Jinými slovy řečeno: Jako na jedné straně každý má právo žádati, aby jeho osobnosti po stránce výchovné, právní a společenské věnována byla šetrná pozornost, tak zase na druhé straně jest povinností každého, aby v zájmu této společenské pozornosti podal abych tak řekl co nejdokonalejší výkon životní. — Tu musí platiti spravedlivá vzájemnost. Ovšem říká se dnes: náboženství, to, co já věřím, moje přesvědčení, můj názor a snad i moje mravnost, to jest věcí soukromou. Do mého života nemá právo nikdo vpadati svými všetečnými zraky, poznámkami, kritikami, kázáními. — Zajisté. Nic není pohodlnějšího, nic diplomatičtějšího než toto heslo. Zdá se mi, že ti, kdož se jím brání, že se vždycky červenají, jakoby měli mnoho a mnoho skrývati. Vím ovšem, že toto heslo vykřiknuto bylo proti politické panovačnosti katolického náboženství a v tom smyslu je uznávám, ale dnes se ho dovolávají mnozí jako ochrany své mravní laxnosti a schátralosti. Ostatně jsem přesvědčen, že náboženství, názor životní, přesvědčení, nebudou nikdy věcí soukromou, ani v té příští společnosti, poněvadž prostě každá energie je nezničitelná. Neboť odstrčiti je do soukromí, to by znamenalo umlčeti je společensky, právně, politicky. Ony však vždycky se budou odrážeti jako v zrcadle v životě jednotlivcově, zvláště u jednotlivců vyšší kultury, ony budou duší a krví tohótó života; a pokud život jednotlivce bude životem bytosti společenské (animal sociale), bude míti též určité společenské vlivy a vztahy, bude určitými zájmy, výhodami i ztrátami, láskou a nenávistí poután k životu jiných jednotlivců a bude i částečným stavitelem celé kultury určité doby, určité epochy, která jest zase školou nových generací. A v tomto smyslu není život jednotlivce věcí soukromou a ovšem také ne životní názor, jenž se v něm zrcadlí.

Ale mně se dnes jedná o jiný výklad tohoto hesla. Mnozí tímto heslem vytrhují sebe, své já, svůj mravní život ze společenské z o d p o v ě d n o s t i, ne ovšem z vlivu na společnost, neboť to jest nemožno. A všem těm, kdož nosí ve svých duších ideál lidštějšího života, všem těm, kdož pracují na jeho programech a plánech, nesmí býti jistě lhostejným ani materiál, z něhož bude příští společnost postavena. Nelze zapomenouti, že společnost je složena z jednotlivců, a co je spojuje, to jsou společenské ideály. Tyto ideály pak nemají a nesmí býti jen předmětem chvilkových a náladových hospodských debat, kdy jsme se vzdálili od práce denní, nýbrž právě v této práci denní se musí jeviti, musí býti úkolem jednotlivce ode dneška na zítřek, na pozítřek. Představoval bych si společenský život jako úsilovné snažení se o vývoj a uskutečnění nových, modernějších a mravnějších forem společenského života, jako kvašení, vření a křížení se různých názorů, snah a citů za tím účelem, aby život sám zkrásněl, zlepšil se, ujasnil se. Představoval bych si jej jako massové, hromadné přemýšlení, massové přesvědčování a odpouštění při vědomí jednoho krásného cíle — lepší, vyvinutější a bohatější formy života. — Toho se dá docíliti pouze, uvědomí-li si každý individuelně tuto palčivou povinnost, bude-li se každý cítiti skutečně jako upřímný člen této společnosti, člen vázaný k ní láskou, silným milováním těch, kteří provádějí i bolestné operace, aby zachovali pevné a tvrdé zdraví. — Tato práce jest pak možná ne vzdušnými a pivně idyllickými debatami, nýbrž na reálním podkladě individuelně mravního života, t. j. každý jednotlivec, jenž nosí ve svém srdci opravdovou lásku k lepší budoucnosti našeho společenského a tím ovšem i národního života, musí pro práci, která k tomu cíli musí býti sorganisována a podniknuta, dáti trochu pevné a plodné půdy — t. j. svůj v l a s t n í m r a v n í ž i v o t. — Jest to ovšem trochu nepohodlné. — Celá řada pohodlných bojovníků násilně a úporně vytrhuje se z této společensky výchovné a lidsky krásné zodpovědnosti, přetrhává všecky mravní svazky a chodí tímto světem jako bludní cizinci, jimž chvílemi bleskne hlavou a duší trpká výčitka o kráse života prodané jejich vlastní lehkomyslností, chodí tímto životem, bořice se stále více a více do bahna tradic a minulosti, místo aby je vysušovali ohněm své lásky, své trpělivé a bolestné práce, svého spolucítění s miliony budoucích a stavěli z tohoto kalu tvrdé silnice k nové dokonalosti života. — Je smutno mezi těmito lidmi, blízkými sobě svým určením

Digitized by Google

a vzdálenými svým sobectvím, neodolatelnou snahou o teplo vlastního těla a o chloubu bílých, neupracovaných rukou.

Jest to ovšem takové příjemné, lákavé a podmaňující dívat se z oken, v nichž kvetou pestré barvy starých, věrných květin, jak dole v úpalu cest životních plahočí se tisíce hledajících nové směry, tisíce stavících schůdné cesty, tisíce porážejících staré překážky a pomáhajících shazovati jiným toužícím přítěž let, tradic, zvyků a přežilých, rezavějících lásek. — Tam s toho okna se lehko zlomí hůl nad někým, kdo klopýtne, kdo nedocílí, kdo odpočine. —

Jest však potřebí pracovníků — lidí silného mravního života, lidí, kteří dávají půdu, kteří drtí kameny na ornici. — Máme mnoho těch, kteří doma za svými okny, neb ve chvilkách idyllických debat milují budoucnost, ale málo těch, kteří by pro ni šli do úpalu slunce, do tvrdosti cest, do únavy práce, obětujíce systém, jenž je straší, obětujíce strach nepřízně u mocných toho starého světa, obětujíce prospěch, jejž mají z mlčení, obětujíce hrdost, která jim říká, že vše může jíti jenom tím směrem, jaký dává neomylnost starých vůdců, obětujíce stádní radost: výti s vlky.

Ti všichni za těmi okny umřou bez památky nad vůní svých starých, věrných květin, nepoznavše tajemství věčného života. — Atomy těch pracujících dole, těch kritisovaných, stíhaných útrpným posměchem a nechápavými poznámkami, budou energií svojí žíti ve formách nové lidské společnosti, stále se omlazujíce, zdokonalujíce a sílíce a jdouce tak jistou cestou do své věčnosti. —

A tak stará mravnost se spokojila formálním příslušenstvím k určitému stavu, určitému náboženství, určité kastě politické. — Doma za okny neb v útulných hospodách při přátelských hovorech se staromodně a zálibně cucal a žvýkal tento papírový, stádní program příslušnosti a za takových okamžiků ve svědomí bylo teplo. — Život byl něco podružného, co šlo jinou cestou dle nálad, potřeb, ohledů, okolností atd., neboť se musilo zachovávati desatero světských přikázání: dělati, co si přejí nahoře t. j. cupati poslušně kolejemi toho či onoho systemu, starati se, aby pokolení poslušných cupalů nevymřelo, čili pamatovati na svoji věčnost, neskřípnouti nikde do starosvětské písničky společenského míru svým vlastním míněním, čili ohladiti a obrousiti se na příjemný a způsobný společenský oblázek, uctivě se vždycky míti k repraesentantům státní moci od kaprála nahoru, superlativně se začervenati a zbožně se rozhorliti, mluví-li se o prostituci a nemravnosti (neboť toto vše je zlomyslný klep), v zájmu společenského míru koncentrovati se s každým darebou a pokrytcem, dělat dojem úzkostlivého poctivce a polykat velbloudy tajných hříchů, mít své mínění proto, abychom tím snáze a záslužněji mohli přistoupiti na cizí, mít své náboženství jen k vůli panáčkům, jich vlivu a moci, být nepřítelem žen a odstrojovat je svými pohledy atd. Těchto světských přikázání je vlastně kolikrát desatero. — Neboť pro tyto vyznavače staré morálky každá nová vlna změny společenských poměrů vynese na vrch požadavek nového. —

Stará morálka, toť umění zalíbit se, vyhovět, ustoupit, ovšem co nejkoketněji, nejzpůsobněji, „nejpoctivěji", nejestetičtěji. — S mravním životem vlastně nemá co dělat. — Je od něho tak daleko jako dogma od mravnosti.

Stará mravnost, toť společenskými ohledy, ústupky a kompromissy sankciovaná, posvěcená nemravnost. — Ona ze společnosti dělala stádo, podivuhodné mravní stádo, jehož jednotlivci ve svém životě pravé mravnosti vypověděli boj, neb ji odbývali svojí lhostejností. A když někdo přišel a zdvihl roušku tohoto společenského dekora a řekl: „A co Vy? Tak Vy?" — volalo se uraženě a rozhořčeně: To je věcí soukromou! A tato prohnilost pod rouškou ze spodu otravovala svými zápachy těžkými ovzduší života, a noví lidé, kteří se rodili, byli očkováni disposicemi k životu ve smyslu starých tradic. — Jak koupili, tak prodávali. — A při tom se mluvilo mnoho a mnoho o výchově a nevidělo se, jak hrozná paedagogika, tato společenská paedagogika mrzačí mladé charaktery a dělá z nich stvůry podle receptů otců. —

Nová mravnost nebude spojovati lidi falešným společenským zdáním mravnosti, nebude při hospodských stolech spojovati a

Digitized by Google

pokrytecky přáteliti ty, kdož by sebe navzájem kdyby to bylo možno, měli rádi k snídani, obědu a večeři, nebude bratříčkovati ve jménu míru ve společnosti, kdož se doma do únavy pomluvili a očernili, nebude sřetězovati ty, kdož se na sebe usmívají jen proto, aby vyzkoumali, kdo je větší chytrák, jen proto, že se bojí navzájem moci, udání, denunciace, jen proto, že by si poškodili obchod atd., nýbrž ona na začátek svých povinností položí, rozbit tuto falešnou lásku, rozbit tuto chráněnou a nedotknutelnou lež, tuto vratkou jednotící sílu, ona rozdělí, osamotní jednotlivce, přinutí je, aby ne společenskou sankcí a tradicí, ale svým životem stali se mravnými. Dříve stavba šla jaksi shora. Stavělo se, stavělo, ale materiál byl bortivý, prohnilý, strouchnivělý. — Při prudčích časových otřesech třásly se hrůzou a úzkostí tyto krásné, zevnějškem dokonalé domy — tyto Potěmkinovy vesnice. — Ale bude se lépe stavět; každý kousek musí býti tvrdý, nepoddajný, vysoustruhovaný, uhlazený. — A z tohoto materiálu vyklene se zázračný chrám nové příští společnosti, v němž bude domovem vše, co jest krásné a dobré. — Stará mravnost stavěla dle plánu špatné synthesy. — Nová mravnost bude stavěti na základě analytické synthesy. Stará mravnost spojovala lidi veselých očí; ale smutného srdce, spojovala bytosti, jež se dívaly sobě do očí a držely se za ruce, ale mezi nimi stály zdi odporu a hrůzy nad vlestní vnitřní špínou. — Nová osamotí jednotlivce, aby se stal krásným a silným, a jednotlivci pak sami dle nutného zákona lidskosti spojí se upřímností a láskou, mravností a prací, jsouce všichni částečkou veliké světové radosti, krásy a síly. — Dnes je to sen, ale někdy i sny se splňují.

Docent Dr. Kamil Lhoták z Lhoty:

NIKOTINISMUS.

Nikotinismem rozumíme vleklou otravu nikotinem, způsobenou nejčastěji kouřením nebo jiným užíváním tabáku.

Staletou zkušeností jest potvrzeno, že většina kuřáků přivyká nikotinu tak, že se účin jeho neprojevuje nepříjemnými příznaky otravy, nýbrž naopak kouření stává se lahodným požitkem a návykem zdánlivě neškodným. Avšak pro člověka nezvyklého jest kouření spojeno vždy s patrnými známkami otravy a velmi nepříjemnými pocity. Dle osobní vnímavosti po větší či menší dávce kouře dostavuje se sesílený výtok slin, závrať, pocit slabosti, studený pot, vrhnutí, někdy průjem; při tom bušení srdce a veliká skleslost sil.

Jest téměř jisto, že tento účin kouře tabákového jest z největší části podmíněn nikotinem, látkou to, kterouž možno určitým zakročením chemickým z tabákových listů získati ve dvou až devíti procentech jako tekutinu trochu těžší než voda, na vzduchu hnědnoucí a charakteristicky páchnoucí. Čistý nikotin jest látka ohromně jedovatá. Pět setin gramu to jest asi jedna kapka stačí někdy k smrtné otravě. Otrava čistým nikotinem probíhá, pak skoro shodně s otravou kouřem tabákovým, až na to, že nikotin, přijde-li do styku se sliznicemi, způsobí jich poleptání.

V listech tabákových jest nikotin vázán na kyselinu jablečnou, od které se odlučuje teprve zahřetím při doutnání tabáku a prchá pak s teplým kouřem. Jakmile se však kouř ochladí, sráží se nikotin, takže veliké množství jedu zůstává ve studených částech doutníku nebo dýmky. Jenom asi polovina všeho nikotinu zůstává v kouři. Z doutníku pětigramového, počítáme-li, že obsahuje jednu desetinu gramu nikotinu, může v kouři býti nalezeno asi pět setin gramu t. j. dávka k otravě více než dostatečná.

Vedle nikotinu nalézají se v kouři ovšem spalné produkty tabáku, které rovněž působí škodlivě, jak patrno z účinu kouření listů žádný nikotin nechovajících (jako brambo-

Digitized by Google

rové natě, kaštanových listů a j.). Tyto látky, z nichž nejdůležitější jest asi kysličník uhelnatý, pyridin, kyanovodík, podmiňují poněkud odchylný průběh otravy kouřem tabákovým od otravy čistým nikotinem. Zvláště kysličníku uhelnatému a hydropyridinu přičítá se značná účast v nebezpečném účinu kouře tabákového.

Mnoho-li nikotinu a jiných škodlivin kouře tabákového do organismu přechází, závisí na rozmanitých okolnostech. Jest samozřejmo, že ze vdechnutého kouře vstřebá se jenom jistá část, kdežto většina se znovu s kouřem vydechuje. Dle toho jest množství vstřebaného nikotinu větší, zůstává-li kouř po delší dobu ve styku se sliznicemi anebo dostane-li se na velikou plochu sliznic. Hluboké vdechování kouře může způsobiti u nezvyklého rychle těžkou otravu, protože se kouř dostává až do nejjemnějších lalůčků plicních a tak na ohromnou plochu vstřebací a do krve.

Také na množství nikotinu v kouři obsaženého záleží. Kouř poslední třetiny doutníku obsahuje mnohem větší množství nikotinu, než kouř z prvních dvou třetin, neboť v poslední třetině sráží se větší část nikotinu z prvních dvou třetin prchajícího. Zvyk mnohých kuřáků poslední třetinu doutníku odhoditi jest s tohoto hlediska zajisté vhodný.

* * *

Jakýmsi požitkem stává se kouření teprve po mnohokráte opakovaných pokusech a jest s podivením, že počínající kuřák přes nepříjemný ba někdy hrozivý účin prvého pokusu opět a opět začíná, až konečně zdolá přirozenou obranu organismu, projevující se otravou.

Působí tu asi na mladou mysl ani ne tak očekávání budoucího požitku jako spíše umíněné napodobení zlozvyku starších druhů a nedostatek poučení o škodlivosti kouření.

Otupělost k účinům tabákového kouře dostavuje se nestejně rychle. Vždy však i v době největší otužilosti zůstávají náruživému kuřákovi stopy každodenního otravování, kteréž za jistých okolností mohou se státi nebezpečnými; tím nebezpečnějšími, že si kuřák v pokročilém stavu vleklé otravy nebývá vědom ani těžkých následků počáteční nevůle ba ani příčiny svých nesnází.

V nejčetnějších případech povstává vleklá otrava u náruživých jinak však zdravých kuřáků překročením obvyklého počtu doutníků nebo dýmek a to někdy i poměrně nepatrným překročením na př. vykouřením devíti doutníků místo osmi. Také počne-li kuřák navyklý na jistý druh tabáku kouřiti náhle druh jiný, propuká často u něho otrava. U lidí slabých nervově nebo u lidí jinak neduživých dostavuje se ovšem otrava i po malém množství vykouřeného tabáku a záhy.

Pozoruhodna jsou udání, dle nichž se objevily příznaky nikotinismu i u nekuřáků, když byli nuceni zdržovati se v zakouřené místnosti. Tak u námořníků, u hostinských. Dle toho bylo by vhodno, aby ve veřejných místnostech nebylo kouření dovoleno — nepřihlížíme-li k požadavkům společenské slušnosti, tedy aspoň s hlediska zdravotnického.

Dostaví-li se u kuřáka vleklá otrava, projevuje se určitými příznaky. Předně známkami změněné činnosti srdeční. Dostavuje se občasné bušení nebo i nepravidelný tep srdce. Takové občasné záchvaty spojeny bývají s pocitem stísněného dechu s bolestmi v krajině srdeční a s trvalým dojmem srdečních obtíží. Někdy dostavuje se záchvat srdečních křečí s ohromnou bolestí srdce, nepokojem a citem blízké smrti.

Z počátku povstávají tyto příznaky jen nepravidelnou výkonností srdce bez podkladu změn v ústrojí srdečním samém. Později však dostavují se důkladné změny v nervstvu srdečním i s porušením skladby svalstva srdečního. —

Jako další příznak vleklé otravy nikotinem dlužno jmenovati poruchy zraku. Poruchy ty prokazují se především jako přecitlivělost sítnice. Při trochu silnějším osvětlení dostavuje se snadno oslnění zraku. Tak zvaná ostrost zraková se zmenšuje, až se stává nemožným na př. čtení malého písma a tisku. Také vnímavost zraku pro barvy je stále více a více otupena, až i k barvosleposti.

Tyto příznaky zrakového onemocnění jsou také častým následkem otravy alkoholem — a poněvadž značná část kuřáků popíjí též alkoholické nápoje, tvrdí někteří lékařové, že zrakové poruchy jsou způsobeny spíše alko-

Digitized by Google

holem než nikotinem. Proti této domněnce lze však namítnouti, že uvedené poruchy zrakové byly zjištěny i u kuřáků alkoholu se zdržujících.

Jedním z nejčastějších následků náruživého kouření jest zánět hrtanu a hltanu, způsobený asi drážděním spalnými produkty tabákových listů a zvláště též kysličníky draselnatými, které mají silný účin leptavý. Nikotin při těchto změnách asi nespolupůsobí, spíše záleží na jakosti tabáku. Ukazuje se totiž, že změny v hrtanu se zmenšují, ustane-li kuřák v kouření jistého druhu tabáku a kouří-li druh jiný třebas se stejným obsahem nikotinu.

S těmito změnami v hltanu spojeny bývají též často poruchy zažívaní vznikající zvláště z dráždění žaludku polknutými slinami obsahujícími nikotin a jiné škodliviny.

Vedle těchto změn výkonů tělesných, které se uvádějí jako určité příznaky vleklé otravy nikotinem, dostavuje se u náruživých kuřáků ještě celá řada obtíží, jež s větší menší pravděpodobností bývají sváděny na vrub nikotinu. Tak celková nevůle, slabost, třesení rukou, závratě, úzkost, nepokoj, nespavost až i hlubší poruchy duševní.

Všechny tyto příznaky vleklé otravy nikotinem, jež jsme seznali, nevystupují najednou ani náhle a nedostavují se u všech kuřáků. Jisto však jest, že jako každý kuřák musel se prvým doutníkem otráviti, že též i v době návyku vystaven jest každý kuřák možnému nebezpečí vleklé otravy. Nejvhodnějším prostředkem proti tomuto nebezpečí jest přestati kouřit nebo ještě lépe vůbec nezačínati.

Na školách a veřejných ústavech mělo by býti kouření nejen zakázáno, ale podáno též poučení, jak nebezpečné následky může míti kouření i pro člověka jinak zdravého a i nikotinu přivyklého.

Otrava jednou nastalá musí býti léčena dle pravidel lékařských jako každé jiné onemocnění, při čemž prvým zakročením jest zákaz dalšího kouření.

Dr. L. Langer:

PÉČE O ZANEDBANOU MLÁDEŽ V RAKOUSKU.

Jako v mnohém jiném ohledu v porovnání s jinými kulturními státy jest stát náš pozadu též, pokud jde o péči o zanedbanou a spustlou mládež. Kdežto jiné státy mají nejenom moderní zákony občanské a trestní a vedle nich též zvláštní zákony a úřady k ochraně zanedbané mládeže, nedělo se v Rakousku dosud v tomto směru pranic. Teprve, když obzvláště péčí vídeňské společnosti zvané Österreichische Gesellschaft für Kinderforschung, vzbuzen byl též u nás v tomto směru zájem širší veřejností a zejména svolán byl do Vídně na březen 1907 první rakouský Kinderschutzkongress, uznala i rakouská vláda, jež v ohledu sociálněpolitickém jistě má hodně široké svědomí, že ani ona nesmí déle zůstati v nečinnosti. Uspořádána byla nejprve obšírná anketa pomocí zvláštních dotazníků na súčastněné úřady a korporace; došlý materiál bude zpracován a předložen tomuto vídeňskému kongresu, z něhož má vyjíti osnova zákona na ochranu zanedbané mládeže. Dotazníky těmito mělo především stanoveno býti *a)* které děti možno prohlásiti za zanedbané a spustlé a *b)* odkud vzíti peníze na péči o zanedbanou mládež a *c)* jak peněz těchto co nejvhodněji použíti. Pokud jde o tuto dotazníkovou akci, nutno ministerstvu spravedlnosti i pořadatelům kongresu učiniti výtku. Zapomínají, že otázka péče o zanedbanou mládež padá do velikého komplexu otázky sociální a opomenuly obrátiti se na kruhy, jež na úpravě otázky této mají hlavní zájem, totiž na dělnictvo a široké vrstvy lidové vůbec. Do ankety této, pokud nám je známo, nebyl pojat žádný dělník a také dělnické spolky byly ignorovány, ačkoliv je dobře známo, že právě nynější hospodářské poměry a zejména hromadné soustředění průmyslových podniků ve velkých městech nese hlavní vinu na mravním i tělesném úpadku mládeže. Docent vídeňské university dr. Reichert zjistil, že velkoměsta a průmy-

Digitized by Google

slová centra obsahují dvakrát tolik spustlých dětí co venkov.*) To již v Rakousku jinak snad není ani možno. Připravuje se nějaká akce a zapomene se při tom na osoby na akci této hlavně súčastněné, totiž na ty, jimž akce tato platí.

Rakouské zákonodárství, pokud jde o péči o zanedbanou mládež jest naprosto nedostatečným. Nemůže nám vyhovovati občanský zákon, protože při své zastaralosti přihlíží pouze k majetkovým zájmům poručenců a opatrovanců; za to však úplně opomíjí starati se o jejich duševní blaho. Tím méně ovšem může vyhovovati náš přes 100 let starý trestní zákon. Byl vydán v době, kdy ani stát ani veřejnost neměly náležitého smyslu pro svoje sociální povinnosti, jeho zastaralost a nemodernost vyžaduje nevyhnutelně jeho reformy. Zejména pokud jde o trestnost mládeže obsahuje náš trestní zákon předpisy daleko přísnější, nežli trestní zákony v jiných státech. Kdežto jiné trestní zákony stanoví trestnost u mládeže na věk dospělejší 16 i 17 let a přihlížejí zejména k tomu, byl-li mladistvý pachatel činu trestného do té míry duševně vyspělý, aby si následky činu svého mohl náležitě uvědomiti, stanoví náš trestní zákon, že dovršením 14. roku podléhá každý v plné míře všem přísným předpisům našeho trestního zákona a jest nejvýše pro takového mladistvého pachatele jeho mládí polehčující okolností. Vždyť náš trestní zákon stíhá mladistvého pachatele dokonce i před dovršením 14 let a stanoví, že jako t. zv. přestupky nedospělých mají stihány býti činy nedospělých dítek, jež dovršily 10. rok života svého, pakliže se dopustily činu, který zákon prohlašuje za zločiny. Náš trestní zákon stanoví na př., že krádež obnosu převyšujícího 10 K stává se zločinem, když páchána byla ve společnosti 2 nebo více osob. Pro případ, že by tedy 2 hoši staří 10 let a 1 den z nerozumu, jak jinak to snad ani není možno, ukradli 10 K 01 h, dopustili se tím zločinu krádeže, který jako t. zv. přestupek nedospělých má býti stihán vězením a podle výslovného předpisu trestního zákona uzavřením na odděleném místě. Za takové jednání zajisté pouze z nerozumu páchané ponesou na sobě po celý život pečeť zlodějů. Každý takový mladistvý pachatel má tedy dle předpisu našeho zastaralého zákona stihán býti samovazbou, ačkoliv staří zločinci odsuzováni bývají do samovazby teprve tehdy, když byli lékařem uznáni za schopné k tomu, aby byli dáni do samovazby, které se mnozí velmi těžko podrobují. V jiných státech zavedena jest instituce t. zv. podmíněného odsouzení a podmíněného prominutí trestu, dle něhož odsouzenému se trest vůbec promine pro případ, že v určité době od svého odsouzení, pravidelně v době 3—5 let, nedopustí se nového trestného činu. V tomto případě jest pachatel takový odsouzen nejenom pro tento svůj nový delikt, ale musí sobě odpykati též trest za delikt prvý. U nás místo opravdových reforem, jimiž by napraveny byly neudržitelné poměry dosavadní, projevuje se na rozhodujících místech snaha, zakrýti tyto vady a nedostatky bezvýznamnými nařízeními a výnosy, jakým byl zejména též známý Körbrův výnos o udílení milosti soudy mladistvým odsouzencům. Výnos tento vyhradil takovéto udělení milosti mladistvému odsouzenci úplné libovůli soudců a kdo ví, jak naši trestní soudcové jsou nemoderní, namnoze i neinteligentní a bez sociálního cítění, ten ví dobře, že výnos tento nápravy zjednati nemohl, nýbrž že je pro skutečnou nápravu neutěšených poměrů naprosto bezvýznamným.

A což teprve uspořádání trestnic samotných. Jest sice stanoveno, že mladiství pachatelé nemají žalářováni býti společně se zločinci staršími, ale i nezasvěcený ví dobře, že na stálém vzrůstu počtu mladistvých odsouzenců nese vinu hlavně uspořádání a zařízení našich trestnic a vězení.

Ve všech kulturních státech již vydány jsou zvláštní zákony na ochranu zanedbané mládeže, zejména i v Rusku byl již r. 1900 vydán zákon podobný, dle něhož postaveni jsou pod zvláštní dozor poručenských soudů mladiství pachatelé trestných skutků. Soudové tu bdí dále nad tím, aby rodičové a poručníci výchovu svěřenců svých nezanedbávali. Podobná péče věnuje se tu i dítkám, jež se sice ještě trestného skutku nedopustily, jen když je tu ne-

*) Srv. jeho spisy: Die Fürsorge für die verwahrloste Jugend a Die Verwahrlosung des Kindes und das geltende Recht.

Digitized by Google

bezpečí, že by se skutku takového dopustiti mohly. Podobný zákon vydán byl ve Francii již r. 1899, dle něhož opuštěné a zanedbané dítky umísťovány býti mají v řádných cizích rodinách a pro případ, že by se k tomu nehodily, mají odevzdány býti do zvláštních ústavů, vydržovaných společně státem i departementy. I ve Švýcařích vydány byly již zákony podobného druhu; v Belgii vydání zákona takového se chystá. Nejvyvinutější ochranné zákonodárství v tomto směru jest však v Anglii a v Spojených státech severoamerických. V Anglii již od poloviny minulého století zřizovány jsou t. zv. Reformatory Schoolo, Industrial-Schools. R. 1891 byl tu vydán zvláštní zákon ku zamezení zločinnosti dítek (prevention of crimes Act). V Anglii má soudce právo buď odsouditi mladistvého pachatele pouze do vězení, nebo do vězení a potom teprve do polepšovny anebo přímo do polepšovny podle toho, co v tom kterém případě považuje vhodným. K vydání zákona na ochranu zanedbané mládeže dojde v nedlouhé době i v Rakousku. Byl by však na omylu ten, kdo myslí, že zákon takový sám jest s to, aby přivodil nápravu. Bída mravní není než průvodkyní bídy materielní. Tato především musí býti řešena a vše, co s ní souvisí. Musí zákonem zakázána býti výdělečná práce dětí, matkám rodin musí umožněno býti, aby se věnovaly výchově dítek a aby nemusily za dne i v noci v továrně vzdáleny dítek svých starati se o výživu své rodiny. Musí dojíti ku zkrácení doby pracovní vůbec, aby i otcům rodin umožněno bylo, věnovati výchově dítek náležitý zřetel; musí rozřešena a upravena též býti otázka bytová, protože spolužití dítek útlého věku s lidmi cizími má na vzrůstání kriminality mládeže ještě zhoubný vliv. Avšak vedle specielního zákona na ochranu zanedbané mládeže bude však též potřebí reformy zákona občanského i trestního, řízení nesporného i pronikavé reformy zákonů školských a celé státní správy.

Otázka péče o zanedbanou mládež jest pro malý národ, jako je náš, velikého dosahu. Němci otázce této věnují veliký zřetel, vídeňská Gesellschaft für Kinderforschung jest výlučně německou a v těchto dnech konal se právě v Praze o otázce kongres Němců z Čech. Bude i v národě našem pro záležitosti tuto dosti porozumění?

Dr. Jiří Kaván:

O METHODÁCH, JICHŽ SE UŽÍVÁ K HLEDÁNÍ MALÝCH OBĚŽNIC.

Malé oběžnice, zvané též planetoidy neb asteroidy, tvoří význačnou skupinu členů sluneční soustavy. Jsou to tělesa nebeská tvaru kulovitého, jež v době 3 až 5 let krouží kolem Slunce. v drahách připadajících až na malé výjimky mezi dráhy Marse a Jupitera. Největší z nich může za příznivých okolností jeviti se jako hvězda 6. velikosti. Skutečný průměr malých oběžnic obnáší nejvýše několik set kilometrů.

Postupem času nabylo zkoumání malých oběžnic netušeného významu pro astronomii, která jich užívá k vypočítávání hmoty Jupiterovy z poruchů, jež způsobuje Jupiter v drahách malých oběžnic, dále pak k stanovení parallaxy sluneční, veličiny to, z níž se dá odvoditi vzdálenost Země od Slunce. Zvláště důležitou úlohu hrají malé oběžnice též v některých theoretických úvahách astronomických.

Není bez zajímavosti všimnouti si method, jimiž ono množství malých oběžnic — jest jich nyní již přes 600 — bylo vyhledáno na obloze mezi nesčetnými stálicemi, od nichž se malé oběžnice svým vzhledem na obloze nijak neliší.

Srovnáme-li postupně vzdálenosti oběžnic, Merkura, Venuše a Země, Marse a Jupitera od Slunce, shledáme nápadný skok při přechodu od Marse k Jupiterovi. Tato nepoměrně veliká mezera přivedla ke konci 18. století hvězdáře na myšlenku, že mezi

Digitized by Google

uvedenými oběžnicemi existuje neznámá dosud oběžnice. Roku 1800 utvořila se v Německu společnost hvězdářů různých národností, kteří si vytkli za úlohu, hledati podle soustavného plánu tuto oběžnici. Avšak dříve ještě nežli přikročeno k dílu, došla v září 1801 z Italie zpráva, že hledaná oběžnice byla již nalezena.

Mnich theatin Josef Piazzi sestavoval na hvězdárně v Palermu obsažný katalog hvězd a srovnával za tím účelem polohy hvězd, jak je udávaly dřívější katalogy, se skutečnými polohami na obloze. V novoroční noci r. 1801 připadl náhodou v souhvězdí Býka na hvězdičku asi 8. velikosti, která — jak pozorování v dalších třech dnech ukázala — měnila polohu vzhledem k sousedním hvězdám. I soudil z toho, že hvězdička není stálicí, nýbrž vlasaticí. Teprve později vytkl správně Jan Bode, hvězdář berlínské akademie, že nalezený objekt jest oběžnicí.

Piazzi sledoval tuto oběžnici, kterou později nazval Ceres, až do 11. února 1801, kdy oběžnice, přiblíživši se na obloze k Slunci, stala se neviditelnou. Poněvadž tehdy známý způsob, jímž z poloh oběžnice na obloze byla vypočítávána skutečná dráha její v prostoru světovém, nestačil, když oběžnice jen po krátkou dobu byla pozorována, zdálo se, že jest Ceres pro hvězdáře mezi miliony stálic ztracena.

Přes to podařilo se Karlu Gaussovi odvoditi z malého počtu pozorování Cerery celou její dráhu tak dokonale, že již 7. prosince 1801 byla Ceres nedaleko místa vypočítaného opět nalezena. Methody jeho užívá se v podstatných rysech dosud při vypočítávání drah malých oběžnic.

Poněvadž dráha Cerery připadala do mezery mezi Marsem a Jupiterem, byli hvězdáři tehdejší zcela uspokojeni, domnívajíce se, že jest to onen dosud neznámý člen sluneční soustavy mezi Marsem a Jupiterem.

Jaké bylo tudíž jejich překvapení, když Jindř. Olbers, lékař v Brémách, objevil v březnu 1802 druhou oběžničku — Pallas. Olbers byl tím přiveden na myšlénku, že Ceres i Pallas jsou troskami jediné veliké oběžnice. Mínění to, ač neodpovídalo zkušenostem doby pozdější, podporovalo přece další objevy malých oběžnic, jež se staly v letech 1804 a 1807. Místo hledané jediné oběžnice mezi Marsem a Jupiterem nalezeny 4, kterýžto počet zůstal nezměněn do r. 1845, kdy objevena další oběžnička.

Pravý lov malých oběžnic datuje se od r. 1847. Od té doby neuplynul jediný rok, v němž by alespoň jedna oběžnička nebyla nalezena.

Způsob, kterým až do r. 1891 bylo 322 oběžniček vyhledáno, byl pracný a vyžadoval veliké vytrvalosti. Zakládá se na srovnávání určité krajiny nebeské s mapami hvězdářskými, hlavně s tak zv. mapami ekliptikálními, v nichž jsou zakresleny hvězdy připadající do úzkého kruhu poblíž ekliptiky. Byla-li nalezena hvězda, jež v mapě nebyla zakreslena, zkoumá se dále; malá oběžnice prozradí se pak vlastním pohybem mezi sousedními hvězdami. Ačkoliv srovnávání hvězdné mapy s oblohou zdá se na prvý pohled snadnou úlohou, působí ve skutečnosti pozorovateli často nemalé obtíže. Veliký význam má při tom schopnost zapamatovati si skupiny hvězdné. Že oko pozorovatelovo trpí stálým přecházením z tmavého pole dalekohledu na osvětlený papír mapy, jest na bíledni. Tomuto způsobu hledání malých oběžnic, který se neliší od methody, kterou Piazzi první oběžničku nalezl, bylo velmi na prospěch zdokonalování dalekohledů a vydávání podrobných map hvězdných.

Nová epocha nastaa rokem 1891, kdy Max Wolf v Heidelberku poprvé 22. prosince t. r. objevil malou oběžnici cestou fotografickou. Již před tím v roce 1886 podařilo se sice W. Robertsovi fotografovati oběžničku Sapfó, avšak soustavné hledání malých oběžnic cestou fotografickou stalo se možným teprve, když místo obyčejných objektivů, jež hodí se k přímému hledání malých oběžnic, bylo použito vhodných čoček portrétních.

Postup Wolfův jest asi tento. Obraz krajiny nebeské, vytvořený objektivem dalekohledu, zachytí se citlivou deskou foto-

Digitized by Google

grafickou a exponuje se jednu až dvě hodiny. Kdyby dalekohled neměnil průběhem exposice svou polohu, dopadalo by světlo vysílané stálicemi, jež se otáčejí s oblohou, postupně na jiná a jiná místa fotografické desky a obrazy stálic byly by tvaru čárkovitého. Rovněž obrazy oběžniček měly by týž tvar. Jestliže se však při exposici pohybuje dalekohledem tak, aby světlo stálic dopadalo přibližně vždy na totéž místo desky fotografické, jeví se obrazy stálic jako terče kruhovité, větších neb menších rozměrů, což řídí se jasností hvězdy. Nalézala-li se však v exponované krajině nebeské oběžnička, jest obraz její podoby čárkovité, poněvadž oběžnička nejenom se otáčí s oblohou, nýbrž postupuje též mezi hvězdami, a tudíž světlo její dopadá postupně na jiná a jiná místa tofografické desky.

Aby se průběhem exposice dosáhlou vedeného příslušného pohybu dalekohledu, upevňuje se dalekohled na osu, jež jest rovnoběžná s osou světovou, a pohání se hodinovým strojem, jehož chod pozorovatel kontroluje a, třeba-li, sám opravuje.

Poněvadž nepůsobí světlo oběžničky stále na totéž místo fotografické desky, jest patrno, že obraz její bude slabší, proti obrazu stálice, jež vysílá stejném nožství světla, jako ona malá oběžnice. Hodí se tudíž k fotografování malých oběžnic jen čočky, jež světlo značně sbírají.

Obyčejně se exponuje krajina na obloze dvakrát po sobě v téže nebo v následující noci. Kontrolní snímek slouží pak k tomu, aby se jednak daly rozpoznati náhodné vady upotřebených fotografických desk, jednak aby se dal určiti směr, kterým oběžnička na obloze postupovala.

Když byly obrazy hvězd na desce fotografické vyvinuty, nastává práce další. Dlužno totiž vyhledati obrázky malých oběžnic a vyměřiti mikrometricky jejich polohu. K vyhledávání obrázků malých oběžnic užívá se v nejnovější době s úspěchem přístrojů, jež jsou založeny na principu stereoskopického vidění.

Výhodnost methody fotografické proti methodě přímého (visuelního) pozorování ukazuje se — pokud se hledání oběžniček týká — nejlépe v tom, že při methodě fotografické pracuje se s poměrně malou ztrátou času, za to však s velikou nadějí na výsledek. Při methodě přímého pozorování jest tomu právě naopak. Exposice vyžaduje obyčejně asi 3 hodiny času, další práce asi 2 hodiny. Naproti tomu dlužno k vyhledání jediné oběžničky věnovati při pozorování přímém aspoň 16 večerů po 5 hod.

Ovšem jedná-li se o sledování malé oběžnice již nalezené, tudíž o celou řadu pozorování, nutno užíti přímého pozorování, zjednáme si tím přesné polohy oběžničky.

Obráceného postupu než Wolf užívá od r. 1905 při fotografování malých oběžnic J. Mencalf v Tauntonu (Massachusetts) v Americe. Způsob jeho, o němž referuje v americkém časopisu The astrophysical journal, jest totožný se způsobem, jehož se užívá při fotografování vlasatic.

Metcalf vypočítal, oč se změní průměrně za hodinu poloha oběžničky na obloze, když jest tato v opposici se Sluncem. Užil k tomu řady malých oběžnic, jichž pohyb znal; i shledal, že odchylky od průměrné hodinové změny polohy jsou tak nepatrné, že světlo vysílané oběžničkou musí dopadati skoro stále na totéž místo fotografické desky, jestliže se deska ponenáhlu průběhem hodiny posune v příslušném směru o kus, který odpovídá průměrnému hodinovému postupu oběžničky po obloze.

Za tím účelem posunuje Metcalf průběhem exposice po každé minutě fotografickou desku jemnými šrouby o průměrný kus, jejž napřed vypočítal. Exposice 35minutová stačí pak k fotografování malých oběžnic až do velikosti 13·5. Potom posune deskou o libovolný kus a exponuje znova. Když byla deska fotografická vyvinuta, podobají se obrazy stálic dvěma čárkám, ležícím v téže přímce, obrazy pak malých oběžnic podobají se dvojtečkám.

Předností této methody proti methodě Wolfově jest, že lze fotografovati oběžničky poměrně málo jasné a že obrazy oběžniček jsou tvaru kruhovitého, což jest s výhodou při jejich vyměřování.

Digitized by Google

.... VÝCHOVA A ŠKOLSTVÍ ....

V. Heller:

JEDNOTA KOMENSKÉHO, SPOLEK PRO REFORMU ŠKOLSTVÍ.

Pokusů, sjednotiti učitelstvo ku společné práci na prospěch školy, událo se již několik. Připomínáme jen z poslední doby snahu řed. J. Úlehly, spojiti veškeré učitelstvo ve společný svaz. Zkušenost však ukázala, že utvoření takovéhoto svazu není možné, pokud to má býti spojení organisací učitelských, sledujících své zájmy stavovské. Utopickou byla též myšlenka, spojiti veškeré učitelstvo našeho mocnářství a dokonce pak již volání a snahy po utvoření mezinárodního svazu veškerého učitelstva.

Životnější byla myšlénka odb. uč. Konráda Pospíšila, utvořiti svaz všeučitelský. Názor svůj o věci, čtenářům dostatečně známý, publikoval odb. uč. Pospíšil po prvé v Čase, pak i jinde. Je pak zásluhou prof. Drtiny, že názoru dosti mlhavému, neurčitému dal ostře vymezenou, pevnou a uskutečnitelnou formu. To, co ještě do nedávna volně viselo ve vzduchu, co bylo jen přáním, má býti realisováno v „Jednotě Komenského", v níž má býti zjednána půda součinnosti učitelstva všech kategorií a všech přátel školství. Nad očekávání četně navštívená poradní schůze „Jednoty Komenského" 1. listopadu m. r. v pedagogickém semináři čes. university je nejlepším důkazem toho, s jakou radostí bylo uvítáno, že nalezen byl modus pro potřebnou a dávno žádanou společnou práci ku povznesení našeho školství. Po zahájení schůze vyložil krátce odb. uč. Konrad Pospíšil význam „Jednoty", její úkoly a cíl. Má býti spolkem pro reformu školství ve všech směrech. Je třeba zbudovati školu novou, svobodnou, národní nejen jazykem, nýbrž i duchem. „Jednota" zakládaná má sjednocovati veškeré úsilí reformní na poli školském.

Na to líčil prof. Drtina podrobněji program „Jednoty". Z řeči jeho uvádíme následující: Chceme založiti spolek pro reformu školství, spolek pro studium pedagogiky. Na základě theoretického studia a prací theoretických, mohla by pak „Jednota" dáti podnět k řešení praktických otázek. Dosud jsme neměli žádného orgánu, který by ukazoval správnou cestu a jenž by sjednocoval veškeré učitelstvo. Nám schází součinnost, iniciativa, energické vystupování v duchu čistě pokrokovém. Proto jest třeba spolku, jenž by se o reformu, o pokrok staral, který by byl svědomím, jež se nedá uspati. Spolek, který zakládáme, musí státi mimo organisace, bude státi vedle nich, *nijak proti nim.* Spolek náš nemůže se také stotožňovati se žádnou politickou stranou a nebude míti rovněž žádného politického zabarvení. Bude zde vítán i z kruhů neučitelských každý, kdo přináší vzdělání, dobrou vůli i práci, ať hlásí se k organisaci neb straně kterékoli pokrokové.

V debatě, která se pak rozpředla a dala direktivu komisi pro vypracování stanov spolkových (Do komise zvoleno 19 členů sleč. Vítková, uč. Beneš, prof. Čáda, prof. Drtina, řídící Tůma, učitelé Moravec, Buzek, Pospíšil, Doc. St. Růžička, Ph. C. Mlada, dr. Věra Babáková, redaktoři Myslík a Pelant, říd. Pastejřík, prof. Rosa, prof. Voženílek, prof. Švácha, prof. Dušek a dr. Vilém Pospíšil.), kladen důraz hlavně na to, aby studium pedagogiky bylo jen podkladem pro ostatní činnost, hlavní zřetel aby byl obrácen na jednání, na praksi, aby šířila známost o škole i mezi lid, aby učitelstvo ve svém boji za volnost školy nebylo osamoceno; vyučování budiž odcírkevněno a řiď se jedině zásadami moderní pedagogiky. Jednota Komenského má věc postaviti na přesný, pevný theoretický základ, má míti stejně dobře na zřeteli poměry dané dnešní i budoucí; z dnešní špatné školy má vyrůsti škola nová, dobrá. V zakládaném spolku má se odložiti nejen stavovský zájem, ale i stavovské vědomí. „Jednota" má býti spolkem vší intelligence, neboť naše škola jest naší budoucností. „Jed-

Digitized by Google

nota" má dávati rozum, býti svědomím celého učitelského tělesa. V ní nemá býti ani zapomínáno na ženy, nejen na učitelky, ale na ženy vůbec, jež třeba dříve získati k účasti. Je třeba ještě podotknouti, že „Jednota" nemá býti snad nějakým útočištěm opposice Z. Ú. S., jak s jisté strany bylo hlášeno. A že by snahy, jež vedou k jejímu založení, byly pouhé „iluse a dým", jak prorokoval „Čes. Uč.", tomu nevěří jistě dnes již ani ti, kdož stojí za tímto listem; věřili-li tomu kdy opravdu, musila je již schůze poradní o jiném přesvědčiti. Průběh jednání a výsledky schůze svědčily o všem jiném, než o nerozmyslném díle ilusionistů. A budoucnost bohdá ukáže, že všecky neblahé věštby, jichž dostalo se rodící se „Jednotě" do vínku, byly liché.

* * *

Jednota Komenského slibnou svou činnost zahájila valnou hromadou 2. list. 1906, při níž o reformě učitelského vzdělání přednášeli prof. Fr. Dlouhý a řídící učitel J. Kožíšek. Úkoly reformního spolku vyznačeny jsou v provolání k české veřejnosti, z něhož vyjímáme tato významná slova: „Je-li škola vskutku nositelkou kultury, je-li institucí, jejíž úkolem jest, aby výsledky a výtěžky práce tolika lidských generací ve formě zhuštěné předávala potomstvu, není pochyby, že musí se sama po stránce vnější i vnitřní přizpůsobovati požadavkům novodobé osvěty a nemůže nikdy ustrnouti na určitých formách zděděných, třeba staletou tradicí posvěcených. Vidíme tedy, že v cizině existuje již řada spolků, jež právě otázkou reformy školství se obírají; připomínáme jen ligu učitelstva francouzského, reformní spolky francouzské, německé, atd., jež čítají na tisíce členů.

A tu chceme i my připravovati vybudování školy nové, vskutku moderní a přiměřené potřebám nové doby, nových lidí. Vždyť i u nás opět a opět ozývají se stesky, jež ukazují, jak jednak staré přežitky dusí veškeren život a stěžují všecku práci školskou, jednak potřeby nové doby neodbytně tlukou na dvéře ústavů, jež dosud chovaly se k nim chladně a netečně. Chceme proto domáhati se především změny zákl. zákona školského z r. 1869, odstranění neblahé školské novely z r. 1883, pečovati o reformu škol měšťanských, o reorganisaci škol pokračovacích a odborných, dosud tak zanedbávaných, chceme pracovati k reformě škol středních a vybudování školství dívčího, budeme dále míti stále na zřeteli otázku náležité reformy vzdělání učitelského, budeme sledovati nové proudy ve výchově estetické, tělesné, školské hygieně atd. Péče naše ponese se také k výchově mládeže opuštěné a slabomyslné ve školách pomocných a zvláštních ústavech, nespustíme se zřetele důležitých ústavů pro lidové vzdělání, veřejných knihoven, čítáren, atd. Konečně i školství vysoké doby naší poskytne řadu neodkladných problémů: neorganický poměr fakulty teologické k ostatním, ústřední význam fak. filosofické, nutnost nové fakulty školské a státovědecké., poměr vys. učení technického k universitě, atd. — zde všude je třeba studia a práce, aby se umožnil pokrok.

Ale školství naše nejen potřebuje reformy ve své organisaci, nýbrž churaví i jiným vážným neduhem. Stará zkušenost dí, že kdo školu má v rukou, má v rukou i budoucnost národa. A tak vidíme, jak právě v nové době školství stává se cílem snah namnoze nepřátelských skutečné svobodě školy. Nejen stát a církev, ale i jednotlivé směry politické a zájmy stavovské snaží se získati právě ve školství slovo rozhodující a usilují často všemožně, aby škola přestala býti institucí jedině kulturní, šetřící zájmů všech, ale stala se mocným nástrojem a poslušnou pomocnicí zvláštních jejich snah. Proti tomu všichni, jimž záleží na nerušeném a organickém vývoji přední instituce kulturní, usilovně bojují o školu vskutku autonomní a svobodnou, t. j. školu, jež by, prosta jsouc všech vlivů cizích a rušivých, plnila především své poslání osvětové. Po této stránce nepokrytě vyznáváme, že také „Jednota Komenského" domáhá se školy volné a laické."

Ve smysle zásad zde vytčených počalo se především pracovati v odborech. Na základě dohody Brněnské mezi učitelskými organisacemi a ujednání Turnovských řeší se palčivá otázka reformy učitelského vzdělání ve 3 odborech, pedagogickém, práv-

Digitized by Google

ním a organisačním. Ve schůzi v listopadu konané přednášel starosta Jednoty *prof. dr. Fr. Drtina* o pedagogických akademiích. K přednášce pojila se podrobná debata, jež v celé otázce přinesla mnohé cenné objasnění. Další projednání otázky svěřeno sboru referentů, na základě pak jich konkretních návrhů bude znova o věci jednati plenární schůze odboru pedagogického. K práci odboru tohoto se připojuje soustavná činnost odboru právního a organisačního, aby konečně otázka učitelského vzdělání dostala se napole praktického řešení. Z odborů ostatních pracují velmi horlivě odbor pro výchovu tělesnou s *prof. Klenkou* a *Šváchou* v čele, odbor pro reformu pokračovacího školství s *vládním radou Černým* a *insp. Weignerem* v čele. Odbor pro dívčí vzdělání pracuje o jednotné osnově učebné pro česká dívčí lycea se zřetelem ke zvláštním poměrům a potřebám českého školství dívčího na základě návrhů podaných učitelskými sbory českých lyceí. Elaborát bude v brzké době předložen ministerstvu ke schválení. O reformě středoškolské se zvláštním zřetelem k otázce reformních dívčích gymnasií jedná se zatím velmi věcně a horlivě v odboru pro dívčí školství zřízeném při Ústředním spolku českých profesorů, kterýžto odbor stejně jako komité pro uměleckou výchovu v Praze existující postupně změní se na odbory Jednoty Komenského. Jednota Komenského na základě jednomyslného přání všech učitelských organisací v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, usiluje dále o to, aby feriální kursy učitelské byly stabilisovány, subvencionovány ministerstvem vyučování, a aby pořádání jich bylo svěřeno výboru c. k. čes. university pro pořádání lidových přednášek. Příslušné návrhy Jednoty Komenského byly již projednány ve vzpomenutém výboru a také v akademickém senátě a jednohlasně doporučeny ministerstvu vyučování k příznivému vyřízení. V době nynější nastávajícího volebního ruchu sleduje Jednota Komenského úkol informovati také širší veřejnost a hlavně kandidáty poslanectví o stavu českého školství, o tužbách našich vydáním informační brožury o vývoji, stavu a reformních snahách v českém školství i pořádáním řady informačních přednášek. Vedle občasných schůzí vědeckých, na nichž důležité otázky reformy školské různých oborů jsou probírány, zřídila Jednota v době postní cyklus populárních přednášek z oboru výchovy a školství, jež konají se od 24. února počínaje vždy o 7. hod. večer v posluchárně nového fysikálního ústavu české vysoké školy technické a jsou úplně bezplatně přístupny. Minulé neděle přednášel *prof. Dr. Fr. Drtina* o výchovných školách venkovských v cizině. (Výtah z přednášky této přinášíme zvlášť.) Následují ještě přednášky tyto: 3. března *prof. Dr. Vladimír Novák* „o universitách a vědeckých ústavech ve Spojených státech severoamerických" (se světelnými obrazy), 10. března *insp. Leopold Weigner* „o úkolech chlapeckého a dívčího pokračovacího školství" (se světel. obrazy); 17. března *red. Fr. V. Krejčí* „o novém nazírání na život a výchovu; 24. března odborný učitel *Fr. Houser* „o výdělečné práci dětí školských". Dne 25. března dopoledne oslaví Jednota Komenského slavnostní veřejnou schůzí spojenou s přednáškou o Komenském (prof. Dr. J. V. Novák) a pěveckými čísly narozeniny J. A. Komenského. Upozorňujeme veřejnost na důležitost nové této slibné všenárodní instituce a obracíme se ke všem lidem dobré vůle s výzvou, aby jí v pracích důležitých všenárodního významu podali ruky pomocné a přistupovali hojně k Jednotě Komenského i členové noví z kruhů neučitelských.

Pamatujme slov Emersonových, že „nevědomost národa jest neštěstím jeho". Jen nové silné, zdravé školství zajistí lidu našemu čestné místo mezi národy a umožní jeho rozkvět vědecký, politický a národohospodářský.*)

*) Členem Jednoty Komenského může býti každý dle sil svých a prostředků: Příspěvek členů zakláda-

Digitized by Google

SVAZ OSVĚTOVÝ uspořádá počátkem března bezplatné, všem pp. učitelům a sl. učitelkám obecných a měšťanských škol přístupné kursy v museu král. Českého, v umělecko-průmyslovém a městském museu. Účelem těchto kursů je podati odbornou informaci o sbírkách se zřetelem k vycházkám, jež učitelé se žáky do museí pořádají. K přednáškám získáni jsou přední odborníci, kteří podají návod, jak účelně mládež v museích prováděti. Účastníci budou zařazeni do menších skupin dle toho, jak se přihlásí. Přednášeti se bude ve středu a v sobotu odpoledne dle pořadu, který se účastníkům dodá po přihlášení se. Přihlášky buďte adresovány: Svaz Osvětový v Praze! Poplatků žádných nebude. △

*

NĚMECKÉ ŠKOLY V PRAZE trpí větším dílem nedostatkem žactva. Tyto školy mohly by se šmahem zrušiti, kdyby nebylo ubohé neuvědomělosti českých lidí, kteří své děti přes stálé varování do německých škol posílají. Jak je silna návštěva německých ško v Praze, o tom svědčí následující faktum: Na jednu třídu německé dívčí a chlapecké školy v Josefově připadá 8—10 žáků. Ovšem zemská školní rada, když se jednalo o to, aby tyto dvě školy byly sloučeny v jednu smíšenou, sloučení toto nepovolila. △

*

ÚPRAVA MATURITNÍCH ZKOUŠEK. Poněvadž v poslední době pronikla v naší polovici říše veřejností zpráva o zostření zkoušek maturitních, která ovšem byla brzo dementována, jest zajímavo pohleděti, jakým způsobem pohlíží se na tuto věc u rozhodujících kruhů v druhé polovině říše. Tam výnosem uherského ministerstva vyučování z 18. prosince 1905 byly naopak zkoušky maturitní, které jsoo rozhodným přežitkem středověkým, usnadněny tím způsobem, že písemné zkoušky byly omezeny toliku na tři předměty a z ústních zkoušek byla vypuštěna na gymnasiích úplně řečtina a na reálkách řeč i literatura francouzská. Takovým způsobem uherská polovina předstihuje nás ve všech téměř otázkách kulturních i hospodářských o kolik honů. △

*

jících jest 100 K, splatných buď najednou aneb v 5 ročních lhůtách. Členové skuteční platí ročně nejméně 5 K, činní 1 K. Přihlášky a příspěvky členské přijímá pokladník spolku prof. Dr. J. V. Novák (Praha II., Tyršova 13). Dopisy buďte adresovány: Jednota Komenského, spolek pro reformu školství (Praha I., Veleslavínova, 96).

... NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ ...

BILANCE BANK.

Bilance našich bank zasluhují si, aby jim byla věnována pozornost. Banky stávají se i v našem hospodářském životě činitelem rozhodujícího významu a v jich úspěších nebo neúspěších zračí se do jisté míry dobře vzestup i pokles našeho postupu hospodářského. Konjunktura byla bankám v roce 1906 velmi příznivou a tento moment zračí se i v bilancích bank českých.

U ÚSTŘEDNÍ BANKY ČESKÝCH SPOŘITELEN navykli jsme si již nacházeti v bilanci vždy vyšší cifry na všech účtech oproti roku předešlému. Ani rok letošní nečiní výjimky. Akciový kapitál banky činil počátkem roku 1906 4 miliony korun, byl zvýšen v pololetí na 7 milionů korun a zvyšuje se nyní na 10 milionů korun. V roce 1906 zřízena filiálka ve Vídni a dosáhla již $^3/_4$ miliardy korun obratu. Hrubý zisk dostoupil výše K 918.494·37 oproti K 503.426·14 v r. 1905, čistý zisk obnáší K 454.152·55 oproti K 270.002·67 v r. 1905. Dividenda navržena jest letos K 18·—, t. j. $4^1/_2$ proc., oproti K 17·—, t. j. $4^1/_4$ proc. v roce loňském. Pozoruhodný jest vzrůst obchodu zápůjčkového a spojené s tím emissní činnosti banky. Bankovních dluhopisů obíhalo koncem r. 1906 za 31 mil. korun oproti 18·5 mil. korun koncem r. 1905. Rychle rostla také položka deposit u banky uschovaných. Činily koncem r. 1906 30·6 mil. kor., koncem r. 1905 pouze 12·3 mil. korun. Cizí kapitály, s nimiž banka pracovala, rozmnožily se v r. 1906 velice značně. Kdežto koncem r. 1905 činily vklady u banky pouze 34·3 mil. kor., vzrostly do konce r. 1906 na 57 mil. korun. Při tom likvidita je značná, neboť uloženo ve směnkách 36 mil. korun a v cenných papírech 16·4 mil. korun. Při tom ovšem obraty v obchodech banky rychle rostly. Obrat pokladniční vzrostl ze 132·8 mil. na 251·2 mil. kor., obrat na účtě dopisovatelů z 1 miliardy na 1·7 miliardy. Všechny tyto cifry jeví značný rozvoj a vzrůst obchodů banky, která v tak krátké době domohla se velmi čestného postavení nejen v Čechách, ale v celé říši. Organisace banky opírá se o 1474 akcionářů a z toho jest převážná část peněžních ústavů a hodnostů těchže. Tento moment je význačným pro organisaci Ústřední banky, kterou činí pevnější a jednotnější. Banka chystá se právě zříditi své filiálky v Terstu a ve Lvově a lze

Digitized by Google

doufati, že i tyto budou rychle nabývati půdy ve svém okolí a přinášeti bance zisk hmotný i morální.

Z našich obchodních bank uveřejnila svou bilanci první ČESKÁ PRŮMYSLOVÁ BANKA.

Tato bilance — nutno to říci hned — je velmi příznivou a nebýti ztrát v mladoboleslavské filialce, byl by zisk Česk. průmyslové banky stoupl neobyčejnou měrou. Veškerá obchodní odvětví vykazují značný pokrok. Mimo to docílila banka z obchodů syndikátních a ze subskripcí (ruská renta a emisse I. české akc. spol. pro pojišť. na život) mimořádného zisku v částce K 198.888·99, čímž bance bylo umožněno, aby mimořádnou ztrátu K 246.501·18 způsobenou krádeží ve filiálce mladoboleslavské, již nyní úplně odepsala a to bez ohledu na úhrady, jež lze očekávati vzhledem k amortisaci odcizených hodnot a ostatním opatřením v této věci učiněným. Při tom dividenda zůstává na loňské výši, rovněž tak reservy — a tento fakt je dobrým dokladem velmi příznivých výsledků obchodování.

Běžné obchody banky vykazují oproti roku minulému větší výnos o K 52.899·28. Poněvadž jen s těmito běžnými obchody lze vždy počítati, kdežto nahodilých zisků každého roku se nedocílí, nutno vzíti za měřítko posouzení vývoje obchodů banky především tuto cifru — a ta je velice příznivou. Že i u nás potřeba peněz vzrostla, ukazuje jasně srovnání cifer loňské a letošní bilance. Položka dlužníků v běžných účtech vzrostla o 7 mil. kor. Oproti tomu vzrostly vklady o 2·3 mil. a věřitelé v běžných účtech o 4·2 mil. kor. Zde ovšem bilance ukazuje krok nazpět. Celý vzrůst vkladů pohlcen vzrůstem dlužníků, úhrnná položka pohotových aktiv zůstala nezměněna, tak že likvidita dosti patrně se zhoršila. — Je zajisté zásluhou vedoucích činitelů tohoto ústavu, že bilance je tak skvělá. Zvláště pak obchodní prozíravostí a vysokému obchodnímu intelektu vrchního řiditele p. cís. r. Schleifera může děkovat Čes. průmyslová banka za úspěchy.

Banka přistupuje nyní ku zvýšení svého akciového kapitálu o 2 mil. korun, ve smyslu usnesení loňské valné hromady. Celá bilance ospravedlňuje tento krok a nepochybujeme, že subskripce bude provázena plným úspěchem.

OBČANSKÁ ZÁLOŽNA NA SMÍCHOVĚ konala také v minulých dnech 46. valnou hromadu od svého založení; předsedal jí p. Karel Dimmer. O působení záložny v roce minulém podána byla obšírná zpráva, z níž vyjímáme: Minulý rok byl rokem hospodářského obrození, rokem hlubokého míru a pokojné práce. Průmysl a obchod nalézaly se v znamenité konjunktuře, továrny zaměstnány plnou měrou a dopravní prostředky sotva stačily. Následkem tohoto rozmachu průmyslové rušnosti a obchodního rozvoje kladeny rostoucí nároky na peněžní ústavy, jež stupňovaným potřebám těm ochotně vyhovovaly. Také záložna naše v minulém roce učinila vše, aby klientele své ulehčila používání úvěru, snažíc se udržeti diskontní sazbu na stupni co nejnižším. Opatřením tím rozšířila značně svoji agendu a docílila ve všech obchodních oborech dalšího pokroku. V souvislosti s potěšitelným tímto rozvojem vykazují všechny položky naší rozvahy, jakož i roční obraty oproti roku předcházejícímu vyšší číslice, jimž odpovídá i docílený zisk. Výtěžky vyplývají tentokráte nikoli z jednotlivých nahodilých obchodů, nýbrž výhradně z pravidelných běžných transakcí bankovních a hypotečních a vyznačují se tím zvláštní stabilitou. Veden jsa snahou, šířit, a prohlubovati smysl pro spoření, zaved výbor domácí střádanky, jimiž našemu dorostu již v útlém mládí má býti dán popud k šetrnosti a spořivosti. Vkusně upravené spořitelničky těšily se takové oblibě, že prvních 2000 kusů bylo v krátké době úplně rozebráno. Aby vyhověno býti mohlo vzrůstající po nich poptávce, rozhodl se výbor objednati dalších 1000 kusů, z nichž větší část byla již dodána, a jež jdou zase velice zile na odbyt. Docílený zisk ze všech odvětví obchodu činí za minulý rok 48.013 K 53 h. Oproti roku předešlému jeví se stav záložny v zůstatcích jednotlivých odvětví následovně: Vklady činily roku 1905 6,542.350 K 20 h, roku 1906 7,265.679 K 13 h, vzrostly tudíž o 723.328 K 93 h. Vzrůst tento zaznamenati sluší jako potěšitelný důkaz obliby a důvěry, jimž se záložna naše v stále větší míře těší přes to, že na Smíchově rozmnožují se peněžní podniky, které úsporné vklady přijímají. Půjčky na hypotéky a stavební úvěry vykazovaly roku 1905 4,314.087 K 86 h, roku 1906 4,574.623 K; zvýšily se tudíž o 260.535 K 14 h. Půjčky na směnky a dluhopisy činily roku 1905 1,154.999 K 54 h, roku 1906 1,168.122 K 31 h, přibylo těchto o 13.122 K 77 h. Zápůjčky v obchodu kontokorentním obnášely roku 1905 343.687 K 12 h, roku 1906 556.490 K 35 h, jsou větší o 212.803 K 23 h.

*

NOVÝ VZRŮST ČESKÉHO OBCHODNÍHO DOMU. Stále slyšíme u nás stížnosti a to zcela oprávněné, že málo súčastňují se našinci obchodního ruchu a tak že dostává se náš kapitál do rukou cizích, namnoze nám nepřátelských obchodních podniků, které zaplavují náš trh svými výrobky. Takové stesky jsou plně oprávněny a volání po rozšíření českého obchodního ruchu jest zajisté svrchovaně, důležito. Proto potěšitelným úkazem, který jest třeba náležitě zdůrazniti, a našemu obchodnímu světu jako příklad ukázati, jest zajisté nové rozšíření závodu, které právě oznamuje obchodní dům firmy J. Novák ve Vodičkově ulici. Nedávno zesnulý zakladatel firmy J. Novák z nepatrných počátků přivedl svůj závod úmornou péčí a pílí k dnešnímu velkolepému rozkvětu, který se zájmem sleduje nejen naše veřejnost, ale i cizina. Bylo k tomu v našich úzkých poměrech třeba neobyčejné houževnatosti a přičinlivosti, aby závod během 28 let činnosti dospěl k dnešní své velkoleposti. Ale dnešní jeho stav a nová zpráva o dalším rozšíření jsou skvělým důkazem, čeho lze i v našich poměrech podnikavým a na solidním zá-

Digitized by Google

kladě pracujícím obchodníkům v poměrně krátkém čase docíliti. Závod Novákův jest prvním podnikem toho druhu u nás a dobrá jeho pověst jest známa široko daleko po našem venkově a bývá dostaveníčkem všech, kdož do Prahy zavítají a chtějí se přesvědčiti o nádherném vypravení obchodních místností a solidním obsloužení při nákupu. A kdo koupí, zajisté nebývá ve svých předpokladech zklamán a bude přicházeti pravidelně, neboť heslo „malý zisk, ale velký obrat", kterým se závod Novákův od svých počátků řídí, jest příčinou, že závod může docíliti při velkém, továrním nákupu cen daleko levnějších, čímž je umožněno i v malém prodeji solidní obsloužení kupujících za ceny vskutku neobyčejně levné. Že při levnych cenách ovšem při podnikavosti a neúmorné píli se strany podnikatele a při výhodném obstarání koupě ve velkém možno i u nás znamenitých výsledků se dodělati, toho vynikajícím dokladem je vzrůst a stálý rozkvět obchodního domu Novákova.

*

BELLETRIE

Gustav R. Opočenský:

OBJEVENÍ ZEMĚ.

Dřív než přišel rybolovec k širým spoustám modrých vod,
vlny pěly jenom k lesním písním tichý doprovod,

víry jenom malé rybky rdousívaly v ústraní,
velcí hadi zavinuti klidně spali v kořání.
Krásné plody datlovníků zrály v palem korunách —
nebylo, kdo žádal by jich, ani kdo by pro ně sáh'

V houští velkých orchidejí, hebkých lian ve spleti
člověk, pán byl očekáván celá dlouhá staletí —

A když kdysi bílá mlha večer rostla k nebi výš.
přišel dlouho čekaný už v bájeplnoul esní tiš

ne však jako dobyvatel — spíš jak poutník znavený.
Tělo trny zdrásaly mu, rozbodaly kameny.

Za jezerem na západě obzor hořel krvavě,
na břehu když na pokraji lesa usnul ve trávě . . .
Však když první úsv rána zaplašil noc z hladiny,
vstal a nízko poklonil se bohům této krajiny,

u jezera čekal, až se mlhy v kraji pozvednou —
k zemi kles', když smavou krásu krajiny zřel pojednou:

palem háje, spousty vody, jež se jako stříbrem stkví —
— S pozdviženou hlavou vzal tu zemi ve své poddanství.

*

Abigail H. Horáková:

JARNÍ NÁLADA.

Zasmálo se slunko v únoru, rozkošně, jarně hřály jeho paprsky. Do holého parku před mými okny vyrojili se velcí i děti. Všichni dětsky radovali se ze zbloudilých jarních oddechů.

Nevydržela jsem doma za sklem jako květina, vyběhla jsem k nim do žlutavého parku. Radostně vzrušena pobíhala jsem po zvlhlých cestkách, po otvírající se zemi mezi zrezovatělými doubky, lakotně držícími poslední listy. Lakotné, chytrácké doubky! Dříve se nezbaví rzi starého šatu, až mu naroste nové. Rozšafné doubí! Učme se moudrými byti.

Přehlížím křoviska, hladím mladinké lipky, ve všech již míza proudí a pupeny silně nalévají. Dálky jsou čisté, tmavomodré jako v jaře. Ze záhonů, z cest vystupují páry, písek jest vlahý — Rozkošný dne!

Digitized by Google

A toť jen předvěsť jara, náhodný ton na sladěném nástroji, a již brzy zabouří sladká symfonie jarní. Blaho, blaho, rozkošno v jaře žít, byť v nás bylo ticho, vlaho a k slzám truchlivo, radostno žít i pro hrst zlatých paprsků, pro nově zkvetlé stromy. Nevděční, co chceme víc? Učme se spokojit písní skřivánčí, radostí všech — —

A radost všech vstupuje v mé srdce, lahodí mu, nese se k modravým obzorům. V pravo přede mnou jako v kotouči dovádí skotačivý, neposedný hlouček.

Naslouchám dětským hovorům, s radostnou zvědavostí naslouchám a směji se jako ti malí. Utíkají, zas po druhých točím oči. Všichni jsou tak hezcí, veselí a milí. —

Drobná dcerunka s maminkou.

„Maminko, vítr fouká," stěžuje si malá panenka.

„Nepatrně, drahoušku."

„A co to sem za vůni nese, maminko? Zrovna dusí, něco připáleného jako olej," škemrá maličká.

„Necítím, miláčku."

Ale holčička nosík ohrnuje.

„Něco páchne, něco ošklivého —"

Cítím to i já. Protivná vůně zlobí mne jako přede mnou malou panenku.

„Co to, maminko, co to voní tak divně?"

„Cítím též, dceruško. Co to asi —? Co pak to zde páchne tak divně, babičko?"

Babička otvírá vybledlé oči, po almužně vztahuje ruku a důležitě sdílí:

„To prosím pohřeb bral se zde před chvílí, vzácná paní, slavný pohřeb" — —

Brrr! proto ten protivný dech.

Zhasl mi zlatý den, pobledly obzory modré, jen čabraky, čabraky, strašidla kývají přede mnou černá a páchne vůdě kadidla, smolnic . . .

Prokleté komedie. Pryč jest jarní nálada.

„Maminko, domů pojďme, ostře vítr vane," vrní zimomřivá děvenka.

„Ba vane, vane — pojďme, miloušku."

I já vláčím se mrzutě domů. Ostrý vítr vane. Prokleté čabraky! Hniloby nasypaly do zlatého dne.

.... LITERATURA A UMĚNÍ ....

HUDBA

J. Suk: ASRAEL (provedeno na koncertu Národního divadla 3. února t. r.). Národní divadlo vystoupilo konečně s podnikem, o jehož nutnosti psal jsem už velmi často: s koncertem, pořádaným s orkestrem a se sborem Národního divadla pod p. Kovařovicem. Naše koncerty nejsou bohužel na té výši, aby nám mohly stačiti. Česká Filharmonie potřebovala by příliš jadrné reformy v hlavě i v údech, měla-li by dostáti náležitě své povinnosti: zastati naši koncertní symfonickou potřebu. Na druhé straně dovedou naše divadelní tělesa pod p. Kovařovicem i v koncertním podání vyniknouti tak vysoko nad všechen průměr hudební reprodukce, že se nám zdálo vždy přímo hříchem, dáti se v této věci vésti nemístnými ohledy na toho, komu by ovšem tato povinnost předem náležela, kdo ji však neplní — zkrátka naše divadlo jest přímo povinno podati nám ročně aspoň několik vzorných koncertů. První koncert ukázal nejlépe, co by tyto koncerty mohly pro nás znamenati. Pan Kovařovic provedl jej celý v té ideální dokonalosti, na niž jsme si už uvykli při jeho nejparádnějších představeních operních. Tento interess o princip „Kovařovicových koncertů" stojí zatím v popředí našeho interessu. Až p. Kovařovic definitivně se rozhodne, že takové koncerty bude pořádat a sice pravidelně, bude lze šíře se zmíniti o programech, jež by těmto koncertům především příslušely. První koncert věnován byl vlastně výhradně nové (druhé) symfonii J. Suka, věnované památce Dvořákově, proto byl uzavřen případně Dvořákovým „Tedeum". Není pochyby, že tímto programem ukázal p. Kovařovic velmi pěkně, že i po té stránce jeho názor na tyto koncerty jest jasný a správný. Sukova symfonie byla by jinak zabita, kdežto p. Kovařovicem dostalo se jí skvělého provedení, tak skvělého, jaké jsme si už při koncertních produkcích odvykli. Lesk provedení zvýšil náležitě dojem díla, ano snad nezvyklost takového provedení chytila posluchače i tam, kde by jinak nemělo dílo samo té plné síly, podmaniti si obecenstvo. Úspěch koncertu byl velmi skvělý, byl to přímo hudební svátek Oddělme však dobře, co na či účet nutno připočísti, což se, myslím, nedělo dosti přesně, a všimněme si díla samého. Jest jeho rozbor velmi poučný i pro nejširší vrstvy, neboť dotkneme se jím přímo kardinálního principu naší mladé hudby.

Suk za svou novou symfonii sklídil v denní i revualní kritice tolik uznání a pochvaly, že nechci nositi dříví do lesa opakovati znovu, co je na jeho díle krásné a vzácné, především jeho instrumentační dovednost a pokrokovost. Uznávám velmi rád všechny tyto přednosti jeho díla. Ale chci tu obrátiti pozornost posluchače i k tomu, co o Sukově symfonii řečeno nebylo a co řečeno býti mělo, ježto činí právě nejzajímavější její stránku. Koncert bude opakován, každý tedy může kontrolovati správnost neb nesprávnost mého úsudku. Jde mi totiž, řekl bych, o kulturní poměr Sukův k moderní hudbě. Suk slyšel a poznal z ní zajisté velmi mnoho a mnoho se z ní naučil. Tak ovládati orkestr jako on nedovede dnes u nás mimo

Digitized by Google

J. B. Förstera nikdo. Všechny vymoženosti mladoněmecké hudby, representované R. Straussem a Gust. Mahlerem, jsou Sukovi běžné a dovede jich využitkovati. Tedy nejnovější hudba! Snad dokonce pro naše poměry i „hypermodernost"? Kdo zná moderní německou hudbu tak povrchně, že vidí v ní jen technický moment, ať instrumentační nebo harmonisační, tomu může býti i Sukova symfonie takovou moderní hudbou. Kdo však dívá se na modernost a vývoj hudby hloub, tomu Sukovo nové dílo přes všechen moderní nátěr moderní není. Opakuju, že se tím nechci dotýkati díla samého, nýbrž jen historické jeho pozadí zasluhuje tohoto konstatování. Měl jsem často příležitost, ukázati na konservativní stanovisko Sukovo, na jeho konservativní základ. „Asrael" potvrdil to přímo dokumentárně. Suk vyšel z Brahmse, který vedle Dvořáka byl jemu stejně jako V. Novákovi základem dnešní hudby. Brahms, representant konservativnosti v hudbě na konci 19. století, byl poslední velký zjev přežité reakce minulého věku, od něhož se i Dvořák odvrátil potom docela. Suk i Novák nevydrželi také v tomto táboře a obrátili se jinam. Novák s úporností přímo úctyhodnou pracuje o vymanění se z vlivů reakce. Jeho poslední kvartett, poslední písně a o „Věčné touze" jsou nejsympathičtějšími projevy tohoto boje, jímž se Novák obrozuje sám v sobě v opravdu moderního umělce. Suk šel rychleji a pohodlněji: ještě v první symfonii držel se Brahmse, v druhé nechal tohoto mistra a odvážným slohem přes Liszta („Praga") octl se u R. Strausse. Takové skoky jsou však v umění vůbec nemožny. Suk dovedl se od Rich. Strausse naučiti tomu, čemu se naučiti lze. Pokrokovost, modernost nejen technická, nýbrž i ideová, morální, patří mezi ty věci, jimž se naučiti nelze. Proto mi jeho symfonie není nejen „příliš", ale ani ne „dosti" patří mezi ty věci, jimž se naučiti nelze. Proto mi pokroková. Vezměme si jen první její část. Suk tu truchlí nad úmrtím mistra Dvořáka, jemu tak blízkým a milým. Thema to jest tak populární, že pomáhá tu skladateli samo k úspěchu — a přece troufám si říci kacířské slovo, že tu účin Sukovi ne-li docela, tedy značně selhal. Nevěřím, že by byl někdo jeho apotheosou Dvořáka byl hluboce dojat a otřesen. Celá ta první část je „hraní s tony", jak říkával Smetana, a ne vlastní programní hudba. Suk ovšem nechce, aby jeho dílo bylo pokládáno za programní, ač programní jest (tuto umíněnost stejně jako formu díla vypůjčil si Suk zase od Mahlera). Dílo na pamět Dvořákovu jest už eo ipso programní, líčí-li dojem z mistrovy smrti u skladatele. Jako však v „Praze" nenadchl se Suk svým thematem, aby vytvořil pravou apotheosu Prahy, tak i zde mohu říci druhé kacířské slovo: uznávám a věřím, že smrt Dvořákova otřásla hluboce Sukem člověkem a dovedu v tom s ním velmi dobře cítiti, a vžíti se v jeho umělecké postavení to jest Suk umělec není tím programním moderním skladatelem, který by hudebně cítil a myslil jako Smetana, R. Strauss a j. Suk člověk chtěl uctíti památku svého mistra a složil mu na pamět dílo, stojící citově i myšlenkově stranou od vlastního dojmu ze smrti Dvořákovy. Jest to dílo Dvořákovi věnované, krásná a jemná dedikace, ale ne dílo smrtí Dvořákovou opravdu inspirované a tím tragické. Oč hlouběji dovedl Suk zasáhnouti v druhé části, věnované zemřelé jeho ženě! Jak zde cítíte jinak skladatelovu opravdovost a niternost! Oč blíže ovšem dotýká se tento intimní vztah jeho pravého citu a tím i výrazu! V tom všem však vidíme nejlépe, že umění Sukovo pohybuje se stále absolutním světem starší hudby, že jen jeho roucho jest jiné. Eklekticismus však k modernosti nikdy nevede: starý Brahms ve formě Mahlerově a instrumentaci Straussově jest maska, která pro zkoumatele niternosti zůstane — starým Brahmsem. Originální tahy Sukovy hudby ovšem vystupují v tomto díle jeho v tím silnějším osvětlení, čím více vzepnul se tu Suk k dílu u nás nezvyklému a nevídanému. Pokládal jsem však za svou povinnost ukázati a upozorniti ,že cesta k modernímu umění jest příliš dlouhá, než aby se dala — přeskakovati. Dnešní modernisti němečtí mají celou kulturu druhé polovice 19. století za sebou a z ní vyrůstají organicky jakožto další činitel pokroku — u nás však většina skladatelů se Sukem v čele má tuto minulou už kulturu teprve před sebou a musí jí projíti. Tolik o díle a provedení, jež oboje vzbudila v našem hudebním životě opravdové a zasloužené vzrušení.

*

Z NAŠICH NEJMLADŠÍCH. Rozvoj uměleckého ruchu přináší s sebou vždy i čilejší život v nejmladších členech umělecké generace. Kdežto v mužnějším věku při umění vytrvávají pravidelně jen ti, které vede buď opravdové nadání a láska k umění neb aspoň stálé zaměstnání, najdeme mezi nejmladšími vždy daleko více aspirantů umělecké slávy. Od 90tých let minulého věku pak znamenáme u nás ve všech oborech umění i vědy tu zásadní změnu, že tito mladí, u vědomí své ceny a významu, nevystupují už jen pod ochranným pláštěm starých, nýbrž jdou v před za svým cílem vedle neb i proti starým, kteří ovšem za to vidí v těchto mladých velmi nevděčnou mládež, jako by v umění platila léta a ne nadání a práce. Toto sebevědomí mladých jest nejlepším příznakem převratu, způsobeného u nás všeobcenou revolucí před 15 léty. Kdežto však v literatuře a malířství vydobyli si mladí opravdu náležitého respektu u starých, tkvíme v hudbě stále v starých kolejích. Příčinou toho jest zejména ten smutný zjev, že titulu „mladých" chopili se před 10 lety hudebníci, svým celým rázem a směrem tohoto čestného názvu nezasluhující, a tím název mladých značně zkompromittovali. Historie se nedá nikdy ošiditi nějakou vignetou. Dnes máme u nás opravdu mladé jednotlivce, na skutečně mladou generaci čekáme. Proto tím zajímavější jest pozorovati nové lidi, hlásící se o slovo. Dnes chci se dotknouti některých nejmladších, kteří zatím nevystoupili jako samostatní umělci, ale přes školský prach, na nich dosud lpící, prozrazují už hlubší jádra. Mohl bych začíti docela nejmladším skladatelem, J. Weinbergerem, který, ač devítiletý, přece už komponuje a jeho skladby se i tisknou. Oceňuju dobře takové hračky dětí a nepokládám je za bezvýznamné, ale interessují mne více jako doklad pro — psychologii dětí. Zde však chci mluviti o umělcích. Na poslední výstupní zkoušce konservatoře představilo se obecenstvu několik absolventů komposiční školy, o nichž lze se tu už s věcným interessem zmíniti. Ponecháme-li stranou německé žáky, byla to zejména tři jména: Piskáček, Sychra a Štětka. Nejvíce z nich byl nápadný R. Piskáček svou technickou zralostí a dovedností, s jakou ovládal i velký orkestr ve svém symfonickém obraze „Sardanapal". Nadprůměrná technická hotovost činila opravdu čest jeho učiteli, prof. Steckerovi, i píli jeho žáka. Proto také byl Piskáček pokládán za nejlepšího žáka tohoto ročníku. Se stanoviska školské klassifikace jistě právem. Ale bylo povinností upozorniti mladého umělce i na jiné stránky jeho tvorby. Právě v jeho symfonickém obraze zarážela opotřebovanost jeho hudby i snaha po laciných effektech. Dovedu oceniti, že nemůžeme žádati na takovém mladém umělci hned všechno, ale třeba jej varovati před postupováním na effektní snad, ale nebezpečné dráze, a to tím více, že i jeho další práce to potvrzují. Jeho dva sešity písní („V májové noci" a „Mrtvé milence", vydal F. A. Urbánek) neprozrazují nikterak začátečníka, nýbrž skladatele velmi

Digitized by Google

routinovaného, ano rafinovaného ve znalosti prostředků, jimiž dojde cíle. Proto tyto písně budou se u nás jistě mnoho zpívati a ne neprávem. A přece zase ta routinovanost potlačuje v skladateli hlubší projevy. Jeho ballada „V májové noci" má dobrou náladu, v jednotlivostech je pěkně karakterisována, celek však příliš připomíná operní arii (recitativní úvod se všemi osvědčenými prostředky v doprovodu, přechod v arii atd.). Cyklus pěti písní „Mrtvé milence" má jedno thema poetické (text básní, jejž ovšem nechci posuzovati s literárního stanoviska, pochází od skladatele), pěkně cítěné, takže zdá se býti v úzkém styky s osobou autorovou. Avšak jen se zdá, neboť najednou třetí píseň „Kdybych věděl, kde smrt bydlí" přináší skoro parodii thematu ve formě lidové písně s hlavním motivem z písně „Žežulička kuká" (Allegretto). Chápeme, že se mu zdála sbírka bez jednoho aspoň Allegretta jednotvárná, ale můžeme věřiti jeho prožilosti v ostatních číslech, když dovede rázem o smrti pěti takto humoristicky? I zde konversační pravidlo „rozmanitosti" bylo mu nad pravdivost celku. A přece mládí právě se vyznamenává neústupnosti myšlence jednou zachycené, již provádí do důsledku proti všem zákonům světa. Pokládám tyto písně Piskáčkovy za velmi poučné pro každého, kdo se zajímá o rozvoj mladého talentu a přál bych si, aby moje upozornění setkalo se u autora s náležitým porozuměním. Má před sebou budoucnost, bude-li uměti se zachytiti sám v sobě! Bez toho jest všechna technika málo platna. Lituju, že o jeho dvou konkurentech nemohu říci nic bližšího, zvláště o V. Štětkovi, jehož Scherzo (na koncertu konservatoře) přes všechnu svou plynnost nedalo dosti nahlédnouti do umělecké kvality i připravenosti autorovy. Teprve nějaká větší skladba, méně školské faktury, poví nám snad o něm více. Třetí z těchto nejmladších, Meth. Sychra, byl mi z nich všech nejsympatičtější svou uzavřeností proti své všednosti a konvenci. Vystoupil s dvěma skladbami velmi různorodými: sonátou pro varhany a melodramatem s průvodem orchestru. V obou vynikl nad vlastní technickou průpravu konservatoře. Zvláště v melodramatu jeho jemná karakteristika nejenom instrumentální, nýbrž i ryze hudební prozrazovala v něm umělce, nejbližšího moderním směrům hudebním, což vždy právě u mladého umělce cením nejvíce. Doc. Dr. *Zdeněk Nejedlý.*

*

O. Ostrčil: OSIŘELO DÍTĚ (provedeno na druhém koncertu Jednoty pro orkestrální hudby): známý dnes už skladatel vystoupil s novou prací velmi zajímavého rázu. Vybral si známý text lidové ballady a zpracoval jej zcela tak, jakoby měl před sebou balladový text pro umělou skladbu. Tím pak nejlépe ukázal jak opravdovou básnickou cenu lidového textu, tak i svou, mezi hudebníky vzácnou schopnost, nejenom chápati básnickou hloubku v daných officielních „básních", nýbrž odkrývati ji i na místech a ve výtvorech takto dosud vlastně nepovšimnutých. Že se mu za to dostalo výtky, že jeho skladba není dosti „lidová", nemusí se kormoutiti, neboť jest to jistě největší nepochopení celé intence skladatelovy v tomto díle. Vidím v tomto Ostrčilově činu zjev přímo historického významu: stará škola žádala lidovost ve všem, proto se skládaly i umělé skladby lidovým slohem (podle vzoru lidových písní). Dnes pak přijde mladý skladatel a komponuje lidový text umělým slohem hudebním. Jak karakteristický to zjev, že jsme konečně venku ze všeho toho napodobení „lidovosti" a že umělecký zákon dovede vládnout v celé své absolutnosti i v naší hudbě. Hudebně náleží tato skladba Ostrčilova k nejlepšímu, co napsal. Škoda jen, že zpěvní part svěřen byl zpěvačce, pro koncertní podium naprosto nezpůsobilé.

*

NAŠE SMETANOVSTVÍ. Po provedení Prodané nevěsty v Londýně přinesly naše denní listy telegram, že tu mělo toto Smetanovo dílo hlučný úspěch — „dík temperamentnímu výkonu p. Navala v úloze Jeníka". Dovolujeme si skromnou otázku: neměla snad Prodaná nevěsta úspěch dík — Smetanovi, na kterého telegram docela zapomenul?

Pan dr. Branberger (Čas 29. ledna t. r.) vystoupil na obranu Mozartovy Kouzelné flétny proti „hudebníkům, již stěžují si hlavně při této opeře na nudu," při čemž dochází k velmi „zajímavým" prý a tudíž také asi novým objevům, na př., že „moderní posluchač žádá čím dále tím složitější dojem hudební." Pan Bbg. se však nikterak nepočítá mezi tyto „moderní posluchače" a ony „hudebníky", nýbrž jemu jest „dokonalá jednoduchost" Mozartova díla „nejvyšší krásou", jež „bude vždy Mekkou všech zanícených pro ryzí dojmy hudební." Nehledě k historické nesprávnosti tohoto názoru (Mozartova hudba byla při svém vzniku velmi bohatá, neboť žádný velký umělec neviděl cíl svého umění v takové „jednoduchosti", jakou si p. Bbg. představuje), ptám se zajisté s podivem: proti komu to p. Bbg. šermuje? Nebude pak nezajímavo, že tímto „moderním posluchačem" a „hudebníkem" není nikdo jiný než — Smetana, který zjevně se přiznal, že se při Kouzelné flétně nudí, Pan Bbg. ovšem svého protivníka nejmenuje — mohlo by mu to třeba škodit — nýbrž anonymně bojuje proti Smetanovu názoru u obecenstva, neznajícího ovšem, oč jde. Jak patrno, dostává se knittlovština nejen do věci (srovnej odpor p. kritika proti „nervosnosti" moderní hudby, jež tak mnohému chvalořečníku temporis acti kazí chuť k jídlu), nýbrž i do methody (anonymita a „dělání se hezkým" před světem). Vždyť dnes může u nás vycházeti i list, zvaný „Smetana" a věnovaný — knittlovštině.

Doc. Dr. *Zdeněk Nejedlý.*

DIVADLO

ČINOHRA. Obě novinky, jež činohra Národního divadla v poslední době vypravila, míním tím Čechovovy „Tři sestry" a „Zdi Jericha" od Alfreda Sutro, jsou plody různorodých literatur; ona ruské v překladě Prusíkově, tato anglické v Muškově překladě. Obě chtějí líčiti obraz společnosti svých zemí — nebo byly za líčení takové pokládány — a obě měly býti — dle bulletinů divadelních — vypraveny a sehrány dle vzoru tamnějších divadel.

Ale jaký rozdíl mezi nimi! Jaký rozdíl v hodnotě kusů, výpravě a hře! Jsou tím vším tak odlišné, že jen stěží snesou odvážný pokus srovnání, k němuž se mimoděk vnucují.

První z nich jest drama slabosti, jak bychom mohli

REDAKCE A ADMINISTRACE „PRAŽSKÉ LIDOVÉ REVUE"
přesídlila do nových místností redakčních a administračních
v Praze-II., Václavské náměstí 63. Telefon čís. 3714.

Digitized by Google

snad jedním slovem je definovati. Slabosti uvědomělé, osudové. Nebo, lépe řečeno, drama, jehož tragika spočívá v uvědomění vlastní slabosti osob hry, jež zmítávány stále oklamávanými nadějemi, žijí v těžkém ovzduší chaudry a beznaděje. Hra druhá chce býti manifestací síly, tak alespoň vyznívá celý tenor kusu, chce býti výrazem mravního rozhořčení, kárajícího společenské zlořády a hanebnosti. Ale nejen to, ona předstupuje před nás v rouše odpovídajícím pravidelné úpravě hry divadelní, s exposicí špatnou sice, leč přec jen s exposicí, se stoupajícím dějem nešikovně sice, však přec jen stoupajícím, s dějem koncentrovaným na dvě z hlavních osob a celým divadelně rozvrženým aparátem osob vedlejčích, se scenami aranžovanými a šťastným rozuzlením, laciným sice, avšak přec jen šťastným — kdežto drama ruské staví na hlavu všecka ustálená pravidla o stavbě dramatu, kráčejíc v tom ovšem již v domácích tradicích, svou úplně rozpoutanou stavbou, klidně plynoucím, roztříštěným dějem, jenž rozšiřuje se na všechny, nebo skoro všechny, z účinkujících osob a činí je stejně důležitými prvky velkého dramatu, které jako prostý život se před námi rozvíjí a nás svou plasticitou a pravdivostí unáší. A v tom leží cena hry, v umění, s nímž podán tu život, skutečný život s masem a krví. A před ním mizejí všechny pochybnosti a oprávněnosti volné formy dramatu a všechny námitky proti tendenci, výrazu dramatu, jež nechce býti jiným než obrazem uměleckým, obrazem života, nad nímž láska autorova s bolestí tvořícího své postavy se vznáší.

Ostatně vyznívá hra anglická, při vší své pravidelné stavbě a ustálených svých formách, falešným, sentimentalním tonem a v jejích skreslených postavách vidíte stále jen loutky, jež v rukách autorových, pro publikum předem sestrojený děj odehrávají.

Hráno bylo přiměřeně oběma kusům. Ve „Třech sestrách" všeobecně velmi dobře a s pochopením, ve „Zdích Jerišských" slabě, bez chuti a bez nadšení. Ovšem u hry Čechovovy prospěl mnoho ruský vzor. Při komedii anglické vzor bohužel úplně scházel. Neboť pak by byla jistě vypadla lépe výprava kusu a celé chování se a úprava všech těch lordů a ladies, v nichž by byl nikdo nehledal příslušníky kulturní říše Britské.

Dnešní listy oznamují vystoupení slečny Grégrové v neděli dne 3. března. Vystoupí v „Divoké kachně", v roli Hedvíky, kterou s nezapomenutelným uměním před 3 lety vytvořila. Vítáme radostně návrat slečny GRÉGROVÉ, jež po půlleté pause poprvé se opět zjeví na Národním divadle, neboť vystoupení její znamená pro scenu tu návrat bohatého, mnohotvarého a opravdového talentu, plného uměleckého temperamentu a vážného pojímání. —

Fr. Khol.

Z LITERÁRNÍHO TRHU

Registruje Vinc. Červinka.

P. A. Kropotkin: Paměti revolucionářovy. S předmluvou Jiřího Brandesa. Autorisovaný překlad Emanuela Volného. S podobiznou P. Kropotkina. „Knihovny Samostatnosti" sv. 21. V Praze 1906, nákladem Tiskového a vydavatelského družstva „Samostatnosti". Cena 2 K. — Mnohé z toho, co pověděno v této knize, — tak asi praví autor v předmluvě k ruskému vydání své knihy, jež nepořizoval sám, nýbrž jeho dobrý přítel — není pro ruského čtenáře ničím novým. Ale poslední léta zániku nevolnictví, epocha obrození Ruska v letech šedesátých, a konečně následující na to léta sedmdesátá, doba to probuzení se veřejného svědomí v mládeži k ruskému národu zdeptanému a klamanému, právě tyto tři epochy jsou v ruském životě tak významné a vtiskly celému dalšímu vývoji myšlenkovému současného Ruska tak silný ráz, že mnohdy i nepatrná podrobnost z osobního života nebo ze všeobecné nálady má svůj význam, osvětlí epochu lépe, než celé stránky úvah... Nemůže být skromnějšího sebecenění, než jak cení kníže Kropotkin svůj význam a svoji obrovskou práci v rámci prostého, a přec tak úžasně napínavého vypravování vlastních životních osudů. A při tom jeho krásně upřímná a mužná kniha poskytuje tolik cenného vysvětlení k pochopení onoho rozkladného procesu revolučního, který pod vnějším krunýřem absolutistického stroje státního celá desetiletí pokračoval a zachvacoval všecky i nejjemnější a nejvzácnější, dlouho vzdorující orgány. Život vzácného vlastence a všestranně vzdělaného učence probíhá nejdůležitějším obdobím myšlenkového vývoje nové, moderní Rusi, a proto jeho autobiografie trvale bude znamenati jeden z nejdůležitějších a přímo dokumentárních pramenů tohoto vývoje.

*

Jos. V. Sládek: Spisy básnické. Souborné vydání ve dvou dílech. Díl I. Básně. — Jiskry na moři. — Světlou stopou. — Na prahu ráje. — Ze života. — Sluncem a stínem. — Zlatý máj. — Selské písně a české znělky. — Skřivánčí písně. — 1907, nákladem J. Otty v Praze. Cena 6·50 K. — Tlustý svazek, s neobyčejným vkusem vypravený, zahrnuje v sobě první půl, a vlastně větší půl básníkovy činnosti literární. Deset sbírek lyrických je tu sloučeno v celek, z něhož teprve možno v plné síle vyvážiti všechnu ryzost národního tonu, všechnu zpěvnou lahodu, všecku bohatost a čistotu jazyka, i hudbu rythmu a rýmu, jímž Sládek dovedl tak suverénně vládnouti. Od první sbírky básní, vydané v r. 1875, až po slavené a populární jeho „Selské písně a české znělky", vyšlé poprvé v r. 1889, a od té doby několikrát již. Připojeny jsou i dva cykly básní pro děti („Zlatý máj" a „Skřivánčí písně"), dvě z nejlíbeznějších a nejpoetičtějších knížek, které u nás vůbec byly pro děti napsány. — V publikování českých knih básnických je rozhodně novinkou takové vydání souboru celé řady sbírek, jež repraesentují vlastně celou periodu básníkovy tvorby, v jednotném svazku. Přátele ryzí poesie Sládkovy jistě toto novum překvapilo co nejpříjemněji. Zobrazujeť Sládkovo dílo básnické takovou samobytnou a silnou individualitu, které vedle trojice svých vrstevníků Svatopluka Čecha — Julia Zeyera — Jaroslava Vrchlického stojí zcela samostatně a umělecky rovnocenně. — Díl druhý pojme do sebe ostatní vydané sbírky básnické, a s nimi i poesii dosud knižně nevydanou, i vůbec netištěnou. Možno se tedy tím srdečněji těšiti.

*

Adolf Boh. Dostal: Ad vesperascit. Verše. V Praze 1907. Nákladem vlastním. Cena 2 K. — „V podvečer maldosti marného rozeplání" v minulo ještě se ohlédnu naposled... Těmi asi slovy intonuje básník v úvodních verších svojí nové knihy, a jejich smysl určuje i celý tón i obsah knihy, podmiňuje zároveň ráz její i náladu. Skoro výhradně jsou to vzpomínky intimně zbarvené na uplynulé mládí, na odbyté sny a touhy, vzpomínky na krásu a kouzlo venkova, přírodního obrazu. Tesklivost poznání a kouzlo vzpomínky jsou dva elementy, které se tu souhlasně i souzvučně proplétají, traktovány

Digitized by Google

lahodným veršem, trochu melancholickým a někdy až příliš měkce rozcitlivělým. I z těch několika drobných, miniaturních obrázků veršem, jako jsou „Dětem", „V zátiší" a j., dýchne to vždycky skrytým steskem, či aspoň resignovaným gestem. Avšak při své distinguovanosti a jednotné náladě působí celá kniha velmi harmonickou a diskrétní intimitou.

*

Frant. Palacký: Idea státu rakouského. Úvodem opatřil a vydal Dr. Zdeněk V. Tobolka. „Světové knihovny" (redakcí Jar. Kvapila) sv. 558—59. V Praze 1907, nákladem J. Otty. Za 40 hal. — Fundamentální dílko české politické literatury, největší a nejdůležitější politický spis dějepisce a politika Frant. Palackého — vznikl původně jako serie článků, otiskovaných v politickém denníku „Národu" v dubnu a v květnu r. 1865. Hned po vydání článků těch „k žádosti vyslovené se mnohých stran" byly stati ty sebrány v jeden celek a „přehlédnuté od samého spisovatele" byly odevzdány ještě na jaře roku 1865 veřejnosti. Dílko, vzniklé tenkrát v době politicky kritické, v době skomírání kabinetu Schmerlingova a hroucení německého centralismu, v době, kdy Rakousku hrozilo zavedení dualismu, vykládalo a rozvádělo (spíš theoreticky, než prakticky) zásady Palackého, už před tím v roce 1848 a 1849 hájené, že spásou Rakouska jako státu mnohojazyčného jest jenom svobodná federace národů, za úplné rovnoprávnosti národní, to jest: zachování říšské jednoty a zaručení svobodného samosprávného vývoje jednotlivým národnostem. K dílku dějinně důležitému připojeny ještě dopis Palackého sněmu frankfurtskému z r. 1848, kde poprvé tato myšlenka nadhozena, a obdobný článek, napsaný v prosinci 1849 do Havlíčkových „Národních Novin".

*

Pierre Loti: Harémy kouzla zbavené. Přeložil dr. Jiří Guth. „Vilímkovy knihovny" roč. IX., sv. 1.—3. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Cena 3 K. — Je to historie naprosto vymyšlená. Bylo by marno hledati pravé jméno Dženany, Zeyneby, Meleky nebo Andréa, protože nikdy neexistovali. Pravdivou jest jenom vysoká intelektuelní kultura, rozšířená dnes v harémech tureckých, a utrpení, které z ní následuje. Takovým asi ohražením a skoro průvodním listem bezpečnostním uznal za dobré francouzský romanopisec, vynikající stejně neumdlévající fantasií kombinační, jako slohem pružného a barvitého líčení, doprovoditi svoje nejnovější dílo románové. „Harémy kouzla zbavené" znamenají po „Azyiadé" téhož autora, napsané před více než deseti lety, návrat ke staré lásce, znamenají oživené kouzlo mládí, znova prožívané ve vzpomínce. Ani jsme si toho nebyli dobře vědomi, jak jsme se dosud na Turkyni dívali povrchně — snad vlivem četby, či vlivem naprosté odlehlosti ovzduší, — a Pierre Loti znamenitě korriguje názory takřka vžité. Jeho líčení má kouzlo diskrétnosti a vzrušující suggesce, kteréž obě vlastnosti mu dovedou vždycky zabrániti, aby neupadal v banálnosť. Překladu by se dalo leccos vytýkati, v první řadě asi povrchnost, která měla nahraditi lehkou vzdušnost originálu.

*

Marie Calma: Pohádky. Illustroval Fr. Ženíšek ml. 1906, nákladem Edv. Leschingera v Praze. Cena 6 K. — Tři pohádky, vypravované dobře znějícím, místy i zvučným pětistopým jambem, jsou obsahem velmi vkusně, až splendivně vydané knihy. Pohádkový rámec lehce symbolisující formy sladil všecky tři příběhy do stejného tónu, takže tvoří jakýsi cyklus: O králi Osudu — O víle Zlobě — O Pohádce. A ve všech jedná se o moci, kráse a kouzlu lidské lásky, jež hory přenáší, lásky, která podstoupí nebezpečnou cestu do říše krále Osudu (první), lásky, která si i Zlobu podmaní (druhá), lásky, která je tak mocná že možno na vylíčení příběhů otom i závody vypsat (třetí). To všecko byla by tedy pohádková themata trochu příliš prostá a málo podporující fantasii, jaksi to představujeme podmínkou pro pohádkové děje. V „Pohádkách" Marie Calmy tento volný rozlet a žádoucí pohádkové ovzduší nahrazuje a vytváří její veršová forma. Její verše jsou plny, roztoužené a neurčité, chvějivé touhy po jakési vzdálené kráse, po nesmírném dobru, po štěstí vzácné velikosti, po neznámé, ale báječné lásce. Tento motiv se stále vrací v různých obměnách. Neafektované, jemné cítění se ozývá z hladké formy veršové, prozrazujíc mimoděk až příliš zřetelně, že autorčin salon tíhne asi mnohem spíše k intimním veršům čistě lyrického zbarvení, než k široké formě epické, jakou by vymáhalo líčení pohádkové. Dle toho také dopadly její „Pohádky" zcela lyricky, jak dosvědčuje závěrečná pointa, ujišťující, že dřív Pohádky čas nevymře, „dokavad lidé v lásce budou žít, nádhery života se odříkat, a po lásce jen v srdcích zatouží...."

*

Marie Baškircevová: Denník. Dílu I. část 1. a 2. Přeložila Marie Gebauerová. Úvod napsal Karel B. Mádl. „Světové knihovny" (redakcí Jar. Kvapila) sv. 560—562. a 563—565. Nákladem J. Otty v Praze, 1907. Po 60 hal. — Do bohatých zásob „Světové knihovny" přibývá „Denníkem" Marie Baškircevé (říkat Baškircevová, je monstrum!) vzácná kniha světové pověsti. Maria Konstantinovna Baškircevá ruská malířka zvučného jména, která stejně geniálně vynikala v hudbě, jako v malířství nebo v cizích jazycích, jež ovládala již v útlém mládí s podivuhodnou schopností, byla žena, jejíž denník, psaný francouzsky („Journal de Marie Bashkirtseff") od r. 1873 (začala jako dvanáctileté děvče) až do r. 1884 (Baškirceva zemřela v Paříži 31. prosince 1884, ve věku teprve 24 let!) je překvapujícím obrazem vlastní dívčí duše. Zcela neobyčejná, v pravdě geniální duševní samostatnost a umělecká vyspělost dívčí duše vytvořila tu ve svém „Denníku" dílo jedinečné ve světové literatuře. Bylo by zbytečno citovati závažné výroky slavných lidí o této knize. Vyslovili se o ní nadšeně a s obdivem Gladston, André Theuriet, Marholmová, Maupassant a snad celá desítka ještě jiných. Avšak dobře připomíná prof. K. B. Mádl ve svém úvodním slově k českému překladu, že takovou knihu líp je čísti, než se o ní nadšeně rozhovořovati. Zaslouží toho pro vášnivou energii, vřelou touhu po pravdě a životě, která z ní vyzařuje.

*

M. Pernica: Hrsť belletrie. 1907, nákladem Emanuela Stivína v Praze. Cena neudána. Malá knížka s několika jen belletristickými črtami, patrně debut autora, jehož jméno se tu a tam sympaticky kmitlo v časopisech. Ve všech je snaha po určitém a osobitém tónu, realisticky jasná kresba detailu. Zvlášť malá kresbička, či studie „Před katastrofou" (Studie tato vyšla v zábavné příloze v 1. č. I. ročníku našeho listu.) prozrazuje autorův temperament v tom, jak do dvou stránček dovede zhustiti situaci společnosti uzavřené v kupé vlaku, řítícího se do katastrofy. Tato nutnost a hospodárnost slohová je prozatím nejpříznivější stránkou knížky.

Digitized by Google

Ústřední banka českých spořitelen

v PRAZE: I., Ovocná ulice 15.

TELEFONY: čís. 3081., 3325.

Pokladniční místnosti na rohu Ovocné ulice a Ferdinandovy třídy, telefon čís. 3686.

Filiálka v Brně: Ferdinandova ul. 29. Telefon čís. 1277.

Společná adr. telegramů: **SPOROBANKA.**

Filiálka ve Vídni: I. Wipplingerstr. 22. Telefon čís. 12.017.

ÚSTŘEDNÍ SPOJENÍ PENĚŽNÍCH ÚSTAVŮ CELÉ ŘÍŠE.

Obchody bankovní a peněžní všeho druhu, dle stanov.

Zápůjčky komunální

vyřizuje výhodně a rychle. Na základě tom vydává a přenechává

4% bank. dluhopisy,

jež dle zákona slouží

k uložení peněz sirotčích, pokladen, fondů, kaucí atd.

Oddělení pro půjčování cenných papírů na

vadia a kauce.

VKLADY

na knížky, pokladniční poukázky a běžný účet, úrokuje 4% až 4¼%.

Úvěry eskontní peněžním ústavům.

Provádí právě

zvýšení vlastního akc. kapitálu (IV. emise)

a přijímá přihlášky upisovací.

Prospekty na požádání.

Splátky možno činiti kdykoliv, na zvlášť povolené zúročení **4½%** **4½%**

Bližší ochotně sděluje

Ředitelství.

PRAŽSKÁ ÚVĚRNÍ BANKA V PRAZE.

Pozvání

ku

37. řádné valné hromadě

pp. akcionářů Pražské úvěrní banky,

která konati se bude v Praze

v úterý 5. března t. r. o půl 11. hod. dopolední v zasedací síni Pražské úvěrní banky, Ovocná ul. č. 17.

POŘAD JEDNÁNÍ:

1. Zpráva výroční za rok 1906.
2. Zpráva přehlížitelů účtů za rok 1906.
3. Usnesení o rozdělení čistého výtěžku.
4. *a*) Volba 2 členů správní rady.
   b) Volba 3 přehlížitelů účtů.

V Praze, dne 16. února 1907.

Za správní radu:

dvorní rada prof. dr. **Gabriel Blažek,** předseda.

Dle odstavce 15. stanov má právo hlasovati ve valné hromadě každý akcionář, který akcie své do 24. února t. r. inklusive deponuje buď u pokladny Pražské úvěrní banky v Praze neb u pokladen její filiálek v Kolíně, Olomouci a Lvově, a přísluší na každých deponovaných 5 akcií jeden hlas.

Na Moravě není mistra houslaře,

proto se obraťte na

mistra LANTNERA v Praze,

Václavské náměstí.

Nechte sobě předložiti housle i s duší akustickou za 10 zl. Nové HOUSLE v jeho dílně upravené zašle Vám od 10 zl. výše. STRUNY možno jako vzor objednati. Prof. ŠEVČÍKA vysoké podbradky 5 K, kobylky, aluminiové D a G florentinské po 2 K.

Z Cařihradu dovezl mnoho vzácných houslí.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskl ALOIS WIESNER v Praze, knihtiskař České Akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění. — Papír ze skladu SPOLEČNOSTI PRO OBCHOD A PRŮMYSL PAPÍRNICKÝ G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 4. PRAŽSKÁ ROČNÍK III.

LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

DUBEN. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. - Telef. č. 3714. R. 1907.

Dr, O. Theer:

HANA KVAPILOVÁ.

Hořký, ale nezměnitelný fakt: soudobé české divadlo ztratilo svoji největší umělkyni. Tolikrát dala nám ochutnat opojné víno svého tvůrčího vznětu, v tolika postavách, do nichž vtělila neutuchající plamen své herecké vášně, viděli jsme ji na scéně. Je to podivuhodná umělecká činnost a náhlý skon, uprostřed mezi vítězstvími již vybojovanými a těmi, k nimž se chystala, obohacuje její postavu ještě o nový rys: kus uměleckého heroismu je v této smrti takořka na otevřené scéně.

Její umění mělo v sobě dvojí sílu: voji niternost a podivuhodnou schopnost nepřetržitého vývoje. Nepatřila nikdy k těm, které na scéně hledí upoutat pozornost způsobem jen a jen vnějším, které jsou herečkami především proto, aby se líbily. Cíle, jež si kladla pí. Kvapilová, tíhly nesrovnatelně výš. Byla ženou jemné citové a myšlenkové kultury, milovala moderní umění každým svým nervem, ať šlo o knihu básní, zajímavý obraz či umělecký bibelot. Vnější i vnitřní svět byl u ní spojen ve vzácném souzvuku a nalézal se vzájemně v nepřetržitém vztahu. Milovala krásu, ať šlo o několik v kytici sepjatých květů či o úpravu příbytku. A tuto lásku přenášela — a možno říci zmnožovala — na jeviště.

Paní Kvapilová byla členem Národního Divadla od roku 1888. Obor úloh, které jí v prvních letech byly svěřovány, lišil se velmi od těch, v nichž jsme si ji navykli nyní vídat. Ale i tu vymohla si živého uznání na př. v Královně loutek. Jeden karakteristický rys možno pozorovati již hned na začátku: třeba že úlohy ty neodpovídaly jejímu uměleckému naturelu, pracovala na nich s houževnatostí, která se u jiných vyskytuje jen tehdy, dostalo-li se jim k činnosti pole, jež je ve shodě s jejich hereckými sklonnostmi. Paní Kvapilová vyvinula však hned na počátku své tvůrčí činnosti přísnou uměleckou disciplinu: dovedla ovládat svoji výkonnou schopnost a tam, kde role byla jí příliš odlehlá, aby ji mohla vytvořiti přímou intuicí, nahradila to svojí intellektuelní, přemýšlivou pružností a hloubkou.

Vlastní umělecká činnost pí. Kvapilové, ta, kterou poznamenala nezahladitelnou světlou svojí stopou, spadá v dobu realistického dramatu a toho, které po něm následovalo. Diva-

Digitized by Google

delní technika se změnila: po vnější, za effektní virtuositou se honící, vyrostlo úsilí nitrného podání. jež více než líbivostí, rozechvívalo diváka pravdivostí vystižení. A tu objevila se interpretka, které tato dramatická forma měla zapotřebí: byla to pí. Kvapilová. Nevyčtu všech jejích rolí: zmíním se toliko o jedné, v níž projevila v úžas přivádějící schopnost intuice: míním úlohu Míny v Hilbertově V i n ě. Její výkon byl tu tak živý, tak z duše vytrysklý, že skoro uniká analyse. Gesty uvedenými na minimum, hlasem, jenž se vyhýbal jen zdání affektace, s úzkostnou spořivostí všech vnějších prostředků vytvořila postavu tak originální a při tom tak typickou, že divadelní illuse měnila se ve žhavě vyvřelý život.

Nespokojila se svým úspěchem a tvořila dál, hledala nové tóny. Byla v ní ohromná síla vývojové možnosti, síla, jež se neustále obnovovala ve své bohaté mnohotvárnosti. Čím se požadavky kladené na herce stávaly subtilnějšími, čím více bylo nutno obraceti se od povrchu ku nejintimnějšímu zašeří lidské duše, tím jakoby rostla křídla jejího nadání. Kde jiní naráželi na nepřekonatelné překážky a klesali k zemi, vyvíjela se od roku k roku, od role k roli. Ostatně spojovalo ji s moderním dramatem i hluboce spřízněné naladění její bytosti. Není u nás herečky, jež by pro bolest a ethické cítění člověka dnešku měla tolik porozumění a vroucí lásky jako právě ona. A tak podařilo se jí vytvořit dvojici povah sobě tak protilehlých a v jádře přec jen vyjadřujících dvojí tvář dnešního naladění, jako je Ellida Wangelova v Ibsenově P a n í z n á m o ř í a Máša Prozorová v Čechovových T ř e c h s e s t r á c h. V těchto rolích rozlévala kolem sebe kouzelnou moc svého nanejvýš jemného, lyrického podání. Kreslila duši rozvrácené, rozčarované ženy, ale při tom s jakou holubičí něhou, s jakou láskou pro každý detail, jímž bylo lze naznačit ušlechtilý základ toho chorého nitra. Jako Ellida dávala nahlédnouti divákovi až na dno lidského srdce, tam, kde se upřádá tajemství lásky a nenávisti, kde se rodí ten zvláštní cit „silný jako smrt". Tóny hrůzy, ne romantické, ale hrůzy před sebou samým, zazněly tehdy nezapomenutelně s jeviště. Paní Kvapilová byla jakoby stvořena vytvořit tyto nekonečně jemné bytosti, u nichž hlavní linie unikají, jichž tragiku lze spíše vycítit než vyslovit, které jsou složeny z tisícerých drobných odstínů psychických a hrají tisícerými barvami jako les v jeseni. Její Ellida a Máša zůstanou vrcholnými body tragiky, které dostihla.

Vedle těchto postav tak složitých a tak trpících, projevilo se její umění v kresbě povah prvým velmi vzdálených: Mladá dívka, šelmovská, s duší jako lesní pramen čistou, s ostrým jazýčkem, čtveráckým duchem ve tváři, prozpěvující, bezstarostná; nebo dívka, přes noc rozkvetlá v ženu, prostého srdce, jatého láskou tak, že puká a šílí. V prvém případě je to Princezna z B y l j e d n o u j e d e n k r á l nebo Blažena z M n o h o p o v y k u p r o n i c z a n i c; v druhém Shakespearova Ofelie, Goetheova Markéta, Zeyerova Mahulena. Vypravuje se, že v horečkách posledních hodin blouznila o jednom: že nebude již hrát v dramatech a ponechá si jen veseloherní úlohy. Fakt sám zdá se mi u povahy tak založené jako ona nanejvýš přirozený: přístupnost bolestným dojmům dostoupila u ní takové síly, že ohrozila její duševní i tělesnou rovnováhu. Hleděla se zachránit útěkem k úsměvnému jaru života — a nadarmo. Cosi z trpícího překypění zůstalo tak i na těch nejbezstarostnějších postavách, jež vytvořila: jejich štěstí zdá se být vykoupeno bolestí a jejich veselí nemá bezuzdné nespoutanosti. Měl jsem vždy pocit, jakoby smích se tu co chvíli hrozil zlomit v bolestný vzlyk.

Digitized by Google

Výkony pí. Kvapilové daly se těžko karakterisovat přesným nějakým vymezením. Byly povahy fluidní, ne plastické. Nenanášela barvy ale odstíny. V paměti nezůstává po ni ani tak ostrý relief žen a dívek, které hrála, jako spíše ovzduší, určitý tón, jisté gesto, jímž dala nahlédnout do nitra. V tom ohledu je na místě a nepostrádá zajímavosti srovnání s p. Vojanem. Oba asi v stejném období zkusili svoje síly v realistickém dramatu. Ale zatím co pí. Kvapilová zůstala věrna této dráze, přenesl se p. Vojan do jiného světa, světa velkých gest, markantních fysiognomií, mohutného a výbojného rozpjetí celé bytosti a právě zde ukázal se nám ve své oslňující bohatosti. Byla všemi nervy připoutána ku současnosti a ztrácela na výraznosti, měla-li se přizpůsobit jinému, historickému pojetí. P. Vojan naopak našel sebe právě tam, kde se od sebe, od svého osobního já nejvíce vzdaloval. Možno-li pojmenovat toto pojetím objektivním, ono subjektivním, měli jsme na naší scéně dva mohutné představitele obojího směru. Dnes zbyl tu pouze jediný, a nemá-li herecký subjektivismus na Národním Divadle zcela upadnouti, nevidím jiné možnosti než použíti bohatého uměleckého fondu slečny Grégrové.

Zesnulá milovala divadlo vášnivě, i tehdy, když trpké zážitky nutily ji mluvit o něm s netajenou hořkostí. Studovala neustále, kupila pozorování na pozorování, nelitovala sebe delší cesty, aby se seznámila s vynikajícími divadelními výkony na cizích jevištích. Při své bohaté a vyjemnělé intelligenci a nepřetržité disciplině technických prostředků svého umění podala tak vzácný příklad výše, k níž česká dramatická umělkyně může dospěti. Splnila všechny předpoklady, rozvinula všechny možnosti. Co krásnějšího lze říci?

Paní Hana Kvapilová, rodem Kubešová, byla, před svým engagementem u Národního Divadla, členem Národního Divadla v Brně a Švandova na Smíchově. Na naší první scéně domohla se rozhodného úspěchu jako královna Eliška ve Vrchlického Noci na Karlštejně (ve svazku je od 1. června 1882). Roku 1894 provdala se za Jaroslava Kvapila. Rolí, které jako člen Národního Divadla vytvořila, je řada příliš obsáhlá, než aby bylo lze vyčísti je všechny. Stůjtež zde tyto: Marie Antonovna (Revisor), Athena (Pomsta Catullova), Markéta (Zvikovský rarášek), Boženka (Směry života), Anna (Otec), Panthalis (Midasovy uši), Vrchlického Marie Calderonova, Hela (Jiný vzduch), Axiocha (Tantalův smír), Cherubin (Figarova svatba), Alenka (Kolébka), Elisa (Bezectní), Levóna (Sulamit), Rebekka (Z dob růžového jitra), Nora Ibsenova, Schillerova Marie Stuartka, Kvapilova Pampeliška; další role: v Maškově Dcerušce hostinského, Fuldově Talismanu, v Svobodově Olze Rubešově, Tolstého Měšťácích, Björnsonově Nad naši sílu, pak v Knížatech, Třetím zvonění, Majiteli hutí, Tragedii člověka, Domovu, Haničce, Monně Vanně, Rosmersholmu. — Pohostinsky vystoupila v Plzni, Brně, Moravské Ostravě, Záhřebě, Vídni, Bělehradě. Z literárních prací vyčítáme: studii o Betty Henningsové otisknutou v „Ženských listech" a překlad srbského dramatu Pustina.

Digitized by Google

Doc. Dr. Eduard Babák:

Z NAUKY O DĚDIČNOSTI.

V nové době počíná se stále s většími úspěchy podnikati výzkum dějů životních, které se ještě přede dvěma, třemi desítiletími zdály nedostupny pokusnému bádání. Úkazy oplození, dědičnosti, bastardace atd. stávají se stále více předmětem experimentálních prací, kdežto o nich do nedávna bylo jen všeobecně uvažováno, bez příslušného podkladu zkušeností.

Tento článek chce ukázati na některé pozoruhodné výsledky těchto nových pozorování a pokusů.

1. Těla vyšších živočichů a rostlin skládají se z pečetných a přerozmanitých buněk; každá buňka skládá se z těla buněčného a jádra; jádro má vztah k výživě těla buněčného a zvláště k množení buněčnému, „dělení": po rozpůlení jádra rozdělí se tělo buněčné na obě jádra, i povstanou dvě buňky.

Množení těchto velikých mnohobuněčných těl děje se obyčejně odloučením nepatrné částečky z celého těla, rozplozovací buňkou (rozplozovacím elementem). Při nepohlavním plození stačí jediná rozplozovací buňka, aby se z ní nenáhlým vzrůstem a vývojem vytvořil nový ústrojenec, veskrze podobný tělu svého rodiče.

U vyšších živočichů a u člověka jde o množení pohlavní. Dva rozplozovací buněčné elementy, odloučivší se z těl dvou jedinců, už zevně jakožto různá pohlaví se lišících, splývají v zárodek, z něhož pak roste a se vyvíjí nový jedinec, jevící znaky obou rodičů. Tyto dvojí rozplozovací částice, pohlavní elementy rozlišujeme v samičí element čili vajíčko, a samčí element čili spermatozoon.

Samičí rozplozovací buňka — vajíčko — bývá kulovitá buňka, chovající často ve velikém těle buněčném množství výživných látek (žloutku). Spermatozoon naproti tomu bývá statisíckráte i millionkráte menší než-li vajíčko; jeho hlavička je tvořena hlavně jádrem buněčným, tělo buněčné jest u něho zcela nepatrné: leda tenká vrstvička protoplasmy při jádře a bičík, jehož vlnitým pohybem se pohání spermatozoon hlavičkou vpřed.

Spermatozoon vyhledává vlastním pohybem vajíčko a splývá s ním: to je t. zv. oplození. Vajíčka ryb i obojživelníků bývají oplozována ve vodě a vyvíjejí se pak veskrz mimo tělo samičky; u ssavců oplození i vývoj zárodku probíhá v těle matčině. Zárodek vyživuje se zprvu živnými zásobami vajíčka, později buď samostatně (jakožto larva) vyhledává si potravu, anebo živí se z těla matčina (jakožto plod u ssavců); u ptáků a plazů je ve vajíčku tak značná zásoba živných látek, že vystačí k úplnému vývoji mladého jedince.

2. Nový jedinec, který znenáhla roste a se vyvíjí z oplozeného vajíčka, jeví veškeré význačné vlastnosti daného druhu: podobá se svým rodičům, od nichž podědí i zcela podružné jemné zvláštnosti rodinné, individuální. Tak na př. u člověka dítě má veškeré podstatné vlastnosti lidské, i znaky plemene svých rodičů, i znaky rodiny, i speciální zvláštnosti svých rodičů (na př. charakteristický tvar nosu, chrupu, nebo bílou kadeř na určitém okrsku hlavy; rovněž se dědí zvláštní způsob pohybů, řečí, i zvláštnosti duševní, ba též některé choroby atd.).

Zvláště pozoruhodno je zkoumati znaky sourozenců. Nejvyšší míra podobnosti vyskytuje se tu u tak zvaných „identických dvojčat", vzácných celkem případů, kdy, jak už název označuje, sahá podobnost sourozenců k zaměnění; jde takřka o jedinou bytost ve dvojím vydání. Tato dvojčata jsou téhož pohlaví a shodují se do nejjemnějších znaků tvarových, výkonných, duševních, i chorobných. Žijí-li ve stejných životních podmínkách, podléhají ve stejnou dobu stejným chorobám a t. p.

Na podkladě některých zkušeností výzkumných zdá se, že opravdu takováto dvojčata vznikají z téhož, původně jediného zárodku.

Digitized by Google

U mnohých živočichů daří se snadno z jediného oplozeného vajíčka na počátku jeho vývoje rozpůlením zárodku způsobiti vývoj dvou jedinců místo jednoho; ba podobnými pokusy podařilo se na př. u mořských ježků dostati z jediného oplozeného vajíčka čtyry, osm i více přiměřeně menších dokonalých larev.

Myslíme-li si, že vlivem nějakých okolností nastane u lidského zcela mladého zárodku rozpůlení jeho těla, může se každá část vyvinouti ponenáhlu samostatně v dokonalého jedince, i povstanou z téhož jednotného původně základu dva sourozenci, pochopitelně až do nejmenších podrobností shodní.

Obyčejná dvojčata nebývají už do té míry podobná, jako „identická dvojčata", ačkoli se navzájem zase více podobají, než-li sourozenci po sobě se rodící: neboť povstávají z vajíček, která uzrála v téže době a byla oplozena spermatozoy vytvořivšími se rovněž v téže době za stejných podmínek v pohlavních žlazách otcových. Následně se rodící sourozenci vyvíjejí se z pohlavních elementů, vzniklých v oddálených obdobích časových, za podmínek více méně různých.

Tak lze odstupňovati podobnosti dětí dále: menší stupeň podobnosti mají sourozenci, pocházející z téhož otce, jenž pojal za ženy po sobě dvě sestry; ještě více se různí děti dvou otců oženivších se se dvěma sestrami atd.

3. Tyto všední zkušenosti o podobnostech dětí k rodičům tvoří základ problemu dědičnosti: s hlediska přírodovědeckého vzniká otázka, jakým způsobem přenášejí nepatrné částečky, odloučivší se z těl rodičů — rozplozovací elementy, vajíčko a spermatozoon — veškeré netoliko druhové a rasové, nýbrž i rodinné a individuální vlastnosti rodičů na potomky.

Oba rodičové mohou stejnou měrou přenášeti svoje individuální vlastnosti na děti: tyto jeví rozmanité kombinace znaků svých rodičů (po případě rodičů rodičů atd.); některé dítě převážně, skoro výhradně se podobá jednomu z nich, jiné jeví spíše směs znaků obou atd. Tato zkušenost nabývá zvláštního významu, jestliže si vzpomeneme, že samčí a samičí element rozplozovací se značně velikostí různí: rovnomocnost dědivé působnosti zřejmě svědčí o tom, že velikost (massa) pohlavních elementů jakožto hrubých celků má význam podružný.

Různá velikost obojích elementů pohlavních je podmíněna, jak výše uvedeno, tělem buněčným, jež jest u vajíčka ohromné, u spermatozoa nepatrné. Bylo by tedy možno pomýšleti na to, že v obojích elementech je nějaký útvar přibližně stejné velikosti, jenž je takřka „nosičem dědivé látky". Skutečně jádro vajíčka i jádro spermatozoa jsou útvary téměř naprosto rovnomocné, velikostí, útvarem, výkonností atd. Tudíž vzniklo učení, že „dědivá hmota", podmiňující přenášení vlastností rodičů na potomky, jest obsažena v jádrech pohlavních elementů. Tento názor je podepřen velmi jemnými výzkumy o různých tvarových přeměnách jader pohlavních elementů při jich vznikání, při oplození atd. Když splyne spermatozoon s vajíčkem, dojde k t. zv. nitrobuněčnému oplození: jádro samčí postupuje k jádru vaječnému a splyne s ním v jednotné jádro; jádrové hmoty se tedy smísí. Také všeobecné zkušenosti o poměru mezi jádrem a tělem buněčným přinášejí oporu: jádro zdá se býti ředitelem výživných činností těla buněčného, rovněž jako má obzvláštní úlohu při dělení buňky, jevíc tu nápadné úkazy útvarné atd.

Z jaderné hmoty pak hlavní význam byl přisouzen t. zv. chromatinové hmotě, barvící se basickými anilinovými barvivy; při dělení buňky, zrání pohlavních elementů a oplozování (splývání jader pohlavních) objevuje se tato chromatinová hmota v určitém počtu tělísek, t. zv. chromosomů, a to u každého druhu v počtu stálém se vyskytujících. V těchto chromosomech jaderných, tak nápadně se jevících, spatřována byla tedy do nedávna vlastní, zhuštěná „dědivá hmota". Splynutím jader vajíčka a spermatozoa nastává při oplození smíšení chromosomů, „nosičů dědivé hmoty"; oplozené vajíčko má jádro smíšené ze dvou jader, pocházejících z různých jedinců; zárodek a jedinec odtud vznikající jeví směs vlastností obou rodičů.

Digitized by Google

4. Nedávno staly se tyto poměry přístupnými pokusům. U některých živočichů, zvláště ostnokožců (mořských ježků, hvězdic atd.) lze provésti přesné a podrobné výzkumy o významu jaderné hmoty pro vývoj, o míšení znaků různých druhů (bastardaci) atd.

Za jistých podmínek je možno u vajíček bez oplození vzbuditi vývoj: jde o t. zv. umělou parthenogenesu. Je zřejmo, že jádro vaječné beze splynutí se samčím stačí k vývoji zárodku; to ostatně ukazují různí živočichové, na př. korýši, hmyz atd., kde jednak oplozená, jednak neoplozená vajíčka (přirozenou parthenogenesou) vyvíjejí se v dokonalé jedince.

Jestliže se z vajíčka uměle odstraní jádro, a jestliže takovéto bezjaderné vajíčko se oplodní spermatozoem, může nastati vývoj v normální larvu: tato larva má tedy toliko jádrovou hmotu samčí, která stačí o sobě, bez jaderné hmoty samičí k vývoji mladého jedince. Těmito pokusy je tedy potvrzena rovnomocnost samčího a samičího jádra, pokud jde o podmínění vývoje zárodku.

Tyto pokusné zkušenosti, mnohonásobně potvrzené, umožnily další výzkum. Nastala otázka, jaké znaky bude jeviti larva, která se vyvine z vajíčka, jehož jádro bude uměle odstraněno a nahraženo jádrem spermatozoa cizího druhu. Jestliže v jádře vaječném jest obsažena „dědivá hmota" daného druhu *A*, pak vajíčko toto zbavené jádra a tedy „dědivé hmoty" *A*, oplozené cizím spermatozoem druhu *B*, musí se vyvíjeti v larvu mající znaky *B*: neboť by tím byla vajenčému tělu takřka vočkována cizí hmota jaderná, chovající „dědivou hmotu" *B*.

Avšak tento pokus (oplodnění bezjaderného vajíčka mořského ježka spermatozoem lilijice) způsobil překvapující důsledek: ačkoli vajíčko ježčí (*A*) pozbylo vlastní hmoty jaderné a dostalo jadernou hmotu lilijice (*B*), počal se přes to vyvíjeti zárodek mající význačné vlastnosti ježčí (*A*). Odtud plyne, že nelze prohlašovati jádro za výhradného nosiče „dědivé hmoty"; beze vší pochyby má tělo vaječné stejně důležitý význam při oplozování jako jádro.

5. O významu těla vaječného pro vývoj nasvědčují velmi mnohé jiné pokusy. U různých živočichů nastává po odstranění části těla buněčného u oplozeného vajíčka vývoj úchylný: na př. nevyvinou se určité ústroje zárodku. Zřejmě tedy nestačí neporušené jádro k normálnímu vývoji, nýbrž je třeba také neporušeného, po jistou míru nezmenšeného těla vaječného.

Jádro a tělo buněčné mají navzájem velmi těsné vztahy, a nelze vlastně říci, že buď jádro anebo tělo je důležitější součástí buňky; o tom bylo znenáhla podáno množství dokladů. Avšak dosavadní theorie dědičnosti či lépe „dědivé hmoty" příliš výlučně prohlašovaly jádro a zvláště chromatinovou hmotu jadernou za vlastního činitele při přenášení vlastností děděním.

Uvedenými pokusy, za nimiž záhy budou následovati jiné, je pravděpodobně vůbec otřesena theorie „dědivé hmoty". Není třeba si představovati, že přenášení vlastností z rodičů na potomky je podmíněno nějakou zcela specifickou „dědivou látkou, hmotou", uloženou v určité části vajíčka a spermatozoa. Naopak se zdá, že představa takovéto zvláštní „dědivé hmoty" přivádí množství nadmíru obtížných a zbytečných problemů. Myslíme-li si, že by byla schopnost přenášeti veškeré vlastnosti daného druhu vázána na jistý kousíček jaderné hmoty (což je samo sebou vlastně nepředstavitelno: jak by byla architektura dospělého těla, ponenáhlým vývojem vznikajícího, obsažena v beztvárném kousku chromatinové hmoty?) — povstávají otázky, jak se tyto vlastnosti, tajemně v kousíčku jaderné hmoty „shuštěné", rozkládají a rozdělují při vývoji zárodku, a opět „shušťují" do rozplozovacích elementů nového jedince atd.

Jsme na prahu nových objevů v tomto rozsáhlém odvětví moderní fysiologie. Je předčasno pokoušeti se už dnes o formulaci všeobecné theorie dědičnosti, kdy zbývá většinu potřebných zkušeností teprve učiniti. Současně s těmito pokroky ve výzkumu drobnohledných podmínek jevů dědičnosti, z nichž na některé tento článek upozorňuje, konají

Digitized by Google

se napořád nové objevy v jiných oborech fysiologie dědičnosti. Výsledky různosměrných bádání bude možno až po letech sloučiti ve všeobecné věty.

Dr. L. Langer:

SJEZD NA OCHRANU ZANEDBANÉ MLÁDEŽE.

První rakouský sjezd na ochranu mládeže minul se značnou měrou cílem. Nelidovost a s ní zároveň nedostatek pravého porozumění pro potřeby lidových vrstev, jak jsme to vytkli minule přípravnému výboru tohoto sjezdu, jevila se též u valné části účastníků jeho. Většinu účastníků sjezdu tohoto tvořili zkostnatělí byrokrati, kteří jen z úřední povinnosti snažili se projevovati zájem o odstranění dosavadních zlořádů a vedle nich tvořila publikum sjezdu, vedle nepatrného hloučku těch, kdož se o nápravu poměrů dosavadních opravdově zajímají, bohatá německá buržoasie a šlechta. Šlechtici, kteří na svých velkostatcích platí lidem za 15hodinnou úmornou práci 40 haléřů denní mzdy, kteří místo škol zřizují lihovary a pivovary, rádi blýskají se před veřejností sociálně politickým smýšlením a hrají sobě na sociálně spravedlivé.

Jednání sjezdové vypadalo také podle toho. Sjezd nemůže býti lépe charakterisován nežli právě dvěma událostmi, že totiž předsednictvo jeho potlačilo návrhy na protest proti nekulturnímu jednání, s jakým počíná sobě germanisační úsilí pruské vlády oproti polským dítkám a stejně další protest proti jednání rakouského ministerstva vyučování, jež odmítá přinutiti vídeňskou obec k tomu, aby pro deset tisíc českých dítek ve Vídni zřídila školu s vyučovacím jazykem jejich národnosti.

Přirozeně nutno dívati se se značnou skepsí též na sociálně politické svědomí naší byrokracie. Jest sice pravdou, že ministr spravedlnosti dr. Klein a vedle něho řada jiných byrokratů pronesli na sjezdu řeči plné sociálně politických záchvatů a slibů, ale kdo zná, jak nelidovou, ba namnoze protilidově smýšlející je rakouská byrokracie, ten ví, že sliby příslušníků její nelze bráti za bernou minci. Vždyť poručenští soudové mohli by i za dnešního stavu rakouského zákonodárství velmi často postarati se o záchranu dítěte, o něž pečovati jsou dle zákona povinni a mís o toho projevují apathii, vyřizujíce záležitosti sobě s řemeslnou chladností a bez jakéhokoli zájmu. Měl jsem ve své praxi případ, kde poručenským soudcem u jednoho z okresních soudů v Praze schváleno soudní narovnání, dle něhož měl zámožný nemanželský otec veškeré nároky matky i svého nemanželského dítěte vyrovnati obnosem 300 korun. Matka dítěte tohoto byla švadlena a stížena srdeční vadou a obnos 300 K měl dle názoru poručenského soudce stačiti k tomu, aby za něj postaráno bylo o výživu, vychování a zaopatření dítěte až do té doby, kdy se samo bude moci vyživovati. Tato ukázka stačí zajisté k tomu, abychom proniknuti byli myšlenkou, že vedle reformy zákonodárné jest potřebí též reformy soudnictví. Soudnictví naše musí státi se lidovějším musí míti více zájmu a porozumění pro sociálně-politické svoje úkoly. Změny v těmto směru musí doznati, jak studijní řád našich právnických fakult, který tvoří theorický podklad pro povolání advokátů a soudců, tak i řád jednací a system veškerého soudnictví. Vědy sociologické jsou v dnešním studijním řádu právnických fakult v pravém slova smyslu popelkou a za dnešních byrokratických poměrů a obmezování svobody přesvědčení jest u soudce téměř vyloučen opravdový zájem pro potřeby dělnického stavu.

Cennou památku po sjezdu tomto tvořiti budou publikace sjezdové. Stejně jako celé jednání sjezdové rozvrženy byly ve tři skupiny, totiž t zv. ochranu mládeže, jež měla do sebe pojmouti veškeré reformy rázu čistě administrativního, kdežto druhá skupina věnována byla otázce organisace výchovy a péče o mládež. Bylo tu pojednáváno o otázce, jakým způsobem měla

Digitized by Google

by veřejná správa a moc zakročiti, aby ohrožené dítky i mladistvé osoby zachráněny byly před zkázou. Třetí skupina pojednání a příspěvků věnována byla otázce zajisté velmi důležité, totiž reformě trestního práva, pokud jde o osoby mladistvého věku.

Nejobsažnější a nejvýznačnější jest skupina prvá, věnovaná povšechně ochraně mládeže. Obsahuje především pojednání ředitele vídeňského nalezince dra Riethra a ředitele pražského nalezince dra Dvořáka a j. o tom, jaká opatření měla by podniknuta býti na ochranu dětí, jež jež nalézají se v zaopatření osob třetích. Pojednává se tu též o tom, mají-li práva a povinnosti poručníka přeneseny býti na korporace a ústavy, v jejichž péči a zaopatření se dítko nalézá. Většina pojednání vyslovila se v otázce této zcela správně kladným způsobem. Sekretář ministerstva spravedlnosti dr. Schauer navrhuje zřízení zvláštních samosprávných úřadů, jež by soudům nápomocny byly ve vykonávání poručenské pravomoci. Odborníci v právu trestním professor dr. Lamasch a docent české fakulty právnické dr. Miřička navrhují zvláštní přísné trestní předpisy na ochranu duševní i tělesné integrity dítek. Též se stanoviska zdravotního požadují se, pokud jde o ochranu mládeže, pronikavé reformy. Fysiologické zvláštnosti tělesné konstrukce dítek mají dojíti náležité pozornosti.

Ve skupině druhé, věnované výchově a péči o mládež, zaslouží obzvláště zmínky studie docenta vídeňské university dra Reichra, který jest horlivým a úsilovným pracovníkem pro péči o zanedbanou mládež v Rakousku. Ve studii své podrobil dnešní právní stav v tom směru důkladné kritice a podává jím vypracovanou a odůvodněnou předlohu zákona na ochranu zanedbané mládeže.

Ve skupině třetí, věnované zvláštnímu trestnímu právu pro osoby mladistvého věku, podáva professor černovické university dr. Lenz porovnávací studii o trestním právu pro osoby mladistvého věku a to jak se stanoviska práva hmotného, tak i po stránce formální. Výklady jeho doplňuje dr. Baerenreither, který nedávno vydal objemnou knihu o zvláštních dětských soudech a opatřeních na ochranu zanedbané mládeže v Severní Americe, v tom směru, že podává návrh na zřízení vzorných vychovávacích ústavů pro mladistvé pachatele trestných skutků.

... NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ ...

BILANCE BANK.

ÚSTŘEDNÍ BANKA ČESKÝCH SPOŘITELEN.

Ve službách dobré myšlénky hospodářské kráčela „Ústřední banka českých spořitelen“ po celý rok pochodem vítězným.“ Tato slova, kterými počíná Zpráva Ústřední banky, budou se snad leckomu zdáti nadsázkou, avšak stačí jen prohlédnouti si cifry ve Zprávě obsažené a pochybování přestane.

Rychlý rozvoj Ústřední banky překvapoval prvá dvě — tři leta, avšak nyní jsme navykli na tento rychlý vzrůst. A také letošní přehled obchodování ústřední banky v roce loňském nikterak v tom ohledu nezklamal. Ve všech odvětvích činností jeví banka nový značný rozvoj a cifry obratu — po pouhých čtyrech letech trvání dostupují výše v pravdě imposantní. Ústřední banka českých spořitelen, byvši založena co vyrovnávací ústředí spořitelen českých rozšířila obor působnosti nejdříve na spořitelny ostatních národů slovanských v Rakousku a vytyčila si pak další cíl — státi se ústředím všech ústavů peněžních slovanských národů v Rakousku.

Zde vykonala ústřední banka za těch několik let kus záslužné práce a zůstane jí nesporně vždy zásluha, že byla průkopnicí hospodářské vzájemnosti slovanské v hranicích naší „širší vlasti“. Její valné hromady stávají se účastí — loni i letos velmi hojnou — polských, chor-

Digitized by Google

vatských, srbských, slovinských, slováckých akcionářů slovanskými sjezdy, jichž význam pro slovanskou vzájemnost na poli hospodářském nelze podceňovati. Banka pracuje asi s třistapadesáti mimočeskými slovanskými peněžními ústavy, a tato cifra — při poměrné nevyspělosti peněžnictví jiho- a východoslovanského, je zajisté velmi úctyhodná.

Není pochyby, že v tom ohledu práce Ústřední banky je prací, jíž náleží uznání vší české veřejnosti, poněvadž jen a jen styky hospodářské mohou býti trvalými, nezávislými od hesel a vášní dne. Banka právem poukazuje na úspěchy své v tomto směru a je si přáti, aby i příští Zprávy byly stejně uspokojivé.

Na základě svých styků ústřední banka postupuje ve své decentralisaci. Zřídivši nejdříve filiálky ve Vídni a v Brně, přistupuje nyní k otevření filiálek v Terstu a ve Lvově. Tyto pobočné ústavy budou moci stavěti na pevných základech, poněvadž Ústřední banka tu i tam nevniká teprve do neznámých končin, nýbrž zřizuje své odbočky jen pro osvědčenou účelnost organisování místního. Rychlý vývoj filiálek ve Vídni a v Brně zaručuje i úspěch dvou nových pobočních ústavů Ústřední banky.

PRVNÍ ZÁLOŽNA VE VYSOKÉM MÝTĚ.

Závěrka účtů První záložny ve Vys. Mýtě — jedné z našich největších záložen — jeví opětně značný rozvoj tohoto ústavu. Vklady vzrostly v r. 1906 o 517.276 na 18,361.745 kor. a je pozoruhodno, že oproti tomu likvidita ústavu vzrostla. Hypoteční zápůjčky totiž poklesly o 465.371 kor. na 7,682.631 kor., kdežto zásoba směnek vzrostla o 1,519.499 na 6,652.127 kor. Tento postup záložny jest nejcennějším poznatkem z její letošní výroční zprávy. Likvidita zvýšuje se ještě značnou zásobou cenných papírů, t. j. 1,571.723 kor. Fondy záložny vzrostly oproti loňsku o kor. 56.332 a je zvláště pozoruhodna výše fondu pensijního, který obnáší 417.528 kor., a fondu pro difference kursů, t. j. 162.788 kor.

Záložna poskytla v r. 1906 na darech a příspěvcích 42.013 kor., což je obnos v pravdě úctyhodný. Čistý zisk za r. 1906 dosáhl výše 55.397 kor. Záložna, aby povznesla hospodárnost tříd pracovních a vzbudila u nich touhu po spoření a opatření si třeba malého, ale přece samostatného kapitálu, který má sloužiti za základ ku získání majetku většího, poskytuje různé odměny za spoření — a tento počin její druží se příznivě k úspěchům, kterých záložna po stránce obchodní dobyla.

PRAŽSKÁ ÚVĚRNÍ BANKA.

Výsledek obchodování Pražské úvěrní banky za rok minulý uspokojil úplně. Vzdor tomu, že akciový kapitál byl zvýšen na 6 mil. kor., bylo lze vypláceti i letos tutéž dividendu jako roku loňského, a je nepochybno, že loňský rok byl opětně krokem ku předu ve vývoji této naší české banky. Banka zřídila v roce minulém filiálku ve Lvově, která utěšeně se vyvinuje, podporujíc účelně posici českého bankovnictví ve východním Slovanstvu. Výnosy obchodů bankovních a rozličných značně stouply, t. j. ze 346.713 kor. na 474.520 kor., t. j. více o kor. 127.806. Rovněž obchody komissionářské vynesly více o 45.292 kor., obnášejíce 222.580 K. Obrat pokladní obnášel v r. 1906 192,130.971 K, t. j. o 2,819.251 kor. více než v r. 1905. Výtěžek obnášel 514.951 kor. Dividenda vyplácena byla $7^1/_3$ procent.

EMISSE AKCIÍ ŽIVNOSTENSKÉ BANKY.

Živnostenská banka přistoupila ke zvýšení svého akciového kapitálu o pět milionů korun na třicet milionů korun. Toto rozmnožení vlastních prostředků bylo dáno vývojem banky v posledních letech a není nikterak zvýšováním násilným, jak některé „odborné" vídeňské časopisy chtěly dokazovati. Agenda Živnostenské banky stoupá každým rokem nejen v centrále, nýbrž i ve všech filiálkách od r. 1900 ku př. stouply:

Obrat pokladniční na K 3.652,828.826·06 = = + 63·62%. Úhrnný eskont K 358,985.815·91 + 63·01%. Vklady na knížky a pokl. poukázky K 72,366.204·57 = + 78·73%. Zásoba směnek K 74,712.571·17 = + 46·92%. Dlužníci v účtech reportních K 40,721.301·51 = = + 28·41%. Dlužníci ostatní K 48,284.950·73 + 46·—%. Úhrnný obrat v běžících účtech K 4.321,884.997·30 = + 71·47%. Úhrnný obrat ciferní K 12.014,740.098·51 = + 82·03%.

Není pochyby, že subskripce nových akcií

Digitized by Google

setká se s plným úspěchem. Živnostenská banka vyplácí již po řadu let dividendu 6procentní a mají tedy akcie její při dnešním kursu do jisté míry povahu papírů ukládacích, jak jim ji také pevná držba jich vtiskla. Ale příznivým stavem výnosnosti vnitřní cena akcie ještě vyjádřena není. Pro docílení příznivých výnosů rozhodnými jsou i výše reservních fondů banky, které výnosovým zužitím svým zvyšují stabilitu dividendy a v podstatě jsou nashromážděným majetkem akcionářů. Uvážíme-li, že reservní fondy Živnostenské banky činily koncem r. 1906 6,973.442·26 K a srovnáme-li tuto úroveň s akciovým kapitálem, seznáváme, že skutečná vnitřní hodnota akcií Živnostenské banky činí 256·— K. Jsou-li tedy akcie nové nabízeny za 235·— K, možno tento subskripční kurs považovati za velmi výhodný pro subskribenty.

ČESKA BANKA V PRAZE. V Praze zřizuje se nová obchodní banka, a je pozoruhodno, jak sympaticky byla se všech stran uvítána. Je také všechna naděje, že nová banka vyplňovati bude dobře své poslání a že její obchody rozšíří se brzo značnou měrou. Česká banka bude vedle pěstování všech druhů obchodů bankovních hlavně svoji pozornost věnovati střednímu průmyslu a obchodu i větším živnostem. K provádění svého programu získala spolučinnost První české diskontní společnosti v Praze, která pracuje již sedm let s úspěchem jako společenstvo s ručením obmezeným. Při této jest sdruženo přes 400 českých továrníků, obchodníků a větších živnostníků. Je tedy zajištěno, že kapitál České banky bude hned od počátku plně zaměstnán a že další rozvoj bude velmi usnadněn. Banka bude míti 2 miliony korun akc. kapitálu, z čehož polovina upsána přípravným výborem. Druhý milion korun upsán bude širšími kruhy kapitalistů a upisování akcií postupuje velmi potěšitelně. Zájem je tu oprávněn a ponese jistě dobré ovoce.

BANKA „SLAVIA". Dosud žádný z 38 roků činnosti tohoto ústavu nevykazoval v odboru životním takových úspěchů, jako rok 1906. Bylo v něm bance podáno 7634 přihlášek na kapitál K 25,369.596·40, z nichž bylo vyhotoveno 6345 pojistek na kapitál K 21,237.136·40. — V témže roce vyplaceno bylo kapitálů pro případ úmrtí a dožití pojištěných K 2,311.939·23, vedlo toho důchodu a pensí K 45.000, v době trvání ústavu pak vůbec ve všech odborech bylo vyplaceno okrouhle K 92,000.000. Kromě těchto výplat banka „Slavia", jsouc ústavem vzájemným, rozdělila roku 1906 svým pp. členům značně přes K 200.000·— dividendy, celkem tedy vyplatila jim jenom jako čistého zisku více než K 1,800.000·—. Důkazem o velikém rozvoji odboru životního jest zvláště neobyčejně vzrůstající pojistné, které za poslední jediný rok převýšilo již imposantní číslici K 5,000.000·—, dále o tom svědčí reservy a fondy, které dosáhly rovněž pozoruhodné výše K 38,000.000.

C K. PRIV. ASSICURAZIONI GENERALI V TERSTU. Číslice produkce v roku 1906 (75. rok obchodní činnosti). Podáno bylo 20.1665 návrhů na pojištění životní na kapitál K 165,571.292·60. Vyhotoveno bylo 16.847 pojistek na pojištěný kapitál K 140,269.862·35. Pojišťovací podmínky platné od 1. ledna 1907 pro nové uzávěrky zahrnují v sobě risiko spojené s cestami do všech dílů světa po šestiměsíčním trvání pojištění: Risiko samovraždy po tříletém trvání pojištění. Risiko souboje po šestiměsíčním trvání pojištění; zaručují: Neodpíratelnost pojištění po tříletém pojištění; Nepomíjitelnost pojištění po tříletém pojištění. Obnovení pojištění zaniklých neb zmenšených během šesti měsíců po splatnosti premie bez lékař. prohlídky. Ručení za plný pojištěný obnos při vykonávání povinnosti domobranecké beze vší přirážky. Úrokovou míru 4 a půl procent při zápůjčkách. Automatické snížení pojištění, na něž byla poskytnuta zápůjčka při zastavení premiových a úrokových platů, v pojištění premií prosta. Velice příznivé podmínky pro odkup na základě 4 a půl proc. úrokové míry, nejméně 60 proc. premiové zálohy. Obzvláštní ceny nabude pojistka Generali ještě bezplatným pojmutím invalidity, která sprošťuje každého dalšího placení premií v případě neschopnosti k výdělku a ku práci následkem nemoci aneb tělesného poranění, při smíšených pojištěních na úmrtí a dožití až do obnosu K 50.000 za osobu, čímž o úlevu pojištěnce v okamžiku neschopnosti k výdělku a ku práci pro něho beztak trapném předem postaráno jest. Pokud se týče kombinací pojištění, byl způsob pojištění s podílem na zisku, jakož i se zaručenou třípercentní nejmenší dividendou ještě dále rozšířen. C. k. priv. Assicurazioni Generali zavede dále v nejkratším čase pojištění pensijní za podmínek nanejvýše výhodných, ve smyslu právě sankcionovaného zákona o pensijním pojištění.

DĚLNICKÁ OTÁZKA.

Dr. Rambousek:

BLAHOBYTNÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚLNÍKY.*)

Blahobytnými zařízeními zoveme veškerá zařízení, veškeré podniky, stanovy a nařízení, která slouží k zlepšení společenského postavení dělníků neb jejich poměrů hmotných (výživy, majetku atd.) neb která přispívají k duševnímu a mravnímu vzdělání a duševnímu a tělesnému zotavení dělníků a jejich rodin. Pojem „blahobytná zařízení" nekryje se tu snad s pojmem dobročinnosti vůči dělnictvu.

*) Ze spisku Dra Rambouska: „Blahobytná zařízení pro dělníky". Vyšlo v „Lidových rozpravách lékařských", redigovaných univ. prof. Drem Haškovcem u J. Otty.

Digitized by Google

Dělník má zajisté právo na tato zařízení, neboť jest povinen obětovati společné práci v továrně své síly, nikoli však své zdraví — naopak jest zase povinností podnikatele starati se všemožnými prostředky o uchování zdraví dělníkova a tím i pracovní síly, které potřebuje.

Blahobytná zařízení pro dělníky rozdělují se zcela přirozeně na dvě skupiny, a to na blahobytná zařízení v závodě a mimo závod.

Důležitým momentem pro uchování svěžesti a plného zdraví dělníků jest zajisté účelné rozdělení pracovní doby a poskytnutí náležitých přestávek. V tomto smyslu budou rozhodujícími činiteli, s nimiž nutno počítati, způsob a druh práce, doba denní neb noční, tělesný vývin a schopnosti pracovníků.

Zajisté dělník, pracující v továrně při strojích, vyžadujících bdělé obsluhy, vykonává tu nejen těžkou práci tělesnou, ale i práci, vyžadující značné pozornosti a napjatosti duševní, způsobující často i duševní rozrušení. Jest tu tedy dbáti předem toho, aby dělníkova pozornost nebyla přepínána, aby se mu dostalo náležité a vhodně volené chvíle k odpočinku a soustředění pozornosti.

Co se týče denní doby pracovní, nesmí tato nikdy během 24 hodin včetně s přestávkami přestoupiti celkem jedenáct hodin pro dospělého dělníka. Práce přes čas má býti povolena pouze ve výjimečných případech nejvyšší potřeby.

Rovněž noční práce má býti omezena pouze na nejnutnější případy a tělesně silné a statné dělníky, kteří se mají náležitě střídati.

Přestávky mají velikou důležitost poskytujíce dělníku čas k tělesnému zotavení (jídlem, odpočinkem) a k náležitému očistění těla, vystaveného prachu a jiným nečistotám, při práci tovární nezbytným. Přestávky bývají pravidelně stanoveny na $1^1/_2$ hodiny, z nichž hodina vypadá na přestávku polední. Přestávky se mají určovati dle jakosti práce. Při těžké, namahavé práci jest třeba více kratších přestávek, při práci s látkami jedovatými zvláště přestávky polední delší k vůli řádnému očistění těla atd.

Při nebezpečné práci jest třeba dbáti častého vystřídání se a pečovati o řádnou lékařskou dohlídku. K takové práci jest třeba v zájmu závodu samého dělníků zvláště vybraných, zkušených, aby práce netrpěla. Pracovní doba pak při práci takové má býti pokud možno krátká.

Nedělní klid dle zákonných předpisů počíti musí nejpozději o 6. hod. ranní a trvati nejméně 24 hodin. Přidržování dělnictva ku práci v neděli z ohledů zištných je nepřípustno. Jediným důvodem přípustným jest ta okolnost, kde z důvodů technických neb bezpečnostních jest obsluha strojů nutnou. Práce ta má však býti obmezena toliko na malou skupinu dělníků, kteří se k ní dobrovolně hlásí aneb vždy se střídají a kterým taková neděle pak má býti nahražena všedním dnem.

Některé průmyslové závody (zvl. rakouskouherské a německé) pokusily se zavésti prázdniny pro veškeré dělnictvo nebo povoliti dovolené za určitých podmínek. Tyto pokusy setkaly se se zdárnými výsledky jak se strany dělnictva tak se strany podnikatelů. Dělník má se na co těšiti, nezávidí již úřednictvu této výhody a tak se zmírňuje stále panující napjetí mezi ním a úřednictvem.

Prázdniny takové buď se povolují všemu dělnictvu, nebo jen takovým, kteří se osvědčili svojí zdatností a pořádností, čímž podnikateli vzniká ten prospěch, že všichni ostatní snaží se pracovati svědomitě, aby dosáhli podobné výhody, čímž na druhé straně nabudou se výlohy spojené s udělením takových mimořádných prázdnin.

Schopnost k tělesné práci závisí — jak zřejmo — na stáří a pohlaví zaměstnaných. Žena, přirozeně slabší a jinoch nacházející se v době tělesného vývoje musí se více šetřiti nežli silný, dospělý muž, neboť přílišné namahání zadržuje normální tělesný vývin.

Denní doba pracovní pro ženy a mladistvé dělníky, kteří ještě 18. roku nedosáhli, nemá trvati déle než 8 hodin, práce přes čas nemá býti nikdy dovolena, rovněž i práce noční. Práce nebezpečná, spojená se zodpovědností nemá býti rovněž přidělována jinochům nebo ženám. Děti, pokud ještě nedosáhly 14. roku, nemají vůbec býti brány k pravidelné průmyslové práci.

Zachování čistoty tělesné jest pro zdraví lidské vůbec, tudíž i pro zdraví dělníků svrchovaně důležito. Hlavně v závodech, které

Digitized by Google

pracují s látkami jedovatými, nutno dbáti pečlivě zachování čistoty k uvarování se nákazy.

Jenom řádným a častým mytím zabraňuje se jedu lpícímu na povrchu těla vniknouti do útrob. Zvláště obličej a ruce je třeba pečlivě umýti, aby při jídle nečistýma rukama jedovatá látka do těla nevnikla.

Mělo by býti proto o to postaráno, aby každý dělník měl ve zvláštní síni svoje umývadlo s dostatečným množstvím teplé i studené vody stále po ruce. Společných nádob k mytí není radno odporučiti.

Zvláště mytí před obědem a před odchodem z práce jest důležito. Jest tedy nutno starati se o to, aby dělník měl s dostatek času k náležitému umytí se. Bylo by tedy záhodno práci k tomu účelu o něco dříve přerušiti (třeba o 10 minut), aby dělník neztrácel ze svého volného času a náležitě se očistil. Nádobí k mytí mělo by býti umístěno v šatně, kterou každý musí před odchodem projíti, čímž by byla i řádná kontrolla umožněna.

V poslední době staly se velkolepé pokusy o zařízení dělnických lázní. Bohužel pokusy ty jsou jen stále sporadickými, ač nutnost takových humanních zařízení zvláště pro závody pracující s jedovatými látkami je všeobecně uznávána.

V tom směru jest třeba zvláště odporučiti lázně sprchové spíše než vanové, poněvadž jsou úspornější a dá se v nich snáze uchovati naprostá čistota. Poněvadž lázně vanové vyžadují mnohem důkladnější čistění, jsou proto také nákladnější. Výhodno by bylo také zaříditi společné basiny, v nichž čistění těla spojené s vydatným pohybem se též velice odporučuje.

Záleží velice také na oděvu dělníka, v němž pracuje, aby vyhovoval všem požadavkům zdravotnickým. Střih oděvu má býti pokud možno jednoduchý, nejlépe z jednoho kusu, aby snad odstávající části nebyly zachyceny strojem a tím nestaly se příčinou úrazu. Rovněž na jakosti látky záleží. V místnosti, kde je atmosfera naplněna prachem, je třeba odíti se látkou, prach nepropouštějící (látky gumou neb kaučukem napuštěné), při velkém žáru jest třeba voliti látky nespalitelné (jako tkaniny z osinku), v prostorách chladných látky těžké, teplé, v prostorách s vyšší temperaturou látky lehké, pohyb usnadňující.

Důležito je zřízení zvláštních šaten, neboť nositi pracovní oděv pod oděvem obyčejným se nedoporučuje. Mimo to šatny slouží k tomu, že dělník není nucen vycházeti bez přechodu z místnosti třeba s vyšší temperaturou přímo ven do chladna.

Tím byla by asi vyčerpána blahobytná zařízení pro dělníky, pokud se pohybují uvnitř závodu.

Avšak jest třeba pečovati o to, aby i mimo závod poměry dělnictva, které jsou často velmi nepříznivé, byly pokud možno usnadňovány.

Předem a hlavně má se tak díti vzhledem k řádné a levné výživě dělnictva. V sídlech rozsáhlého průmyslu pozorovati lze stálé stoupání potravin, které v rukou nesvědomitých mnohdy, na úkor dělnictva bohatnoucích lidí stává se pravým vykořisťováním jeho.

Podobným, přímo nesnesitelným a bídným poměrům odpomáhají vydatnou měrou potravní spolky, které nyní již utěšeně se vyvinují. Spolek takový obstarává nákup potravin surových ve velkém a přenechává je dělníkům-členům za levnou cenu. Dělníci súčastňují se podniku toho dle celkové ceny ročně nakoupeného zboží, dle něhož se také dělí mezi ně roční zisk. Způsob takový má tu výhodu, že opatřuje svým konsumentům zboží jakosti zaručeně dobré a pak, že brání svým členům upadnouti v dluhy tím, že se prodává pouze za hotové. To, pokud se týče dělníků ženatých. Pokud se týče dělníků svobodných, odporučuje se zařízení zvláštních kuchyní a stravovacích ústavů se strany podnikatelů, v nichž by se jim poskytovaly upravené pokrmy za cenu výrobní. Oběd v takovém případu nebývá pak dražší než asi 30—40 h. Podobná kuchyně jest ku př. zařízena ve velké přádelně v Mühlhausenu.

Rovněž o pitnou vodu má býti náležitě postaráno, aby dělnictvo neuvykalo pití alkoholických nápojů. Poněvadž v průmyslových závodech bývá o pitnou vodu značná nouze, jest třeba postarati se o přiměřenou náhradu. Z nápojů snad káva mohla by se v tom případě odporučiti.

Digitized by Google

Rovněž otázka dělnických bytů bývá palčivým bodem těchto sociálních reforem. Vzrůstu dělnictva při novém průmyslovém podniku ani z daleka neodpovídá vzrůst vhodných bytů a brzo dostavuje se nouze o zdravé byty. Výsledek bývá, že celá řada dělníků ani nebydlí, nýbrž toliko přespává v místnostech, kde je nacpáno tolik lidí, kolik se jich tam vejde. Jak je toto noclehářství zdraví lidskému škodlivé, netřeba se šíře zmiňovati.

Tomuto nešvaru bylo by lze odpomoci stavěním dělnických domků se strany podnikatelstva, jak to již ku př. v Německu vešlo v život. Praktikuje se tu dvojím způsobem:

a) buď jednotlivé byty jsou dělníkům pronajímány za poplatek tak stanovený, aby kapitál uložený byl mírně súročen (asi 3%);

b) nebo se dělníkovi zmíněný kapitál půjčí, který pak po určitou dobu jej i s mírnými úroky splácí tak, že po čase koupí nabude vlastního domu.

Těmto typům odpovídají: dělnické kolonie Kruppových továren v Essenu a dělnické město v Mühlhausenách.

Péče o nemocné dělníky jest náležitě upravena zákonnými vyneseními, dle nichž je každý dělník povinen přináležeti k nemocenské pokladně a tak se státi účastným pojištění pro případ nemoci.

Vzhledem k palčivé otázce bytové, která beztoho ještě tak brzo nedojde náležitého praktického rozřešení, bylo by záhodno, aby při závodech průmyslových byly zařizovány isolační baráky pro případ vypuknutí infekčních nemocí, aby nemocní nakažlivou nemocí byli v čas odstraněni od zdravých a tak šíření se nákazy aby bylo zastaveno.

Významným činem pro dobro dělnictva bylo a mělo by býti hojně následováno, zřízení domů pro rekonvalescenty, kde dělníci po těžkých nemocech nalézali by ošetření a zotavení.

Rovněž je důležito pomýšleti na zařízení směřující ku zlepšení materielního postavení dělníků, jako jsou dělnické spořitelny, podpůrné fondy a konsumní spolky pro dělníky v práci se nalézající a zřizování pensijních fondů neb úrazového pojišťování pro dělníky stářím neb úrazem k práci neschopné.

Vzdělávání dělnictva jak po stránce duševní tak po stránce tělesné má býti rovněž věnována všemožná péče zřizováním knihoven, čítáren, pokračovacích škol, tělocvičnami, plovárnami, parky a pod.

Tak by byl asi v hlavních rysech nakreslen obraz toho, jak by měl býti upraven život dělnictva, aby práce nezdála se mu jenom úmornou, vysilující mučírnou, nýbrž aby mu byla příjemnou povinností vyplňující snesitelný a jasně upravený život. Celá řada z těch věcí zdá se býti dnes při všeobecném stavu příliš ještě vzdálena, ale ojedinělé případy a to velkolepých rozměrů (jako v Německu v Essenu a v Mühlhausenách) jsou důkazem, že požadavky ty nejsou utopiemi, že jsou uskutečnitelny a že bohdá stanou se všeobecnými.

—

.... LITERATURA A UMĚNÍ ....

HUDBA

Docent Dr. Zdeněk Nejedlý:

† KAREL KNITTL.

Úmrtí ředitele Pražské konservatoře vzbudilo přirozeně živý interess našich hudebních kruhů, třebas ne tak živý a vážný, jak bychom byli čekali. Nelze zapříti, že Knittl náležel k nejvlivnějším osobnostem našeho hudebního světa za posledních dvacet let, že mnoho lidí u nás děkuje mu celou svou hudební existenci — a přece přešlo se přes jeho smrt dosti snadno a velmi záhy k dennímu pořádku. A přece celý život Knittlův nutí nás přímo k nejvážnějším úvahám. Může býti nejlepší výstrahou mladému hudebníku, ovšem jen tomu, kdo béře svůj úkol nejen jako hudební řemeslo, nýbrž jako součástku celého našeho kulturního

Digitized by Google

snažení. Chci zde aspoň naznačiti některé momenty z činnosti Knittlovy, řídě se při tom pravidlem: de mortuis nil nisi — vere!

Nejsympathičtější a nejcennější jest Knittlova činnost dirigentská. Knittl náležel k těm vyvoleným dirigentům, kteří dovedou strhnouti ovládané jimi sborové těleso tak úplně ve svou moc, že ochotně mnohohlavý ten zástup splyne zcela s vůlí svého dirigenta, jehož myšlenka stane se myšlenkou všech. Jako sbormistr Hlaholu získal si Knittl zásluh o naše reprodukční umění měrou nejsvrchovanější. Když pak převzal dirigování koncertů konservatoře, učinil z těchto školních dosud koncertů přímo pramen našich nejkrásnějších požitků ze vzorně reprodukovaných děl. Knittl byl po celý svůj život nadšený hudebník, který dovedl toto své nadšení přenášet i na své žáky. Proto byl znamenitý dirigent a proto byl znamenitý učitel. Ovšem tímto jen po své technické stránce, totiž uměním, vésti své žáky za sebou. Tato jeho schopnost získala mu právě tolik žáků, kteří pak i potom, když už dávno vyšli z jeho školní síně, zůstali mu věrni. Tato jejich oddanost ukazuje znova jeho učitelský talent v nejlepším světle. Bohužel Knittl byl znamenitý učitel tím, jak učil, ne však tím, čemu učil. Znamenitý učitel věnoval celý svůj učitelský talent na to, aby své žáky udržel v hranicích reakce a aby je dokonale vyzbrojil — proti všemu pokroku.

Pokrokovost jest mi u každého učitele nezbytná podmínka, má-li býti jeho činnost žákům prospěšna, a to pokrokovost v pravém slova smyslu. Nejde jen o to, že učitel nepokrokový bývá pravidelně hlasatelem určité konservativní myšlenky, určitého směru zastaralého, pro nějž své žáky získá. Nejde tu vůbec jen o otázku směru, nýbrž o celé nazírání žákovo: nenaučí-li učitel žáka jíti za každou cenu v před i ve směrech nejmodernějších, jest to učitel nepokrokový, třebas by svým žákům vštěpoval hesla hudby nejmodernější. Nestačí tu stanouti v předu vývoje umění, nýbrž přímá nutnost jíti v před i za tuto dnešní hranici. Knittl náležel k nepokrokovým učitelům nejnebezpečnějšího rázu, který dovedl na povrch zachovati toleranci pro nové zjevy, zatím co vštěpoval svým žákům základní principy takového rázu, že přímo podrývaly možnost, aby jeho žáci přišli v užší, srdečnější poměr s novým uměním. Knittl byl reakcionář ze zásady, i nehledíme-li k jeho názorům na to neb ono dílo, ba i nehledíme-li na př. na jeho vystupování proti Smetanovi.

Tento boj Knittlův proti Smetanovi omlouván byl často tím, že mladý Knittl v nedostatku životních potřeb byl hmotně zavázán Pivodovi tolik, že nemohl vystupovati proti němu. Jest pravda, že Pivoda se Knittla ujal a učinil ho učitelem na své škole. Ovšem ptáme se přirozeně, proč se ujal Knittla právě Pivoda? Díváme-li se pak na celou činnost Knittlovu, vidíme, že to nebylo náhodou. Knittl byl a zůstal Pivodovcem po celý svůj život, i v dobách, kdy Pivody už nepotřeboval ani trochu, a v oborech, v nichž ani Pivoda svůj zastaralý názor nehájil, poněvadž hájiti nedovedl. Knittl užil právě své intelligence, jíž ovšem vysoko vynikal nad svého ubohého protektora k tomu, aby obhájil a prohloubil celou tendenci Pivodova názoru, a to ještě i v pozdních dobách svého života, jako professor konservatoře, jako kritik i jako spisovatel.

Boj mezi Pivodou a Smetanou, nehledíme-li k jiným soudružným zjevům, týkal se zejmena dvou principů, předně bohatosti hudby. Vývoj nejen hudby, nýbrž umění vůbec spěje ustavičně k většímu obohacování uměleckých prostředků, aby umění mohlo vyjádřiti nejen komplikovanější, nýbrž i jemnější myšlenky. Naproti tomu reakce a zpátečnictví už od nepaměti chrání „jednoduchost" umění, při čemž ovšem má vydatnou podporu v pohodlnosti obecenstva a jeho nelásce ke každému duševnímu namáhání. Proto Pivoda vystupoval proti Smetanovi a Wagnerovi s výčitkou, že jejich hudba jest příliš „těžká", nepřístupná, přeplněná. Smetana ovšem pozvedl na ráz naši hudbu na takový stupeň umělosti, že při ní byl Pivoda se svým požadavkem, aby každá skladba dala se upraviti na tříhlasou neb čtyřhlasou, úplně v koncích. Po chudých začátcích české hudby v první polovici 19. století přišel rázem Smetana se svým velkým poly-

Digitized by Google

fonickým uměním, které ve světové hudbě od dob Bachových až podnes činí pevnou vzestupnou linii hudebního pokroku. Smetana pak patří k nejumělejším skladatelům všech dob. Knittl byl zajisté theoreticky tak vzdělán, že mohl oceniti toto velké umění Smetanovo, avšak jeho principielní stanovisko krylo se úplně s Pivodovým: propagoval myšlenku „jednoduchého" nepolyfonického umění ve smyslu italské opery. Proto ve svých theoretických spisech pokoušel se nalézti východisko, které by jeho žáky odvedlo principielně od vlastní hudby polyfonické. Jeho hlavní spis „Nauka o skladbě homofonní" prozrazuje už svým titulem tento reakční princip Knittlův, vycházející z pouhé jednohlasé „melodie".

Tento Knittlův spis a jeho učitelská činnost téže tendence spadají v dobu, kdy v Německu i ve Francii tvoří se nová hudba, zvýšeně polyfonická, kdy totiž celé útvary polyfonické stávají se součástkami ještě mohutnějších polyfonických celků, takže homofonie ustupuje skoro úplně. V této době nového stilu vychovával Knittl náš dorost v umění homofonie! Jeho vlivem si pak vysvětlíme, proč tato nová hudba u nás nezapustila kořeny, ano proč jeho žáci a stoupenci brojí proti všemu obohacení naší hudby v dalším vývoji tímto směrem. Stačí uvésti dva příklady: L. Lošťák, z nejoddanějších ctitelů Knittlových, založil celý svůj útok na Fibicha v požadavku, že hudba nemá býti polyfonická, a na ukázku složil nám svou homofonickou operu „Selská bouře", jež celým svým stilem připomíná antediluviální dobu ve vývoji hudby. J. Branberger pak vidí v jednoduchosti hudby nejvyšší zákon, vyhledávaje v minulosti zjevy, na dnešního posluchače působící ovšem svou jednoduchostí. Horlí pro Mozarta a Smetanu, avšak ne pro jejich pokrokovost a umělost naproti době jich činnosti, nýbrž proto, že ovšem naproti nové polyfonii posledního desítiletí zdají se tomu, kdo není zasvěcen náležitě do jich tvorby, jednoduchými. A tak v době velkého vzepjetí polyfonie v světové hudbě my se učíme vesele — „Nauce o skladbě homofonní!"

Tento příklad ukazuje snad dostatečně, jak Knittl v principu vedl své žáky k zastaralému a zpátečnickému stanovisku. Tak tomu však jest i v druhém sporném bodu mezi Smetanou a Pivodou. Smetana, jako moderní, myslící a jemně cítící umělec žádal na opeře přirozenost a pravdivost dramatického celku, jíž lze docíliti jen povýšením dramatického požadavku na přední místo. Pivoda jako úzkoprsý muzikant a učitel zpěvu bál se o privilegium všeho nesmyslu v opeře, jež si osobili zpěváci, a proto cenil si opery vždy podle toho, jak se tam mohou zpěváci blýskati svým uměním. Knittl do poslední doby zůstal nepřítelem Smetanova hudebního realismu v opeře, nadsazuje stále a stále hudbu jako hlavní vehiculum opery, čímž ovšem zase strhl za sebou všechny „hudební" dilettanty a virtuosy. Jeho referáty v „Osvětě" jsou typickým zjevem reakce ještě na obratu tohoto století. O názoru jeho žáků v této věci nemusím se šířiti. Lze jej poznati na př. v hudební kritice „Času" až příliš často: o „cenné hudbě" v díle umělecky sebe bezhlavějším.

Konečně bychom se mohli zmíniti o zastaralém názoru Knittlově na národnost v hudbě, v čemž kryje se opět s Pivodou a což odkázal zase svým žákům. Avšak tato otázka vedla by nás příliš daleko. Jen ještě o jedné stránce Knittlovy činnosti chci a musím se zmíniti: o neupřímnosti jeho vystupování. Knittl měl své pevné názory, ale tyto své názory nikdy nehájil zjevně a mužně, nýbrž vždy plul zdánlivě s proudem, který právě vládl, podrývaje moderní snahy v naší hudbě při tom svou podkopnickou prací. Tím pak zahájena smutná doba neupřímnosti v našich hudebních poměrech, jevící se v bezbarvosti naší kritiky stejně jako v nemužnosti našich bojů. Stalo se heslem: pod cizí vignettou populárního jména napadati vše nové, mladé, svěží. Jméno Smetanovo vzato nadarmo, na úkor vší pravdy imputovány Smetanovi zpátečnické snahy Pivodovy, přičítány Smetanovi věci, proti nimž Smetana právě po celý život brojil a pro něž tolik trpěl... Ano došli jsme v tomto komediantství tak daleko, že list s velkým jménem „Smetana" na obálce dovedl viděti v boji Knittlově proti ideálu Smetanovu — zásluhu! Toto svrchované pokrytectví jest nejodpornější zjev dnešních našich

Digitized by Google

hudebních poměrů. Jméno Knittlovo bude vždy s ním spojeno v příčinné souvislosti.

Svrchovaně spravedlivá historie nevýslovně odměňuje lidi zlatého srdce a velké myšlenky, stejně jako krytě trestá všechny hříchy proti pokroku — velebnému ideálu každého velkého snažení.

DIVADLO

Oslava 200letých narozenin C. Goldoniho přinesla na scenu Národního divadla jednu z jeho půldruhého sta čítajících komédií, které tento slavný a dobrodružný dramatik italský napsal. Jest to Mirandolina, něžná, křehká hra, plná slovních duchaplností a naivních předpokladů, stylisovaná v duchu první polovice osmnáctého století a připomínající proverby mistrů francouzských. Dnes ovšem jest hra tato již jen dokumentem vývoje umění divadelního, avšak svěží vůně dobová, která z ní vane, zachraňuje jí, při náležitém pojetí úloh a vypravení, dosud jistý úspěch na jevišti.

Svého času ovšem znamenala hra tato pokrok a novotu, hlavně proti všeobecně oblíbeným tehdy harlekynadám, neboť přinášela na scenu živel realistický a sociální na místě hrubých a hloupých obratů frašek. Již v tom, že malá hostinská, Mirandolina, o níž se po tři akty ucházejí tři kavalíři, dá na konec přednost svému měšťáckému sklepníkovi, je kus sociální morálky měšťácké. Forma hry pak, způsob líčení vášní a citů a i celé realistické podání je tak rozdílné od způsobu psaní současníků jeho, že jest zcela vysvětlitelna nenávist, se kterou tito vystupovali proti Goldoniovi. Avšak on stál též uměním svým neobyčejně výše nad nimi a odtud úspěch, který hry jeho měly a sláva, kterou mu získaly.

Paní Červená podala v rámci velice dobré výpravy stylově dokonale sladěnou postavu hostinské, výbornou ve svých akcentech lehkých a umírněných, hravé deklamaci a sladké strojenosti, která jest pečetí tohoto rozmarného, galantního století.

*

U příležitosti návratu slečny Izy Grégrové vypravena byla (dne 3. března) na Národním Divadle Ibsenova Divoká kachna. Sehrána byla v částečně novém a dosti šťastném obsazení, s pí. Matějovskou (jako Berta Sörbyova) a pp. Řadou (starý Werle) a Hurtem (starý Ekdal). Pozornost obecenstva soustředila se ovšem jak přirozeno na slečnu Grégrovou, jejíž Hedvika dětsky lehká a prostá, jímala od prvního okamžiku svým podáním. Tlumený smutek tají se v tichounkých jejích větách, ano i v její dětské, naivní a vždy tak brzy pomíjející radosti, a v něm vyzní i tragický konec maličké tak bezprostředně, prostě a při tom opravdově. Avšak kolik citového podmalování a kolik discipliny umělecké a herecké jest k tomu zapotřebí, pochopíte, nejlépe, uvážíte-li, že výkon ten podala umělkyně, jež před rokem sehrála nezapomenutelně nejrafinovanější z úloh divadelních, Salome.

*

Guimerovo katalonské drama V nížině (premiéra dne 16. března) přineslo nám jen sklamání. Čekali jsme sice drama divokých vášní, prudkých výbuchů ohnivého temperamentu ale to, co nám podáno bylo, jest jen pohádkový námět (o čistotě a ušlechtilosti života v horách a zkaženosti nížiny), zpracovaný a podaný prostředky krajního naturalismu. V dramatě Guimerově se sice škrtí a zasazují se rány nožem i pěstí v míře, která by stačila na temperament prvního řádu, avšak to vše se děje na základě popudů vnějších a situačních a vy nevěříte na konec ani osobám kusu ani autoru samotnému, že to s těmi výbuchy myslí vážně. A připusťme, kdybyste i uvěřili v ďábelskou, vlčí surovost a bídnost páně Sebastianovu a v otrockou oddanost jeho lidí, neuvěříte ku př. nikdy v naivní důvěřivost a pak náhlou uvědomělost pastýře Manelicha, nebo náhlému převratu pocitů milenky páně Sebastianovy, Marty, ku vnucenému jí choti Manelichovi. Žije se tu stále z předpokladů něčeho vám neznámého; jste tedy v pohádce. Budiž. Avšak i pohádka podléhá zákonům pokroku divadelního. A vtom světle posuzováno drama Guimerovo neobstojí, neboť celá stavba s dlouhými vkládanými episodkami a zastaralé efekty, jako je k. př. sentimentalní otčenáš za rodiče, a vedle něho drastické sceny rvaček, jsou již příliš opotřebované i pro krásnou a slunnou Katalonii.

Fr. Khol.

BELLETRIE

Abigail H. Horáková:

TOUHA.

Den krásný. Vše láká ven do zvlhlých zelenavých příkopů, do roztroušených bělavých cest a do obzorů temných lesů. Ne, do těch ne, jsou vzdáleny, těm jen pohled, touhu . . .

Na lem silnice usedám blíže drobných domků a šedavého dvorce. Všechny radosti jak by se ve mně rozzvonily, vidím-li kus modrého nebe a dlouhou, bílou nekonečnou cestu. Nikde nekončí, nikde, namlouvám si, tak jako moje touha. Do lesů zapadne, však na druhou stranu běží, ve vodách se topí, loďka ji vyvesluje — a na druhém břehu zas dále, dále do světa spěchá. Tak jako se mnou, s mojí touhou:

Digitized by Google

ubijou ji lidé, o kamení otře si křídla, hustými kmeny se proplítá, ale věří, ví, že jest východu, v zoufalství tone, ale ví, ví, že musí vybříst, že jest břehů a dalších volných cest . . .

Miluji, miluji bílé nekonečné cesty, a byť to bylo jen u nás v Čechách, miluji je. Bílé cesty jsou mojí vášní. Každý záhybek se mnou hovoří, každý milník můj kamarád. Ubozí jsou mi lidé v teplých chalupách, i když sníh hovory země dusí, ke mně hlasy radosti přilétají zevšad. Nejzastrčenější krajinka vdechla do mne svou vůni, kreslit mohu ji v slunečním jasu, i když podzimem stůně.

Cesty, cesty — má útěcho, zkamenělá touho! Jen lidský zvuk mé blaho tříští. — Prázdná jest silnice, vánek mladými lipovými ratolestmi tančí, čisté jsou dálky i, v příbytcích ticho . . .

Poslední domy v předměstí — — nevpustily ještě života dne — sladko, ticho — — —

Až nyní rozhovořila se silnice, oblouk prachu ke mně do příkopu dolétl — pozdrav člověka.

Mlékařský vozík pevnou silnicí letí, na vozíku vědro s mlékem a vedle mlékař. Vše táhne zbědovaný tvor, pes.

Pán si hoví, jest za městem, může, a vychrtlé zvíře se zoufalou námahou náklad i chlebodárce vleče. Schátralá, zbědovaná prsa prudce se zmítají — —

Podivno, jak v utrpení zvíře blíží se člověku.

Supě zastavil před vraty dvorce. — Pán slézá, ale dříve jeho pata letí do zad zvířete, špatně se zatočil, dareba! Ví, na které straně pán slézá, a neuhne se! Jemněji nežli do psa nyní do vrat klepe . . .

Zaspali tam. Ovšem, po neděli. A shovívavý úsměv křiví odulé rty. Však sám také neděle užil, do rána po hospůdkách se potuloval, tož má povážení — a kdyby této putny nebylo, spal by, spal . . .

Dvéře zaskřipěly, rozlétly se a s divokým štěkem krásný pudl, miláček vonných dam, vyřítil se a rovnou k mlékaři.

Dobrý známý. Surová tvář se rozjasnila.

„Mufi, Mufi, Mufáčku, pejsku roztomilý!“ A těžká ruka protřepává bílou srst, odulé rty nezvykle propouštějí lichotky. Krásný pes, roztomilá potvůrka! Leta ho ženě slibuje, koupil by ho, koupil, ale když je na krku tahle ohyzda.

Udřený tahoun zvedl hlavu. Unaveně pozoruje skoky hýčkaného psa a něco jako touha po hebkém dotyku, po dobrém slovu v něm se probudilo. Přivlekl se s vozíčkem k pánovi, prosebným pohledem zažebral o lichotku — —

„Táhneš, ohyzdo! Podívejme se, on by se chtěl mazlit!“

Kopnutí uklidnilo touhu zvířeného srdce. — Mlékař vešel do domu.

Pes rozložil schvácené údy po zemi, tlapy se natáhly v před, intelligentní oči zahleděly se do dáli po jiskřivé silnici. Tolik stesku bylo v ubohém psím pohledu, tolik oddané resignace s klopotným osudem bitého, nemilovaného zvířete a tolik, tolik touhy po hezkém slovu . . .

*

Opět zahulákal sprostý hlas, znovu zaskřipěla kola — — —

„Bestie, co skáčeš, jakobych ti kořalky dal, proč štěkáš? Pomalu, pomalu — netoč se, netoč, potvoro — !“

S prachu silnice v pršce sluneční živě rýsovala se neúhledná hlava a výrazné oči točily se po mně.

Přeložil Karel Pelant.

ENERGIE NÁRODA.

To už není válka, jako není války mez mravenci a lidmi „pravil dělostřelec“, pány jsou oni, a my jsme mravenci. Podívejte se, ti také staví svá města, žijí svým vlastním životem, vedou války, konají revoluce, až přijde člověk a dle libosti je odstraní z cesty. Tak i my, jenže s tím rozdílem, že jsme jedlí mravenci.“ „Co si počnem?“ tázal jsem se.

Digitized by Google

„O tom jsem již přemýšlel", odvětil. „Viděl jsem lidi, jak se snažili vzchopiti, a jak při tom žalostně kňourali a pištěli Ale já nejsem přítelem brekotu. Stál jsem již asi dvakráte smrti vstříc a nejsem žádná panenka. V nejhorším případě kouká z toho jen smrť a víc nic, A muž, který přemýšlí, ten se vždy k něčemu kloudnému dostane. Jako s jídlem: všechno to utíká od Marsanů, cpe se to na jednu hromadu a brzo lidé tam nebudou míti co jíst. Já jsem šel za Marsany, kam nikdo nešel a nalézám potravin hojnosť."

„Dobře, jíst budeme mít co; ale jak dále?"

„Jak dále? Nejprve Marsané rozbijí nám všechno — lodě, stroje, zbraně, města, všechen pořádek, každé sdružení. To všechno zmizí. Kdybychom byli tak velikými jako mravenci, unikli bychom, ale na to jsme příliš neobratní. A tak Marsané, jakmile nám zničí děla a železnice, a všechno, čím bychom se mohli bránit, započnou náš chov."

„Náš chov?"

„Ano, budou nás chytat, nejlepší z nás vybírat a nás chovat v klecích; buďte ubezpečen, že to budou dělat. A my teď na odpor nemůžeme ani pomýšlet. S našemi prostředky to dnes nevyhrajeme. Je to stav, který si lidstvo nepřeje, ale na který ukazují fakta. To je zásada, dle které jednám. Města, národové, pokrok, s tím už je konec. Tu hru jsme prohráli. Jsme poraženi."

„Ale, když je tomu tak, proč ještě žít?"

Dělostřelec se na mne podíval.

„Ach, ty můj bože, ovšem koncerty nebudou nějaký ten milion roků nebo takovou podobnou chvilku; a výstavy obrazů a malé předsnídanky v restaurantech rovněž ne. Jestli jste upíchnut na zábavy, tak máte opravdu se vším konec. Když máte jemné manýry, a nemůžete vidět, jak někdo jí nožem nebo mluví, jak to v gramatice nestojí, tak to dál nepůjde. Takové věci v budoucnu potřebovat nebudeme.

„A myslíte . . ."

Myslím, že mužové jako já budou žít, k vůli chovu. Říkám vám, já jsem rozhodnut žít. A jestli se nemýlím, také vy ukážete, co jste zač. Nenecháme se vyhubit. A já nemám chuti se dát chytit, ani krotit, ani krmit a pěstovat jako tučné ušípané. Fuj!"

„Tedy žít?"

„Žít, dále žít, u jejich nohou. Už jsem si nakreslil plán, vše jsem promyslil. My lidé jsme poraženi, tudíž ještě všechno důkladně nevíme. Musíme se ještě pořádně učit, než na nás přijde řada. A proto musíme žít a být neodvislými, dokud se učíme. Rozumíte? To se ještě všechno musí stát.',

Díval jsem se naň, hluboce jsa pohnut odvahou tohoto muže." Vskutku, vy jste muž!"

„Co?" pravil, že jsem to dobře vymyslil?"

„Pokračujte," řekl jsem.

„Tedy dále. Kteří se nechtějí dát chytit, ti se připravi. Já se tedy připravím. S těmi lidmi, co jsme viděli brečet, není možna spolupráce. Ti nemají žádných pyšných snů ani žádných smělých touh; viděl jsem jich tisíce Přes den to nemyslí, a když večer přijdou domů ze své práce, zůstanou zase doma jak tělesně, tak i se svými myšlénkami. Pak jdou spát se svými ženami, protože jim přinesly trochu peněz, aby to protloukání životem šlo trochu lépe. A v neděli strach před záhrobím. Jako kdyby peklo bylo stavěno pro králíky."

„Nu, pro tyto lidi bude návštěva Marsanů pravým dobrodiním. Pěkné, široké klece, strava jdoucí na tuk, pečlivé a znamenité plození, žádná starosť. Až budou několik týdnů pobíhat po polích s hladovými žaludky, dají se ještě rádi chytnout. Za krátký čas

Ve Welsově románu „Válka světů", jehož stručný náčrt jsme v minulém čísle uveřejnili, nalézá se též zajímavá episoda: na šíré pláni zpustošené Marsany, kde lidstvo jest beznadějně poraženo, a kde je očekává jedině kruté a vražedné otroctví sejdou se dva lidé. Autor románu nalezne tam prostého dělostřeleckého vojína, posteskne si mu nad úplným zničením lidské kultury. Voják však nezoufá, v jeho mysli rodí se plán odboje a pomsty. Lidstvo musí zvítěziti, toť jeho přesvědčení; a ihned líčí postup, jakým se toho dosáhne. V jeho prostých slovech odráží se celá energie anglosaské rassy, jež třeba úplně zdeptána a zdánlivě na prach roztříštěna, přece se zvedá k novému a ještě silnějšímu životu, než byl před tím. Kapitolka tato jest velmi užitečná i pro nás; neboť nikde není tolik neužitečných fňukalů, zlomených duší a dekadentně naladěných lidiček, jako v našem národě. Bylo by potřebí do našich poměrů vstříknouti trochu národní energie (energie, ne hulvátství), aby se nám lépe ku předu šlo ve všech našich ideálech. Takový prostý vojáček anglický mohl by být pro mnohého našeho Čecháčka vzorem.

Digitized by Google

budou docela spokojeni, Budou se pak udiveně ptát, co dělali lidé dříve, když nebylo Marsanů, již o ně tak pečlivě se starají. — A dlažbošlapi a lenoši a zpěváci — ty si mohu lehce představit. Všechny druhy citových nálad a pověr se pak objeví a uplatní. To pak budou massy, které tučné a hloupé budou se vším spokojeny. A zase jiné massy, které budou trápeny jakýmsi pocitem, že se to všechno neděje správně, a že by se něco mělo proti tomu podniknout, ale přece nic nevykonají. Protože však celá řada lidí má touhu něco dělat, vrhnou se všichni tito slaboši, který myšlení unavuje, novému náboženství vstříc; to bude velmi poslušné a velmi vznešené, a při každém utrpení odvolá se na vůli páně. To je energie zbabělého strachu, jež se teď zjeví. Klece budou naplněny žalmy a chvalozpěvy a zbožností. A lidé méně prostého nazírání oddají se zase náboženství požitku."

Odmlčel se.

„Jest také možno, že Marsané budou míti své miláčky mezi nimi a tyto poučí o svých kličkách a praktikách. Ano, možná že některé z nich si vycvičí na honbu lidí . . ."

„Ne, to není možno," zvolal jsem, „žádná lidská bytost . . ."

„Co je nám platno, když budeme udržovat takové lži? Najdou se lidé, již to budou konat s rozkoší. Nesmysl, říkat, že takových lidí nebude!"

„A co tedy hodláte konat?" tázal jsem se.

„Musíme vymyslit takový způsob života, v kterém lidé budou moci žíti a se rozmnožovati, a zároveň kde by měli jistotu, že jejich děti nebudou vyhubeny. Počkejte trochu. musím vám to vysvětliti. Těm krotkým se bude v chovu dařit, jako všem domácím zvířatům, po několika pokoleních ztloustnou a zplnokrevní. Zhloupne . . . zkrátka: brak."

„Jest jen jedno nebezpečí, že my divocí časem zdivočíme a staneme se jakýmsi druhem velkých divokých krys . . . Neboť náš život bude podzemním. Myslil jsem při tom na kanály, Ovšem, kdo nezná našich kanálů, představí si něco ohavného; ale když několik dní prší a Londýn je odlidněn, jsou velmi čisty a pobyt v nich jest zcela příjemným. Tam budeme mít sklepy, komory, zásobárny a východy v čas nebezpečí. Chápete? A utvoříme svaz mužů se silnými těly a čistou myslí. Nebudeme sbírat každý odpadek, jenž nám přijde v cestu. Slaboši musí pryč!"

„Ano, jen síla nás spasí!"

„Ti, kteří zůstanou, musí slepě poslouchati. Potřebujeme též žen, silných těl a zdravých myslí, — jakožto matek a vychovatelek. Žádné umrněné loutky, žádné očima kroutící husy. Slabých a hloupých nemůžeme potřebovat. Život bude vážným a bezcenní, obtížní a zlomyslní musí zemřít. Musí uznat, že nemají práva žít. Jest to velezráda, slabým být a kazit pak rassu. A pak, vždyť nemohou být šťastnými. Ostatně, umírání není tak strašné, jest to jen strach, který to zhoršuje."

„Naším shromaždištěm bude Londýn. Budeme třeba v stavu, postavit hlídky a pobíhat ve volnu, když se Marsané vzdálí. Snad i dokonce si zahrajeme cricket. Tak udržíme rassu, ale to ještě není všechno vykonáno. To by se mohly takhle pěstit i krysy. Na tom záleží, abychom naše vědomostí udrželi a rozmnožili. To pomohou muži jako vy. Vybudujeme velké a pevné místnosti, hezky hluboko a tolik kněh sehnat, jak jen možno. Ne romány a vybájené žvanění, ale myšlénky, vědecké knihy. Půjdeme do Britického musea a vyhrabeme tam ze ssutin, co se dá: modelly a knihy. Hlavně však bude třeba udržet dnešní vědomosti na výši a pořádně se ještě k tomu přiučit. Budeme pozorovat Marsany a proto někteří z nás se stanou špehouny. Až to všechno bude zařízeno, sám se na to odvážím. Hlavní bude, abychom nechali Marsany na pokoji; nesmíme ani krásti. Když přijdou na blízko, nutno zmizet. Ukážeme jim, že nic zlého nezamýšlíme. A poněvadž jsou chytrými bytostmi, nebudou nás pobíjet, když budou míti všeho, co potřebují a budou věřit, že jsme jen neškodní tvorové."

Dělostřelec se odmlčel a čelo jeho se stáhlo.

„Konečně toho není tolik mnoho, co se máme naučit . . . představte si: Čtyři neb pět válečných strojů náhle vyletí, žhavý paprsek na pravo a na levo, ale žádný Marsan je neřídí. Ve strojích jsou lidé, kteří se to naučili, jak

Digitized by Google

se to dělá. Snad ještě dožiju se těch lidí! Představte si, mít tak v ruce jednu z těch znamenitých věcí, se žhavým paprskem k palbě! Považte: umět tak s tím zacházet! Co na tom, po takovém požitku být rozbit na prášek? Marsané s jejich krásnýma očima by koukali, co myslíte? Nevidíte jich, jak poděšeně běhají a jak shánějí jinou svoji mechaniku dohromady? A zrovna, když se na to co nejlépe připravují, huit, bum bum rum huit, a žhavý paprsek do nich! Konec, vyhráno, člověk zase dobyl svého práva, nové pokolení, silné a rozumné dostalo by zase zemi zpět."

Listárna redakce.

Do příštího čísla musila redakce pro nával jiné látky odložiti některé články, zvláště článek p. Ing. Khola, p. Jos. Pávka (Několik vzpomínek z ostrova Corfu) a j. příspěvky.

Obchodní škola

založena r. 1875.

Fr. Hlaváček,

(dř. K. P. Kheil)

Praha-II., Myslíkova ulice čís. 208.

Vchod do školní budovy též z ulice Pštrossovy čís. 1921, vedle školy sv. Vojtěšské.

Ústní i písemní přihlášky

zápisu přijímají se

denně

v ředitelně ústavu.

Prospekty a správa o umístění posluchačů a posluchaček zasílají se na požádání zdarma a franko.

Francouzsky, anglicky, vlašsky, rusky, česky, německy, polsky, maďarsky,

BERLITZ SCHOOL

úředně povolený ústav v Praze.

Spálená ulice 3.

Nové kursy počínají v každé době. Hodina na zkoušku zdarma. — Prospekty franko.

Pravý český květinový med

z vlastního včelníka nabízí 1 kg. za 75 kr.

Fr. Choceňský v Potštýně.

Odborný obchodní dům

Vítězslav Jeiteles

Praha,

nároží Celetné ulice, proti Prašné bráně.

doporučuje při nákupu prohlédnutí svého bohatého skladu nejmodernějších

koberců, záslon, portier, stolních přikrývek, pokrývek na postele, prošívaných přikrývek, žíněnek, mosazných a železných postelí, dětských kočárků, židliček pro děti, předložek k postelím, Angorských, norvéžských a čínských kožešin

za neobyčejně levné pevné ceny.

Všeobecný obdiv budí umělecky aranžované výkladce.

Digitized by Google

Největší obchodní dům v Praze firmy

J. NOVÁK

Vodičkova ulice číslo 34.

zvlášť levně nabízí:

Klobouky	Nákrčníky	Utěrky	Kostice	Gramofony
Obuv	Šle – hole	Vyšívání	Koberce	Fonografy
Prádlo	Slunečníky	Krajky	Záclony	Modní látky
Trika	Deštníky	Stuhy	Nábytek	šatové
Punčochy	Chifony	Aplikace	Kočárky	Konfekce
Ponožky	Plátna	Borty	Kufry cestovní	pro dámy
Rukavice	Kanafasy	Samety	Tašky „	Konfekce
Šněrovačky	Damašky	Plyše	Koše „	pro pány
Boa-límce	Ubrusy	Podšívky	Sochy	Nádobí
Rukávníky	Ubrousky	Gloty	Vasy	Hračky
Kapesníky	Ručníky	Knoflíky	Voňavky	Zrcadla.

PLZEŇSKÉ PÍSNĚ

50

sebral a klavírním průvodem opatřil

Jaroslav Bradáč.

1. Alou, páni muzikanti! 2. Sklepej mně, kováři! 3. Vítejte, matičko. 4. Ach, kýž je možná. 5. Už, už, už. 6. Já nic nedělám. 7. Dej vám Pánbu. 8. Neťukej. 9. Proč pak by nebyla 10. Pod našima malýma okny. 11. Když jsem vandroval. 12. Ach přenešťastný můstek ten. 13. A šlo děvče pro vodu. 14. A já sám. 15. Okolo našich oken. 16. Přiletěla vrána. 17. V tom křimickým zámku. 18. Když jsem vyjel. 19. Na našem dvoře. 20. Ku Praze je cesta dlouhá. 21. Kvílím. 22. Sluníčko vychází. 23. Já jsem holka mladá. 24. Jen dost malé zvědění. 25. Tam na těch drahách. 26. Nefoukej větříčku. 27. Kde jsou mé minulé časy. 28. Čí jest to dívčina. 29. Já mám jabloňku. 30. Světe, světe. 31. Šafářko, kde je šafář. 32. Řehtej mi, řehtej. 33. Šafáři a lychtáři. 34. Když jsem šel do Račic. 35. Na lávce nad potokem. 36. Byl jeden řemenář. 37. Zahrádko. 38. Sedum let jsem neviděl. 39. Svěť ty mně. 40. Vejprnický kostelíčku. 41. Lítej, ptáčku. 42. Chodil sem mnoho let. 43. Svěť, měsíčku. 44. Kdybych já byl. 45. Rozluč se, Mařenko. 46. Měl jsem malou kopaninku. 47. Ještě já se ohlídám. 47. Vyjdu já si. — 49. Čtyři koně. 50. Když sme jeli. —

Jaroslav Bradáč na svých toulkách po kraji plzeňském nasbíral řadu národních písní, jež svou svěžestí melodickou, markantními rythmy, bujnou veselostí, originalitou hudebních myšlének a roztomilými texty nenaleznou tak hned sobě rovny. Průvod je mistrovským dílem v oboru úprav národních písní.

Jaroslav Bradáč je svérázný, nadaný talent, s nímž nutno v budoucnosti počítati.

Cena **6 K**, zpěvní hlas **1 K** proti předem zaslanému obnosu **franko.**

Nakladatel **Mojmír Urbánek v Praze.** Hudební velkozávod. — Sklad a půjčovna pian, pianin a amer. harmonií. **Jungmannova tř. č. 14. Hlávkův palác.**

Digitized by Google

Česká průmyslová banka

v Praze.

Centrála Na Příkopě 35.

FILIÁLKY V BRNĚ A ML. BOLESLAVI. EXPOSITURA V PRAZE VIII. (LIBNI).

Vydává na základě pohledávek **dle zákonných zásad o pupilaritě** hypotečně zajištěné **4½% bankovní dlužní úpisy,** které se při nynějším kursu **plnými** **4½%** zúrokují.

Přijímá **vklady na knížky** na **4¼%** zúročení na **účty běžné** dle ujednání.

Zúrokuje **pokladniční poukázky** při 6otidenní výpovědi **4½%** při 30tidenní výpovědi 4¼%. při 8midenní výpovědi 4%.

Důchodovou daň platí ze svého.

Provádí veškeré obchody bankovní, bursovní a směnárenské.

„SLAVIA"

VZÁJEMNĚ POJIŠŤOVACÍ BANKA V PRAZE,

NEJVĚTŠÍ ÚSTAV POJIŠŤOVACÍ,

Uzavírá pojištění na úmrtí a dožití, věna dítkám, pense, pojištění množné a pojištění se zaručeným 4% stoupajícím úrokováním.

Nejvýhodnější podmínky. Všechen zisk náleží členům — pojištěncům.

V posledních letech vypláceno 10% pojistného.

Vyplacená dividenda . . . K 1,606.893·21
Reservy a fondy . . . . . K 34,788.637·75
Dosavadní výplaty . . . . K 87,176.363·75

Vysvětlení a sazby ochotně zasílá

Generální ředitelstvo banky „SLAVIE" V PRAZE, Havlíčkovo náměstí,

— jakož i generální zastupitelstva: —

V BRNĚ, VE VÍDNI, V LUBLANI, VE LVOVĚ A V ZÁHŘEBĚ. :: ::

Adressa pro telegramy: **Banka Slavia v Praze.**

NÁBYTEK

v nejmodernějším slohu a provedení zaručeně nejsolidnějším ve velkém výběru nabízí továrna na nábytek

Bedřich Nedbal v Praze,

jen ve Vodičkově ulici číslo 44.

Filiálek žádných nemám.

Cestovní brašny, kufry, různé vaky a specialní předměty na cesty vlastní výroby, lovecké brašny, pasy na patrony, pouzdra na pušky, obojky na psy, šňůry a jiné. — Peněženky, tobolky na bankovky, odporučenky a jiné. Dámské pasy, ruční kabelky, necessairy.

Tomáš Bureš,

závod řemenářský a brašnářský,

Kr. Vinohrady, Havlíčkova tř. č. 1.

Praha, Vodičkova ulice čís. 38 n.

— — Obrázkové cenníky zdarma a franko. — —

Pět nejvyšších vyznamenání.

Digitized by Google

Vklady na knížky

zúrokujeme 4½ procenty

ode dne vložení do dne vybrání

a chováme i vyšší obnosy ku okamžité výplatě k disposici.

VKLADY

uložené na 30tidenní výpověď zúrokujeme - procentem vyšším. - -

Eskomptuje směnky

obchodní, obstarává jich inkasso a domicily.

Eskomptuje pohledávky

na podkladě postoupených faktur.

Telefon centrály 211.

Kupuje a prodává dle denního kursu státní papíry, renty, zástavní listy, priority, akcie i jiné obligace, mince a valuty. Veškeré losy a ukladací papíry chová směnárna ústavu stále v zásobě.

ČESKÝ ÚVĚRNÍ ÚSTAV V PRAZE.

Centrála na Příkopě čís. 13 (nároží Havířské ul.)

Filiálka na Vinohradech Palackého třída č. 23 (blíže pošty).

Vyplácí kdekoliv zastavené losy za majitele, odkupuje je za plnou kursovní cenu a rozdíl mezi touto a obnosem půjčky vyplácí na hotovosti. Pojištění losů i jiných slosovat. papírů proti ztrátě kursové.

Telefon centrály 211.

Vadia a kauce

pro veřejné práce neb dodávky se skládají a co nejkulantněji účtují.

Poskytuje zálohy na cenné papíry

za mírný úrok.

Bursovní zakázky

vyřizuje na bursách domácích i cizích za náhradu nepatrné provise a vlastních výloh s transakcí spojených. Kursy účtují se původně.

Spolehlivé informace

v záležitostech finaočních a spekulačních udílí ochotně zdarma.

Promesy

ke všem tahům.

Prodává losy

na měsíční splátky nejlevnější, větší losy též na běžný účet.

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA

pro Čechy a Moravu v Praze.

AKCIOVÝ KAPITÁL 20 MILIONŮ KORUN, RESERVNÍ A POJISTNÉ FONDY PŘES 9 MILIONŮ KORUN, CENTRÁLKA V PRAZE, NA PŘÍKOPĚ VE VLASTNÍM PALÁCI. — SMĚNÁRNA TAMTÉŽ V PŘÍZEMÍ. FILIÁLKY V BRNĚ, PLZNI, JIHLAVĚ, ČESKÝCH BUDĚJOVICICH, PARDUBICÍCH, TÁBOŘE, MORAVSKÉ OSTRAVĚ A VE VÍDNI-I., HERRENGASSE 12.

DOPORUČUJE SLUŽBY SVÉ V OBORU VŠECH BANKOVNÍCH A BURSOVNÍCH ZÁLEŽITOSTÍ.

PŘIJÍMÁ VKLADY PENĚŽNÍ

NA POKLADNIČNÍ POUKÁZKY, BĚŽNÝ A CHEKOVÝ ÚČET, PAK VKLADY NA KNÍŽKY A ZÚROKUJE JE ODE DNE VKLADU AŽ DO DNE VÝPLATY.

POSKYTUJE OSOBNÍ A STAVEBNÍ ÚVĚRY A SPROSTŘEDKUJE KONVERTACI HYPOTEKÁRNÍCH PŮJČEK, OBSTARÁVÁ VÝPLATY NA ČESKÉ OSADNÍKY V AMERICE, VYDÁVÁ AKREDITIVY A PŘIJÍMÁ K USCHOVÁNÍ A DO SPRÁVY CENNÉ PAPÍRY A JINÉ CENNÉ VĚCI.

SPROSTŘEDKUJE KOUPI CENNÝCH PAPÍRŮ ZA PODMÍNEK CO NEJVÝHODNĚJŠÍCH, DOPORUČUJE SVOJE ODDĚLENÍ PRO ZBOŽÍ, PRO KOUPI A PRODEJ CUKRU JAK NA TUZEMSKÝCH TAK I NA CIZOZEMSKÝCH BURSÁCH, JAKOŽ I SVŮJ

OBCHOD UHLÍM V ÚSTÍ NAD LABEM.

Digitized by Google

:: **4¼%** ::

Zúročí veškeré vklady při výplatě obnosu

:: do 20.000 korun i výše **bez výpovědi** ::

známý největší svépomocný venkovský ústav království Českého

První záložna na Vys. Mýtě

Podružný úřad rak.-uherské banky a její filiálka v Chroustovicích.

Se skvělou zárukou a stálou revisí.

Půjčky poskytuje levně. Směnárna obchoduje kulantně.

Ústřední banka českých spořitelen

v PRAZE: I., Ovocná ulice 15.

TELEFONY: čís. 3081., 3325.

Pokladniční místnosti na rohu Ovocné ulice a Ferdinandovy třídy, telefon čís. 3686.

Filiálka v Brně: Ferdinandova ul. 29. Telefon čís. 1277.

Společná adr. telegramů: **SPORDBANKA.**

Filiálka ve Vídni: I. Wipplingerstr. 22. Telefon čís. 12.017.

ÚSTŘEDNÍ SPOJENÍ PENĚŽNÍCH ÚSTAVŮ CELÉ ŘÍŠE.

Obchody bankovní a peněžní všeho druhu, dle stanov.

Zápůjčky komunální

vyřizuje výhodně a rychle. Na základě tom vydává a přenechává

4% bank. dluhopisy,

jež dle zákona slouží **k uložení peněz sirotčích, pokladen, fondů, kaucí atd.**

Oddělení pro půjčování cenných papírů na vadia a kauce.

VKLADY

na knížky, pokladniční poukázky a běžný účet, úrokuje 4% až 4¼%.

Úvěry eskontní peněžním ústavům.

Provádí právě

zvýšení vlastního akc. kapitálu (XV. emise)

a přijímá přihlášky upisovací.

Prospekty na požádání.

Splátky možno činiti kdykoliv, na zvlášť povolené zúročení **4½%** **4½%**

Bližší ochotně sděluje

Ředitelství.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskl ALOIS WIESNER v Praze, knihtiskař České Akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění. — Papír ze skladu SPOLEČNOSTI PRO OBCHOD A PRŮMYSL PAPÍRNICKÝ G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 5. ROČNÍK III.

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

KVĚTEN. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. Telef. č. 3714. R. 1907.

Prof. Dr. C. Horáček:

K OTÁZCE BYTOVÉ.*)

Bylo, jak se zdá, třeba teprvé okázalého ustavení se vídeňského ústředí pro reformu bytovou a jeho německé odnože v Praze s munificentním darem České spořitelny, aby také širší veřejnost česká vyburcována byla ze své dosavadní netečnosti k onomu sociálnímu problému, jejž zoveme otázkou bytovou. Otázka ta není ovšem vysokého stáří. Původ její hledati jest v novodobém vývoji techniky výrobní a dopravní, jenž způsobuje stálé soustřeďování obyvatelstva. Tím vznikají a rostou velká města a místa průmyslová, kterýž vzrůst pro 19. století jest tak význačný. Zároveň ale změnil se tím i celý právní a sociální základ způsobu bydlení. Dnešní obyvatelé velkých měst nemohou, jak tomu v dřívějších dobách zpravidla bylo a na venkově dosud jest, bydliti ve svých vlastních domech, ježto — nehledíc k celkovým nepříznivým poměrům majetkovým — plocha stavební v území velkých měst pro vlastní obytné budovy rostoucího obyvatelstva prostě nestačí. Proto valná většina velkoměstského obyvatelstva (v Rakousku přes 80%) odkázána jest bydliti v domech cizích, to jest v nájmu. Ale právě tento způsob ukojování potřeby bytové v našich podnebných poměrech tak existenčně nutné, jest příčinou nepříznivých zjevů, jimiž se vyznačuje dnešní otázka bytová. Hlavním ze zjevů těch jest nedostatek bytů malých a přiměřeně levných. Nedostatek ten bývá ovšem někdy popírán poukazem na značný počet bytů prázdných a nepronajatých. Než okolnost ta nic nevyvrací, spíše jest důkazem, nikoliv že by poptávky po bytech nebylo, nýbrž že právě výše nájemného jest příliš vysoka.

Závady bytové skoro ve všech velkých městech jsou známy a statisticky prokázány. Vyskytují se v oboru zdravotním, sociálně-politickém i mravním a jich zhoubné účinky zavdaly podnět, že poměrům bytovým ve velkých městech již delší dobu věnována jest aspoň jinde pečlivá pozornost. Dle toho pak, jak různě zlo toto se jeví, jsou také různá východiska, ze kterých pokusy o řešení otázky bytové se podnikají. Děje se tak se stanoviska zdravotního, stavebně technického, sociálně-politického, zpravidla i s několika hledisk současně, čehož následkem pak jsou dosti spletité zákonodárné návrhy a správní opatření. Tak ponejvíce lze uvésti:

S hlediska stavebně-technického požaduje se takový způsob stavění, který bez ohrožení osobní bezpečnosti připouští pokud možné snížení nákladů stavebních a dle toho přispůsobený stavební řád. S hlediska zdravot-

*) Stať tato jest obsahem referátu otištěného ve zprávách druhého mezinárodního sjezdu pro hygienu bytovou, konaného v Ženevě v září r. 1906.

Digitized by Google

ního zakazuje se užívání místností lidskému zdraví škodlivých, zejména temných, vlhkých a přeplněných, nepřetržitý dozor vykonávaný zvláštními dohlédacími orgány, možnost vyvlastnění a nuceného assanování celých ulic a městských okresů, pokud jinak zdravotním požadavkům nelze vyhověti. V obor finančněprávní patří ony snahy, jež vycházejíce z předpokladu, že daň domovní na nájemníka se přesunuje, usilují o její snížení aneb úplné odstranění. Jinam spadají pokusy o zdokonalení, rozvětvení a zlevnění prostředků dopravních pomocí uličních a městských drah, jimiž překonávají se místní vzdálenosti a zjednává se obyvatelstvu možnost bydliti na zevním obvodě městském. Konečně více neb méně radikální návrhy stoupenců t. zv. reformy pozemkové, domnívajících se čeliti závadám bytovým tím, že hodnotný přírůstek pozemků městských, připadající bezzáslužně jich vlastníkům, chtějí zabaviti aneb aspoň zdaniti ve prospěch státu neb obcí, poněvadž jej pokládají za následek stoupajícího nájemného.

Než všechny tyto různé návrhy reformní, třeba s jedné strany skutečně leckteré závady bytové odstraňují, přece zase se strany druhé naproti jiným z nich jsou málo účinny, ano dokonce je přiostřují.

Tak na příklad i nejpraktičtější a nejlevnější stavební technika není s to vysoké nájemné snížiti tam, kde půda sama má nepoměrně vysokou hodnotu. Sebe dokonalejší stavební řád předpisující zakládání širokých ulic, obmezující zastavování plochy, zakazující stavbu nebetyčných kasáren, nemůže docíliti, aby byty v takto účelně postavených domech byly levnějšími a tudíž i méně zámožným vrstvám přístupnými. Spíše naopak. Také přísné provádění zdravotních předpisů může sice odstraniti příbytky nezdravé, ale nikoliv opatřiti příbytky levné. Vždyť v bytech špatných, přeplněných a zdravotně vadných nikdo rád nebydlí, nýbrž stěhují se do nich lidé jen proto, že pro vysoké nájemné bytů lepších jsou k tomu nuceni. Provedením assanace vznikají moderní nádherné čtvrti městské, ale původní obyvatelstvo v nich sídlivší nuceno jest odstěhovati se jinam a tam bydliti v stejně zbědovaných poměrech jako dříve. Odstranění neb zmírnění domovní daně jen zřídka dle zkušenosti prospěje nájemníkům, neboť zde rozhoduje otázka daňového přesunutí. Přesunutí takové podaří se jak známo vždy hospodářsky silnějšímu a těmi bývají ve velkých městech se vzrůstajícím obyvatelstvem, v nichž poptávka po bytech vždy převyšuje nabídku jich, nikoliv nájemníci nýbrž pronajímatelé. Proto zpravidla každá výhoda daňová jest dle obdoby t. zv. daňového umoření především vlastníkům domů ku prospěchu, právě tak jako nikoliv stavitelé, nýbrž vlastníci stavebních pozemků těží z každé slevy daňové, poskytnuté z důvodů nové stavby, ježto kapitalisovanou slevu tu ku ceně stavebního pozemku si připočtou. Podobně vybudování rozvětvené sítě místních prostředků dopravních má i svůj rub. Každá nová trať přibližuje sice odlehlé končiny městské a činí je k bydlení způsobilejšími, ale zároveň vzniká i čilejší poptávka po tamních bytech, nájemné jich stoupá, hodnota pozemková roste a přírůstek její připadá vlastníku. Příbytky stávají se dražšími a jich dřívější obyvatelé jsou znenáhla zámožnějšími vrstvami vytlačováni opět do odlehlejších končin. Konečně i požadavky pozemkových reformatorů sotva rozřešení otázky bytové uspíší. I kdyby se podařilo — nepřihlížejíc vůbec k požadavku sespolečnění veškeré půdy jakožto sociální utopii — přírůstek pozemkové městské renty jeho zdaněním získati pro stát neb obce, kterýžto daňově technický problem čeká ovšem rovněž teprve svého rozřešení, nebylo by tím dokonce ještě odpomoženo bytovému nedostatku a drahotě. Stoupání městské renty pozemkové, jež jest v příčinné spojitosti s vysokým nájemným, by se tím nezamezilo.

Tyto nesnáze, s nimiž se různé pokusy o řešení otázky bytové setkávají, ukazují zřejmě, že se jedná o složitou záhadu, jejíž podstata i příčiny především vyžadují objasnění. Tak již meze samy otázky bytové nutno přesně vytýčiti. Není správno otázku bytovou považovati za pouhou část otázky dělnické vůbec. Neboť třeba dělnictvo, jakožto nejdůležitější část nemajetného obyvatelstva velkoměstského, nedostatky bytovými v první řadě bylo dotčeno, zasahuje přece otázka ta

Digitized by Google

i daleko mimo vlastní kruhy dělnické. Proto ony pokusy, které jedině stavby bytů dělnických mají na zřeteli, nehledíc k jistým jich sociálním povážlivostem (zvýšená odvislost dělníka od zaměstnavatele, vázanost k místu atd.), zůstávají obmezeny jen na úzký kruh celého problému a mají právě pro velká města jen význam podřízenější. Bytová otázka jest sociální otázkou velkoměstského obyvatelstva zcela samostatné povahy a podstata její jest ryze hospodářská. Není otázkou jen stavebně technickou, neboť stavění vhodných a pohodlných bytů není žádným po technické stránce nerozřešitelným úkolem, není také pouze zdravotní otázkou, neboť vyhovění všem zdravotním požadavkům při zřizování příbytků není také se žádnými nepřekonatelnými překážkami spojeno: ale opatřiti prostorné, zdravé a při tom zároveň levné příbytky ve velkých městech, to jest úkol dnes tak těžko rozřešitelný.

Jest statisticky prokázáno, že ve velkých městech výdaj na nájemné v každém domácím hospodářství nepoměrně vysokou část celkového důchodu zabírá a že čím prostora bytová poměrně jest skrovnější, tím nájemné jest vyšší, to jest čím menší byt, tím poměrně dražší. Proto právě jest nemajetné obyvatelstvo nuceno spokojiti se nedostatečnými, zdravotně vadnými, vzdálenými příbytky, proto byty jsou přeplňovány a podnájemníkům odpronajímány, zde vězí příčina velkoměstské bídy bytové.

Drahota velkoměstských bytů, to jest vysoké nájemné, jest tedy příčinou bytové otázky, proto ona jest vlastně otázkou hospodářskou. Čím jest ale nájemné s hlediska hospodářsko-teoretického? Ono jest cenou za užívání příbytku, výše jeho řídí se tedy všeobecnými zákony cenovými. Tu třeba ale rozeznávati. Obytný dům, třeba tvořil fysický celek, sestává ze dvou různých částí: pozemku a stavby samotné. Toto líšení jest pro otázku cenovou důležito. Stavba sama, to jest souhrn kapitálu a lidské práce na vybudování domu vynaložený, jest hospodářský statek volně rozmnožitelný. Dvojnásobným množstvím kapitálu a práce lze zříditi dvojnásobný počet staveb a t. d. Cena takových volně rozmnožitelných statků řídí se jak známo t. zv. zákonem nákladovým. Pro její výši rozhodny jsou vždy průměrné náklady výrobní. Ale dle jiného zákona řídí se cena stavebního pozemku. Zde neplatí zákon nákladový, poněvadž pozemkové plochy jsou nerozmnožitelny. Tím nabývají pozemky povahu skutečného monopolu, jehož následkem jest právě renta pozemková. Cena pozemků, jakožto cena statků monopolových může proto stoupati ustavičně a vzrůst její jest obmezen pouze platební způsobilostí a ochotou spotřebitelů. O ceně obytných domů a tedy také o ceně jich užívání, to jest výši nájemného, rozhodují tudíž jednak náklady výrobní stavby samé a jednak cena stavebního pozemku. Náklady stavební v užším smyslu nemají zde žádného zvláštního významu. Rozumí se samo sebou, že čím vyšší náklady stavební, tedy čím důkladněji, bohatěji, nádherněji budova jest zřízena, tím nájemné bude vyšší, a naopak. Ale jest také všeobecně známo, že náklady stavební samy nejsou rozhodujícím činitelem. Nový, třeba zcela moderně zařízený dům na odlehlém obvodě města přece často má daleko nižší hodnotu než stejně velký, třeba starý a již chatrný dům ve středu městského ruchu a obchodu; komfortní byt v prvém domě bude přes to lacinější než stejně velký, třeba zanedbaný byt v domě starém. Naproti tomu dva domy stejný náklad stavební vyžadující (mimo cenu pozemku!) budou míti přece velmi různou hodnotu, stojí-li prvý na vzdáleném předměstí a druhý v nejživější ulici vnitřního města. Rozhodujícím činitelem pro utvoření ceny nejsou totiž náklady stavební v užším smyslu, nýbrž hodnota stavebního pozemku.

Nuže co určuje tuto hodnotu? Dle často projevovaného mínění jest to očekávaná budoucí výnosnost domu, který na tomto pozemku bude vystavěn. Výnosnost spočívá ale v nájemném. Proč lze nadíti se zde vysokého nájemného? Stavební podnikatel odpoví, že nájemné musí býti vysoké, poněvadž v zamýšlené stavbě investováno bude mnoho kapitálu, ježto právě pozemek byl velmi drahý. Tak celý výklad točí se patrně v kruhu. Nezbývá tudíž než vycházeti z té skutečnosti, že dle obecného zákona hodnotného stavební pozemky ležící ve středu ruchu velkoměst-

Digitized by Google

ského proto mají vysokou hodnotu a byty a místnosti zde se nalézající proto že jsou drahé, poněvadž jsou způsobilejší k ukojení bytových potřeb obyvatelstva, než příbytky odlehlé a vzdálené a poněvadž jsou relativně nerozmnožitelny. Města se sice stále rozšiřují, zřizují se nové domy a byty, ale tyto nové místnosti neposkytují oněch výhod, jaké mají byty ve vnitřním městě, na něž některé třídy obyvatelstva přímo jsou odkázány. Jako úrodnější a výhodněji položené pozemky zemědělství věnované vlastníkům svým následkem těchto svých vlastností poskytují zvláštní přednostní rentu, právě podobný účinek jeví se u domů a místností výhodněji položených. Vyšší nájemné z místností takových jest prostým následkem jich přirozené přednosti, jich vyšší hodnoty, s jakou se u všech hospodářských statků setkáváme, které jsou velmi užitečny a při tom vzácny, poněvadž nerozmnožitelny. Z toho však plyne, že se zde jedná o jev hospodářský kategorie absolutní, nikoliv historickoprávně relativní, o jev, který beze zřetele k platnému právnímu řádu a jeho dějinným změnám v podstatě své zůstává vždy týmž. Jako hodnota nějakého hospodářského statku žádným zákonodárným aktem libovolně nemůže býti stanovena, právě tak nelze nějak autoritativně určovati výši nájemného a každý podobný pokus byl by nejrůznějším způsobem obcházen. Jakýkoliv zásah veřejné moci ve směru tomto jest tedy vyloučen, nemá-li zabloudění býti na pole utopií. Je-li však bezprostřední zevní vliv na výši nájemného nemožný a spočívá-li podstata bytové otázky právě ve drahotě bytů, jest zároveň jasno, proč řešení celého problému jest tak nesnadno a proč sociální politika ve směru tom jeví se býti dosud tak málomocna.

V jednom směru ovšem účinný prostředek byl by po ruce. Bylo by to na poli účelné velkoměstské politiky komunální. Dnes jest stavba obytných domů věcí soukromého podnikání, na něž moc veřejná jen prostřednictvím stavebního řádu může vykonávati poměrně nevelký vliv. Tak tomu nebylo vždy v dobách dřívějších. Zakládání a rozšiřování měst, budování nových čtvrtí, ba i stavba obytných domů byla odvětvím správy veřejné. Kdyby také nyní ve velkých městech, kde jest nedostatek příbytků, správa obecní sama na vlastních pozemcích nikoliv jen pro své zřízence, nýbrž vůbec vedle podnikatelů soukromých obytné domy stavěla a pronajímala, byla by snad naděje, že takovou soutěží na stoupající nájemné vykonáván by byl účinný protitlak. Nebot v předpokladu, že by obec při tom žádnými zištnými tendencemi nebyla vedena, mohlo by nájemné v takových domech říditi se pak poměrně nižšími stavebními náklady a býti tudíž vždy levnější než v domech soukromých vlastníků. Mohly by ovšem vzniknouti pochybnosti nepřekročily-li by obce tím svou působnost, nezasahovaly-li by tím neoprávněně ve sféru činnosti soukromopodnikatelské. Než tu lze namítnouti, že působnost jak státu tak i obcí v oboru hospodářskopolitickém není nijak přesně ohraničena a že ve vývoji dějinném všelikých doznala změn. Mnohé obory, jež dříve zůstaveny byly soukromohospodářskému počinu a podnikavosti, tvoří dnes důležité odvětví působnosti státní a komunální. Lze tu poukázati jen k železnicím a tramwayím, bankám, spořitelnám, pojišťovnám a t. d. Rozhodujícím pro zodpovědění otázky, má-li stát nebo obec působnost svou na nějaký hospodářský obor rozšířiti, jest přesvědčení, že soukromým počinem pospolité potřeby obyvatelstva a zájem veřejný buď vůbec nemohou býti splněny, aneb že se tak státi může jen nedokonale. A tak tomu jest dnes i při potřebě bytové ve velkých městech. Také případné námitky z kruhů soukromých vlastníků domů, pokud by takovou činností obcí na zájmech svých pokládali se býti ohroženi, lze jen do jisté míry pokládati za oprávněny. Jednak musí zajisté ustoupiti soukromý zájem jediné třídy obyvatelstva tam, kde se jedná o prospěch valné většiny, jednak nelze společenskou funkci soukromého vlastníka domu, jehož aktivní účast v národohospodářské organisaci jest velmi podřízena a neosobním vlastnictvím zcela dobře může býti nahražena, přirovnávati ku důležité a národohospodářsky prospěšné činnosti soukromého podnikatele vůbec. Ovšem jest tato naznačená cesta za dnešních poměrů ještě valně neschůdna, poněvadž zastupitelstva obcí

Digitized by Google

nejen u nás, ale i jinde na mnoze ovládána jsou dosud názory novodobým snahám v oboru politiky komunální nevalně přejícími.

Že i u nás v Praze otázka bytová jest otázkou nejvýš palčivou, o tom podává již důkaz oficiální statistika příbytečná, vydávaná městskou kanceláří statistickou. Poměry bytové v Praze i pražských předměstích jsou celkem málo příznivy a týká se to nejen příbytků tříd nemajetných. I střední vrstvy trpí zde nezměrnou drahotou bytů, neboť výše nájemného jest zde průměrně vyšší než v leckterých městech světových. Jest přirozeno, že poměry tyto i u nás konečně vyvolávají snahu po reformě bytové, snahu po účelné organisaci, jež by jednak cestou rozumné svépomoci, jednak domáháním se různých oprav zákonodárných i účinnými opatřeními úřadů správních v této vážné otázce sociální usilovala o nápravu a dovolávala se součinnosti všech, kdož pro věc mají zájem a porozumění.

Dr. B. Franta:

ÚPRAVA PODSKALÍ A MALÉ STRANY.

V důležitých úpravách města Prahy zaujímá jedno z prvních míst vybudování nábřeží od mostu Palackého k Vyšehradu. Proto, že v několika letech má býti úplně změněn stoletý obraz značné části pravého břehu vltavského, celé části města, Podskalí, a proto, že jedná se o okolí Vyšehradu, o význačný bod města, který by i bez historického významu svého sám o sobě zasluhoval, aby stavební podnikavost nezavřela jej zrakům obyvatelstva.

Úkol je snažší, než na Malé Straně. Jedná se o plochu daleko menší, a směr komunikací je dán upravovacím plánem, který dnes je platný. Leč jedná se o provádění jeho. I v dokonalém plánu upravovacím lze zkaziti mnoho prováděním, i v nedokonalém lze vystříci se prováděním mnohých zlých následků.

V městech, kde se zápasiti musí s největším napětím o každou i nejmenší uměleckou úpravu, o každou takřka píď země, aby nebyla zastavována, je každá řádná úprava těžká, a provádění její je těžké. Nepovolí-li se tu využitkování půdy co největší, nadbytek pater, uzoučké, malé dvory, obývání místností, jež následkem toho nehodí se za byty, je rekriminací mnoho proti stavebnímu úřadu. Jakmile však tento povolí, nedá jen chvilku pozor na úpravu, vznikne zase škoda celému okolí. Co rekriminací bude ku příkladu právem v budoucnosti projeveno proti postavení nesmírně vysokého domu, který právě dokončuje se na Tylově náměstí u Národního divadla, jež mohlo býti ušetřeno takového sousedství. —

Při provádění úpravy Podskalí k Vyšehradu jedná se hlavně o to, aby se neupadlo v chybu, jaká se stala před léty při úpravě od ulice Myslíkovy k mostu Palackého. Na celém tomto území byly nastavěny prostě v pravidelných skupinách vysoké domy, rozdělené velkou většinou ulicemi v pravých úhlech a dvěma nevelkými náměstími, jež obklopeny jsou zase budovami vysokými.

Problem zdánlivě těžký, totiž vhodné, účelné spojení nábřeží s Karlovým náměstím, rozřešen byl velmi jednoduše v duchu doby. Staré ulice byly nasypány, nové zřízeny byly ve stejnoměrném stoupání, zahrady se zrušily, na místě ohrad se dřívím postaveny domy, a práce byla hotova. Místo řádné úpravy zřízeno prosté měřické schema. Nejvíce sluší litovati, že nebyl zachován směr komunikace, která z Václavské ulice vedla Kočičí ulicí k přívozu, v jehož blízkosti postaven byl most Palackého. Byl to směr tak přirozený a vhodný, že zrušením jeho nastaly poměry, které celkové komunikaci nejsou příznivy.

Změny terrainu provedeny zde takové, že lze dáti jen částečně za pravdu Corneliu Gurlittovi, který v dílku svém „Über Baukunst“ praví: Den Boden von Städten wie Edinburgh oder Prag kann auch der kühnste Ingenieur

Digitized by Google

nicht glatt hobeln." Nechť se Gurlitt přijde podívati k nám dnes, aby poznal svůj omyl. Nemohu si odpustiti, abych necitoval jeho slova, která dále napsal: „Bůh přece učinil chybu, že nevytvořil zemi úplně kulatou. To je modernímu upravovateli města chybou neodpustitelnou. Působí městu výlohu statisícovou, aby odstranil nerovnosti. Pahorky se snesou, údolí se zasypají... Ovšem jsou hříchy stvoření často tak velké, že nemohou býti docela odstraněny." Pronášeje to, co citoval jsem německy, praví o městech s terrainem jako Praha: „Tito odbojníci nepokládají se však za ohyzdná, nýbrž právě za nejkrásnější města."

Na rozhraní mezi upravenou částí města a územím, jež v příštích letech bude zastaveno, má býti postaven pomník Palackého, muže, jenž v celém devatenáctém věku byl nejmarkantnější postavou českou, a jehož činnost velký vliv měla na osudy národa. Je-li rozhodnutí o tom již konečné, bude třeba úpravy náměstí Palackého a celého okolí tak umělecké, že nutno napjati všecky síly, aby postavení pomníku právě zde bylo odůvodněno příštím věkům. Obec umělecká vyslovila se proti umístění pomníku na tomto místě. Není vyloučeno, že umělecká obec někdy chybí, ale vždy je nejisto, rozhodne-li správně sbor neumělců, byť řídil se jen hlubokým přesvědčením, že edná dobře.

Nový plán úpravy od mostu Palackého až pod Vyšehrad založen jest už příznivěji. Jednak nejsou řízeny všecky ulice od pobřeží do města v pravém úhlu, tedy v systemu komunikace, který se nikde neosvědčil ani v terrainu úplně rovném, jednak plánem snížena byla výška nábřeží značně, skoro o pět metrů, jednak snahy klubu „Za starou Prahu" měly výsledek, že obec chystá změnu plánu, aby řady souvislých domů byly přerušeny, aby výšky jejich byly omezeny, aby pod Vyšehradem samým byly stavěny domy ve volné soustavě. Obec je vlastnicí snad celého pobřeží a je tedy pánem situace. Získala území zajisté proto, aby mohla prováděti plán tak, by zjednala městu novou krásnou čtvrt, nerušící pohled na bývalé sídlo králů.

Na druhé straně, na levém, smíchovském břehu Vltavy táhne se od Palackého mostu až k Odkolkově lávce na půdě vysoko zvýšené jeden vysoký dům za druhým; úprava tato zničila pestrý obraz pobřežní i pohledy na zelené výšiny západní. Spousta domů zůstane přervána jen u bývalé botanické zahrady, z níž přece kousek zůstal s Dienzenhoferovým pavillonem na podbřeží; avšak provedení zůstalo daleko za očekáváním, a pozadí prorvy zaujala nešťastná budova erární. Jak bude dále k severu na Malé Straně, není dnes ještě jisto. Avšak dle zkušeností posledních let a nejnověji z pamětního spisu, který zastupitelstvo obce pražské podalo mocnáři při dubnovém pobytu jeho v Praze, lze právem souditi, že volena bude úprava, která nepoškodí ani pověst Prahy, ani zájmy soukromé. Jaké štěstí pro město, že zde v době, která nehleděla k ničemu jinému, než využitkovati stavebních míst do intensity největší a tedy i do nemírných výšek, nebylo stavebního ruchu velkého, a že tedy mnohé sice pokaženo, ale že celek zůstal ne mnoho dotčený! Jaké štěstí, že půda Malé Strany značnou většinou náleží nehybným, nespekulativním rukám: státu, zemi, šlechtickým rodinám, církvi, náboženským řádům. Jen to mohlo zachrániti Malou Stranu tak, jak je dosud, jen to mohlo zdržeti nesprávnou regulaci, která by bývala provedena v posledních desítiletích uplynulého věku dle názorů tehdy všeobecně platných, ke škodě celého města a blahobytu obyvatelstva. Příští doba jistě poučí i ty, kdo dosud v to nevěří, že největším nepřítelem zájmů obyvatelstva, a hlavně těch, kteří jsou přímo materielně zúčastněni, bylo by modernisování Malé Strany dle běžných pojmů.

Nová Praha není mnoho známa cizině; za to stará Praha, nedotknutá posledními stoletími, na které budovaly věky, kterou opřádá posvátnost stáří, budí zájem ciziny a úctu celého světa. Nutnost zachovati to, co Praha má nejkrásnějšího, ba řekl bych udržeti čest před celým kulturním světem, srovnati zájmy kulturněhistorické, se zájmy soukromými tak, aby nebylo pochyby, že obec nechce škodu svých poplatníků, jest velkým úkolem jejím v blízkých letech.

Digitized by Google

Zkušenost učí a dobrá vůle i spravedlnost velí, že nutno je přijíti vstříc ve směru tom vlastníkům stavebních pozemků na Malé Straně; jinak odpor jejich zasáhne také do sféry, která nemá nic společného se zájmem majetkovým, do sféry, která má býti ponechána umělci upravovateli, a nikoli schůzím lidu, který přece nedovede o provedení umělecké úpravy řádně souditi. Prozatím bylo výhodno, že v prvním desíletí platnosti nynějšího stavebního řádu nebyl vypracován a stvrzen upravovací plán pro Malou Stranu. Toho vážiti si musí každý, neboť tehdy u nás soudilo se skoro všeobecně o otázkách úpravy města tak, že by plán byl znamenal snad zničení krás Malé Strany a pohledu na královský hrad. Vždyť teprve před desítiletím vznikly v Letenské ulici domy, které v obrazu Malé Strany jsou překážkou značnou.

Bohudík jsme dnes aspoň tam, kde jinde byli již před lety, totiž na stanovisku, že nelze nahrazovati brakem staré části městské, jichž zachování je příkazem národní cti a v nichž obnova, je-li už vůbec nutna, musí se díti v duchu uměleckém a tak, aby staré a vábné nemusilo ustoupiti bezcennému. Dnes ten, kdo by poškodil ráz Malé Strany, byl by již považován za škůdce města, za nerozumného, ba zlomyslného poškozovatele zájmů celého obyvatelstva. Všech pak lidí dobré vůle musí býti úsilí, aby zájmy ty byly uvedeny v soulad se zájmy jednotlivců. Tito však potom musí se říditi dle prospěchu všeobecnosti, Nechť stane se tak provedením návrhu arch. Materny o náhradě za nepovolenou výšku, nebo návrhu arch. Balšánka na skoupení části Malé Strany obcí, nebo způsobem jiným, vždy nastanou poměry, které slušně mohou přijati vlastníci stavebního území malostranského. Rozhodnutí musí státi se v nejbližších letech, a čím dříve bude rozhodnuto, tím lépe pro obě strany.

Jedno je jisto: jakmile zmizel by malebný obraz levého břehu Vltavy v Praze, ochromí se a hned i zmizí v málo generacích hluboký cit všeho lidu českého pro hlavní město jeho. Nedat zaniknouti citu tomu znamená pro Prahu více, než všecky oběti, které třeba bude nucena učiniti proto, aby nezmizelo to, co samo jediné již zachovává jí jedno z prvních míst v řadě měst světových.

Frant. Hlaváček:

JUBILEJNÍ VÝSTAVA PRAŽSKÉHO KOMORNÍHO OBVODU 1908.

Uspořádání výstavy pražského komorního obvodu bylo usneseno teprve v říjnu minulého roku, avšak pořadatelka výstavy, obchodní a živnostenská komora pražská podjala se přípravných prací s takovou energií a s takovým úspěchem, že v době tak krátké, za kterou u jiných výstav sotva by se bylo pokročilo přes nejprvotnější stadium příprav, zajistila obchodní a živnostenská komora pražská výstavu velikou a velkolepou jak co do počtu, tak co do jakosti účastníků. Účastenství kruhů průmyslových a řemeslných jest opravdu překvapující a skvělé, ačkoliv nebylo možno rozvinouti agitaci od muže k muži, a jest momentem velice potěšujícím, že také střední a malé živnosti komorního obvodu pochopily až na nepatrné výjimky zcela správně význam výstavy a prospěchy z ní plynoucí a svými přihláškami k výstavě zajistily též vynikající a čestné zastoupení řemeslnictva a maloživnostnictva.

Nebylo ovšem z předu nižádné pochybnosti, že mohutný rozvoj a vysoké niveau hospodářské komorního obvodu pražského zaručuje již samo výstavu velikou a krásnou. Vždyť obvod tento čítá okrouhle 110.000 samostatných podniků průmyslových, živnostenských a obchodních, mezi nimiž jest veliká řada obrovských závodů, které jsou nejvýznačnějšími v celém mocnářství, ano některé i v celé Evropě; tak na př. sídlí v něm největší mlýn, největší cukrovar, největší lihovar, druhý největší pivovar, nej-

Digitized by Google

větší raffinerie minerálních olejů, největší strojírna, největší továrna hospodářských strojů a vagonů, největší továrna čokolády, voskovaného plátna, prádla, klobouků, šněrovaček, nákrčníků, peří, zápalek (patron a kapslí), mléčných výrobků, sídlí v něm největší tkalcovská firma bavlnářská z celého mocnářství atd.; obvod tento vykazuje velkou řadu vyspělých oborů práce řemeslné, které právem mohou se i před celým světem pochlubiti znamenitými výsledky své solidní a důkladné práce, svého přizpůsobení se novověkým potřebám a způsobům pracovním, svého uměleckého cítění. Obvod tento zaujímá sice pouze čtvrtinu plochy království Českého, avšak čítá již téměř třetinu obyvatelstva tohoto království, co do počtu obyvatel tudíž více, nežli převážná většina korunních zemí naší říše a dokonce více nežli několik států samostatných. O jeho hospodářské vyspělosti svědčí, že platí 11 mil. daně výdělkové, tedy polovici celkového výnosu této daně v království Českém a téměř sedminu jejího celkového výnosu v Předlitavsku; platí dále 45% osobní daně z příjmu, v Čechách zapravované; spořitelny a záložny tohoto obvodu mají 35, resp. 45% celkové sumy vkladů ve spořitelnách a záložnách král. Českého.

Přes to však, že nebylo, jak z těchto několika dat vyplývá, pochybnosti o tom, že výstava tohoto obvodu bude skvělou representací domácí výrobní činnosti, přece skutečné účastenství převýšilo veškero očekávání, tak že jest jisto, že výstava komorního obvodu pražského bude svými rozměry značně přesahovati všechny, dosud v Rakousku pořádané zemské výstavy (a vůbec všechny dosavadní rakouské výstavy mimo vídeňskou světovou z r. 1873), tudíž také zemskou jubilejní výstavu pražskou z r. 1891. Již tento fakt svědčí o mohutném našem hospodářském rozvoji od r. 1891, zvláště povážíme-li, že na komorní výstavě nebude celkově zastoupena produkce prvotní; pouze jakožto suroviny různých průmyslů budou zastoupeny na výstavě některé produkty zemědělské, jako ječmen, řepové semeno atd.

Některé obory průmyslové budou na výstavě této zastoupeny takovou měrou, že budou tyto exposice záviděti výstavě komorního obvodu i mnohé výstavy mezinárodní a světové.

Tak na př. jest dnes již zajištěna strojnická exposice v rozměrech přes 10.000 m², pokud se týče strojnictví všeobecného a asi 3.000 m² pro stroje hospodářské. Bude to strojnická výstava, zaujímající včetně kotelny asi 15.000 m², tedy tak velkolepá, jaké v Rakousko-Uhersku dosud vůbec nebylo. (Na zem. jubilejní výstavě r. 1891 zaujímala strojovna pouze 7.000 m² a již tenkrát doznala nadšené pochvaly i v cizině; tak na př. profesor berlínské techniky Riedler prohlásil ji za lepší a poučnější, než strojovnu světové výstavy v Chicagu).

Z jiných nejčelnějších průmyslů pražského komorního obvodu, které právem těší se pověsti světové, budiž ku př. jmenován průmysl grafický. Četné směrodatné a pro grafický průmysl epochální vynálezy různých pražských firem a pracovníků tohoto oboru vyšinuly v posledním desítiletí grafický průmysl, v Praze soustředěný, do řady nejpřednějších center tohoto průmyslu vůbec a tento mohutný rozvoj bude na výstavě přiveden k plné platnosti.

Veškerá odvětví průmyslu a živnosti oděvnických chystají výstavu co do rozsáhlosti znamenitou, co se pak týče vnitřního upravení, výstavu založenou na principech zcela nových. Hlavním základem tohoto nového uspořádání jest upuštění od vitrin všude, kde to jen možno a upravení této výstavy ve formě interieurů, ve kterých znázorněny budou na životných skupinách figurin umělecky komponovaných různé momenty ze života rodinného, společenského, sportovního atd. atd. Oddělení toto bude zajisté neobyčejnou a novou atrakcí pro obecenstvo, ovšem také pro návštěvnictvo cizí, poněvadž jinde byly již učiněny podobné náběhy, ale tak důsledně a systematicky nebyla tato nová úprava výstavnictví v oboru oděvnickém representována dosud ani na žádné výstavě světové. Exposici tuto chystá se obeslati způsobem zvláště vynikajícím naše výroba oděvů, prádla, rukavic, klobouků, nákrčníků, obuvi atd. atd. Způsobem jak pro odborníka poučným, tak pro široké obecenstvo zajímavým

Digitized by Google

postaví se výstavě oděvnické po bok exposice naší domácí výroby nábytku a veškerých předmětů, sloužících ku zařízení bytovému. Do dnes zajištěno jest již přes 100 interieurů bytových, obsahujících všechny druhy místností obytných od nejjednoduššího do nejluxusnějšího provedení, dále zařízení representačních místností v budovách veřejných atd.

Toť jen příkladem několik zvláště vynikajících průmyslů, které se svými přípravami k výstavě již znamenitě pokročily.

Za těmito ovšem nikterak nezůstane pozadu světoznámé české cukrovarství, lihovarství, pivovarství a výroba ostatních potravin a poživatin, dále průmysl chemický, textilní a umělecký průmysl všeho druhu, výroba zboží železného, kovového, zboží z kamene, keramického, zboží z kůže, z papíru atd. atd.

Povšechné rysy, ve kterých se již dnes objevuje příští výstava architektury, inženýrství a dopravnictví, dávají tušiti, jak vzácnou knihou bohatého poučení, znamenitých výsledků geniální práce vědecké našich inženýrů a bohatého uměleckého cítění našich architektů bude tato exposice, kterou se výstava komorního obvodu pražského bude právem moci pochlubiti před celým světem.

Výstava školství odborného ukáže jeho zdárnou práci pro výchovu nových generací průmyslové práce a komerční činnosti; výstava odborných korporací, spolků, společenstev a gremií bude manifestací čilého, široce rozvětveného ruchu spolčovacího a společenstevního a jeho zdárných výsledků pro kruhy, v těchto korporacích organisované; výstava zařízení ku blahu zaměstnaných bude representovati ušlechtilé humanní snahy průmyslnictva a sociálně-politickou činnost veřejnou; dále exposice bankovnictví a peněžnictví překvapí návštěvnictvo důkazem nesmírného rozvoje Prahy jako centra peněžního a velkolepého rozvoje blahobytu, representovaného sty peněžních ústavů komorního obvodu. A konečně výstava měst, lázeňských míst, letních sídel atd. komorního obvodu se svou řadou umělecky vypravených velkých dioramat, plastických, obrazových a pod. znázornění historických památností, polohových a krajinných krás obvodu bude, jak lze dle dosavadní účasti doufati, velikou atrakcí výstavy a živou reklamou pro povznesení světového ruchu cizineckého do krajů našich.

Asi v polovině června započne na výstavišti čilý ruch a život a celá armáda dělníků započne se stavbou nového města, které příštího roku po celé léto — od května do října — bude se v malebném seskupení skvíti v zeleni Král. Obory. Projektována jest stavba asi 25 budov velkých a ještě většího počtu budov, pavilonků, prodejních kiosků atd. menších. Z dosavadních budov bude zachován průmyslový palác, ve kterém budou umístěny asi čtyři skupiny výstavní, dále velká budova umění výtvarného, budova retrospektivy a snad ještě některá budova restaurační. Všecky ostatní budovy na výstavišti budou strženy, aby získáno bylo místa pro novou, mnohem ladnější a krásnější úpravu výstaviště.

Na výstavě nebude chyběti dostatek zábavních místností, v přední řadě divadlo, velká koncertní síň atd. Ve zcela novém genru projektují se produkce kinematografické, postaráno bude o velkolepé večerní osvětlení asi 30 tisíci žárovkami, (při císařově návštěvě v Praze upotřebeno bylo ku slavnostní iluminaci asi 10.000 žárovek), o dostatek hostinců, ochutnaváren, menších hudebních produkcí a drobnějších podniků zábavních, „dětský koutek“ atd. atd.

Není pochyby, že výstava komorního obvodu bude se těšiti hojné návštěvě obecenstva domácího, jako všechny výstavy dosavadní. Jestiť v Praze velký nedostatek seriosnějších podniků zábavních a naprostý nedostatek podniků, které by zároveň s ušlechtilou zábavou podávaly samy o sobě poučení a povzbuzení. Takovýmto podnikem, v obojím směru vyhovujícím a při tom podnikem velkého slohu, jakého v Praze dosud vůbec nebylo, bude projektovaná komorní výstava. Pokud se týče návštěvy z ciziny, tu zahájena byla již téměř $1^1/_2$ roku před otevřením výstavy široce rozvětvená agitace jednak mezi Čechy

Digitized by Google

zahraničními, jednak v obchodních a průmyslových kruzích celého světa, s kterými má komora od let rozsáhlé styky osobní a písemné. Celá řada institucí v cizině slíbila již komoře povzbuzovati návštěvu výstavy a rozšiřuje již nyní horlivě zprávy o našem podniku výstavním letáky, které dosud byly vydány v jazyku německém a francouzském, a za nimiž budou následovati letáky ve všech důležitějších jazycích ostatních. Připravuje se uspořádání řady domácích i mezinárodních kongresů a různých atrakčních podniků speciálních, které přivedou hojně návštěvnictva nejen domácího ale i cizího.

Jest přirozeno, že v tuto výstavu velké naděje skládá pražské živnostnictvo, jemuž vedle vystavovatelů v přední řadě kyne znamenitý prospěch z výstavy; vedle toho městu Praze vůbec i ostatním městům a zajímavým místům komorního obvodu, jakož výstava vůbec bude znamenitým prostředkem pro povznesení náštěvy cizinců, pro svádění proudu cestovatelského hlavně do všech zajímavějších končin a míst našeho království.

Již tento moment znamená také důležitý úspěch národnostní, znamená odstranění celého legionu předsudků a nesprávných názorů, které o naší kulturní vyspělosti, o našich národnostních poměrech atd. v cizině, ano — a neoddávejme se v tom směru klamným ideálním myšlénkám — i mezi našimi slovanskými bratry panují.

Dalším význačným momentem po stránce jak hospodářské tak i národní bude, že navzdor různým malomyslným názorům o naší hospodářské potenci znovu přesvědčíme se sami o svém vynikajícím postavení hospodářském, poznáme svůj rychlý a respektu hodný vývoj, svoji silnou posici u srovnání s naším národnostním i hospodářským konkurentem německým, ale na druhé straně ovšem také seznáme mnohé nedostatky a vady, k jejichž odstranění a napravení zajisté podá výstava mohutný podnět a impuls.

Nelze také zapomenouti, že r. 1908 koná se velká výstava rakouská s mezinárodní výstavou námořní ve Vídni. Jest přirozeno, že tisíce a tisíce cestujícího obecenstva českého bylo by r. 1908 pominulo Prahu a navštívilo pouze výstavou vídeňskou, kdyby se v Praze podobný podnik nepořádal; a tyto tisíce zajisté uspořádáním velké výstavy v Praze budou odvráceny od směru k Vídni a proud jejich obrácen bude ku Praze. Také v této okolnosti spočívá velká zásluha pražské komory, která usnesla se na pořádání výstavy v době, kdy nebylo naprosto možno, pomýšleti pro krátkost času na přípravy pro jakoukoliv jinou velkou výstavu na r. 1908.

Již z toho tedy vyplývá bezdůvodnost veškerých pochybností o potřebě, oprávněnosti a účelnosti výstavy pražské. Důsledek jak pro kruhy průmyslové, tak i pro nejširší obecenstvo nemůže býti tedy jiný, nežli: výstavu co nejvíce podporovati, přispěti k jejímu zdaru co nejmohutněji, poněvadž její zdar, který ostatně jest nepochybně zajištěn znamená také mocný náš úspěch jak po stránce hospodářské tak i po stránce n á r o d n í.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.

Dr. Josef Bělohlav:

DVA OBRAZY Z HOSPODÁŘSKÝCH POMĚRŮ RUMUNSKA.

I.

Nedávné pohnuté události v království Rumunském, kdy ne statisícové, ale celá jedna složka národa, hospodářsky nejdůležitější a početně nejsilnější, dohnána krajním zoufalstvím postavila hospodářsky a politicky vládnoucí vrstvy před alternativu: buď svatost a právo majetku či svatost a právo života, vzrušily na některou dobu politickými sensacemi přesycenou Evropu. Na chvíli upoutána byla pozornost k této zemi, jen o málo jak dvakráte větší než naše království, s obyvatelstvem však počtu našeho sotva dosahujícím, k zemi, jejíž přírodní bohatství,

Digitized by Google

ať už je to veliká úrodnost její nížin či přeobsáhlé poklady ukryté v hloubi jejím, je v tak příkré protivě k fysické a i duševní bídě, jíž strádá a hyne většina národa.

Rumunsko je zemí orby. Polní hospodářství je základem jeho života. Tento charakter je mu dán přírodní povahou země. Prostý pohled na kteroukoli mapu musí orientovati vás již na ráz o směru a formě zaměstnání obyvatel. Uveďme některá čísla: ze 131.353 *km*² veškeré plochy země (Valašsko a Dobrudža 93.129 *km*², Multansko 38.224 *km*²) připadá na neproduktivní půdu 26%; vedle lesů (20%, hlavně v horách), luk a pastvin (12%, v horách, stepích východního Valašska a Dobrudži, luka v Dunajské deltě) je orné, úrodné půdy 41%, k níž možno připočísti ještě 1% vinic. O význačně rolnické povaze země svědčí nejlépe čísla vývozu nejdůležitějších produktů. Dle statistických výkazů bylo vyvezeno v r. 1902 v milionech lvů:

1. obilí	za	287·3
2. řepky	„	21·1
3. dřeva	„	14·9
4. ryb	„	5·5
5. bobů	„	5·0
6. živých zvířat	„	3·5
7. petroleje	„	3·3

Připadá tudíž z celkové zde uvedené summy vývozu, 340·6 milionů lvů, na skupiny sub 1., 2. a 5., úhrnem 313·4 milionů lvů, to jest 92·01%; v procentech úhrnného vývozu vůbec, který v roce 1902 vykázal okrouhle vzato 370 milionů, klesne toto číslo jen nepatrně, na 85%.

Netřeba ovšem připomínati, kolik na tomto zisku podílejí se vlastní producenti. Tak jako všade jinde, tak zvláště v této zemi třeba činiti velmi přesný rozdíl mezi těmito dvěma, slovně tak sobě blízkými jmény: mezi producentem s jedné a majitelem produktu ze strany druhé. V Rumunsku právě tento rozdíl vyhranil se postupem doby v určitý systém, v systém, jehož nutným důsledkem byly nedávné události.

V socialních dějinách Rumunska měl by býti rok 1864 významným mezníkem, rozhraním dvou velikých dob. Toho roku vešel v platnost zákon o propuštění z poddanství a majetkovém osamostatnění sedláka; dle počtu dobytka, kolik ho dosud choval, obdržel sedlák od státu půdu, dle výměry této pak stanoven kapitál vyvazovací. Reforma ta nepřinesla však lidu žádného prospěchu; tíha dluhů, které při vyvazení byly na nového majitele uvaleny, byla mnohdy nesnesitelnější než dřívější robota. A tak ve skutečnosti zůstal význam roku 1864 toliko na papíře; z bývalého poddaného vrchnosti stal se otrok své vlastní práce a hlavně otrok veřitelů a lichvářů.

Ač nanejvýš úrodná, nemohla půda při primitivním způsobu obdělávání přinésti svému malému majiteli tolik, aby vyhověti mohl všem povinnostem, zvlášť pováží-li se, že výměra mnohých polností jako hospodářských celků je často tak nepatrná, že výnos z nich nemůže stačiti ani na výživu rodiny majitelovy. Pro posouzení, jak nízko ještě hospodaření v Rumunsku stojí, stačí uvésti o způsobu setby: při orání, jež děje se mnohdy ještě starým, těžkopádným nářadím, an železný pluh ještě všady nepronikl, sklápějí se vždy dvě brázdy dohromady, takže mezi oběma zůstává určitý pruh strniště. Obilí se zavlačuje do půdy, jen z polovice takto zorané, trním, které se po případě obtěžká kameny. Na takto připravené půdě vzchází přirozeně obilí velice nestejnoměrně a mnoho setby přichází na zmar. Užívání polních bran platí skoro dosud v Rumunsku za přepych, železné brány se vůbec ani dle jména neznají. Tak líčeny jsou poměry z let devadesátých a od té doby se jen málo změnilo.

A tak sedlák, nemoha při malém rozměru svého hospodářství a při způsobu hospodaření stačiti ani na nejnutnější potřeby, je nucen zadlužovati, pokud ovšem ještě může, i to málo, co má. Úvěr bývá tu namnoze soukromý. Jakou odpomoc či výpomoc takovýto úvěr znamená, lze ovšem bez námahy uhodnouti. Citujeme toliko z budgetní zprávy rumunské na r. 1907—08, že úroky z dluhů selských pohybují se mezi 18—30%. To je však úrok penězi placený. Dluhy a úroky z nich splácejí se však, a to v převážných případech, také výtěžkem z hospodaření, ať už v plodinách či dobytku, nehledě ovšem ku jiné podobě splácení: odděláváním dluhu

Digitized by Google

vlastní prací na pozemcích věřitelových, robotováním. A úroky v této formě odváděné převyšují zajisté ony na penězích mnohonásobně.

Byl-li dříve sedlák otrokem své vrchnosti, pro niž pracoval, je nyní, po roce 1864, otrokem své vlastní práce a věřitelů. K stabilisaci tohoto dobrovolného otroctví přispívá system nájemců, který jeví se v Rumunsku ve zcela jiné podobě než u nás. Rumunský pachtýř neprodukuje sám, je spíše obchodníkem, který pronajav sám veliké komplexy cizí půdy a to lacino, pronajímá opět tuto dále malému sedláku. Jeho obchodní situace je utěšená. Veliké statky rumunské jsou velmi rozsáhlé; mívají zaokrouhlených, zcelených pozemků od 1000 do 2000 *ha* a mnohé značně tento průměr převyšují. Při takové rozsáhlosti hospodářství, i když způsob hospodaření stojí tu nepoměrně výše nad oním primitivním malých rolníků, nelze ovšem na intensivní využití půdy vlastníkem samým ani pomýšleti. Mimo to rumunští bojarové dovedou dobře oceniti půvaby luxuriosního života západoevropského a tudíž i z tohoto důvodu pronajímají najednou celé své statky, a to poměrně levně, jen když tak získají na ráz prostředků k pobytu mimo hranice své drahé vlasti.

Takovéto pronajímání není jako u nás zjevem ojedinělým; rumunští pachtýři tvoří v obyvatelstvu hotovou třídu. A jejich obchody nejsou věru nepatrné, jistě ne tak, aby se omezily jako u nás na pronájem dvou, tří dvorů. V našich poměrech, kde pachtýř spolu sám produkuje, nemůže si ovšem najmouti více, než na kolik svojí prací stačí. V Rumunsku je pachtýř obchodníkem, který kupuje, aby hned zase s velikým ziskem prodal. Dle uvedené budgetní zprávy nejsou řídky případy 100—150 kontraktů na jedinou osobu, v některých končinách bývá takto v rukou jediného obchodníka soustředěno až 35% veškeré půdy.

A malý sedlák, kterému jeho vlastní pozemek sotva stačí k výživě, prodlužený po poslední došek, tísněný stále rostoucími daněmi a lichvářskými úroky věřitelů, nemohoucí již nikde sehnati úvěru, nevidí a nemůže přirozeně viděti jiného vybřednutí z tohoto stavu než v tom, že si od obchodníka právě na tuto bídu jeho spekulujícího, přibere ku svému políčku ještě za jisté nájemné kus pozemku cizího. A tento pozemek je a zůstane mu v pravdě cizím: cizím nejen osobou majitele, ale cizím i výtěžkem práce. Nový pachtýř musí nyní dvojnásob napjati síly, aby zastal práce i na „svém“ pozemku i na onom, jejž si pronajal. Ale toto dvojnásobné napjetí sil nepřináší mu nic více než nová břemena, nic více než ještě hlubší zabřednutí do dluhů starých.

Je přirozeno, že pachtující rolník, který právě v tomto pachtu hledá záchranu, nenajímá si pozemek za hotové. A závazek, který tu na sebe béře, je takový, že nyní právě stává se on skutečným nevolníkem, tímtéž, jakým byl před rokem 1864, s tím rozdílem, že je nyní otrokem svobodným, který má právo umříti, kdy se mu zachce. Výnos jeho práce nestačí na zaplacení nájemného a úroků z něho, které tu právě dostupují takové výše, jelikož jsou ponejvíce odváděny ve formě části výtěžku žní nebo práce na jiných pozemcích obchodníkových. A nájemné samo není na domácí poměry malé a stále rapidně stoupá. Nájemné smlouvy uzavírány jsou pravidlem jen na krátké lhůty, tří—pěti let, aby po té cena pozemku mohla býti rychleji zvyšována.

A konce takového hospodářství jsou známy: rolník přichází nejen o výtěžek své práce na cizím, ale nemoha dostáti všem svým povinnostem, přichází i o vlastní.

Takové jsou poměry nejdůležitější a nejčetnější složky národa rumunského, poměry, jichž nutným důsledkem byly poslední události. (Dokončení.)

BILANCE BANK. (Dokončení.)

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA.

Naše největší česká banka v posledních letech neobyčejně roste. Chceme-li posuzovati dle základního kapitálu banky, stačí uvésti, že v roce 1905 pracovala banka s akciovým kapitálem 20 milionů korun, roku 1906

Digitized by Google

s kapitálem 25 milionů korun a že v posledních dnech ukončená subskripce na novou emissi zvýšila její kapitál na 30 milionů korun. Vedle toho má banka na 7 milionů reservních fondů. Tento rychlý vzestup akciového kapitálu banky není umělým, není experimentem, nýbrž je prostě dán stálým rozvojem obchodů banky. Nedávno jeden z vídeňských hospodářských týdenníků zmiňuje se o zvýšení akciového kapitálu Zentralbank der deutschen Sparcassen a Živnostenské banky dovozoval, že oboje toto zvyšování pramení v národnostních snahách vyzbrojovati svou národnost co možno nejvíce do boje proti druhé zemské národnosti. A při tom dává pernou lekci německé ústřední bance. Jinak však Němci dosud nedovedou se vmysliti do toho fakta, že české bankovnictví, representované v první řadě Živnostenskou bankou, roste a že už dnes dovedlo by úplně samo obstarávati všecky peněžní operace Čechy prováděné, a že by je také provádělo — kdyby nebylo netečnosti našich českých lidí. — Je-li všude banka dnes výrazem hospodářského ruchu a uzlem spleti hospodářských jednání v zemi, jest tomu tak i u nás a ve vzrůstu naší vůdčí banky můžeme s radostí spatřovati také vzrůstání naší hospodářské síly vůbec.

V loňském roce zaznamenává Živnostenská banka opětný všeobecný rozvoj svých obchodů. Výroční zpráva praví o tom:

„Rozsah všech druhů úvěrových obchodů našeho ústavu proto opět ve značné míře stoupnul a sahá pomocí naší rozvětvené sítě filiálkové do všech končin naší říše. —

Obchod v hodnotách důchodových a komisionářský obchod bursovní vůbec váznul, následkem těsného trhu peněžního, téměř po celý rok. Směnárenský obchod naproti tomu vynikal velikou živostí jak v centrále, tak i ve filiálkách, hlavně ve filiálce vídeňské, jejíž obchodní činnost ustavičně stoupá. V postupujícím vzrůstu vídeňské filiálky spatřujeme důkaz, že ona celým svým vedením získala si sympatie nejen vídeňských, ale i širokých vrstev mimovídeňských.

Výnos našeho komisionářského obchodu cukerního zůstal poněkud za loňským rokem zpět proto, že tuzemské rafinerie se kontingentovaly, obmezivše následkem toho výrobu pro domácí trh a regulujíce od případu k případu prodej v poměru ke konsumu.

Domácí trh uhelný nalezal se ještě v první polovici minulého roku ve stavu neurovnaném, skonsolidoval se však během podzimních měsíců, čímž ovšem získal i náš obchod uhlím v Ústí n. L.

Náš bankovní obchod zahraničný stává se rok od roku živějším a přispívá pravidelně k našim výtěžkům bilančním. Pro své klienty účastnili jsme se na subskripci obou emisí rent ruských v posledních dvou letech a umístili jsme tím způsobem přes K 10,000.000 ruských rent do rukou kapitalistických. Při loňské emisi 5% ruské renty byli jsme i účastníky příslušného rakouského syndikátu. Intervencí Živnost. banky byla ruská renta loňského roku zavedena na bursu pražskou.

Celkového obratu obchodního v centrále i ve filiálkách docílili jsme loňského roku K 12.014,740.098·51 proti K 11.039,773.658·71 a K 9.390,768.988·23 v obou letech předcházejících. Směnek bylo eskontováno za 358·9 mil. kor. oproti 310·8 mil. kor. V běžných účtech bylo v oběhu za 4.321 mil. kor. oproti 3.984 mil. kor. v r. 1905. Vklady na knížky a pokladní poukázky vzrostly neobyčejně, ze 48,484.959 K na 72,366.204 K, což zajisté svědčí o velké důvěře, které se Živnostenská banka v obecenstvu těší. Rozvaha vykazuje tyto položky:

Aktiva:	Korun
Hotovost	2,183.197·34
Směnky	74,712.571·67
Devisy, cizí valuty a mince	2,089.962·91
Zálohy na cenné papíry a report	40,721.301·51
Cenné papíry vlastní	14,837.697·22
Cenné papíry syndikátní	2,420.608·81
Cenné papíry fondu pensijního	163.953·71
Dlužníci v běžících účtech	48,284.950·73
Účet komisionářský se zbožím	1,496.757·06
Nábytek	240.889·38
Bankovní budova v Praze, na Příkopě	1,971.331·12
Bankovní budovy filiálek v Pardubicích, v Č. Budějovicích, v Mor. Ostravě a v Ústí n. L.	642.089·96
Úhrnem	189,765.311·42

Digitized by Google

Passiva:		Korun
Akciový kapitál 125.000 akcií po zl. 100·— = K 200·— .		25,000.000·—
Vklady peněžní		72,366.204·57
Věřitelé v běžícím účtě . . .		78,293.769·34
Úroky transitivní		781.168·84
Nevyzdvižená dividenda . . .		5.244·—
Fondy pojistné úvěrních spolků		1,746.200·—
Fondy reservní		5,773.442·26
Zvláštní fond reservní		1,200.000·—
Fond pensijní		2,712.171·56
Čistý výtěžek .	K 1,994.933·09	
z něhož připsáno k reservním fondům vedle stanov	K 107.822·24	
Čistý zisk valné hromadě k disposici		1,887.110·85

Stálý rozvoj banky vedl k rozhodnutí, provésti již letos zvýšení akciového kapitálu o 5 mil. kor. na 30 mil. korun. Subskripce na tuto novou emissi byla provedena s úplným zdarem, což nabývá tím většího významu, že prováděny současně ještě dvě subskripce na bankovní akcie a že trh peněz není stále ještě uvolněn tak, jak tomu bývá jindy v této době roční.

Skvělý úspěch subskripce svědčí o důvěře širokých kruhů kapitalistických v další rozvoj Živnostenské banky a tato důvěra jistě nebude sklamána. *K. K.*

PRVNÍ ČESKÁ VŠEOBECNÁ AKCIOVÁ SPOLEČNOST PRO POJIŠŤOVÁNÍ NA ŽIVOT V PRAZE.

Jest po valné hromadě tohoto našeho jediného akciového ústavu pojišťovacího. A možno s potěšením všech, jimž o národohospodářský rozmach našich ústavů pojišťovacích jde, konstatovati, že výsledky činnosti „První české“ jsou nejzdárnější. Jiného nedalo se ani očekávati. Výtečná obezřelost i zkušenost ředitelství i celé správy tohoto vzorně vedeného ústavu docházejí v bilanci nejlepšího ocenění. A tyto vlastnosti, na které jsme poukázali již v podrobných článcích v minulém roce uveřejněných, tím více vynikají, vzpomeneme-li houževnaté soutěže tu i cizozemských ústavů.

První česká po sedmileté činnosti své dosáhla pevného příjmu téměř jednoho milionu korun ročně na premiích. Obnos to, kterého jiné ústavy pojišťovací za snadnějších okolností pracující nedosáhly ani po dvacetileté činnosti. A další momenty z bilance uvedené jsou rovněž velice pozoruhodnými a obezřetnost správy ústavu dokumentujícími. Škody následkem úmrtí pojištěnců co do počtu i do výše pojištěných obnosů jsou daleko menšími než loni a daleko za předpokládanou úmrtností. Přihlášeno toliko 25 případů škod na obnos 101.000 K, které byly co nejkulantněji a nejrychleji vyřízeny. Jmění ústavu vzrostlo proti předloňskému roku měrou velmi značnou a imponující. Cenné papíry stouply o 1,213.333 K 33 h na 2,909.333 K 33 h. A bylo by nejvýše nesprávno, kdybychom nezaznamenali, že z obnosu 2,909.333 K 33 h jest více než 2,000.000 K uloženo v hodnotách našich českých a slovanskýh ústavů. Důkaz, jak provádí „První česká“ heslo „Svůj k svému“ skutkem. Hypotéky ústavu stouply o 206.456 K 29 h na 355.178 K 28 h. Tyto cifry jasně dokazují, že správa ústavu vedena jest pevnou snahou vybudovati silný, zdravý, český ústav a zabezpečiti co nejlépe jistotu svým pojištěncům. Toho dokladem jest i ta okolnost, že premiové reservy a převody přesně dle zákonitých předpisů vypočtené a tedy k hrazení zákonitých závazků plně dostačující, zvýšeny na 1,656.470 K 7 h. Dalšími zárukami, jakými může se s chloubou jen několik málo ústavů vykázati, jest hotově splacený akciový kapitál v obnosu 2,000.000 K kapitálová reserva ve výši 652.216 K 66 h a reserva pro kurs ztráty v obnosu 81.151 K 33 h.

Tyto výsledky jsou korunou činnosti, jejíž potěšitelný postup konstatuje výroční zpráva této jediné české akciové společnosti pro pojišťování na život: Neboť jednáno bylo během loňského roku o 2640 návrzích na pojišťovací kapitál 10,441.332 K., z nichž vyřídilo se vystavením pojistek 1814 návrhů na poj. obnos 7,714.222 K 49 h. Nejjasnější doklad, že ústav tento i v minulém roce svoji organisaci úspěšně rozšířil a stále větší a větší

Digitized by Google

kruh klientů získává. Stav všech ke konci r. 1906 v platnosti se nacházejících pojištění dosáhl výše 21,627.511 K 7 h s roční premií 932.544 K 40 h. Zvýšeny jsou tím pevné příjmy o více než 200.000 K. Rychlý rozvoj a stoupající důvěra k ústavu jest zřejma z těchto číslic. Stav pojištění v r. 1904 obnášel toliko 12,280.161 K, koncem roku 1906 *však již 21,671.511. Během 2 let se tedy zdvojnásobil.* Bylo by neúplným, kdybychom nedodali, že valná hromada ústavu, která konána byla 24. dubna, rozhodla, aby ze zisku 52.050 K 91 h byla akcionářům placena 4% dividenda. Dle tohoto jednomyslně schváleného rozhodnutí dostala se na akcie I. emisse dividenda v obnosu 8 K za celý rok, na akcie II. emisse za čas od 1./10 do 31./12 po 2 K.

Jak finanční kruhy naše posuzují výsledky činnosti i hospodaření „První české akc. společnosti", nejlépe osvětlíme připojenou tabulkou o kursu akcií četných ústavů na pražské burse dne 27. dubna zaznamenaných.

	nom. K	kurs K	
Čes. zajišť. banka	200·—	140·—	— 30%
Hospod. úvěr. „	400·—	385·25	— 1 7/10%
Čes. prům. „	400·—	414·—	+ 3 1/2%
Zál. a úvěr. úst. Hradec Kr.	400·—	444·—	+ 11%
Čes. banka „Union"	200·—	242·50	+ 21 1/4%
Živnostenská	200·—	242·75	+ 21 2/3%
Rakouskouherská	1400·—	1780·—	+ 27%
Pražská úvěrní banka	400·—	522·—	+ 30 1/2%
První česká na život	200·—	285·—	+ 42 1/2%

Srovnáme-li kurs uvedených akcií s nominelní cenou, shledáváme, že pražská bursa výsledky činnosti i hospodaření První české posuzuje co nejpříznivěji a stanoví kurs akcií tohoto ústavu o 42 1/2% nad nominelní hodnotu, což u žádné z ostatních bank neshledáváme.

Úspěch tento, jehož první česká akc. společnost pro poj. na život docílila, jest zárukou, že ústav ten kráčí ještě mohutnějšímu obchodnímu rozmachu vstříc.

ČESKÁ SPOŘITELNA. Nebude zajisté nesprávno, zmíníme-li se dnes jako dodatkem ku zprávám o stavu českých peněžních ústavů v minulém správním roce, obsaženým v posledním čísle našeho listu, také o roční bilanci »České spořitelny«, třeba bylo, bohužel, vedení tohoto ústavu v rukách nám cizích. Neboť není na škodu pozorovati zdárný vývoj ať už čehokoli a učiti se dle podobných zkušeností zaříditi vlastní své záležitosti. A »Česká spořitelna« je zajisté jedním z nejrozsáhlejších peněžních ústavů v Čechách a situace její je nejvýš příznivá. Celkový obrat peněz za uplynulý správní rok činí 170,590.541·32 K. Kroky, které spořitelna zahájila v tomto roce, vedly vesměs k úspěchům. Dle smyslu usnesení valného shromáždění ze dne 20. března 1906 zahájeno bylo v minulém roce jednání ústavu zástavních 4% listů spořitelny české, po nichž byla poptávka velmi čilá, tak že koncem roku 1906 bylo již v oběhu za 8,876.600 K zástavních listů, které vykazují čistý zisk 22.898 K 01 h připadající dle stanov fondu zajišťovacímu. Také zřízení nové platebny v Chomutově setkalo se se zdárným výsledkem, neboť za krátký čas, po který platebna trvá, bylo účastníky vloženo 747.538 K 77 h a vybráno toliko 124.127 K 24 h. I nově zřízené sběrny svěřené dle vzorů spořitelen v cizině firmám renomovaným v jednotlivých městech za krátký čas svého trvání velmi dobře se osvědčují. Třeba se ještě zmíniti, že »Česká spořitelna« věnovala sociální otázce skutečně ušlechtilou pozornost tím, že věnovala z čistého zisku skorem 1,000.000 K na zbudování dělnických domků, kterýžto humanní skutek měl by býti zajisté hojně následován.

C. K. BANKA PRO ZEMĚ RAKOUSKÉ. Zdárný rozvoj finančních obchodů této banky byl příčinou, že správa ústavu předložila valné hromadě jako nejvýš nutné k většímu rozmachu banky vypsati novou emissi 75.000 kusů akcií à 400 K v úhrnné summě 30,000.000 K, čímž byl by závodní kapitál zvýšen na obnos 130,000.000 K. Krok tento zajisté povede jen k dalšímu rozkvětu obchodů tohoto ústavu, který sám i s filiálkami rok od roku náležitě stoupá. V uplynulém roce činil celkový obrat 590,352.447 K 18 h, kterýžto obnos vykazuje na účtu čistého zisku banky obnos 8,968.633 K 50 h. Po odečtení 5% dividendy za správní rok 1906 na 250.000 kusů akcií v obnosu 1,500.000 K, pak v obnosu 150.000 K k disposičnímu fondu pojišťovacímu, v obnosu 1,000.000 K k reservnímu fondu banky zbývá z čistého zisku na účet zisku a ztráty pro rok 1907 K 655.859·46. *Žk.*

O ÚKOLECH ABSOLVENTŮ ČESKÝCH OBCHODNÍCH AKADEMIÍ promluvil dne 20. t. m. pan dvorní rada univ. prof. Dr. Albín Bráf u příležitosti 25letého trvání Obchodní akademie v Chrudimi. Uvádíme některé hlavní rysy vysoce zajímavé přednášky p. prof. Dra Bráfa, jenž mezi jiným pravil: Obchodní akademie musily se během času podrobiti jisté změně a přizpůsobiti se požadavkům doby, jak diktuje je silný světohospodářský rozmach, kterým se béře národní hospodářství všech národů evropských i mimoevropských. Pociťuje se závislost národů jednoho na druhém, hospodářství národů se stýkají. Jednotlivé národy jsou odkázány na přívoz z nejodlehlejších částí světa. Náš průmysl textilnický na př., který nabyl takového rozsahu v poslední době, jest, pokud se surovin týká, z velké části závislým na cizině, na zámoří. Němci mají dnes zásob obilí na 9 měsíců, takže jednu čtvrtinu své spotřeby hraditi musí odjinud. Anglie stačila by svými zásobami pouze na třetinu roku. Vedle této hmotné závislosti je zde i jiný, mohutný živel kapitálový, který stěhuje se ze země do země a hledá nejlepší výnosy. Veškeré národy můžeme rozděliti na národy dlužnické a věřitelské. Chybný je starý názor, že nevýhodná je bilance státu, má-li větší dovoz nežli vývoz a klade důraz na to, že podnikatelský ruch se stupňuje. Tento světohospodářský vzmach zračí se v přetvořování závodů, působí na zdokonalování komunikací, na skvělou organisaci poštovnictví. Tento vzmach vyšetřen byl naším ministerstvem financí, když zjistilo mezinárodní platební bilanci, na základě které jsme s to učiniti si obraz o své situaci naproti celému světu. Víme, že

Digitized by Google

veliké sumy našich dlužních úpisů, prioritních obligací a zástavních listů některých bank nalézají se v rukou ciziny. Na konci stol. XIX. bylo jich v rukou ciziny za 9800 mil. kor. Z této sumy platíme ročně 335 milionů korun úroků a dividend do ciziny. V poslední době ovšem vývoz cenných papírů klesá, což ukazuje na naši hospodářskou vyspělost. Anglie a Německo ukládají své peníze v cizině a veliké společnosti pracují pro heslo »svůj k svému« ve světovém hospodářství. Na konec obrací se řečník k otázce, jakou úlohu budeme my na dále hráti v tomto světovém vzmachu a zmiňuje se o stavu, který u nás nastal na počátku 19. století. Pan prof. Dr. Bráf dochází k názoru, že čeká nás úloha veliká a přeje si větší podnikavosti. Že my Čechové podnikavosti nemáme, to je planým heslem, omlouváním naší netečnosti; je třeba však se vzpružit, vzpamatovat. Velký kus práce leží tu zejména na bedrách absolventů obchodních škol. Ti mají se po náležitém vzdělání obraceti do ciziny, nassáti tam do sebe celý ten život, který vzpružuje člověka k podnikavosti, a touto rosou podnikavosti svlažiti naše nivy české.

RAKOUSKÝ LLOYD. Ve valné hromadě rakouského Lloydu dne 16. května byla jednohlasně vzata na vědomí výroční zpráva za rok 1906. V ní poukazuje se především na ztroskotání parníku »Imperatrix«, k němuž došlo 21. února. Za trvání spolku toho zahynuli poprvé při tomto ztroskotání lidé. Na to se uvádí, že akc. kapitál byl snížen z 25,000.000 K na 14,400.000 K event. zvýšen na 28,800.000 K. V rozvaze je provedeno netoliko zúčtování dle ročního hospodářství, nýbrž i usnesené snížení kapitálu o 10,800.000 K. Z nich bylo věnováno 6,417.000 K na odpisy, 241.221 K na úhradu zbývajícího schodku z r. 1905 a 4,141.778 K na rozmnožení pojišťovacího a zřízení reservního fondu. Rok 1906 vykazuje po úhradě potřeby na zúročování půjček, na normální odpisy ceny a jiná břemena přebytek 1,301.085 K. Z toho byl převeden zisk v úhrnném obnosu 151.161 korun, pocházející z prodeje pozemků, jakož i z prodeje dvou parníků na fond kapitálový. Ze zbytku 1,149.923 K po různých srážkách zbývá čistého zisku 949.932 K. Naproti tomu byl převod ztráty z roku 1905 ve výši 1,191.144 K, takže bylo třeba hraditi ještě 241.221 K, k čemuž bylo použito stejného obnosu za snížení kapitálu.

C. K. PRIV. ASSICURAZIONI GENERALI V TERSTU. Příznivá hospodářská konjunktura, jejíž potrvání časopisecké zprávy takřka denně jak průmyslu tak i obchodu předpovídají, nezračí se jen ve výkazech podniků dopravních a v cifrách bilancí obchodních. Též stálý rozmach pojišťování životního jest toho nejskvělejším důkazem. Produkční cifry jednoho z největších pojišťovacích ústavů jsou v tomto směru dojista přesným měřítkem při posuzování všeobecného hospodářského blahobytu. Skutečně vykazují také nově získané obchody c. k. priv. Assicurazioni Generali ve všech dosavadních měsících letošního roku oproti loňskému období značný přírůstek, jejž potvrzuje také právě uveřejněný výkaz pro měsíc duben 1907.

V dubnu 1907 bylo totiž u Assicurazioni Generali podáno 1627 návrhů na pojištěný obnos K 13,554.785·28, vyhotoveno 1351 pojistek na pojištěný obnos K 12,608.416·50, kdežto v dubnu 1906 navrženo pojištění na K 11,028.600·82, vyhotoveno pojistek na K 9,659.066·70. Úhrnem bylo od 1. ledna do 30. dubna v roce 1906 podáno návrhů na obnos K 53,024.844·36, vyhotoveno pojistek na obnos K 45,504.731·07, v roce 1907 podáno návrhů na obnos K 62,151.738.02, vyhotoveno pojistek na obnos K 56,686.430·32.

Tento značný přírůstek produkčních cifer společností Assicurazioni Generali docílených dlužno zajisté především přičísti zvláště příznivým pojišťovacím podmínkám, jež společnost tato dnem 1. ledna 1907 zavedla a z nichž zvláště následující vyjímáme;

1. Hned po vyhotovení pojistky. Zahrnutí risika válečného pro případ vykonávání povinnosti domobranecké; obnovení zaniklých pojistek během 6 měsíců bez lékařské prohlídky.

2. Uplynulo-li 6 měsíců od vyhotovení pojistky. Pojištění platí — beze všeho příplatku — pro cesty světové i pro případ úmrtí následkem soubojů.

3. Uplynul-li 1 rok od vyhotovení pojistky. Přestává placení premie, stal-li se pojištěnec invalidním.

4. Tři roky po vyhotovení pojistky. Neodpíratelnost a nepomíjitelnost pojištění i pro případ sebevraždy. Poskytování zápůjček na 4½% úrok.

BELLETRIE.

M. Votrubová-Haunerová.

CODEX RESCRIPTUS.

Co dělat? Je to drahý materiál
a málo nám jej k disposici dáno —
Jen jedno Srdce, v něž si psáti máme,
co pro nás cenu má být zachováno.

Však Mládí rádo místem plýtvá trochu
má velké písmo — nerado je stlačí —
Ať později litery se menší, tísní,
přec srdce na záznamy nepostačí.

Co dělat? Opatrně smazáváme
dle okolnosti: slzou, ostřím, slinou —
List uhladíme zas a můžem psáti
na starou stránku kapitolu jinou.

Však někdy pero skřípne — zastaví se —
leckde je chytá blána opravená —
I jednotlivá slova možno zříti —
Vybledlá slova — smyslu pozbavená. . . .

Digitized by Google

Camille Flammarion:

VEČERNICE.

Přel. *K. P.*

Zářic ve své bílé kráse ta bledá hvězda panuje na našem večerním nebi nyní jako ve dnech, kdy na modrých vlnách řek Latia mladý Aeneas svěřoval jí osudy vznikající Italie, — jako ve dnech, kdy Kleopatra, ležící v purpuru své lodi, žádala na ni rozdělení panství světa. V hodině, kdy slunce právě mizí v lůně svého žhavého lůžka, její žhoucí plameny se rozněcují, ten vzdálený nebeský maják a ve vzduchu průhledný, to jest její Světlo, Světlo nestvořené, jež zdá se povstávati a zářiti. Ach, jak každá mythologie jest pravou v její sladkých symbolech! Což není Venuše v jitřních hodinách zářící bohyní zvedající se z lůna vln? A za soumraku není-li přirozenou důvěrnicí mladých srdcí, jež otevírají se prvním záchvěvům života? Merkur, plovoucí tak rychle, zdánlivě tak svéhlavě, na té i na oné straně Slunce, není-li poslem Apollona a nebeského dvoru, jemným obrazem boha hledačů a bohatství? A Mars se svými bledě červenými paprsky což není ze všech hvězd, o nichž se kdy bylo domníváno, že panují nad osudy lidskými, což není červenou hvězdou, jež ve výši se vznáší jako hrozba a vzbuzuje myšlénku na krev bojovníků? A Jupiter, tichý, slavný, nádherný, zářivý, není-li pánem světů? A Saturnus, pomalý, bledý, vzhledu méně vřelého, na pohled více smutný — nesymbolisuje-li stáří, Čas, Osud! Ano, nebeská mythologie je ještě Astronomie, Astronomie, jež jest ve všem, v níž žijeme, aniž bychom to věděli, od počátku světla.

Pocity vzbuzené divy přírody, nebem, mořem, horami, paprsky a stíny, šumem a tichem, projevily se v žijících formách, v zosobněních, která zdají se nám býti dnes mrtvá, a jsouce uzavřena jako ony, projevily to v chladných allegoriích, jež však byly bohatým a upřímným projevem vnitřních dojmů. Vše bylo oplodněno životem, vše bylo oživeno, a člověk věřil, že žije uprostřed národa bohů, kteří ho mohli slyšeti, viděti, s ním mluviti a s nimiž udržoval ustavičnou výměnu pocitů. Tito bohové neexistovali pro ně samy, tím méně pro pobožné budhisty, musulmany a jiné, ale existovali v myšlénce lidské jako odlesk jí samé a v této formě žijí stále. Neustále rádi slyšíme v hluboké samotě lesů bublat pramínek, hrčet potůček, šumět větřík, chvět se listí, zpívat nebo štěbetat ptáka; neustále rádi pozorujeme hluboký obzor moře, rozsáhlé krajiny s vrcholu hory, údolí za večera, jež zahalují se vůní a stále je spojujeme s našimi nejintimějšími dojmy, stále se jich vyptáváme na veliké tajemství života věcí. Již před třemi tisíci roky Homér smýšlel jako každý z nás o večeru krásného letního dne, když napsal v „Iliadě“:

Hvězdy zářivé lesknou se na nebi okolo Luny skvoucí;
vzduch jest bez větříku; v dáli ukazují se pahorky,
svahy srázné a údolí, nekonečný ether rozevírá se ve své velkoleposti,
všechny hvězdy se objevily a pasák zaradoval se v srdci svém.

Homér byl více než jednou tímto pasákem, jenž sedě na svahu údolí a ztracen v stínu pokojné noci, cítil, jak jeho duše chvěje se ve spojení s mlčenlivou nesmírností.

Jistí skeptičtí duchové, uzavření každému citu jako každému čistému pohnutí, odvažují se někdy předstírati, že vše to jsou vzdušné myšlénky, blouznivé snění a že není nic pravého než hmota a algebra. To jest odhad daleký skutečnosti. I nejpositivnější duchové, jež dovedou cítiti, cítí tak jako Homér a Virgil. Jeden současný filosof, jemuž zajisté nikdo nebude přisuzovat příliš živou náklonnost k poesii, positivista Littré, citoval o Astronomii a nekonečnu tyto verše Lamartinovy:

Jaký kdys vánek tebe, duchu lidský,
v dál k ledovým těm výším dopraví?
K vrcholu štván byls svými myšlénkami —
zda kouzlo nebo děs tě v posled zastaví?

a připojil: „Co tě vábilo, Lamartine, na ledové výše a nechalo tě vycítit a vyjádřit novým způsobem tajemné krásy přírody, to byla — ač musí se to zdáti mnohým po-

Digitized by Google

divným, — to byla věda, čili, v jiných výrazech, rozsáhlé zmohutnění znalosti světa."

A Ampère, duch neméně positivní a pracovitý a hluboký autor „Dictionairu", což nenapsal:

Hodiny poesie, jež příliš ubíháte,
jež s nocí přivádí svit hvězdy vzdálené —
oh, neprchejte dřív, než plody zanecháte,
než ve mně vzbudíte myšlénky vznešené.

Pozorování nebe vzbudí v nás vždy „vznešené myšlénky", přinese vždy v osamělých hodinách blahodárný klid, hlubokou vážnost a když, jako v této rozkošné době roční, nad jarem a nad hnízdy hvězda Venuše září celým svým leskem, provázena jsouc svými sestrami nebes, jest nemožno nepocítit, jak nepatrnými jsme v nekonečnu, jak se chvějeme v souladu s velikou bytostí a jak tvoříme podstatnou část nesmírné harmonie.

Družíme se k mlčenlivé hvězdě svými osobními dojmy, svými intimními city; oživujeme ji svými myšlénkami; často pohřešujeme její nepřítomnost, aniž bychom mohli na ni zapomenout a mluvíme o ní jako mluvíme o želené bytosti: „Hvězda může být zastřena mraky, ale stále září v mém srdci sladká vzpomínka její krásy jako nezahladitelné světlo."

To jest dojem bezprostřední, instinktivní, přirozený. A ten se rozvíjí, vzrůstá, doplňuje, když jest osvětlován světlem moderní vědy. Neboť brzo, sedíce na vrcholu pahorku a cele pozorujíce Venuši, sledujíce nejasně pohledem její postupné a mlčenlivé klesání k vzdálenému obzoru, naše vzdělaná myšlénka zalétá dále než i náš samotný zrak; ona nevidí jen zářivý bod, jako jej viděly dnes zavřené oči pastýřů chaldejských, veleknězů egyptských, kněžek athénských a římských; ona nezdraví již jedině Venuši, již vzývala nymfa Egeria v lese Numově, nebo kterou oslavovaly fresky v Pompeji ve dnech úpadku původních legend; ona vidí dále a lépe; ona ví, že jest to svět souhlasný se světem, na němž my žijeme, téhož obsahu, téže váhy, o trochu bližší ke Slunci, o trochu rychlejší ve svém běhu, o trochu spletenější ve svém ročním počasí, ale přece obraz našeho světa svým tak blízkým postavením, svou atmosférou, svými horami, svými dny a svými nocemi, a bezpochyby také neznámým životem, jenž musel se rozvinouti na jeho povrchu jako se rozvinul na povrchu Země.

Ano, jest nám nesnadno osvoboditi se od myšlénky tak přirozené, že Venuše a Země, podobné si svým postavením v rodině Slunce, nejsou také dva světy podobné si svým posláním ve vesmíru. Ta nebeská vlast gravituje jako naše v záři téhož Slunce; ji jako nás osvětluje totéž světlo, ji jako nás zahřívá totéž teplo a tatáž přitažlivost nás udržuje a nás kolébá v prostoru. Ať jest jakýkoli její fysický a morální stav, ať jest jakákoli forma bytostí, jež ji skládají — lidstvo Venuše, jestliže — jak všechny zákony nauky o stvoření světa vedou k připuštění toho — skutečně rozpučelo na povrchu této sousední země, pravíme, lidstvo Venuše jest sestrou našeho lidstva; průhlednou rozlehlostí, jež nás odděluje, my to hádáme . . . a hledáme skoro zraky, jež by odpovídaly našim zrakům.

Snad totéž pozorování vzbuzuje tytéž myšlénky u našich sousedních obyvatelů Marsu, neboť odtamtud na večer po západu slunce nebe skýtá divadlo souhlasné s tím, jež nám poskytuje. V jistých dobách rozeznává se také odtamtud zářivá hvězda, jež majestátně trůní na západě a jež tiše sestupuje k západnímu obzoru. Jestliže ji pozorují pomocí dalekohledu, představuje fáse souhlasné s fásemi Venuše. Bezpochyby tamější pozorovatelé táží se také, zda tato bílá hvězda jest obydlena, a ač pravdě podobně nás zde dosud neodkryli, pozorovatelé připouštějí jako princip přirozené filosofie, že jest obydlena, že jí byla v minulosti nebo že jí bude v budoucnosti. A tato planeta jest naše. Pro obyvatele Marsu jsme my „Večernicí". A bezpochyby původní jazyk všech bytostí nejsa ničím jiným než citovým překladem pocítěného dojmu, bezpochyby naše Země nese v jazycích Marťanů nejelegantnější jména a její mythologické zosobnění hraje v legendách tohoto lidstva úlohu rozkošnou a spanilou, ženskou, koketní, tajemně sdruženou s nejpříjemnějšími dojmy smyslů, s nejintimějšími pocity života.

Takto se přenášejí nebem nejen vlivy hvězd, ale i samy myšlénky lidské; takto astrono-

Digitized by Google

mická znalost vesmíru nechává kroužiti mezi světy nový život, krásnější ještě než život antické poesie. Snad spojení mezi ostrovy vzdušného oceánu jest reelnější, ještě úplnější než my za to máme; snad naše myslící monady, jsouce neodvisly od času jako od prostoru, nikdy neusínají v neužitečném spánku a postupně zmocňují se nebeských vlastí.

Hluboké výhledy na věčnou propast, vznešená pozorování ohvězdněného nebe — vy jediné jste pravé, vše ostatní jest jen stín. „Plnost a vrchol štěstí pro člověka, pravil Seneka, jest, vrhnouti se do nebes. S jakým zadostučiněním smál by se ze středu těchto hvězd, kam zalétá jeho myšlénka, mosaice boháčů a naší Zemi se vším jejím zlatem! Abychom opovrhli tímto sloupovím, těmito lesklými stropy ze slonoviny, těmito řekami stěsnanými, aby pronikaly paláce, musíme se uchopit kruhu vesmíru a s výše nechat padati pohled na tuto maličkou kouli. Hle tedy, praví si mudřec, místo, o něž tolik národů se dělí se železem a ohněm v ruce! Hle smrtelníky i s jejich směšnými hranicemi! Kdyby mravencům byla dána inteligence člověka, což nerozdělili by také plochu zahrady v několik provincií! Když povzneseš se k věcím opravdu velikým, o nichž mluvím, vždy spatříš kráčeti vojska se vztýčenými praporci a — jako kdyby vše to byla věc vážná — jezdce hned ubírající se na obhlídku, hned na křídlech se rozvinující, a bude tě to lákat říci: To jsou pochody mravenců, veliké pohyby na malé prostoře.“

A jak to vše jest pravé. Byla to Astronomie, jež roznítila před devatenácti sty lety současníka Ježíšova, jako jest to ona, jež nás dnes rozněcuje, jako to bude ona, jež nechá správně mysliti ty, kteří v ní pochopí hlubokou a přesvědčivou Filosofii.

.... LITERATURA A UMĚNÍ. ....

HUDBA.

Nejhlavnější události z konce letošní hudební saisony bylo provedení Smetanova »Pražského Karnevalu« a Beethovenovy »Missa solemnis«. Toto mohutné dílo, v němž sám Beethoven viděl vrchol své práce, náleží k největším uměleckým dílům všech dob, oborů i národů. Již tím ční vysoko nad pojem tak zv. »církevní hudby«. Jest to dílo ryzího moderního umění v nejvlastnějším smyslu, v němž projevuje se velký tvůrčí duch v plné svéprávnosti, neobmezený církevními formami a předpisy. Není to mše katolické liturgie, nýbrž hluboká modlitba moderně subjektivní duše. Celé dílo zpracováno jako symfonický celek o několika větách, jež zase samy o sobě jsou dramaticky prožité samostatné součástky celku. Tak vše v jeden proud zcelující duch Beethovenův vytvořil zde dílo, jež vedlo ke vzniku dalších již zcela dramaticky oživených děl moderní hudby novoromantické: Berliozova »Requiem« a Lisztovy »Ostřihomské mše«. Toto svrchované dílo, jehož provedení vyžaduje přípravy nejpečlivější a sil nejpovolanějších, provedl Pražský »Hlahol« s p. Piskáčkem v čele co nejsvědomitěji.

Smetanův »Pražský Karneval« dotýká se nás zcela jinak. Osudem i zlobou lidí pronásledovaný mistr chtěl vytvořiti cyklus symfonických básní, jež by byly apotheosou českého tance. Napsal z nich první. Choroba zabránila mu pokračovati v práci, choroba, která končila nedlouho potom smrtí. »Karneval« jest poslední dokončená práce Smetanova. Už tím ovšem vyžaduje od nás zvláštní piety. Ale »Karneval« jest dílo samo o sobě tak vysoké a vzácné, že patří k nejlepšímu, co naše hudba vůbec má. A přece skoro čtvrtstoletí ležela tato práce ladem. Neštastné provedení vyvolalo předsudek, že jde tu už o dílo úpadkové, a žádný dirigent nevzpomněl potom čestného úkolu, aby toto dílo rehabilitoval. Teprve návodem prof. Theuerera ujal se »Karnevalu« p. Kovařovic a dodal jeho provedení plný lesk svého velkého umění. S pochopením vážného svého úkolu položil jej nejprve na koncert Pensijního fondu Národního divadla, hned potom však položil jej i na program koncertu, pořádaného v Národním divadle na počest Frant. Ondříčka. A výsledek? Úspěch »Karnevalu« byl takový, že musil býti při obou provedeních — opakován.

Část kritiky zachovala se s reservou neb i odmítavě proti »Karnevalu« i po těchto úspěších. Objevila se tu pověstná pohodlnost těch, kteří nechtí se namáhati novými myšlenkami. Opakuje se však též stará historie, jak se Smetanovi po celou dobu jeho tvorby křivdilo. Smetana šel pokaždé dále, každé jeho dílo bylo něčím novým, proto »odborné« naše kruhy sotva stačily spěti za ním. »Dalibor« propadl, že nebyl jako »Prodaná nevěsta«. I nyní hlavní výtka »Karnevalu« činěná jest, že není to skladba taková, jako dřívější díla Smetanova. A přece právě to jest nejlepší důkaz Smetanovy síly při komposici »Karnevalu«, že dovedl i zde jíti novou cestou, dále za hranice toho, kam sám už dříve došel.

Za to s upřímnou radostí jsme pozorovali naše obecenstvo. Bylo na něm v obou případech znáti, že si je vědomo vážné chvíle a své povinnosti k velkému mistru. Interess o »Karneval« překonal v obou koncertech vše ostatní, ano v druhém případě i slavnostní jubilejní náladu. Toto uvědomění obecenstva, zvláště mladšího, na prvém místě ovšem studentstva, jest radostným zjevem v dnešní pusté době, kdy nejbezvýznamnější lidé hrají si na soudce a snaží se ze všech sil zatemniti historickou pravdu o tom, co se dálo za Smetany a proti Smetanovi. Ta radost a opravdovost, jíž přineslo naše obecenstvo vstříc »Karnevalu«, ukazuje, že práce pro Smetanu není u nás

Digitized by Google

tak marna, jak by se mohlo zdáti podle smutných zjevů v části naší žurnalistiky.*) Historická pravda a spravedlnost, jež odměňuje i tresce každého po jeho zásluze, vysvitne zajisté plně těm, kdo nejsou stranickým interessem a vlastním kompromittováním nuceni potlačovati svou upřímnou, otevřenou lásku pro Smetanu a jeho nehynoucí umělecký ideál!

Doc. Dr. *Zdeněk Nejedlý.*

*

»L'Esterel«, Valse lente od Fr. Prochasky. Produktivní duch skladatele populárních »Valse revée« a »Gavotte empire«, jehož každý opus vítán s upřímným potěšením, stvořil opět nový »valse lente«, jenž zajisté v brzku se rozletí po celém světě. Jest to rozkošný valčík »L'Esterel«, vytvořený na půdě francouzské Riviery, jež se stala druhým domovem Prochaskovým. Zde uprostřed nevylíčitelných krás přírodních, pod věčně usměvavým nebem jihu, napsal cituplný autor tento svůj nejnovější valčík pod dojmem bezprostředí svého okolí, nadšen krásami obklopující jej přírody, uprostřed opojné vůně exotických květů, ukolébán tajemnými šepty vlnícího se moře... Není tedy divu, že »L'Esterel« dýše vším tím, co skladatele obklopovalo a co naň účinkovalo. »L'Esterel« vyšel právě v elegantní úpravě, jakou všecky skladby Prochaskovy se vyznamenávají, pro klavír na dvě ruce. Cena K 1·80. Nakladatelem všech skladeb Prochaskových je Mojmír Urbánek v Praze, Jungmannova třída 14. Hlávkův palác. *S.*

DIVADLO.

Činohra.

Blížící se otevření vinohradského divadla pošinulo otázku původní české činohry do popředí všech uměleckých a literárních zájmů našeho českého světa. Se všech stran se ozývají hlasy volající po hrách českých autorů, vypisují se konkursy, ceny na kusy domácí a udělují se stipendia a podpory za účelem studia dramatu jinde. A děje se tak ze skutečné potřeby. Neboť v dramatické produkci naší nastala poslední dobou povážlivá stagnace. Nejlepší autoři se odmlčeli a to, co napsáno bylo, bylo buď odmítnuto anebo sehráno s malým úspěchem. Jest nesporno, že tuto stagnaci vyvolaly dosavadní neutěšené poměry divadelní. Neboť i v umění jest velice často tvoření podmíněno poptávkou. A té tu nebylo, nebo byla příliš slabá. Vždyť jsme měli dosud jen jedinou vážnou scénu, na níž se činohra musela dělit o místo s operou; a činohra domácí se spoustou literatury překladové a repertoárem klassickým. A vedle toho bylo ještě mnoho vedlejších, ale velice důležitých podmínek a příčin, které stěžují přijetí a vypravení kusu na Národním divadle, a ty všecky dohromady odnímaly domácím spisovatelům chuť i lásku ku tvorbě dramatické. Divadlo stalo se tak domovem několika málo šťastných autorů a pak nováčků. Avšak gros spisovatelů dobrých, uznaných na jiném poli literatury české, z nichž mnozí se často šťastně jedenkráte o štěstí divadelní slávy pokusili, tato většina, která jinde zásobuje divadla více méně dobrými kusy, ta u nás pro divadlo nepíše. A odtud vzniká pak onen skutečný, pociťovaný nedostatek dobrých českých her, o němž se obyčejně mluvívá, a jemuž nasvědčuje vše, jak repertoár divadel, tak i výběr obou cyklů spolků literárních, z nichž třetí cyklus »Kruhu českých spisovatelů« předvádí tentokráte výhradně překladovou literaturu (dosud dáváno: 25. dubna »Velikonoce« od A. Strindberga v překladě K. Kamínkově a 2. května »Henrietta Maréchalova« od bratří Goncourtů v překladě H. Jelínkově).

Jest přirozeno, že za těchto podmínek znamená každá česká premiéra událost prvního řádu, k níž více méně nadšeně nebo skepticky upírá se naděje a zvědavost všech již dlouho před její provedením. A splní-li se naděje, jest radost a nadšení tím větší, a sklame-li, jest sklamání tím bouřlivější a trpčí.

Premiéra tří českých aktovek, provedených dne 19. dubna poprvé na Národním divadle, nesplnila naděje v ně skládané. První z nich, »Nevysloveno« od E. Trevala, dialog rozvedené paní s jejím právním přítelem, jest jen mnoho a zbytečného rozumování o jich bývalé, prchlé a nevyslovené lásce, o způsobech lásky a lásce vůbec. Úvahy, které by se snad hodily do psychologické studie, ale na jevišti strašily tou měrou papírem a inkoustem, že je ani duchaplná a jemná hra slečny Grégrovy zachrániti nemohla. Druhá z aktovek, K. Legrova »Zima«, z cyklu čtyr ročních počasí, jest sentimentálně lyrická hra nemotorné formy a naivních prostředků. Avšak při vší té nedokonalosti a naivnosti cítíte z ní přec jen vanouti dech prosté její poesie. Formově nejdokonalejší z nich jest Jonášova veselohra »Nový sport«. Těží humor svůj z komiky dopadených záletníků a ačkoliv její základní dobrá, ovšem již ne nová myšlenka, jest porušena poněkud málo delikátním pojetím, působily vtipy, kterými přímo srší, nakažlivě do hlediště a získaly hře hlučný úspěch. *Fr. Khol.*

*) Když prof. Theuerer na Smetanově večeru »Slavie« vyzval »mladší« hudební literáty, aby bez bázně odkryli celý boj proti Smetanovi, nedbajíce »modly«, jež by tím snad byla dotčena, byl tím nadšen kde kdo. Týdenník »Přehled« pak přinesl výzvu, aby byli jmenováni ti, kteří proti Smetanovi vystupovali. Učinil jsem tak a hlavní z nich jsem jmenoval. Na to »Přehled« přináší — apologii jednoho z těchto Smetanových odpůrců od pisatele, jehož kvalifikaci se tu zabývati nechci, jenž však jako *osobní přítel Pivodův* nejlépe dokazuje už svou osobou správnost mých vývodů. *Patrně tedy chtěl »Přehled« znáti jména odpůrců Smetanových proto, aby jim mohl dělati — advokáta!*

CESTOVNÍ OBZOR.

Josef Pávek:

NĚKOLIK VZPOMÍNEK Z OSTROVA CORFU.

Nezdolná touha moje spatřiti ostrov, obetkaný nejrůznějšími pověstmi historie, jehož jméno v letech devadesátých stalo se i u nás poměrně populární nádhernou stavbou zámku naší zvěčnělé císařovny Alžběty, se konečně splnila. Za příznivého počasí v březnu letoš-

Digitized by Google

ního roku opustil jsem Terst, abych na lodi „Bukovina“, jež náleží k předním dopravním rychlolodím rakouské Lloydové společnosti, pokračoval v cestě k tomuto zajímavému ostrovu „věčného jara“.

Z Terstu sprostředkuje rak. Lloydová společnost za velice výhodných podmínek dopravu na ostrov Corfu. Každý týden v úterý odpoledne odjíždí z Terstu veliká rychloloď této společnosti do Cařihradu a Oděsy a na cestě činí 6 hodinnou zastávku na ostrově Corfu. Mimo těchto skvěle vypravených a se vším přepychem zařízených rychloparníků rak. Lloydové společnosti, které jistě mohou dobře již konkurovati pokud se jízdy a pohodlí týče s jinými dopravními společnostmi, zvláště s Lloydem severoněmeckým, jezdí do Corfu týdně menší dopravní parníky této společnosti.

Do Corfu možno navázati i částečné spojení železniční přes celou střední a jižní Italii do známého přístavního města Brindisi, odkud pak možno za 8—10 hodin dojeti parníkem italské paroplav. společnosti na ostrov. Daleko však výhodnější spojení z Čech je přes Terst, Brindisi rakouskou společností Lloydu. Zvláště když vezme se v úvahu nepohodlnost vagonů i při rychlovlacích přímých na italských drahách, kdežto v poslední době cestuje se na rakouských Lloydových rychlolodích opravdu pohodlně a bezpečně. Konstatuji to ke cti této společnosti lodní bez určitých tendencí. V poslední době učinil rak. Lloyd opravdu skvělé pokroky na poli osobní dopravy. Rozmnoženo bylo loďstvo pro osobní dopravu o několik velikých, jak již řečeno, přepychových lodí, na kterých možno zvláště středomořskými liniemi za výhodných podmínek cestovati. Vzorná kuchyně Lloydu je známá již velmi dobře mezi cizinci a dobře připravovaná jídla předčí v každém směru umění kuchařské na jiných dopravních společnostech. V rozsáhlých loděnicích Lloydu pracuje se takřka stále: ve svátek, v neděli i v noci. Sešel jsem se tam s mnoha Čechy, kteří nalezli u Lloydu ať již jako inženýři, neb jako dělníci své zaměstnání. Letos v dubnu právě byla znovu opravena a zřízena zábavní loď „Thalie“, s kterou podnikla společnost několik zajímavých plaveb. V červenci pak odjede tato loď, jedna z největších dopravních zábavních lodí Lloydu, na ostrovy Špicberky.

Společnosti rakouského Lloydu daří se v poslední době i obchodně daleko lépe, jak jsem se v Terstu dověděl, oproti dřívějším letům. Vrchní obchodní řízení společnosti Lloydu nalezlo také výtečného vůdce v osobě generálního ředitele A. Frankfurtra, jemuž děkuje dozajista Lloyd za mnohé obchodní úspěchy.

Nyní k samotné cestě na ostrov Corfu!

Je krásné březnové jitro... Úterý. Probouzím se ve slovanském hotelu „Balkán“ v Terstu. Milé paprsky jižního jarního slunce pozdravují mne ještě na lůžku. Ačkoliv není ještě 7 hodin, je na ulicích čilý ruch. Cítíte, že dýcháte jižní vzduch, pozorujete větší volnost na ulicích nežli u nás, malé hloučky přístavních dělníků, rozmlouvajíce hlučně, ubírají se vědomě za svou povinností, zkrátka máte pravý dojem přístavního města. V kavárně hotelu „Balkán“ bylo již také živo: scházeli se do místnosti úředníci, důstojníci z blízkých kasáren, vesměs Chorvaté a Slovinci. Číšník také Slovinec ukázal mi „český“ stůl, kde scházívá se pravidelně česká společnost. Přinesl mi pak české noviny: „Zlatou Prahu“, „Nár. Listy“ a „Pozor“. Za chvíli přišli Češi: Dva úředníci poštovní, kteří jezdí ambulančním vozem poštovním jižní dráhy. Přijeli právě z Vídně osobním vlakem a stěžovali si na únavu. Pak přišel p. Skorkovský, ředitel Jandranské banky v Terstu, jenž nabídnul mi s ochotou výměnu peněz za řecké drachmy.

Během dopoledne učinil jsem několik návštěv dílem redakcím terstských časopisů, dílem pak Čechům v Terstu bydlícím. Zvláště se zájmem prohlédnul jsem si rozsáhlé závody vývozu kávy p. F. Vondráčka, známého i v Čechách velmi dobře. Dále učinil jsem návštěvu řediteli Lloydu a pak prohlédnul jsem si v přístavě kotvící loď „Bukovinu“, s níž odpoledne měl jsem odplouti do Corfu a dále pak do Cařihradu.

Přesně dle jízdního řádu o 2. hod. odpol. byl dán vrchním kapitánem lodi „Bukovina“ povel k odstranění lodního můstku a za několik minut na to za pěkného počasí vplula

Digitized by Google

„Bukovina“ na širé moře, hlučně jsouc pozdravována obecenstvem, shromážděným v přístavu. Pozdravil jsem naposled v přístavě stojící své přátele „Českého kroužku“ v Terstu, kteří mne doprovodili k lodi a počal jsem revidovati svá zavazadla. Prohlédnul jsem pak svoji kabinu a jiné lodní místnosti jako čítárnu a knihovnu, damský salon, jídelnu. Na sedmou hodinu určené diner jsem již toužebně očekával. Mohl jsem teprve nyní posouditi, jak četná jest lodní společnost a jaké vlastně mám spolucestující.

Cestujících na lodi „Bukovina“ v 1. třídě bylo asi 40 převahou německé a italské národnosti. Teprve v Brindisi přidružili se k nám cestující jiných národností, zvláště Angličané.

Po šestihodinné zastávce v Brindisi pokračovala „Bukovina“ ve čtvrtek o 2. hod. ranní v plavbě, aby týž den o 11. hod. přistála v Corfu.

V Terstu již upozornil mne kapitán na Čecha, jenž společně ve služebním povolání vrchního strojmistra „Bukoviny“ jede společně s sebou. Jmenuje se Balcárek a pochází z Hané na Moravě. Vyhledal jsem jej průběhem cesty několikráte v jeho kabině. Opravdu zajímavý člověk! Již 23 let tráví život svůj na moři, zná podrobně několik jazyků. Dvakráte již na svých mořských cestách poznal význam slov: lodní katastrofa. Dovede podrobně vypravovati o Tunisu jako o Alexandrii, Honkongu a Shanghai. Celých pět let jezdil rak. Lloydovou lodí dopravní na linii Terst-Bombay. Ukazoval mi poznámky, kolikrát projel průplavem Suezským.

„Ještě dvakráte pojedu do Cařihradu ve službě,“ pravil mi s radostným úsměvem, když jsem mu podával ruku na rozloučenou v přístavě Corfu, „a pak pojedu také na naši milou Moravěnku na měsíční — dovolenou.“

Konečně po 3denní plavbě vystupuji na půdě ostrova Corfu z malého člunu, který mi dal na popud kapitána „Bukoviny“ k disposici zástupce Lloydové agentury. Veliké lodě kotví totiž v Corfu poměrně daleko od přístavu a je nutno k dopravě ku břehu použiti ještě barky.

Procházím přístavem k celnici, kde prohlídka všech cestujcích, kteří vystoupili v Corfu, byla velmi stručná: průvodčí náš z hotelu ukázal zástupci řecké celnice zavazadla, jež druhý jeho soudruh vezl na vozíku, řekl mu několik slov a byla prohlídka odbyta. Zdá se, že v Řecku celní úředníci neberou svůj úřední výkon příliš vážně. Cestovní průkazy po mně vůbec nikdo nežádal.

V grandhotelu „d'Angleterre et Belle Venise“, kde jsem se ubytoval, sešel jsem se s dvěma Čechy: s p. prof. Votočkem a JUDrem V. Pospíšilem z Prahy. Oba pánové přijeli na ostrov k léčení.

Ačkoliv město Corfu, okolí, lidi nezanechávají nejlepší první dojmy, jako vůbec veškerá ústředí orientu, přece můj první dojem ostrova byl mohutný. Ohlížíte se v údivu kolem sebe a obdivujete vznešenost přírody, jež vykouzlila na tak malém prostranství takové množství úchvatné krásy.

Prohlížím si z okna nádhernou zahradu rozprostřenou kolem hotelu s bujnými cypřiši, stromy pomerančovými s dozrávajícími plody. Po klidné hladině moře brázdí 2 rybářské čluny, daleko, kde ztrácí se již oku fialová barva moře, je viděti vysoké Albánské hory s věčně zasněženými vrcholky. Nedaleko od města na malém návrší porostlém tropickými stromy stojí osamoceně budova jako by vévodila celému okolí. Dívám se na mapu okolí Corfu. Je to zámek „Achilleion“, majetek zesnulé císařovny rakouské, jež právě v těchto dnech koupil císař Vilém II...

S tesklivou vzpomínkou na tragický skon někdejší majitelky tohoto zámku odcházím za večerního soumraku od okna. Z ulice ozývají se výkřiky prodavače novin oznamující obsah zpráv athenských listů o podrobnostech zavraždění bulharského ministerského předsedy . . .

Večer byl jsem upozorněn ve vestibulu na konsula rakousko-uherského, jenž společně s konsulem Spojených států amerických bydlil v tomže hotelu.

Konsulát rakousko-uherský je sice na nábřeží u přístavu, kde na návěstní tabuli jsou také hodiny úřední označeny, mimo německý a maďarský, chorvatský, ale konsul s rodinou bydlí v hotelu. Zastupuje zájmy

Digitized by Google

naše na tomto ostrově teprve krátkou dobu, ačkoliv je původem Maďar, osvojil si částečně i slovanské jazyky. Poskytl mi ochotně několik informací, o které jsem jej žádal.

(Dokončení.)

Roční předplatné na „Pražskou lidovou revui“ obnáší pouze K 3·60.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891: stříbrná medalie c. k. min. obchodu. Národopisná výstava v Praze 1895: medalie král. hlavn. města Prahy. Závod založen r. 1880.

:: RYJEC ::

KAREL PÁTEK

Vyrábí: pečetě, lisy, nálepky se znaky, amblémy, monogramy, medalie, značky k vypalování do korku, kovová a kaučukové razítka, rytiny na stříbrné a zlaté šperky. - Heraldické práce a výkresy. —

PRAHA, STARÉ MĚSTO,

Betlémské nám. 350, naproti Husovu domu.

FRANCOUZSKY, ANGLICKY, VLAŠSKY, RUSKY, ČESKY, NĚMECKY, POLSKY, MAĎARSKY,

BERLITZ SCHOOL

ÚŘEDNĚ POVOLENÝ ÚSTAV V PRAZE.

SPÁLENÁ ULICE 3.

NOVÉ KURSY POČÍNAJÍ V KAŽDÉ DOBĚ. HODINA NA ZKOUŠKU ZDARMA. — PROSPEKTY FRANKO.

NÁBYTEK

v nejmodernějším slohu a provedení zaručeně nejsolidnějším ve velkém výběru nabízí továrna na nábytek

Bedřich Nedbal v Praze,

jen ve Vodičkově ulici číslo 44.

Filiálek žádných nemám.

L'ESTEREL

Valse lente.

Složil

FR. PROCHASKA

skladatel „Valse revée“ a „Gavotte empire“.

Právě vyšlo: Pro piano K 1·80.

„L'Esterel“ je čarokrásný kus francouzské Riviery. Krásy přírodní vznítily v oblíbeném skladateli řadu melodií, prosycených vůní nejnádhernějších exotických květin. V koruně populárních skladeb Prochaskových jest nový drahokam.

Od téhož skladatele vydáno pro klavír:

Valse rêvée. Valse lente. K 1·30.
Gavotte empire. K 1·80 (pro zpěv a klavír K 1·80).
Sérénade. K 1·50.
Verluisant. Valse lente. K 1·80.
Sans Gêne. Valse tzigane. K 1·80.
La Guerrero. Valse espagnole. K 1·80.

Prémie zdarma.

Kdo objedná a **předem zaplatí** veškery zde uvedené skladby v ceně K 12·30, obdrží bezplatně **Salonní Album** (14 nejobl. skladeb na 60 stranách) a **Kmochův pochod** „Edition M. U.“ v kterémkoli knihkupectví nebo u nakladatele

Mojmíra Urbánka v Praze.

Hudební a klavírní závod

Jungmannova tř. 14. Hlávkův palác.

Digitized by Google

Odborný obchodní dům

Vítězslav Jeiteles

PRAHA

nároží Celetné ulice, proti Prašné bráně

doporučuje při nákupu prohlédnutí svého bohatého skladu nejmodernějších

koberců, záclon, portier, stolních přikrývek a pokrývek na postele, prošívaných přikrývek, žíněnek, mosazných a železných postelí, dětských kočárků, židliček pro děti, předložek k postelím, Angorských, norvéžských a čínských kožešin

za neobyčejně levné pevné ceny.

Všeobecný obdiv budí umělecky aranžované výklady.

CESTOVNÍ BRAŠNY,

kufry, různé vaky a specialní předměty na cesty vlastní výroby, lovecké brašny, pásy na patrony, pouzdra na pušky, obojky na psy, šňůry a jiné. Peněženky, tobolky na bankovky, doporučenky a jiné. Dámské pásy, ruční kabelky, necessairy.

TOMÁŠ BUREŠ,

závod řemenářský a brašnářský.

Král. Vinohrady, Havlíčkova tř. č. 1.

Praha, Vodičkova ulice číslo 38 n.

— OBRÁZKOVÉ CENNÍKY ZDARMA A FRANKO. —
PĚT NEJVYŠŠÍCH VYZNAMENÁNÍ.

PRAVÝ

český květinový med

z vlastního včelníka nabízí 1 kg. za 75 kr.

Fr. Choceňský v Potstýně.

RAKOUSKÝ LLOYD
V TERSTU.

PLAVBY **Z TERSTU** V KVĚTNU 1907.

Do **BOMBAYE** . . . . . dne 3. května.
Do **KALKUTY** . . . . . dne 12. května.
Do **KOBE** . . . . . dne 27. května.

Rychloparníky do **ALEXANDRIE** každý čtvrtek o 11½ hodině dopolední.
Rychloparníky do **CAŘIHRADU** každé úterý o 2. hodině odpolední.
Pravidelné plavby do **BRASILIE, ARGENTINY, SYRIE, THESSALIE, DALMACIE.**
Do **BENÁTEK** každý pondělek a čtvrtek o půl noci a za příznivého počasí v neděli ráno zábavné plavby.

Zábavné plavby 1907 novým zábav. parníkem „Thalia".

(Obšírný program jest ve všech jednatelstvích a cestovních kancelářích k dostání.)

Cesta do Řecka, Cařihradu a Malé Asie od 25. května do 16. června 1907.

Cesta na sever do Drontheimu, Kristianie, Kodaně a Kielu od 4. až do 18. července 1907.

Cesta na sever do Norvéžska, na Špicberky a do končin věčného ledu od 20. července do 17. srpna 1907.

Cesta do Belgie, Anglie, Francie, Portugalska, Španělska a Sicilie od 19. srpna až do 8. září 1907.

Cesta na Krym od 11. září do 8. října 1907.

Cesta do jižní Italie, Španělska a Afriky od 12. října až do 12. listopadu 1907.

Cesta do jižní Italie, Egypta a Řecka od 17. listopadu až do 16. prosince 1907.

Vánoce na moři od 21. prosince 1907 až do 5. ledna 1908.

(Bez ručení za pravidelnost služby při opatřeních kontumačních.)

Bližší zprávy u **komerciálního ředitelství v Terstu, u generálního jednatelství ve Vídni I.,** Kärntnerring 6, u **generálního jednatelství v Praze-II., Václavské náměstí č. 67** (telefon 1055) a u ostat. jednatelství.

(Za výtisky neobjednané se neplatí.)

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskla »POLITIKA« závod tiskařský a vydavatelský v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 6. ROČNÍK III.

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

ČERVEN. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. Telef. č. 3714. R. 1907.

Doc. Dr. Zdeněk Nejedlý:

JAN GEBAUER.

V sobotu 25. května zemřel jeden z našich velkých lidí. Jak často čteme tento název a přece jak zřídka odpovídá pravdě! Velký člověk jest zjev nejvzácnější, k jehož zosobnění třeba nejrozmanitějších podmínek. Sama velikost jest pouhá abstrakce, jež svůj mravní význam dostává teprve lidstvím svého představitele. Ve všeobecnosti tohoto lidství jest právě kořen velikosti. Proto velký člověk jest především celý člověk, vyhraněný do posledních záchvěvů svého vnitřního života. Takový velký, celý člověk stojí proto vysoko nad úzkými hranicemi svého oboru, svým celým lidstvím ční do oblasti, jež jest viditelna všem, kdož kdekoli a kterýmkoli směrem hledí do výše. Celý člověk jest tím velký pro celý svět, bez rozdílu oborů a směrů. Takový velký, celý člověk zemřel nám v posledním týdnu května — Jan Gebauer.

Gebauer vyšel z úzkého pro nejširší vrstvy oboru, z filologie, a ta zůstala do smrti jeho vědeckým oborem. Gebauer byl náš největší filolog.

Avšak jeho dílo nabývalo znenáhla širšího významu. Nejenom filologie, nýbrž všechny vědy viděly v Gebauerovi repraesentanta nejvyšších našich vědeckých ideálů. Dílo Gebauerovo však vyrůstalo ještě dále, v oblast národních statků. Proto lze mluviti o Gebauerovi i jinak než se stanoviska čistě filologického; ano nejen lze, nýbrž i nutno viděti v něm muže významu tak všeobecného, že i jiné obory vědecké musí vzdáti svůj hold tomu, kdo byl bez odporu největší náš vědec moderní doby. To pak ospravedlňuje i mne, že smím psáti tento článek. Ač nefilolog, chci širšímu obecenstvu vyložiti právě to, co pro ně má největší význam: kus psychologie českého vědce, jež ovšem nejjasněji se obráží právě v díle největšího dnešního jejího repraesentanta.

České poměry, tak zvláštní a od světových poměrů tak odlišné, nemohou býti bez vlivu i na českou vědu, proto náš vědec nemůže se oddati tak volně svému odborně vědeckému interessu jako na př. německý učenec. Jsme malý národ, kde třeba nejen větší součinnosti všech sil, nýbrž i intensivnějšího jich využití. Nejsme ještě vynikajícími lidmi tak bohati, abychom jim mohli dovolovati obmeziti se na úzký kruh ryze vědeckého interessu, nýbrž jsme nuceni využitkovati jich několikerým směrem, v zájmu celku. Tuto zvláštní morálku malého národa vyciťují však právě naši nejlepší lidé nejsilněji a sami činí se jejími hlasateli. Ať velký český umělec ať velký český vědec, vždy najdeme souvislost mezi ním a našimi všenárodními potřebami. S obětivostí, ale za to s tím větší morální silou pracují na tomto svém vyšším cíli všichni naši velcí lidé i v době novější. Úkol obrozenských lidí trvá dále. Básně Nerudovy, zpěvohry Smetanovy, vědecká díla Gebaue-

Digitized by Google

rova jsou jen zlomek jich osobnosti a jich životního díla. Celek činí však vždy mohutný kámen, z nichž se tvoří česká národní kultura. Činnost umělců v tomto směru jest ovšem patrnější, zvláště v literatuře, proto u Nerudy září tento všenárodní význam nejjasněji. Věda naproti tomu má nejméně příležitosti ukázati viditelně všeobecný význam svých, zdánlivě jen pro odborníky určených vývodů. A přece i zde hlásí se týž princip, týž ideál.

První podmínkou každého úspěchu na tomto poli jest ovšem absolutní hodnota vykonané práce. Byly doby, kdy se u nás kladly tak zv. národní požadavky nad hodnotu práce a dávalo se oněm přednost, i když hodnota díla tím trpěla. V našem umění položen zákon „napodobiti lidové umění“ i s porušením umělcovy individuality, v naší vědě žádáno, aby výsledky její neškodily tomu, co moda doby pokládala za spásu národa. Tím však stavěna byla naše kultura na nepřirozenosti, neupřímnosti, ano nepravdivosti. V domnění, že lze historii oklamati zavřením očí, tápali jsme dlouho (s výjimkou jen několika jasně vidoucích lidí) až do nové generace let 60tých. Tato generace přinesla nový ideál: pravdivost musí býti naším předním heslem a podmínkou vývoje naší kultury, jež tím bude státi na pevném, nezdolném základě, neboť jedině pravda, nejvyšší a nejryzejší pravda ať v umění ať ve vědě činí kulturu kulturou. Proto Smetana a Neruda volají tehdy stále jen po jednom: po umělecké pravdě!

V Nerudově družině objevuje se poprvé na veřejnosti Gebauer. V Národních Listech 1865 nalezneme pohromadě všechna tři jména: Nerudu, Smetanu i Gebauera. Jest to doba, kdy se tvoří naše moderní umění, hledající prostředky k uvolnění svého výrazu. Nejenom literatura, nýbrž i hudba bojuje o své bytí a nebytí bojem o jazyk jakožto pravý poklad národního majetku a hlavní prostředek k dosažení toho výrazu, bez něhož nelze si mysliti pravdivé umění. Neruda, zvláště však Smetana snaží se aspoň uměleckým instinktem vytušiti to, co jim věda dosud nepodala: přirozenou podstatu jazyka. Deset let Smetanovy vokální tvorby obrací se k otázce: jak lze poznati pravdivě náš jazyk, aby i v uměleckém díle zavzněl v celé své ryzosti národní a v celé své umělecké pravdivosti? V té době pak vystupuje náš největší český filolog — Gebauer.

Nesmíme ovšem mysliti, že Gebauer takto zvenčí čerpal podnět ke své práci. Nic nebylo jemu vzdálenější než to. Vědecký interess o český jazyk kotvil příliš hluboko v celé jeho bytosti a byl také podmínkou té originálnosti a velikosti, jež právě byla kulturním úkolem oné generace. Ani Neruda ani Smetana nebyli vykonavači zevnějšího určení uměleckých úkolů. Všichni však společně byli součástkami té kulturní síly, jež právě vedla nejlepší naše lidi té doby. V jich prožitosti, hloubce, v jich vzrůstu z kořenů národního bytí byla jich velikost a pravda. Proto při tom všem neznal žádný z nich ústupků před světem, nejméně ovšem Gebauer. Nejryzejší věda byla mu stejně ideálem jako Nerudovi a Smetanovi nejryzejší umění. Proto stranou od vší „přístupnosti“ pracoval na svém vědeckém úkolu. I v tom bychom mohli nalézti podoby mezi jeho vědeckou prací a současným českým uměním, zvláště Smetanou. Snaha, postaviti svou vědu na základy nejpevnější, nejpravdivější, nutila ho ovšem k revisi celé dosavadní práce, t. j. k budování svého díla od samých začátků. Jako Smetanovo dílo, jest i Gebauerovo dílo zjevem zcela novým, vybudovaným na základech před ním neexistujících. Tak vyrůstá „suché“ Gebauerovo filologické dílo jako součástka našeho kulturního programu. V „Historické mluvnici jazyka českého“ a v „Slovníku staročeském“ toto dílo vrcholí. Jsou to dvě největší česká vědecká díla nové doby.

I jinak však lze poznati užší vztah Gebauerův k jeho filologickému materiálu než jest pouhý interess filologický. Ukazuje to Gebauerova láska k našemu jazyku. Už dílo samo mluví nejvýmluvněji o této lásce, tím více však Gebauerova žárlivost, aby nikdo se nedotkl tohoto skvostu našeho národního majetku. S jakou úctou stojí náš největší vědec před vývojem jazyka, jehož organičnost jest mu nejvyšší zákon, a s jakým rozhořčením obrací se proti rouhavým rukám všelijakých

Digitized by Google

brusičů, kteří ve své domýšlivosti staví své osobní choutky nad posvátný zákon přirozeného vývoje. Gebauer učinil na vždy konec všem brusičským choutkám jednotlivců a vrátil plné právo k jazyku tomu, jemuž jedině náleží — národu.

S takovou pravdivostí, ryzostí a láskou pracoval Gebauer své dílo. U člověka tak velkého musilo se dostaviti to, co osud nepromíjí u nás nikomu: utrpení českého člověka. Zdálo by se na první pohled, že žádný vědecký obor nedotýká se tak málo širokého interessu obecenstva jako filologie a že tudíž Gebauer mohl vybudovati své filologické dílo v nerušeném tichu vědecké pracovny. Než nestalo se tak! Gebauer byl na naše poměry vědec příliš veliký, proto musil trpěti. A Gebauer opravdu trpěl tolik, jako z našich vědeckých pracovníků snad nikdo, a to ne z nějakých důvodů postranních, nýbrž pro důsledky své vědy. Dnes, kdy toto utrpení Gebauerovo jest skončeno a uzavřeno navždy, můžeme ovšem říci, že to byl Gebauerův neodvolatelný osud. Kdo měl sílu a odvahu, býti v malém národě jako jsme my největším vědcem své doby, ten musil míti a měl odvahu býti zároveň vědeckým mučedníkem. Jím byl Gebauer v nejvlastnějším smyslu.

Zač trpěl Gebauer? Za svou ryzí vědeckou poctivost! Trpěl nejvíce sám, u svém nitru, a to bylo snad jeho největší utrpení. Při své práci dospěl k pevnému přesvědčení, že dvě památky a sice právě ty, jež celý národ ctil jako nejvyšší květ staré české literatury a tím naší kultury, jsou pouhé padělky nové doby. Toto poznání podvrženosti rukopisů Královdvorského a Zelenohorského dotklo se velmi bolestně národního Gebauerova citu. S nevýslovným vědeckým sebezapřením vynalézal všemožné důvody a domněnky, aby odvrátil odsudek, oběma rukopisům hrozící. Psal obrany těchto rukopisů, přesvědčoval sebe sama o jich správnosti, ale nepřesvědčil ani sám sebe. Poznal, že vše je ztraceno, že chtěl-li by dále připouštěti pravost rukopisů, musil by lháti. A toho Gebauer nikdy nedovedl. Proto po tomto vnitřním boji zbývala mu jediná možná cesta: s otevřenou poctivostí říci národu své vědecké lepší poznání, že to, v čem viděl národ svůj štít, k čemu se ve zbožné úctě modlil a co prohlásil za svátost národního náboženství, jest pouhá modla, ze lží zhotovená, bez vnitřního života pravdy. To byl důsledek Gebauerova vědeckého poznání: rukopis Královdvorský jest padělek.

U muže tak celého, jakým byl Gebauer, jest vědecký poznatek nerozlučnou součástí jeho života, jeho duše. Jen malý člověk dovede činiti rozdíl a snad jednati i v odporu mezi svým vědeckým poznáním a svými osobními náklonnostmi. Gebauer nechtěl přijíti k svému výsledku, ale přišel k němu, proto musil jej projeviti podle svého nejlepšího vědomí. Vědecká poctivost jest podmíněna poctivostí všeobecně lidskou, jest u pravého vědce nerozlučnou její součástkou, ano jest i více, jest to poctivost právě té lepší, vyšší stránky vědce-člověka. Proto žádati na člověku tak uceleném jako byl Gebauer, aby nečinil ze svých vědeckých poznatků i důsledky, nutné pro poctivého člověka, znamenalo dotýkati se jeho cti čistě lidské! A přece jak často mu bylo vyčítáno, proč o tomto svém vědeckém poznání nemlčel, proč nenechal oba rukopisy důvěřujícím massám dále. Nechci zde vykládati, že jest to požadavek už z vědecké techniky nemožný, neboť při budování historie našeho jazyka nemohl přece Gebauer užíti pramenů podvržených, jestliže je pak vypustil, musil udati důvody, proč tak učinil, t. j. musil dokázati, že to jsou padělky. To platí pak i o jiných vědách, jež byly stavěny na těchto nepravých základech. Avšak jak nemravný byl to požadavek právě pro Gebauera, jemuž život a věda byly totéž. Za jakého šarlatána byl by se musil míti Gebauer sám před sebou, kdyby se byl snížil k takové vědecké maškarádě a zatajoval to, v čem viděl nevývratnou pravdu. Proto pravda byla Gebauerovi nutností a řekl ji, třebas by ho to bylo i život stálo. V pojmu mučednictví obsažen i pojem hrdiny. Velcí mučedníci pravdy byli tím hrdinští, že byli sami strůjci svého mučednictví, ne ovšem z lehkomyslnosti, ale z hlubokého svého přesvědčení, v němž nebylo pro ně jiného východiska.

Osud, jenž byl v prvních letech ruko-

Digitized by Google

pisného boje připraven právě Gebauerovi, zůstane neodčinitelnou skvrnou v naší „kulturní“ historii. Pracovník, jenž nevybočil ani krokem z pevné půdy své vědy, v níž byl neobmezeným pánem, stal se terčem nejlítější zlosti svých odpůrců. I zde nemohu nevzpomenouti krutého boje, jejž musil podstoupiti o desítiletí dříve Smetana za rovnocennou ideu umělecké pravdy. Všechna zloba, jíž jest schopen jen právě malý národ, vychrlila tu vše, co nejhoršího měla mezi svými zbraněmi.

A přece i zde jest velký rozdíl mezi utrpením, jež stihá v takovém boji velikého umělce a velkého vědce. Velký umělec mluví svým uměním k nejširším vrstvám, jež pravidelně stojí na jeho straně proti jeho odpůrcům v kruzích tak zv. „odborných“, svým cechovním smýšlením každé velké reformě nepřátelských. Proti velkému umělci malý umělec nic nesvede, neboť jich umělecké důvody jsou každému pochopitelné. Naproti tomu ve vědě jde často o tak subtilní důvody rozumové, že širší obecenstvo nesleduje tu bojujícího vědce s dostatečnou pozorností a snadněji podléhá frási jeho protivníka. Proti nevědecké demagogii stojí vědec beze zbraně. Toho zakusil právě Gebauer nejvíce, a nejenom on, nýbrž i hlavní faktor jím zastupované české vědy — česká universita, zvláště ovšem její filosofická fakulta. Boj proti Gebauerovi rozšířen tu tímto směrem a dospěl k stadiu nejnechutnějšímu, jehož dozvuky cítíme dodnes. Boj pro domnělou pravost podvržených rukopisů změnil se v přímý atentát na svobodu české vědy: část naší žurnalistiky osobila si právo rozhodovati o věcech čistě vědeckých a sice ne ovšem podle vědecké pravdy, nýbrž podle okamžitého rozmaru denní mody. Vítězství Gebauerovo jest proto vítězství celé české vědy. Gebauer získal jím půdu pro volný rozvoj vědeckého bádání, čistého a nezkaleného nátlakem nevědeckého okolí. Proto Gebauer byl nejen největší náš filolog nové doby, nýbrž pravý patriarcha celé české vědy!

Prof. Dr. Vladimír Slavík:

ČÍM ZMÍRÁ ČLOVĚK VE VODĚ.

Odpověď ku dané otázce se zdá zcela lehkou, — čím může zemřít člověk, který se dostane do vody? Všeobecně by se dalo souditi, že ve vodě zmírá člověk utopením a přec není tomu tak. Mnoho lidí, kteří se dostanou spůsobem jakýmkoliv do vody resp. do nějaké tekutiny, nezmírá utopením, nýbrž jiným spůsobem, za určitých okolností zmírá smrtí přirozenou, zmírá náhle chorobou mozku neb srdce, zmírá po případě jinou smrtí násilnou, nikoliv utopením.

Jest pravda, že valná většina lidí, jež se dostanou do nějaké tekutiny, zmírá smrtí násilnou — utopením — jde tu o utopení sebevražedné skokem do vody, vražedné vhozením nebo strčením do vody a konečně nahodilé utopení pádem s loďky, při koupání, při převážení a pod.

Při utopení jest příčinou smrti udušení tekutinou, která ucpe průduchy dýchací, t. j. nos, ústa, hrtan, průdušnici a průdušky. Takové udušení povstane tehdy, jestli se člověk octne celým tělem v tekutině, jestliže klesá vlastní váhou těla pod hladinu vodní a „pije vodu“, jako se někdy říká. Tu mluvíme o utonutí.

Než k udušení ze vdechnutí cizorodých tekutin netřeba, by celé tělo se dostalo pod hladinu většího množství tekutin — stačí tu, jestliže ústí průduchů dýchacích, t. j. nos a ústa, se dostanou ve styk s nějakou tekutinou, která vdechnutím ucpe průduchy dýchací, tak že člověk zmírá pro nedostatek přístupu vzduchu zase udušením. Stačí ponoření nosu a úst, ponoření obličeje a hlavy do nepatrného množství tekutiny, by nastalo vdechnutí tekutin těch a udušení.

I takovýto spůsob udušení jest nahodilý i sebevražedný. — Stane se někdy, že dítko padne do nepatrné kalužiny a v ní nalezeno bývá mrtvé, že dítko padne do škopku, do hrnce, do necek, do putny ne

Digitized by Google

plné vody a po chvíli tam nalezeno mrtvé, — stane se, že člověk trpící záchvaty epilepsie nebo hysterie, člověk stižený mdlobou, náhlým bezvědomím přechodným nebo z chorob mozkových vzešlým, klesá do nepatrné kalužky a v ní umírá udušením; nutno také znáti případy, kde lidé nalezeni mrtví na poli, na louce a jinde, dodáni ku zdravotně policejní pitvě za účelem zjištění příčiny smrti, a při obdukci „náhle zemřelého“ shledány známky určitě svědčící o utopení resp. udušení ze vdechnutí tekutin; v případech takových snadno vzniká podezření smrti násilné, zaviněné osobou druhou, že utopený byl po smrti snad z vody vytažen a na místo, kde mrtvola nalezena, dopraven — případy takové se snadno vysvětlí a také vesmě se vysvětlili tím, že zemřelý trpěl padoucnicí, v mdlobě že klesl k zemi do kaluže vody po dešti neb jinak nahodile tu se nalezající, vdechl tekutinu, zemřel udušením a než se mrtvola nalezla, že tekutiny prostupnou půdou se ztratily — pak ovšem, zvláště v letě, jest brzo mrtvola „utopeného“ na půdě suché.

Stává se, že člověk opilý klesá k zemi, upadá do kalužky a zmírá nahodilým udušením, že opilý vrhne na pevnou půdu, klesá do kalužky vyvrhnutého obsahu žaludečního, a zmírá také nahodilým udušením.

Však nejsou vzácné případy sebevraždy takovýmto spůsobem.

Známe řadu případů, kde lidé v chorobném duševním stavu, v deliriu horečnatém (po potratu, po porodu) vstrčili hlavu do malého hrnce vody, do lavoiru s vodou a takovým spůsobem se udusili.

To nejsou vzácné případy a nutno na ně pamatovati neb snadno tu někdy vzniká podezření trestního činu v případech mnohdy okolnostmi tak záhadných.

To jsou výminky, a nutno hleděti všeobecně ku případům, kde lidé vstoupí do vody, by se vykoupali, do lázní říčních neb domácích vanových a tam v několika okamžicích zmírají.

Mylný by byl názor, souditi, že ten člověk, který skočil, vstoupil nebo byl vstrčen do vody a tam zemřel — skonal snad udušením z utopení — tomu není tak; řada lidí zmírá při vstoupení do vody jiným spůsobem, a jako umírající, resp. mrtví klesají pod hladinu vodní — u lidí těch se nenajdou při pitvě změny případné udušení ze vdechnutí tekutin; změny případné utopení, známky udušení z utopení chybí, ale jsou tu změny svědčící o smrti přirozené neb smrti násilné.

Člověk úplně zdánlivě zdravý, je-li uhřát, je-li po jídle, je-li napit, vstoupne do vody, povrch těla se ochladí, nechť jest voda jakkoliv teplá, nastává značné podráždění nervstva, přítok krve z periferie k útrobám, člověk takový zmírá náhle zvratným ochrnutím srdce, synkopou, a klesá do vody již jako mrtvola a byť byl ihned vytažen, bývají tu všechny pokusy oživovací marné, neb smrt nastala zastavením srdce, a nikoliv utopením, při němž možno pokusy oživovacími zachrániti člověka i po době, když byl nejen několik minut, ale i půl hodiny a ještě déle pod hladinu vodní klesl. V takových případech nejde o utopení, nýbrž o smrt přirozenou s různým výsledkem pitevním.

Pamatovati nutno na řadu chorobných změn, jež přirozeným spůsobem mají v zápěti nejen bezvědomí, ale i náhlou smrt při vstoupení do lázní nebo do vody vůbec, jsou to srdeční vady, výrony krevní do tkaně mozkové, náhlé záchvaty epileptické, hysteroepileptické, t. zv. lymfatické diathesy a pod., proto není vzácným zjevem, že člověk, který byl v lázni mrtev nalezen, který po vstoupení do vody zdánlivě se utopil, nezemřel utopením, tedy smrtí násilnou, nýbrž smrtí přirozenou.

Na druhé straně se stává, že lidé při vstupování do vody, při skoku do vody, utrpí poranění lebky nebo jiných útrob pro život důležitých, a buď jako mrtví nebo umírající klesnou pod hladinu vodní — a na okolí činí to dojem nešťastné náhody, nahodilého utopení. — Nejsou vzácné případy, kde u lidí z Vltavy vytažených o nichž se všeobecně myslí, že zemřeli udušením z utopení se našlo zlomení žeber, roztržení jater, rány střelné hrudníku, rány bodné a pod. Takové poranění povstane nahodile při pádu neb skoku do vody, nebo je spůsobeno v úmyslu sebevražedném, nebo je spácháno osobou

Digitized by Google

druhou v úmyslu vražedném, nebo jiném —, a lidé smrtelně ranění, mrtví nebo umírající se octnou ve vodě, po určité době jsou nalezeni a jako „utopení“ v seznamu vedeni. — Jsou lidé, kteří vstoupí do stoky, otravou sirovodíkem neb jinými plyny jedovatými zmírají nebo do bezvědomí upadají — a pak teprve klesají jako mrtví, nebo jako umírající do tekutiny, v níž se octli. — Konečně nutno se zmíniti o tom, že mnohdy u lidí z vody vytažených bývá zjištěno že příčinou smrti bylo vdechnutí obsahu žaludečního, což se stává buď spůsobem mechanickým z podráždění za skoku nebo pádu do vody — nebo zvratným účinkem — to jest další příčina smrti při pádu do vody. Proto nezbytně nutno, by každý zemřelý z vody vytažený i v jakémkoliv stupni rozkladu byl soudně lékařsky prohlédnut, by se zjistila vlastní a určitá příčina smrti. Jest to důležito v zájmu veřejnosti, v zájmu zdravotně policejním i soudním. — Prohlídkou těla z vody vytaženého lze dokázati příčinu smrti, lze dokázati nebo vyloučiti trestnost činu, lze dokázati smrt násilnou, nebo přirozenou. Takto vyšetřený případ má také důležitost povšechnou, neb lidé z vody vytažení „utopení“ byli po případě za života pojištěni a jde o náhradu škody. Všeobecné podmínky pojišťovací pak někdy žní (vzhledem k těmto případům, nehledě k čistým úrazům, a změnám chorobným z úrazů vzešlým), že náhrada úrazu se neplatí při sebevraždě, záchvatech mrtvice, křečí a padoucnice a jich následcích, — za úrazy, které utrpí pojištěný ve stavu opilosti (pád s výše, zlomení lebky a klesnutí smrtelně raněného opilého do vody), — za úraz platí někdy u některých pojišťoven a jest odškodněna smrt při koupání nebo plování, byl-li proveden důkaz, že nastala účinkem nahodilého působení vnější mechanické moci (ne snad mrtvicí, křečí nebo jinou vnitřní příčinou, tedy úrazem). — Není-li z vody vytažené tělo prohlédnuto soudně lékařsky, snadno může utrpěti škodu pojišťovna nebo zase pozůstalí.

V zájmu zdravotně policejním a soudním jsou případy takové důležité, neb zjistí se vlastní příčina smrti a tím event. trestní čin a jeho jakost.

Rozprava o tom, že na těle člověka, který se ocitl ve vodě a tam jako mrtvola delší dobu ležel, mohou nahodile povstati úrazy (od parníků, mlýnských kol, při vytahování atd.) nespadá v rámec této rozpravy, proto od ní upuštěno, — také netřeba vykládati, jak možno rozeznati úraz za živa a po smrti povstalý, nález u lidí utopených a u lidí, jež jako mrtví nebo umírající se do vody dostali a zemřeli smrtí přirozenou — to jest již kapitola odborná, čistě soudně lékařská.

Jest známým faktem, že ze vzrušení duševního může nastati a mnohdy nastává porušení zdraví i náhlá smrt, že vznikají duševní choroby, nervosy, pomíjející ztráty vědomí, porušení řeči a sluchu — právě jako z těchto příčin může nastati náhlá smrt, mohou lidé, jež vstoupli do studené vody, leknutím, strachem utrpěti při chorobných změnách v srdci náhlou smrt z ochrnutí srdce, — u takových lidí nutno opětně dokázati vlastní a bezprostřední příčinu smrti.

Čím je člověk chorobnější a čím větší vzrušení duševní předcházelo momentu, kdy se dostal do vody, tím spíše zmírá smrtí přirozenou ze srdeční vady a pod. než z utopení. — A tu také neradno osvětlovati a vysvětlovati lidový názor, že „někoho voda přerazila“, když dopadl břichem na hladinu vodní, neb tu mechanickým účinkem může také nastati z mocného podráždění nervstva v momentu pádu na hladinu vodní náhlá smrt, dříve smrt přirozená, než tělo kleslo do vody.

Účelem této rozpravy je, uvědomiti si následující věty: Mylný názor je, že tělo člověka z vody vytažené patří „utopenému“ — člověk ve vodě nalezený mohl zemříti přirozenou smrtí, násilnou smrtí, sebevražednou, vražednou, nebo nahodilou, což možno a nutno zvláště u těl v rozkladu se nalezajících přesnou soudně lékařskou prohlídkou vždy dokázati.

Nebezpečno jest koupati se na osamocených místech, po jídle, po požití většího množství nápojů, při celkových chorobách, jmenovitě však při chorobách srdce a cév, při epilepsii, hysterii a pod. Chorobný člověk se nikdy nekoupej samoten, zvláště jsi-li uhřát nevstupuj do vody.

Digitized by Google

Dr. Hugo Minařík:

O MODERNÍM NÁZORU NA ZLOČINCE.

Na thema toto — o názoru na zločince, o pojmu zločinnosti — napsáno bylo zajisté bezpočet pojednání vědeckých, ať už stalo se tak v souboru objemných svazků, majících předmětem veškeru tak složitou soustavu práva trestního, nebo ať jde o monografické publikace, obírající se výlučně jen zmíněným thematem samým. Nelze se tomu diviti, neboť dle toho, jaký jest tento základní názor celé vědy práva trestního, utváří se také veškera soustava trestní, totiž otázka, má-li kdo vůbec právo druhého pro „činy nedovolené“ trestati, komu toto právo přísluší, v čem trest záležeti smí a má a — na stupni nejvyšším: je-li trest pravým neb aspoň jediným vhodným prostředkem k tomu, aby páchání zločinů zamezeno bylo.

Ježto však v literatuře vědecké máme spisů jednoho i druhého způsobu přehojně (i naši čeští právníci, zejména nejmladší adeptové vědy právní podávají právě na tomto poli práce zvláště cenné a zajímavé), setkáváme se jen velmi zřídka s pokusy, které by se snažily dnešní pojímání otázky zločinu a otázek s touto souvisejících přístupným učiniti intelligentním kruhům neprávnickým, neřku-li otázky ty, pokud to vůbec možno, zpopularisovati přes to, že právě v tomto směru bylo by poučení širších vrstev a tím jakési upravení, zjemnění pojmu jich o zločinci nad jiné žádoucím. Tvrdí se — ne neprávem — že věda právní jest suchopárnou, nezáživnou, to však neplatí o oboru práva trestního, které z celého souboru nejen vědy právní, nýbrž věd vůbec jest pro širší vrstvy bez odporu nejpřístupnějším, protože v jistém smyslu nejzajímavějším. A přece: mimo ojedinělé pokusy monografické máme jen suchopárná vydání zákonů, nějaký „katechismus“ toho kterého oboru právního a — dost! přes to, že poučení opravdové žádoucno nejen proto, že denní život každého z nás snadno přivésti může na stezky, na nichž i nejpoctivějšímu lehce lze naraziti na ostré, byť často neviditelné hrany zákonů trestních, nýbrž zejména za tím účelem, aby paralysován byl neblahý vliv našich denních novin (české listy nejsou v tom ohledu arci žádnou výjimkou), kterým soudní síň, kde denně odehrávají se byť na pohled často zcela všední, přece v důsledcích svých strašlivá dramata netoliko jednotlivců, nýbrž i celých rodin, ba nezřídka i celých pokolení, slouží v první řadě za vítaný prostředek, aby jím dráždily smysly sensace chtivého čtenářstva, a které zatím, co v úvodu k nekonečnému referátu o porotním přelíčení břitce ironisují nebo na pohled vážně odsuzují zvědavé „slabší pohlaví“, pravidelně ovšem z převážné většiny plnívající sály porotní, nelení ve sloupcích následujících co nejsvědomitěji referovati o veškerých podrobnostech líčení, o každém kousku zkrváceného šatu, o vražedných nástrojích, o smutečním šatu a slzách vdovy po zavražděném, uváděti doslovně líčení scén nejhrůznějších — vše jen za tím účelem, aby poskytnuto bylo pastvy i těm, jimž obmezené prostory porotní síně či nedostatek času nedovolily, aby vlastními smysly vzácné divadlo sledovali . . . Než nač dále šířit se o těchto trapných zjevech? Vždyť až do omrzení často, jen že bohužel beze všeho účinku, opakují se stesky na toto řádění, zmiňuji se o nich zde jen proto, že tyto přišerné referáty jsou podnes jediným téměř, za to však tím působivějším prostředkem, jímž široké vrstvy lidu našeho (a patří mezi ně bohužel i přemnozí členové tříd vzdělaných, zejména ženy) čerpají „poučení“ o tak trudném a u člověka poněkud jen myslícího myšlénky nejvážnější budícím zjevu, jakým jest zajisté člověk zločinný. A tak opakuje se stále jedno a totéž: lidé chodí, a pokud názory jejich radikálně změněny, napraveny nebudou, i nadále choditi budou do porotních síní jako do divadla, budou tam snad slzeti při scénách plačtivých, ale neopomenou bezohledně smáti se sebe hloupějšímu intermezzu k veselosti dráždícímu, nepomnice, že celé to domnělé divadlo není, než, jak jsem již podotkl, smutným dramatem, dramatem tím hroznějším, že hrdinou jeho, vin-

Digitized by Google

níkem bývá zhusta — oběť... Než nechci předbíhati. Když před lety bývala mi častěji poskytována příležitost býti přítomnu porotním líčením, hněvem jsem se třásl při pohledu na blbý smích posluchačstva, provázející rozpaky, nejapné odpovědi obžalovaného a svědků, častá nedorozumění i ostatní v onom prostředí nevyhnutelné, jinak naprosto všední, bezvýznamné, tam však — bůh ví jakého deliria působením vždy s jistotou smích budící výjevy... A nade vše trapně mne dojímalo, že ani ti, kdož spolu nesli tíhu zodpovědnosti za konec dramatu, před nimi se odehrávajícího, soudní dvůr, veřejný žalobce, obhájce i porotci nedovedli si vždy uvědomiti vážnost okamžiku, že neměli začasté dosti ohledů k obžalovanému, že nepřinášeli věci vstříc oné pozornosti a onoho zájmu, který byl svatou jejich povinností, kdyžtě přece mnohdy jednalo se o nic menšího než o život lidský... Bohužel nelze zapříti toho, že mnohý z nich v tu chvíli neviděl v obžalovaném hlavní osobu děje, nýbrž v ději samém spatřoval jen pomůcku k tomu, by sebe sama povznesl, uchvátil davy, skvělými frásemi zjednal si popularitu nebo naopak hrozným pathosem pomohl si ke karriéře — vše bez nejmenšího ohledu na osobu ubohého vinníka.

Není pak arci jinak možno, než že pojem širokého publika o zločinci je naprosto pochybený, falešný nebo lépe řečeno, že dav o zločinci názoru vůbec nemá, tím spíše, že u něho hlavní úlohu hraje nikoli rozum, úvaha, nýbrž neuvědomělý cit, nejrůznější pocity lítosti a soustrasti na straně jedné, odporu a nenávisti na straně druhé, řídící se nezřídka ničím jiným, než jak ta či ona ze stran pouhým svým zevnějškem, způsobem obhajování, snad i výmluvností a obratností svého zástupce působí... To je tak dnešní názor davu na zločince...

Než jak zcela jinak vytváří se pohled ten, hledíme-li na zločince pod zorným úhlem výsledků vědeckého bádání, uvědomíme-li si všechny poznatky, které nám život sám po případě i v tomto ohledu udělil, a položíme-li na vážky všechny ty různé momenty, které působily nebo působiti mohly na utváření se bytosti nešťastníkovy, na tělesný, duševní a zejména mravní vývoj jeho, na celý život od zrození až do toho hrozného okamžiku, kdy spáchal to, proč stojí dnes před svými soudci...!

Úkol, pátrati po těchto momentech, vysvětliti, proč ten či onen jedinec jednal tak a ne onak, je bez odporu nanejvýš obtížný, ale také nad jiné vábný a zajímavý, nedivno tudíž, že ohromná řada badatelů, nejen učenci-právníci, nýbrž i jiní: filosofové, přírodozpytci, moralisté, učeného světa hlavy nejbystřejší, věnovali nesmírnou práci zkoumání toho, co je podstatou, pramenem zločinnosti, která je to moc neodolatelná, jež svádí jednotlivce na scestí nepravosti, čím odůvodněno právo proti nim zakročovati, jakého druhu zakročení toto býti má, a nesčetných s tím souvislých otázek dalších...

Mnoho, přemnoho pozoruhodných myšlének vyneseno tak na povrch lidského vědění, mezi jednotlivými extrémy učení těch prostíraji se celé nepřeklenutelné propasti, znemožňující v zárodku každý pokus, učení ta navzájem v soulad uvésti.

Již starý spisovatel právní, Bekker, praví (dle Dra Augusta Miřičky: O formách trestné viny a jich úpravě zákonné), že „nepřekvapuje, jestliže praktikové bádání, na nauku o přičítání (t. j. jistého činu za zločin) se vztahující, vůbec za nepraktická prohlašují, poněvadž porotcové a dle okolností soudcové sami bez namahání a pochybností v určitém případě správně rozřešili otázky, o jichž zodpovědění učenci po staletí marně se pokoušeli“.

Tak, kdežto jednou ve zločinci spatřováno bývalo divé zvíře, jež nezbývá než za cenu sebezachování utratiti, a zločinci v zástupech popravováni nebo do smrti v temné kobky žalářní vrháni bývali, na pólu zcela opačném vyskytují se učení, jež vidí ve zločinci ubohou oběť dědičností, nemoci vůle, zákona přírodního a jak jinak všechny ty z části domnělé, z části však opravdu stávající prameny zločinnosti nazývány bývají, a důsledkem toho nedovolují zločince trestati, nýbrž káží jej jako stvoření choré, nešťastné, ošetřovati ve zvláštních, pro osoby takové zřízených asysech... Jak praveno, jedná se tu o extrémy, kdežto však provádění prvého náleží bohu-

Digitized by Google

dík šeré minulosti, učení posléz líčené nabývalo v době nedávno teprvé uplynulé půdy, kterou částečně podnes zaujímá, měrou, ohrožující povážlivě právní bezpečnost.

Chybou hlavní je dle mého skromného názoru to, že všechna učení, rozplývajíce se v mlžinách abstraktního bádání, v oblastech všech možných pojmů metafysických, zbytečně vzdalují se od reality opravdového života, hledajíce ve zločinci spíše vše jiné, než živého tvora, člena společnosti lidské, podléhajícího nesčetným vlivům svého prostředí, které působí naň neodolatelně od kolébky až do tmavého hrobu.

Sotva který obor vědy vůbec má za předmět zjevy se skutečným životem tak souvislé ba z něho samého přímo prýštící, jako právo trestní: více než kde jinde platí tu staré Göthovo „šedá všechna theorie, zelený strom života"; nasvědčuje tomu mimo jiné zdravý, jakoby vrozený smysl, s jakým prostý lid — bez znalosti theorií filosoficko-právních, ba beze znalosti samých platných norem práva tresního — v oboru práva tohoto bystře vystihuje, co v jednotlivém případě pravdou je a právem, a co naopak lží a bezprávím.

Vytvořila sobě jakousi představu „zločince vůbec", přehlížejíc, že již mezi pachatelem činu jednoho (ku př. oním, jenž v okamžitém prudkém hnutí mysli zabíjí svého bližního) a strůjcem činu druhého (který po celou řadu let způsobem promyšleným raffinovaným podvodně okrádá celou řadu ubohých obětí) je rozdíl tak ohromný, že již z tohoto důvodu nelze správně při posuzování otázky a míry jich zločinnosti zaujímati stanovisko totéž, nehledě ani k tomu, že nadto ještě v případech jednotlivých může tu býti a pravidelně i je celý shluk momentů, které, jak již uvedeno, na vytváření se samé bytosti pachatelovy neodvratně působily.

Ohromné rozdíly, k nimž výsledky svého bádání docházeli různí badatelé na poli práva trestního, jsou bezpochyby hlavní příčinou, která odstrašuje od pokusů výsledky bádání toho, názor na zločince, podati lidu, poněvadž je tak velice obtížno z chaosu toho vybrati jádro pravdy; postaviti pak prostě vedle sebe různá mínění navzájem se potírající, bylo by zajisté bezúčelno. Činím-li pokus takový dnes já, neděje se to arci ani z daleka snad proto, že bych se cítil zvlášť povolaným k tomuto těžkému úkolu, nýbrž jen proto, že považuji pokus ten hlavně z příčin hned zpočátku uvedených za záslužný i vděčný; přiznávám ostatně bez obalu, že podnikám jej ne tak na podkladě oněch složitých, navzájem se ubíjejících nauk vědeckých jako spíše na pevném základě reality denního života, těch zjevů na pohled všedních a přece tak významných, nepodceňuje při tom arci hodnoty poznatků, vědeckým bádáním získaných a zdravému rozumu hovících . . .

Každá učebnice hmotného práva trestního obsahuje v čele svém vylíčení aspoň hlavních theorií práva toho, snažících se na podkladě bádání vědeckého vysvětliti pojem trestu, odůvodniti právo ku trestání, a také nám nezbývá, než — byť co nejstručněji — o nich se zmíniti. Bývají rozdělovány ve dvě hlavní skupiny, z nichž první zabírá theorie t. zv. absolutní, do druhé náležejí theorie, zvané relativními: theorie skupiny první definují trest jako nezbytný následek skutku zlého, požadavek rozumu, který žádá kategoricky stihání činu nedovoleného, kdežto theorie skupiny druhé rozplývají se v řadu nekonečnou, obírajíce se hlavně účelem, jehož trestem dosaženo býti má, účel ten pak shledává jedna z nich v tom, aby od páchání podobných činů, pro který pyká pachatel, odstrašeni byli jiní, kdož činům těm náchylni jsou, nebo aby od opětného spáchání činu zlého odvrácen byl zločinec sám, a to buď rovněž tak, že trest má mu býti výstrahou proti dalšímu páchání nepravostí, nebo že spatřuje se ve zločinu projev slabosti vůle, následek špatné výchovy s trestem; pak má se zločinci dostati nápravy, polepšení. Theorie první vyjadřují se stručně latinským „punitur, quia peccatum est (trestáme, poněvadž bylo hřešeno)", theorie druhé řídí se zásadou „punitur, ne peccetur (trestáme, aby hřešeno nebylo)".

Boj, který mezi přívrženci jednotlivých těchto theorií kdysi planul, většinou utuchl, dnes téměř všichni, kdož otázkou trestu se zabývají, ať už k výsledkům bádání svého docházejí stezkami jakýmikoli, shledávají podstatu a odůvodnění trestu v jeho účelu,

Digitized by Google

v nutnosti obrany společnosti lidské proti útokům, podnikaným na statky její všeho druhu. Nejjednodušší pak způsob tohoto odůvodnění trestu jest onen, který sleduje vývoj trestu v postupu historickém (jak to u nás činil ku př. dvorní rada prof. dr. Alois Zucker, a jak to na zvláštním příkladě znázorňuje dr. Josef Monik ve své studii: Právo trestati; vyšla jako VII. svazek Bibliotéky sociální a politických nauk). V dobách pradávných, kdy moci státní ještě nebylo, bránili se jednotlivci proti zlu, které jim kdos druhý nastrojil, odvetou, která končila zpravidla zničením osoby pachatelovy. Tak děje se ale i později, když už ti, kdož pocítili potřebu sjednotiti se k boji proti společnému nepříteli v jeden šik, vytvořili sobě vyšší útvary společenské, obec, stát. Moc těchto vyvíjí a upevňuje se stále víc a více tak, že na konec jednotlivci, vyjímaje případy ojedinělé, ku př. stav nutné sebeobrany nebo stav nouze, dále útoky na některé statky, jichž porušení integrity celé společnosti, státu, celkem méně se dotýká, vzdávají se práva, sami za spáchané jim příkoří se mstíti, ve prospěch státu, který pak vykonává sám výhradně právo to, nabývající však v jeho rukou znenáhla, zejména na vyšších stupních vývoje, podstaty a formy z části nové, neboť stát, bráně sebe a své členy proti útokům, na jich bezpečnost podnikaným, nečiní tak již jen proto, aby za zlé zlým odplácel, nýbrž má při tom na zřeteli také momenty jiné, snaže se netoliko trestem působiti jak na pachatele, tak na ostatní k páchání zla náchylné, aby je zastrašil, nýbrž přičinuje se o to, aby trest působil výchovně, aby výsledkem jeho bylo polepšení pachatelovo. To je dle mého přesvědčení stanovisko nejvyšší, nejspravedlivější, a jest potěšitelno, že přes mnohé odpory, uskutečnění jeho v cestu se stavící, nezůstává ono již jen planou theorií, uváděno jsouc v mnohých kulturních státech zákonem, jinde pokroku dbalou praxí ve skutek. (Dokončení.)

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.

Dr. Josef Bělohlav:

DVA OBRAZY Z HOSPODÁŘSKÝCH POMĚRŮ RUMUNSKA.

(Dokonč.)

Neutěšenost hospodářských poměrů nemá však význam toliko pro onu třídu národa, jež je jimi přímo postižena, ona ničí morálně i fysicky národ celý, zvlášť tam, kde přímo postižené vrstvy jsou hlavním jeho elementem, jako tomu je právě zde. Fysická degenerace je přímým výsledkem bídy hospodářské. —

Uveďme na doklad toho některá čísla. Dle šetření Dra G. Marinescu vykázáno bylo roku 1880 v celku 10.626 osob pellagrických (stížených t. zv. milánskou růží); číslo toto stouplo v roce 1905 téměř na 100.000, tudíž se v 17. letech zdesateronásobnilo.

Dobrým měřítkem pro posouzení fysické zdatnosti národa je poměr mezi odvedenými a za neschopné k službě vojenské uznanými branci. Dle Dra Tomy Jonescu stoupl však v Rumunsku počet neodvedených z 5% v roce 1891 na 9% v roce 1898.

Nedostatek silné a vydatné stravy je otcem alkoholismu. Vznik a vývoj jeho můžeme dobře sledovati na našich venkovských poměrech, které jsou jaksi mezistupněm mezi abstinencí a pravidelným pitím. Člověk opilec je u nás považován za člověka špatného. Průměrná úroveň celkového vzdělání je u nás ovšem již taková, že dovede posouditi nemravnost pravidelného pijanství; na odsouzení příčin jeho se však náš venkov dosud nezmohl. Mírné občasné anebo i mírné pravidelné požívání lihovin je tu zjevem obecným, proto, poněvadž neupřílišněné pití, ne snad piva, ale právě a hlavně kořalky pokládá se všeobecně za posilování, vzpružení organismu. Za potravu nebo za náhradu její se však alkohol nepovažuje; člověk nemůže se živiti toliko lihem, už proto ne, že větší dávky jeho vedou k opilosti, k opaku toho, čím požívání alkoholu má býti, vzpru-

Digitized by Google

žení ku práci. Ale za doplněk potravy, za náhradu toho, co do dostatečné, silné potravy venkovskému člověku schází, se alkohol považuje. A proto najdete na našem venkově, a konečně i všade jinde, u každého člověka bez výjimky občas lahvičku s kořalkou. Nezáleží na tom jakého druhu ona je; kvalita její řídí se stupněm majetku a konečně i stupněm vzdělanosti a společenského postavení; sprostý pije horší, bohatší dopřeje si k posilnění druh lepší. A nezáleží také na tom, s jakým společenským taktem se kdo při pití lihoviny chová. Potkáte chudáka jdoucího do práce, ať na pole či do továrny; z kapsy vyhlídá mu lahvička s kořalkou; to je ošklivé. O několik grošů výše stojící tak nejedná; on nepije veřejně, posilní se doma, v ústraní. Pro věc samu je však lhostejno, nenajdete-li u něho zlověstnou lahvičku v kapse jeho kabátu, ale v domácnosti za oknem nebo ve skříni. Pije stejně jako onen; ale pije také z téže příčiny, v tomtéž přesvědčení, že zjednává si tím posilu, náhradu za to, co mu na řádné a dostatečné výživě schází. To je podstata alkoholismu; ne špatnost povahy, ne zlovolné nedbání dobrých naučení, jež si jako hoch ze školy přinesl, ale hospodářská bída. A proto právem vidí se v stupni požívání alkoholu, hlavně horších druhů, měřítko pro posouzení hospodářských poměrů toho kterého národa, té které třídy. Vzrůst pití znamená zhoršení, úbytek jeho zlepšení těchto poměrů.

Nesmí se tu ovšem zapomínati na jednu okolnost: alkohol je nápoj zdaněný. Alkohol není voda a proto požívání jeho i u chudáka je odvislo od jeho peněz, majetku, mohli bychom říci: od jeho hospodářských poměrů. To by byl zjev zdánlivě si odporující: na jedné straně hospodářská bída vhání přímo v náruč alkoholismu, na druhé straně táž bída je vlastně jeho překážkou. Poněvadž pak v našich i jiných poměrech více váží schopnost platiti než neplatiti, plyne důsledně z toho, že vzhledem na škodlivé účinky alkoholismu bylo by vlastně pro zdravotní stav konsumující třídy jen výhodno, když by se hospodářská mizerie její ještě zvýšila, aby se jí tak vzala úplně možnost zaopatřiti si lihoviny. Taková sociální theorie by nebyla zlá; je mnoho nemocí, na jichž zdolání musí se užiti i jedu. Zde však by takový radikální prostředek tuze málo prospěl; neboť právě v nejnižších třídách, hospodářsky nejubožejších, pije se z největší části na dluh.

A úvěr takový bývá tu těmto vrstvám ochotně poskytován. Chudák, k tomu ještě duševně nízko stojící, — neláme si hlavu s dalekodobou perspektivou, nepomýšlí na to, co bude, jemu stačí to, co je. A toho „co je“ znamená tu pohodlnou možnost opatřiti si v každé době dostatečné množství posilujícího nápoje, této druhé potravy, která teprve dodává jeho práci náležitý „říz“. Konečně „na dluh“ kupuje každý s lehčím srdcem než má-li platiti hotovými. Pak ovšem přijde doba placení: u dělníka při týdní výplatě, u sedláčka po žních. Pravda, v takové době poškrábe se trochu a uvažuje; závěr jeho filosofování je ten, že vlastně dřel se celou dobu jen na tu kořalku a na své dluhy, a výsledek jeho: pití na zlost, pití ze zoufalství a proto, aby zapomněl. A tak i stupňovaná hospodářská bída alkoholism jen podporuje. Co však skutečně a nepopíratelně alkoholism omezuje, je zvyšování ceny nápojů lihových, hlavně zdaněním jejich. Drahý nápoj nedopřeje si ani chudák, který již je vlastně živ jen proto, aby trochu jedl a pil. Patrno to nejlépe z poměru konsumu piva a kořalky. A proto při sledování těchto poměrů ať v zemi, či v jisté, zde nejchudší, třídě národa, třeba přihlížeti také nejen k absolutním číslům konsumu, ale i k stále měnícím se poměrům zdanění jeho, a pokud jde o srovnání, možno porovnávati data o konsumu jen z dob stejné zdanění vykazujících.

Dle citovaného pramene obnášela daň v létech 1887—1888 z jednoho decilitru obilního alkoholu stostupňového 8 bani (100 bani = 1 lev), konsum 8,780.637 litrů; v létech 1888—1889 při stejné výši daně 8,682.801 litrů. V období 1889—1896 snížena tato daň na 5 bani, konsum pak zvýšil se v prům. na 21 mill. litrů. V r. 1896 zvýšena opět daň na 8 bani, spotřeba pak kolísala v létech 1896—1899 mezi 14 až 31 milliony litrů. Vidno, jak tu působí setrvačnost stabilisovaných poměrů: snížení daně v létech 1889—1896 umožnilo

Digitized by Google

zobecnění pití lihovin; veliké číslo konsumu přenáší se tu i do periody následující, v níž daň zvýšena. Jako každý návyk, tak zvláště návyk pití lihovin se těžko odstraňuje. V celku vykazovala dle statistických šetření L. Colescuových skutečná spotřeba lihovin (vyjímaje slivovici) v létech 1889—1893 na 7·3 litru pro jednotlivce, týž konsum snížil se pak v období 1899—1903 vlivem zvýšené daně na 5 litrů absolutního alkoholu. Přirozeným výsledkem zvýšení takového byl ovšem i úbytek výčepů. V roce 1886 bylo v zemi 23.533 výčepů, připadal tedy jeden výčep na 214 obyvatel, v roce 1904 klesl počet jejich na 20.367, takže připadá jeden na 515 obyvatel.

Toto snížení konsumu je ovšem výsledkem zvýšení daně, nikoli, jak uvedená zpráva výslovně dokládá, výsledkem zlepšení výživy selského obyvatelstva. Přes to však je i za těchto poměrů konsum sám značně vysoký a vzhledem k jiným zemím přísluší tu Rumunsku dle výkazu Silv. Laurentiho v řadě ostatních států druhé místo, hned za zemí největší spotřeby poměrné, Dánskem, jak vidno z přehledu:

	spotřeba jednotlivce
Dánsko	7·00 litru
Rumunsko	5·00 „
Německo	5·00 „
Belgie	4·80 „
Rakousko-Uhersko	4·42 „
Francie	4·25 „
Rusko	3·00 „
Švýcary	2·70 „
Norvéžsko	1·75 „
Řecko	1·50 „
Italie	0·80 „

Hospodářská bída a alkoholism jako její důsledek degenerují národ. Bylo již poukázáno na procento neodvedených a na rapidní vzrůst onemocnění z nedostatečné potravy. V tomto posledním směru se něco v Rumunsku dělá, ano čítá toto nyní na 168 nemocnic s 1385 lůžky, určených hlavně pro obyvatelstvo selské. To však dohromady nic neznamená, neboť, jak správně poukázal v parlamentní rozpravě o této otázce P. Carp, nemá úsilí státu směřovati toliko k léčení nemoci samé, ale musí se starati, má-li z toho míti země jako celek nějaký prospěch, o zamezení její vůbec a to lze jen tím, poskytne-li se malému lidu dostatečných prostředků k výživě. A toho ovšem v Rumunsku není. Proto nejen poměry zdravotní jsou tu bídné, ale celkový fysický stav lidu je neutěšený.

Italský národohospodář S. Niti zaznamenává případně: „blahobyt národa je tím větší, čím je větší počet dítek dospělého věku dosahujících.“ Zmírá-li do jednoho roku ve Švédsku a Norvéžsku sotva 10% z narozených, v Anglii a Bulharsku 13%, v Srbsku 16%, v Italii 17%, umírá jich v Rumunsku 21·7%. Úmrtnost dětí do 5. roku je neobyčejně vysoká. V okresích Botosani a Dorohoi dosahuje úmrtnost ta 42% všech úmrtí vůbec, v okresu Suceava dokonce 50%.

Tato čísla a tento stručný nástin zajisté postačí k pochopení a poznání hospodářskýh, sociálních a fysických poměrů převážné většiny rumunského obyvatelstva, a opakujeme, k pochopení toho, co bylo jich přímým a nutným výsledkem. Litujeme, že nemůžeme zde pro nedostatek místa šířeji rozvinouti obraz celkového hospodářského stavu této zvláštní na naše poměry země a že jsme nuceni uložiti si, ač neradi, jistou reservu v tom až do vydání obsáhlejší práce, v níž nejen hospodářským, ale i socialním poměrům Rumunska budeme moci věnovati širší kapitolu.

II.

Spisovatel, chce-li si zachovati zájem pro to, co píše, nesmí býti jednostranným. Nesmí nanášeti na obraz, který kreslí, barvy jen černé a pochmurné, nesmí líčiti jen bídu. Jako bída je černí obrazu, tak pokládá se bohatství jako protiva bídy za barvy jasu a milé náladovosti. Nuže, chceme tedy na osvěženou podati obrázek jiný.

Úkol náš je tu daleko snazší a jednodušší. Podáme řadu čísel, jež mluví nejsrozumitelněji. Opakem obrazu předešlého jsou průmyslové poměry země, v nejpřednější řadě průmysl petrolejový. Jako pro celou zemi je rolnictví základní složkou národního života, tak zase na druhé straně je jí v průmyslu rumunském dobývání petroleje.

Průmysl petrolejový se v Rumunsku vlastně vyvíjí. Vyvíjí utěšeně, ba rapidně. V r. 1905

Digitized by Google

(čísla vzata z měsíčníku rumunského Petroleum-, Bergwesen-Industrie, II. ročník, 1907) obnášel veškeren v petrolejových podnicích investovaný kapitál 140,233.500 franků; za jediný rok, ku konci 1906, rozmnožil se však na 185,000.000 franků.

O rozsáhlosti a počtu podniků, jakož i finančního stavu jejich, podává nejlepší obraz tento přehled (první číslo, v závorce uvedené, znamená rok založení podniku, druhé celkový kapitál provozovací, třetí, rovněž v závorce, výtěžek surového oleje v tunách v r. 1906):

A. Akciové společnosti v r. 1906:

Soc. anonyme p. industr. pétrole (1889), 1,637.500; Steana Româna (1896), 46,000.000, (273.791); Hollandsche Rumeensche Pet. Mast (1898), 1,500.000, (8.105); Aurora (1898), 7,450.000, (—); Société des Pétroles Roumains (1898), 1,250.000, (—); Arnheemsche Pet. M. (1899), 1,617.000, (12.289); Internationale Rumeensche Pet. M. (1899), 12,600.00, (42.116); Speranta (1899), 1,500.000, (—); Franco-Roumaine des Pétroles (1900) 400.000, (338); Rouman. United P. Cy (A. Congreve) (1901), 1,000.000, (658); Bushtenarii (1901), 10,000.000, (132.818); Première conduite Busten.-Plopeni (1900), 1,000.500, (—); Isvorul (1900), 290.000, (—); Păcura (1901), 200.000, (—); Dâmbovitza (1901), 400.000, (181); Cobâlcescu (1901), 200.000, (—); Neuwe Berca Petroleum Cy. (1902), —, (—); Credit Petrolifère (1904), 5,000.000, (—); Vega (1904), 3,750.000, (—); Aigle franco-roum. (1904), 6,000.000, (13.479); Româno-Americ. (1904), 12,500.000, (43.495); Jalomita (1904), 200.000 (381); Regatul Român (Câmpina-Moreni) (1905), 24,000.000, (111.612); Colombia (1905), 4,500.000, (27.784); Trajan (1905), 5,000.000, (22.473); Gallo-Roumaine (1905), 1,500.000, (7.433); Eberhardt Marchena et Co. (1905), 750.000, (2.566); Italo-Romana (1905), 15,000.000, (1.152); Matitza (1905), 1,250.000, (796); Moreni-Băicoi Limited (1906), 328.000, (—); Sylva (Telega Oil Cy.) (1906), 10,500.000, (55.382); Petrolifère (1906), 1,500.000, (—); Alpha (1906), 1,000.000, Societ. anonyme de foraje Raky (1906), 2,000.000, (—); Première société de forage (1906), 750.000, (—); Naptha (1906), 1,600.000, (—); Moreni-Filipesti (1906), 300.000, (—).

Vedle těchto 37 akciových společností existuje ještě celá řada syndikátů, z nichž mnohé vlastní kapitál velice značný.

B. Syndikaty v roce 1906:

Wanderschneren et Co. (1891), 2,500.000, (—); G. Stefănescu et Co. (1901), 1,000.000, (2.443); Syndicat Gura Ocnitej (1903), —, (—); Frères Seceleanu (1903), 3,000.000, (10.888); Oltenia (1904), 300.000, (—); Montana (1905), 250.000, (—); Doamna (Costinescu et Co) (1905), 300.000, (—); Plĕythe et Co. (1906), 2,500.000, (15.115); „Prahova“ Jaumotte et Co. (1906), 300.000, (888); Association Măgura (1906) —, (—); Exploitation pètrolifère Baicoi (1906), —, (—); Société Tosca (1906), —, (2.068); Exploitation pétrolifère „Sofia“ (1906), 150.000, (1.908); „Baicoi Cy.“ (1906), —, (—); „Elvetia“ (1906), —, (—); „Isbânda“ Dobrescu et Co. (1906), —, (—); Gallia (1906), 500.000, (—).

Prosperita podniků a bezpečná budoucnost jejich žene společnosti k stále většímu a většímu zvyšování provozovacího kapitálu. Tak v jediném roce 1906 vydala „Franco-Americanâ“ obligací za 3 milliony franků, „Romano-Americana“ zvýšila svůj kapitál z 5 na 12·5 mil. franků, Columbia z 1·2 na 4·5 mil., Credit-Petrolifer z 3 na 5 mil., Regatul Român z 0·5 dokonce na 24 mil., Italo-Română z 7·5 na 15, Steana-Română z 40 na 46, Gallo-Roumaine z 1·12 na 1·5 atd.

Položíme-li však sobě otázku, jak veliký užitek má z tohoto hospodaření země, domácí kapitál, dojdeme k závěru, který ostře charakterisuje hospodářskou strnulost země, tutéž strnulost, jakou jsme poznali ve způsobu vzdělávání polností.

Z celkové summy 185,000.000 investovaného v r. 1906 kapitálu připadá na kapitál

německý	74,000.000	franků
francouzský . . .	31,500.000	„
hollandský . . .	22,000.000	„
rumunský . . .	16,500.000	„
italský	15,000.000	„
americký	12,000.000	„
belgický	5,000.000	„
anglický	3,000.000	„
různý	6,000.000	„

A srovnejme s tím hned také stav kapitálů v roce 1905, z kteréhož srovnání nejlépe

Digitized by Google

vynikne rozdíl mezi podnikavostí ciziny a mezi strnulostí domácí. Z úhrnné summy 140,233.500 franků vykazovaly tu jednotlivé kapitály:

německý	73,887.500	franků
hollandský . . .	27,106.000	„
italský	7,500.000	„
francouzský . . .	5,770.000	„
anglický	4,500.000	„
belgický	5,150.000	„
americký	5,000.000	„
rumunský . . .	11,320.000	„

Podíl domácích kruhů obnáší tu tedy v roce 1906 všeho všudy 8·6% z celého základu provozovacího, kdežto pak proti roku 1905 zvýšil se úhrnný kapitál o 32·9%, vzrostl domácí kapitál v téže době toliko o 0·7%!

A tak můžeme vlastně říci, odečteme-li podniky cizí, že úhrnná bilance národního hospodaření rumunského, ať je to už v rolnictví či v průmyslu, je neutěšená. A to je při zemi, jejíž přírodní bohatství je tak rozsáhlé, okolnost pro budoucí vývoj vždy povážlivá, neboť hospoodářská moc, hospodářská síla jsou jediným pevným základem zdárné existence nejen jednotlivce, ale celého národa.

C. K. PRIV. ASSICURAZIONI GENERALI V TERSTU. Význačným rysem lidské povahy jest snaha dosíci vždy prospěchu co nejrychlejšího, a hledí tudíž každý, aby ze všeho, co koná, měl užitek co možno okamžitý.

Než nelze vždy čítati s tím, že žádoucí prospěch ihned se dostaví; v tak mnohém hospodářském podnikání jest již předem jisto, že užitek, jejž na zřeteli máme, dostaví se teprve později, maje pak ovšem cenu trvalou.

Tak jest tomu i při pojišťování životním. I zde dostaví se žádoucí úspěch teprve v budoucnosti.

A snad jen této okolnosti dlužno přičísti, že myšlenka pojišťovací nevžila se u nás do všech vrstev obyvatelstva dosud tak, jako tomu jest u národů jiných, ku př. u praktických a obchodně nad jiné vynikajících Američanů, kde v jediném státě New-Yorském, čítajícím 7½ mil. obyvatelů, uzavřeno bylo v r. 1906 dvakráte tolik nových pojištění, než v Rakousko-Uherském mocnářství, šestkrát více obyvatelstva vykazujícím.

Nicméně nutno přiznati, že i u nás nabývá myšlenka pojišťovací stále silnější půdy a většího porozumění, jak tomu výkazy jednotlivých pojišťovacích společností nasvědčují. Tak vykazuje největší tuzemský pojišťovací ústav c. k. priv. Assicurazioni Generali již od desítiletí velmi značné přírůstky v oboru pojišťování životního, což zvláště z výkazů letošních patrno jest.

Výkaz zmíněné společnosti za měsíc květen obsahuje následující porovnání:

V květnu 1907 bylo podáno 1661 návrhů na pojištěný kapitál K 13,711.920·29, a vyhotoveno 1422 pojistek na pojištěný kapitál K 12,003.599·07, kdežto v květnu 1906 podáno návrhů na K 12,335.916·34 a vyhotoveno pojistek na K 10,908.810·38.

Za dobu od 1. ledna do 31. května v roce 1906 podáno návrhů na pojištěný kapitál K 65,360.760·70, vyhotoveno pojistek na pojišt. kapitál K 56,413.541·45; za dobu od 1. ledna do 31. května v r. 1907 podáno návrhů na pojištěný kapitál K 75,863.658·31, vyhotoveno pojistek na pojištěný kapitál K 68,690.029·33.

Příčinu tohoto znamenitého vzrůstu produkčních cifer dlužno zajisté v neposlední řadě přičísti novým pojišťovacím podmínkám, jež c. k. priv. Assicurazioni Generali od 1. ledna 1907 zavedla, a o nichž jsme se již vícekráte zevrubně zmínili.

BANKA SLAVIA vykazuje za 38. rok své činnosti v každém směru znamenité úspěchy. Tak v odboru životním bylo roku 1906 bance podáno 7520 přihlášek na kapitál K 25,119.796·40, z čehož bylo vyhotoveno 6345 pojistek na kapitál K 21,237.136·40. — V roce tom ústav vyplatil kapitálů pro případ úmrtí a dožití pojištěných K 2,311.939·23, kromě toho důchodův a pensí K 49.836·03. Za všechnu dobu trvání svého »Slavia« ve všech odborech vyplatila K 91,936·993·73, vedle toho pak jakožto ústav vzájemný rozdělila dosud svým pp. členům čistý zisk K 1,836.419·57; jenom za minulý rok vyplacená dividenda obnášela K 229.526·36. — Veliký rozvoj odboru životního zřejmý jest zejména ze vzrůstu pojistného, které v jediném roce 1906 dosáhlo imposantní číslice K 5,026.140·83, vedle toho pak i z příslušných reserv a fondů, jež vykazují K 31,575.788·25. —

VEŘEJNÉ DOPRAVNICTVÍ.

Dr. L. Vaněk:

O PODPOROVÁNÍ MÍSTNÍCH DRAH V ČECHÁCH.

Leží před námi objemná publikace „Pamětní spis zemského výboru království Českého o podporování železnic nižšího řádu vydaný při dobudování tisícího kilometru místních drah zemí garantovaných“.

Již sám název spisu vyvolává řadu otázek. Jak se stalo, že země přikročila k tak intensivnímu podporování drah místních, kdežto veškeré naše železnictví jak v ohledu zákonodárném, tak v ohledu správním naprosto jest ovládáno orgány říšskými, proč zvolen

Digitized by Google

k podporování drah právě spůsob garanční, jak jest spůsob tento, jímž zbudována síť v délce 1000 *km*, proveden v podrobnostech a jaké jsou výsledky tohoto systému zejména pro finance zemské? Odpověď k těmto a mnohým jiným otázkám podává shora zmíněný spis, jímž zemský výbor provází dobudování tisícího kilometru místních drah garantovaných královstvím Českým a jenž, ač má dle slov úvodu pouze za účel objasniti vznik, podstatu a posavadní průběh podporování železnic z prostředků zemských, bohatým obsahem i úpravou přesahuje rámec podobných příležitostných publikací.

Základem podporování místních drah v Čechách jest zemský zákon ze dne 17. prosince 1892. I u nás jako všude jinde rozvoj železnic nesl se tím směrem, že nejprve zřizovány byly dráhy hlavní, trati průvozní, spojující velká centra populační, průmyslová a obchodní; když pak dobudovány byly směry slibující výtěžek, zanikl ruch stavební, ač ještě širé kraje zůstávaly odloučeny od dopravy železniční. Mezery tyto, jež nepodařilo se vyplniti pro přílišnou nákladnost obvyklého systému drah železných, byly tím citelnější, čím více vzrůstal nucený účinek železnic na hospodářský rozkvět krajin pojatých do sítě železniční.

I hledána odpomoc tím, že státní správa snažila se vzpružiti činnost stavební snižováním administračních a technických požadavků při zakládání a provozování železnic, čímž vznikl nový typ t. zv. dráhy sekundární, lokální, dráhy nižšího řádu. V Rakousku stanoveny všeobecné zásady o místních drahách říšskými zákony z r. 1880 a 1887, které připouštějí úlevy při stavbě, vystrojení a provozování místních drah a poskytují možnost osvobození od poplatků při jich zakládání a financování a sproštění od daní, neobsahují však všeobecného ustanovení o přímé finanční podpoře státní, která musila pro každý jednotlivý případ býti zajištěna zvláštním zákonem. Na tomto stanovisku stojí celkem i nynější říšský zákon ze dne 31. prosince 1894, jenž rovněž staví do popředí úlevy finanční a technické a pak různé výhody poskytované od drah státních. Menší přímé podpory může vláda dle tohoto zákona poskytovati, pokud vznikají z místní dráhy pro státní správu prospěchy přesně ocenitelné; jinakých podpor lze poskytnouti jen zvláštním zákonem.

Úlevy a výhody zákona z r. 1880 vzbudily zejména v Čechách a na Moravě čilý ruch stavební, jenž však brzy ochaboval; seznáno konečně, že překážky vadící dalšímu rozvoji drah místních jsou rázu finančního a že třeba jest přímé finanční podpory z peněz veřejných. Podobné úvahy vedly ostatně ve většině států evropských k tomu, že dostává se drahám nižším vedle různých úlev též přímých podpor veřejných od státu, provincií, obcí a pod.

Říšské zákonodárství rakouské nevytvořilo, nehledě k předpisům zákona z r. 1894 o podporách podřízeného rázu, všeobecných pravidel pro přímé finanční podporování drah místních.

To zůstaveno bylo zákonodárství zemskému. Počátek učinilo Štyrsko zákonem z r. 1890, jehož hlavní myšlénkou jest provádění staveb místních drah zemí s podmínkou, že interesenti převezmou $^1/_3$ nákladu zařizovacího. Příkladu tohoto následovaly brzy některé jiné země, ovšem s různými modifikacemi.

Náš český zákon z r. 1892 ponechává volbu mezi různými spůsoby podpory, které jsou zejména:

1. garancie zúrokování a umoření (i přímé poskytnutí) zápůjčky do výše 70% zařizovacího nákladu, čímž se má usnadniti levné opatření kapitálu pro podnik železniční a

2. provedení dráhy zemí samou (spůsob štyrský).

Podpora země závisla jest na tom, aby interesenti (po případě se státem) zajistily příspěvky nejméně 25% nákladu; země může konečně k doplnění nákladu garantovati neb převzíti prioritní neb kmenové akcie.

Zemský výbor klonil se k provádění drah zemí dle systému štyrského, ač připouštěl, že i při systému garančním lze opatření kapitálu provésti příznivě a že náležitým užitím předpisů zákona z r. 1892 lze zmírniti nebezpečí, jež by garantující zemi vzniknouti

Digitized by Google

mohlo následkem drahé a málo důkladné stavby a neúčelného provozování. Sněm přiklonil se však k systému garančnímu, při čemž hlavním důvodem byla snaha urychliti zřizování drah a přesvědčení, že se tímto spůsobem více projektů uskuteční. Bylo tudíž při provádění zákona z r. 1892 výhradně přihlíženo jen k systému garančnímu a předpisy zákona o zřizování drah zemských zůstaly nepoužity.

Na základě zmíněného zemského zákona zabezpečil pak sněm postupem doby zemskou garanční řadu drah. Počet jich jest 35 v délce 1125 *km* s úhrnným zařizovacím kapitálem 132,205.050 K; z toho až dosud vystavěno jest 30 drah v délce 1004 *km* se zařizovacím kapitálem 120,174.750 K.

Poskytování zemské garancie není však jediný spůsob podporování místních drah v Cechách, neboť i po vydání zemsk. zákona z r. 1892 nebylo při jich podporování postupováno výlučně dle tohoto zákona. Hned při jednání o prvních projektech, jichž podporování mělo se sněmu navrhnouti, vyslovila vláda ochotu, přispěti k provedení některých z nich garancií státní, převezmeli země část kmenových akcií a taková nabídka se opakovala i v letech následujících. Finanční obtížení země bylo v případech těch ovšem menší, než při převzetí zemské garancie a proto přistoupeno bylo k proposicím vlády. Tak vedle podpor garančních dle zákona z r. 1892 povolil sněm řadu příspěvků k převzetí akcií podniků železničních, jež nadány byly garancií státní. Naopak zase stát v mnohých případech doplňoval akciový kapitál drah zabezpečených garancií zemskou. Země súčastněna jest převzetím akcií v sumě 8,237.250 K při 23 podnicích v délce 721 *km* s úhrnným kapitálem zařizovacím 91,945.600 K.

Vliv této zemské akce na rozvětvení železnic v království Českém patrný jest z toho, že železniční síť česká, která koncem r. 1892 měřila 4175 *km*, vzrostla do konce r. 1906 o 2315 *km*, z kteréhožto přírůstku připadá na dráhy, při nichž země finančně se súčastnila, 1526 *km* (65·9%).

Nehledě ku garančnímu risiku vzniká z poskytování zemské garancie soukromým podnikům železničním pro zemi vážné nebezpečí tím, že by nevhodným financováním podniků železničních, nesprávným projektováním, nesolidním provedením stavby mohla se účelu svému odciziti značná část prostředků, při jichž opatření země jest súčastněna v míře tak rozsáhlé a že by i po vystavění dráhy neúčelným provozováním ohroženy byly výtěžky její. Bylo tedy úkolem zemského výboru, aby činností svou odvrátil toto zemským financím hrozící nebezpečí. To mohlo se státi jen tím, že podařilo se zemskému výboru zachovati si pronikavý vliv na všecky kroky směřující k provedení podniků železničních, zejména tedy na zhotovení projektů, na opatření kapitálu, jehož hlavní garantovanou část vedle akciových příspěvků poskytla zemská banka, dále vliv na jednání o koncesi, na výkup pozemků, hlavně však na zadání, provádění a súčtování stavby, která podrobena jest veskrze přímému dohledu orgánů zemských, konečně i na provozování drah, jež z důvodů úsporných svěřeno jest přiléhajícím drahám hlavním, zejména drahám státním. Rozsáhlý jest též vliv zemského výboru na akciové společnosti garantovaných drah, jichž agendu zemský výbor sám obstarává.

Důležité tyto úkoly, jež provádění zákona z r. 1892 vzneslo na zemský výbor, vedly k utvoření nových orgánů zemské správy. Dosazena zemská železniční rada jako poradní sbor zemského výboru a zřízeno technické železniční oddělení k obstarávání technických prací; vlastní správu záležitostí železničních, pokud nepřísluší sněmu, zachoval si zemský výbor sám.

Uvážíme-li shora nastíněnou činnost zemského výboru, můžeme dráhy zemí garantované, ač co do formy jsou podniky soukromými, co do podstaty pokládati za dráhy zemské.

Zmíněný pamětní spis podává nám v technické části názorný obraz stavby a zařízení místních drah; zajímavá jest část jednající o motorových vozech, z níž patrna jest snaha použiti výsledků moderní techniky k zlepšení i zlevnění provozu na místních drahách. Snaha tato vedla také k zdařilému pokusu s pohonem elektrickým na dráze

Digitized by Google

Tábor—Bechyně, první a posud jediné dráze toho druhu v Rakousku. V části věnované provozování garantovaných místních drah pozoruhodný jest důkaz, že z ohledů finančních nelze doporučiti, aby země převzala do vlastní správy provozování těchto drah; zevrubné vylíčení tarifnictví uvádí na pravou míru různé stesky na vysoké sazby místních drah.

Světlý až posud obraz zemské železniční akce rázem se mění, přistoupíme-li k finančním výsledkům jejím. Dráhy zemí garantované jsou až na nepatrnou výminku vesměs pasivní a vyžadují značných garančních záloh zemských, aby mohly býti zapravovány annuity jejich zápůjček; u některých drah musí země kromě toho dokonce hraditi i schodky provozovací, jelikož příjmy jejich nestačí ani na výlohy provozu.

Činí pak při vystavěných garantovaných drahách nominální obtížení země, t. j. břemeno, jež země garantováním na se béře, 3,646.452 K ročně; skutečné obtížení, jež se objevuje již po odečtení přebytků provozovacích, není o mnoho menší; činíť 3,444.470 K ročně (94·46% břemena nominálního), což znamená zemskou přirážku 8·70%. Suma vyplacených garančních záloh za všecka léta od počátku provozování jednotlivých drah do konce r. 1905 činí 15,569.232 K; připočtou-li se k tomu vzešlé úroky v sumě 1,954.349 K, činí úhrnný garanční dluh všech zemí garantovaných podniků 17,523.581 K. Dluh tento vzrůstá a bude dlouho ještě vzrůstati o roční zálohy garanční, jichž suma vzhledem k zvolna jen se jevícímu zlepšování provozovacích výsledků jen ponenáhlu bude ubývati; nelze tedy na dohlednou budoucnost očekávati, že se dluh řečený zmenší splácením záloh se strany drah.

Z naznačeného nepříznivého celkového finančního výsledku provozu drah zemí garantovaných jde na jevo, že prospěch kynoucí z této akce neleží v rentabilitě drah, čili v přímém zúrokování jich zařizovacího kapitálu. Poněvadž také vskutku výhradným účelem zřizování těchto drah mělo býti hospodářské povznesení krajů, jimiž dráhy probíhají, měl by se jeviti příznivý výsledek drah v rozkvětu blahobytu, který obecně bývá vyjádřen zvýšenou silou poplatní. Šlo by tedy o to, dokázati, pokud očekávání kladená do jednotlivých drah byla odůvodněna a zda-li oběti, jež země při provádění akce železniční přináší, byly oprávněny. Zemský výbor má za to, že by bylo nyní předčasno pronášeti úsudek o působení a budoucnosti jednotlivých drah, z nichž nejstarší jest teprve 11 let a jiné mnohem kratší dobu ve veřejném užívání, nicméně ukazuje na některých příkladech, jak založení dráhy mělo příznivý účinek na hospodářský rozkvět příslušných krajin; na druhé straně konstatuje ovšem, že jsou dráhy, při nichž možno vysloviti pochybnost o jich účelnosti, jelikož prospěch jejich není v žádném poměru k finančním obětem, jež přinesla země a místní interesenti.

Spis zemského výboru končí následujícími významnými slovy, k nimž netřeba komentáře: „Shrneme-li vývody shora položené v konečnou úvahu, můžeme konstatovati, že výsledek intensivního, systematického podporování železnictví nižšího řádu se strany země, byť i v ohledu národohospodářském znamenal celkem podstatné zlepšení výrobních a obchodních podmínek krajin, kterými nově zřízené dráhy probíhají, měl na finance zemské a finance súčastněných těles samosprávných až posud vliv nepříznivý.

Příčinou toho nebyl spůsob podporování, neboť lze souditi, že zásadní nedostatky systému garančního byly z největší části odstraněny důsledně prováděnou praksí zemského výboru; i kdyby dráhy zemí garantované byly bývaly vystavěny výlučně jako dráhy zemské, nevykazovala by asi celá akce lepších výsledků. Jen toho lze se domnívati, že by při volbě systému drah zemských, jenž by stejně jako systém garanční předpokládal přispívání místních interesentů, celý postup byl snad býval méně ukvapený a že by snad i počet provedených projektů byl menší.

Hlavní příčinu posavadního nepříznivého finančního výsledku sluší hledati v tom, že

Digitized by Google

pod nátlakem veřejného mínění, které zejména v počátku zemské železniční akce význam a prospěch drah přeceňovalo, vystaveny byly dráhy namnoze v krajinách, jichž potřeba dopravní na ten čas vůbec nesnesla tak nákladného prostředku dopravního."

ZDRAVOTNICTVÍ.

Dr. D. Panýrek:

JEN SPÁT.

Rozhled po nových uspavadlech.

Jak velitelský to požadavek přírody, tato potřeba spánku, kterou lze přímo srovnati s potřebou jísti a píti, věděli už dávno. Už z římských dějin známý případ Marca Atilia Regula to dokazuje. Karthaginští zajavše jej po porážce, vyslali, jak známo, slavného toho vojevůdce do Říma, aby vyjednával o mír, se závazkem, že vrátí se do zajetí, nebude-li mír zjednán. Atilius sám proti míru hlasoval, vrátil se do rukou Karthaginských a zde krutě utrápen. Uříznuta mu prý víčka, aby nemohl spáti.

Ačkoli podle našeho dnešního vědění není nikterak nutno ku spaní, aby víčka byla zavřena, jak toho dokazují už kojenci, které často v nejhlubší spánek ponořené vídáme, ani mají oči otevřeny aspoň z pola, a jak toho dokazuje i umělý spánek narkosa, při které lze libovolně nemocnému víčka zvedati, aniž se probudí, vyplývá z toho údaje aspoň to poučení, jak už tehdáž pokládán spánek za imperiosní potřebu, že učiniti ho nemožným pokládáno za nejtrapnější usmrcení.

Spánek normální a chorobný má velikou, ba obrovskou literaturu a nelze ve stati jinému účelu zasvěcené ani stručně, v hlavních rysech dotknouti se dnešní nauky o spánku, jeho příčinách a podstatě za zdraví a choroby. Jen tolik budiž tu poznamenáno, že se dnes pokládá za stav účinkem jistých látek činností za bdění se střádajících periodicky vyvolávaný, takže by mezi spánkem přirozeným a uměle jedy vyvolávaným nebyl rozdíl valný co do podstaty stavu, neboť v přírodě příčiny lučebně různé u živoucího ústrojí stejné nejednou následky vyvozují.

Odchylky spánku a snu náležejí k nejdůležitějším kapitolám pathologie, ať už je spánku mnoho či málo, ať už je neúplný nebo jinak chorobně změněný. Nejpřednější klinikové, u nás na př. prof. Thomayer obírali se pathologií spánku, jehož odchylky často prozrazují záhy závažné choroby těla i duše.

Z toho ze všeho vyplývá jenom zdůraznění hořejší věty o obtíži nespavosti.

Tuto způsobuje, abychom jen řadu z nejobyčejnějších vlivů uvedli, bolest, svědění, kašel a dušnost, starosti atd. Proto lékaři všech dob byli tázáváni o radu a pomoc proti nespavosti. „Jen spát, jen spát!" touží nemocní pozbavení spánku a jsou vděční každému prostředku, jenž je na čas připraví o vědomí, často se už ani neohlížejíce po tom, přinese-li jim prostředek, jenž jim spánek zjednal, na druhé straně v organismu škody nenahraditelné.

Proto nastřádala věda lékařská za řadu desítiletí, v nichž lze na ni jako na vědu patřiti, dlouhou řadu prostředků pro spaní. Jsou to prostředky diaetetické, vlivy fysicky působící a konečně i jedy. S první a druhou skupinou budeme záhy hotovi, zvláště když jsme už jednou látku tuto zpracovali před lety ve „Světozoru" ve stati „Rozumná uspavadla".*)

Tyto vlivy fysické a diaetetické, různé procedury vodoléčby, tu teplá koupel celého těla (vzpomeňme, že kojenec záhy po koupeli usíná), tu lázně studené na některé části těla, jichž překrvením odtok krve z jiných orgánů spánku nepřejících se dociluje, dále pohyb, pravidelná jednotvárná procházka,**) elektřina

*) Vyšlo pak ve sbírce »Visity«, Matice lidu na r. 1894.

**) Vypráví se o podivínu pařížském lékaři Grubym, pešťském židu původem, že slavného romanopisce Dumasa vyléčil z tvrdošíjné nespavosti, doporučiv mu denně jistou jednotvárnou rutu po železnici odbývati.

Digitized by Google

atd. Z diaetetických pomůcek uvádí se záhy večeřeti věci snadno stravitelné, píti syrovátku, některé lihoviny atd.

Přes to náleží agrypnie (nespavost) zvláště z příčin utajených chorob k příznakům časem nejtvrdošijnějším. Co nedovedeme dobře poznati, mívá obyčejně mnoho léků, jež, protože jsou namířeny proti příznaku, nikoli proti chorobě jej vyvozující, slují „symptomatica“. Někdy sice chorobu, jež je podkladem nespavosti, dobře známe, ale nemáme proti ní prostředků, buď že je neléčitelna nebo u toho či onoho nemocného všecky jindy osvědčené prostředky selhávají.

Proto je těchto hypnotik tak dlouhá řada. Některých se k pouhému docílení spánku neužívá (kysličník dusnatý, éter, chloroform, pental atd.), kdežto jiná slouží jen k docílení spánku. Ctihodný chlorálhydrát, lék ne bez jisté potutelnosti, zahajuje řada moderních — proponal končí. Některé jsou původu lučebního, jiné rostlinného (skopolamin). Urethan, hypnal, butylchloral, paraldehyd, methylal, somnal, hypnon, sulfonal, tetronal, trional, chloralosa, dormiol, hedonal, veronal, isopral a neuronal jsou nejužívanější a přišla do obchodu za doby studií a praxe pisatelovy. Mnohá, jak v obchod uvedena s obvyklými fanfárami, jimž žádný lékař jen trochu zkušený dnes už nevěří, hned zase zapadla. Obyčejně se tvrdí o léku nově doporučovaném, že je nejedovatý neb aspoň že je mnohem méně jedovat, nežli jeho předchůdcové, a zdá se mi co den určitěji, že i tu, jako v oboru nových léčiv vůbec, padá na váhu především zájem obchodní, jemuž vždy nějaký nekritický lékař dříve nebo později na lep sedne. Ale neuplyne dlouhá doba a již se trousí lékařskými časopisy případy otrav novým, za skoro nejedovatý prohlášeným lékem; nějaké závratě, změny ledvin, vyrážky, poruchy zrakové, sluchové atd. pozorují se a kdo literaturu sbíral, srovná-li později nastřádané zkušenosti s prvotním eufemismem, vidí, do jaké míry lze těm zprávám věřiti.

Z uvedených nahoře léků mnohé jen v ústavech pro choromyslné zkoušeny, jakož vůbec neurologové mají v oboru léčby nespavosti nejbohatší zkušenosti, jiné však staly se v krátce majetkem takřka obecným, neboť obecenstvo záhy navyklo si kupovati je z krámů materialistických bez receptů neb jiným pokoutním způsobem si je opatřuje. Zvláště sulfonal byl z řady vyjmenovaných léčiv tak hojně brán, mnohdy celé měsíce a leta, že neuplynulo mnoho času a v literatuře počaly proskakovati údaje o t. zv. haematoporfyrinurii, barvivu v moči přicházejícím a z krvinek lékem zničených povstalým, ba dokonce ne právě vzácné zprávy o sulfonálovém chřadnutí, vedoucím k nevyhnutelné smrti i když byl lék opuštěn.

To všecko vybízí k veliké nedůvěře proti novým lékům hypnotickým. A protože obecenstvo takřka znásilňuje časem lékaře, žádajíc neústupně lék proti nespavosti, je tu nejlepší odpomocí poučení toho obecenstva. Budeť opatrnější.

* * *

Nová a nová hypnotika jsou ovšem výmluvným svědectvím, že se starými lékaři nebyli zcela spokojeni. A tak se stalo, že skoro co rok vystoupí na oboru mediciny nová hvězda, za posledních dvou, tří let dokonce čtyři: veronal, isopral, neuronal a proponal.

A o těch tu budiž několik slov pronešeno ku bližší informaci inteligentního obecenstva.

Hypnotika tato, aspoň tři prvá z nich (proponal byl teprve nedávno v Čechách zkoušen), náležejí k oblíbeným.

Nejstarší z nich je veronal. Lék ten má už velikou literaturu. Do set jde počet prací o něm pojednávajících.

Toto „nejlepší uspavadlo“, jak jej dlouho nazývali a podnes za ně platí, je příbuzné močoviny (karbamidu). Jest lučebním sloučenstvím diaethylmalonylkarbamid. Připravila jej světoznámá továrna na léčiva v Darmstadtu E. Mercka a první jej zkoušeli Fischer a Mering r. 1903. Jsou to bezbarvé krystalky slabě hořké chuti, v horké vodě snadno, ve studené tíže rozpustné. Dávka čtvrt gramu přivodí po čtvrt až půl hodině, někdy později, tichý klidný spánek, z něhož procitá člověk osvěžen a nikoli zmámený, jako po jiných lécích uspavacích. Spánek trvá 6—11 hodin, dle případu. Tyto vlastnosti byly vyzkoušeny na mnoha tisících chorých a sem tam i některý zdravý lékař, na př. francouz-

Digitized by Google

ský praktik L'Hoest zkoušel jej na sobě samém. Nejlépe působí při nespavosti nervosních osob; též i u mnohých choromyslných dobře se osvědčil, ne tak u rozčilených. Též při nespavosti z různých chorob zkoušen a předpisuje se.

Záhy se však objevují známky, jež tomu nasvědčují, že není ani tento lék bez vady. Upozorněno na to, že způsobuje vyrážky, také závratě a kormoucení po něm pozorováno, po delším podávání kolísavá chůze a jakási omámenost. Upozorněno i na velkou jeho drahotu (*kg* stojí nebo stál 170 marek). To by však ani tak nepadalo na váhu jako pozdější zprávy o vleklé otravě veronalem (veronalismu), o němž nám podává zprávu v časopise „Therapie der Gegenwart" r. 1904 dr. L. Laudenheimer. Objevuje se pak tato otrava u osob, jež léku dlouho užívaly. Proto se radí přerušiti občas léčení to a jiným hypnotikem na čas veronal vystřídati.

Sdělení Laudenheimerovo je toto: Jde o 50letého morfinistu, kterému lékař předepsal 0·5 gramové prášky veronalové pro spaní. Protože po nich výborně spal, takže i večerní dávky morfia mohl postrádati, opatřil si větší kvantum léku (250 *g*) a shledal, že i za dne uvádí ho lék v příjemný stav, podobný lehkému opojení alkoholem. Bral jej 2—3kráte denně a spotřeboval tak 250 *g* za 2 měsíce; nabíraje lék jazykem ze škatulky, tedy beze všeho dosování, bral přes 4 *g* denně. Když zásobu vyčerpal, spokojil se dávkou $^1/_2$ *g* ob den, která uspokojivě účinkovala. Nějaký hlad po veronalu nikdy nepozoroval, ani ony známé z jiných vleklých otrav poruchy z abstinence. Morfium vstřikoval si při tom ve velkých dávkách dále. Opojení veronalové líčí autor jako příjemné, veselé. Fantasie byla málo povzbuzena, tělesná a duševní zdatnost nikdy nebyla vzpružena, myšlení a zvláště psaní připadalo mu těžší. Při chůzi vrávoral jako opilý a na schodech často upadl, ruce se mu chvěly, řeč byla blábolivá. Pohled byl ztrnulý, tváře rudé. Nejnápadnější následek veronalismu bylo nepatrné množství vyměšované moči ($^1/_4$ *l* za den); moč byla bělavě kalná, zapáchající. Ještě po několika měsících vyhlíží moč jako při kataru měchýře a obsahuje hojně bílkoviny, avšak žádné buňky z ledvin, což by poukazovalo na zánět ledvin (nemocný přestál jej před 1$^1/_2$ rokem). Příznaky mohly by se přičítati oběma jedům, morfiu a veronalu. Ale namítá se, že opojení po veronalu pozorováno už při prvních pokusech na zvířatech. Vyvozuje tedy veronal příjemný stav jako jiná uspavadla, v čemž vězí nebezpečí veronalismu, který však snad nastává jen u osob jistou náchylnost jevících (v případu autorově běželo o osobu degenerovanou a morfinistu).

Závěrečný úsudek lékařů je dnes o veronalu ten, že je to lék užitečný, ale že i on smí podáván býti jen opatrně, třeba na důležité orgány (srdce a cevstvo, plíce, ledviny, játra atd.) nepříznivě v jednotlivých dávkách nepůsobí. Ovšem dávka nebudiž přestoupena ($^1/_2$—1 *g*).

Sláva veronalu nedala vyrabitelům léčiv spáti — objevil se záhy v obchodě soupeř — neuronal. Příbuznost jména toho se řeckým neuron, nerv, je patrna — lék má působiti na nervy. Je to bílý krystallinický prášek, rozpustný v lihu, eteru, olejích, ve vodě těžko, chuti nepříjemně hořké, škrablavé. Do obchodu jej uvedl Kalle & Co. v Biebrichu, do lékařství pak Fuchs a Schultze r. 1904. Je to

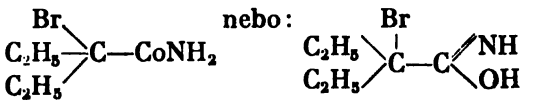

t. j. bromdiaethylacetamid.

Z této formulky pozná každý, kdo má aspoň elementární vzdělání v lučbě, jeho postavení v ústrojné chemii, lékař pak seznává, co může od něho očekávati. Uspavavý účinek obstarávají gruppy aethylové a brom. Dávky jeho byly $^1/_2$—2 *g*. Zkoušen dosud hlavně u choromyslných, na př. Raschkowem u 400 nemocných, kde nejčastěji, ve 203 př., docíleno spánku 6hodinného, 33kráte ani ne dvouhodinného a ve 32 př. vůbec lék selhal. U mužů prý stačí dávka menší. Rozčilený nemocný vyžaduje většího množství léku. Vůbec třeba větších dávek, než při veronalu. Déle-li se užívá, slábne jeho účinek. Není prost vedlejších účinků, ty však nejsou hrozivé (zaujatost hlavy, vrhnutí). Spánek sice dostavuje se rychle a je prý příjemný, přes

Digitized by Google

to velké dávky, jichž je třeba k dosažení účinku, jakož i vedlejší příznaky a nedostatečné dosud zkušenosti o léku tom příliš ho nedoporučují. Zkoušen i proti bolestem hlavy a při epilepsii, tu však neznamenáme přílišného nadšení v literatuře.

Při rozmanitých chorobách jiných (nikoli nervových) zkoušel jej K. Schulze a dosti jej chválí — stačily prý mu dávky 0·5—1 *g*. Někdy působil lépe veronal, někdy neuronal.

Po neuronalu, který ovšem nedoznal toho přijetí jako veronal, vším právem ostatně, přišel isopral. Tento lék zavedla známá továrna na léčiva Bayer a sp. v Elberfeldu a první lékařské zkušenosti o něm uveřejnil německý lékař Impens. Byly dosti příznivé, jak u nových léčiv je s počátku vždy pravidlem. Je to příbuzný chloralhydrátu, jsa trichlorisopropylalkoholem $CCl_3 . (H/OH) . CH_3$.

Jsou to jehličky tající při teplotě 49° C, rozpustné ve vodě, líhu, éteru. Poslední zkoumal jej, pokud mne neklame paměť a rozhled po literatuře, polský lékař dr. T. Pisarski, jenž jej zkoušel u 28 nemocných různ. chorobami stižených (tuberkulosou, zánětem plic, zánětem pohrudnice, zkornatěním tepen, rozedmou plic, srdeční vadou, chron. katarem žaludku a střev, hostcem kloubním, zánětem ledvin, morfinismem, ztrnutím, stařeckou zblbělostí atd.). Nemocní většinou leželi. Příčinou nespaní byly bolesti, podráždění nervové, kašel, dušnost, křeče, svědění. Isopral zkoušen dva měsíce. Spotřebováno as 150 *g*. S počátku podáváno 0·25 *g*, později více (nejvíce 2·50 *g* denně.) Lék brán večer. Ženy jsou na isopral velmi citlivé a usínaly až po 10 min. (po 0·25 *g*), muži až po hodině. Po gramové dávce dostavila se u mužů ospalost za $^3/_4$ hodiny; po větší dávce dříve. Spánek byl jak přirozený. Po větších dávkách dostavovala se závrať, churavost, ba i nevůle. I po obyčejných dávkách (0·5—1·0 *g*) trvá spánek 7—8 hodin, velké dávky až 14hodinný spánek přivodí. Jen v 6 případech selhal účinek. Vyrušení ze spánku způsobilo kašel, nucení na moč a pod. Obyčejně vyspali se nemocní dříve, ale někteří stěžovali si na bolení hlavy a závratě, tíži v údech, ospalost, nevůli, kocovinu. To po větších dávkách. Černá káva je zotavila. S dávkami přes 2 *g* třeba být opatrným (jen při větším duševr. podráždění). Po delším podávání léku trvá spánek déle a nemocní jsou ospalí, ale to pomine, když lék se vynechá. Přivyká však nemocný léku tomu do jisté míry. Nejlépe působí isopral, kde příčinou nespavosti nejsou bolesti ani jiné obtíže fysické, nebo jen mírné. Isopral je i dobrý lék konejšivý.

Poslední v řadě, dosud nejméně prozkoumaný je proponal.

Je to bezbarvá, krystalická hmota, která při 145° taje a rozpouští se asi v 70 č. horké, ve 1640 č. studené vody. Vodný roztok chutná slabě hořce. Ve zředěných alkaliích se dobře rozpouští. Dávka obnáší 0·15—0·5 *g*. Spánek nastane v 15—40 minutách a trvá 8—9 hodin. Vedlejší účinky se nedostavují. Oproti veronalu působí dávky o polovici menší a přes těžkou svoji rozpustnost působí proponal rychleji nežli veronal. I nespavost z mírných bolestí ustupuje proponalu. Podává se nejlépe v prášku s vodou, čajem neb alkalickou minerální vodou. Radí se nepřestupovati dávky 0·5 *g*. S těmi pozoroval autor účinky léku v 21 případech (10 mužů, 11 žen). Nejmladší byl 18, nejstarší 78 let stár. Agrypnie měla za příčinu tuberkulosu plic, rakovinu žaludku, znetvořující zánět kloubu, hysterii, delirium opilců, katar měchýře močového, zánět míchy po úraze, sarkom nadloktí, marasmus atd. Dávka 0·1—0·15 hypnotických účinků neměla, až 0·2 *g* ve 2 př. 8hodinný spánek beze snů způsobovala. Žádoucí účinek dostavoval se však teprve po dávkách 0·3 *g*. Při alkohol. deliriu 0·4 *g* přivodily dobrý spánek po 4 minutách s ospalostí po probuzení. 0·3 *g* proponalu odpovídá 0·5 *g* veronalu. Při hysterii se veronal lépe osvědčoval. Spánek nastává za $^1/_4$—$^1/_2$ hodiny a trvá 6—8 hodin. Někdy je přerušen několika minutovou pausou probuzení způsobeného v nemocnici neklidnými nemocnými. Mírné bolesti (sarkom, revma atd.) spánku nepřekážejí.*) Vedlejších

*) To jest ovšem porucha dosti závažná, záležející ve změnách oběhu krevního v mozku a z toho vyplývající porušené výživě jeho. Zdá se, že další zkušenosti mohly by přinésti jistá zklamání. S tím ovšem každý zkušený lékař počítá a proto bude dobře vyčkati, až lék bude podrobněji prozkoumán, pokusy na zvířatech, sebepozorováním lékařů atd.

Digitized by Google

účinků skoro nepozorováno, jenom 2 nemocným točila se hlava nejbližšího jitra asi dvě hodiny. 0·2—0·4 *g* proponalu lze co dobré hypnoticum doporučiti. (Prager medizinische Wochenschrift 1906 m. 1.)

* * *

Ke konci malé resumé.

Všecky tyto uvedené léky, o nichž se již v obecenstvu, zvláště o prvém z nich počíná mluviti, jsou dílem německým; zrodily se v německých továrnách a němečtí lékaři o nich první příznivé zprávy rozšiřovali. Třeba vůbec chemie léčiv má své sídlo v Německu, znalce literatury překvapuje malý počet literárních pramenů, jež o lécích těch vyšly v jiných zemích, z lůna jiných národností. A třeba i dříve spotřeba léčiv kryla se u nás skoro výhradně z Německa (veliké firmy Gehe, Merck, Zimmer, Bayer atd. zásobují naše lékárny výhradně), je tato praeponderance německá ve výrobě a spotřebě léčiv přece jen podezřelá.

Skromné mínění pisatele této stati, jenž leta pozoruje vývoj věcí, je ten, že konečně s veronalem vystačíme, kde neosvědčí se staré léky vyzkoušené, chlorálhydrát a jiné. Ovšem rozumný lékař bude vždy především zkoušeti léčení dle příčin, hygienické, pak uspavadla diaetetická a fysikální a naposled, když všecko selhalo, přistoupí teprve k některému z nových, nejspíše k veronalu. Nemocný sám o své újmě nemůže voliti, neboť je tisíc činitelů, se kterými lékař, volí-li některý lék, musí počítati. Tento přehled není proto průpravou ku sebeléčení, o němž jsem v „Osvětě" r. 1894 napsal upřímných několik slov, nýbrž má sloužiti k informaci, aby nemocný odušev něleji a s důvěrou hleděl na počínání lékaře.

Moderní léčení Karlovarskou vodou v Praze. Musíme se zmíniti o zajímavé pražské novince jarního letošního období, týkající se léčení minerálními vodami (nejvíce Karlovarskou) v samotné Praze úplně dle lázeňského způsobu. Myšlénku tuto — zcela původní — uvedl letos v praxi lékař p. Dr. Josef Štekl.

Jest nutno objasniti význam tohoto lékařského podniku; on sloužiti má každému, kdo lázeňského léčení potřebuje a nemůže opustiti místa svého působiště. Jest to úplná náhrada lázní, takže učastník bez újmy ve svém povolání může léčebný podobný běh prodělati v Praze a pozdější dovolené využiti ku skutečnému odpočinku a ne ku léčení. Provádění té myšlenky spočívá úplně na vědeckém podkladě. Důkladné prohlídky súčastněných dějí se dvakrát v týdnu, denní jejich udaje, rozdíly tělesné váhy, analyse moče — vše to jest rozhodujícím při léčení. Voda se podává ve trojí koncentraci za dozoru lékařova, který osobně všeho se súčastňuje — úplně dle toho, jak komu jest třeba. Účastníci prodělávající nyní prvý čtyřnedělní běh shromažďují se přesně v 6 hodin ráno v bytě lékařově, kde podána jim prvá nádobka vřídelní vody. Krátce na to odeberou se pěšky do Letenských sadů, kde před tím vše připraveno ke druhému (3/,7) a třetímu napití (před 1/,8). Dle vyšetření vyplňuje se čas mezi jednotlivými doušky předepsanou procházkou. Výsledky vyšetřování, analys a udaje jednotlivců se pečlivě zaznamenávají a slouží každému ku nabytí obrazu o úspěchu tohoto léčení. Choroby, při kterých za úspěšný výsledek lze ručiti, jsou ve stručnosti asi následující: Chronické i akutní záněty sliznice žaludku i střev, katarrhy orgánů dýchacích, dna, vředy žaludku, močové a žluční kaménky, cukrová úplavice, otylost těla a srdeční ztučnění, úporná zácpa.

Uvážíme-li, že pražské okolí svým přírodním půvabem jest skoro nedostižno, že každý účastník prodělává celé léčení doma, pod přísným dohledem lékařským — pak nemůžeme jinak, než český tento podnik propagovati do nejširších vrstev obyvatel našeho veleměsta a přáti mu plného zdaru.

Primář ústavu choromyslných ve Šternberku pan Dr. Vil. Borek vydal velmi dobré dílo k záchraně našeho lidu před duševním i tělesným zničením nápoji lihovými pod názvem »Alkoholismus a jeho význam«. Profylaxe a obrana. Asyly pro pijáky a jich zásady se zvláštním zřetelem na Čechy a Moravu. Cena 2 K. — Šlechetný autor rozhodl se nyní, že náklad tohoto díla daruje těm pánům učitelům, kněžím a lidumilům, kteří hodlají náš lid poučovati a z bídy alkoholismu vymaňovati. Dílo toto expeduje z ochoty knihkupec R. Promberger v Olomouci pouze za náhradu porta 10 haléřů.

Zajímavý přírodní objev. Několikeré nápadně rychlé vyléčení některých chorob v lázních Svatojanských pod Skálou vzbudilo zájem odborných kruhů do té míry, že PhDr. B. Kučera, univ. docent, podrobil vodu pramene pečlivým zkouškám na radioaktivnost. Výsledek byl překvapující, neboť se ukázalo, že zkoumaná voda jeví vlastnosti radioaktivní, chovajíc absorbovanou emanaci, jež se chová jako emanace různých radioaktivních praeparatů, majíc vlastnost vzbuzovat radioaktivitu indukovanou. Dosud zjištěna radioaktivnost jen u vody v obvodu minerálních vod karlovarských, kdežto tímto objevem dokázáno, že tuto vzácnou vlastnost má i pramen svatoivanský, což je tím potěšitelnější, poněvadž pramen tento nalézá se v rukou českých. (*Dle »Přírodního lékaře«.*)

Digitized by Google

BELLETRIE.

Jiří Mahen:

HRDINA.

Nad horama už dávno svítá. Francek vrací se z hospody . . . Rukama rozhazuje, hlavou pokyvuje — nic platno! Už se stalo — třeba zlost lomcovala celým tělem: Čtyři stovky jsou v pekle! Čtyřicet červených papírků odpočívá teď klidně v kapsách dvou nejvěrnějších dosud přátel, kteří se nestyděli obrat člověka o poslední málem majetek.

Jak jen je to možno, že ti dva vyhráli a on že prohrál? Však přece kartám rozumí, ví, kdy má „pustit“ a kdy má „držet“ — není přece začátečník, na desátý rok už vyhrává a prohrává — ale tohle se mu ještě nestalo! Čtyři sta zlatých za jedinou noc je pryč a pryč . . .

A to bylo prostě tak: Karta špatně padala. Nic jiného na tom všem nebylo! Červenou desítku, červeného svrška má v ruce a prohraje! Hrom aby do toho!

— Francek se zastavil. Byl už ve vsi.

Co mu teď řekne žena? Přijít z trhu s prázdnou, jako žebrák —

— Vzal to nešť! Však se to už nějak skoncuje!

Maryna stojí na prahu. Čekala muže celou noc — a teď se dívá a nevěří svým očím: Francek není ožralý, nemotá se, nenadává.

Do světnice než vejde, boty o práh otře, čepici smekne — — a pak jí hodí pod stůl.

— Dej Pámbů dobrýtro!

— Dobrytro! Francek se rozhlíží . . . Jed' bych — povídá potom.

— To je hezké od tebe. Kde ses tak dlouho zdržel?

— Kde? — Franckovi stahují se nějak podezřele koutky pod vousy.

— Kde jsem se zdržel? Táám-hle!

— U nádraží, viď?

— Co se ptáš? Jed' bych.

Francek sedá za stůl. Slunce se směje do oken. Maryna šourá se ze dveří a je ticho ako v kostele . . .

Francek vzpomíná: O půlnoci mohl prohrané peníze jistě dostat domů. A to právě tak nějak zoslovatěl a nevsadil než zlatku! A ten chlap — bankéř — směje se a směje, až se mu břicho zvedá. A pak řekne klidně: No, vemte si to, hoši, vemte! Takové hlupáky jsem ještě neviděl! Nová karta! Zase pěkná . . . Přisazuješ? Dobrá. Kolik? Pětka? Dám deset? Tady jsou! Bankéř prohrává. Sází se znovu. Jde to zase jenom o zlatky. Bankéř se bojí! Hurrá na něho! A člověk sází a sází, oči se lesknou . . .

Ještě aby je tak někdo udal! Strážmistr má na něho beztoho spadeno od té doby, co ho „zapomněli“ pozvat na hon!

— Maryno! Maryno!

Všade ticho jako v kostele . . .

Francek zakleje. Pak vyjde na práh, zajde do stáje, do kůlny, do komory . . .

Po půl hodině vrací se Maryna domů.

— Kde's byla?

— U sousedů. Malá Fanča jim stůně.

— O cizí se staráš, o mne ne. Jed' bych. Mám hlad.

A kdo by se o tebe staral? Celé noci se touláš z hospody do hospody, krávu prodáš, peníze propiješ . . . Já ubohá — kam jsem se to vdala!

— Maryno — nech brekotu — nech a jdi už vařit snídani! V chlévě vypadá to taky jako na hnojišti. Proč není kráva podestlána?

— Podestel si ji sám, ožralo! Karbaníku!

— Co jsem ti udělal, že na mne tak křičíš?

Ještě to ani nedořekne a už se na ni vrhne. Za vlasy ji popadne, hlavou jí zatřepe: Co jsem ti udělal, co? Já že jsem ožrala? — Maryna křičí, brání se, volá o pomoc: Ježíšmarjá, lidičky — on mne zabije, za-bi-je! Frantíku, Francku, ty — netvore! Vždyť mne u-tlu-češ! —

Frantík neslyší.

Digitized by Google

Čtyři sta zlatých v pekle! A ty už nedostane do rukou, co bude živ!

U dveří stojí násada z vidlí. Chytí ji a bije, kam bije...

* * *

Na večer je u žida jako o svátek. Sousedé sešli se na táčky. Smích, pustý smích potácí se pod stropem: Francek baví společnost. Pije už od rána, aby zapomněl...

— Když jsem já byl mlád, za jednou ženskou jsem nechodil nikdy. Měl jsem aspoň tři — vypravuje. Marynu jsem si vzal — no, řekněme — jen tak — pro legraci...

— Chachacha! řehtá se hospoda. — On tomu říká: Pro legraci! Chacha!

— A jak to bylo dneska s výplatou? — ptá se kovář.

— Ještě dobírala!

Smích bouří se všech stran: Ale naložil's jí, co? Ještě dobírala? Víš-li pak, že má Maryna dneska záda na křivo?

— Povídali, že mu hráli... Co je mi do toho? Aspoň se teď líp ohne!

Francek se nezapře — kdež pak! To by tak vypadalo, aby byl všem pro smích! Má už beztoho pořádnou hanbu na věčné časy, že se dal takovými chlapy nějakými obrat! Ať to všichni vidí, že je pořád svůj...

— Na mou duši, pípne-li mi ještě doma — že ji seřežu ještě jednou! Což pak jsem nějaký slaboch či hošíček? Na mou duši, že ji zmlátím, na mou duši! Na mou duši!!

Potutelný, podivný chechtot třese se kouřem...

Francek bije pěstí do stolu. Slzy vzteku stékají mu zvolna po tváři —

Hospoda zuří: hrdina pláče!

Janusz Korczak:

BLÁZEN.

Přeložil PŘEMYSL OTAKAR PLAČEK.

Po celý týden hlásala nápadná, křiklavá oznámení o nebývalém výstupu blázna, oblíbence trůnu, jediného svého druhu.

Magnáti, hýřilové, úředníci, umělci, novináři, dělníci, zaháleči, poctiví i darebové, jich ženy i milenky, celá Paříž shromáždila se v cirku.

Zaujali lože, křesla, galerie o dvou poschodích, celé divadlo od arény vzhůru, až ku stropu.

Program v rychlém tempu blíží se ku konci.

Antrakt. Cvičený kůň. Zvonek... Silák. Gymnastik. Znovu pausa. Zvonek... Šelest. Ticho.

Vyjde očekávaný. Na písek arény vrhá bílý divan. Sedá v přestrojení blázna; lokte opřel o kolena, na dlaních čelo — a zasmušil se.

Kdosi prvý udeřil v dlaně, kdosi druhý tleskl v ruce, kdos třetí, devátý, desátý a všichni počali tlouci bravo, strhl se hřmot potlesku a pokřiky vyvolávání.

Blázen seděl nachýlený, nepohnutě na divanu arény, čelo opřeno o dlaně a nediví se, aniž děkuje — upadl v zadumání.

Zmlkli i oni: magnáti, hýřilové — i novináři, poctivci i darebáci, jich ženy, dcery a milenky — zmlkli a čekají.

Čekají —

Počali být netrpělivými, v duchu, potom v tichém hovoru, potom hlasitěji a hlasitěji volajíce, zlořečíce a rozkazujíce.

Bijí holemi o podlahu, kukátky o zábradlí, dupají a křičí.

Blázen vstal.

Klid.

Vzpřímil se, ruce v zad složil a zahleděl se — na diváky: na poctivce i darebáky, jich ženy i milenky. Blázen bloudí černýma očima — chladně a rozhodně — patří na ty, kteří jsou v ložích parterových, obrací se zvolna i na každého zvlášť, potom na ty, kteří jsou v křeslech půlkruhem, řada po řadě, potom na ty, kteří výš a výše, na všechny počestné i ničemy, po pořádku, na každého zvlášť — vždy o stupeň výše, až ku stropu.

I počal se smát.

Smál se z počátku hlasitě a jasně, dlouhým proudem smíchu. Potom tišeji, smíchem stlumeným, diskretním. Potom celým

Digitized by Google

hrdlem vyloudil proud jizlivého smíchu. Brzy zněl jednoduchým tónem, brzy tonul v zvučných akordech.

Rozesmál se prvý, devátý, desátý, i všichni dělníci i ženy, i marnotratníci, i majitelé pivovarův, i herci, i malíři, úředníci, služebníci i sám ředitel cirku, všichni se smějí spolu s bláznem.

A on se potácí, směje, hlavou třese, rukama rozkládá, běhá a otáčí se kolem, udeří se v čelo, v hruď, klepe si na břicho, sedá, prohýbá se, poskakuje, padá na divan, válí se, vyskakuje, by znovu upadl, svíjí se křečovitým smíchem, vyje, šílí —

Báječný! nevyrovnatelný!

Potlesky mísí se s údivem radosti, křik vzrůstá, vybuchuje i umlká, vzmáhá se vichrem a bije o stěny, upadá i vznáší se, dusí, ochromuje — —

A blázen nové tóny vplétá do smíchu, divné, neznámé.

Celé shromáždění bez lornětek se dívá, brvy pozdvihlo a naslouchá.

A jeden sten rozlehl se ve smíchu blázna. On sám se podivil, vstal a naslouchal. A znovu se směje, ale všichni mlčí. A znovu se směje, ale toliko sám.

Bleskem pochopil jeho pohled údiv diváků: magnátů, zhýralců, novinářů, úředníků i umělcův, dělníkův i zahalečův, lotrů i poctivců, skrblíků i hlupáků, i lenochův i směšných i nešťastných, i kupců, i dobře vychovaných jich žen, dcer a nevěstek.

A zaplakal.

A všichni viděli slzy.

A blázen plakal žalobou a potom smutkem, a potom soucitem, a potom hněvem, a potom lítostí.

Chvílemi smíchem pláč se rozléhal, ale již opět znovu plakal.

Kdosi prvý slzy uzřel pod víčky — zastyděl se a zíral v zem. Kdos druhý v koutkách očních slzy uzřel, kdos třetí uhlídal, že mu chladné krůpěje po horkých splývají lících, kdos čtvrtý, osmý a dvacátý.

A blázen plakal, naříkal.

Šátek vyňal z kapsy, oči utírá, vzdychá plačtivě, pláče neustále hlasitěji, chvěje se, ústa křiví, zápasí s bolem —

Padá na divan, válí se, svíjí, kňučí; vyloudil zvuky všech zvířat i krále-člověka.

A nikdo již se teď v shromáždění nezahanbil: ani vyrabitelé doutníků, ani akcionáři plantáží řepných, ani novináři, ani agenti vyšetřující policie, ani bankéři, ani prokuristé kommissionářských písáren, ani úředníci, ani učitelé, advokáti, chemici, ani podnikatelé městských prací, ani soudní sluhové, ani poctiví, ani ničemové, ani jich dcery, milenky, ženy, tchyně i sestřenice.

Všichni plakali hlasitěji, neb tišeji — některé dámy v ložích a křeslech omdlévaly.

Nikdo dobře nevěděl, proč bláznu tleskal, proč mu potom zlořečil, proč se smál a nyní pláče.

Zrovna tak jako soudní sluha nevěděl dobře, proč jest soudním sluhou, chemik, proč jest chemikem, ničema, proč jest ničemou.

A hned o strop cirku odráželo se lhaní.

Až blázen zmlkl.

Slzy setřel . . . Vstal . . . .

Vzpřímil se a čekal.

A lhaní publika mlklo, tichlo, menšilo se.

A znovu blázen pochopil vítězství u všech hrdým pohledem a uprostřed velkého mlčení řekl tvrdým hlasem:

— A mohl jsem se naroditi, bych byl Napoleonem Prvým?

V tutéž chvíli všichni porozuměli a udělalo se jim nevolno kol duše.

Chcete-li věděti mocí, co všichni srozuměli?

To, že přišli na svět, by se stali něčím více než jsou, by se stali lidmi pravdivými, jakými být mohli, ale již nemohou, takovými, jak to myslím já a zajisté i mnohý ve chvílích hloupé samoanalysy. Ale, že by tak bylo s určitostí, nemohu tvrdit.

Dosti, že všem udělalo se ošklivě kol duše, když jim blázen to řekl.

I odebrali se všichni z cirku domů a měli hloupé sny. Ale nazejtří již opět bylo všechno dobře.

Digitized by Google

LITERATURA A UMĚNÍ.

DIVADLO.

TŘETÍ CYKLUS »KRUHU ČESKÝCH SPISOVATELŮ«.

Letošní cyklus »Kruhu českých spisovatelů« přinesl dvě podstatné změny oproti cyklům let minulých; jedna z nich týkala se výběru her a druhá scény.

Při výběru kusů slevilo pořadatelstvo jeden bod z programu, který si při počátku svém postavilo: předváděti též hry mladých autorů domácích. Kdežto oba minulé cykly probudily k jednovečernímu životu několik českých prací odsouzených k divadelní smrti, zachoval se letošní výběr macešsky k domácí produkci, a omezil se jen na cizí, překladovou literaturu. Leč to, co sehráno bylo ze světové literatury dramatické za oněch pět večerů, bylo u nás většinou neznámé a vždy při nejmenším zajímavé a proto byl též úspěch, kterému se cyklus těšil, rovný úspěchu cyklů dřívějších.

K úspěchu tomu přispěla též druhá změna, kterou pořadatelstvo ku prospěchu výpravy a provedení her podniklo. Míním tu přenesení jich ze sceny smíchovské na úpravnější a moderněji zařízené jeviště »Uranie«.

Proto zůstalo obvyklé obecenstvo cyklů minulých i letos hrám »Kruhu« věrno a zavítalo přes vzdálenost divadla od středu města za krásných a teplých večerů jarních, vždy v plném počtu do »Uranie«.

Cyklus zahájen byl dne 25. dubna »Velikonocemi« od A. Strindberga, v překladě K. Kamínkově. Strindberg, duchaplný spisovatel románů společenských a individualistických a povídek protisociálních tendencí nemá štěstí se svými dramaty. Ještě nejvíce úspěchu měl jeho »Otec« a »Slečna Julie«; s historickými dramaty neprorazil ani doma; »Velikonoce« nelíbily se pak ani u nás. Spadají do doby, kdy proživ těžkou duševní krisi hledal upokojení v mystickém zášeří křesťanství. Drama nese též stopy tohoto směru. Smutná osudovost tvoří tragiku hry, jež předvádí čtyři osoby: matku, syna, slabomyslnou dceru a gymnasistu, chovance rodiny, jejíž otec sedí ve vězení pro zpronevěru. Strach, panický a bolestný před následky přečinu a jeho dalšími důsledky, zmítá všemi osobami hry, jež jest proložena citáty biblickými, připadajícími na Zelený čtvrtek, Veliký pátek a Bílou sobotu, za nichž se děj odehrává. Tyto náboženské prvky a různé naturalistické detaily mají za účel zvýšiti náladu hry, bohužel však působí toto časté násilné vtahování zevnějších prostředků do děje zcela opačným způsobem: tříští a přepínají pozornost a unavují. Tyto vady ustupují však do pozadí před jasnou a vroucně kreslenou postavou slabomyslné dcery Eleonory. Strindberg vytvořil z ní s velikou láskou postavu visionářky, jež svou umírněností a procítěností vyvolává dojem úplné přirozenosti.

Trpěla-li Strindbergova hra vlivem staré, naturalistické manýry, byl věnován druhý večer cyklu, dne 2. května odbývaný, jakési historické manifestaci počátků naturalismu na francouzských jevištích. Jinak nelze nazvati provedení tříaktového dramatu »Henrietta Marèchalova« od bratří Goncourtů (přel. H. Jelínek), jež před 42 lety vypískáno bylo v Paříži pro svoji novou a nenáviděnou naturalistickou formu a od té doby za mezník tohoto směru v literatuře dramatické pokládáno jest.

Henrietta Marèchalova jest tragedie lásky mladé dívky, jež miluje tajně milence své matky. Jest velkodušná a obětavá a když jedné noci zastihne otec její ve svém domě milence u ženy, vezme ona vinu na sebe a dá se žárlivým otcem místo matky zastřeliti. To jest hlavní tragická zápletka hry, jež se odehrává v druhé polovici třetího jednání. Jí však předchází veliké množství vedlejšího zbytečného děje, plného naivních a pro hru bezvýznamných detailů. A ačkoliv první jednání nese silné stopy duchaplnosti a vybroušené formy, která získala slávu jich románům, jest ostatek přetížen tolika sentimentálními a zastarale naturalistickými prostředky, že způsobují dnes již až trapně směšný dojem.

Třetí večer, dne 15. května, přinesl dvě aktovky. Byly to »Nevěrná« od Georges de Porto-Riche (v překladě L. Suchého) a dánská hra »Súčtování« od G. Wieda (v překladě H. Kosterky). Duch renaissance, smyslný, požitkářský a dráždivý obráží se v lehkých verších, odvážné duchaplnosti a nepřirozeném ději první z her. Vystupuje v ní mladá krasavice, Kanina, básník, její milenec a malíř, přítel obou. Milenec ji miluje a klame současně, Kanina chce ho k sobě připoutati a odmítajíc svůdné návrhy malíře, snaží se vzbudit žárlivost básníka v lásce ochabujícího a zpívá převlečena za muže serenádu pod oknem vlastní své ložnice. Leč přikvapivší milenec vidí v tom jen potvrzení intrikánských pomluv malířových o nevěře její a odhalí jí lhostejnost svoji. Ona pak v zoufalosti své přinutí ho ku souboji a padá v něm jím zabita.

Celá hra vyznačuje se lehkostí veršů a ducha, kterým se nese. Bohužel postrádalo české podání obého. Verš překladu byl tvrdý a těžkopádný a herecké podání neobratné a příliš tragicky založené.

Za to nalezla Wiedova aktovka výtečné interprety v členech »Uranie«. Možná, že realistické, do podrobností ve své životnosti prokreslené figury svědčily jim lépe, neboť výkony, které tu podány byly, náležejí k nejlepším z celého cyklu. Dva starci, trávící v stálých hádkách a hašteření v společném pokoji chudobince poslední dny svého života, spořádají v den osmdesátých narozenin staršího z nich trapnou historii svého života. Hašteří se opět pro některou z obvyklých nesčetných malicherných příčin a při tom vyčte mladší, starý mládenec, staršímu, vdovci, že jest otcem jeho dcery. Všude jinde nastal by ostrý konflikt, s tragickým rozuzlením dle běžných forem. Zde však nastává něco neočekávaného. Oba jsou již dávno mimo život a rozpor končí zcela neočekávaně smířením a dohodou. Jak řečeno, měla aktovka značný úspěch. Realita kusu a ostrá charakteristika jednotlivých postav byla tu nejbližší potenci herců a dala jim příležitost vyniknouti skoro ve všech úlohách.

Ve čtvrtek dne 23. května, právě v den užších voleb do říšské rady, kdy pozornost všech návštěvníků divadla upjata byla ku nepředvídaným změnám, odehrávajícím se v politickém životě našem, dáváno bylo jako 4. z her cyklu tendenčně sociální pětiaktové drama »Špatní pastýři« od Octave Mirbeau-a (přel. K. Pudlač). Tvrdí a bezcitní zaměstnavatelé setkávají se v něm s hutními dělníky, ubohými chuďasy, kteří konečně pod vlivem svého vůdce Jana Roulea zvednou se k stávce, pro svoji nesvornost však v boji tom podléhají. Svého času, dokud myšlenky ve hře obsažené byly nové a původní, působilo drama to silným dojmem na jevišti přes četné své sentimentální a pathetické slabiny. Dnes však, kdy klidné a vážné umění Hauptmannovo postavilo nám v »Tkalcích« vzor dramatu sociálního, ustoupily »Špatní pastýři« svým významem do pozadí. V den představení cyklu však působila hra svou tendencí

Digitized by Google

a náhodnou časovostí a střídavě souhlasný potlesk galerie a parterru svědčil nejlépe o účasti, kterou jednotlivé scény v obecenstvu vyvolávaly.

Poslední večer cyklu, dne 6. června odbývaný, vyplněn byl pětiaktovou tragedií Gabriela d'Anunzia »Mrtvé město«. Hra tato byla rozhodně nejpozoruhodnější ze všech her cyklu, pozoruhodná svým dějem, formou i historií. Slavná Duseová vytvořila v ní jednu ze svých nesmrtelných rolí a nepřátelé d'Anunziovi nalezli v Mrtvém městu vítanou příležitost, okázati na ní divadelní strojenost a posu nejhrdějšího básníka moderní Italie. A skutečně není hned tak hry, která by byla účinkem svým více odvislá od hereckých výkonů a umění divadelní reprodukce než toto drama. Jsou to sceny a prospekty nejrafinovanějších efektů, řeči plné nepřirozených a nápadných obratů, vyžadující nejdokonalejšího umění deklamace a hry, nejjemnějšího umění režie a výpravy, mají-li působiti skutečně tím básnickým dojmem, který zamýšlejí. Jinak jest účinek jich nepravdivý a trapný. Jak přirozeno, nemohly prostředky »Uranie« stačiti těmto vysokým metám; jedině slečna Noskova podala v slepé Anně výkon skutečně ryze umělecký, nejen co do výborné deklamace ale i svou hrou plastickou a anicky stilisovanou

Na zasypaných troskách kdysi slavného města Mykén stojí osamocená villa. V ní žijí opuštění čtyři lidé, básník Alexander se svou slepou chotí Annou a archeolog Leonard se sestrou Biancou Marií. Ovzduší starořecké minulosti vyvolané blízkostí historického mrtvého města šíří se kolem nich a oni žijí v něm zcela ponořeni, oddávajíce se jeho kouzlu při čtení antických tragedií nebo při objevech zlatých mask, starých zbraní a popelnic, které z výzkumných cest do mrtvého města přinášejí. Ale pod tímto rafinovaně duševním životem žijí všichni ještě život jeden, krutý a bolestný život rozvířených vášní těla. Láska zablcudila mezi ně a spiala oba muže, básníka Alexandra, manžela slepé Anny, i archeologa Leonarda k Biance Marii. A na stálém a bolestném přemáhání těchto perversních vášní založen jest tragický konflikt dramatu d'Anunziova. Všichni ho cítí i slepá a čistá Anna, a všichni mu víc a více podléhají, chodíce kolem sebe plni sebeobětování a hovoříce při tom nejpodivnější řeči, těžké a nepřirozené. Rafinovaně volené scenerie, poetické obrazy, provázejí je až do posledního obrazu, kde smrt Marie Biancy, zardousené vlastním bratrem, končí tragedii těchto čtyř perversních duší.

*

NÁRODNÍ DIVADLO.

Měsíc květen přinesl dvě novinky na scenu Národního divadla. Jest to »Ideální manžel«, hra o 4 aktech od Oskara Wildea (přel. A. V. Jung) a aktovka »Ženich«, K. Jonáše. (Premiéry 22. a 29. května.)

Wildeova hra líčí vlivného politika londýnské společnosti, jenž kdysi v mládí, co chudý sekretář, prodal v dopise státní tajemství bursovnímu spekulantovi za značnou sumu, která tvořila pak základ budoucího jeho jmění i moci. Když již myslel, že celé tajemství zemřelo, zjevila se na scéně dobrodružná dámička s kompromitujícím oním dopisem, a hrozí mu prozrazením, nebude-li podporovat vlivem svým švindlířský jakýsi podnik. On však odolá a jeho příteli, viscountu Goringovi podaří se přinutiti dámičku tu ku vrácení nešťastného listu. Jest tedy zachráněn. Leč — a zde nastává morální zápletka tragedie — jeho choť zví o skvrně na minulosti jeho a sklamána ve svých představách, v nichž viděla svého muže vždy jen čistého a vznešeného, chce mu odpustiti jen pod jednou podmínkou — pod podmínkou veřejné očisty. Leč tu opět vystupuje přítel jeho, viscount Goring, jenž představami, že by podobné veřejné přiznání znamenalo smrt v politickém a veřejném životě pro jejího chotě, přiměje Mrs. Cheveley, že ustoupí od svého požadavku a zachráněný politik, doma i před veřejností, přijímá nabízené mu ministerské křeslo.

Jak vidno zakončení zcela neobvyklé. Obecenstvo naše je zvyklé na konce moralistní, na vítězství ctnosti a třeba, že v životě je zcela jiného přesvědčení, má v literatuře a na jevišti rádo mravné sentence a tak zvaně spravedlivé výsledky. Ale drama Wildeovo má nejen nemravné zakončení — ve smyslu běžných názorů — ono jest též duchaplné a vtipné. Duchaplná ironie září ze všech vět, ze všech situací hry; vtip, který nutí ku přemýšlení a ku zkoumání. Snad proto se nesetkala u nás s úspěchem, který si zaslouží.

Spíše se líbila veselá aktovka p. Jonášova, jež uvádí velice humorně na scénu sešlou úřednickou rodinu. Cítíte sice soucit s těmi ubožáky, kteří prováděním cizinců, skládáním jarmarečních písniček a krádeží musí doplňovati skrovné své příjmy, aby zachovali dekorum úřednické rodiny, ano neubráníte se trapného pocitu tam, kde místo lásky a soucitu slyšíte ozývati se šťavnaté vtipy. Avšak to vše jest jen pomíjející. Poetický hodinář, ženich, který se ku konci aktu zjeví na scéně, a pojme slečnu Klárku za ženu, zachrání rodinu od bídy a usmíří všechny svou velkodušností.

Fr. Khol.

LITERATURA.

J. S. MACHAR: Prosa z let 1904—1905. Nákladem Grosmana a Svobody v Praze. K 2·50.

Nejnovější kniha Macharova, označená jako feuilletonů kniha osmá, je sbírkou prací, které byly uveřejňovány pod čarou v »Čase« v letech 1904—5. Jsou to ohlasy různých otázek časových, nálady i úvahy, epigramy i polemiky. Autor sám však nepovažuje tuto svoji prosu za méně cennou ostatních svých děl a svých veršů. Jsou to jaksi doplňky i vysvětlivky těchto. Je vždycky svrchovaně zajímavé a přispívá i k pochopení autora, poznáváme-li, jaké zaujímá stanovisko vůči různým otázkám dne, událostem současným i historickým, a víme-li, pod jakým zorným úhlem se dívá na svět. S tohoto stanoviska je to kniha neobyčejně důležitá. Ale i umělecky je velice cenná. Najdete v ní Macharův sytý styl, shledáte se v ní s jeho břitkou ironií v jeho epigramech, či mluví-li o našich poměrech literárních a jiných; najdete však i věci, jež zaujmou vás neobyčejnou pravdivostí a upřímností, jako ku př. glossy o válce Všude jeví se Machar básník, Machar umělec. — S radostí očekáváme nakladatelstvím oznámené feuilletonů knihy další. *V. K.*

J. HERBEN: »Hostišov«. S obrázky J. Panušky. Nakladatelství Grosman a Svoboda v Praze. K. 4·—.

Je to řada prostých, jednoduchých, nevýbojných povídek, volně spjatých v celek tím, že všecky jednají, aneb mají jakýkoli vztah ke kraji severního Táborska v okolí Hostišova, který prý se autoru, jsa jeho letním sídlem, stal druhým domovem. Celá kniha rozvržena je na čtyři části: v prvé obsaženy jsou většinou povídky historické, druhá nastiňuje dějepisný i národopisný ráz Táborska, ve třetí a čtvrté naleznete povídky ze života zvířat a z přírody. Pravím většinou, neboť autor nikde se neomezuje ani ve volbě látky ani v uspořádání. Klid venkovského zátiší a veliká autorova láska k lidu a přírodě dýše na vás ze všech řádek milé této knihy. — Knihu pěkně doplňují illustrace Panuškovy: škoda pouze, že je jich tak velmi pořídku. *V. K.*

FRANT. SOLDAN: »Faunovy melodie«. Básně. Nákladem A. Píši v Brně. Cena K 1·20.

Básně Soldanovy formálně vynikají sladěností veršů a pěkně se čtou. Celá sbírka, jak již sám název nasvědčuje, má ráz smyslně erotický; některé z básní jdou však v tom směru až příliš daleko, což sbírce valně ubírá na ceně. Bylo-li básníku vnitřní nutností

Digitized by Google

psáti tyto verše, nelze na tom ovšem nic měniti; pochybuji však, že by takováto poesie působila dojmem valně povznášejícím. *V. K.*

Václav Vlček: »Druhové z mládí«. Román. Nákladem J. Otty. Cena K 1·80.

Autor líčí nám v přítomné knize osudy dvou přátel z gymnasia, kteří se po letech zase scházejí a navzájem zvídají své příhody. Jeden jako kněz zamiloval se proti své vůli a když konečně po marných bojích poznal, že lásku svou nepřemůže a že by dívku, jež ho milovala, učinil nešťastnou, vzdal se svého povolání, oženil se a stal se učitelem, zatím co druhý, bohatý pražský advokát, vzal si hezké, naivní venkovské děvče, jež se mu líbilo, a jež ho milovalo, za hospodyni a žije s ní neoddán. Kontrast obou povah je účinně volen a pěkně proveden. Kniha čtenáře zaujme a pobaví až do konce. Nějakých hlubokých uměleckých pretensí nemá, ale je určena jakožto výchovná četba širším vrstvám lidu. Nemohla býti ani šťastněji uveřejněna, nežli v Ottově laciné knihovně národní. Je prostá, přístupná, má ušlechtilou tendenci a místy ozývá se vroucí struna vlastenecká. Mohla by se jí vytýkati jistá strojenost stavby a některé malé nedostatky; tak na př. myslím, že sny nehrají v životě tak velkou úlohu jako zde. *V. K.*

Docent dr. Zdeněk Nejedlý:

KAREL KNITTL.*)

Když zemřel Karel Knittl, napsal jsem do »Pražské Lidové Revue« nekrolog, střízlivý a kritický, podle svého nejlepšího svědomí, při čemž jsem vyzvedl jasné stránky jeho činnosti stejně jako jsem nemohl zamlčeti to, co bylo nutno Knittlově činnosti vytknouti. Můj nekrolog nebyl ojedinělý toho druhu, ano skoro všude ozývalo se aspoň zakrytě totéž mínění, jež otevřeně mimo mne odvážil se vysloviti jedině prof. K. Hoffmeister v Osvětě. Smysl jeho nekrologu kryje se skoro úplně s mým. A přece já jsem se stal pro svou stať terčem útoků, o jichž rázu nechci ztrácet ani slov. Jen o jedné věci se musím zmíniti. V týdenníku »Přehled« napadl mne člověk tak nekvalifikovaný a k tomu i jinak pro veřejnou diskussi se mnou nemožný, že jsem dal veřejné prohlášení, že sice rád tuto diskussi podniknu, ale jen s odpůrcem jiného rázu. Měl jsem při tom na mysli prof. Steckera, jehož obrana K. Knittla také záhy potom vyšla v časopisu »Smetana«. Neuplynul však od jejího uveřejnění ani týden, kdy mne napadl v »Přehledu« nějaký zbabělý anonym tvrzením, že »mlčím« na činěné mi výtky a že svádím věc na jiné pole (mlčením?). Anonym v »Přehledu« musil vědět, že v onom necelém týdnu nevyšel žádný list, kde bych byl mohl odpověděti, proto dopustil se tu hrubé nešetrnosti. Byl však i jinak povinen mých důvodů vyčkati, neboť mohl věděti, že takové věci se nevyřizují přes noc. Vím sice, že patří k jistému rázu »národní povahy české« (ovšem ne k typu »východočeskému«, k němuž já patřím) promrskat za týden všechnu možnou vědu i nevědu, ale kdo chce pracovati poctivými doklady, nesežene při stavu našich knihoven snadno ani několik citátů dohromady. Chtěl jsem vystoupiti až s celkovou, do detailů propracovanou prací o celé té otázce. Ovšem rozlehlost a rozptýlenost materiálu, k tomu moje v pravdě přílišné zaměstnání a v poslední době i ne nejlepší zdravotní stav mi nedovolují tuto práci předložiti veřejnosti dříve než až po prázdninách. Proto zde chci dáti jen první informace a několik poznámek k odpovědi Steckerově. Bude-li anonym v »Přehledu« ve své »práci« proti mně pokračovati, bude mi už lhostejno. Jeho »věcný« zájem nejlépe karakterisuje okolnost, že ze stati Steckerovy zamlčel svému čtenářstvu místo, kde jedině mluví Stecker positivně o poměru Knittlově k Smetanovi a jemuž mohl anonym v »Přehledu« také jedině rozuměti. Ale místo to mluví silně pro můj názor a proti Knittlovi, proto je anonym v »Přehledu« — umlčel.

Prof. Stecker hájí Knittla proti mému článku ve dvou směrech: 1) že Knittl nepsal referát o »Dvou vdovách« r. 1874, a 2) že Knittl nebránil učení polyfonie na konservatoři. Přiznám se, že jsem čekal od prof. St. lepší obranu jeho přítele, a lituju, že ještě k tomu svou obranu zkazil přidanými poznámkami, snižujícími jeho stať na úroveň stati v »Přehledu«. Především však musím konstatovat, že ani jedna ani druhá výtka, proti níž prof. St. bojuje, se v mém článku nenachází. Prof. St. znal asi dobře slabé stránky svého přítele, proto vidí jich výtku i tam, kde jich není. Tím však svedl diskussi na pole podstatně jiné. Avšak přijímám jeho výzvu i tak, jak si ji prof. St. pro své pohodlí upravil. Nemohu ovšem zamlčeti, že týž manévr lze nalézti i u obou Knittlových obránců v »Přehledu«, že tedy původ všech těch obran jest jeden. Kdo jest asi jich spiritus agens?

Mohl bych proti prof. St. vésti řadu svědků zejmena z dob, o něž jde. Neučiním toho však z důvodu u mne velmi vážného. Mám na této věci jistý interess nejen věcný (historický), nýbrž i morální. Chci ukázat, jak historická věda jest pravou mstitelkou všech hříchů a odplatitelkou všeho dobra, jak historie sama stačí na vypátrání všech hříchů i zásluh, jak zkrátka vše, co se kde děje, také ve světě potrvá jako svědek lidské poctivosti i špatnosti. Ta nezlomná důvěra ve svrchovanou spravedlnost historie dodávala mi vždy nejvíce klidu a síly v rozličných bojích, jež jsem právě pro uplatnění se této historické spravedlnosti vedl a také dále povedu. Zde budiž podán malý doklad této svrchované síly historie. Proto úmyslně obmezím se jen na historické prameny.

Prof. Stecker vychází z kritiky »Dvou vdov« v Hud. Listech 1874 a sice s naivním předpokladem, že na tomto ojedinělém faktu záleží názor na poměr Knittla k Smetanovi. Nemusím zajisté vykládati, že pro jádro sporu jest tato otázka svrchovaně lhostejná. Taktika všech obránců Knittlových (prof. S. i v »Přehledu«) připomíná velmi živě taktiku obránců kdysi R. K. Když ze 100 důkazů podvrženosti jeden zdánlivě vyvrátili, jásali: ejhle, R. K. jest »pravý« (t. j. už jest jen 99 důkazů podvrženosti!). Tak jest tomu i zde. Přiznávám se, že mne tento svrchovaně nehistorický názor u prof. St. překvapil.

Vím, že prof. St. není historik a že napsal jen kompilační »Všeobecný dějepis hudby«, ale jest to přece dějepis a proto byl bych u prof. Steckera předpokládal aspoň špetku historické kritiky. Tím bezmocnější jest ovšem prof. St. v otázce samé, jež náleží ke komplikovaným problémům, rozřešitelným jen velmi jemnou historickou kritikou. Prof. St. se domnívá,

*) Požádal jsem redakci »Dalibora« o uveřejnění tohoto článku, jenž ovšem celým svým rázem náleží do hudebního listu. Ježto však »redakční kruh« tohoto listu mému přání nevyhověl, jsem nucen hájiti se v tomto listě, jejž bych byl jinak rád takové polemiky ušetřil. Všeobecný interess dnešního obecenstva o Smetanovu otázku snad mne omluví i u čtenáře z kruhů mimohudebních.

Digitized by Google

že popřením Knittlovým jest celá ta otázka vyřízena. Mohu ujistiti prof. Steckera, že tímto způsobem by v samostatné historické práci nedošel nikam a že by jeho methoda nedělala čest ani historikovi z prvního roku na fakultě. Připisuju však tuto chudost Steckerova důkazu rozčilení a chvatu, s nímž jest jeho stať psána.

Nedostatek historické methodiky jeví prof. St. nejen postavením otázky, kdo jest autorem referátu o »Dvou vdovách«, na místo první, nýbrž i formulací této otázky. Pro historika platí zde především otázka: jest *šifra*, jíž jest onen referát podepsán, *Knittlova?* Na tom záleží především, autorství stojí teprve v druhé řadě, neboť spor o autorství netýká se historické zodpovědnosti za onen referát, nýbrž něčeho jiného. V normálním případě se šifra s autorstvím ovšem kryje, rozchází se pravidelně jen v případech — nemravných. Kdyby se totiž dokázalo, že referát, opatřený Knittlovou šifrou, není od Knittla, pak by to vrhalo velmi špatné světlo na mravní povahu Knittlovu. Zodpovědnost za referát by Knittlovi zůstala, ježto stačí šifra k převzetí této zodpovědnosti, přistoupila by k tomu však přitěžující okolnost, že by zde byl Knittl propůjčil své jméno někomu jinému k útoku na Smetanu. Podaří-li se tedy prof. St. dokázati, že Knittl onen referát nepsal, nevyvrátí-li však při tom, že jest to Knittlova šifra, pak usvědčí Knittla z literární nepočestnosti, aniž by s něho sejmul zodpovědnost za onen útok proti Smetanovi.

Já sám stojím na jiném stanovisku, Knittlovi příznivějším. Jsem přesvědčen, že jest to šifra Knittlova a proto, nemaje k jinému výkladu práva, vzal jsem ze dvou možností tu, jež byla mravně lepší, totiž že Knittl referát, jeho šifrou opatřený, také psal. Proto jsem na jediném místě, totiž v »Dějinách české hudby«, kde jsem se této otázce vyhnouti nemohl, napsal, že autorem referátu byl Knittl. A nyní mi prof. St. vyčítá, že jsem nenaznačil ani slovem možnost, že referát psal někdo jiný. Jaký důvod byl bych měl i jen slovem naznačiti něco, co se tak silně dotýká mravní stránky Knittlovy? K tomu jsem neměl práva a nemám dosud, neboť ani dnes nejsem přesvědčen o tom, co prof. St. vykládá o autoru »dosud žijícím«. Už to tajemnůstkářství s jménem každému známým jest velmi podezřelé, neboť prof. St. jest vlastně povinen toto jméno veřejně říci. Mimo to sám redaktor »Smetany« mne ujišťuje, že antismetaniani už »vymřeli«! Opakuji však: já k takovému podezírání mravní povahy Knittlovy neměl dosud práva, proto nemohl bych ani dnes napsati ono místo v »Děj. české hudby« jinak, než jak jsem je napsal. Jednal jsem tu tak čestně, že jsem od prof. St. zasloužil jiné slovo za to než — »nechutnost«. Nechutné jest zajisté jednání prof. St., že ani neví, z čeho svého přítele viní.

Rozhodující zde tedy jest, je-li ona šifra v »Hudebních Listech« Knittlova čili nic? Na to odpovídám s největší určitostí: ano. Historické i jiné důvody pro toto mé tvrzení jsou tak silné, že nemohu býti v té věci v nejmenší nejistotě. Ovšem jest to otázka velmi komplikovaná, již zde chci zatím jen naznačiti. Předně zevnější formou jsou obě šifry, známá Knittlova i ona v »Hud. Listech«, úplně totožné: »—*tt*—«. Prof. St. sice praví, že »obě šifry podstatně se různí« a že jen na první pohled zdají se býti totožné, ale mluví tu nepravdu. Poprvé objevuje se tato šifra v »Hud. Listech« r. 1873 na str. 80 a každý »nepředpojatý« pozná, že se neliší od šifry Knittlovy ani puntíkem. Později sice, patrně z pohodlnosti, vypouštěny pomlčky v předu neb v zadu neb oboje, zcela libovolně, z čehož patrno, že první tvar šifry byl základní a ten jest se šifrou Knittlovou úplně totožný. Formou tedy jest to šifra Knittlova.

Jest to šifra zajisté nápadná, nešablonovitá, jež v poušti všelijakých křížků a pomlček v »Hud. Listech« jest pravou oasou svou výrazností. Proto také hned byl hledán výklad a ten byl na snadě. Majitel šifry musil náležeti ke straně Pivodově a míti ve svém jméně *tt*. Bylo velmi snadno nalézti v této straně takové jméno — Knittla. To byl přirozený výklad současníků a jest i nejpřirozenější výklad dnešní. Že šifra znamená pravidelně jméno, ví každý, kdo se podobnými prameny jen trochu zabývá. Jiná označení netřeba šifrovat, jsou-li sama o sobě pseudonymem a nemají-li oblíbenou už zkratku, na př. Fl. (Florestan). Proto pokládám nynější výklad šifry »—*tt*—« ze slova »diavoletto« za velmi nejapný, tím více, že by tu byla ona *tt* vzata z nic neznamenající přípony, jíž lze zdrobniti každé slovo vlašské, a vlastní kmen slova byl by nedotčen (tak jako by někdo chtěl šifrovat v češtině slovo »ďábel« šifrou »—*e*—« neb »ďáblíček« šifrou »—*č*—« a p.). Šifra »—*tt*—« tedy přímo volala po výkladu na jméno Knittlovo.

Oprávněnost věcnou tohoto výkladu dokazují tyto důvody tak zv. zevnější historické kritiky:

1. Šifra »—*tt*—« vyskytá se poprvé na jaře r. 1873 a ne hned po převzetí »Hud. Listů« Pivodou. Měla tedy znamenati nového spolupracovníka listu. Záhy na to, v létě téhož roku, stal se Knittl učitelem na ústavě Fr. Pivody, redaktora »Hud. Listů«, jehož byl dosud žákem. Objevuje se tedy tato šifra v naší veřejnosti skoro současně s Knittlem. Musil si tedy Knittl býti vědom, že onen výklad se záhy dostaví, ale neohradil se ani v nejmenším proti němu. Pravděpodobnost příčinné souvislosti jest zde tedy touto chronologií velmi značná.

2. Knittl byl tehdy spolupracovníkem »Hud. Listů«. Ve svém dementi (Dalibor 1894) odmítá jen podezření, že byl redaktorem (!) a operním referentem »Hud. Listů«. Své spolupracovnictví však Knittl nepopřel. První referáty, podepsané šifrou »—*tt*—«, týkají se »Hlaholu« a dále často církevní hudby, avšak rozborem jich zde nechci předbíhat, jsou to důvody vnitřní historické kritiky. Jest nepochopitelno, že by byl si dal Knittl zneužívat vlastního jména v listě, jehož byl spolupracovníkem, a že by se byl v čas proti tomu neozval.

3. Svědectví historicky velmi závažné podává J. Srb-Debrnov, jenž přímo udává, že autorem oněch referátů byl Knittl. Pravím: to jest svědectví velmi závažné, jež samo ještě dnes by mělo a má pro historika cenu historického pramene. Srb Knittla velmi dobře znal, často se s ním stýkal. Tak horlivý člen »Hlaholu« jako byl Srb nebyl by podezříval bez důvodu nejlepšího sbormistra »Hlaholu«. Srb tedy mohl věděti pravdu a neřekl ji po žádném zevnějším nátlaku, nýbrž naopak spíše proti svým Hlaholským sympathiím. Když pak Knittl jeho výrok popřel, opakoval jej Srb znova i po tomto dementi. To nebyla lehkomyslná smyšlenka, to jest svědectví muže oné době velmi blízkého. Kdo zná poměr Srba k Smetanovi, ví, že zde Srb jistě reprodukoval jen někdejší *mínění Smetanovo*. Proto svědectví Srbovo jest dvojnásobně cenné a já bych i v nejpřísnější historické práci neváhal ho užiti, ježto nic nesvědčí proti němu, nýbrž všechny okolnosti svědčí pro ně. Pohrdlivost, s jakou obránci Knittlovi odbývají svědectví Smetanova intimního přítele, nejlépe ukazuje jich neintimní poměr k celému Smetanovu ovzduší. Mně naproti tomu svědectví právě z tohoto ovzduší zdá se býti velmi cenné. Mimo jiné ovšem odhaluje nám názor Smetanův na Knittla. Srb zajisté zde nejednal proti přesvědčení Smetanovu, neboť Srb žil do své smrti jen vzpomínkami a žárlivým opatrováním Smetanových myšlenek, ano i osobních sympatií.

Digitized by Google

4. Korunní svědek v otázce této šifry jest Knittl sám. Knittl musil věděti, čí jméno se pod touto šifrou hledá. A co učinil? Nejenom že se neohradil proti tomu výkladu, nýbrž, jak sám prof. Stecker praví: »krátce na to« přijal tuto šifru za svou! To jest, nedlouho na to se tato šifra objevuje znova a jejím majitelem jest tu beze sporu Knittl. Prof. Stecker vidí v tom »náhodu«, ale dokazuje tím, že má velmi špatné ponětí o žurnalistické cti. Šifra »—*tt*—« byla šifra u Smetany zjevně kompromitovaná, ano nesmírně kompromitovaná, jíž by se byl zajisté každý ctitel Smetanův pro nájezdy pod touto šifrou vykonané už z psychologicky odůvodněné antipathie všemožně vyhnul. Knittl však ji přijal a veřejně se k ní hlásil, ač na něm podezření, že jest to jeho šifra v »Hud. Listech«, už lpělo. Tím sám dal sankci tomuto ovšem všeobecně známému výkladu »tajemné« šifry a zjevně převzal zodpovědnost za tuto šifru. Tak jest tomu aspoň v každé spořádané žurnalistické společnosti. Kdyby byl chtěl Knittl užívati této šifry a přece nebyl jejím majitelem už r. 1873, byl by musil před jejím prvním užitím dáti veřejné prohlášení a ohražení, že šifra »—*tt*—« z let 80tých neznamená téhož autora jako všeobecně známá ještě šifra »—*tt*—« z let 70tých. Toho Knittl neučinil.

To jsou důvody zevnější historické kritiky, svědčící zjevně, že šifra »—*tt*—« byla už r. 1873 šifra Knittlova.

Proti výkladu šifry »—*tt*—« na Knittla už v r. 1873 svědčí jen ty okolnosti, jež jsem já sám uvedl nedávno v «Daliboru«, že referent »—*tt*—« mluví o Knittlovi a dovolává se starších událostí, jichž Knittl sám nemohl zažíti. Rozbor toho vedl by mne daleko, naznačím jen hlavní věc: redakce Pivodova byla fabrika na vyrábění anonymních statí. Redaktor sám neostýchal se vpisovati svým spolupracovníkům, co se mu hodilo. Passus o Knittlovi v referátě o Pivodově škole je zjevný takový přílepek uznalého představeného. Dovolávání se starších událostí není vůbec rozhodujícího rázu, neboť zde mladý autor mohl užívati zkušenosti starších lidí. Užívám těchto vysvětlení, abych zachránil Knittla před uvedenou výtkou, že dal zneužíti své šifry jiným lidem. Proto praví prof. Stecker zase nepravdu, tvrdí-li, že doznávám, že psalo pod onou šifrou do »Hud. Listů« několik dopisovatelů. To by byl ortel nad Knittlem člověkem. (Dokončení.)

Listárna redakce.

Pro nával jiné časové látky byli jsme nuceni, mimo množství referátů uměleckých a literárních odložiti i dokončení článku Josefa Pávka »Několik vzpomínek z ostrova Corfu« do příštího čísla.

LÉČENÍ KARLOVARSKÝMI VODAMI V PRAZE

zařídil pro nemocné, kteří z různých příčin lázní navštíviti nemohou, prakt. lékař dr. Jos. Štekl. Choroby spadající v tento obor jsou: Choroby žaludku a střev, choroby ledvin, jater, (žloutenka, kaménky), chudokrevnost, nespavost, nervosy určitých druhů, ztučnění těla a srdce, :: cukrovka a mnohé jiné. ::

Venkovští nemocní musí dle ujednání do Prahy ku prohlídkám se dostaviti; vody příslušné za- :: sýlají se poštou. ::

Léčení děje se dle určité, přesné methody. Vody podávají se na základě důkladných vyšetření, močových analys, differencí telesné váhy a denních udajů nemocného. Lékař osobně sú- :: častňuje se vycházek a sám vše řídí. ::

Bližší informace podá:

Praktický lékař Dr. JOS. ŠTEKL,
Ferdinandova třída č. 1.

KNIHTISKÁRNA POLITIKY
V PRAZE, Václavské náměstí 21.

Veškeré potřeby :: tiskové ::

zejména v obor merkantilní spadající vyhotovuje správně, :: rychle a levně. ::

Slavným spořitelnám doporučuje svůj sklad spořitelních tiskopisů schválených Svazem :: českých spořitelen. ::

Rozpočty na požádání podají se ihned.

Digitized by Google

FRANCOUZSKY, ANGLICKY, VLAŠSKY, RUSKY, ČESKY, NĚMECKY, POLSKY, MAĎARSKY,

BERLITZ SCHOOL

ÚŘEDNĚ POVOLENÝ ÚSTAV V PRAZE.

■ SPÁLENÁ ULICE 3. ■

NOVÉ KURSY POČÍNAJÍ V KAŽDÉ DOBĚ. HODINA NA ZKOUŠKU ZDARMA. — PROSPEKTY FRANKO.

Roční předplatné na „Pražskou lidovou revui“ obnáší pouze K 3·60.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891: stříbrná medalie c. k. min. obchodu. Národopisná výstava v Praze 1895: medalie král. hlavn. města Prahy. Závod založen r. 1880.

Vyrábí: pečetě, lisy, nálepky se znaky, ambiémy, monogramy, medalie, značky k vypalování do kůry, kovová a kaučuková razítka, rytiny na stříbrné a zlaté šperky. - Heraldické práce a výkresy. —

:: RYJEC ::

KAREL PÁTEK

PRAHA, STARÉ MĚSTO,

Betlémské nám. 350, naproti Husovu domu.

PRAVÝ

český květinový med

z vlastního včelníka nabízí 1 kg. za 75 kr.

Fr. Choceňský v Potštýně.

Konkurs.

Na základě usnesení zemského výboru království Českého ze dne 28. prosince 1904, č. z. v. 128.391 bude pro školní rok 1907 až 1908 propůjčeno

několik dalších stipendií,

zřízených z prostředků zemského fondu sirotčího při c. k. odborných školách v království Českém pro tkalcovství a stávkářství, krajkářství a vyšívání, zpracování dřeva, kamene a kovů, košikářství, sklářství, výrobu keramickou, hudebních nástrojů, pro pasíře, ryjce a výrobu bronzového zboží, pro broušení a zpracování drahokamů, k odborné výchově dětí osiřelých a opuštěných, jež příslušny jsou právem domovským do některé obce království Českého a mají na základě zákona o opatřování chudých nárok na výživu a výchovu z prostředků veřejných.

Tato stipendia obnášeti budou nejvýše po 300·— K ročně.

Žádosti buďtež podány **nejdéle do 15. července t. r.** prostřednictvím toho okresního výboru, v jehož obvodu žadatel bydlí, a buďtež doloženy:

1. listem domovským;
2. vysvědčením o úplné chudobě žadatelově i těch jeho příbuzných, kteří by po zákonu povinni byli pečovati o jeho výživu a výchovu;
3. průkazem o tom, že žadatel je dítětem osiřelým, poloosiřelým neb opuštěným ve smyslu ustanovení §§ 2., 3. a 4. zákona ze dne 29. října r. 1902 č. 78 z. z. Průkaz ten budiž vyhotoven obcí domovskou a potvrzen příslušným úřadem farním;
4. listem křestním (rodným) na doklad toho, že žadatel nepřekročil dosud stáří 18 let;
5. lékařským vysvědčením o tělesném a duševním zdraví žadatele;
6. školním vysvědčením, z něhož by bylo patrno, že žadatel nabyl předběžného vzdělání, jaké vyžaduje se ke vstoupení do I. ročníku některé ze jmenovaných škol odborných.

Z výboru zemského král. Českého.

V Praze, dne 28. května 1907.

Digitized by Google

600 čísel :: Světové :: knihovny :: Vyšlo!!

SVĚTOVÁ KNIHOVNA přináší **v samostatných a vždy ukončených svazcích (žádné pokračování!)** za nejlevnější cenu **vybrané romány, povídky, novelly, humoresky, básně, dramata, spisy poučné a jiné. Každé jednoduché číslo, průměrně o 80—120 stranách stojí**

pouze 10 kr. = 20 hal.

Nejnovější prospekt Světové knihovny, obsahující seznam celé této sbírky jakož i jiných laciných knih, rozesíláme **zdarma!** ÚPLNOU SVĚTOVOU KNIHOVNU ve svazcích vázaných lze obdržeti také **na splátky. Žádejte podmínky!**

Slavný román Bohumila Havlasy

‚Tiché vody‘, s podob. autora a úvodem od Ot. Mokrého vyšel právě ve **„Světové knihovně“** jako číslo 597—599.

Objemná tato kniha o 264 stranách stojí pouze 30 kr. = 60 h., poštou 65 hal. Kupujte do všech knihoven!

SVĚTOVÁ KNIHOVNA úplná je na skladě v každém knihkupectví, zejména v

Nakladatelství J. Otty v Praze,

Karlovo náměstí 34. Filiálka ve Vídni I. Gluckgasse 3.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskla »POLITIKA« závod tiskařský a vydavatelský v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 7. ROČNÍK III.

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

ČERVENEC. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. Telef. č. 3714. R. 1907.

Prof. Dr. Gustav Kabrhel:

ŠKODNÉ ÚČINKY ALKOHOLU V POMĚRU KU PRÁCI TĚLESNÉ.

Obyčejně se má za to, že účinek alkoholu jest úměrný dávce. Názor tento z pravidla se vynoří, když někde počne rozhovor o škodnosti nápojů alkoholických. Slyšíme pak obyčejně námitku: Ten neb onen pil takové a takové množství alkoholických nápojů, dosáhl vysokého věku, zůstal při tom vždycky zdráv. Já piju dávku alkoholických nápojů daleko menší, následkem toho jsem v bezpečí a nemůže se mi ničeho zlého přihoditi.

Jest však vytknouti, že závěr takovýto jest nesprávný. Jest nesprávný proto, poněvadž přihlíží toliko k dávce. Účinek alkoholu resp. alkoholických nápojů není však odvislý toliko od dávky, nýbrž ještě od četných jiných činitelů. Souřadným působením všech činitelů, kteří svůj vliv na utváření škodných účinků uplatňují, řídí se teprvé konečný výsledek.

Nastává otázka, kteří činitelé to jsou, od kterýchž konečný výsledek alkoholických nápojů, v chronické otravě alkoholové svého vyvrcholení doznávající, jest závislý.

Ve směru tom jest sděliti, že výsledek ten závisí kromě od množství alkoholu, od způsobu jakým alkohol se béře, od vlastnosti těla respect. od vzdornosti organismu lidského oproti škodlivině alkoholové, od formy, v jaké se alkohol béře a konečně od poměrů, ve kterých člověk žije, zejména od činitelů klimatických a od způsobu zaměstnání.

O vlivu činitele posléze uvedeného chceme na tomto místě promluviti několik slov.

Jest totiž možno uvésti závažné důvody svědčící pro to, že lidé, jichž povolání jest spojeno s pravidelným vykonáváním práce tělesné, prováděné z dosahu příbytků lidských ve volné atmosféře vzduchové, podléhají méně poruchám chronické otravy alkoholní, zejména pak oněm, jež se uplatňují ve sféře ústrojí čivových.

Ve směru tomto chci především poukázati ku stavu důstojnickému. Jak známo, jest ve stavu důstojnickém požívání alkoholických nápojů velmi rozšířené. Pití jich a to ve quantech značných jest dosud takovým sounáležitým přívlastkem vojenského stavu jako nošení šavle. Tím více musí překvapiti, že specifické nervové poruchy alkoholické jsou u důstojníků vzácnou řídkostí. Duševně onemocnělý důstojník, jak zkušenosti psychiatrů učí, je téměř vždycky paralytikem.

Že požívání alkoholu může uspíšiti vznik paralysy, jejíž původ, pokud důstojnictva se týče, se uvádí v příčinnou souvislost s přestálou přijicí, s potížemi finančními, s neshodami s nadřízenými, s životem bez domova a rodiny, plným proměn, nesoucím se hlavně k ukojení ctižádosti a smyslnosti, vyplývá z toho, že alkoholu vůbec při-

Digitized by Google

sluší podpůrný vliv na vznik chorob duševních.

K výsledkům obdobným lze dále dospěti pozorováním oněch tříd dělnických, jež jsouce zaměstnány při pracích rolnických vykonávají po celý rok těžké práce tělesné, jako jest orání, vláčení, sečení, nakládání a skládání břemen, mlácení ruční neb pomocí mlátiček atd.

Jest pak vytknouti, že dělnictvo zemědělské, ač požívá hojně alkoholu a to ve formě nejnebezpečnější, to jest ve způsobu kořalky, přece poměrně zůstává dosti ušetřeno vyšších stupnic poruch alkoholických jak oněch, které se týkají soustavy tělesné, tak i oněch, které se týkají soustavy nervové.

Pozorování uvedená jsou dokladem, že práce svalová představuje do jisté míry protilék proti zhoubným účinkům škodliviny alkoholické.

Pokud se týče vysvětlení tohoto vztahu, jest uvésti toto.

Alkohol zasahuje nepříznivým způsobem v chod výměny látek v těle. Účinkem alkoholu se tlumí a obleňují děje chemické v těle lidském probíhající, čímž se stává, že výměna látek v těle na konec zapadne ve dráhy abnormální, což má ovšem další osudné následky ve funkcích různých ústrojí.

O práci svalové však jest známo, že tato zvyšuje intensitu dějů chemických v těle lidském. Působí tedy práce svalová v děje chemické ve smyslu opáčném jako alkohol a jest tedy způsobilá, do jisté míry škodné účinky této látky mařiti, paralysovati.

Z toho ovšem vyplývá ten důležitý závěr, že všechny ony vrstvy společnosti, jichž povolání není spojeno s intensivní prací svalovou, jsou za jinak stejných okolností vysazeni nebezpečí většímu.

Do kategorie této patří především lidé pracující pérem, u kterých těžiště spočívá více méně v práci duševní; dále pak ony vrstvy dělnické, při nichž toliko jednotlivé, dosti omezené, skupiny svalové jednostranně jsou zaměstnány. Pro všecky tyto vrstvy jest tedy příkazem nutnosti míti se před alkoholem tím více na pozoru.

Dr. Hugo Minářík:

O MODERNÍM NÁZORU NA ZLOČINCE.

(Dokončení.)

Tím, co jsme pravili v řádcích bezprostředně předcházejících, nemá však býti řečeno, že snad ono přesvědčení o nezbytnosti, oprávněnosti trestu na činy zlé jest všeobecné, naopak ozývají se dnes také hlasové, kteří trestání zločinně buďto vůbec zavrhují, nebo aspoň způsob výkonu jeho modifikují tak, že o trestu v našem smysle slova u nich řeči býti nemůže. Nechceme se názory těmi, v mezích praktického žití přece jen absurdními, blíže obírati, několika slovy jen pozastavíme se u toho, který mezi všemi hlasateli jich zaujímá místo genia bez odporu největšího, u Tolstoje, a překvapí nás zajisté, že veleduch ten v souboru učení svého, v němž obráží se zejména biblické: „Neodpírejte zlému!“, a jímž Tolstoj v důsledném provádění příkazů Kristových, zavrhuje církev, vojenství, popírá oprávněnost školního vyučování, odmítá režime vládní, zkrátka veškeru dnešní kulturu, odepírá také lidstvu právo, aby jedni trestali druhé, spatřuje v dnešním trestání činů nedovolených pouze snahu tříd mocných, privilegovaných udržeti se v držení statků všeho druhu, jimi dnes ovládaných, oproti vrstvám slabých, bezprávných, kteří statky ony a jich bezpečnost ohrožují. Jest na bíledni, že učení toto, jsouc po výtce negací řádů dnes stávajících, ve skutek uvésti se nedá, leč za cenu zvrácení řádů těch a pod podmínkou naprostého převratu dnešního názoru světového.

Nejdůsledněji provádí Tolstoj tyto názory v románu »Vzkříšení«, v jehož čelo postavil jako motto biblické: »Kolikrát zhřeší proti mně bratr můj, a odpustím jemu? Zdali do sedmikrát?« I dí jemu Ježíš: »Pravím tobě, ne do sedmikrát, ale až do sedmdesátikrát sedmkrát« A dále: »Což pak vidíš mrvu v oku bratra svého, a v oku svém břevna necítíš?« Konečně: »Kdo je z vás bez hříchu, nejprve vrz na ni kámen!«

Digitized by Google

Jiné učení, dnes rovněž sice již většinou překonané, ale přece jen mnohými výsledky svými posud na pojímání naše o zločinci působící, jest nauka italské školy anthropologické, která pramen zločinu shledává ve vlastnostech zločinci vrozených, uznávajíc typy zločinců a nutné ku přesvědčení, že lidé ti nešťastní nemohou jednati jinak než, jak opravdu jednají, a že tudíž je nespravedlivostí, trestáme-li je. Netřeba arci choditi tak daleko, jako činili a činí podnes přečetní vášniví odpůrcové nauky té, zejména nejpopulárnějšího zastánce jejího, Cesarea Lombrosa, kteří přímo jako o nějaké smělosti mluví o snaze doplniti poznatky vědy právní (fantastickými prý) theoremi sociologickými neb anthropologickými, než pokládali bychom zajisté i my pro bezpečnost právní za nanejvýš povážlivé, kdyby důsledky učení toho opravdu provedeny byly; při tom však oceňujeme některé lidumilné a opravdu zdravý smysl mající podněty, učením Lombrosovým na poli kriminalistiky vyvolané a týkající se zejména racionelního výkonu trestu na jednotlivých kategoriích zločinců. Ostatně uznává i Lombroso právo společnosti lidské brániti se proti zločinci jako tvoru nebezpečnému, ho se po případě i zbaviti, to vše ale nesmí býti trestem.

Jak již řečeno, jsou dnes všichni, kdož se otázkou zločinnosti obírají, za jedno v přesvědčení v oprávněnosti společnosti lidské brániti se proti útokům na integritu její a statky všeho druhu podnikaným. Dospívají k přesvědčení tomu po cestách různých, často sobě navzájem protichůdných.*)

Je to patrně následkem toho, že tu jde o jakýsi zevnější důvod trestu, pojící se k výsledku činu zlého na první pohled patrnému, nad jiné momenty učinnějšímu a snáze pochopitelnému. Tak dvorní rada prof. Dr. Lammasch zahajuje § 1. svého „Grundriss des Strafrechtes," kapitolu, nadepsanou: Die Strafzwecke, následující definicí: „Zločiny (činy trestné) jsou jednání neb opomenutí člověka příčetného, na které pro jich škodlivé účinky na lidskou společnost od státu trest uvalen jest. Trest je zlo, kterým stát původci zločinu hrozí, aby jeho pohrůžkou a výkonem zmenšil škodlivé sociální účinky spáchaného zločinu a nebezpečí, že spáchany budou zločiny další." Věhlasný kriminalista německý Liszt pak rovněž v trestu spatřuje prostředek k udržení právního pořádku a pokládá jej jen potud za odůvodněný, pokud má za účel ochranu právních statků.

Všichni, kdož k názoru tomuto docházejí, jsou dále jednotni v tom, že tato obrana společnosti proti zločinu nesmí, má-li slouti oprávněnou, přesahovati hranice nutnosti a účelnosti. Trefně naznačuje to Dr. Moník ve svoji shora již zmíněné studii, kde praví: „Theorie obrany nese sama sebou požadavek, aby obrana nebyla překročena. Tak jako zákon zapovídá a trestá překročení sebeobrany jednotlivců, tak i on sám stejnou zásadu musí pro sebe stanoviti." Dr. Miřička ve svém spise: „O formách trestné viny a jich úpravě zákonné," praví neméně správně: „Nesmíme zapomínati, že trest je zlem a že již proto má se obmezovati na míru ku pravdě podobnému dosažení účelu nejnutněji potřebnou". A Liszt přímo míní, že nemá k trestu býti sáhnuto, je-li možno téhož účele stejně jistě nebo dokonce snad ještě lépe dosíci bez výkonu trestu. (O věci té zvláště důležité pohovoříme později ještě v jiné spojitosti.)

Než toto vysvětlení trestu, odůvodnění trestu jeho účelem přece by snad nestačilo, poněvadž ono abstrahuje celkem od osoby pachatelovy, nevěnujíc jí oné pozornosti, která ona

---

Zavrhuje trest a ústy Nechljúdova prohlašuje »každý soud nejen za neužitečný, ale i za nemravný.« V knihách, které Nechljúdov čte, aby se poučil o tom, jakým právem jedni trestají druhé, nenalézá odpovědi, a otázka ona pronásleduje jej až do konce, kdy uklidnění, vysvětlení nalézá v učení Kristovu, dle něhož, jak on je vykládá, »jediný nepochybný prostředek spočívá pouze v tom, aby lidé uznávali se vždy vinnými před Bohem a proto neschopnými jak trestati tak i napravovati jiné lidi, aby tedy odpouštěno bylo vždycky všem, bezpočtukráte odpouštěno, protože není takových lidí, kteří by sami byli nevinni, aby tedy mohli trestati nebo napravovati.« Třeba zachovávati prostá, jasná a v praxi vyplnitelná přikázání, a dostihlo by se nejvyššího, člověčenstvu dostupného blaha: království Božího na zemi.

*) Doznává něco podobného Dr. Jos. Moník ve své studii: »Právo trestati«, o sobě samém a Dru Josefu Prušákovi, a sice právem, neboť oba (posléz jmenovaný ve spise: »O příčetnosti osob mladistvých«) v obraně společnosti proti nebezpečnému pachateli spatřují odůvodnění trestu, vysvětlujíce však právo její k této obraně způsobem zcela různým.

Digitized by Google

nepopíratelně zasluhuje. Nutno přece přihlédnouti také ke všem závažným momentům, které vykonaný čin na straně pachatelově provázejí a z bytosti jeho vyplývají. Je pak jisto, že věda nemálo píle věnovala a věnuje otázkám těmto, a dle toho i výsledky bádání toho jsou bohaté a — ovšem i navzájem od sebe se valně různící. O určení italské školy anthropologické jsme se již stručně zmínili: mnohem více zajímají nás výsledky, k nimž dospívá moderní škola sociologická, která sice podobně jako škola prve zmíněná vychází od osobnosti pachatelovy, nezkoumá však pouze poměry jeho fysiologické, nýbrž snaží se jednak arci také jeho povahou, zejména však poměry společenskými, v nichž zločinec žil, vysvětliti jeho čin jako výsledek faktorů sociálních, a důsledkem toho, jak již zmíněno bylo o jednom z hlavních představitelů školy té, Lisztovi, považuje trest za nutný a účelný pouze tenkráte, když nelze prostředky jinými ochrániti společnost zla jí hrozícího. Učení to dojde zajisté plné naší sympatie, neboť nebude nikoho, kdo by pochyboval o ohromném, často opravdu výlučném vlivu, jaký oni faktorové sociální mají na utváření se povah lidských; nikdo neupře, že hrozná bída hmotná ve spojení s temnotou duševní ročně miliony nešťastníků vrhá v propast nepravosti,*) dnes již povážlivé příkrosti dostoupivší rozpory sociální přímo i nepřímo zaviňují mnohý skutek zločinný a i v těch případech, kde zdánlivě momenty rázu zcela jiného svedly pachatele na scestí zločinu, kdybychom věci stopovali až k prvnímu prameni zla, jistě že bychom opět většinou některý z oněch nepříznivých faktorů sociálních, pravidelně arci nouzi, poznali jako osudný ten kořen, z něhož zlo vzrostlo. Je marno zavírati oči před pravdou tou, denní trapnou zkušenosti nás, kdož jako praktičtí právníkové stojíme u samého rmutného proudu života, nezvratně doloženou, bylo by počínání ono, jak to činí stoupenci t. zv. theorií spravedlnosti, opravdu malichernosti, jsouc odůvodňováno — ničím jiným než míněním, že snahy, které nesou se k tomu cíli, aby kořen zla odstraněn byl prostředky jinými než trestem, nenáležejí v rámec práva trestního. Vždyť ani protivníci školy sociologické nemohou popříti toho, že ve vývoji práva trestního obráží se jako v zrcadle postup kultury vůbec, nemožno tudíž ani na půdě jeho lpěti na ideách, snad na pohled velkolepých, ale s dnešními názory se nesrovnávajících. Že obor práva trestního co nejúže souvisí s poměry sociálními, toho nikdo nepopře, následek toho však je ten, že i prostředky, jimiž ono úkoly svoje plní, často vybočí z úzkého pole, jaké podle dnešních názorů vymezujeme právu trestnímu, na mnohem širší kolbiště práce sociální, a tu snad hranice mezi obojím stanou se mnohdy nezcela přesnými, což nás ale odstrašiti nesmí; snad stane se časem obor práva trestního, jak je dnes pojímáme, užším, ale nás přece jen uspokojením naplniti musí, uvidíme-li, že místo trestu, který je zlem, nastupují prostředky k potlačení zločinnosti jiné, dosahující účelu svého třeba ještě účinněji, než trest. A je nemálo zajímavým zjevem, že i mnozí zásadní a úporní protivníci školy sociologické uznávají oprávněnost mnohých důsledků, k nimž moderní kriminologové dospívají, ba stávají se dokonce vřelými jich zastanci. (To týká se zejména instituce podmíněného odsouzení či podmíněného prominutí trestu, o níž později ještě se zmíníme.)

O správnosti důsledků, k nimž docházejí stoupenci škol sociologických a v nichž za jedno jsou, jsme tudíž přesvědčeni, a v přesvědčení tom nezviklalo nás zajisté vědomí, že i stoupenci ti na cestách, po nichž k důsledkům těm dospívají, se často — nezřídka v otázkách národních — diametrálně od sebe rozcházejí: to platí zejména o otázce, mnohdy za stěžejnou otázku práva trestního prohlašované, týkající se svobody či nesvobody lidské vůle. Nám netřeba zde více, než zmíniti se stručně o tom, že otázka ta do dnešního dne ani kladně ani záporně způsobem uspokojivým rozřešena není: většina moderních kriminologů arci svobodu

*) Dle výsledků rakouské statistiky kriminalistické jest mezi více než 500 tisíci zločinů, spáchaných v r. 1882—1899 daleko přes 300 tisíců činů proti bezpečnosti cizího majetku, touže statistikou prokázáno, že 90% všech pachatelů jsou lidé, kteří nemají pražádného majetku ani naděje, že kdy majetku nabudou. A hrozný vliv nevzdělanosti a s ní spojených příšer, oběti svoje v klín zločinu vrhajících, zejména alkoholismu, jest neméně znám i čísly statistickými prokázán.

Digitized by Google

lidské vůle popírá, což ostatně souvisí s kardinálními zásadami jejich nauky, jak jsme je již shora vymezili, než i mezi nimi nacházejí se mnozí, kteří svobodu vůle uznávají, než učení to dovedou přece v logický celek spojiti s oněmi hlavními poznatky školy sociologické. Lze to stručně pověděti takto: lidská vůle, totiž vůle člověka normálního (v obvyklém pojmu slova tohoto) jest svobodnou, než předně již míra svobody té, síla vůle podmíněna jest různými momenty, trvale na vývoj toho kterého individua působivšími, tedy jmenovitě poměry rodinnými, výchovou, prostředím společenským, poměry hmotnými, jichž tlum dává vůli lidské sklon buď k dobrému, ctnosti, nebo ke zlu, nepravosti. Tím vším ale není vyloučena možnost snahy uplatniti svoji osobnost, projeviti svou sílu vůle, není tedy vyloučena možnost boje s poměry těmi. Jestliže pak dokonce už se jedná o poslední stadium, dobu předcházející v jednotlivých případech rozhodnému okamžiku, v němž (tu mluvíme už jen o spáchání zločinu) člověk čin, k němuž se chystal, provádí, tu okolnosti více méně závažné, nezřídka zcela nahodilé, opět rozhodnutí jeho připravují, na vůli jeho působí, ale ani tehdy ještě není nemožno, aby člověk působení tomu odolal a — zvítězil; do poslední chvíle je on pánem svojí vůle, jen že za ni více méně těžký boj sváděti musí.*)

*) Velmi krásně a názorně líčí takovýto boj duševní Dostojevský ve svém »Zločinu a trestu«. O hrdinovi románu toho, Raskolnikovu, ani v tom okamžiku, kdy už jej spisovatel staví na jeviště, odhodlávajícího se spáchati vraždu, zajisté nikdo pochybovati nebude, že je to člověk rozumově normální. Je však zdrcen chudobou, stísněn svým trudným postavením, bortícím jeho plány do budoucnosti, a stává se podrážděným, plachým. K tomu přistupuje poznání, že bytosti jemu nejdražší, matka a sestra, proň velmi trpí, a zejména otřese jím zvěst, že sestra odhodlala se přinésti pro jeho záchranu oběť, které on za žádných podmínek přijmouti nemíní. A k tomu všemu z rozhovoru důstojníka se studentem, náhodou vyslechnutého, čerpá útěchu, že i leckdo jiný nepovažoval by zavraždění stařeny nikomu neužitečné, za nic zlého. Konečně řetěz drobných náhod upevňuje jej v záměru, napomahá provedení skutku. Je po celou tu dobu strašně rozčilen, pochybnostmi sem tam zmítán, »zdá se mu, jakoby tu bylo jakés předurčení, pokyn«, a na konec prý cítí, »že nemá už ani svobody, rozumu, ani vůle a že všecko náhle rozhodnuto jest definitivně.« Než my, kteří naň střízlivým okem hledíme, jsme přes to vše přesvědčeni, že svobodu vůle i rozumu měl a míti mohl až do posledního okamžiku, že, kdyby byl chtěl bojovati, nebylo vítězství nemožno, a — upřímně řečeno — nezdá se nám ani výsledek boje toho, jak jej román líčí, dosti odůvodněným.

Proto i při sympatii svojí pro školu sociologickou svobodu vůle lidské uznáváme, proto, nestačí-li prostředky jiné, majitele vůle slabé spravedlivě trestáme. Než, jak již zmíněno, na škole sociologické líbí se nám jmenovitě praktické důsledky učení jejího, týkající se zamezení zločinnosti na straně jedné a rozumného, účelného způsobu výkonu trestu na straně druhé, a líbí se nám tím více, že, jsouce tu onde ve skutek uváděny, vykazují již mnohé velmi cenné a významné úspěchy.

V obor prvý spadá zejména — nehledíme-li ani ku všeobecně žádoucím opravám na poli socialním, v oboru vzdělání vrstev nejširších a jiným — organisovaná péče o mládež zanedbanou a opuštěnou, jak k ní v době nejnovější ve všech kulturních státech dochází, v obor pak druhý náleží především moderní instituce „podmíněného odsouzení“ neboli „podmíněného prominutí trestu“, o níž stručnou zmínkou skončiti chceme, poněvadž je ona zvláště cenným výsledkem dnešního nazírání na zločince, v mnohých zemích se již zdárně osvědčujíc.

Řekli jsme, že trest je zlem, jehož použito býti má jen tam, kde prostředky jiné nestačí. Ale i tam, kde opravdu trest nastoupiti má, nepouštíme se zřetele účele jeho a proto zařizujeme výkon jeho tak, aby účelu toho dosáhl a zejména, aby prováděn nebyl přes míru k dosažení jeho nutnou, čili aby vůbec vykonáván nebyl tehdy, když stačí pohrůžka trestem. To je základní idea „podmíněného odsouzení“, které záleží v tom, že soudce vynese rozsudek, jímž ukládá sice pachateli trest, kterým dle zákona čin jeho stihán jest, zároveň však vyřkne, že se odsouzenému výkon trestu promíjí pro ten případ, nedopustí-li se po jistou dobu nového činu trestného. Je na první pohled zřejmou veliká cena instituce té, moc pohrůžky, která praví odsouzenci: budeš-li se chovat po tu a tu dobu řádně, promine se ti trest, kterému jsi vlastně právem už propadl, dopustíš-li však se opět něčeho zlého, pak nestihne tě pouze trest za tento nový čin trestný, nýbrž mimo to bude na tobě vykonán i trest, ti jinak

Digitized by Google

prominutý. Vším právem klade dvorní rada Dr. Alois Zucker hlavní váhu na didaktickou povahu podmíněného odsouzení, neboť opravdu sotva co jiného dovede zameziti neb aspoň valně zmírniti náklonnost ke zlému tak, jako tato instituce, a to zejména arci u pachatelů mladistvých, kteří moci pohrůžky oné zvláště podléhají a se pod vlivem jejím nového činu špatného varují. Není divu, že „podmíněné odsouzení" našlo ve veškerém světě přečetně vřelých obhajců, tím spíše, poněvadž ono všude, kde zavedeno bylo, může se pochlubiti značnými praktickými úspěchy, ostatně snadno vysvětlitelnými. U nás v Rakousku bohužel není valné naděje, že by instituce „podmíněného odsouzení" v dohledné době zavedena byla, čehož upřímně litovati sluší.

Než to nesmí nás zastrašiti od boje za ideu tu, a potom snad přece ona kdysi i u nás zvítězí. Přáním pak, aby se tak stalo co nejdříve, končím. —

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.

K. Karásek:

STAROBNÍ POJIŠTĚNÍ U ZEMSKÉHO POJIŠŤOVACÍHO FONDU.

Ve všech zemích vystupují v posledním desetiletí snahy, čelící k tomu, aby širokým třídám, středním a nižším, usnadněno bylo klidné užívání odpočinku v pozdních letech věku.

Pensijní pojištění, zajištění pro stáří stalo se heslem třídy dělnické, úřednické i střední výrobní a je to přirozeně stát, na kterém vyžaduje se pomoc a zakročení. Snahy ty vedly ku př. u nás k zákonu o pojištění soukromých úředníků. Má to býti asi prvním krokem k dalšímu vybudování zákonodárství o nuceném pojišťování všech tříd zaměstnaných, po případě i střední třídy výrobní. Pro dělníka továrního i zemědělského, pro řemeslníka a malého ochodníka, pro rolníka nebylo se strany státu v tom směru u nás dosud ničeho učiněno. Zbývá spolehnout se na vlastní vůli dotyčných kruhů, přičinit se o zajištění pro neplodné stáří a při tom podporovat takové snahy co nejúčinněji. U nás propagaci myšlenky pojištění pro stáří a podporování její vzal na sebe Zemský pojišťovací fond cís. Františka Josefa I. Tento fond založen byl na oslavu 40letého jubilea panovnického cís. Frant. Josefa I. usnesením sněmu zemského z roku 1888 a účelem jeho jest, aby usnadňoval zajištění pro stáří všem nemajetným nebo málo majetným třídám. K tomu účelu přispěla země kapitálem 1 mil. korun, který rozmnožen byl ještě dobrovolnými příspěvky korporací i jednotlivců. Úkolu svému dostává Zemský pojišťovací fond velmi dobře a jeho agitační činnost obrácená k dobru nemajetných tříd, je pozoruhodně čilá. Počet pojištěných přesahuje dnes již cifru třiceti tisíc (fond působí od r. 1895) a suma přijatých vkladů cifru pěti milionů korun. Z počátku snahy fondu nesetkávaly se s velkým pochopením právě u těch tříd, pro které byl fond založen. Teprve v posledních dvou — třech letech — úsilovné práci činitelů fondu daří se plně a zvláště malé vklady množí se velmi rychle. Z tříd, pro které fond založen, dosud nejméně účastní se jeho výhod třída dělnická. Zakladatelé fondu právě především ji měli na mysli, chtějíce zameziti přeplňování chudobinců a nahraditi nedostatečnost chudinských podpor. Dosud však v tomto směru snahy fondu nesetkaly se s úspěchem. Více již účastní se výhod pojišť. fondu zemědělci a v poslední době má o to zásluhu zvláště jednota hospodářských společenstev, jejíž členové — raiffeisenky — jsou jednateli fondu. Hojným pojišťováním rolníků u fondu dá se nahraditi zastaralá forma výměnku, který je na venkově příčinou tolikerých neshod.

Digitized by Google

Poměrně nejčilejšími užívateli výhod, fondem poskytovaných, jsou živnostníci, na které při zakládání fondu mysleno vlastně teprve v řadě druhé. Z 25.348 pojišť. připadalo na střední stav výrobní a obchodní 19.014. Tato cifra roste nyní stále dosti rychle a zásluhu na tom mají v prvé řadě živnostenská společenstva. Tato nejen popularisují dobrovolné starobní pojišťování u svých členů, nýbrž účastní se akce činně také tím, že konají za řadu svých členů nebo za všecky členy společenstva první vklady, ovšem nepatrné, ze jmění společenstevního, aby držením přijímacích listin jako prvních pojistek vešel fond u členů společenstva ve známost a aby dobrovolné pojištění dostalo se do proudu. Tyto malé první vklady do fondu vyplňují asi podobný úkol jako vkladní knížky na 1 neb 2 koruny spořitelnami dětem rozdávané, budíce stejně tak chuť k pokračování v činnosti ku vlastnímu prospěchu. Že snahám různých činitelů se při agitační práci daří, ukazuje ta okolnost, že z celkového počtu 14.286 vkladů r. 1905 bylo vkladů do 40 kor. 12.740. Živnostníkům pak skýtá Zemský pojišťovací fond zcela zvláštní výhody. Z dotace 500.000 kor., kterou věnoval sněm král. Českého ve prospěch živnostníků postižených následky živelních pohrom z let 1903 a 1904, byl po návrhu zemské komise živnostenské, schváleném zemským výborem král. Českého utvořen zvláštní bonifikační fond pro pojišťování živnostníků při zemském poj. fondu cís. Fr. Jos. I. Podle usnesení zemského výboru má základní kapitál 500.000 kor. býti zachován k účelům bonifikačním a pouze úrokového jeho výnosu má se užiti k nadlepšení rent, při čemž sluší bonifikování obmeziti jen na případy opravdové nuznosti, když by pojištěný nastoupil důchod v 65. roce a aspoň 12 kor. roční renty si byl získal buď vklady vlastními nebo společenstvem za něho učiněnými. Poněvadž nejnižší důchod, který fondem smí býti vyplácen, činí dle stanov 24 kor., bude nadlepšení renty v jednotlivých případech činiti 100 procent získaného důchodu, pokud si pojištěný živnostník nezískal svými nebo společenstevními vklady více než 12 kor. doživotního důchodu. A k získání tohoto důchodu jest potřebí vkladů tak nepatrných, že může i nejchudší podmínce té učiniti zadost. Tak zakoupí si důchod 12 kor. od dokonaného 65. roku na př. 25letý živnostník jediným vkladem jednou pro vždy daným ve výši 11 kor., 30letý 14 kor., 35letý 17 korun, 40letý 22 korun, 45letý 27 korun, 50letý 36 korun, 55letý 48 korun a 60letý 66 korun.

Týž důchod zjedná si 43letý pravidelnými ročními vklady po 2 kor., 48letý po 3 kor., 51letý po 4 kor., 54letý po 6 kor., 59letý po 12 kor. a 61letý po 20 kor. Záleží ovšem na živnostnících samých, aby pilným vkládáním stali se účastnými výhod, bonifikačním fondem poskytovaných. Velká úloha propagace ovšem nadále spadá na bedra živnostenským společenstvům, která ne všude ještě pochopila své úkoly.

Karel Scheinpflug:

SPOŘME.

Z KONKURSU MĚSTSKÉ SPOŘITELNY V PARDUBICÍCH.

Spoření je schraňování sil v dobách jejich hojnosti pro doby nedostatku.

Také tomuto umění, jako tolika jiným, naučil se člověk od přírody. Zima ukládá část svých sněhů v chladných výších hor, odkudž v létě, tajíce, svlažují nížiny; obrovské pralesy, které pohřbila země v dobách svého hýřivého rození ve svých útrobách, slouží po staletí lidstvu jako zdroj tepla; včela snáší z jara plástve medu pro úpornou zimu a sysel zásobuje v létě své podzemní sýpky.

... schraňování sil, pravil jsem. A vskutku, v úsporách je síla. Chcete-li se domoci zlepšení svého postavení, chcete změniti své povolání, založiti svou samostatnost, rozšířiti svou živnost? Vaše úspory budou účinným nástrojem vaší snaze. Štěstí se na vás usměje a ukáže vám v dáli zaslíbenou zem. Vaše úspory promění se v manu, která vás bude živiti na cestě poušti do vytoužených žírných krajů. Osud se na vás rozhněvá a vyšle na vás pohromy, nezdary, choroby, lidskou

Digitized by Google

zlobu. Vaše úspory nabudou pak významu zásob obležené pevnosti, které rozhodují o její schopnosti odporu.

Stane se, že k vašemu loži, na němž hledáte odpočinku po denní lopotě, přijdou přízraky svízelných zítřků, aby vás oloupily o váš klid. Váš syn opustí záhy otcovský dům, aby vstoupil na studie, do učení, do vojenské služby; vaše dcera bude se vdávati; střecha vašeho domku se rozpadává; váš starý kůň, dlouholetý pomocník ve vaší živnosti, v poslední době povážlivě schází; hrozí vám výpověď z najatého krámu, dílny, pole. Rejstřík velkých, mimořádných výdajů začerná se před vaším zrakem. Nebo si vzpomenete maně prvního bílého vlasu, který jste ráno objevili ve své kštici. Nález, který jste hned uvítali úsměvem a žertem, vyplaší teď v nočním tichu roj mračných myšlenek. Stáří blíží se neodvratně a s ním ochabování pracovní energie. Nadejde den, kdy vaše ruce nebudou již schopny výdělku . . . I myšlenka na smrt se někdy vynoří z tmavé tůně nálady a vyvolává představu opuštěné vdovy a nedospělých sirotků.

Nuže, vy máte v kterési spořitelně uloženu svou hřivnu. Tato hřivna přistupuje k vám v těchto chvílích jako těšitelka, zahání znepokojující přízraky a sesílá spánek na vaše víčka.

O, vždyť již mám něco naspořeno pro úkoly zítřka, pro večer života, pro budoucnost rodiny. Ta spořitelní knížka, již máte uzamčenu ve svém stolku, bývá v rozhodných chvílích dobrým přítelem, přítelem, jenž neslibuje více než je s to splnit, sliby své však plní přesně.

Tuto sílu, utajenou ve vašich úsporách, dali jste jim vy. Vyrostla z prchavých požitků, jež jste si odepřeli, a z drobných vítězství, jež jste vybojovali nad sebou samým. Je to mravní síla, která se proměnila v sílu hmotnou.

Namítne se: Nejsou-liž prospěchy, které poskytuje spoření, zaplaceny příliš draze obětmi, které mu bylo přinášeti? Zbavíme-li život všech požitků, bude státi pak ještě za to, aby se žil? Při slově „odříkání“ vynoří se tak snadno pochmurný zjev askety, živícího se kořínky v poušti, a slovo „spoření“ vyvolává lehce z hlubin paměti příšernou postavu boháče Grandeta, věznícího svou jedinou dceru o chlebě a vodě v studené komůrce, směšnou figurku Harpagona, zhasínajícího z lakoty při přísaze jednu z rozsvícených svící.

Nuže, jest třeba opříti se rozhodně těmto náhledům, zaplašiti rázně tyto obrazy. Heslo „Spořme“ nechce proměniti lidstvo v askety, lakomce a mamonáře, nechce zalidniti zeměkouli Grandety a Harpagony; chce stvořiti silné lidi, silné hospodářsky i mravně, lidi, kteří jsou spolučiniteli svého osudu, ne jeho bezbrannými hříčkami. Nechce ochuditi život o požitky, zábavy, rozkoše, naopak chce tyto zjemniti a zvýšiti a chce je rozestříti z několika jarních dnů po celém roce života. Heslo „Spořme“ nechce vám zabrániti v požitcích, kterými se osvěžuje duše a tělo, jimiž se povznáší mysl a zušlechťuje vkus; varuje vás však před požitky domnělými, jalovými, nízkými a škodlivými a před požitky, jejichž hodnota nestojí v zdravém poměru k jejich nákladnosti a vašim prostředkům.

Toto heslo vás nechce odvrátiti od zakoupení cenné knihy, od návštěvy divadla, koncertu, obrazárny, od výletu v půvabný koutek přírody, nežádá na vás, abyste se odívali v rež a pojídali sušené kobylky; napomíná vás však, abyste si nedali plniti znovu číše, je-li vaše žízeň ukojena, abyste neproměňovali těžce vydělaných peněz v lehce rozplývající tabákový dým, varuje vás svodů hazardních her a úsměvu lehkých ženštin; domlouvá vaší ženě, aby neodkládala svých vkusných zánovních šatů, které jí tolik sluší, jen proto, že má kterás její známá o centimetr širší rukávy, napomíná vaše děti, aby nepromrhaly každý haléř za špatné bonbony, které kazí jejich zdravé zuby. Heslo „Spořme“ jde ruku v ruce s požadavky zdravotními a se snažením mravním.

Náhrada za tyto pochybné požitky? Ach, je tolik ryzích a ušlechtilých radostí na světě — jen otevříti oči a srdce, aby mohly vstoupiti.

Hleďte, jste ženat a otcem rodiny. Domů, ke své rodině chodíte se vyspat a najíst, přinášíte jí peníze na výživu a rozmrzelost ze

Digitized by Google

svého povolání; ale svůj oddech, svou zábavu hledáte jinde. Večer jako večer, sotva že jste odložili vidličku, vstanete a spěcháte do své hospody, kde zasednete k určitému stolu, na určité místo a vyčkáváte příchodu určitých lidí, kteréž nazýváte svými přáteli. Přelétnete odpolední noviny, pijete, kouříte a hovoříte. Hovor váš se pohybuje denně o témž kruhu zájmů, v kruhu, ach, tak úzkém, jako kůň v žentouru. Pan Pěnička, který jest hospodářem, naříká na sucho, na čeládku, na pojišťovny a spílá cukrovarnickým kartelům; pan Houžvička, starý mládenec, líčí útrapy některé ze svých jedenácti nemocí skutečných a domnělých; pan Kletečka se rozčiluje zbabělostí nynější české politiky a vykládá své revoluční theorie, dle nichž by tím zatočil on — muž, který jest vůči svým představeným vtělená poníženost a vůči své ženě si nedovolí míti vůbec vlastního mínění; a pan Procházka vypráví znovu a znovu svých deset starých anekdot, vypráví je pokaždé jinak a vždycky špatně.

Bavíte se těmito projevy, které se opakují jako pět písniček starého kolovrátku? Nu, časem vám přijde nějaká zajímavější událost místní nebo veřejná na pomoc a osvěží otřepaný program; ale jindy... Jindy přisedá paní Nuda k vašemu stolu, pomlčky se prodlužují, zívání se množí a o desáté saháte již po kartách. Někdy vypijete sklenku piva více, nebo vykouříte více doutníků, než dovolí váš zvyk; druhého dne ráno vás trápí bolest hlavy, vaše chuť k práci jest oslabena a týráte své okolí bezdůvodnou dráždivostí. A což, zpronevěřila-li se vám Štěstěna a prohráli jste větší částku v kartách? Tato zábava stojí vás velikou část vašeho výdělku, vaše vnímavost při ní otupuje, vaše vědomosti vysýchají, odvykáte myšlenkovému vzletu, stáváte se čím dále tím úplněji pouhým otrokem zvyku a obyvatelem pozemského prachu. A vaše děti vyrůstají vedle vás bez vašeho vlivu a vaše žena tráví své večery sama, v nedobrovolném mlčení a umrtvující resignaci.

Zkuste to a zůstaňte několik večerů doma. Vaše děti vás obklopí — ach, tatínek je tak vzácným! — přinesou vám své knížky a tabulky a své hračky. Zahrnou vás otázkami a prosbami. Budou vám stavěti selské statky, skládati papírové koníky, kresliti vlaky, lodi a stromy; pokusíte se vzkřísiti v paměti vzdušné zjevy vil a třpytné postavy pohádkových princů. Budete sledovati ze dne na den překvapující vývoj dětských duší, půvabné rozvíjení nejslibnějších poupat, úžasný růst myšlenkových světů. Budou přijímati dychtivě a radostně seménka vaší neomylné moudrosti a vašich překvapujících zkušeností. A vaše žena zazáří blahem z vaší sdílnosti a mezi ní a vámi rozezvučí se zase ona sladká harmonie společných citů, která vás okouzlovala za jitra vaší lásky, a která utichla ve všedním shonu neúčastného spolužití.

Až odejdou vaše děti spat, přineste si knihu a zahloubejte se v její stránky. Ne nějaký sensační škvár, nýbrž jednu z oněch knih, které jsou zázračným vtělením krásy, jimž svítí nad čelem aureola věčnosti. Místo v kroužku všedních, mělkých, rozmrzelých lidí, ocitnete se ve společnosti některého z největších duchů, jaké zrodila země; místo jalových, otřepaných a ledabyle pronášených řečí, uslyšíte myšlenky, překvapující svou novostí a uchvacující svou silou, pronášené větami, které jsou zpola hrou nádherných obrazů, zpola zkamenělou hudbou.

Vaše prsa se rozšíří, váš obraz prohloubí a ve vašem srdci rozkvetou nové lásky, nové touhy, nové naděje. Tato kniha stála vás tři koruny a poskytne vám nejčistší rozkoše po čtrnáct dní; pak bude blažiti vaši ženu, vaše přátele a po letech vaše děti...

A za letních nedělí, když jasné slunce láká v lázeň svých světelných vln, sebeřte rodinu svou a přítelovu a vyjděte si do přírody. Půjdete lány zrajících klasů, v nichž výskají vášnivé plaménky vlčích máků a chrpy sní o něžných půvabech zašlého jara. Ve výši nad vámi šíří temný bod jásavou píseň volnosti a neviditelný cvrček hraje k tomu kdesi pod hrudou svůj jednotvárný doprovod. Zelené vlny luk omívají bílé ostrovy vsí a modravými závoji dálek prosvítají majestátní postavy hor. Pak vstoupíte do lesa a usednete v stínu na zemi. Vonný oddech stromů se kolem vás rozšumí, kukačka bude volati z hloubi svým šalmajovým hlasem a kos bude

Digitized by Google

cvičiti kdesi na blízku své trilky. Matka země promluví k vám svým jímavým hlasem a vy budete naslouchati v blaženém dojetí. Vaše děti se roztančí pod stromy unášející radostí, ne nepodobny lesním skřítkům svou drobností, čilostí a naivním čtveráctvím. A vaše tváře se rozjasní úsměvem opojného, bezstarostného blaha, jemuž jste dávno odvykli ve rmutu života. Prostší, upřímnější a milejší slova, než jakými jste zvyklí jindy mluviti, vstoupí na vaše rty. Krajíc mazaného chleba, hrst ovoce, kousek uzeniny připraví vám zde větší požitek, než jinde nejvybranější hostina. A když se budete vraceti domů, slastně unaveni, hvězdnaté nebe upoutá váš užaslý pohled — to nádherné divadlo, které bývá tak často odestřeno před nevšímavým hledištěm. A vaše fantasie se vznese nad zemský prach a bude blouditi zlatým pískem mléčné dráhy a hroužiti se v modré hlubiny věčných tajemství . . .

Pokuste se žíti tento život, hledati svou radost a své zotavení u své rodiny, v přírodě, v umění a uvidíte, že se budete záhy odhodlávati jen s přemáháním k občasným návštěvám hostince, abyste se tím raději vraceli ke svému krbu, do svých niv a ke svým knihám. Budete šťastnějším, silnějším a lepším, a vaši nejdražší budou sdíleti toto štěstí s vámi. A ve vaší domácnosti usídlí se milý host, tichý, skromný a úslužný, strážný duch vaší spokojenosti — spořitelní knížka.

Vy, mladá paní, vy byste nechápala významu spoření pro blaho své a své rodiny? Nespoléhejte se ve všem na muže, že vám zajistí váš dnešek i zítřek, opatří vaše nezbytnosti i váš luxus; hleďte také vy ukládati něco z peněz, jejichž správa je svěřena vaším rukoum a učte tomuto umění i své děti. Stanete se neodvislejší, když budete míti prostředky k provádění svých plánů, a úcta mužova k vám vzroste, sezná-li ve vás nejen věrnou ženu a laskavou matku, ale i prozřetelnou spolupracovnici ve svém hospodářském boji.

A vy, mladý muži, jenž utrácíte neděli jako neděli své namáhavě vydělané groše i své zdraví ve zvířeném prachu tančíren, nenapadlo vás nikdy, že se podobáte v této své náruživosti ubohému, neuvědomělému černochu, jenž vyměňuje těžké sloní kly, ukořistěné s nasazením života, za šňůru bezcenných skleněných korálků? Nenapadlo vás, že tyto propité a protančené stříbrňáky, mohly býti jednou základem vaší lepší budoucnosti? že část toho prohýřeného času mohla sloužiti k rozmnožení vašeho vzdělání — nejspolehlivějšího majetku, jehož lze člověku dosíci? Chcete se baviti po své týdenní práci! pravíte. Zajisté, nikdo vám nebude upírati práva k zábavě, ani její potřeby. Nespozoroval jste však dosud, že zábavy, čím jsou prázdnější, čím nebezpečnější, čím škodlivější, tím bývají dražší? A veřejná knihovna, veřejná čítárna otevírají vám zdarma své poklady, v divadle můžete vyslechnouti za dvacetihaléř velkolepé drama Shakespearovo, a trávníky a květy parku nežádají za svou svěžest a vůni žádné odměny.

Střádání úspor nesmí se považovati za výhradní výsadu bohatých. Hojnost, nadbytek, nedostatek jsou pojmy vztažné; hodnoty jejich nelze určiti číselně, řídí se vlastnostmi osoby, které se týkají. A jsou-li člověku s větším příjmem dosažitelny větší úspory, jest zase význam těchto úspor odvislý od potřeb a požadavků spořitelových. Pro dělníka, jenž pozbyl zaměstnání, mohou znamenati úspory padesáti korun více, než pro úředníka v témže postavení úspory desaterenásobné.

Stává se někdy v přednáškách a časopiseckých článcích, že se vůči spořivosti vyzdvihuje podnikavost a mluvívá se s pohrdáním o summách hnijících nečinně v našich spořitelnách a bankách. Zajisté, více podnikavosti je nám třeba, nezbytně a naléhavě třeba, neboť jedině úspěšným podnikáním rozmnožuje se národní jmění; proto však netřeba podceňovati významu spořivosti, která je stejně nutna a může pracovati s podnikavostí ruku v ruce. Nesmíme zapomínati, že k podnikání je třeba jistého kapitálu a nejspolehlivější cestou ke kapitálu bývají pro člověka, jenž se nenarodil v zlaté kolébce, práce a spořivost. Nesmíme zapomínati, že podnikání vyžaduje určitých osobních vlastností, jež nejsou a nemohou býti údělem každému člověku: důkladných znalostí odborných, širokého rozhledu v jistém výrobním neb obchodním odvětví; pustí-li

Digitized by Google

se průměrný profesor řečtiny do zakládání uhelných dolů, nebo průměrný lesní inženýr do velkoobchodu hedvábnými látkami, dopadne to pravidelně bledě. A konečně i nejschopnějšímu podnikateli bude zdrávo, bude-li míti vedle svého výnosného, ale odvážného podniku ještě nějakou méně výnosnou, avšak bezpečnější reservu úspor, která by mu mohla býti záchranným člunem, kdyby se jeho loď ztroskotala.

Hřivna, uložená ve spořitelně, není hřivnou zakopanou, o jaké mluví Písmo. Žije a roste. Těší a povzbuzuje. Je stále hotova přispěti vám ku pomoci na první váš pokyn. A pokud ji nepovoláte vy, slouží jiným. Živnostník hodlá rozšířiti svůj závod, rolník zlepšiti své pozemky, obchodník zříditi filiálku; město zamýšlí postaviti elektrárnu, okres železnici. Všichni obracejí se k spořitelně a uložené hřivny vás, drobných lidí, se spojují, aby jim pomohly uskutečniti jejich plány, z nichž budou těžiti nejen podnikatelé, ale i jejich užší a širší okolí a země, národ a stát.

A ona mravní síla, již jste uložili ve svých úsporách, vrátí se vám ještě jinak, než ve formě hmotných prospěchů.

Člověk, jenž je zabezpečen proti náhlým přepadům bídy, může zdvihati směleji svou hlavu, brániti pevněji svého přesvědčení, bojovati vítězněji o své ideály. Může býti silnějším člověkem, sebevědomějším občanem.

A silných lidí, neodvislých občanů jest nám především zapotřebí, nám Čechům, kteří musíme ještě všeho dobývati: samostatnosti, velikosti, moci. „Bude-li každý z nás z křemene, je celý národ z kvádrů!“ napsal Jan Neruda, jeden z našich nejmužnějších duchů, jenž nosil ve své mysli nejtrudnější zkušenosti chudoby i nejúchvatnější ideál krásného lidství.

ŽIVOTNÍ POJIŠŤOVÁNÍ V RAKOUSKO-UHERSKU V ROKU 1906.

Snaha každého ústavu úsporného nese se tím směrem, aby zvětšen byl kmenový stav jeho obchodů, a novými uzávěrkami obchodními plnou měrou nahrazeno bylo to, co za příčinou nutných výplat ubylo. Stejně jest tomu u životní pojišťovací společnosti, jejíž hlavní zřetel obrácen jest k tomu, aby nejen vydatnou produkcí nových pojištění získána byla přirozená a pevná náhrada za pojištěné kapitály k výplatě dospívající, ale aby nad to ještě podán byl důkaz naprosté zdatnosti. Lze tudíž říci, že výše nové produkce u životní pojišťovací společnosti jest nejlepším měřítkem pro posouzení zdatnosti, vážnosti a důvěry toho kterého ústavu, jenž poskytuje klientele současně také spolehlivé záruky pro budoucnost.

Z tohoto hlediska jest zajímavo porovnání číslic, v nichž zračí se nová produkce našich životních pojišťoven.

Vídeňský časopis »Nationaloekonom«, zabývající se národním hospodářstvím a statistikou, přináší v tomto směru následující za rok 1906 sestavené číslice:

V roce 1906 bylo nově vyhotoveno u akciových společností:

Assicurazioni Generali pojistek 16.847, pojištěný kapitál K 140,269.762. Riunione Adriatica 9.462; 56,909.218. Kotva 7.849; 51,191.772. První Uherská 16.000; 67,484.136. Rak. Fenix 8.080; 29,360.449. Peštská Fonciére 4.455; 17,469.409. Dunaj 3.658; 15,885.564. Vídeňská život a důch. poj. spol. 3.824; 14,777.230. Allianz 5.080; 8,357.200. Allianz, lidová pojištění 83.000; 18,500.000. Universale 28.500; 18,268.000. Atlas 4.787; 11,144.699. První česká život poj. 1.802; 7,651.155. Společenstvo rolníků 1.628; 3,932.512. Uherská život a důch. pojišťující spol. 2.637; 6,029.232. Úhrnem pojistek 197.249, pojištěný kapitál K 467,230.338;

u vzájemných ústavů:

Janus pojistek 15.523, pojištěný kapitál K 18,681,634. Úřednický spololek 7.250; 15,700.000. Praha 7,123; 16,230.149. Krakovská pojišťující spol. 4.678; 15,286.502. Konkordie 1.833; 3,553.553. Slavie 6.345; 21,237.136. Transsylvanie 932; 167.247. Spolek Gisela 21.796; 27,051.043. I. službu voj. pojišť. ústav 2.017; 3,992.000. Dolnorakouská zemská poj. 7.286; 16,108.750. Dolnorakouská zemská lidová pojišť. 2.891; 1,303.746. I. výbavu pojišť. ústav. 7.505; 15,998.400. Jubilejní pojišťovací ústav 4 232; 14.052.648. Moravská zemská pojišť. 6.923; 9,710.631. Úhrnem pojistek 96.334, pojištěný kapitál K 139,073.439.

Z uvedeného jest zjevno, že většina pojištěnců, hledajíc ochrany, dává přednost společnostem akciovým před ústavy vzájemnými, neboť z úhrnného výsledku, docíleného rak.-uherskými společnostmi, obnášejícího 646 milionů korum pojištěných kapitálů, pojištěno bylo u 14 akciových společností 72%, u ústavů vzájemných 28%. Při tom však dlužno přihlížeti k tomu, že jediná, ovšem největší akciová společnost, c. k. priv. Assicurazioni Generali v Terstu, sama uzavřela r. 1906. obchodů za 140 milionů korun, tedy téměř tolik, co všechny vzájemné ústavy počtem 13 dohromady docílily. Ostatně převyšuje výsledek docílený c. k. priv. Assicurazioni Generali nejen onen veškerých ostatních rakousko-uherských pojišťoven, ale jest i značnější než výsledek největších říšskoněmeckých společností, z nichž ani největší z daleka nedosáhla produkčních číslic Assicurazioni Generali. Jest tudíž tato naše domácí společnost zařaděna na prvé místo veškerých pojišťovacích společností kontinentu.

Výsledek, jejž c. k. priv. Assicurazioni Generali letošního roku docílila, vykazuje vůči loňsku právě jako v předcházejících měsících opětně značný přírůstek, ježto společnost do konce června 1907 vyhotovila 8.687 pojistek na pojišť. kapitál K 77,491.560·32, a tím v průběhu prvého pololetí r. 1907 dosáhla většího obchodu než každá jiná rakousko-uherská společnost život pojišťující během celého roku 1906.

Digitized by Google

BELLETRIE.

Frant. S. Jaroš:

KŘÍŽ.

Povídka pro velké děti.

Nikdo neměl tušení o tom, co se dělo v nitru Antonína Kadečky, velkostatkáře. Ani jeho „nejbližší“, manželka a děti, nevěděli o té myšlénce, jež zrodila se nedávno v mozku Antonína Kadečky, v hlavě hlavy rodiny . . .

Zrodila se tam; zprvu mlhavá, neurčitá, nepatrná . . . lákala ho svým třpytem, vábila ho svou krásou, dozrávala jako míšenské jablíčko, a dnes neschází už mnoho, aby mu spadla v klín uzrálá v čin, přetvořena v předmět, který vážnost a hodnotu jeho osoby v celém okolí zvýší . . .

Nikdo však netušil!

Velkostatkář Kadečka chtěl překvapit! — Ano -- překvapit, z nenadání neočekávaně! — To učiní dojem!

Jen pan „okresní“ a snad dvě, tři osoby úřední věděli, znali tu myšlénku, za kterou se Kadečka pachtil do úpadu! — — Beze svědků, sám, pozdě v noci otvíral nad obyčej častěji „wertheimku“, počítal bankovky, rozděloval je, vkládal do obálek, a ráno je odnášel — — —

Kam? — Nikdo nevěděl — —

V prázdných chvílích sám objížděl pole a lesy, kontroloval hlídače - a běda jim, zastihnul-li je, že nekonají své povinnosti.

A s pytláky neb s chuďasy, jež pro polní pych k soudu posílal, slitování neměl — — On také nikomu nic nekrade —!! Ba naopak, on sám v noci, beze svědků, počítal, komu ještě musí dát, a kolik — —! A nad ním vznášela se ta krásná myšlénka, to „vznešené něco“, to jeho tajemství . . . V takových chvílích vždy pociťoval v hrudi hřejivé jakés teplo, jež se rozlévalo do všech žil a cév, a prošedivělá hlava pyšně se přímila — A sotva mu jenom trochu starosti o hospodářství dovolovaly, již ho bylo viděti na různých místech v okresním městě, kterak shání a loví informace na vlivuplných místech.

„Konečně!“ — oddychnul si jednoho dne, a zapáliv si drahý, vonný doutník, natáhl se na pohovku.

„Konečně jsem u cíle! — Teď jen čekat — čekat, až to přijde . . .“

Leč přišlo něco jiného — starý host jeho — oční neduh, navštívil ho a přivedl s sebou i jiného kamaráda — — — —

Mocný velkostatkář, který se jiných nemilých návštěv zbavil pouhým mávnutím ruky, několika suchými slovy, zmítal se v horečce na svém loži. Přijel věhlasný lékař z Prahy, přišli jiní dva lékaři, a s velkým úsilím podařilo se jim, že horečku z těla vypudili, ale vzdali se vší naděje na uzdravení. Kromě toho oční neduh jako příšera seděl na zraku boháčově a temným závojem jeho hledí zastíral.

„Není pomoci“ — říkali si lékaři — „oslepne dříve ještě, než umře!“

Když jednoho dne se nemocnému trochu ulevilo, zavolali kněze.

Velkostatkář se zarazil. Vytřeštil zrak, kterým téměř již ani své okolí nerozeznával a před zrakem duševním zjevila se mu náhle ona krásná jeho myšlénka, která ho stála tolik práce a tolik — peněz! . . .

Kněz ho uklidnil.

Velkostatkář naklonil se k němu: „Přicházíte jako zpovědník?“

„Nikoliv — jako váš přítel“ — odvětil vyhýbavě kněz a jal se ho vyptávati na zdraví, na to i ono, hledaje příležitost, aby zabočil k účelu svého poslání.

Tu ho vzal nemocný za ruku:

„Sdělím Vám tajemství — ale nezmiňujte se dosud nikomu o tom!“

„Budu mlčet!“

Digitized by Google

„Skloňte ke mně ucho. — Tak! — Tedy vám to prozradím —! Já dostanu — zlatý záslužný kříž . . .! Tento týden ho čekám . . . už je na cestě . . . To bude překvapení!“

Obličej nemocného se rozjasnil pocitem nevýslovné blaženosti — — —

* * *

Za tři dny obestřela nemocného černá, neproniknutelná tma — — — Pln zoufalosti nad svým stavem, upadal boháč do nové a nové horečky a konec jeho se blížil — —

A v této době, když už čekali lační dědicové okamžik, až matné, nevidoucí oči se zavrou a zapečetěný testament se otevře, objevil se v místnosti úřední posel.

Zvědavé zraky odvrátily se od nemocného, a když zazářil na stole ve skvostné etui zlatý kříž na černožluté pentli, zůstali všickni státi v úžasu . . .

„Zlatý záslužný kříž . . .!“ — řekl kdosi hlasitě.

Manželka velkostatkáře naklonila se k nemocnému a opakovala tato tři slova.

Boháč sebou trhnul, žluté, kostnaté ruce se vztýčily a bezbarvé rty šeptly:

„Sem — dej sem!“

Hubené prsty horečně ohmatávaly lesklý, studený kov a slepý zrak namáhal se proniknouti černou tmu.

Dvě velké slzy zaleskly se ve zraku umírajícího a pokojem znělo tiše:

„Bože — Bože — a já ten kříž ani spatřiti nemohu — —!“

Tělo sebou několikráte křečovitě škublo, a nemocný vypustil duši — —

Velkostatkář dosáhnul svého nejvyššího cíle a blažený úsměv ztrnul na jeho žluté, mrtvé tváři — —

* * *

V obecní šatlavě třáslo se několik chuďasů, kteří se opovážili v největší bídě odnésti hrst jetele s pole boháčova a otep suchého klestí z jeho lesů; několik lidí, jež prosekávali boháčovi cestu ku zlatému kříži, hladili si spokojeně své spořitelní knížky, které jim boháčova „wertheimka“ uštědřila, příbuzní psali žaloby na uznání dědictví a nad rovem mrtvého velkostatkáře vztyčoval se velký kříž — — kříž kamenný . . .

Zlatý kříž prý museli vrátit tam, odkud přišel. Jenom bezcenný diplom svědčící o tomto vyznamenání, visí v pokoji vdovy Kadečkové.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jak vznešené cíle životní má nejdokonalejší tvor lidstva, k obrazu božímu stvořený — člověk!!!

LITERATURA A UMĚNÍ.

DIVADLO.

Činohra.

NÁRODNÍ DIVADLO.

Jaroslav Balák: *Terna.* Fraška o třech dějstvích. Premiéra dne 12. června.

Zdá se, že česká země není vhodnou půdou pro frašky. Ne snad, že by život zdejší neposkytoval dosti fraškovitosti, ale to co v něm je fraškovitého, bývá pojímáno většinou vážně a vážné a veliké naopak opět sesměšňováno. Vkus obecenstva je zkažen nebo nevyvinut a malé poměry nedovolují veselosti a vtipu, aby se vznesly nad denní starosti. Proto byste marně hledali u frašek našich vzdušnou a duchaplnou vtipnost veseloher francouzských nebo burleskní šprýmovnost her anglických. Bývají těžkopádné a naivní, často s oblíbenou pseudomoralistní tendencí, která má omluviti výzbroj vtipů hodně hrubých a omezených, neboť nikde není duchaplný a lehký vtip tak nenáviděn jako v Čechách, kde se ho obávají proto, že mu nedovedou čelit. Ubohý autor, jenž při psaní frašky sleduje snahu, zalíbiti se našemu obecenstvu, musí se chtěj nechtěj přizpůsobit jeho vkusu.

V »Ternech« vystupuje úplatný bankovní ředitel Čečovička, jenž dává špehovat svoje úředníky, kdy chodí do úřadu a co jedí k přesnídávce, úředník Koudelka, jenž společně se sluhou Černým úředníky špehuje, dva právníci ucházející se o místo bankovního právního praktikanta konkursem vypsaného, zhýralý Smolka a divadelně řádný a srdnatý doktor Novák a konečně neohrabaný venkovský hoch Šmidrkal. Pak doktorka Haltsingerová, amatérka ve sprostředkování sňatků, dvě dcery Čečovičkovy, Ludvíka, dosud neprovdaná vzdor svým 28 létům a sto tisíci věna a mnohem mladší a také svobodná Valerie, milující tajně doktora Nováka, a konečně služka Kačenka. Jak vidno sebral si tu autor material, jako stvořený ku společenské satyře, jež by demonstrovala a svými ostrými šlehy bičovala všechny ty četné vady a zlořády naší

Digitized by Google

společnosti a našich úřadů. Avšak hledali byste marně tento účinek při hře. Spíše se musíte smáti společně se smějícím se publikem, tu naivností v pojetí, tam komice situace, neboť zde je vše pojato se stránky směšné a vše zkarikováno. A třeba, že si dal autor všemožnou práci ukázati nám všechny vady své korrupční, zkažené společnosti v ději budovaném na náhodnosti situace, hlouposti a zkaženosti osob, nevěříte mu. Jste prostě ve frašce.

Na právníka Smolku jdoucího do banky představit se řediteli Čečovičkovi padá klec s okna bytu ředitelova. Přivádějí poloomdlelého nahoru, kdež jest přijat zděšenou Ludvíkou. Upokojí ji a vlivem doktorky Haltsingerové, jež se zmíní o stotisícovém věnu, zamiluje se během půl hodiny do Ludvíky. Též Ludvíka, jež kdysi před léty koketovala na letním bytě se Smolkou cítí, že on jest jediný muž jí určený. Oba se dorozumějí a Smolka odchází ve fraku ředitelově — neboť jeho byl poškozen pádem klece — představit se do banky. Tam však jest poplach. Čečovička, jenž byl před chvílí odmítl doktora Nováka, který přišel za týmž účelem jako Smolka (při té příležitosti zasvětil nás autor do tajů formálního řízení konkursního, hlavně »teren« (!) kandidátů ku volbě navržených), jest pobouřen zprávou o krádeži v konkurenčním ústavě. V přicházejícím Smolkovi vidí onoho zloděje a když pak na něm pozná i svůj frak, dá Smolku zatknouti, pevně přesvědčen, že mu ho ukradl. Leč hned na to přijdou jeho dcery, které mu sdělují události posledních hodin. Čečovička poznává svůj omyl, že odmítl Nováka a dal zatknouti Smolku, povolává je oba zpět, jmenuje je právními praktikanty a zasnubuje je se svými dcerami.

To jest v krátkosti děj hry p. Balákovy, na nějž autor připnul ještě různé detaily a děje vedlejší, jako jest celé vystoupení neohrabaného Smidrkala, jak míč po pokoji lítajícího a vše porážejícího, nebo Koudelka provádějící Müllerův systém, Černý kouřící Čečovičkovy doutníky a přehrabující se v jeho stole, půl německy a polo česky hovořící pí. doktorová Haltsingerová a p. více. Jsou to vesměs partie, které měly zvýšiti komiku hry, a třeba že se herci do jednoho snažili moderovanou a umělecky založenou hrou zmírniti fraškovitost těchto efektů, bylo všechno jich počínání marné. Terna jsou a zůstaly fraškou, fraškou českou, jak je i autor sám nazval, se všemi vadami a chybami, které jsem fraškám našim již v předu vytknul.

A proto, že jsou fraškou, náležely na jeviště některého z předměstských divadel, nikdy však na naši první scenu, která má za úkol seznamovati nás jen s předními plody vážného umění divadelního.

Fr. Khol.

LITERATURA.

F. DOMELA NIEUWENHUIS: »Dějiny socialismu«. Z holandštiny přeložil Karel Vohryzek. Díl I. »Knihovny anarchistických socialistů« sv. II. Nákladem čas. »Komuna«, Žižkov 1907. K 3.—.

Spisovatel předsevzal si nastíniti ve svých »Dějinách socialismu« přehled a vývoj sociálních hnutí od prvních sledů společenského života až po naše časy. Není to práce malá, zvláště když autor chce podati látku stručně, úplně a hlavně srozumitelně. Praví: »Nebylo mým účelem stvořiti dílo nezáživné a vědecké po způsobu německém, operující s učeneckým haraburdím, které sice vzbuzuje údiv, ale leží v žaludku střízlivě myslícího člověka jako kámen«. Do jisté míry se mu to podařilo, nemůžeme však říci, že úplně; snad je tím vinna nezáživnost thematu, snad snaha po přílišné stručnosti, či snad dokonce autorisace překladu, — jisto je, že kniha nepůsobí dojmem uceleným, že nezanechává v hlavě jasný a přesný obraz, ale působí roztříštěně, a tím do jisté míry pozbývá na srozumitelnosti a přístupnosti. Jinak je to práce svědomitá a co se týče faktů celkem správná. Spisovatel, který se hlásí ke straně sociální anarchie a který klade si za zásluhu, že v socialismu prvý rozlišil směr autoritářský a svobodářský, snaží se všude býti zcela objektivním: podává nejprve vylíčení událostí v každém období a pak teprve leckde přidává úsudek svůj vlastní. Počíná socialismem v pravěku, dále líčí poměry v Egyptě, Persii, Číně a v Israeli, kdež zajímavě promlouvá o Mojžíši jako o sociálním zákonodárci, přechází přes Řecko a starý Řím na socialism původního křesťanství a líčí dále, jak se vyvíjel ve středověku a za doby reformace. Zabývá se pak socialistickými utopiemi, socialismem za XVII. a XVIII. věku a vylíčením poměrů za revoluce francouzské prvý díl končí. — Jako vůbec žádné vědecké dílo nemůže býti zcela samostatné, tak i tato práce opírá se o různé autory, hlavně o holandského spisovatele Quacka (»Socialisté«). Není to dílo dokonalé, ale celkem správné a záslužné.

V. K.

Dr. E. CHALUPNÝ: »Národní povaha česká«. (Zvláštní otisk z »Přehledu«.)

Zamyslete se poněkud nad názvem: jaké široké pole otevře se vašemu přemýšlení. Thema to je tak složité a zároveň důležité, že bylo věru třeba pokusiti se o jeho rozluštění. Až dosud měli jsme jednotlivé postřehy a charakteristiky, ale soustavného probrání a stanovení určitého jednotného rázu povahy té zde nebylo. Proto tím vítanější je nám pokus o to, kde spisovatel odvozuje ze jména našeho, z rázu naší řeči, z našich dějin, našeho umění a z povah vynikajících mužů českých ráz povahy národní, a kde stanoví a na příkladech uvádí její jednotlivé typy. Knížku pro její opravdovost a vědecky přesnou logiku co nejvřeleji doporučujeme.

V. K.

KAREL JONÁŠ: »Ženich«. Všední komedie o jednom dějství. »Repertoir českých divadel« sv. 150. Nakladatelství F. Šimáčka. Cena 40 h.

O Jonášově aktovce bylo dosti psáno divadelní kritikou; nyní jen několik slov o tom, jakým dojmem působí na čtenáře. Myslím, že rozhodně dobrým. Je nevelkou veseloherní prací, která obsahuje celou řadu dobrých vtipů, která pobaví, je psána náladově a při tom zcela slušně charakterisuje. Právě svou snahou charakterisační se zamlouvá a jeví se prací velice slibnou. Obsahuje sice některé naivnosti, jako ku př. o úřednickém klubu, ale jinak je dobrou veselohrou. »Repertoir českých divadel« dobře učinil, že ji vydal. Zvláště u jednot ochotnických vykoná svou úlohu.

V. K.

Digitized by Google

Zdeněk Nejedlý:

KE SPORU O K. KNITTLA.

(Dokončení.)

Ukázal jsem důvody, čerpanými ze zevnější kritiky pramene, své právo, pokládati šifru »—tt—« v »Hudebních Listech« za šifru Knittlovu. Řekl jsem však hned předem, že pro Knittla samého jest tato otázka věcí lhostejnou a sice jednak proto, že bych nikdy podle jedné kritiky nesoudil celého člověka, jednak proto, že jde-li nám o smýšlení Knittlovo, rozhoduje tu zejména vnitřní kritika historická. Hlavní myšlenky kritiky o »Dvou vdovách« jsou totiž takové, že se s názory Knittlovými kryjí, neboť Knittl sám je později plně pod svým jménem opakoval. Proto obsah oné kritiky, a sice i místa nejvíce inkrimovaná, nijak nesvědčí proti Knittlovu autorství. Je-li nám pak tato kritika jedním z nejhorších projevů Pivodovy strany, stačí zajisté ukázati, že Knittl měl názory této kritice velmi příbuzné.

Tím se teprve dostáváme k jádru věci, které bylo prof. Steckerem silně potlačeno, aby všelijaké vedlejší věci mohly býti tím více roztaženy. Jde o názor Knittlův na Smetanu a na Pivodu. Zde ovšem narážíme na jednu velikou nesnáz, jíž ovšem prof. Stecker proti mně hojnou měrou zneužívá, totiž na nedostatek znalostí doby, v níž Smetana bojoval, v širším obecenstvu. Máme sice o tomto boji knihu Hostinského, avšak potřebujeme ještě podrobnějšího vylíčení oné doby, aby vysvitla nemožnost toho, na čem zakládá prof. Stecker svůj názor na Smetanu: nemožnost kompromisu mezi Smetanou a Pivodou v oné době. Prof. Stecker jest stoupenec »strany středu«, jež dovede státi uprostřed mezi oběma stranami. To jest zjev na začátku let 70tých nemyslitelný. Tenkráte platilo pro každého karakterního člověka: buď — anebo. Každý veřejný projev ve prospěch Smetanových nepřátel byl už tím právě namířen proti Smetanovi. Kdo chce se zasvětiti do těchto poměrů, nechť si vezme Pivodovy »Hudební Listy« z let 1873—1875 a listuje v nich. Jsem jist, že třebas mnoho slyšel o Smetanově utrpení, přece bude trnouti hrůzou, kam až zavedla tehdy vášeň Smetanovy nepřátelé a co bylo možno psáti o našem největším umělci. Četba tohoto časopisu poučí každého zajisté více než všechny polemiky. Já pak, který nechci nic více než zachrániti slavnou dobu naší hudby před strannickým zabarvováním, nepřeju si právě nic tak vroucně, než aby naše obecenstvo četlo tyto prameny, nezkalené žádným výkladem. Jak bude potom o věci souditi, jest mi zcela nepochybno. Naučí se milovati Smetanu jako velikého hrdinu, umělce i člověka.

V této době nejsurovějšího štvaní proti Smetanovi nemohl býti nikdo »nerozhodnut«, k čí straně se má přidati. Ani Knittl nemohl státi mimo strany a také svým veřejným polemickým projevem, jejž r. 1875 učinil, *přiznal se k Pivodovi* a tím proti Smetanovi. Kdo zná dějiny oněch let, tomu by stačila okolnost, že Knittl byl po celá ta léta učitelem na Pivodově ústavu a spolupracovníkem Pivodova listu. Není nejmenší pochyby, že by Pivoda žádného »Smetanovce« netrpěl jako učitele na svém ústavě; stačí čísti právě jeho list, jak popudlivý byl Pivoda vším, co jen z daleka se dotýkalo Smetany. Kdyby pak prof. Stecker chtěl čísti klidně sám to, co napsal v polemice proti mně, kde mluví o »nepřátelích Pivodových a Knittlových«, musil by se zajisté ptáti, proč právě Pivoda a Knittl měli společné nepřátele a kdo jimi byli? Strana Smetanova opravdu také pokládala Knittla za protivníka, proto časopis »Dalibor« (ref. Fibich) r. 1875 se podivuje, že *Knittl, stoupenec Pivodovy strany*, píše skladby hudebně moderní a tudíž ne podle »uměleckých« názorů Pivodových (jimiž ostatně se neřídil nikdo ani z této strany). Na to Knittl veřejně odpověděl projevem, že Pivoda nečiní žádný nátlak na něho jako umělce, ač prý by k tomu měl právo!! Dejme tomu, že tomu tak bylo (Knittl totiž mluvil potom o vlivu Pivodově poněkud jinak), tedy Knittl přece ani při tom nepřihlásil se k Smetanovi, jak byla příležitost, nýbrž spokojiv se theoretickým ujištěním své »volnosti« (a tudíž zodpovědnosti za své konání), vynášel zde »vzornou snášelivost muže (Pivody), jehož sobě vysoce vážím nejen co dobrodince, jemuž děkuji vše, co jsem a co zastanu, nýbrž vůbec co vzdělance duchem i srdcem stejně vynikajícího«. Nechť ten, kdo přečetl štvanice Pivodovy strany proti Smetanovi z oné doby, učiní si sám úsudek o tomto Knittlově projevu. Dodávám ještě, že zde Knittl polemiky Smetanovy strany nazývá »jizlivé nájezdy«, a že tvrdí o Pivodovi, »že požívá úcty a vážnosti v kruzích nejlepších«. Smetana tedy Knittlovi nebyl »nejlepší kruh«, neboť u Smetany nepožíval Pivoda pražádné vážnosti.

Toto veřejné přiznání se Knittlovo k Pivodovi r. 1875, tedy v době odporného boje proti Smetanovi, jest pro znalce té doby dostatečné. Názor jeho na Pivodovu kvalitu (»snášelivosť«) nabývá však ještě ostřejšího světla tím, co praví prof. Stecker o názoru Knittlově na člověka Smetanu, na němž nacházel »slabší stránky«, rozděluje při tom umělce a člověka. Jak krásně praví Wagner: »Rozdělovati umělce od člověka jest stejně bezmyšlenkové jako duši od těla; nikdy nemohl by býti umělec milován a proto také nikdy nemohl by býti pochopen, kdyby nebyl milován také jako člověk a kdyby s jeho uměním nebyl chápán i jeho život. Velké umění nikdy neprýští z malého srdce«. Právě veliká osobnost povznáší Smetanu nad průměr »hudebního skladatele« a činí jej velkým českým člověkem. Hostinský praví o Smetanovi, že to byl »v každém směru největší muž, jejž jsem v životě svém poznal ze styků osobních«. Prof. Goll pak, když referuje o knize Hostinského, vybírá z ní právě tuto větu a dodává: »Hostinský mluvil za sebe i za mnoho jiných«. Tato svědectví převáží ovšem už osobami svých původců názory Knittlovy neb Steckerovy o Smetanovi člověku. Knittl až do své smrti pokládal Pivodu za člověka zvláště ušlechtilé povahy, o Smetanově osobnosti však mlčel. Proč, vysvětluje právě prof. Stecker. A to snad jest také »smetanovství«, viděti ve Smetanovi »slabší stránky« (o nichž však někteří Knittlovi odchovanci se vyjadřují trochu drastičtěji!) a při tom vynášeti Pivodu jako »vzdělance duchem i srdcem stejně vynikajícího«? Dovedl bych si těžko vymysliti odpornější hřích proti Smetanovi než jest toto Knittlovo nadsazování mělké osobnosti Pivodovy nad velikost Smetany člověka.

Tolik všeobecně o poměru Knittlově k Pivodovi z doby bojů o Smetanu. Pro Knittla mluví tu ovšem jedna polehčující okolnost, již jsem v »Dějinách české hudby« neopomenul uvésti: byl to mladý Knittl, ano velmi mladý, ve věku 20—22 let, kdy, sám osobnost dosud málo významná, mohl z nerozvážnosti dopustiti se něčeho, čeho potom litoval. Co však padá těžce na váhu, jest právě ta okolnost, že Knittl zůstal takovým, jakým byl v oněch mladých letech. Se Smetanou dostal se do sporu r. 1878 v příčině klavírního výtahu »Tajemství«, na čemž ovšem mnoho nezáleží, o čemž by nám však právě prof. Stecker mohl ledacos říci, co odjinud není známo. Vlastní činnost Knittlova začíná na počátku let 80tých a to jest také teprve doba, kterou já měl na mysli, když jsem o Knittlovi psal. Budiž mi dovolena malá poznámka: hned r. 1881 vydal Pivoda svůj pamflet »O hudbě Wagnerově«, kde v zadu v annonci chlubí se svými žáky; na prvním místě mezi »odchovanými učiteli« stojí — Knittl. Nepřestal býti

Digitized by Google

i dále oddaným svému někdejšímu pánu, jakož vůbec udržoval Knittl až do své smrti styky s osobami, v boji proti Smetanovi co nejhůře kompromittovanými. Avšak vraťme se k věci. Vylíčiti dějiny názoru na Smetanu právě v 80tých letech stává se čím dále nutnější, zvláště když kniha Hostinského do této doby již spor o Smetanu soustavně nesleduje. Že to nemohu učiniti zde polemickým článkem, jest samozřejmo, k tomu třeba obšírné práce, jíž zajisté nezůstanu našemu čtenářstvu dlužen. Zde chci podle svého slibu podati jen nejnutnější informace.

Řekl jsem, že vnitřní kritika oné kritiky o »Dvou vdovách« z r. 1874 nás povede k podobným pozdějším výrokům a názorům Knittlovým. V oné kritice jsou nejtypičtější dvě místa, jež také vzbudila už tehdy hlavní odpor. První zní doslovně:

»Jistý dosti pěkně vystupující pahoreček uznán a obdivován byl od obecenstva přímo za temeno hory Himalaja«. Tak karakterisován zde Smetanův význam: jest to slušný skladatel (»pahoreček«), ale žádný zázrak, žádný veliký mistr světový (»temeno hory Himalaja«).

R. 1884, 2. března v Nár. Listech stojí: »Nejsme tak domýšliví, abychom předstihujíce historii posazovali ochotného rádce mladosti a nezkušenosti naší na prestol české hudby«. Zde zase karakterisován Smetanův význam: jest to slušný, kdysi pro nás významný skladatel (»rádce mladosti a nezkušenosti naší«), ale není to náš největší skladatel (»prestol české hudby«).

Není pochyby, že smysl obou míst jest týž, jen výrazy jsou jiné, r. 1874 podle situace polemicky hrubé, roku 1884 skrytě ranící. První místo jest podepsáno šifrou »*tt*«, jež se před tím objevuje též ve formě Knittlovy šifry »—tt—«, druhé místo jest podepsáno plným jménem K. Knittl. Nenapsal-li tedy Knittl ono místo r. 1874, *napsal slova téhož smyslu r. 1884*. Z obou míst jest ovšem druhé místo horší právě svým datem. R. 1874 byl to výstřelek nerozvážného polemika, který před sebou měl sotva polovici Smetanova díla, r. 1884 bylo zde už Smetanovo dílo celé, Knittlovi však nestačilo, aby mohl býti Smetana posazen na »prestol české hudby« a přiřknut mu primát mezi českými skladateli. Tato myšlenka nebyla zde však poprvé ani naposled proslovena, nýbrž jest to přímo motto Pivodových snah v letech 80tých. Minulost byla ztracena, měla býti zachráněna přítomnost. Smetana uznán za znamenitého skladatele, ale jen pro léta sedmdesátá, pro budoucnost měl býti odbyt. Sotva tři neděle po tomto projevu objevuje se v Nár. Listech provolání Pivodovo (ve zkratce P...da), jež jásá nad tím, že jiný směr počíná se stávati záležitostí národní. K tomuto nešlechetnému manévru proti Smetanovi bylo pak zneužito jména Dvořákova, což jest tím odpornější, víme-li, jak právě Pivodova strana pohlížela s despektem na Dvořáka, dokud nedostal se pod ochranu vídeňských autorit Pivodových. Dvořák sám neměl o tom všem ovšem ani tušení (byl tehdy v Anglii), jak mu nepovolaní ctitelé doma připravují »prestol české hudby« a jak jeho tehdejší směr (absolutně hudební) prohlašují proti Smetanovi za nový obrat a »záležitost národní«.

To vše se dělo v době, kdy Smetana stál již na pokraji hrobu, jenž mu byl pravým vysvobozením z jeho utrpení. Smetana znal tyto snahy svých nepřátel, viděl na konci svého života vzrůstati zase vliv svých nepřátel a trpěl tím nevýslovně. Smetana v té věci hleděl dále, než mohou viděti pouzí krátkozrací »hudebníci«, jemu nešlo o to, vytvořiti tolik a tolik děl, jež by se potom někomu »líbila«, nýbrž šlo mu o skutečný kulturní čin. Proto Smetanovi tolik záleželo na tom, aby si svůj primát udržel, ne pro svá díla, ale pro myšlenky a pro ideu, jíž vtiskl celému našemu hudebnímu obrození. Žádná zevnější sláva nemohla Smetanovi nahraditi vědomí, že není dosud uznán hluboce, vnitřně za to, čím byl: za zakladatele české moderní hudby, jenž vládne na »prestolu české hudby« i tehdy, kdy velcí mistři po něm dostupují kvalitou až jeho umění. Tomu ovšem nemohl rozuměti »hudebník« Knittl a nemohou rozuměti »hudebníci« z jeho družiny. To jest říše, ležící daleko za horizontem všech vyznavačů úzkého oboru řemeslného umění. Kdo chce poznati tuto tragiku právě posledních let Smetanových, nechť jen čte jeho dopisy z této doby, jeho boj o primát své idee. A kdo máš pro takovou uměleckou tragiku také srdce, podívej se na partituru »Violy«, kde už mistr šílenstvím zachvácený píše nesouvislá slova, z nichž však proráží ještě ohlas tohoto počínání jeho nepřátel krátce před tím. O své umění nebojuje, v tom jest neobmezeným pánem, avšak o své místo »zasloužilého« umělce, t. j. o své historické poslání.

Proto také veřejný projev Knittlův z 2. března 1884 (při šedesátých narozeninách Smetanových) vyvolal na straně Smetanově tolik odporu. Ozval se především Hostinský ve »Květech«, že nutno viděti ve Smetanovi velkého mistra »bez obavy, že budoucnost mohla by nás kdy pokárati z nepravdy«; v »Neue Zeitschrift für Musik« ozval se pak proti Knittlovi Fr. Gerstenkorn ve vřelém článku o Smetanovi a jeho nároku »na čestný titul mistra, jehož si jen málo kteří zaslouží«. Odpor proti Knittlovi stoupal pak tak, že časopis »Dalibor« v květnu r. 1884 odpověděl Knittlovi veřejně po odmítnutí spolupracovnictví slovy: »Jsme povděčni tomu, že list náš nebudete dále povznášeti na ‚výši‘, na níž nestojí, neboť nesmí klesnouti až k niveau Vašeho stanoviska, s něhož si ku př. dovolujete posuzovati novější zjevy operní«. Tento projev, nad novinářskou polemiku se povznášející tehdy opravdu smetanovským rázem »Dalibora«, byl uveřejněn v týden, kdy zemřel Smetana. Nekrolog »Nár. Listů«, kde byl Knittl referentem, byl »velmi slaboučký a chudý«, takže se odrážel velmi silně od vřelého vylíčení Smetanova pohřbu v témž listu.

Snižoval tedy Knittl význam Smetanův r. 1884 a sice způsobem, který myšlenkově souvisí se sporným referátem z r. 1874. K tomu neopomenu pak uveřejniti doklady týchž názorů Knittlových i z let devadesátých. Už z uvedených důvodů měl jsem však právo mluviti o Knittlově »protismetanovství«.

Rozbor druhého sporného bodu, totiž názoru Knittlova na homofonii, mohl by se státi u nás východiskem hlubšího nazírání na základní principy hudební, kdyby zde se vedla diskusse věcně a klidně, jak zajisté otázky tak odborné to připouštějí. Bohužel prof. Stecker hned na poprvé dal výklad mému místu o »homofoničnosti« Knittlově zcela zvrácený, jakoby byl ono místo ani nečetl, neboť nepochopuju, že by mu byl nerozuměl. Ukázal jsem v Knittlově nekrologu na jednostranně homofonní názor Knittlův (stejně tak učinil prof. Hofmeister v »Osvětě«) a souvislost jeho s protismetanovskými názory u nás. Místo toho mi vykládá prof. Stecker věci, jež s tím nejsou v nejmenší souvislosti. Tak na př. dokazuje mi, že žáci na konservatoři se učí také kontrapunktu a dovolává se proti mně — »Prager Tagblattu«! Probůh, co by to bylo za konservatoř, kde by se žáci v komposiční škole nenaučil ikontrapunktu? Kde něco takového prof. Stecker u mne vyčetl? Ujišťuju ho, že si mnohých sil naší konservatoře vážím a že proto mi ani nepřipadlo vystupovati proti konservatoři jako ústavu, ať si »Prager Tagblatt« píše co chce! Ostatně zde užívá Stecker jen taktiky Knittlovy, jenž také na výtku Steckerovu, že v knize Skuherského není dosti vyznačena nauka o transposici církevních tonů, bránil knihu proti Steckerovi poukazem na — zkoušky varhanické školy!

Podobně nerozumím, co má se spornou věcí co činiti Skuherský a jeho harmonie, dokonce už však s tím nesouvisí, co si Fibich o Skuherského harmonii myslil nebo nemyslil. Zde prof. Stecker užívá proti mně naivního prostředku, jejž bych byl od něho ne-

Digitized by Google

čekal. Kdyby bylo pravda, co o tom prof. Stecker píše, nedokazovalo by to mně aspoň nic více, nežli že se Fibich mýlil. Avšak mohu ujistiti prof. Steckera, že jsem o věci lépe informován. Rozmluva mezi Fibichem a Skuherským, na niž se prof. Stecker odvolává, udála se v úterý 19. května 1885 odpoledne, při čemž Fibich ze slušnosti k staršímu Skuherskému ustoupil. Mám však v rukou vlastnoruční dopis Skuherského, v němž sám Skuherský doznává, že s ním Fibich nesouhlasí. Proto co zde prof. Stecker o názoru Fibichově na Skuherského harmonii praví, není pravda.

To jsou pak hlavní dvě myšlenky, jež prof. Stecker proti mně uvádí. Jak patrno, hlavního předmětu sporu se tím ani nedotkl, neboť sporný předmět jest zde přece Knittlova kniha »Nauka o skladbě homofonní«, v níž obšírně jsou vyloženy Knittlovy názory na homofonii. Budiž mi však dovoleno poukázati při této knize (pamatuj, že jest až z r. 1898) napřed na dvě okolnosti: na četných místech nalezneme výklady, které žáka musí nadchnouti ke všemu, jenom ne k programnímu směru Smetanovu; o to však mi nyní nejde. Na str. 77 jest však pro Knittla karakteristické srovnání dvou motivů: Smetanova z »Tajemství« a Meyerbeerova z »Proroka«; při tomto srovnání se žák doví, že motiv Meyerbeerův jest »hudebně nejpůsobivější« a že »tím liší se na svůj prospěch od ostatních«. Episoda zdánlivě nepatrná: proč by někdo jiný nemohl napsati podobný motiv lépe než Smetana? Kdyby na př. bylo toto srovnání mezi Smetanou a Beethovenem, bylo by to zcela v pořádku. Avšak byl-li Knittlův žák o Smetanovi dobře informován, musil věděti, že celá dramatická tvorba Smetanova byla namířena proti Meyerbeerově nepřirozenosti a že právě »Prorok« patří k prototypům staré operní lži, takže nutno stavěti vždy Smetanu proti Meyrbeerovi. Jak může učitel, kterému záleží na pevné důvěře žáků ve Smetanu, předkládati jim takové srovnání a klásti (třebas to bylo jen v tomto detailu) uměleckého protinožce Smetanova nad Smetanu? Zde jest jen dvojí výklad možný: buď Knittlovi nezáleželo na oné důvěře žáků ve Smetanu, nebo byl velmi špatný paedagog. Poněvadž však vím, že byl Knittl znamenitý učitel, co se methody týče, rozhoduju se pro první výklad, s ostatním jednáním Knittlovým se také shodující. Podobně, ač to laikovi není tak nápadno, chová se Knittl v otázkách esthetických, v nichž jest mu Durdík hlavní autorita. Jest známo, že Durdíkova esthetika stojí na stanovisku Smetanově reformě nepřátelské, proto Pivoda se jí proti Smetanovi stále dovolával, čímž si dodával zdání »vědeckosti«. Vždyť Pivoda i otázku, je-li v trilku důležitější svrchní nebo spodní tón, luštil — Durdíkovým herbartismem! A pak že Pivoda nebyl »učený« a »vědecký« člověk! Knittl užívá Durdíkovy esthetiky zcela ve shodě s názory Pivodovými proti směrům, zastávaným Smetanou.

Obraťme se však ke Knittlově homofonii. Už kritika »Dvou vdov« r. 1874 vedle uvedeného místa urážela právě tvrzením, že »Dvě vdovy« jsou opera skládaná pro orkestr s průvodem zpěvu. Tento odpor proti bohatému orkestru jest nerozlučnou součástkou názoru Pivodova, stejně jako bohatý polyfonický orkestr jest známkou všech moderních dramatických mistrů. Pivoda zatracoval Wagnera, poněvadž se jeho hudba nedá svésti na »tříhlas«. Zastancům této homofonie ovšem vrcholem byl zpěv italské opery, kde ve zpěvu ležela hlavní váha hudby, ano celá hudba, orkestr pak byl právě jen průvodem. Tento názor, jevící se stejně v Německu proti Wagnerovi jako u nás proti Smetanovi, po Pivodovi u nás prohloubil právě Knittl ve své knize »Nauka o skladbě homofonní«. Zde Knittl učí své žáky (nezapomeňme, že jest to školní kniha!) tvořiti melodie a všímá si jich dvojím směrem: 1. absolutní melodie (úplně jednohlasá) má býti srozumitelná, t. j. co nejvíce na diatonických stupních. Mladí skladatelé mají se opříti »o hlavní živly veškeré absolutní melodiky o stupnici totiž a její doškálné akkordy« (str. 183). »Dobrá melodie postrádá nemístných skoků, není přílišného rozsahu (ne přes decimu), nedostupuje vícekráte téže tónové výše, zachovává jistý zahájený pohyb a je vždy výrazná« (str. 186). Podle Knittla tedy jest melodie tím lepší, čím méně její tóny mají harmonický význam, udržujíce se v doškálných akkordech. Co si má žák počíti s těmito názory dnes, uprostřed největšího rozvoje chromatiky, jest ovšem záhadno. Avšak nejde jen o to, že podle tohoto návodu by žák tvořil staromodní melodie. Knittl rozšiřuje požadavek absolutnosti melodické i na 2. doprovázenou melodii. Praví sám (str. 185): »náleží ku *přednostem* takových (t. j. *průvodem opatřených) melodií,* jsou-li úplně i bez průvodu srozumitelny«, t. j. melodie s průvodem jest tím lepší, čím jest tento *průvod zbytečnější.* To jest theoretické stanovisko, jež v praksi se objevuje právě v staré italské opeře předsmetanovské, na němž stál Pivoda, jež se objevuje v kritice »Dvou vdov« r. 1874 atd. Orkestr jest zde degradován zase na pouhý »průvod«. Tím Knittl theoreticky odůvodnil to, co zpěvákovi Pivodovi tanulo na mysli, totiž zbytečnost (a to pro stilového umělce znamená nemožnost) polyfonického orkestru, jenž v moderní opeře stal se základem psychologičnosti dramatické. Moderní hudebník proto tvoří naopak melodie, vyžadující vždy orkestrální bohatosti. Proto také podle Knittla by Smetanovy melodie nebyly »dobré«, neboť ty naprosto nejsou »srozumitelny«. To jest tedy homofonie staré opery *(kult jednohlase melodie),* proti které jsem vystoupil i u Knittla, jak patrno, plným právem. Jak prof. Stecker může v těchto principech viděti »svrchovaně moderní nauku«, v níž zužitkován »svěží zdroj překvapujících, ba nejednou až omamujících kombinací zvukových«, jest mi záhadou. Snad má nás »omámiti« jednohlasá samozřejmá melodie na doškálných akkordech? Co bych si měl mysliti o znalostech prof. Steckera nynějšího stavu harmonie, kdybych v jeho větě chtěl viděti více než pouhou polemiku, nepromyšlenou a ničím nedoloženou? Nechť laskavě mi ukáže v knize Knittlově tu »omamující« harmonii, jako já ukázal v ní princip absolutní homofonie!

* * *

Podal jsem zde zlomek materiálu, pokud bylo nutno užiti ho k vyvrácení výtek, činěných mi prof. Steckerem, jako bych byl bez důvodů a dokladů psal svůj článek o K. Knittlovi. Řekl jsem hned předem, že jest to pouhá první informace o práci, již chci vydati na podzim. Ovšem myslím, že pro lidi dobré vůle stačil by materiál zde uveřejněný aspoň na důkaz, že nikdo nemá práva vyčítati mi nevědeckost neb lehkomyslnost v této otázce. I kdyby se mému odpůrci zdařilo stejně věcně moje důvody vyvrátiti, nemohl by mne viniti z nesvědomitosti v této věci. O to se však prof. Stecker ani nepokusil. Kdo četl mé (ostatně nemnohé vzhledem k fabričnímu vyrábění článků mých odpůrců) projevy v této polemice, jistě musí uznati respekt, s nímž jsem k prof. Steckerovi přistoupil, a mohu uvésti svědky, jak jsem se těšil na vážnou diskussi s ním, jež mohla přinésti mnoho objasnění a vyjasnění. Ale, bohužel, mé naděje byly krutě zklamány. Prof. Stecker dal se strhnouti »seriosními« úvahami svého pomocníka k pamfletům prof. Steckera nehodným. Dříve ještě, než byla tato stať uveřejněna, učinil prof. Stecker projevy, jež mne přesvědčily o nemožnosti věcné polemiky s ním. Celá jeho polemika točí se kolem slovíček, jichž význam překrucuje, kdežto po nějaké myšlence není tu ani stopy. Proto mám dojem, že jest škoda papíru, který se touto polemikou potiskl, a jen s nechutí předkládám veřejnosti dokončení své stati, jíž zároveň polemiku končím. Ještě nedávno žádal jsem prof. Steckera o klid, ale

Digitized by Google

marně; jeho rozčilením naopak ztrácí jeho polemika už i logickou souvislost a prof. Stecker dopouští se tu činů, jichž bych ho vždy byl pokládal za neschopna a za něž mu bude jednou jistě stydno. Věcně jest Steckerova polemika pouhé povídání bez dokladů.

Mimo jalovost polemiky mám však ještě jiné důvody, abych prof. Steckerovi neodpovídal. Je to veliká polemická nesolidnost, s níž prof. Stecker vystupuje. Prof. Stecker neměl ani tolik polemické slušnosti, aby sečkal, až já domluvím, nýbrž hned po první části této mé stati podal už svou »odpověď«, kde mi vyčítá, že jsem nedal žádné »důkazy«, ačkoliv nemohl míti ani tušení, co bude obsahovati moje »dokončení« a co chci podati v slíbené práci na podzim. Opakuji: slušný polemik by vyčkal obou těchto mých vysvětlení. Ovšem prof. Stecker nepotřeboval ani dokončení této stati, nýbrž chytil se prvních odstavců, kroutí tu jednotlivá slova, nehodící se mu odstavce prostě zamlčuje, a místo věcné polemiky o každém z bodů mnou uvedených mluví o věcech, do nichž mu předně pranic není (co totiž já dělám nebo nedělám) a jimž za druhé pranic nerozumí, neboť věci ty nejsou pro »hudebníka«. Mohl-li svého času prof. Stecker tvrditi, že Knittl není kompetentní posuzovati ho v otázkách ryze hudebních, mohu to jistě stonásobně větším právem říci já o prof. Steckerovi tam, kde jde dokonce o věci úplně mimohudební. Prof. Stecker snížil se však i tak hluboko, že v nejnovější své »odpovědi« nejenom mi vyčítá, že rozumím více věcem nežli on, nýbrž neostýchá se dotýkati se i osobních intimních citů, před nimiž každý hlubší člověk stojí s respektem, tím více, nejsou-li se spornou věcí v nejmenší souvislosti. Zde už nemluví věcný polemik, nýbrž rozvášněný nepřítel, projevující osobní zlobu. Nejsem jí ovšem postižen sám, J. Srb-Debrnov byl prof. Steckerem obviněn přímo z osobní nečestnosti a mstivosti proti Knittlovi. Osoba tohoto přítele Smetanova, jehož ryzost objevila se právě v nejtrudnějších chvílích mistrova života, nebyla dosud nikým ani v nejmenším dotknuta a stojí zde zcela čista. Poněvadž pak tu není nikoho, kdo by se Srbovy památky ujal, jsem nucen toto podezírání, jehož se prof. Stecker bez důvodu dopustil, nazvati zbabělou pomluvou, vymyšlenou prof. Steckerem pro nemožnost věcného vyvrácení Srbova svědectví. Ovšem prof. Stecker jednal podobně i jindy proti svým odpůrcům. R. 1884 dotýkal se ihned i osobní povahy tehdejšího svého odpůrce — Knittla!!

Toto nesolidní polemické stanovisko prof. Steckera obrací se však přímo proti mně způsobem, pro nějž nemám slov. Nejenom že mi prof. Stecker slibuje pomstu, až »přijde čas«, což jest zajisté velmi ušlechtilá zbraň polemická, nýbrž i slibuje čtenářům, že jakmile vyjde dokončení této stati, že ihned učiní závěr o tom, jaké důsledky z toho plynou o — mně! To je snad v celém tom novém pamfletu prof. Steckera jediné upřímné slovo. Já bláhový myslil, že polemisujeme o Knittla, že jde o vyjasnění sporných otázek ze Smetanovy doby, a zatím nejde ani o Knittla ani o Smetanu, to všechno byla komedie na oklamání obecenstva, nýbrž jde o — mne! *Já* jsem punctum litis, o mně se bude dělati poslední resumé celého sporu. Tím jest ovšem vše jasno, škoda jen, že to prof. Stecker neřekl hned předem, nebyl bych se ani namáhal a »ortel« prof. Steckera nade mnou, jistě už dávno připravený, mohl býti už dávno v rukách dychtivého čtenářstva. Odtud také ta jistota, s níž prof. Stecker oznamuje, že hned zodpoví, co bude obsahovati dokončení mé stati, ač neví, co mu předložím! To jest snad »svědomitost« a »vědeckost«? Každý zajisté uzná, že tato komedie, hraná tu s veřejným míněním, mne zbavuje povinnosti další polemiky. Já sbírám doklady a vysvětluji sporný předmět, prof. Steckerovi jest to však jedno, ten mne bude »souditi«!

Že došlo ke sporu mezi mnou a naším hudebnickým cechem, jest přirozeno a nutno. Aféra Knittlova jest ovšem jen záminkou; kdyby nebylo té, byla by se musila najíti jiná. Tak to bývá už v době, naplněné třaskavinami. Až někdo si jednou přečte můj článek o Knittlovi, jistě nepochopí, jak jeho klidný tón mohl vyvolati tento spor, tím méně pak, ježto jsem za života Knittlova řekl více a ostřeji. Knittl ovšem mlčel, půl roku se neozval, věděl jistě dobře, proč; vždyť jistě věděl, že na př. v dirigentství neměl většího ctitele než mne (viz »Děj. české hudby« a mé referáty) a že tudíž zde nemůže jíti o osobní zaujatost proti němu. Avšak záminka ke sporu se musila najíti už proto, že kazím řemeslo jisté třídy našich »hudebníků«, jimž nic není tak proti mysli jako spor ideí. Skoro dvacet let žili jsme v hudební idylle. Takovému našemu »hudebníku« se Smetana »líbil«, »znal« už všechny jeho opery, každou uznával za »dobrou« a u vědomí svého »smetanovství« se o Smetanu nestaral, jsa rád, že ty »zbytečné« boje o umělecké idee, z nichž »hudba« nic neměla, byly zažehnány. Tak v klidu mohl náš »hudebník« zase srovnávati akkordy, rozdělovati je podle předpisu do theoretických krabiček, luštiti strašnou záhadu »příčnosti« u blahém vědomí, že pro Smetanu jest již uděláno všechno. A tu se objevil kdosi, komu se tato hnilobа nelíbila, komu Smetana znamená trochu více než řadu děl a kdo tak tuto idyllu burcováním obecenstva silně porušil, neboť jest mlád a potřebuje vzduch pro sebe i pro ty, kdož šli před ním a jdou i za ním. Při tom pak tento opovážlivec není vázán ani svým postavením ani svými osobními známostmi starati se o všemocnou dosud naši hudebnickou kliku, nýbrž může s klidem pohlížeti na hemžení se ze sna vyburcovaných »hudebníků«. Opakuji: zde musilo dojíti ke sporu, jenž však přináší i něco dobrého, totiž nutnost očisty od poměrů, v nichž nebylo možno soustavně pracovati v otázkách, jež právě nebyly po chuti našemu hudebnickému cechu. Proto s klidem přijímám acht, jímž mne prof. Stecker odsoudil, vyloučiv mne z blažené říše »hudebníků«. Vzpomínám při tom jen slov Wagnerových, jež pronesl s hrdostí: »Ich bin kein Musiker!«

Ovšem tento spor mezi mnou a našimi »hudebníky« nevyžadoval takového způsobu boje, s jakým sám prof. Stecker proti mně vystupuje, a není pochyby, že zde hrají úlohu i jiné příčiny. Nejsympatičtější byla by mi ta, že prof. Stecker i jeho pomocník jsou osobní přátelé Knittlovi, takže by mohl celý boj proti mně činiti dojem přátelského aktu, bohužel však jest patrno, že tento akt piety byl jen východiskem a zvrhl se v něco jiného. Aspoň svrchovaně nechutné a ustavičné zatahování mé docentury vrhá na vystupování prof. Steckera nové světlo. Co by prof. Stecker říkal, kdybych já na konec každého odstavce přilepil podle jeho příkladu větu: »A takhle jedná professor konservatoře a lektor university?« Takové neslušnosti a v druhém případě i hrubé nekollegiálnosti se ovšem já nedopustím nikdy. Avšak ani tím nevyčerpal jsem míru špatností, jichž bylo v zákulisí proti mně užito, a jež po čase, bude-li na tom ještě záležeti (o čemž velice pochybuji), budu moci sděliti i veřejnosti na důkaz, že hlavní úlohu zde proti mně hraje osobní zášť, jež využitkovala pouze situace. Po všem tom, jak prof. Stecker a jeho pomocník veřejně mi ukřivdili, nepokládám je nicméně za schopna, že oni vymyslili ty postranní špatnosti, o nichž jsem se právě zmínil. Nepoznali, že byli zneužiti ke hře, jež bude činiti jednou příspěvek ke »Kapitolám o nevědecké neslušnosti«. Ovšem třaskaviny, mezi »hudebníky« proti mně nahromaděné, daly se lehko vznítiti a sice právě tím nejnaivnějším »hudebníkem« pod sluncem. Až prof. Stecker pozná jednou celé to klubko špatností, jež nevědomky pomáhal zapřádati, jsem jist, že mi dá zadostiučinění nejen věcné, nýbrž i osobní.

Digitized by Google

Tyto všechny příčiny mne nutí, dále nepolemisovati, neboť tu nejde o věc, nýbrž o mou osobu. Že ve svém započatém díle neustoupím, rozumí se samo sebou, ano nyní tím spíše věnuji se úkolu, jejž jsem vždy pokládal za nejvyšší úkol svého života: připraviti se k velkému dílu o Smetanovi, aby Smetana, umělec i člověk, vystoupil v souvislosti s celým naším kulturním životem od let 40tých. Příspěvky k tomuto dílu budou mou nejbližší odpovědí na útoky, na mne činěné.

S tím se také se svými protivníky loučím. Činím tak s tím lehčím srdcem, poněvadž jich není mnoho. Poznal jsem, že právě lepší činitelé i našeho hudebního života, kteří jsou něco více než jen »hudebníci«, rozuměli dobře mému počínání, jež nechce nic, než pravdivou historii o Smetanovi vrátiti nezkalenou naší veřejnosti. Proto jsem si svého konečného vítězství jist! Mým odpůrcům se může podařiti oklamati ty, kdož do věci nejsou zasvěceni, avšak nemůže se jim podařiti někoho přesvědčiti, aby v hloubi duše byl jist proti všem pochybnostem. To může dokázati jenom pravda, jež spočívá ne ve slovech, nýbrž ve skutcích, a skutky minulosti jsou historie, jejímuž soudu podléhá každý člověk — i »hudebník«.

CESTOVNÍ OBZOR.

Josef Pávek:

NĚKOLIK VZPOMÍNEK Z OSTROVA CORFU. (Dokončení.)

Ostrov Corfu je nejen zajímavým svým skvělým tropickým podnebím, věčně svěží zelení, jež nikdy nepocítí krutost našich mrazů, ale ostrov tento má i mnoho pozoruhodného, pokud se týče života společenského. Nevidíte zde ještě pravý obraz života orientálského, jak jej ku př. možno viděti v Cařihradě, ale přece již máte jakýsi dojem řeckého života. V ulicích corfských není právě nějak hlučno, vyjímaje ovšem ulice ústící ku přístavu, kde soustřeďuje se hlavně běžný obchod s potravinami, nicméně přece ulice mají podivuhodný ráz, připomínající ulice jihoitalských měst.

Na malém návrší rozprostírá se město Corfu s četnými jednopatrovými domky, jež tvoří souladné ulice. Stavba domů je výhradně řecká: jednopatrové domky s příkrou protivou bílých stěn, tmavorudou střechou a zelenými žaluziemi v oknech. Pouze u přístavu jsou viděti domy až o čtyřech poschodích s balkony, které připomínají již stavby činžáků terstských.

Hlavním cílem pro cizince je skvostné prostranství zvané Esplanadou založené Angličany. Zde je viděti řadu nádherných domů s arkádami. V přízemí nalézají se různé řecké kavárny, krámy penězoměnců a jednotlivá poschodí jsou upravena pro obchod hotelový. Poněkud severněji vypíná se nádherná budova, vypravená s přepychem architektonickým. Je to nynější královský palác postavený za dob anglické ochrany pro dvůr lorda vrchního správce ostrova. Krásné stromořadí zvyšuje ještě dojem Esplanady.

Corfu je poměrně chud na starožitnosti. K zajímavostem historickým ostrova náleží hrob Menekrata Lokerského ze 6. století před Kr., objevený v Palaepoli.

Z budov veřejných, v městě se nalézajících, dlužno se zmíniti o budově musejní, která letošního roku byla dostavěna, ale v době, když jsem ostrov navštívil, nebyla ještě oficielně otevřena. Corfu má dále kromě gymnasia i universitu, založenou kdysi Angličany, jež hlavně v letech padesátých byla četně vyhledávána. V letech pak 70. po zřízení university athénské byla universita corfská zrušena a zůstavena po ní jako památka veliká knihovna, přístupná nyní obecenstvu, s mnoha tisíci cenných svazků děl.

Průmysl na ostrově je zastoupen v míře nejmenší. Poblíže města ve vesnicích udržuje se průmysl řezbářský, provozovaný po domácku. Zvláště hole, ne právě s velikým vkusem vyřezávané, možno si na památku za 60—80 lepta na ostrově koupiti. Z ovoce pěstují zde nejvíce pomeranče a datle, které se také z ostrova vyvážejí.

V hlavní sezoně, t. j. v březnu, dubnu a květnu má ostrov četnou návštěvu cizinců. Zvláště pacienti s různými plicními neduhy vyhledávají příznivé podnebí ostrova. I malíři, zvláště němečtí, vyhledávají zde zajímavé scenerie, jichž ostrov skýtá hojnost, aby je svým štětcem zvěčnili.

Digitized by Google

Pro cizince a jmenovitě pro návštěvníky z Rakouska má ovšem největší zajímavost Achilleion, letohrádek zesnulé císařovny a královny Alžběty, kterážto nádherná budova zbudovaná z čistého bílého mramoru, jež je opravdu perlou a ozdobou celého ostrova, přešla nyní do vlastnictví císaře Viléma . . .

Již třetí den po příjezdu svém na ostrov smluvil jsem v hotelu se svými přáteli pp. prof. Votočkem a drem. Pospíšilem výlet do Achilleionu. Zámek je vzdálen od města asi 2 hodiny při jízdě povozem. Krásný a příjemný výlet velikými olivovými sady, na který člověk dlouho vzpomíná! Ostrov má přímo vzorné silnice, pořízené ještě za panství Angličanů. Kočí, jenž nás veze — původem Ital, — velmi ochotný a zdvořilý, neustále vypravuje nám různé podrobnosti historie tohoto kraje, vzpomíná i pobytu vznešeného hosta na ostrově, glossuje, kolikrát sám měl příležitost vézti z města do zámku různé hodnostáře, kteří činili mocnářce naši návštěvu. V zásuvce pod sedadlem měl uschovanou knížku zvláště příznivých vysvědčení a doporučení. Listoval jsem v malém primitivně upraveném sešitku, již dosti ušpiněném, s listy sežloutlými a nalezl jsem tam skutečně doporučení psané německy, francouzsky i italsky od generálů a nejvyšších dvorních hodnostářů, jichž jména v létech devadesátých často objevovala se v novinách.

Kolem silnice vedoucí k zámku jsou roztroušené obytné domky a vily řeckého slohu, náležející většinou zámožnějším Atheňanům. Domky vesničanů jsou po různu roztroušeny kolem silnice, aneb vždy po 5—6 staveních tvoří souladné skupiny. K pozoruhodnostem ostrova náleží i nápadné množství žebrajících lidí. Corfské děti mají již v nejútlejším mládí vyvinutý smysl pro žebrotu, kterou dovedou stejně obratně zakrývati prodejem květin. Jakmile blíží se kočár po silnici, v němž dali by se tušiti cizinci, rychle natrhají na trávníku několik květinek a běží tak dlouho za kočárem, dokavad jim nehodíte 2 lepta.

Konečně blížíme se k našemu cíli: silnice náhle z překrásné roviny nabývá příkrého srázu a stáčí se do malé serpentiny. Za několik minut stanuli jsme před železnou branou, vedoucí do velikého sadu, jenž kolem do kola obetkává zámek. Za několik vteřin již otvírá nám zámecký správce zahrady, představuje se nám a nabízí nám ochotně své služby k prohlídce zámku, pokud je ovšem přístupný širšímu obecenstvu.

Veškeré obytné komnaty zámku byly bohužel uzavřeny, takže musili jsme se s prohlídkou omeziti pouze na zámeckou kapli, vestibul, schodiště, terasu a nádhernou zahradu se zámeckým přístavem. Po tragické smrti císařovny byl nádherný nábytek odvezen do Vídně a komnaty z nejvyššího nařízení uzavřeny. K dohledu ustanoven v zámku zvláštní dvorský úředník a zřízenec pro ošetřování zahrady.

Z vestibulu na pravo vstupujeme do kaple. Před oltářem, z něhož ovšem již cenné předměty byly vzaty v uschování, jsou upraveny dvě sedadla kostelní: jedno pro císařovnu Alžbětu a druhé pro dvorní dámu. Jak známo, byla zesnulá císařovna velmi zbožná a navštěvovala prý ráda toto místo, zbudované jako celý zámek z bílého mramoru, opravdu velebného klidu, kam nedolehaly ohlasy vlnobití sídelního města, které poměrně málo vyhledávala. Po stranách kaple dvě chrámové lavice pro dvorské služebnictvo. Po schodišti vystupujeme do mezzaninu. Zde je viděti dvéře vedoucí do komnat, kdysi obývaných císařovnou . . . V průčelí mezzaninu přes celou šíři a výši mramorové stěny nalézá se nádherné zrcadlo. Celá však skelná tabule při slabším zemětřesení před dvěma roky, jež postihlo i ostrov Corfu, se rozdvojila na dva kusy. Příroda byla zde stejně nemilosrdná k císařské tabulové stěně jako k oknům chudých vesničanů.

Průvodčí náš vysvětloval nám cenu koberců, které kdysi byly přes schodiště položeny. Nepoznamenal jsem si tuto cifru, ale byla by to pěkná sumička peněz.

Vcházíme na terasu do zahrady. Průvodčí, jenž býval kdysi osobním služebníkem císařovny, upozornil nás na jednotlivé květiny a zvláštní cizí stromy, jež nechala majitelka z dalekých končin sem přivézti. Přišli jsme k malému stolku mramorovému, kde císařovna pila svoji odpolední kávu. Prohlížíme si dále mistrovské dílo sochy Achilleiona a

Digitized by Google

jsme nadšeni nádherou a velkolepostí vyhlídky z terasy! Na těchto místech snoubí se krásným souladem mistrovská ruka architekta-umělce s nádherou vznešené přírody, která na toto malé prostranství snesla tolik obdivuhodné krásy. V duchu divíte se vysokému uměleckému vkusu, jaký měla zesnulá majitelka zámku při výběru místa. Nebyla přítelkyní rušného lázeňského života, byla spíše samotářská, milovala užší společnost. Škoda, že tento zámek tak krátko hostil ve svých mramorových stěnách vznešenou majitelku... Ale osud tomu chtěl: Švýcarská tragedie, jíž bude ještě dlouho vzpomínáno v tomto soustátí, učinila konec životu nejen vznešené panovnice, ale byla zde bez příčiny usmrcena dáma neobyčejně jemné kultury a vysokého intelektu, dáma, jež měla hluboký smysl umělecký, a byla nadšenou obdivovatelkou přírody...

Co mohu říci více?...

Za příčinou letních prázdnin našich stálých spolupracovníků z kruhů universitních a literárních nevyjde číslo příští dne 15. srpna, nýbrž až 15. září společně s číslem zářiovým jako dvojčíslo.

Nechceme odbočiti z původního programu „Pražské lidové revue" a přinášeti články z péra méně povolaných odborníků, které by kulturnímu poslání listu nebyly dozajista ku prospěchu; rozhodla se proto redakce jako jiná leta vydati dvojčíslo teprve 15. září. — Pány abonenty, jakož i příznivce a přátele našeho listu prosíme, aby tuto změnu laskavě vzali na vědomí.

Za redakci
JOSEF PÁVEK.

Čím zmírá člověk ve vodě?

nazývá se cenný populární spisek z péra univ. prof. Dra V. Slavíka, vydaný nákladem „Pražské lidové revue" Václavské náměstí čís. 63. Telefon 3714. Cena spisku pouze 30 hal.

Roční předplatné na „Pražskou lidovou revui" obnáší pouze K 3·60.

Odborný obchodní dům
Vítězslav Jeiteles
PRAHA
nároží Celetné ulice, proti Prašné bráně

doporučuje při nákupu prohlédnutí svého bohatého skladu nejmodernějších
koberců, záclon, portier, stolních přikrývek a pokrývek na postele, prošívaných přikrývek, žíněnek, mosazných a železných postelí, dětských kočárků, židliček pro děti, předložek k postelím, Angorských, norvéžských a čínských kožešin
za neobyčejně levné pevné ceny.
Všeobecný obdiv budí umělecky aranžované výklady.

Digitized by Google

NÁBYTEK

v nejmodernějším slohu a provedení zaručeně nejsolidnějším ve velkém výběru nabízí továrna na nábytek

Bedřich Nedbal v Praze,

jen ve Vodičkově ulici číslo 44.

Filiálek žádných nemám.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891: stříbrná medalie c. k. min. obchodu. Národopisná výstava v Praze 1895: medalie král. hlavn. města Prahy. Závod založen r. 1880.

Vyrábí: pečetě, lisy, nálepky se znaky, ambiémy, monogramy, medalie, značky k vypalování do korku, kovová a kaučuková razítka, rytiny na stříbrné a zlaté šperky. - Heraldické práce a výkresy. —

:: RYJEC ::

KAREL PÁTEK

PRAHA, STARÉ MĚSTO,

Betlémské nám. 350, naproti Husovu domu.

FRANCOUZSKY, ANGLICKY, VLAŠSKY, RUSKY, ČESKY, NĚMECKY, POLSKY, MAĎARSKY,

BERLITZ SCHOOL

ÚŘEDNĚ POVOLENÝ ÚSTAV V PRAZE.

■ SPÁLENÁ ULICE 3. ■

NOVÉ KURSY POČÍNAJÍ V KAŽDÉ DOBĚ. HODINA NA ZKOUŠKU ZDARMA. — PROSPEKTY FRANKO.

CESTOVNÍ BRAŠNY,

kufry, různé vaky a specialní předměty na cesty vlastní výroby, lovecké brašny, pásy na patrony, pouzdra na pušky, obojky na psy, šňůry a jiné. Peněženky, tobolky na bankovky, doporučenky a jiné. Dámské pásy, ruční kabelky, necessairy.

TOMÁŠ BUREŠ,

závod řemenářský a brašnářský.

Král. Vinohrady, Havlíčkova tř. č. 1.

Praha, Vodičkova ulice číslo 38 n.

— OBRÁZKOVÉ CENNÍKY ZDARMA A FRANKO. — PĚT NEJVYŠŠÍCH VYZNAMENÁNÍ.

Konkurs.

Při král. českých zemských řemeslnických školách v Ml. Boleslavi, Kolíně, Hoře Kutné, v Litomyšli a Volyni

zadá se několik stipendií

zřízených ze zemského fondu sirotčího k odborné výchově dětí osiřelých a opuštěných,

jež příslušny jsou právem domovským do některé obce království Českého a mají na základě zákona o opatřování chudých nárok na výživu a výchovu z prostředků veřejných.

Žádosti buďtež podány nejdéle do **15. srpna 1907** prostřednictvím řiditelství té školy řemeslnické, kde žadatel chce býti přijat a buďtež doloženy:

1. listem domovským;

2. vysvědčením o úplné chudobě žadatelově i těch jeho příbuzných, kteří by po zákonu povinni byli pečovati o jeho výživu a výchovu;

3. průkazem o tom, že žadatel je dítětem osiřelým, poloosiřelým, nebo opuštěným ve smyslu ustanovení §§ 2., 3. a 4. zákona ze dne 29. října 1902 č. 78 z. z.; průkaz ten budiž vyhotoven obcí domovskou a potvrzen příslušným úřadem farním;

4. listem křestním (rodným) na doklad toho, že žadatel dosáhl již věku 12 let, že však stáří 18 let dosud nepřekročil;

5. vysvědčením lékařským o tělesném i duševním zdraví žadatelově a

6. vysvědčením školním, z něhož by bylo patrno, že žadatel nabyl předběžného vzdělání, jakého vyžaduje se ke vstoupení do některé ze jmenovaných zemských škol řemeslnických.

Stipendistům nově přijatým bude mimo to prokázati způsobilost ku vstoupení do I. ročníku školy řemeslnické, zvláštní zkouškou přijímací.

Z výboru zemského král. Českého.

V Praze, dne 26. června 1907.

Digitized by Google

KARLOVARSKÉ LÉČENÍ V PRAZE

Většina nemocných, kteří lázeňského léčení potřebují, nemůže z různých příčin navštíviti Karlových Varů — a pro ty jest zařízeno v Praze jako úplná náhrada totéž léčení při nepatrném nákladě. Pro pražské obyvatelstvo jsou pořádána čtyřnedělní období ranních vycházek spojených s pitím Karlovarských vod — venkovští účastníci musí občas do Prahy ku vyšetření přijeti. Soluce vod zasílají se poštou. Léčení se děje na základě přesných vyšetření, močových analys, rozdílu tělesné váhy, denních udajů nemocného. Vody podávají se v 3jí koncentraci.

Léčení se stejným výsledkem možno prodělati i v zimě.

Choroby spadající v tento obor jsou: choroby žaludku (katarrhy, vředy, slabosť, plyny), choroby střev (chron katarrhy, zácpa), jater (žloutenka, kaménky), ledvin (bílkovina, kaménky), močové kaménky, ztučnění srdce, otylosť těla a jiné.

Bližší informace podá:

Dr. JOS. ŠTEKL, praktický lékař,
Praha I. Ferdinandova třída č. 1.

KNIHTISKÁRNA POLITIKY

V PRAZE, Václavské náměstí 21.

Veškeré potřeby :: tiskové ::

zejména v obor merkantilní spadající vyhotovuje správně, :: rychle a levně. ::

Slavným spořitelnám doporučuje svůj sklad spořitelních tiskopisů schválených Svazem :: českých spořitelen. ::

Rozpočty na požádání podají se ihned.

Vyhláška.

Zemský výbor král. Českého zadá při stavbě nového

král. čes. zem. ústavu pro choromyslné v Bohnicích

veřejným ofertním řízením tyto práce:

I. při stavbě **administrační budovy a 5 vil obytných: práce zednické a nádenické, kamenické, tesařské, kovářské a železářské** a to buď jednotlivě nebo v celku;

II. při stavbě **strojovny dodávku dynamoelektrických strojů a akkumulatorové batterie.**

Lhůta stavební stanovena je pro vily obytné do zimy tak, aby budovy přivedeny byly pod střechu, pro budovu administrační do konce června 1908.

Lhůta k dodání elektrického zařízení stanovena jest na dobu šesti měsíců počínaje dnem, kterého byl oferent vyrozuměn o zadání této dodávky.

Všecky pomůcky potřebné k vyhotovení nabídek (podmínky, výkazy prací atd.) lze obdržeti za stanovený poplatek ve všední dny od 10—12 hod. dopol. v protokole technického oddělení pro stavby pozemní, silniční a mostní (Praha-III., Radeckého nám., „u Montágů"), kde jsou též plány k nahlédnutí vyloženy.

Vadia, podmínkami předepsaná, složena buďtež u král. čes. zem. pokladny v Praze.

Nabídky na veškeré uvedené práce dle ustanovení podmínek řádně sepsané, zevně (na obálce) dle předmětu oferty označené a zapečetěné, podány buďtež nejdéle

do 22. července 1907

do 12. hodiny polední v podacím protokole zemského výboru království Českého.

Při tom se podotýká, že při zadání těchto prací bude vzat zřetel toliko na oferenty domácí (tuzemské).

Z výboru zemského král. Českého.

V Praze, dne 1. července 1907.

Digitized by Google

Vyhláška.

Zemský výbor království Českého hodlá způsobem ofertního řízení zadati na dobu od **1. ledna do 31. prosince 1908** dodávání různých potřeb **pro zemské úřední budovy** čp. 6, 7, 8, 11—16, 176, 259, 302 a 518—III. **v Praze,** pak pro zemské ústavy totiž: **porodinec, nalezinec, ústav pro choromyslné a donucovací pracovnu v Praze, kolonii pražského ústavu pro choromyslné v Bohnicích, ústavy pro choromyslné v Kosmonosích, Dobřanech, Horních Beřkovicích a Opořanech, polepšovnu v Opatovicích n. L., donucovací pracovnu v Pardubicích a polepšovnu v Králíkách.**

Ofertní řízení má zahrnovati dodávky **dříví k pálení, sukna, plátna a jiných tkanin, výrobků provaznických, potřeb čalounických a obuvnických, výrobků voskářských a mydlářských, lihu, petroleje a oleje různých druhů, lučebnin a potřeb lékařských, slámy ložní, pak jiných různých potřeb, konečně potravin, zejména pečiva, masa, mléka a másla, zboží koloniálního, octa a piva.**

Potřeby tyto, jakož i jich druh a jakost jsou podrobně udány ve zvláštním výkaze, ve kterém přibližně množství celoroční potřeby každého ústavu zvláště jest udáno.

Dotčený výkaz, jakož i ustanovení zemského výboru ze dne 6. srpna 1906 č. 90.134 týkající se zadávání dodávek hmot pro ústavy zemské vůbec potřebných a obsahující též základní podmínky, kterýmž každý dodavatel zpředu podrobiti se musí, jsou vyloženy k volnému nahlédnutí v obvyklých hodinách úředních v podacím protokole výboru zemského království Českého a úředních místnostech ředitelství (správy) každého z řečených ústavů a byly zároveň dodány všem obchodním a průmyslovým komorám v Čechách.

O dodávku kterýchkoli předmětů, o něž jde, ucházeti se mohou též družstva menších živnostníků, zejména těch, kteří dle řádu živnostenského k výrobě jsou oprávněni.

Každému oferentu pak zůstaveno právo ucházeti se o dodávky pro jistý ústav neb pro více ústavů určitých, po případě pro všechny, jest mu však spokojiti se tím, svěří-li se mu dodávky, o něž se ucházel, jen částečně.

K ofertám nutno použiti blanketů k účelu tomu zvláště vydaných, jež i u ředitelství (správy) každého z dotčených ústavů obdržeti lze bezplatně.

Potřebná vadia buďtež složena u král. čes. zemské pokladny v Praze; oferty pak, řádně vyhotovené a potřebnými průkazy, pokud třeba též vzorky, které se nevracejí, opatřené buďtež podány, pokud se týče dodávek, jichž vzorky zkouší technologické průmyslové museum obchodní a živnostenské komory, totiž sukna, plátna a jiných tkanin, výrobků provaznických, potřeb čalounických a obuvnických, výrobků voskářských a mydlářských, lihu, petroleje a oleje různých druhů, sody, potřeb lékařských, jakož i různých jiných potřeb (výkazu potřeby pol. 4. až 99.) **do 31. července 1907 (12. hod. polední),** pokud pak se týče potravin jako pečiva, masa, mléka, másla, zboží koloniálního, octa, piva, dále pak jiných potřeb, zejména dříví, slámy a hřebenů (výkazu potřeby pol. 1, 2, 3, 100 až 129), **do 6. září 1907 (12. hod. polední)** u výboru zemského království Českého.

Zároveň budou zadány na rok 1907 též práce řemeslnické, pokud jich svrchu jmenovaným ústavům, vyjímaje ústavy pro choromyslné v Dobřanech, v Kosmonosích a kolonie ústavu pro choromyslné v Bohnicích, pak polepšovnu v Opatovicích n. L. a donucovací pracovnu v Pardubicích, bude zapotřebí. Oferty na práce tyto, pak potřebná vadia podány buďtež do 6. září 1907 (12. hod. pol.) **přímo ředitelstvím (řízením)** těch kterých ústavů, kde zároveň každému, kdož o dotčené práce ucházeti se míní, bližší podmínky oznámeny a žádané vysvětlivky podány budou. Tamtéž jsou vyloženy k volnému nahlédnutí též seznamy dotčených cen normálních, na základě kterých oferty nutno podati.

Z výboru zemského království Českého.

V Praze, dne 5. července 1907.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskla »POLITIKA« závod tiskařský a vydavatelský v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 8.-9. ROČNÍK III.

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

ZÁŘÍ. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. Telef. č. 3714. R. 1907.

Prof. Dr. Vladimír Slavík:

NÁSLEDKY MOCNÝCH DUŠEVNÍCH DOJMŮ.

Často se stává, že člověk náhle onemocní nebo náhle zemře při velkém rozčilení, při velké radosti, žalosti, při smutku a pod.

Každý duševní dojem, ať je druhu jakéhokoliv, má mocný vliv na veškeré funkce tělesné — na veškeré fysiologické funkce těla lidského; známo jest, že z leknutí nebo po nějaké špatné zprávě se člověk zarazí, zbledne, začne se potit, srdce mu začne mocně bít, cévy jsou nápadně naplněny krví, nastává celková skleslost, poruchy dýchání, a i jiné hlubší poruchy. — Za jiných okolností se člověk zase náhle zardí, zčervená, nebo střídavě zbledne a zčervená. — Ze strachu, z rozčilení nastává záměna ve vyměšování moče, peristaltika zažívadel se zrychlí tak, že ku př. před zkouškami nebo jinými důležitými úkony jsou tyto poruchy obyčejným zjevem. Při dojmech člověka skličujících, zvláště trvají-li delší dobu, nastává obyčejně skoro úplné zastavení činnosti zažívadel, rychle klesá výživa a vznikají i zřejmé poruchy trofické. Tak jest známou zkušeností — a pozorovali jsme to u tří lidí, jež byli odsouzeni ke trestu smrti provazem a popraveni, že všechny pokrmy požité 12 i více hodin před popravou byly v žaludku a v útrobách nestrávené, takřka neporušené — jest to jediným výsledkem trudného stavu a poruch nervových, v nichž se octli po zprávě, že v tu a v tu hodinu budou popraveni. — Požívání jídla u lidí takových jest úkonem mechanickým při úplném skoro zastavení funkcí fysiologických. — Výživa u takových lidí rychle klesá tak, že i na váze klesají v krátké době o více kilogramů. — Jsou známy a pozorovány také případy, že lidé náhle sešedivěli a i vlasy že jim vypadaly, jestliže se octli náhle pod tíhou trudných myšlenek nebo v jiném sobě nezvyklém prostředí. — Měli jsme příležitosti pozorovati člověka 36letého (alkoholika), který byl vzat do vyšetřovací vazby pro zločin veřejného násilí (hrozil usmrtiti svou manželku); muž ten během několika dnů začal nápadně rychle šedivěti a všechny vlasy na čele a na přední straně obou polovin temen mu vypadaly (bylo vyloučeno, že by sám byl tu nějak spolupůsobil). V případech uvedených chorobných změn nejde o nic jiného než o poruchy nervové (hlavně centra vasomotorického a čivu sympatického).

Tyto poruchy vznikající po náhlých duševních dojmech jsou druhu nejlehčího.

Za prudkých duševních dojmů vyvinou se mnohdy choroby čivstva i choroby duševní zvláště tehdy, jestli že tu šlo o lidi vrozeně slabé, nervově choré, nebo duševně labilní — u lidí takových stačí vzrušení druhu jakéhokoliv k porušení rovnováhy duševní, k hlubokým poruchám nervovým; vzorem takového mocného vzrušení psychického, po němž se duševní i nervové poruchy

Digitized by Google

nápadně rychle rozmnožují, jsou války — také to bývají relativně dosti časté případy psychós u lidí, kteří se dostali v konflikt s trestním zákonem. Odloučení člověka intelligentního, v příznivých poměrech žijícího od svých normálních požadavků, a vědomí, co na něho čeká, účinkuje mnohdy hrozným a zhoubným způsobem na veškeré funkce tělesné i duševní. — Jsou známy a pozorovány četné případy poruch nervových a duševních bez jakéhokoliv úrazu — jedině následkem vzrušení duševního. Nedávno se skončil zde v Praze následující soudní process. Při příjezdu vlaku do jednoho nádraží slyšeli najednou cestující podezřelý hluk, praskání dříví, padání skla z roztříštěných oken, atd. V tom vlak zastaví. Jeden z cestujících chopil svou tašku, otevřel dvéře vozu, vystoupil sám z vagonu, a jakmile vkročil na perron, klesl v úplném bezvědomí k zemi; muž ten neutrpěl pražádné poranění. Bezvědomí trvalo as hodinu, pak se pomalu vzpamatoval, přišel k vědomí, a později se u něho vyskytly hluboké poruchy nerstva, jež trvaly více neděl; také se objevil v moči cukr, jenž však v krátké době vymizel. Šlo tu o muže, který trpěl v momentu leknutí a již dávno před tím neurosou hysterickou.

Jest také známo, jak mocně účinkuje tesknota po domově, po svobodě, po ztrátě, zvláště úmrtí osob nám milých — že přechází tu chuť k jídlu, spánek je porušen, nastává trudná nálada až i typická choroba duševní.

Mnohdy dovede duševně a nervově zdravý a silný člověk snášeti dlouho různé trudné i veselé dojmy duševní zdánlivě beze všech následků, mnohdy ale neodolá organismus a propadá náhlé škodlivosti. Choroby duševní vznikají však vzácně u lidí zdravých, snadno však u lidí dědičně zatížených, u lidí, jichž systém nervový se stal následkem úrazu nebo jiných škodlivin (jako alkoholu, morfia, olova, rtuti atd.) méně resistentním a labilním.

Mimo duševní choroby vznikají po rušivých dojmech různé neurosy, jmenovitě je to posunčina, u dětí často se vyskytující, pak padoucnice a hysterie (po leknutí před psem velmi často); pozorovali jsme případ, kde děvče dopadené svým otcem u svého milence bylo citelně potrestáno; hned na to nastala nejen ztráta řeči ale i třes celého těla, jenž trval po dobu více měsíců tak, že děvče bylo dlouhou dobu v nemocničním ošetřování.

Mnoho tu ovšem hraje individualita; někdo přijme jakoukoliv správu s chladem až ledovým, nic se ho nedotkne; jiný citlivý člověk, slyší-li o něčem, co se sebe méně dotkne jeho citové nebo mravní stránky, ztrácí už otěže své činnosti rozumové (při spatření nějakého poranění omdlí, při pohledu na zemřelého upadá do bezvědomí.)

Nejen duševní choroby a neurosy, ale i přechodná ztráta vědomí, mocné zděšení a křečovité záchvaty s mocným pláčem nebo mocným vzrušením tělesným nastanou někdy po leknutí, bolestném dojmu a duševní lítosti; někdy to dochází k různě dlouho trvajícímu vzrušení manickému.

Dosti častým zjevem po leknutí a děsu bývá ztráta řeči, zraku a sluchu; tyto poruchy trvají obyčejně krátkou dobu a beze všech následků vymizí.

Nejsou vzácné případy, kde se člověk „radostí zblázní“, kde z lítosti se stává melancholikem, ale také nejsou vzácné případy, kde lidé z přílišných psychických dojmů náhle zmírají. — Viděli jsme a pitvali řadu lidí, kteří v hádce se sousedem náhle klesli mrtví k zemi, ano i případy kde vzniklo podezření smrti násilné, kde zavedeno vyšetřování pro zločin zabití proti určité osobě, a přec šlo tu o smrt přirozenou. V jednom hostinci byla jednou pravá šarvátka, při níž lítaly sklenice, nože, nohy od stolů, židlí a pod., jeden mladík namířil sklenici na druhého a hodil jí; v tom momentu jiný mladík klesl k zemi a krátce na to zemřel. Bylo všeobecné domnění, že byl usmrcen úderem sklenicí — při obdukci neshledány žádné známky svědčící násilné smrti, každý úraz byl určitě vyloučen, šlo tu o smrť přirozenou ze srdeční vady. Rozčilení a hněv měly tu v zápětí náhlé zastavení chorobně změněného srdce.

Digitized by Google

Ve všech našich případech náhlé smrti po mocném duševním dojmu zjištěna příčinou smrti srdeční vada, v několika případech srdeční vada se zánětem plic — smrt přirozená.

Není tu tedy leknutí, strach, lítost příčinou náhlé smrti, ale jest to choroba organická.

Nerozumno a velice škodlivo jest strašiti dítky v útlém mládí způsobem jakýmkoliv (kominíkem, čertem a pod.) neb z toho může vzejít nejen ihned ale i později porucha nervová s dalšími chorobnými a zhoubnými změnami v celém organismu. — Organismus lidský nutno zvláště v mládí co nejvíce síliti a nikoliv seslabovati, a tím možno zameziti vzniku řady poruch nervových a duševních. — Dále pamatujme na to, že člověk chorobný, jmenovitě srdeční vadou stížený, může náhle zemříti po mocném duševním dojmu právě tak jako po vzrušení tělesném druhu jakéhokoliv.

Dr. Josef Babor:

ROZDĚLENÍ LIDSTVA V PLEMENA.

Zakladatel vědecké soustavy v zoologii i botanice Linné (1707—1778) jest autorem nejen přesného pojmu „druh“ (species), nýbrž i ostatních nejdůležitějších kategorií systematických: rozhodnuv se pro binerní pojmenování organismů stanovil také „rod“ (genus) jakožto nejblíže vyšší nadřaděnou skupinu, ale rozděliv živočišstvo ku př. na šest „tříd“, jež se skládají z „řádů“, stal se původcem aspoň nejhlavnějších jednotek pro klassifikaci živoucích bytostí dosud platných. Zajímavo je, že i pro tělo lidské jakožto objekt přírodovědecký také hned určil jediné správné postavení v soustavě zařadiv člověka jakožto nejvyšší formu na konec celého systemu vůbec čili jako posledního člena svého řádu Primatů. Nad míru pozoruhodno jest, že rod Homo bral v smyslu dosti širokém, neboť do něho řadil vedle člověka i velké anthropoidní opice té doby známé, jak svědčí ku př. označení orang-utana dvojnázvem „Homo silvestris“; člověk obdržel, jak všeobecně známo, zoologické jméno „Homo sapiens“. — Po Linnéovi rozumí se však vesměs jeho rodu Homo výlučně v smyslu jen pokolení lidské v sobě uzavírajícím i klade se do samostatné čeledi *) Hominidae, jež však v nejnovější době nachází místo uvnitř skupiny opic v širším smyslu, kdežto dříve se s oblibou zřizovala pro člověka skupina „dvourukých“ proti „čtyřrukým“.

Otázka, zda-li rod Homo obsahuje pouze jediný druh či více různých druhů, čili jinými slovy, mají-li plemena lidská hodnotu samostatných zoologických specií, naskytá se v dějinách zoologie až po Cuvierovi (1769—1832), i byla různě zodpovídána. Pro jediný druh jednotného původu vyslovil se de Quatrefages stav se zakladatelem anthropologického monogenismu; naproti tomu se domníval Agassiz, že rassy lidské mají hodnotu dobrých druhů zoologických, a že povstaly zcela nezávisle jedna od druhé na několika různých místech povrchu zemského (polygenismus). Tento poslední názor hájil později zejména horlivě C. Vogt, jenž tvrdil, že známých pět plemen lidských, jež stanovil (hlavně dle pleti) Blumenbach, dlužno míti za druhy velmi ostře ohraničené, nikoli snad za aequivalent pouhých odrůd v živočišstvu. Jiní ovšem hájili vždy opačný náhled, až posléze provedl Ch. Darwin vědecký důkaz (1871), že člověk jest rodem monotypickým, t. j. skládajícím se pouze z jediného druhu. Učení toto pak ovládlo převahou a platí větším dílem i pro ty ethnology neb anthropology, kteří označují

*) Čeleď je nejdůležitější polinnéovská skupina soustavy, skládajíc se obyčejně z většího počtu rodů; Hominidae mají dle nynějšího stavu vědy ještě jeden rod (Duboisův Pithecanthropus), jenž však člověkem není ani zoologicky.

Digitized by Google

rassy a tvary lidské podvojnou linnéovskou nomenclaturou zcela po způsobu zoologických druhů (jako na př. Wilser, Sergi a j.). To platí aspoň pro nynější rassy lidské. — Jinak se však věc má, nebo měla do nedávna, přihlížíme-li také k předvěkým rassám lidským z dob předhistorických a geologických, z nichž některé již vymřely úplně. Jak nyní s jistotou víme, známe fossilní kosti lidské od dob mladšího diluvia již; nezachoval se nám snad z této pradávné doby nějaký jiný druh člověka nežli je Homo sapiens Linné? Kladně zodpověděl tuto otázku poprvé americký palaeontolog King, jenž uznal diluvialního člověka za zvláštní specii i nazval ji Homo neanderthalensis (1864) dle známé (první) kostry z Neanderthalu v Německu, souhlas s tímto názorem vyslovil později slavný americký palaeontolog Cope, ba německý anatom Schwalbe považoval původně (1901) tuto kostru za dostatečný podklad pro zvláštní rod, avšak později (1905/6) opravil toto svoje mylné mínění i uznal, že rozdíl mezi nejstarší známou rassou lidskou (v diluviu) a nynějšími plemeny není naprosto tak značný, aby vyžadoval řadění generického. Při střízlivém nazírání odpadá nyní i potřeba druhového odlišování rassy neanderthalské.

V nejnovější době se však přece ustálil (v četných pracích o fossilním a předhistorickém člověku) způsob rozeznávati dva i více druhů (Homo primigenius, Homo priscus, Homo sapiens fossilis atd.), který je formalně i věcně docela nesprávný. Formalně proto, že i kdyby dnes někdo hájil nauku o samostatném diluvialním druhu člověka, musil by ji dle pevně přijatých pravidel o vědeckém pojmenování ústrojných bytostí označovati nejstarším jménem, a tu má prioritu termin Kingův, jak na př. Cope správně uznal, i bylo by jediné správné znění příslušného terminu Homo neanderthalensis King; nová libovolná jména (cannstattensis, primigenius a m. j.) naprosto nejsou přípustna. Tato časová priorita zůstává v platnosti i pro ten případ, že by naše starší diluvialní rassa klesla na pouhou odrůdu (tedy Homo sapiens L. var. neanderthalensis King). — Věcně nesprávno jest označení druhové z toho důvodu, že z prací starších (Huxley, Broca, de Quatrefages a Hamy, Schaaffhausen a m. j.) i novějších autorů (Schwalbe, Klaatsch, Walkhoff, Macnamara, Verneau atd. 1901 až 1907) nutno kriticky uzavírati na nepopíratelnou jednotnost veškerého pokolení lidského od diluvia až podnes, alespoň pokud je do této chvíle známo.

Při tom arci sluší uznati, že nejstarší dosud známá lidská větev (diluvialní a vymřelá) má právo na samostatné označení, neboť se liší od současné a mladší diluvialní rassy i všech recentních plemen dosti patrně a to takovými znaky, že ji v jistém smyslu míti musíme také za inferiorní formu těla lidského; zároveň má význam nejstaršího dosud známého předka ostatních rass lidských. Známe tuto rassu z kostry neanderthalské, obou známých koster ze Spy v Belgii a krom několika menších zlomků, z nichž nejdůležitější je Maškova šipecká spodní čelist dětská z Moravy, z výborného materiálu, který nalezl v Krapině v Chorvatsku v nejnovější době Gorjanović-Kramberger. Posléze jmenovaný autor považuje formu svého nálezu za zvláštní odrůdu oné inferiorní diluvialní rassy, jejíž čistým typem jsou kostry neandenthalská a ze Spy. Srovnáme-li pečlivě rozdíly anatomické této inferiorní rassy (tlusté oblouky nadočnicové, začasté ploché čelo, někdy bezbradou čelist a jiné morfologické zvláštnosti v lebce i ostatní kostře) se stavbou těla lidského v době přítomné, dojdeme dle analogií z palaeontologie třetihorních a diluvialních ssavců k závěru, že v této „neanderthalské“ rasse dlužno spatřovati ne sice samostatný druh, ale za to jistě velmi dobrou a řádně charakterisovanou odrůdu (varietas) člověka. Protože však již tuto odrůdu lze děliti v skupiny užší (viz na př. nahoře poznámku o formě krapinské) a tím více to ovšem, jak patrno, platí o druhé hlavní odrůdě lidstva (tot. typický Homo sapiens v užším slova smyslu), superiorní to formě všech ostatních rass mimo neanderthalskou, zaveďme si pro příslušné označení skupinu trochu vyšší a v praktickém upotřebení terminologickém pohodlnější, totiž subspecies.

Digitized by Google

Tím rozdělíme si tedy soustavně lidstvo ve dvě základní poloviny, pro něž přesný vědecký výraz dle pravidel zoologické systematiky zníti bude takto. Vymřelá nejstarší diluvialní rassa lidská ponese jméno: **Homo sapiens** L. subsp. **neanderthalensis** King. Uznáme-li dvě větve uvnitř této starší a původnější formy těla lidského, bude jejich správné o načení toto: Homo sapiens L. subsp. neanderthalensis King typ. (čili sensu strictiori) a Homo sapiens L. subsp. neanderthalensis King var. krapinensis Gorjanović-Kramberger.

Proti této formě sluší považovati všechny ostatní rassy diluvialní, předhistorické i recentní za druhou subspecii, tedy **Homo sapiens** L. subsp. **sapiens** L. v užším smyslu. Podrobnější rozčlenění této druhé subspecie nynějšího člověka ve vlastním ponětí dle rass dosud živoucích, k níž i my všichni patříme, je mnohem složitější a tím i obtížněji znázornitelno obvyklou terminologií zoologické systematiky. Také tuto subspecii dělíme nejprve na dva proudy: jeden diluvialní (rassa zvaná „cromagnonskou", současně a později se naskytující, nežli subsp. neanderthalská, ale proti této již daleko bližší k nynějšímu člověku a tedy morfologicky i systematicky superiorní), a druhý z mladších období předhistorické archaelogie až po naše dny, všechny barevné nynější rassy v to počítaje. Po zoologicku řečeno vyhlíží toto rozdělení (pro laika zdánlivě těžkopádné) správně takto: Homo sapiens L. subsp. sapiens L. typ. var. cromagnonensis Quatrefages et Hamy (nyní s oblibou se zavádí zbytečné a nesprávné synonymum pro tuto rassu cromagnovskou, tot. „Homo priscus") a Homo sapiens. L. subsp. sapiens L. typ. v nejužším ponětí. Do této poslední skupiny (chceme-li „var. sapiens" od subsp. sapiens) řadí se rassy neolithické až historické a nynější (dle pleti, vlasů atd.) i zaujímají význam subvariet, forem, mutací, aberrací i jiných nejdrobnějších odstavečků v zoologické systematice. Qui bene distinguit, bene docet. Práce tato, na pohled snad někomu dosti malicherná, musí býti provedena s péčí co nejskrupulosnější, má-li se dojíti k přesným výsledkům při klassifikaci plemen lidských; právě nedostatečný ohled na tuto zoologickou stránku zavinil v soudobé literatuře anthropologické chaos bez útěchy.

Důsledným provedením studií v směru tu naznačeném dosáhne se vyjasnění v mnoha bodech dosud sporných. Na tomto místě omezuji se ovšem na nejzákladnější naznačení principu, na který vědecky vzdělaný anthropolog se nejdříve musí postaviti.

Dr. A. M. Mayer:

VÝSTAVA MĚST KOMORNÍHO OBVODU NA JUBIL. VÝSTAVĚ

PRAŽSKÉ OBCHODNÍ KOMORY R. 1908.

Jest nesporné, že význam měst v naší době stále vzrůstá. Vylidňování venkova, zejména v průmyslových zemích, na prospěch předměstí velkých obcí a tvoření nových měst nedá se zameziti a tak moderní správa města musí s tím počítati a snažiti se, aby i v přelidněných čtvrtích poskytla obyvatelům náhradu za zdravý pobyt na venkově. Proto je dnes městská správa a vše, co s ní souvisí, na prvním místě zájmů nejen odborníků, ale i širokého obecenstva. Podíl, jejž bere čtenářstvo novin všech vrstev v městě i na venkově na záležitostech městských, je veliký a kdo dovede ho využitkovati k prospěchu města, mnoho tím ulehčuje snahám správy městské.

Ani program jubilejní výstavy nemohl pominouti významné instituce městské ve svém obvodu. Vyhradil jí zvláštní pavilon (dle návrhu arch. Jos. Fanty) a vypracoval základní, zběžné rysy programu. Dle něho má město promítnouti několika vhodnými předměty a obrazy svůj historický profil a na něm pak vyvinouti před očima divákovýma nynější svůj stav. Prostředků k tomu navrhuje program celou řadu.

Digitized by Google

Stavební vývoj města mají znázorniti účelně sestavené plány (staré i nové, zejména regulační), pak diorama nynějšího obrazu městského s doprovodem starších pohledů na rytinách, kresbách a lithografiích, jež sdůrazní kontrast historického stavu opevněného města a nynější volné, kvetoucí obce demokratů. Do tohoto širokého rámce nanesou pak detaily vyobrazení a modely znamenitějších historických budov v městě: kostelů, zámků, radnice, klášterů, zvonic, synagog, i také novějších výtvorů architektonických, jako: škol, nemocnic, divadel, musei, nádraží, pošt, lázní atd. Je samozřejmé, že i městské sady a parky a zajímavé partie z okolí města tu mají své místo a jich vyobrazení že spestří příjemně celou exposici.

Pak následuje oddíl, jenž by vhodně popularisoval dějiny obce a obyvatelstva. Tradice při vývinu města vždy velmi působí a dává mu odlišný ráz, takže ji nelze přehlédati ani při této exposici. Paměť toho, jak předešlé generace v městě žily, jak byly ovládány i jak se samy spravovaly, jak se veselily i truchlily — to vše je nevyčerpatelná zásoba nových a originelních popudů k exposici pestré a zajímavé. Tu může před divákem defilovati in nuce zřízení městské v památkách listinných (nebo jich fotografiích), privilegiích a archiváliích všeho druhu, pak život na radnici v památkách na purkmistry, radní, život společenský v podobiznách vynikajících rodáků, život politický v reliquiích po význačných událostech ve městě nebo okolí se sběhnuvších a konečně celá osobitá kultura obce v předmětech, upomínajících na odlišné způsoby a druhy řemesel tu pěstovaných, na městské cechy atd. I kroj v okolí užívaný a vůbec život lidu všech vrstev v městě a jeho obvodu lze znázorniti výstižně několika jen předměty nebo obrazy, přinášejícími určité typy a charakteristiky.

Právo žijícího je ovšem větší než práchnivějících generací a tak po historickém úvodu, jemuž program věnoval zaslouženou pozornost, obrací se jeho hlavní zřetel k hospodářskému, kulturnímu a sociálnímu vývoji obce. Obraz nynější samosprávy, její dobré stránky, hledí exposice vyzdvihnouti v podrobném a pečlivém zpracování a v užitečném uspořádání. Vedle zájmu letmého, jejž má pro města turista, chce upoutati výstava i zájem odborníka, jemuž by aspoň ze svého obvodu poskytla hojnost srovnavacího materialu a hojnost poučení ze zavedených a praxí osvědčených prostředků.

Proto je program této části neobyčejně široký a volný, dávaje tak účastněným městům příležitost upraviti si podrobnosti dle svých poměrů a prostředků. Diagramy, statistické tabulky, tiskopisy, fotografie, literatura a jiné a jiné pomůcky jsou tu po ruce, aby rychle informovaly diváky. Život moderního města, i venkovského, je tak složitý a tak pohyblivý, že nutno osvětliti jej všestranně, má-li býti obraz takto získaný přesný a výstižný.

Jest tu především organisace správy samé, její úřadování a místnosti, pak jednotlivé odbory její: finanční, hospodářský, zdravotní. Výsledky práce všech těchto skupin jeví se v zařízeních, jichž znázornění je možné: nemocnicích, chorobincích a sirotčincích, vodárnách, jatkách, elektrárnách i plynárnách, lázních, dělnických bytech, řemeslnických domech, ve villových čtvrtích. Vedle toho i péče o osvětu a umění dá se vyjádřiti graficky nebo obrazem, vystaví-li se obrazy škol, musei, divadel, koncertních sálů a konečně ani sport nelze pominouti tam, kde má význam čistě hospodářský jako při Chuchelských dostizích nebo Pardubských štvanicích. I abstraktní pojmy, jako pohyb populace a p. dají se graficky znázorniti právě jako finanční operace správy, komunikační disposice a spolkový život.

Specielní místo vyhraženo býti musí zájmu turistickému při výletních místech, letních sídlech a lázních; tu prospěje jistě nejvíce sdůraznění krajinných krás, pohodlná přístupnost, literatura a všeliká reklama a tu jistě také docílí se nejvyšší úplnosti, poněvadž bude podporována obchodními zájmy.

Způsob instalace dosud není rozhodnut; v zásobě sice jest rozhodnutí pro oddělené kraje, kde jednotlivá města dle své velikosti a významu zaujmou přiměřené místo, ale ostatní vše dá se upraviti až na místě samém. Pak, až celá věc dozraje, bude možno říci

Digitized by Google

více o provedení myšlenky tak šťastné, jako je tato výstava měst. Ale již nyní zahájená akce po městech samých a zprávy odtud docházející svědčí, že tato revue české městské kultury, staré i nové, bude patřiti k nejzajímavějším částem výstavy a že bude po celé trvání výstavy tvořiti attrakci z nejpoučnějších a nejpřitažlivějších.

Geometr Jan Ohrenstein:

NĚCO Z OBORU MĚŘENÍ.

Věda geodaetická u nás byla sice dosti pěstována, ale přece ne v takovém rozsahu, jak by toho tato důležitá a obsáhlá věda zasluhovala. Vědecká literatura vykazuje ovšem několik zvučných jmen: Gerstner, David, Kořistka, Müller; přece však u jiných národů jest poměrně více badatelů v tomto oboru.

Příčiny toho jsou zřejmé: naše vysoká škola technická byla vždy chudě dotována, mladým geodaetům neposkytovala se příležitost věnovati se činnosti vědecké, museli hledati útočiště v praktickém povolání, které málo dovoluje, zasvětiti se nějaké exaktní vědě. Rozsáhlá měření prováděly buď státní úřady (měření katastrální), neb vojenský zeměpisný ústav ve Vídni (mezinárodní přesná nivellace, vojenské mapy), neboť pouze státu jest možno, dotovati práce tak nákladné.

Ačkoliv nelze upříti, že geodaeti, zaměstnaní jak při měření katastrálním, tak při vojenském zeměpisném ústavu, vykonali práce úctyhodné, vědecky přesné a skoro dokonalé, přece jen jedná se o práce konané z úředního rozkazu, dle jistých, předem daných úředních norem a mají také publikace těchto měřičů ráz úředních zpráv.

Byla to u nás vždy stolice při vysoké škole, odkud konány byly práce vědecké v oboru geodaesie.

Nehledě k pracím profesora Gerstnera, jenž však byl polytechnik více než geodaet a profesora Aloise Davida, jenž více inklinoval k astronomii než ku geodaesii v užším slova smyslu, byl to profesor pražské techniky, Karel rytíř Kořistka, jenž byl jaksi průkopníkem rozsáhlých vědeckých prací geodaetických v Čechách.

Po rozdělení vysoké technické školy zůstal profesor Kořistka na německé technice a na českou přešel profesor Frant. Müller, jehož jméno v české literatuře geodaetické zapsáno je na věčnou paměť obsáhlým dílem: „Kompendium geodaesie a sférické astronomie“, jíž vydal II. díly za spolupracovnictví svého asistenta, nynějšího profesora geodaesie při české technice, Frant. Novotného.

Třetím dílem počínaje pokračoval ve vydávání profesor Novotný, který také dílo toto dokončil.

Geodaesie Müllera-Novotného jest jediné dílo tohoto oboru v české literatuře, svoji obsáhlostí a modernosti předstihuje učebnice německé (Jordan, Hartner atd.) a může sloužiti nejen jako podklad ku studiím vědeckým, ale i jako pomůcka pro praktické inženýry. Profesor Novotný za nedlouhou dobu svého působení vydal celou řadu cenných publikací z oboru geodaesie, v první řadě dlužno uvésti velice přehlednou „Nauku o rakouském katastru a knihách pozemkových“, „Dějiny měření stupňového“ a v poslední době „Revise nadmořských výšek trigonometrických bodů okolí král. hlavního města Prahy“, kterou vydal archiv pro přírodovědecké prozkoumání Čech“ jako svazek XIII.

Trigonometrické body, které původně byly pevnými body pro měření katastrální, tedy hlavně pro měření ve smyslu horizontálném, tvoří důležitou pomůcku i pro měření ve smyslu vertikálném, čili pro měření výškové (hypsometrické). Jsou to pevné body, viditelné a označené, kromě toho je ve Vídni v triangulační kanceláři udán popis polohy a souřadnice jednotlivých bodů trigonometrických, jakož i jich nadmořská výška, tak že i, kdyby kámen, označující trigonometrický bod, se ztratil, jest možno geometrovi na základě udajů triangulační kanceláře trigonometrický bod najíti.

Digitized by Google

Na tyto pevné známé body možno se navázati při každém měření za technickými účely, kde se jedná nejen o znázornění situace území, nýbrž i o poměry terrainní.

Výšky trigonometrických bodů jsou vztahovány ku hladině jaderského moře, čili ku nulové značce (normálu) na mollo Sartorio v Terstu.

Avšak výšková měření německá vztahovala se ku hladině moře severního, k normálu ve Kuxhafenu, a jeví se rozdíl mezi normálem terstským a kuxhafenským — 4·808 m, čili normál kuxhafenský jest o 4·808 m výše než normál terstský.

Jelikož různá měření jsou vázána na tyto dva různé nulové body, jeví se pak rozdíly společných bodů, jak se to ukázalo častokráte při trasování železnic a silnic na říšské hranice německé. Výškové měření města Král. Vinohrad jest připojeno na Terst, výškové měření města Žižkova však na Kuxhafen, proto také společné body mají na obou mapách různé výšky.

V království českém konali první měření výšková profesoři Gerstner a David, kteří určovali barometricky výšku pražské hvězdárny, dle Gerstnera byla výška ta 174·476 m., dle Davida pak 209·239 m., tuto hodnotu zkorrigoval roku 1856 profesor Kořistka na hodnotu 197·80 m. měřením přesnějším, trigonometrickým.

Roku 1817 patentem ze dne 23. prosince nařízeno bylo měření katastrální a v letech třicátých byly určeny nadmořské výšky trigonometrických bodů II. a III. řádu v takovém počtu, aby na každé čtvereční míli byly určeny nadmořské výšky nejméně tří trigonometrických bodů.

Pak roku 1840 bylo započato s nivellací rak. uh. státní dráhy od Podmoklí do Prahy, taktéž i ostatní dráhy v Čechách prováděly nivellaci svých tratí.

Pro úpravu Labe byla provedena samostatná nivellace od Kuxhafenu k Podmoklí a odtud podél Labe a Vltavy směrem ku Praze.

Výškové udaje měření katastrálného revidoval vojenský zeměpisný ústav; některé ponechal, některé upravil a jsou tyto výšky zapsány do vojenských map.

Z našich geodaetů byl to v první řadě profesor německé techniky, Karel Kořistka, jenž prováděl rozsáhlá měření výšková a zavedl první nový způsob znázorňování terrainu tak zvanými isohypsami čili vrstevnicemi, čarami to, spojujícími body stejných výšek. Profesor Kořistka zhotovil tímto způsobem podrobné mapy severních Čech a části středních Čech a získal si tím nesmrtelnou zásluhu o mapování království Českého.

Když pak vojenský ústav zeměpisný znova podnikl novým trigonometrickým měřením určení nadmořských výšek trigonometrických, publikoval profesor Kořistka společně se chefem vojenského měření, c. a k. majorem dr. Robertem Doudlebským ze Sternecků výsledky tohoto měření.

Důležitý obrat v měření výškovém nastal však roku 1864, kdy se mezinárodní komise pro středoevropské měření stupňové usnesla, aby byla provedena přesná nivellace ve všech středoevropských státech. V Rakousku uloženo bylo provedení těchto prací c. a k. zeměpisnému ústavu ve Vídni, který provedl přesnou nivellaci Čech v letech 1877 až 1880, pak r. 1884 a konečně od roku 1892—1894.

V království Českém bylo touto přesnou nivellací určeno 2173 stálých bodů výškových, které tvoří nyní dostatečný základ pro další měření výšková.

Dále nutno ještě uvésti podrobnou nivellaci města Prahy, provedenou městským stavebním úřadem v letech 1875 a 1876 a novou nivellaci roku 1888 až 1889, která již byla připojena na výšky mezinárodní nivellace.

Z uvedeného jest vidno, že provádělo se v Čechách mnoho měření výškových různými způsoby a na různém základě a, že udaje výšek se v mnoha případech neshodují, jevíce menší i větší rozdíly.

Pro přesné mapování jest potřeba provésti revisi výšek měřených bodů a uvésti je v soulad s udaji přesné nivellace mezinárodní. Jak již bylo naznačeno, zanášel se pracemi těmi profesor Kořistka a po jeho smrti profesor geodaesie a přednosta geodaetického ústavu při české technice, inženýr František Novotný.

Digitized by Google

V okolí Prahy jsou tři trigonometrické body řádu III. a to: Vidoule u Jinonic, U křížku u Olšan a Strahov za Strahovskou branou a trigonometrický bod I. řádu na Ďáblické hoře.

Profesor Novotný podjal se úkolu, provésti revisi těchto trigonometrických bodů II. řádu vědecky přesnou nivellací a sice nivellací dvojí: tam a zpět.

Pro nivellaci bodu Vidoule zvolil za východiště výškovou značku mezinárodní přesné nivellace na buštěhradském nádraží. Jak přesně bylo měřeno, vyplývá z toho, že rozdíl nivellace při uzavření nivellování činil pouze 3·1 mm. na celkovou vzdálenost 4·9 km., čili průměrně na 1 km. 0·62 mm.

Východištěm pro určení výšky trigonometrického bodu Strahov zvolena byla známka mezinárodní přesné nivellace na nádraží v Brusce. Při uzavření nivellace shledán byl rozdíl 2·6 mm. na délku 3·65 km., čili průměrně asi 0·71 mm. na 1 km.

Pro určení výšky trigonometrického bodu „U křížku“ byla východištěm značka mezinárodní přesné nivellace na nádraží spol. rak. uh. státních drah.

Při uzavření nivellace jevil se rozdíl 6 mm. při délce 2·7 km.

Kromě těchto uvedených revisí provedl profesor Novotný přesnou nivellaci od nádraží společnosti státní dráhy k nádraží buštěhradskému na Smíchově, jednak aby zrevidoval výsledky rakouské přesné nivellace v obvodu města Prahy, jakož i aby kontroloval nivellaci geodaetického ústavu c. k. české vysoké technické školy v Praze.

Východištěm byla výšková značka mezinárodní přesné nivellace na nádraží spol. rak. uherské státní dráhy.

Výsledek těchto měření srovnal profesor Novotný do tabulky, udávající výšky jmenovaných trigonometrických bodů dle udání Sterneck-Kořistkova, vojenských map a konečně přesné nivellace, jím vykonané. Resumé tohoto srovnání formuloval profesor Novotný ve větě, že veškeré dosud uváděné nadmořské výšky okolí Prahy vyžadují zvětšení o 3 až 4 m. Toto číslo není stálým, měníc se u různých bodů. Aritmetický průměr jest + 3·22 m. a možno tedy tvrditi, že veškeré dosud uváděné nadmořské výšky topografických map okolí Prahy vyžadují pravděpodobně zvětšení o 3·22 m.

Revise měření pražského stavebního úřadu z r. 1889, kterou geodaetický ústav při tom současně prováděl, nasvědčuje tomu, že měření stavebního úřadu prováděno bylo velice přesně.

Rozdíly pohybují se ve velice malých mezích, jež dlužno ještě opraviti (zmenšiti) o hodnotu 0·0908 m., o níž diferují udaje, určené v Praze nadporučíkem Ditsem, a vzaté městským stavebním úřadem za základ, s konečnými hodnotami, uvedenými v publikaci vojenského zeměpisného ústavu z r. 1897.

Zajímavá publikace profesora Novotného obsahuje pouze prvou část revise nadmořských výšek trigonometrických bodů okolí Prahy a bude zajisté profesor Novotný v této záslužné a důležité vědecké práci pokračovati. Výsledky její mají nejen důležitost vědeckou, ale i praktickou, tvoříce podklad pro kartografii a pro přesné práce technické.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.

Prof. Dr. Albín Bráf:

SVĚTOHOSPODÁŘSKÝ RUCH A MY.*)

Jmenujeme-li v zahraničném obchodě některého státu obratem tohoto zahraničního obchodu sumu, kterou činí cena jeho přívozu a vývozu, tedy můžeme říci, že obrat v rak.-uhersk. zahraničném obchodě činí nyní něco přes 4 miliardy korun, při čemž ne celé dvě miliardy padají na hodnotu dovozu a něco přes dvě miliardy na hodnotu vý-

*) Úryvek z řeči proslovené při oslavě 25letého trvání obchodní akademie v Chrudimi, dne 20. května t. r.

Digitized by Google

vozu tak, že hodnota vývozu převyšuje průměrem asi o 200 milionů hodnotu dovozu. Největší část lidí, kteří nemívají příležitost těmito věcmi se zabývati, mívá představu, že země hospodářsky méně pokročilé mají malý vývoz a velký přívoz a naopak u zemí, které jsou hospodářsky vyvinuté, že se potkáme s velkou převahou vývozu nad dovozem. Představa tato jest naprosto bludná. Vyjímajíc Unii severoamerickou, jejíž postavení z mnoha příčin jest výminečným, mají státy národohospodářsky nejpokročilejší převahu přívozu nad vývoz. Uvidíme proč.

Přes 4 miliardy korun jakožto suma našeho obratu v obchodě zahraničném zdá se ovšem býti velkým číslem. Jedna miliarda K obratu v zahraničném obchodu netvoří však dnes ani 1% ze sumy všech obratů v mezinárodním obchodě světovém, činíť celkový obrat v mezinárodním obchodě států zeměkoule už nyní přes 100 miliard K. Jinými slovy: jakkoli se nepočítáme mezi poslední státy hospodářské, tedy přece celý souhrn našeho obratu v zahraničném obchodě světovém nečiní ani 4% ze sumy všech obratů států evropských a vynikajících států amerických i asijských v jejich vzájemném obchodě. A co více! My nesmíme ani myšlenku připustiti, že by se nám v nejbližší době přebytek vývozu, který doposud máme, bez současných jiných změn ztratil. Teprve nyní po těch velikých a zajímavých vyšetřeních, které vykonalo naše ministerstvo financí, aby zjistilo mezinárodní platební bilanci Rakousko-Uherska, jsme s to učiniti si obraz do podrobností jasnější o celé naší národohospodářské situaci naproti Evropě a tomu mimoevropskému světu, který má nějaký světohospodářský význam.

Všichni víme ovšem, že veliká suma našich, t. j. rakouských a uherských státních dlužních úpisů, akcií, prioritních obligací, zástavních listů a jiných podobných dluhopisů nalézá se v rukou ciziny. Pro konec století XIX. jest napočítáno asi tak, že se nalézá v rukou ciziny za 9809 milionů K státních dlužních úpisů, prioritních obligací, železničních akcií a jiných papírů rakousko-uherských a z toho připadá: 6808 mil. K na rakouské, 2935 mil. K na uherské a zbytek 66 mil. K na bosenské. Z té celé sumy, skoro desetimiliardové, nalézá se v rukou Německa 4653 mil. K, Francie 3270 mil. K, Holandska 647 mil. K, Anglie 356 mil. K, Belgie 242 mil. K. Z této sumy našich závazků — závazků celého celního území naproti cizině — platí Rak.-Uhersko ročně asi 335 mil. K úroků a dividend do ciziny. Když srovnáte, jak jsme pravili, že asi o 200 mil. K průměrem posledních let byla hodnota vývozu našeho větší než dovozu, je zřejmo, že celým přebytkem vývozu nedovedeme a nemůžeme zaplatiti své závazky dividendové a úrokové. Rozdíl musí se doháněti celou řadou věcí jiných. Tak příjmy plynoucími z provozování plavby a z průvozu železničního Rakouskem. Tato položka činí sama 38 mil. K. Příslušníci cizích států mají u nás lákadla v lázních a Alpách, kde zanechávají ročně na 47 mil. K a dokonce vystěhovalci, ti živí svědkové mezer a nedostatků našeho hospodářského života, zejména vystěhovalci z Uher a z Haliče, posílají ročně do vlasti asi 21 mil. K. Dále ovšem také shledáme, že během posledních desíti let obchod s cennými papíry ročně způsobuje pohledávku průměrnou 77 mil. K, kterážto položka jest však dosti choulostivou, poněvadž vývozem cenných papírů, vývozem dlužních papírů vzrůstá výše pohledávek úrokových, které za námi má cizina. Máme ovšem tu útěchu, že náš vývoz cenných papírů už postupně klesá, že jsme stále menší měrou odkázáni na pomoc kapitálu zahraničního, leč dosud jsme a ještě nějaký čas budeme říši mezinárodně zadluženou a dotud musíme míti přebytky vývozu zboží.

Srovnejme nyní poměry naše s anglickými! Těžko bývá prostému člověku představiti si, že by Anglie méně přivážela nežli vyváží. A přec Anglie přivezla v letech 1893 až 1897 průměrem zboží různého — hlavně surovin a potravin — za 144,000.000 £ více než vyvezla. V letech 1898—1902 difference tato činí dokonce 178 mil. £ ročně. Z toho již vidíte rozdíl, jaký jest mezi Rakouskem a zemí národohospodářsky v Evropě nejpřednější. Jak ona hradí svůj pro naše měřítka ohromný deficit v zahraničním obchodě? Právě opačně nežli my. V roce 1896—1902

Digitized by Google

přijímala Anglie ročně na 96 mil. £ úroků ze svých kapitálů do ciziny zapůjčených a dividend ze svých závodů v cizině; ona, tento veliký věřitel světa, přijímá dnes ročně úroků a podnikatelských zisků ze svých závodů v cizině na 100 mil. £, t. j. skoro 2400 mil. K, mnohem víc než venkoncem činí rakousko-uherský roční vývoz zboží v posledních letech. K tomu přistupují její ohromné zisky z obstarávání plavby pro různé národy, které se takměř rovnají příjmu ze zahraničných uložení kapitálu. Vezměme Francii! Francie nemá tohoto velikého národohospodářského rozruchu a vzmachu, jakým dnes vyniká Německo. Francie má dnes spíše podobu zámožného města, ve kterém jest mnoho lidí nepodnikavých, kteří raději činí vklady do spořitelny. Ona je značnou měrou státem rentistů jako Nizozemsko. Francie má dnes v cizině zapůjčeno a uloženo na 30.000 mil. fr. V jediném Rusku na 10.000 mil. fr., z čehož jest asi 8000 mil. fr. ve státních papírech. Mimo to má umístěno v Belgii 600 mil. fr., v Anglii 900 mil. fr., ve Švýcarsku 1000 mil. fr. Z celých 30 miliard v cizině uložených připadá 995 mil. fr. na obchodní podniky, 2185 mil. na pozemkovou držbu, 551 mil. na banky a pojišťovny, 4544 mil. na železnice, 3631 mil. na podniky báňské a hutnické, 461 mil. na plavební podniky a 16.553 mil. fr. na státní půjčky. Její přebytek přívozu ovšem v poslední době se zmenšuje. V letech 1883—1887 činil průměrem 1040 milionů fr., v letech 1898—1902 již jen průměrem 485 mil. fr. Ona tedy musí již menší část přívozu zboží do země hraditi úrokovými a dividendovými příjmy z kapitálů svých v cizině uložených, čehož příčinou není ve Francii ani tak vzrost průmyslu jako spíše pokrok v rolnictví, jenž způsobuje, že není potřebným tak silný přívoz potravin. Německo, které před 30 a 40 lety bylo v podobném poměru jako dnes my, má nyní dle stavu v letech 1900—1904 roční přívoz 6126 mil. M a vývoz 4904 milionů M, tedy více přívozu o 1222 mil. M. Ale za to při vší opatrnosti odhaduje se, že Německo má na 16 miliard M investováno jen v cizozemských cenných papírech. K tomu sluší připočítati, co má v cizině uloženo v podnicích obchodních, pojišťovnách, bankách, továrnách, a to jak ve vlastních koloniích, tak i jiných zemích. I bylo počítáno, že v té příčině r. 1904 mimo Evropu bylo investováno německého kapitálu na 8—9 miliard M, v závodech německořišských podnikatelů v Rakousko-Uhersku na 1500 milionů M. Toto zřizování německých podniků v Rakousku způsobují celní opatření. Čím více se ztěžuje cly dovoz tovarů z Německa, tím více zřizuje se závodů německých zde: celý horský věnec, který přiléhá k Německu, jest obsazen závody, které tu zřídili němečtí továrníci, aby nemusily jejich tovary platiti vysoké clo.

Takto si stojí tedy tři tak vynikající státové, Anglie, Francie, Německo, na rozdíl od nás.

U nás záleží udržení rovnováhy hospodářské naproti zahraničnému světu na tom, aby se mohly závazky do ciziny uhražovati především vývozem. V uvedených pokročilejších státech není ani myslitelno, aby velký přebytek vývozu šel paralelně s hospodářským vývojem; to je dnes možno jenom v soustátí severoamerickém, kde současně s rozvojem zemědělství, přebytky vývozní poskytujícího, vzmahá se průmysl a není nepoměrných starých břemen dluhových z válek a vydržování vojsk a t. p. To potrvá tak dlouho, dokud Unie nepocítí následky houstnutí obyvatelstva, které jí zabrání dobývati tak veliká množství plodin pro vývoz, zvláště anať nebude moci spoléhat na původní úrodnost půdy, její přirozenou plodnost, která se nyní vykořisťuje bez dostatečných náhrad.

Kterak se během času vyvinula ta stránka mezinárodních vztahů hospodářských, která souvisí s pohyby kapitálovými, dá se stopovati i na bursách, jak se tam množí počet zahraničných papírů, které jsou tam znamenány. Ve Frankfurtě r. 1833 bylo znamenáno pouze několik málo mimoněmeckých státních papírů. R. 1854 z cizích železničních papírů jen akcie dvou italských železnic. R. 1894 bylo znamenáno již 416 cizích papírů, ze kterých bylo asi 126 státních dlužních úpisů, 69 železničních amerických a 113 železničních jiných států, 32 akcie transportních ústavů, 10 akcií bank atd. Průběhem let 1894—1902 emisse papírů německých dotýkaly se sumou 12.941 mil. M domácích

Digitized by Google

podniků a sumou 3789 mil. M zahraničních podniků.

To všecko nevyčerpává ovšem nikterak ani jako pouhý příklad, skutečnost, kterou jsem naznačil jako velký světohospodářský ruch, jest to pouhý pohled na jeho jednu stránku, ovšem stránku význačnou. Mohlo by se ostatně mnohému zdáti, že největší část obratů hospodářských se uskutečňuje vlastně v zahraničném obchodě, v přívoze a vývoze zboží a hnutí kapitálovém. A přece nikoliv! Dovolte, abych připomenul, že v jediném Clearinghousu v Londýně, kde se konečně navzájem odúčtují pohledávky 26 bank z obchodu šekového, dokud nedošly již vyrovnání u menších bankéřů, do roka se vyrovná 6000 milionů £ a naprosto největší část těch sum pochází z vnitrozemského obchodu. Nejsme arci s to, abychom sumy všech obratů, jež se udají ve všem hospodářském styku příslušníků státních mezi sebou pomocí koupí, prodejů, výplat mzdy a úroků, převodů kapitálových a pod., udali číselně i jen s tou přibližnou pravděpodobností, s jakou to můžeme udati pro obchod zahraničný. Ale tolik lze tvrditi, že zahraničný obchod zahrnuje zpravidla toliko menší část obratů celého hospodářského života jednotlivého státu.

Bylo by zase poutavo ukázati, že při tom všem mocném a rostoucím hnutí nikterak není nutno, aby hynul menší a malý živnostník, aby krněl malý zemědělec. Ty velké světohospodářské skutečnosti ukládají jim jen jisté přizpůsobení a to nejenom pokrokem technickým, na př. větší specialisací, nýbrž v první řadě tím, co se nazývá duchem podnikavosti. Každý z nich, kdo chce obstáti, musí měrou stále větší býti proniknut obchodním duchem. My ostatně můžeme k tomu poukázati, kterak v kruzích maloživnostenských a rolnických také u nás pociťuje se tato nutnost a kterak s tím souvisí nejen vývoj školství a jiných pomůcek odborného vzdělání, nýbrž také ony stále mocnější organisace úvěrní, nákupní i odbytové, zejména ovšem u zemědělců. Musíme na tyto družstevní organisace hleděti spolu jako na jisté druhy škol, kde se pro budoucí a těžší úkol po stránce obchodnické vyškoluje celá generace, aby v nových poměrech snáze obstála.

Bylo by neméně poutavé vylíčiti, kterak přese všechen šum velkých čísel, přese všechnu tu moc kapitálu není o nějakém nutném zbědačení velkých mas dělnictva řeči.

Pomocí svépomocných organisací, ochranného zákonodárství a sociálních opatření (jako na př. velké soustavy pojišťování dělnického) tato široká vrstva svoji životní míru povznáší, hmotně i kulturně stoupá, nejpatrněji ve státech, kde hospodářský vývoj vylíčený je na svých dosavadních vrcholcích. Je pravda, vězí to v kapitalistickém rázu poměrů, že počet podnikatelů v jistých oborech průmyslu a obchodu může býti poměrně menší, než tam, kde vládnou výhradně formy maloživnostenské. Leč není pouhým chlácholením, pravíme-li, že jest bludem zmalomocňujícím, má-li se za to, že za dnešních poměrů úspěch jednotlivcův jest tak říkajíc předurčen pouze jeho hmotnou silou kapitálovou. Máme-li my naproti naznačeným zjevům jednu neklamnou útěchu, pak jest to útěcha ta, že nepřestává samočinný sociální vzestup. Co to znamená? Velice často v pessimistických náladách tvrdívá se, že přestala doba, kde jednotlivec může se povznésti k něčemu lepšímu silou ducha, dovedností a pílí. Tato doba nepřestala. To byl pouhý pessimismus, těžký sen jisté doby, když vznikem a vzrostem továren některé maloživnosti přicházely do tísně. Ještě dosud a uprostřed zvučných demokratických hesel stále nově se tvoří a má všechnu čáku a živou možnost aristokracie ducha. Ještě jsme nevyšli z poměrů, které dopouštějí jednotlivci jen zbraněmi ducha se povznésti k nejvyšším společenským posicím. Ještě jest to duch ve světě hospodářském, duch podnikavosti, duch předvídavého vědění a na vědění i rozhledu založených koncepcí, který rozhoduje a udává ton. Ten jest strůjce a vládce všeho toho světohospodářského hnutí, strůjce a vládce v té říši, kde národ svojí hospodářskou mocí se upevňuje uprostřed národů jiných a z ní čerpá podmínky lepší budoucnosti. Duch ten ovládá miliardové pohyby zboží a kapitálu a způsobuje, že přes dočasné krise a často

Digitized by Google

obrovské ztráty se udržuje nadvláda a vliv zemí a v průběhu doby dále stoupá.

Ať jdou příslušníci národa jako podnikatelé, závodní úřadníci a dělníci nově zakládaných závodů do ciziny, ať z kontorů velkých bank a dopravních závodů řídí spojení s cizinou, lze v tom všude hru ducha stopovati, rozhodování, které se opírá o velké rozhledy, o důkladné vědění. Rozdíl, který panuje dnes, pokud se týče postavení řídících osobností ve výrobě a obchodě proti dřívějším dobám, jest úplně podoben tomu, co platí dnes ve válečnictví proti válečnictví dob dřívějších. Dříve rozhodovala ve válce síla, odvaha a smělost jednotlivců — jako válka je dnes mathematický výpočet, velice přesný kalkul různých sil a prostředků, tak jest i velké podnikání v širé oblasti světové nejenom dílem obrazotvornosti a odvahy, ale spolu opatrného, vše přesně zvažujícího výpočtu a vždycky spolu velkého odborného vědění. A ještě něco je pro nás, syny malého národa, nadmíru cenným, povznášejícím a povzbuzujícím. Mnozí lidé se ani nedovedou zhostiti myšlenky, že velký světohospodářský rozvoj, tento shon za ziskem, který hledají lidé všude, i v zámoří, že to jest vše pouhá hra jednotliveckých zištných snah a pudů. Ale tomu dávno není tak! Vzmach světohospodářský není jen hrou zištných velkokapitalistických pudů, ženoucích se po penězích, v něm uplatňují se dnes podnětově a regulativně i snahy národnostní. Vidíme-li, jak velké bankovní závody anglické neb německé se kartelují a dohodují, usilujíce o účelné uložení kapitálů v cizině ve prospěch zemí domácích, jak takové i jiné velké associace pracují pro jisté „Svůj k svému“ ve světovém hospodářství, aby vystěhování přebytků kapitálových do ciziny zabezpečovalo své užitky příslušníkům vlastní země a tím její moci a blahobytu, nalézáme v tom analogie a opory pro své snažení. Ale není ani na tom dosti. Volají na př. hlasové v říši, jakou jest Německo, které rozpíná se po hospodářské světovládě: Politika a zákonodárství mají míti o to péči, aby kapitál německý v cizině uložený zůstával ve službě potřeb a prospěchů německého lidu. Tedy organisace „Svůj k svému“ v ruchu světohospodářském.

Všechno toto a takové hnutí má ovšem své reflexe i na vnitřní hospodářský život států. Intensivní proud světohospodářský strhuje s sebou všechen hospodářský život v jednotlivých státech a stupňuje též stále nároky na podnikatelskou schopnost a dovednost. Tak i v Rakousku, kde přece nezůstaneme také při nynějším stavu. Jdeť tu nyní o přechod k postavení světohospodářsky aktivnému, ve které má znenáhla se obrátit naše dosud převahou passivní postavení, passivní aspoň po stránce pohybů kapitálových. Naše passivum v zahraniční bilanci úrokové musí pomalu se zmenšovat. Tak požadavek zvýšené podnikatelské zdatnosti stává se i zde úkolem tím naléhavějším, čím více jest péče a úsilí vynaložiti, abychom dospěli k podobným posicím, v jakých se nalézají pokročilejší státové. Nevím arci, jaké politické osudy říši naši čekají. Zůstane-li Rakousko-Uhersko hospodářsky aspoň v dosavadní míře pohromadě nebo se ještě více rozdělí. Tak či onak nás čeká doba přechodní, kde přestaneme býti státem, jenž potřebuje kapitálů cizích. Přijde doba, anebo řekněme správněji, nemáme-li zůstati vyloučeni z obvyklé dráhy postupu, musí přijíti doba, kdy znenáhla domácí kapitál dostačí, až konečně vrátí se i domácí obligace v cizině umístěné. Ten proces prodělalo i Německo. Doba přechodu jest velmi napínavá, když přestávají přebytky vývozu zboží a přechází se ve stav aktivné zahraničné bilance úrokové a dividendové. To u nás ještě nebude ani zítra, ani pozítří — ale takový jest směr všeho pokroku národohospodářského. Vymknouti se z něho znamenalo by úpadek v podruží jiných, úpadek v podruží hospodářské, za nímž jde podruží politické. Tedy vážná, velká doba, jež vyžaduje nejen silných duchů vůdčích, ale spolu celé armády lidí věděním, technickými schopnostmi i hospodářskými vlastnostmi silných.

Ptáme-li se pak zvláště my, má-li národ náš v této světohospodářské muzice své postavení, svou notu, svůj nástroj a svou moc, dlužno říci, že ano, řekněme však raději, že bude míti, nebo ještě raději: musí míti. Musí míti proto činnou část v tomto přetváření, neboť kdo tu nebude činným, bude

Digitized by Google

lehko smeten. Bez této aktivní účasti byli bychom, i když ne zrovna vyhubeni, přece v jistém podruží i kulturně umrtvujícím snáze udrženi, my národ, jehož už div nevyhubili a jehož historie ve století XIX. není než historií vymanění z poroby. My víme, co zbylo po díle germanisace XVIII. století. Vlastně bychom ani neměli říkati, že to, co po něm zbylo, bylo národem. Měli bychom říci, že to byla početná služebná kasta, kterou se nepodařilo poněmčiti, ne proto, že by v ní bylo bývalo silné uvědomění národní — to rozdmýchali teprve buditelé — nýbrž proto, že byla jazyková setrvačnost její tak silna, že se nemohla přizpůsobovati jazyku vládnoucích tříd, kterým jazyk lidu nebyl prostředkem kulturním, ale prostě nutným dorozumívacím. Jsou vždycky jisté vrstvy, u kterých nejúsilovnější práce odnárodňovací nenese ovoce, poněvadž není faktické možnosti, aby se přizpůsobily odnárodňovací snaze vlád neb panujících tříd. Taková kasta služebná, to byl před sto lety náš ubohý lid, který pozbyl už takměř všech vlastních prostředků vzdělavacích. Jeho řečí mluvily s ním úřady a třídy panující jen jako nevyhnutelným prostředkem dorozumívacím, nikoli kulturním. I kdybychom ve své denní starosti a úzkosti o osudy svého lidu byli dosud náchylní k obavám, to přece musíme s radostí cítiti, jak veliké, historicky přepamátné nastaly od těch dob s námi změny. A Vám mladým, kteří jste často nespokojeni, bych to snad pověděl a připomenul, jakými nadějemi jsme naplněni my, kteří jsme aspoň kus toho děje přetvořovacího ještě prožili a sami prodělali, a tedy lépe než Vy známe jeho těžkosti. My viděli uzrávati ovoce nové samostatné kultury české. My také dychtivým zrakem to sledujeme, jak ponenáhlu narůstají národu nové třídy, ty třídy, které jako v každém jiném z novověkých národů jsou vlastně representanty, nositeli pokroku v oboru kultury, techniky a podnikatelských úkolů. Dokud budou se jiní národové uplatňovati a vzmáhati na základě těch veřejných řádů, na nichž dosud všecka evropská společnost spočívá, ani nám nejsou možny cesty jiné. S toho hlediště to pokládáme za správný a nadějný zjev, že dílo národního našeho obrození jest také dílem společenské rekonstrukce a přejeme si, aby pokračovala a aby také z českého národa vycházeli lidé, kteří representují sílu a moc hospodářskou, aby také v něm pěstěny byly všechny ony silné vlastnosti ducha, pomocí kterých se tyto třídy tvoří.

Náš úkol, když máme míti aktivní účast na světohospodářském ruchu a sice náš specifický úkol národní, je národohospodářské dovršení našeho obrození, abychom dovedli hospodářsky zmohutněti a státi na vlastních nohou. Proto těžce neseme, že ustavičně ještě český člověk houfně stěhuje se do dalekých končin a do cizích služeb. Jak by vypadala česká národní posice, kdyby se byl jeden milion lidí, o který náš národ přišel v posledních 30—40 letech vystěhováním z vlastní jeho jazykové oblasti, mohl udržeti na domácí půdě. Pravím výslovně: kdyby byl mohl. Takové ztráty nebyly by možny při jiném ruchu hospodářském! V tom směru třeba mnoho doháněti a to čím dříve, tím lépe.

NÁRODNÍ JMĚNÍ A ŽIVOTNÍ POJIŠŤOVÁNÍ.

Životní pojišťování, moderní to způsob úsporný, dochází čím dále tím většího rozšíření, o čemž nejlepšího důkazu podávají námi měsíčně uveřejňované zprávy, třeba bychom v tomto tak důležitém národohospodářském odvětví nebyli ještě na té výši jako národové jiní, kteří životním pojišťováním jako ku př. Angličané, — nashromáždili milliardy národního jmění, jímž dnešní generace výborně dovede operovati.

S potěšením můžeme konstatovati i ve vlastech našich znamenitý rozvoj této důležité instituce národohospodářské. Máme v rukou vkusně vypravený prospekt největší společnosti pojišťovací Assicurazioni Generali, jehož obsah čtenáře upoutá. S poukazem na imponující cifry v životním pojištění vyplacených kapitálů uvádí se tamtéž: Kolik tisíců rodin zachráněno před nouzí a strádáním, kolik dcer zaopatřeno a synů vychováno k výnosnému povolání, jaká bezčetná řada existencí byla hospodářsky upevněna aneb před úplnou zkázou zachráněna, nehledě na ony miliony kapitálů, jež mimo to byly pojištěním životním uloženy, aby pak opět se ziskem přišly do oběhu. Poskytuje tudíž životní pojištění pevnou ochranu proti ochuzení, nejúčinnější oporu proti klesnutí do nižších vrstev sociálních. Známou jest věta nauky národohospodářské. »Každý pracující člověk představuje kapitál, který smrtí jeho bude zničen.« Avšak pojištění životní neplní toliko onen vznešený úkol, lidský majetek hájiti, ono jej rozmnožuje, poskytujíc pohodlné příležitosti k ukládání kapitálů; tím vyvinulo se v nejdůležitějšího činitele té doby. Z toho důvodu jest i snahou vládních kruhů, aby pěstována byla zásada pojišťování životního u obyvatelstva, neboť připouští se ku př. v přiznáních k osobní dani z příjmů k odečtení vydání až do obnosu K 200·—, případně K 400·— za pojištění životní. Jak z prospektu Assicurazioni Generali plyne, obnášel stav pojištění životních u tohoto ústavu koncem r. 1906 K 849,570.242·52.—

Digitized by Google

V měsíci srpnu 1907 podáno bylo při Assicurazioni Generali 1354 návrhů na pojištěný kapitál K 10,576.001·56 a vyhotoveno 1117 pojistek na obnos K 9,074.686·50, takže pojištěný obnos od 1. ledna 1907 vyhotovených pojistek vzrostl na K 95,853.624·35, což znamená v krátkém čase největší produkci všech život pojišťujících společností pevniny. V roce 1906 zaplacené škody v životním pojišťování obnášely K 13,525.622·23. Ve všech oborech vyplatila Assicurazioni Generali od svého založení (1831) splatných kapitálů v úhrnném obnosu K 861,570.345·95.

C. K. PRIV. ASSICURAZIONI GENERALI V TERSTU. Hmotného zajištění budoucnosti dosíci lze dvojím způsobem: jednak pojištěním životním, jinak ukládáním úspor na úrok v tom kterém ústavě peněžním. Kdežto úspěch spoření na úrok závisí od toho, zdali dlouho spořeno bylo, a žádné záruky nestává, že žádoucího cíle skutečně dosaženo bude, zajišťuje životní pojištění sledovaný cíl včasného zabezpečení i pro případ předčasného úmrtí plným obnosem, třeba by jen jediná splátka premie složena byla. Pojištění životní nezávisí totiž od toho, jak dlouho spořeno bylo. Že případy předčasného úmrtí mnohem častěji se opakují, než se za to má, o tom svědčí výkazy c. k. priv. Assicurazioni Generali, jež pozůstalým oněch pojištěnců, kteří před uplynutím kratičké doby tří pojistních roků zemřeli, vyplatila v letech 1880/1905 K . 12,837.272·46
přijavši za tato pojištění pouze K . . . . 1,551.597·88
takže výplaty společnosti činily o K . . 11,285.674·58
více. Výkaz tento jest zajisté nejlepším důkazem toho, jak nezbytně zapotřebí jest pojistiti se na život, a možno tudíž jen s povděkem k tomu poukázati, že životní pojištění stále víc a více půdy nabývá. Tomu nasvědčuje nejlépe rozsah obchodu u c. k. priv. Assicurazioni Generali v Terstu. Byloť u této naší největší tuzemské pojišťovací společnosti podáno v červenci 1907 1445 návrhů na poj. obnos K 11,261.270·91 a vyhotoveno 1221 pojistek na poj. obnos K 9,287.377·63; tím zvýšil se pojistný kapitál pojistek od 1. ledna 1907 vyhotovených na K 86,778.937·95, výsledek to, kterého žádná pojišťovací společnost kontinentu nedosáhla. Dnem 31. prosince 1906 vykázaný stav pojištěného kapitálu odboru životního obnášel K 849,570.242·52 a K 1,666.993·87 renty. Roku 1906 zaplaceno v životním odboru kapitálu K 13,523.622·23.

ZDRAVOTNICTVÍ.

Prof. Dr. Antonín Veselý:

Dra. HAMZY LÉČEBNÝ ÚSTAV PRO SKROFULOSNÍ V LUŽI.

Poslední dobou u veřejnosti častěji bývá připomenuto ústavu Dra Hamzy v Luži. Znamenité výsledky léčebné v ústavě Hamzově docílené jsou súčastněným a zasvěceným kruhům od několika let již známé. Znalci, kteří s léčením skrofulosy v cizině jsou dokonale obeznámeni, právem potvrzují, že ústav Hamzův jest jedním z největších a nejlépe zařízených ústavů toho druhu na pevnině. Uznáváme tudíž příhodným také čtenářstvo „Pražské lidové revue“ blíže seznámiti nejen s ústavem Hamzovým samým, nýbrž i s účelem ústavů podobných vůbec.

Ústavy pro skrofulosní určeny jsou k léčení dětí krtičnatostí (skrofulosou) a tuberkulosou stížených. V pojem skrofulosy řadí se choroby žlaz mizních, zejména na krku (krtice), katarrhy sliznic (spojivek očních, cest dýchacích), některé choroby kostí a kloubů (spina ventosa, fungus, caries) a konečně některé choroby kůže (eczem, skrofuloderma atd.).

Všem těmto chorobám skrofulosního rázu jest společno, že vznikají v dětském věku člověka, zvolna se vyvíjejí, mnohonásobně propukají, nepravidelně postupují (na některých místech se hojí, na jiných zhoršují) a celkem vzdorně dlouho trvají. Domácí ošetřování, třebas to nejlepší, zřídka kdy setkává se s úspěchem, za to četné a dokonalé léčebné úspěchy pozorují se v ústavech zvláště k tomu zařízených. Léčebné úspěchy v ústavech těchto podmíněny jsou jednak léčebnými methodami v ústavech těchto užívanými, jednak vnitřní úpravou ústavů samých, jednak rázem všech přírodních a klimatických poměrů, v nichž jsou vybudovány. Podobné ústavy zařízeny jsou buď při moři nebo na pevnině, poblíže hor, lesů, pramenů a ložisk solných. Úspěchy, jež docilují se v ústavech přímořských, rovnocenny jsou s oněmi, jež docilují se v ústavech zařízených na pevnině. Poznání to jest pro poměry naše velmi důležité, jelikož není nutno nemocné toho druhu od nás daleko do ciziny k moři posílati. Také v našich klimatických a přírodních poměrech lze docíliti těchže příznivých výsledků, ovšem jen v ústavech účelně a vhodně zařízených. To jest výsledkem pozorování novějšího, kteréž zní: tuberkulosa (skrofulosa) hojí se všude, je-li

Digitized by Google

případ sám a všechny ostatní podmínky k hojení příznivé.

Ústavy pro skrofulosní jsou důležitým článkem velkolepé akce nové doby namířené proti tuberkulose, neboť splňují s úspěchem poslání prophylaxe t. j. opravují do jisté míry vrozenou příjimčivost dotyčných dětí oproti nákaze tuberkulosou a s chorobou již vzniklou v prvních její počátcích přiměřenými léčebnými methodami s velmi pěkným úspěchem bojují. Mají-li býti úspěchy boje proti tuberkulose viditelny, nutno tedy již u dětí počínati. Léčebné methody v ústavech takových používané jsou převážně povahy hygienické a diaetetické, konečně však sledovati musí i těch poměrů klimatických, v nichž dítě vyrostlo, jimž uvyklo, a v nichž i v budoucnu žíti bude.

Všechny tyto podmínky dokonalou měrou splněny jsou v ústavě Hamzově v Luži. Luže leží v utěšené pohorské přírodě venkovské na přechodu českého kraje v pahorkatinu Českomoravskou. Není tu podniků, jež by kazily vzduch a mysl rozrušovaly. Ústav sám rozložen jest na náhorní rovině košumberské v zahradách v rozloze asi 80.000 m^2. Budovy ústavní sestávající ze zimních a letních ložnic pro nemocné, z lázní, besídek, z hospodářských a administrativních budov a vil, jsou postaveny volně od sebe a odděleně. Průčelí všech budov, okna ložnic, směřují k jihu do majestátních hvozdů lesních, které se odtud na hodiny daleko táhnou, a které pro ústav jsou nádržkou čerstvého vonného vzduchu. Mezi náhorní rovinou a lesy protéká v údolí řeka Olšinka po obou březích krásnými lučinami vroubená. Vnitřní i zevní úprava budov jest ladná s uměleckým vkusem provedená. Ve všech budovách panuje vzorná čistota, ku které se také všechny děti účelně vedou. Četné nápisy na budovách hlásají v moudrých průpověděch nejjednodušší výchovná a zdravotní pravidla. Před každou letní ložnicí nalézá se rozsáhlé pískoviště, na kterém si děti hrají. Úloha, která tu písku sluncem vyhřatému připadá, jest táž, jako písku na plážích mořských. Jest to písková a vzduchová lázeň, kterou zde současně děti beřou; lázeň tu umožňuje také celý kostym jejich, jenž sestává pouze ze slaměného klobouku a jakéhosi druhu košile, ostatní tělo jest úplně obnaženo. Praží-li slunko, a toho v Luži bývá dosti, mají děti i stálou světelnou lázeň. Není tedy divu, že záhy všechny osmahnou a jako cikáni zčernají. Doplňuje-li lázně tyto vydatná, živná a bohatá strava a odborná pomoc lékařská, není divu, že po několika měsících děti počnou se měniti, zchřadlá, hubená těla jejich počnou se zaokrouhlovati, plniti, výraz tváře se oživuje, lesk oka zjiskří, humor dětí zvyšuje. Cizímu návštěvníku právem potom se připomene samo, že ústav není vlastně ani žádnou nemocnicí, nýbrž velikou lázeňskou rodinou, v níž od rána do noci jest veselo a příjemno. Ústav jeví se býti velkolepým hygienicky upraveným rodinným domovem, v němž úlohu pečlivého a vlídného otce zastává řídící lékař ústavu Dr. Hamza a matky znamenitá hospodyně, choť jeho, jež nadšena jsouc ideami manželovými s obdivuhodnou rovnodušností trpělivě nese nemalé starosti, jak by nejlépe nakrmila všechny své milé. Ačkoliv po nějakém čase všem dětem výborně chutná, jest přece životospráva každého dítěte pečlivě odborně upravena. Není tu menší péče o čistotu a zdraví těla než péče o čistou zdravou duši dítěte. K tomu napomahá také veřejná škola, jež pečlivostí zemského výboru království Českého zde nedávno zařízena byla. Děti, které tu mnoho měsíců tráviti musí, nepřijdou tím o vyučování školní. Ovšem jest toto zde poměrům přiměřeně upraveno.

Dodáváme, jak se samo sebou dnes rozumí, že ústav jest zásoben znamenitou pitnou vodou z vodovodu městského a ústavního, a že veškeré místnosti ústavní se osvětlují elektricky z vlastní centraly ústavní. Ústav zařízen jest zatím na 220 postelí. V roce 1906 bylo v ústavě ošetřováno celkem 267 skrofulosních a tuberkulosních dětí.

Jak svrchu bylo již uvedeno, léčebné výsledky u nemocných dětí v ústavě ošetřovaných byly docíleny znamenité, což potvrzuje celá naše lékařská obec česká — a rodiče zde ošetřovaných dětí, kteří namnoze ani vrátivší se dítě svoje poznati nemohli. Na tyto úspěchy může býti Dr. Hamza právem

Digitized by Google

hrd a celá česká veřejnost může mu jen k nim gratulovati. Je to úspěch zasloužený, dlouhou neunavnou prací a studiem v cizině podmíněný. Dnes Dr. Hamza může již klidně k rozvoji svého díla přihlížeti, byly však chvíle, kdy obával se, že práce jeho neponese ovoce žádného, kdy překážky, jež všecky překonány býti musely, byly nesmírné. Rádi věříme, že nechtěl by znovu počínati dílo, dnes tak krásně vyvedené. Máme upřímnou radost nad jedním dobrým českým člověkem a nad zdarem jeho úmorné práce. Upozorňujem tedy s radostí celou českou veřejnost na jeho vzorný a dokonalý ústav léčebný.

BELLETRIE.

M. Votrubová-Haunerová:

SRDCE.

Já nechápu tě, věř mi, Srdce moje —
Jsi klidno a zas plno nepokoje —
Sen tůně v tobě — moře větrem rvané —
Ples vzkříšení — a hroby zasypané —
Na stejném záhoně jsou city svaté —
A všechněch vášní býlí jedovaté —
Máš slunce svá, jež v propasti tvé svítí —
A vedle ohně chladně led se třpytí —
Jsi malý svět — ode mne neodvislý —
Část mozku v tobě — všecky moje smysly —
A zdá se mi — vím — nemůže to býti —
Až zemru já — ty budeš dále žíti.

Quido Maria Vyskočil:

ZÁHADY.

V rozlehlém, vkusně vyzdobeném salonku lázeňského hotelu v L . . . . shromážděna byla onoho bouřlivého červencového večera vybraná, elegantní společnost.

Venkovská nepohoda, která s nastávajícím večerem změnila se v trojnásobnou bouři, při níž nebe bylo v jediném plameni, zahnala sem všechny ty, kteří jindy sedávali venku na verandě při těžkých vínech dlouho, do půlnoci.

Společnost rozdělila se v drobné skupiny obklopující podlouhlé stoly a hovořila hlučně o všemožných záležitostech a denních příhodách, které přinášel lázeňský život, štědrý na nezaručené sensace.

V nejtemnějším rohu, bohatě vyzdobeném listnatými květinami, ukryla se před zraky ostatních nevelká skupina dvou dam a tří pánů, jež patrně nechtěla míti s ostatními nic společného.

Byla tu šlechtična Velenská se svojí dcerou Irmou, její snoubenec baron Hölich se svým lékařem, doktorem Ronzem a mladý malíř Petr Brenald. Jejich hovor byl neblučný, přerývaný dlouhými pausami. Baron Hölich opřel se lehce o sedadlo slečny Iriny a zamyšleně rozhazoval poupata růžových leknínů, jež uzamknulo těžké, večerní dusno. Slečna Irma, bledá a krásná, s očima neproniknutelnýma a s rty vášnivě purpurovými usmívala se tence na svého snoubence, kteroužto pozornost odvděčoval jí baron lehkým tisknutím štíhlé, jemně modelované ruky.

Ale těm, jimž bylo známo, v jak důvěrném styku žijí oba mladí lidé, neušlo, že jejich vzájemná pozornost ukrývá v sobě jakousi nevysvětlitelnou záhadnou trpkost, která chvílemi měnila se i v dokonalou lhostejnost.

A přece bylo nesporno, že tito mladí lidé milovali se vroucně a opravdově již celý rok . . . .

Doktor Ronz, který vypozoroval toto napjetí, předcházeje blesku, který z něho mohl záhy vyšlehnout, pokusil se se zdarem zavésti rozhovor, jehož by se mohli všichni účastniti. Rozmluva zprvu neklidně těkající, ustálila se konečně na thematu o povaze

Digitized by Google

žen, které zvláště u pánů nalezlo živého ohlasu.

Dámy protestovaly žertovně proti jemným narážkám, jimiž rozmluva byla zahrocována:

„Žena je jako opálová koule," řekl baron Hölich, „jsou v ní vždycky všecky barvy kromě té, již právě hledáme."

„Jako čarodějný květ, který chová v sobě jed i lék," poznamenal doktor.

Mladý malíř mlčel.

Stará paní usmála se dobrotivě a pronesla pak skoro tiše:

„Pánové patrně jsou malými našimi znalci. Jinak by věděli, že to, co se jim snad zdá nevysvětlitelné, jsou pouze přirozené záhady ženských povah, záhady, které právě jim dodávají největších půvabů, záhady — —"

„Které usmrcují," ozvalo se náhle nenávistně do proudu klidného hovoru.

Všichni se obrátili na Petra Brenalda, který pronesl tato obžalující slova.

Stál bled, chvěje se na celém těle. Široký, sirnatě plavý blesk, který ho té chvíle ozářil, dodával jeho vzezření nezvyklého děsu a hrůznosti. Na okamžik zavládlo hrozivé, napjaté mlčení.

Pak byla to opět paní Velenská, která prolomila ticho dotazem k malíři:

„Máte patrně, pane Brenalde, na snadě důkazy svého tvrzení?"

„Ano," odpověděl tázaný, „vyslechněte jen moji povídku."

Společnost znovu stichla a usadila se. Nikdo z přítomných nezpozoroval ani, že venku přestal lijavec a lázeňský salon se téměř vyprázdnil. Také bouře ulevila poněkud své prudkosti, ač blýskalo se neustále a v dálkách vytrvale hřímalo.

„Znali jste zajisté všichni Jindřicha Valtera," počal Brenald vyprávěti, „jehož obrazy v poslední členské výstavě vzbudily tolik zaslouženého obdivu. Byl mým nejlepším přítelem, neboť poutaly nás stejné umělecké názory i nepatrný rozdíl věku. Patřil bez odporu k nejnadanějším, které jsme měli a nebudeme snad míti na dlouhou dobu. A vše to, co vytvořil silného, krásného a nesmrtelného, vděčil pouze své lásce k slečně Janině L..., která byla nejkrásnějším posvěcením jeho umělecké práce a duší veškerého Valterova umění."

Paní Velenská při těchto slovech přikývla souhlasně, ale vypravující nepovšimnul si snad náhodou, snad zúmyslně tohoto pohybu a pokračoval:

„Byli pouze dvě osoby, které věděly, k jaké až obětavosti vedla tato jejich láska (jíž stejně nescházely vášnivá objetí, jako přísahy a sliby věčné věrnosti) — slečna Viktora Selmová, jež obdivovala tajně Valtera, a já.

Scházívali jsme se časem všichni v mém atelieru a hovořili o drobných uměleckých příhodách, jichž byla vždy plná akademie.

Slečna Janina vázána přísnými poměry domácími nepřicházívala nikdy, za to Viktora nevynechala nikdy ani jediné schůzky, na níž se mohla setkat s Valterem.

Zdá se, že můj přítel záhy vypozoroval veškeren onen špatně ztajený obdiv a skrývanou lásku slečny Selmové a nezvyklý hazardovati mezi dvěma nejistými partiemi — počal obdiv a lásku slečny Viktory opláceti cynismem a nenávistí.

Bylo často až kruto pozorovati, jakými nemilosrdnými ranami srážel Valter každý marně rozkvetlý květ jejího obdivu a jak cynicky odbýval každý skromný projev jejího upřímného srdce.

Tento nepřirozený poměr křižující se lásky a nenávisti vyvrcholil se právě v dobách, kdy po městě kolovaly zprávy o nastávajícím sňatku Valterově se slečnou Janinou.

Zpráva, která nemohla nikoho překvapit, neboť oba mladí lidé již před svým zasnoubením chovali se k sobě jako manželé.

Jejich láska byla opravdovým vzorem hluboké a krásné lidské oddanosti. Jistě nikdy nenašli se podobní dva milenci, kteří by lépe se k sobě byli hodili...

Portretoval jsem tenkrát Valtera, který chtěl svůj obraz dáti slečně Janině v den jejich sňatku. Byl jsem skoro již hotov s portretem, když kteréhosi odpoledne upravuje ještě některé podrobnosti, ucítil jsem náhle, jak mně ztrnuly prsty a hned na to štětec z nich vypadl. Také růžový nádech na tváři přítelově zdál se mi blednout, a jasná barva jeho zraků pohasla. Byl to snad

Digitized by Google

jen klam, ale klam tak dokonalý, že mne vyděsil.

Opustil jsem uděšen svoji dílnu a spěchal do bytu svého přítele v truchlivé předtuše, že Valtera stihla nějaká nehoda.

Nenašel jsem ho však doma. Pouze od jeho domácí paní jsem zvěděl, že můj přítel přesvědčil se o nevěrnosti své snoubenky, která neočekávaně opustila ho způsobem vylučujícím naprosto i nejprimitivnější předpoklady šetrného společenského taktu...

Měl jsem nyní dvojnásobně zdůrazněné příčiny obávati se o svého přítele. A skutečně: Moje obavy vyplnily se v celém hrůzném dosahu.

Po třech dnech vylovili rybáři poblíže říční tůně dvě, provazem spoutané mrtvoly.. malíře Jindřicha Valtera a — slečny Viktory Selmové —

Petr Brenald ještě nedokončil svoji povídku, když dvojnásobný prudký výkřik slečny Irmy a barona Hölicha přetrhl závěrečné tkanivo jeho vypravování. Kdežto baron Hölich rychle vyšel, aby ukryl svoje rozčilení, slečna Velenská padla do mdlob.

Nikdo nedovedl si vysvětliti záhadné této události.

Doktoru Ronzovi podařilo se záhy přivésti opět slečnu Irmu k vědomí. Usmívala se namáhavě a omlouvala vše náhlou slabostí. Také baron Hölich se vrátil.

V sále bylo již zcela prázdno, neboť venku třpytila se hvězdnatá, klidná noc.

Malá společnost opustila konečně také svá místa a zvolna se rozcházela.

Mlčeli skoro všichni. Pouze baron Hölich se slečnou Irmou šeptali si cosi důvěrně a přátelsky. Nejspíše o svojí nastávající svatbě.

Alphonse Daudet:

POSLEDNÍ KNIHA.

Přel. VLADIMÍR KUNEŠ.

„Jest mrtev!..“ řekl mi kdosi na schodišti. Již od několika dnů cítil jsem přicházeti tu strašnou novinu. Věděl jsem, že každým dalším okamžikem spíše naleznu ji u těchto dveří, a přece mne udeřila jako cosi neočekávaného. S těžkým srdcem a chvějícími se rty vstoupil jsem do toho nízkého příbytku literáta, kde despotické studium bylo zaujalo všechen blahobyt, všechen jas domu.

Tam ležel na malém, velmi nízkém železném loži, a jeho stůl, obtížený papíry, jeho veliké písmo, přerušené uprostřed stránky, péro stojící ještě v kalamáři svědčily o tom, jak náhle ho smrt zasáhla. Za ložem otvírala se skoro až k jeho hlavě vysoká, dubová skříň, přeplněná rukopisy a starými papíry. Všude kolem knihy, nic než knihy: všude, na příhradách, židlích, na psacím stole, narovnané v koutech po zemi až k nohám postele. Dokud psal tam, sedě za stolem, mohly oči míti zálibu v tomto zatarasení a v těch oprašovaných hromadách: bylo z nich cítiti život, zaujetí prací. V této světnici mrtvého však bylo to strašné. Všechny ty knihy, sesouvající se v sloupech, vypadaly, jakoby byly připraveny odejíti, ztratiti se v té veliké knihovně náhody, roztroušené po obchodech, nábřežích a výkladech, rozptýlené větrem a blouděním.

Přišel jsem ho obejmouti v jeho loži a zůstal jsem státi dívaje se naň, všecek dojat dotykem toho studeného a jako kámen těžkého čela. Pojednou otevřely se dvéře. Knihkupecký příručí s nákladem na zádech, upachtěn, vstoupil vesele a položil na stůl balík právě vytištěných knih.

„Zásilka od Bachelina!“ vykřikl; pak, vida lože, se zarazil, smekl svou čapku a šetrně se vzdálil.

Bylo v tom cosi strašně ironického, v této zásilce z knihkupectví Bachelinova, o měsíc spozděné, očekávané nemocným s takovou netrpělivostí a přijaté mrtvým... Ubohý přítel! Toto byla jeho poslední kniha, ta, na kterou nejvíce počítal. S jakou podrobnou péčí jeho ruce, třesoucí se již zimnicí, opravovaly kartáčové otisky! jak spěchal, aby již měl v rukou první výtisk! V posledních dnech, kdy již nemluvil, oči jeho zůstávaly upřeny na dvéře; a kdyby sazeči, faktoři, knihaři a všichni ti lidé zaměstnaní na díle jediného člověka byli mohli viděti

Digitized by Google

ten pohled úzkostlivý a plný nedočkavosti, ruce by byly více spěchaly, listy by se byly rychleji kladly ve stránky, stránky ve svazky, aby přišly v čas, to jest o den dříve, a aby byly způsobily umírajícímu radost, že znovu nalezl zcela čerstvou ve vůni nové knihy a v čistotě písmen tu myšlenku, kterou v sobě cítil již prchati a se zatemňovati.

I v plném žití je v tom vskutku pro spisovatele štěstí, jehož nikdy se nenasytí. Otevříti první výtisk svého díla, viděti je upevněno jako v reliefu a ne již více v tom velikém vření mozku, kde je vždycky trochu neurčitým, jaký rozkošný pocit! Dokud je dílo to zcela mladým, tu vás oslní: písmena se zrcadlí prodloužená v modři a žluti, jako kdybyste měli hlavu plnou slunce. Později přidruží se k radosti vynálezce trochu smutku, lítost, že jsme neřekli to, co jsme chtěli říci. Dílo, které nosíme uvnitř sebe, zdá se nám býti vždycky krásnějším než to, jež jsme vytvořili. Tolik věcí se ztratí po té cestě z mozku do ruky! Díváme-li se v hloubi svých snů, myšlenka knihy podobá se těm hezkým medusám Středozemního moře, které se pohybují v moři jako plovoucí odstíny; položeny na písek jsou již jen trochou vody, několika bezbarvými kapkami, které vítr ihned vysouší.

Ani těchto radostí, ani těchto zklamání, bohužel, neměl vůbec ten ubohý hoch při svém posledním díle. Bylo srdcervoucí viděti tuto bezvládnou a těžkou hlavu, usnuvší na podušce a vedle ní tu knihu zcela novou, jež se objeví ve výkladech, vmísí se do hluku ulice a denního života, jejíž název budou mimojdoucí mechanicky čísti a který si odnesou ve své paměti, v hloubi svých očí se jménem autora, tímže jménem, jež napsáno je na smutné straně knih zemřelých na radnici, a tak smějícím se, tak veselým na obálce světlé barvy.

Celý problém duše a těla zdál se zde panovati, mezi tímto ztuhlým tělem, jež pohřbí a zapomenou a tou knihou, která se od něho oddělila jako viditelná duše, žijící a snad i nesmrtelná . . .

. . . „Slíbil mi jeden její exemplář . . .“ pravil vedle mne zcela hluboce plačtivý hlas. Obrátil jsem se a zporoval jsem pod zlatými brejlemi malé, živé a slídivé oči, dobře mně známé, a vám též, všichni mí přátelé, kteří píšete. Byl to milovník a sběratel knih, který, jakmile nějaký váš svazek je ohlášen, přichází zaklepati na vaše dvéře dvěma bázlivými a vytrvalými údery, které jemu se podobají.

Vstoupí usmívaje se, s ohnutým hřbetem, vrtí sebou kolem vás, nazývá vás „drahý mistře!“ a neodchází, aniž by si odnesl vaši poslední knihu. Jenom tu poslední! Má všechny ostatní, jenom tato jediná mu schází. Můžete ho odmítnouti? Přichází v tak dobrou hodinu, umí vás tak dobře vzíti uprostřed oné radosti, o níž jsme právě mluvili.

Ach! strašný malý člověk, kterého nic neodstraší, ani hluché dvéře, ani ledové uvítání, ani vítr, ani dešť, ani vzdálenosti. Ráno potkáte ho v ulici de la Pompe, klepavšího na malé dvéře patriarchy z Passy; večer vrací se z Marly s novým dramatem Sardouovým pod paží. A takto, stále kluše, stále pátraje vyplňuje svůj život, aniž by co dělal, a svou knihovnu aniž by platil.

Vskutku, knižní vášeň musila býti velice silnou u tohoto člověka, když ho přivedla takto až k smrtelnému lůžku.

„Eh! vezměte si ten svůj exemplář,“ řekl jsem mu, jsa netrpěliv. Nevzal ho, pohltil ho. Pak, maje již svazek schován hluboko ve své kapse, zůstal nehybně státi, nemluvě, s hlavou k rameni skloněnou, hledě svými brejlemi nedočkavým zrakem . . . Co očekával? co ho zdržovalo? Snad trochu hanba, zmatek, že má hned odejíti, jakoby byl nepřišel jen proto?

Nuže, ne!

Právě spozoroval na stole ve zpola nadzvednutém balicím papíře několik nádherných výtisků pro milovníky se širokou ořízkou, neokrájené se širokým okrajem listů, mající květinovou výzdobu s rosetami, a přes to, že jeho držení těla bylo zdrželivé, jeho pohled, jeho myšlenky, vše bylo tam . . . Šilhal na ně, ubožák!

Toť přece jen pozorovací náruživost! Dával jsem se rozptylovati a vyrážeti ze svého pohnutí a svými slzami sledoval jsem tuto malou srdce rozdírající veselohru, která se

Digitized by Google

odehrávala u hlav mrtvého. Jemně, malými, neviditelnými pohyby přiblížil se milovník knih ke stolu. Jeho ruka spočinula jako náhodou na jednom ze svazků; obrátil ho, otevřel a ohmatával listy. Jeho oči se stále více rozzařovaly, krev stoupala mu do tváří. Působila naň kouzelná moc knihy . . . Konečně nemoha se již udržeti, vzal z nich jednu:

„To pro pana de Sainte-Beuve,“ *) pravil mi polohlasně a ve své horečce, zmatku a strachu, aby mu ji nevzali, snad také, aby mne spíše utvrdil, že je to vskutku pro pana de Sainte-Beuve, připojil velmi vážně s přízvukem nenapodobitelné skroušenosti: „Z Akademie francouzské!“ . . . a zmizel.

*) Vynikající liter. historik, kritik a causerista franc.

.... LITERATURA A UMĚNÍ. ....

Doc. Dr. Zdeněk Nejedlý:

VOLNÁ MYŠLENKA V UMĚNÍ.

Oblast Volné Myšlenky šíří se do všech oborů lidského vědění, cítění i konání. Boj za „svobodu svědomí“, za svobodu myšlenky nemůže se obmeziti jen na určitý obor, musí osvobozovat každého a celého člověka. Vedle politické, sociální a náboženské svobody stojí v první řadě umění jakožto činitel, v němž svoboda myšlení a tvoření jest první a neodmluvná podmínka všeho zdaru. Právě proto, že umění nemůže žíti bez této svobody, bojuje za ní od prvních svých začátků, bojuje za ní s houževnatostí dosud. Tisícileté zápasy o svobodu v umění uvolnily naše umění tak, že říše umění náleží dnes k nejsvobodnějším říším lidského ducha. Svobodné umění jest pravý zdroj svěží síly pro moderního ducha kteréhokoliv oboru.

Umělec, je-li hoden toho slova, tvoří úplně nezávisle na všech zevnějších předpisech. Podřizuje-li se pravidlu na př. přirozeného zákona, není to myšlenkové otroctví, nýbrž svobodná vůle svobodného člověka. Umělec v každém případě zvláště tvoří si své zákony. Proto pokrok v umění směřoval vždy k odstranění všech domnělých pravidel a zákonů, které měly spoutati umělcovu svobodu. Umělecký zákonník, svazující umění v řadu paragrafů, znemravňoval vždy a každé umění, neboť mu bral právě tu morální sílu, z níž musí umění vyrůstati. Není a nemůže býti uměleckou morálkou, napodobiti to, co zde už bylo, a podřizovati se předpisům minulého času, neboť každý umělec jako každý svobodný duch jest právě k tomu povolán, aby rozšířil říši, již zdědil od svých předchůdců. V úplné svéprávnosti jest právě umělcova mravnost!

V tomto boji o svou svobodu zakusilo umění totéž protivenství a pronásledování jako boj o volnost myšlenky v jiných oborech. I zde slyšíme stále mluviti o „bořících“ umělcích, kteří se nespokojili falešným paděláním staršího umění, nýbrž šli dále svou vlastní cestou. Umění má své „podvratné živly“ stejně jako má vyznavače dogmatismu, uměleckého zákonníku. Velké umění nedalo se ovšem nikdy spoutati ani zaleknouti těmito odpůrci svobodného umění, nýbrž přes mučednictví svých vyznavačů kráčelo dále v před — k volnosti umělecké myšlenky, umělecké pravdy.

U vědomí svého krutého často zápasu o svobodu projevu byli velcí umělci pravidlem vždy též lidé pokrokového smýšlení i mimo své umění. Největší hlasatel volnosti v umění na začátku 19. století Beethoven, byl stejně nadšený a přesvědčený republikán, jako jeho stoupenec v dramatickém umění, Wagner, neohroženě účastnil se velkého hnutí národů r. 1848. U nás pak Smetana i v politických i literárních otázkách stál v přední řadě lidí v pravdě svobodomyslných.

Totéž platí o výtvarných umělcích (Michelangelo) a ovšem tím více o literátech. V dílech nejpřednějších spisovatelů zachyceny právě vždy nejmohutněji bolesti doby, bolesti lidu, toužícího po větší volnosti. Otevřeme-li pak naopak černou knihu umění, nalezneme

Digitized by Google

tam mnohá jména, i jinak do dějin lidstva černě zapsaná . . .

A přece tento vývoj není dosud u konce. Mezi volností umění a volností ostatních oborů duševního života není dosud té harmonie, která teprve uplatní sílu svobodného umění v celém lidském duchu. Jak často duch, v jistém oboru pokrokový, v umění stojí na stanovisku přímo zpátečnickém! Jak celé strany, pokrokové a tím sympathické, hrály v umění úlohu často až neblahou! I zde dogmatismus, zdánlivé prospěchy stran neb jiné předsudky překáží tomu, aby svoboda umění byla respektována stejně jako svoboda myšlenky. Ovšem boj o svobodu ani tím odstraněn nebude, neboť tento boj jest základní podmínkou všeho pokroku a tím umění vůbec.

Velkým bojovníkům za svobodu umělecké myšlenky buď vždy naše vděčná paměť!

LIDOVÉ ČTENÍ.

Po letní době, která jest i literatuře dobou prázdninovou, nastává zase čas živějšího ruchu na knihkupeckém trhu, čas kdy se více čte, krátce doba oné kampaně literární, která vrcholu svého dostoupí v čase vánočním, aby přes léto úplně skoro utuchla. A dobu tuto, která je předzvěstí podzimu a zimy, předzvěstí radostnou, oznamují jako ptáci-bouřliváci vyrojivší se svazky lidového čtení — kalendářů. Záhy objeví se jich na literárním trhu tolik, jako svátého listí, či podzimních plodů, chcete-li. Jisto je, že měly by býti užitečnými a cennými jako ty plody, ale že, bohužel, až dosud namnoze nejsou než jako to neužitečné, prázdné listí, které je znamením úpadku. Význam jejich jest a ještě mohl by býti ohromný. Jak vděčné čtenáře mají tyto knihy, které spojují účely praktické se zábavnými, jež mají informovati i povznášeti. Pamatuji se s jakou dychtivostí chápali jsme se jako děti každého nového kalendáře, jej zvědavě četli a prohlíželi vždy znovu a znovu. A lid je jako malé dítě: jej třeba též vésti, vychovávati, vštípiti mu touhu po krásném a vznešeném, a tu nejlepším pomocníkem bude vám kalendář. On všude vejde jako přítel, je tolikrát čten; i on má své úkoly osvětové, jež svědomitě plní, je-li správně pochopen jeho význam, vždyť ku př. za národní uvědomění českého lidu v době našeho obrození nemalou měrou vděčíme svým „vlastenským kalendářům“. U nás však považován je kalendář za cosi méně cenného ostatní literatury, ba ani nebývá do ní počítán, což smutně svědčí o pokrokovosti naší doby. Vinu toho nesou jak mnozí vynikající čeští autoři, kteří by považovali pod svou důstojnost psáti do kalendářů, tak i četní vydavatelé, kteří takový kalendář odbývají co nejlaciněji. Chceme pracovati k nápravě a kriticky rozebereme jako každou jinou knihu naše české vycházející kalendáře. Až dosud došly redakce naší následující, k nimž ke všem se ještě vrátíme: „Dělnický kalendář.“ Redigoval F. V. Krejčí, nákladem tisk. výb. strany sociálně demokratické v Praze. Za 1 K. „Velký slovanský kalendář.“ „Kalendář Besed Lidu.“ „Hasičský kalendář rodinný.“ Tři poslední vyšly nákladem J. Otty, každý stojí K 1·—

Úkolem „Pražské lidové revue“ jako časopisu vskutku lidového je oceniti po právu tyto knihy a ukázati, které z nich přiblížily se oné představě kalendáře cenného a výchovného a nadějeme se, že nakladatelství, která nebojí se onoho úsudku a ocenění, podají nám ochotně v tom směru ruku pomocnou.

LITERATURA.

WILLIAM CROOKES: »Spiritualismus a věda.« Pokusná bádání o psychické síle. Přel. P. Moudrá. Nakladatelství Hejda a Tuček v Praze. K 1·20.

Spiritismus, resp. spiritualismus je na postupu od dvaceti let. Fakta i theorie přívrženci jeho tak houževnatě hlásané, tak podivné a dle stávajících názorů nepřirozené, obrátily na sebe pozornost některých mužů vynikajících ve vědeckém světě a ti předsevzali zevrubné prozkoumání fakt spiritualistických. Bylo to zejména na důležitých séancích p. Homeových v Petrohradě před výborem ruských učenců a v Londýně se známým chemikem anglickým W. Crookesem.. Popsání těchto pokusů a přístrojů při nich použitých a vylíčení jevů

Digitized by Google

spiritualistických je úkolem této knihy. Jsou-li fakta ta pravá, což snaží se autor dokázati, bylo by vědě přikročiti k otázce příčiny těchto zjevů a definovati sílu je působící. Prozatím nestanovi vědečtí příznivci spiritualismu (C. F. Varley, A. de Morgan, A. R. Wallace, R. Hare a j.) žádné theorie, kterou by vysvětlovali tyto úkazy, ku př. theorie o jsoucnosti duchů a podobné, mající ráz náboženský či sociální, ale spokojují se pouze konstatováním existence této síly, o níž tvrdí pouze, že je silou duchovní, intelligentní a přirozenou, jejíž vliv odvislý je však od různých dosud neznámých okolností, takže prý nezdar pokusu p. Homeova před učenci petrohradskými není důkazem, že by neexistovala. — Toť stručně nastíněný účel i obsah této velice zajímavé publikace *V. K.*

JAN HUS: »O svatokupectví.« Úvodem a poznámkami opatřil V. Novotný. »Svět. knihovna« čís. 604—606. Nákladem J. Otty. Za 60 hal.

»Světová knihovna« skvěle vyplňuje své kulturní poslání. Správně pochopila, že úkolem jejím jako sbírky laciné četby je nejen seznamovati nás s význačnými díly cizojazyčnými, ale i obnovovati, rozšiřovati a přístupnou učiniti naši cennou literaturu starou. A tak nyní po Kabátníkově »Cestě,« Komenského »Labyrintu« a »Štěstí národa«, Dačického »Prostopravdě« a Hasištejnského »Putování« přichází na řadu traktát o »Svatokupectví,« jedno z nejvýznačnějších děl M. J. Husa, onoho Husa, o jehož ohromném významu pro národ náš ví každé malé dítě, a jehož spisy nezná tak mnohý český intelligent. Až dosud mohl však říci, že díla tato pro nákladnost svou jsou mu nepřístupna a doufáme, že bude jinak nyní, kdy »Světová knihovna« přichází čtenářstvu s takovou ochotou vstříc. — Vydání toto je, — poněvadž vydavateli bylo nemožno dosáhnouti jediného rukopisu budyšinského — otiskem vydání Erbenova z r. 1865., na němž provedeny některé opravy textu i pravopisu, takže, možno říci, toto vydání je nejlepším ze všech dosavadních. V připojeném úvodu vydavatele p. Novotného nalezne čtenář nejen pěknou charakteristiku doby a poměrů, za kterých Hus dílo to tvořil, ale i důkladný rozbor a ocenění jeho se stránky historické, historicko-literární i literární. Snad rozlétne se toto číslo Světovky po Čechách v tisících výtisků; vždyť nejlepší oslavou Husovou je poznání jeho spisů, jeho názorů a jeho přesvědčení, a pak snad bude také více těch, kteří úplně pochopí tohoto velikého muže. *V. K.*

K. F. RAŠÍM:

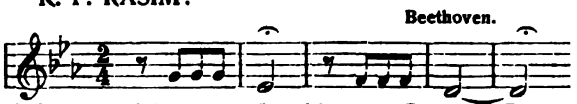

Tiskem a nákladem E. Leschingra v Praze 1907.

Kniha, jak vidno, má název hodně originální, a snahu po originalitě, jež znamenitě spolupůsobila při tvoření této knihy, lze sledovati jako červenou nit od první stránky až do konce. Snaha po originalitě sama o sobě není ničím špatným a zasluhovala by i pochvaly, kdyby nepracovala tak lacinými effekty jako u p. Rašíma. Kdo přečetl by nadpis, věnování »fantómu« a prvou povídku »Sylva,« ten by řekl, že spisovatel rozumí daleko lépe effektu než pravému umění. Následující dvě, tři čísla obsahují však aspoň jiskřičku myšlenky, a třeba že se myšlenka ta utápěla v banálnostech a naivnostech, mohou se do jisté míry i zamlouvati. »V očekávání Mesiáše« je jedním slovem zmata, veršovaný doslov pak je zase korunou a vyvrcholením oné banálnosti a nesmyslnosti, která úplně proniká povídku prvou a jež i v ostatních jeví se nemalou měrou. Plynný však sloh a zřejmé autorovo zalíbení ve velikých myšlenkách (Řím za Nerona, duševní stav člověka stojícího nad propastí a j.), slibuje nám, že v brzku snad dočkáme se od něho knihy vskutku umělecky cenné. *V. K.*

ANTONIO BELTRAMELLI: »Ověnčená a jiné povídky.« Přel. A. Mutovský. V Praze. »Knihy dobrých autorů« sv. XXXI. Cena K 1·50.

Krásná kniha povídek italského autora, kniha poesie psané prosou. Přísný realista mohl by leccos vytýkati těmto povídkám. Beltramelli je optimistou: nelíčí život se všemi jeho ostny a hranami, ale vybírá si jednotlivé jeho okamžiky úchvatné svou krásou, nebo velebné svou velikostí. Chápete zcela ty prosté a krásné duše z romagneského lidu, to bezměrné štěstí lásky a opojení krásou, či hoře, jež jimi zachvívá. Nejsou to obyčejné novelky, jak jsme zvyklí je vídati, je to překypění duše umělcovy, uchvácené velikostí prostých hrdin: půl básně a půl pohádky zároveň. A chápete úplně, že i život může býti básní a pohádkou, zvláště tam dole pod zářivou klenbou italského nebe, na břehu širého moře či mezi »pinetami« jižních hor. »Ověnčená«, »Dcery Juděkovy« — toť hymnus nekonečné kráse přírody a ženině kráse; »Bůh prostých lidí,« »Slepci,« »Stařec z pustiny« a »Hranice« opěvují velikou, vše zaplavující, ale i povznášející lásku; »Pohádkář« a »Čeleď« jsou obrázky z ovzduší krásných a prostých dětských duší. Celá kniha je jedinou básní, opojnou a unášející, hodící se úplně v rámec výborné knihovny »Knih dobrých autorů«, sbírky přeložených prací, kteréž vděčíme za tak mnohé krásné dílo, přenesené k nám z cizích literatur a učiněné dostupným našim čtenářům. *V. K.*

GUSTAV PFLEGER-MORAVSKÝ: »Z malého světa«. Román. S úvodem V. F. Krejčího. »Světová knihovna«. Nákl. J. Otty. Za K 1·—.

Román »Z malého světa« vyšel po prvé v letech šedesátých, zbudiv velikou pozornost. Od oné doby dočkal se již více vydání (přítomné je již pátým u Ottů) a konečně se dostal tam, kam patřil již od samého svého původu: do lidové laciné knihovny. Práce Pflegrova má ve vývoji českého písemnictví stanovené své pevné místo: je to první sociální román český, líčící život a utrpení českého dělníka v letech čtyřicátých. Je to podivuhodná směsice romantismu a nejryzejšího realismu, a je s podivem, že právě romantik tak vyslovený jako Pfleger, byl určen k tomu, aby vytvořil první sociální román. Představíme-li si, že Pfleger byl právě průkopníkem tohoto směru, a uvážíme-li tehdejší poměry literární, tu musíme román tento obdivovati. Nyní ovšem, kromě historického, postrádá většího uměleckého významu literárního, neboť přes to, že líčení života stává se mnohdy přímo mistrným, přece stavba jeho je příliš zastaralou a strojenou, román plný falešného romantismu, emfase a nepřirozených pos. Stačí však vzpomenouti tehdejších poměrů a pak autora můžeme nejen omlouvati, ale i pochopiti. — Podceňovati tuto práci nebylo by na místě, byla by to neúcta k padlému bojovníku — padlému? nikoliv, ale k muži, jenž vykonav svůj úkol, snaží se ještě dle sil svých prospěti svému lidu. A tato osvětová práce, kterou ještě vykoná, nebude malá, jeť tento román pro lidové vrstvy jako stvořený. *V. K.*

LOUIS KŘIKAVA: »Pavillon moru«. Zlomek zápisků neurasthenikových. (Milcům Venušiným). Nákladem J. Glosse v Semilech. K 1·20.

Pan Louis Křikava přikročuje s nevšední odvahou k projednávání nejobtížnějších otázek společenských. Jeho »Pavillon moru« je pokus o vylíčení duševního stavu a perspektivy do budoucnosti mladého muže, který jsa na nejlepší cestě dojíti toho, čemu říkáme štěstí, byl z této dráhy stržen, uloviv si v okamžiku zapomnění venerickou nemoc. — Dalo by se dlouho o tom diskutovati, patří-li látka podobného druhu do poesie a myslíme, že rozhodně ne. Poesie, která má být vznešenou a čistou, nemůže býti forem, na kterém přetřepávaly by se otázky, řekněme palčivé a bolestné, ale přece jen hnusné. Má-li býti předmětem literatury člověk celý se všemi bolestmi i vadami, připouštíme,

Digitized by Google

že mohlo toto thema (jsouc tak obsažné) býti látkou psychologické studie, románu, dramatu, ale — ne básně. Je to nepřirozené sloučení dvou různých živlů: krásy a lahody poesie s hnusem života, což nevyhnutelně působí dojmem nesouladu. Nejpěkněji přirozeně vyzněla místa, která zabývají se látkou vskutku poetickou, zejména závěreční kapitola, kde dere se z hlubin básníkových všechna ta beznadějná zoufalost, lítost a neukojitelná touha po klidném a štěstím prozářeném životě. — Forma básně není všude hladká a i způsob vyjadřování není všude nejzámluvnější; leccos je řečeno nejasně a mnohé i hrubě. Forma je vůbec básníku, jak viděti, věcí vedlejší, jemu jednalo se o novou a silnou myšlenku, a myšlenka ta je vskutku silná: jsou to obrazy drtící smutnou pravdivostí, a musíme oceniti i snahu autorovu, jehož báseň má býti výstražným výkřikem všem těm, již jsouce slabi, jediným okamžikem mohou býti ztroskotáni ve svém štěstí a ve svých nadějích na celý život. *V. K.*

Z. N. GIPPIUS (Merežkovskaja): »Noví lidé«. Povídky. Přel. J. Stenhard. V Praze. K. Neumannová, »Knihy dobrých autorů« sv. XXXII. Cena K 1·50.

Z. N. Gippius (Merežkovskaja, choť slavného romanopisce Merežkovského, jehož Jul. Apostata a Lionardo da Vinci jsou známi i našim čtenářům) je zajímavým zjevem v nové ruské literatuře. Jsa dobrým psychologem, jemným pozorovatelem a obratným vypravěčem, vybírá si látku s pravou ženskou finessou a dovede, zejména delikátním líčením niter zaujmouti čtoucího. Přítomní její »Noví lidé« obsahují tři povídky nezvyklé svým rázem a poutavé koloritem. Prvé dvě: »Jabloně kvetou« a »Bohyně« nechávají vás chladnými. Zdá se vám, že autorka stojí s vámi jaksi nad osobami, osudy jejich jsou vám cizími; jsou to vůbec lidé neobyčejní, jejich povahy jsou jako bledé průsvitné květy, vyrostlé ne ze zdravé půdy ale z močálů: jsou to výstřelky, ale přes to nezvyklé prostředí dovede autorka duševní jejich stavy vylíčiti s pravdivými, bystře odpozorovanými momenty psychologickými, že přece zaujmou. Novela »Miss May« je však pravou perlou literární, a kdyby přítomný svazek nepřinášel prvých dvou dosti strojených a obsahoval jen tuto povídku, zasluhoval by pozornosti. Jak jemně na nás vane mezi řádky stesk a lítost spisovatelčina, že veliké a slavné okamžiky života míjejí a že láska, i ta největší, sevšední a že se jí přivyká. Jakým kouzlem dýší tragická slova étherické Miss May: »Zdá se mi, že lidé žijí mnohem déle než je třeba, déle než opravdu mohou žíti . . Opravdový život člověkův pomine jako jaro a léto, tak rychle. A potom lidé zůstávají a dožívají a to je omyl . . . Veliké štěstí, možno-li tak projíti životem, prožíti jaro a léto — a skončiti, nelézti dále.« A jak umělecky je zakončena tato povídka; nekončí žádnou strojenou katastrofou, hrdinové žijí dál buď šťastně či nešťastně, ale vždy přirozeně. — Rovněž krásné v celé knize je líčení krajin a i jemná ironie, s jakou dotčeno je jednotlivých komických momentů a situací, je hodna podivu. *V. K.*

»Ottův Atlas zeměpisný.« Pomocí řady odborníků vydává Česká společnost zeměvědná. Rediguje prof. dr. Jindř. Metelka. Nakladatel J. Otto.

Pomalu, nehlučně vychází do světa »Ottův Atlas zeměpisný.« Již vyšla skoro celá prvá desítka sešitů a dílo to se pomalu před námi zaokrouhluje a nabývá určitějších tvarů; obraz jeho pomalu vystupuje plastičtěji a uceluje se. Hledíte na ty veliké stránky a nemůžete jinak než skloniti se před tímto dílem a obdivovati tu velikou píli a péči, s kterou se zde slouží lidstvu. Co kapitálu, co vědomostí a práce, té »drobné a mučivé práce« je zde investováno; a je to práce česká, na českém díle a českému čtenářstvu. Skutečná veliká a silná potřeba vyvolala toto dílo: byliť jsme až dosud odkázáni jen a jedině na cizinu, podobného díla vlastního zde nebylo. »Česká společnost zeměvědná« s redakcí znamenitého odborníka prof. J. Metelky a snaživý nakladatel J. Otto podjali se nesnadného toho úkolu: a za nedlouho budeme míti dílo to před sebou úplné, tak krásné, že ani nejsmělejší sny nemohly se nésti výše. Mapy jsou podrobné, pečlivé, přehledné, písmo čitelné a úhledné, rozdělení barev, prováděno s porozuměním, je přímo ideální a cena, — 2 K za sešit o dvou mapách — je poměrně nízká. Nepřejeme vydavatelstvu ničeho jiného, leč aby dílo tak dokonalé nalezlo vřelého přijetí a pochopení, jakož i hmotné podpory v kruzích čtenářstva; vždyť dnes, za tak neobyčejného rozvoje literatury, žurnalistiky a dopravnictví nelze si ani mysliti člověka vzděláného, neinformovaného v tomto směru — a tu nejlepší pomůckou — což možno říci s klidným svědomím a pevným přesvědčením — je »Ottův Atlas zeměpisný«. *V. K.*

AD. BOH. DOSTAL: »Minuty.« Cykly sonetů. V Praze 1907. Nákladem vlastním.

Žádné nové směry a cíle, žádné nebývalé myšlenky nejsou údělem a vůdčí myšlenkou této knize; je to nevtíravá poesie, hrstka dojmů, nálad i vzpomínek, pohledy na život i krajiny, tak jak se namanuly básníku cestou světem i životem. Není v ní určité programovosti a struktura její je určena přibližně čtyřmi jejími oddíly, z nichž prvý má předmětem dojmy z cest Německem a třetí z cesty na jih. Sbírka obsahuje sonety výborné i prostřední, posledních však, což budiž ihned konstatováno, je vskutku pořídku a dal by se počet jich redukovati pouze na několik čísel. Forma knihy je vskutku lahodná, sloh hladký, ač ne všude nejjasnější a pěkné i bohatství obrazů; a celý ráz této novinky pak ukazuje nepopíratelný vliv starší školy básnické, což ovšem knize nikterak neubírá na ceně.

CESTOVNÍ OBZOR.

Emil Geistlich:

NEVYŠLAPANOU CESTOU.

Krátké poznámky ku krátké cestě.

Letošní léto nebylo cestování příznivo vůbec, menšímu člověku, který dle předem stanoveného turnu nastoupiti musil svou čtrnáctidenní dovolenou, obzvláště ne. Nejistota v přírodě přesunula se také v náladu letošních turistů. Co tedy činit, aby nebyl celý rok ztracen vynecháním příhodné cestičky.

Rozpočet je učiněn dávno předem, ať již cesta vede kudykoli, času je málo: týden v cizině, týden s rodinou na letním bytě.

Digitized by Google

Což pak takhle do Ruska? Tamní poměry bezpečnostní i jiné jsou sice choulostivy, a pak týden na Rusko, snad to nestojí ani za úvahu.

Dokud se nezměnitelně nerozhodneme, kterým směrem, stále to v nás hárá. Uvažujeme na cestě do úřadu; po rozprávkách s kollegy, kteří mají letošní turu odbytou; doma, když na stole vidíme zavřený Coursbuch; na procházce, když ve výkladci knihkupce čteme nápisy cestovních kněh Baedekrových, Wörlových a jiných.

Tam jsem byl, tam také, to mne nezajímá, to stojí moc peněz, to zase vyžaduje více času, pro tohle nejsem dost v chůzi vytrenován, a v duchu si ukazujeme na nápisy.

Rozhodnutí se odkládá. Třeba nových klidných úvah. Časopisy zaznamenávají denně nějaký atentát, vzpouru, vraždu a podobné příjemnosti. Leč Rusko vábí víc a více....

Nastoupení dovolené se blíží kvapem.

Po obědě jednoho deštivého dne sáhne levice v zamyšlení po Coursbuchu. Vzadu je železniční mapa Evropy. Srovnávám vzdálenosti mezi Prahou a Vídní, nebo mezi Prahou a Berlínem, Hamburkem, Paříží, Ženevou, Římem atd. a pak mezi Prahou a Petrohradem, Moskvou... To jsou rozdíly!

Přeměřím několikráte vzdálenosti sirkou, pak napadne mi měřit touže sirkou pořád dále a dále na východ, vezmu jinou mapu, sirek jde celý počet, nežli se naměří cesta do Vladivostoku.

Vyhráno. Jsem na zdravém myšlénkovém pochodu.

Jedna, dvě, tři sirky, to jsou vzdálenosti naší středoevropské ciziny a pět, šest, deset, dvacet sirek: to je Rusko.

Jedeme-li poprvé do Německa, platí návštěva Drážďanům, Lipsku; v Italii jsou Benátky prvým naším cílem. Teprve při druhé cestě odvážíme se do Berlína, Říma, Paříže a pod. Proč tedy mysliti při cestě do Ruska hned na Petrohrad, Moskvu?

Nestačí pro poprvé Varšava?

Nový pohled na mapu a nebezpečí vražd, atentátů mizí...

Zkusím nevyšlapanou cestou své štěstí.

Ohromná země, revoluce, 130 milionů obyvatel a řekněme — jedna vražda denně. Leč i u našeho kulturního národa dochází k podobným politováníhodným výbuchům lidské vášně. Ne sice denně — vždyť je nás jen šest milionů... Nebezpečí proto stejné jako u nás anebo alespoň ne mnohem horší.

Kdo nás miluje, toho snadno přesvědčíme, že žádného nebezpečí není. Ostatním „milujícím“ neřekneme nic a dopřejeme jim, aby „šlechetně“ náš návrat s celými údy neočekávali.

A teď rychle informace nutné k cestě na svatou Rus.

Je třeba pasu vidovaného ruským konsulátem ve Vídni. Pas obdržíme na policejním komisařství, pak se rekomandovaně pošle do Vídně, poštovní poukázkou současně K 7·— na kolky, konsulární poplatky a na rekomandovanou zpětnou zásilku.

Kdo bez revolveru v kapse nejde ani na výlet do Šárky, měl by ho mít také do Ruska, ale třeba žádati konsulát, aby to v pase poznamenal. Nevyzbrojil jsem se jím, ježto ten, kdo přepadává, střílí dříve, a na „revanž“ nebývá času, po případě ani možnosti.

Bylo to nové vítězství odvahy i chuti k cestě.

Následuje obvyklá příprava vaku, toliko s tím rozdílem, že není třeba bráti sebou slovníček jako do Italie, Holandska, vždyť se Slovany snadno se dohodneme bez přípravy. Třeba jen naučiti se čísti tištěnou azbuku a to je práce na půl dne. Přeslabikujeme-li pak někde nápis, tedy mu také rozumíme. Všem „lehkým“ turistům doporučuje se však mimořádně vzíti s sebou deku, neboť jízda v noci je nevyhnutelna.

Teď ještě pohled do Coursbuchu a vše je rozluštěno.

Něco ze zápisníku:

Odjezd z Prahy 6·20 v sobotu. Choceň, Česká Třebová, Olomouc, Přerov (přesedá se), Trzebinje (přesedá se). Žid-směnárník přechází perronem, a okukuje obětě. V ruce má „Neue Freie Presse“, patrně z onoho dne, kdy ruble stály nízko, nabízí záměnu peněz, přesvědčuje, že zamění za kursovní cenu a vodí zchytané k svému stolku hlídanému ženou. Je 5·30 ráno. Vše po polsku. Za půl hodiny dále. Stanice Szczakowa, nádražní směnárna se jmenuje „Manes“. Mezi jízdou odebrány všem pasy. Celní stanice Granica.

Digitized by Google

Zamazané, kolik dní nemyté vojsko ruské ubytované ve vlacích na stanici stojících. Na stupátkách do vagonů stojí stráže s nasazenými bodáky. První dojem tísnivý. Nikdo nemluví. Vojáci střeží východy z nádraží. Dvorana celní. Znovu vojáci. Celní zřízenci. Ticho vzdor tomu, že asi 60 cestujících u pultů očekává dlouho revisi. Když pasy u stolu vyšším důstojníkem prohlédnuty, vyhledají zřízenci vlastníky a současně s vracením těchže prohlížejí zavazadla. „Lehkým" turistům dosti solidně, damám vracejícím se ponejvíce z různých lázní prohrabají bagáž až na dno. Po propuštění přechod do jiného nádraží. Nejedu přímo do Varšavy, nýbrž do guberniálního města Lublína.

U okénka pokladny nádražní voják s nasazeným bodákem, umouněný, v plátěné bluzce. Boty neviděly leštidla kolik neděl. Dle všeho cikánský život vojenský na tratích stále mimo kasáren toho příčinou.

Okružní lístky na Rus nelze koupiti. Doporučuji použití druhé třídy i šetrným. Ceny jsou velice nízké. Za 20 hodin jízdy platí se přibližně 8 rublů.

Za lístek nutno dáti odpočítané peníze na kopějku, pokladník jinak nepřijme. Jsem vyzbrojen drobnými penězi hned z Prahy. Asi 18letá Češka, jedoucí do služby někam ke Kijevu, prodělává tuto nepříjemnost, neví, co chce pokladník, vracející jí stále peníze. Pomohu jí. Jede zcela sama. Ta odvaha! Rázem padl se mne všechen tísnivý dojem nezvyklých jevů. Řekl jsem si: takových úvah bylo třeba, a tady děvče se pustí na Rus jako by jelo na posvícení.

Vagony jsou pohodlné, pěkně vypravené, sedadla široká, místo mezi nimi velmi volné, ne jako u nás, kde kolenou není kam dát. Okna jsou dvojitá (patrně k vůli větším chladnům nočním). Ale zvláštní zařízení mne zarazilo. Dvéře do kupé mají totiž uvnitř kromě kliky a zasunovacího háčku, který konduktér pomocí klíče může otevříti, ještě řetěz s kovovou kuličkou na konci. Kulička se zasune do rýhy umístěné v rámu dveřním. Toto opatření znemožní vniknutí lupičů do kupé a ježto namnoze i konduktéři dopouští se banditismu, je opatření toto i proti nim. Mohou totiž pootevříti dvéře asi na 10 centimetrů, aby prostrčili ruku a odebrali cestujícím lístky, ale dovnitř nemohou, leda, stojí-li vlak v nádraží, mohou žádati odepnutí řetězu pro vstup nových pasažerů, ale mezi jízdou nikoli. Na nádražích všude stojí pak vojáci, a tak je důmyslně bezpečnost opatřena.

Krajina fádní, zakrslé stromky, nízké obilí, skoro veskrze půda písečná. Náspy železniční z čistého písku, proto jízda pomalá, místy horší našich lokálek. Celá písková, holá pole bez jakýchkoli plodin.

Řada výhradně továrních měst. Slovanské prapory na nádražních budovách — je svátek carevny-vdovy.

Venkovská nádraží nejsou plotem ohražena a je do nich přístup volný. Kontrolu lístků vykonávají ve vlacích dva konduktéři současně. K jednotlivému není asi dostatečná důvěra a myslím, že odůvodněně, neboť ani sdružené kontrole nelze mnoho věřit za nynějších poměrů, kdy celý revolucionism spočívá hlavně v poškozování státu.

Neomezený přístup na perron využitkují židé v míře nejhojnější. Zevlujíce po celé dny ve skupinách, znají každého příchozího. Je to prapodivná směsice, vidíme-li všude mezi nimi státi hlídky vojenské.

Veškeré nápisy na nádražích i ve vlacích jsou výhradně ruské.

Mosty velké i malé střeží rovněž hlídky vojenské, zaváděné na svá stanoviště ze stanů poblíž umístěných.

Na nádraží pevnosti Ivangorodu se přesedá. Češce ukázal jsem vlak, do něhož musila hned přestoupiti. Chuděrka měla ještě celou noc a den jeti, nežli dorazí na místo svého určení.

Je k 5. hodině odpolední. Musím čekat na svůj vlak přes 2 hodiny.

Buffety jsou všude na nádražích. Cestující přistoupí ke stolům s připravenými teplými jídly na mísách. V jídlech zapíchnuty jsou štítky s cenami. Cestující označí si, co jim libo. Důstojníci, občané všech vrstev, dámy, vše jedno, všichni si poslouží sami. Každý klidně beze shonu a zmatku stará se jen o sebe. U jiného stolu stojí samovar a i zde může si každý jen pokynem dáti posloužiti. Snadné dorozumění . . .

Digitized by Google

Do Lublína dorazil jsem o ½10. večer podle petrohradského času, ač bylo skutečně jen 9 hodin a v Praze teprve ½9.

Byl jsem hostem našeho krajana, továrníka p. Viléma Hessa. Má továrnu na váhy všech velikostí a soustav. Vyrábí decimálky na pudy i kilogramy, rovněž stolní váhy, váhy železniční, určené k vážení celých vagonů atd. Zaměstnává přes 400 dělníků a úředníků. Kresliči, účetní, pokladník, korrespondent, mistr slévačský, zámečnický, kovářský, řetězářský a jiné přední síly jsou Čechové. Je jich celkem 30. Naučili Poláky pracovati, vychází s nimi co nejlépe, klidí však nevděk. Rozervané poměry politické doléhají celou tíží na „Šváby", jak Čechy označují.

Sám majitel stává se terčem častých anonymních útoků a vyhrůžek. Viděl jsem dopisy takové podepsané značkou P. P. S. (= polská partaj socialistična), v němž mu vyhrožují zabitím. V čele jednoho dopisu nakreslena dokonce i rakev. Ku charakteristice poměrů budiž uvedeno: Několik dní po tomto dopise přišlo dělnictvo a žádalo, aby všichni Čechové byli propuštěni z práce. Továrník nepovolil a vypověděl pět „revolucionářů". Za několik dní však přišli katoličtí kněží prosit, aby vypovězené vzal zpět. —

Moc náboženská u katolíků, pravoslavných i židů je asi stejně silna a proto nelze asi poměry nijak urovnati.

Lublin má na 70.000 obyvatelů. Z těch je asi 30.000 katolíků, 30.000 židů a 10.000 pravoslavných.

Víra židů je houževnatou, zvláště tam, kde žijí v takové síle pohromadě a representuje také zcela jejich vlastní kulturu; katolíci jsou chráněni zase mocí své majority v zemi i v národě a pravoslavní opírají svůj vliv o zřízení státní, a tak shledávám, že ze tří těchto mocností marně bojuje některá o nadvládu.

Socialism a s ním západnická kultura urvala každému z těchto elementů něco, ale nerepresentuje více nežli moc čtvrtou. O duchovní nadvládě této čtvrté moci nad ostatními třemi nebude možno dlouho ještě mluviti. Hlavně proto ne, že se tříští a není stejnosměrná. Jsou zde socialisté polsko-národní, židovští, revoluční a mezinárodní.

Nejvýbojnějšími jsou národní socialisté a požívají nejvíce podpory ostatních vrstev občanských. Důvod pro to je snadný. Kapitál je v rukou skoro veskrze cizích, nejvíce v německých a francouzských. Rovněž Židé se činí jako v ostatním světě. Národní jmění se ztrácí očividně. Aristokraté a měšťáci žijí blahobytněji nežli jejich hmotné síly stačí a malý člověk nedostatečným školstvím těžce potrefený nemůže se k podnikání propracovati.

Revolucí uvolněná mysl vše to najednou chápe a chce ještě na rychlo tomuto stavu odpomoci. Ruský voják však potlačuje vše napořád.

I nedaří se žádné frakci dílo osvobozovací a proto uplatňuje se vždy více individualism, který vrcholí v politických vraždách nejen vůči osobám výše postaveným, nýbrž i vzájemně mezi dělnictvem, které se právě nyní v Łodži vraždí na potkání.

Pochybná pak individua, ztrativší bud mravnost náboženskou, národní nebo sociální shledávají se v banditismu.

Definuji, jak jsem dle zevních známek společenského života procítil. —

V neděli večer byla illuminace na počest jmenin carevny-vdovy. Nataženy dráty mezi stromky a uprostřed visela obyčejná lucerna. Jinde, kde stromů nebylo, ležely na chodnících kahance podobné havířským. V oknech osvětleno nebylo nikde.

V pondělí dopoledne šel jsem se svým hostitelem do vnitřního města. Do gubernia vezli právě peníze na voze, nejspíše z nádraží, vojenská stráž vůz doprovázela. Na poště u okénka pokladníkova stojí voják s bodákem, před budovou poštovní čtyři mladí světlovlasí kudrnatí kozáci na koních s nagajkami po pravém boku střeží vchod.

Neznámé je u nás zřízení kozáků. Důstojníci i mužstvo slouží veskrze na lhůty. Poprvé jde kozák sloužit jako jinoch, podruhé jako muž 30letý a potřetí třeba jako 40letý a stává se i někdy, že otec a syn slouží současně.

Po návratu z města prohlídka továrny. Pan Hess vyrábí zde již 25 let a zdokona-

Digitized by Google

luje výrobu každým směrem. Je zaměstnán zakázkami nejvíce z Petrohradu, Moskvy a z ostatních větších měst ruských. Do ciziny nevyváží.

Ztrávil jsem v Lublíně do čtvrtka dopoledne, jednak prohlídkou města po stránce historické, jednak též na velkostatku Dominově (dvě hodiny kočárem), náležejícímu rovněž mému hostiteli.

Od popisu historického upouštím, hlavně proto, že lze snadno data shledati v cestopisných knížkách a naučných slovnících.

Ze zvláštností budiž v poznámkách ještě uvedeno:

Lublín má svou čistě židovskou čtvrť, v níž nebydlí žádný jinověrec. Nazvíce již zbořené pražské Ghetto bylo však pravým rájem oproti zdejšímu. „Kanalisace“ po ulicích, schátralé domky, hotové ruiny, byty nízké, malé, špinavé, přízemní a sklepní, dvéře a okna beze skel, děti nemyté, rozcuchané, rozedrané, hladové. Dvě synagogy a 42 židovských modliteben.

Sobotu světí lépe nežli katolíci neděli. Židé mají trh svůj vlastní, katolíci též. Na katolický přijíždějí chłópy (venkované) se svým zbožím. Mají sice košile pod vestou, ale navrch kalhot; kromě toho nosí třeba v největším parnu těžký dlouhý houněný plášť.

V úterý dopoledne prohlídka města po stránce historické.

Odpoledne jel jsem do jmenovaného již Dominova. Bývalá majitelka, jakási kněžna, vypěstovala tam kolem zámku krásný park s drahocennými květinami i stromovím. Některá pole nebyla však hnojena až 18 let... Správcem hospodářství je nyní rovněž Čech, který vše v několika letech dohoní.

Pan Hess vystavil čeledi nové příbytky a nabízel jí, že pro děti bude vydržovat učitelku. Nejstarší, asi 70letý muž však žádal, aby se tak nestalo, že si toho nepřejí. Neumí prý žádný číst ani psát a tak nechtějí, aby jejich děti uměli. V továrně zas, když ruská vláda povolila Polákům soukromé školy, chtěl majitel, aby dělnictvo vždy při výplatě přispělo pěti kopějkami na tyto vlastní školy národní. Při nejbližší výplatě asi čtyři dělníci tak učinili a ostatní si na ně na ulici počkali s pohrůžkou zabití, budou-li na školy přispívati.

Dnešního dne světilo tovární dělnictvo svůj vlastní svátek katolický, na nějž si zvlášť střádá.

Večer ztrávil jsem v cirku. Objeví-li se nějaký umělec-Rus, dupe vojsko na galeriích a tleskají ostatní Rusové na počest. Poláci trpně mlčí na znamení nesmiřitelné nenávisti vůči všemu ruskému. K hlučné protidemonstraci nesmí se odvážiti, ač jsou v značné majoritě přítomni.

Ve středu dopoledne vyšel jsem na pokraj města, a od něho asi $^1/_4$ hodiny je vzdáleno hospodářství.

Týden před mým příjezdem bylo hospodářství k večeru bandity přepadeno. Přišlo jich deset. Osm z nich kázalo čeledi „ruce vzhůru!“ a napřaženými browningy (opakovacími pistolemi) střežilo jednotlivé, aby se k obraně neodvážili. Dva bandité vešli pak do světnice a stejným způsobem kázali majitelce-vdově a 18letému synu-studentovi. Mezitím co brakovali peníze i jiné cenné předměty, podařilo se studentovi nalézti revolver, který si dal zatím pod kabát, postaviv se proti východu ze světnice, aby na odchodu mohl bandity skoliti. Jeden z lupičů přiblížil se k studentu a chtěl mu též brakovati v kapsách. Student jednou ranou skolil vetřelce a po druhém vypálil tři rány. Ostatních osm rychle uchopilo těžce postřeleného a uteklo, neboť čeleď dostávala odvahu. Za 14 dní nalezena byla mrtvola onoho druhého lupiče v Bystřici a shledáno, že smrt nastala teprvé před dvěma dny. Lupič měl lakýrky.

Odpoledne vyjeli jsme si kočárem do blízkého výletního místa Slavínku. Je to lázeňský park s minerální vodou. Vše zanedbané. Na silnici stojí dva domky. V jednom je jakýsi obchod hokynářský, v druhém kovárna s přiléhajícím bytem kováře. Tři měsíce před mojí návštěvou odehrál se zde téměř neuvěřitelný výjev: Z krámu vyšel dávno hledaný bandita, jsa právě sledován policistou. Lupič mžikem proběhl kovárnou do bytu kovářova a zavřel se. Vyházel ženu a děti oknem a zatarasil se. Za chvíli přijeli kozáci, přišli policisté a vojsko, a stříleli do

Digitized by Google

kovárny jako do terče, pak přivezena děla, která teprvé dodělala se úspěchu. Když kovárna na několika místech byla prostřílena, nalezen byl lupič zabitý. Před tím skolil ještě dva policisty.

Podél jiné silnice na několik verst zdéli postaveny jsou vojenské stany, v nichž vojsko po celé léto je ubytováno.

Práva chłópů na pozemky jsou tak rozsáhlá, že není městu možno se rozšiřovati. —

Ve čtvrtek jízda vlakem 5½ hodiny trvající, rovněž přes Ivangorod do Varšavy. Ve vlaku žebraví mandolinisté obveselují dosti známými melodiemi, číšníci podávají herbatu (čaj).

V lese před Varšavou vilové pásmo, táhnoucí se na 2 hodiny cesty a obývané vesměs Židy.

Přejíždíme řeku Wieprz, vlévající se do Visly.

Praga, velké průmyslové předměstí za Vislou, má nádraží, na němž nutno vystoupiti přijíždějícím od Ivangorodu.

Drožkou, jichž je ve Varšavě na 5000, třeba se dát dopraviti přes Vislu. Řeka je značně široká, místy dosti mělká, což se dá posouditi dle čistě písčitých ostrovů, vyčnívajících několik centimentrů nad hladinou.

Frekvence drožek je překvapující. Ceny jsou mírné, a proto jich užívá každý. Kuchařka k nákupu, obchodníci, a najmě Židé, k dopravě svého zboží atd.

Varšava je ve stavu obležení již po tři leta. Ruský voják je i zde nejvyšším pánem. Odpoledne zkoušeli na slepo rychlopalná děla, namířená na město, a v noci po 11. hodině pokračovali při reflektorech.

Bezpečnost na ulici je dobrá, ačkoliv týdně odpraveni bývají průměrně dva policisté (od nového roku 70). Domovníci (stróž) musejí tráviti po celý den v průjezdě svých domů, mají souhlasná čísla svých domů na čepici a jsou povinni znáti každého, kdo do domu vchází, a nesmí trpěti neznámého bez přihlášení na úřadě ani u soukromé rodiny. V noci pak připadá jim každý sedmý den služba, při níž musí tráviti na ulici a střežiti ostatních šest domů.

Pod dojmem banditismu stojí i zde všechno. Služka neotevře neznámému byt, pakliže nepřišel v průvodu domovníka. Zatím musí v průjezdě konati službu jeho žena.

V hotelích nutno pas odevzdati majiteli, který opatří „visum“ za 30—50 kopějek.

Na Rusi mají volnou kolportáž. Kolportér stojí však na určitém místě a nepobíhá. Naproti tomu je svoboda tisková na mizině. Pokuty mrzí vydavatele listů více nežli zastavení listu. Může totiž kdokoliv získati povolení k vydávání časopisu a této okolnosti se valně užívá. Sazeč, sluha nebo jiná osoba propůjčí ihned své povolení zaměstnavateli, jakmile list byl úředně zastaven. Změní se jen titul listu. Ve Varšavě mají několik listů, které mění tituly každé chvíle.

Varšava má na 700.000 obyvatel, z nichž třetina Židů. Ulice nových čtvrtí jsou nádherné, široké a dlouhé až 6 kilometrů. Čistota je v nich vzorná. Varšavští rozluštili čistění ulic také geniálním způsobem. Každý dům musí míti totiž ve zdi hydrant. Domovník nasadí si gumovou hadici a je povinen umýti a očistiti dlažbu dle šířky domu svého až do středu ulice, rovněž také zamésti, pokropiti atd., takže je ulice stále bezvadně čista. Aby se hadice taháním po dlažbě neprodřela, navléknou se na ni dřevěné špalíčky, asi na metr vzdálenosti, hadice je tím uchráněna, neboť vznáší se 1—2 centimetry nad zemí.

Staré město a židovská čtvrť není arciť již v takovém pořádku, ale i tu nelze mnoho vytýkati.

Varšava staví teprve nyní elektrickou dráhu po celém městě. Hlavními ulicemi jezdí dosud koňka.

Veliký park, Łazienki, v němž je letní sídlo carovo, arciť několik let již nepoužívané, jest větší nežli naše Stromovka. —

Ostatní čas až do soboty strávil jsem prohlídkou města, památností, saského parku, velkolepých moderních obchodů à la J. Novák a pod.

Drožkou pak na „vídeňskou kolej“ a rychlíkem ve 3 hodiny odjezd.

Na trati leží: Żyrardów, veliká továrna zaměstnávající 16.000 dělníků; závod s příslušnými budovami a pozemky, tvoří celé mě-

Digitized by Google

sto, jež nese jméno zakladatelů továrny. Dále stanice Koluszki, kudy možno drahou za 1 hodinu dorazit do věčně nepokojné Łodži. Blíže pak k rakouským hranicím leží Częstochowa, polské Lourdy; stavějí tam právě křížovou cestu za $1^1/_2$ milionu rublů.

Mezi jízdou poblíž rakouských hranic odebrány pasy a opět vráceny.

Ještě něco o „pašpartu“ (o pasu). Přijede-li našinec do Ruska, musí odevzdati pas u úřadu (magistrátu) s oznámením, jak dlouho se zdrží. Chce-li pak cestující zpět do Rakouska, obdrží nové povolení, po němž se může zdržovati v Rusku ještě 8 dní. To na hranicích rakouských kontrolují. Nemá-li cestující vše v pořádku, odebéřou mu pas, musí zaplatit ruskému úředníku, který na rakouské celní stanici působí, asi 4 ruble, udati adresu, a pas s „visem“ za ním pošlou.

Labužníkům i těm, kteří se bojí neznámé kuchyně, mohu snad pošeptati, že polská i ruská jídla jsou znamenitá a že v restaurantech i v american barech lze obdržeti vše. Ochutnal jsem též hovězí polévku okurkovou i z červené řípy upravenou, ale i tyto jsou upraveny se zvláštním pochopením umění kuchařského.

„Nevyšlapanou cestou!“ Nazval jsem prostý popis cesty proto tímto způsobem, abych upozornil turisty na velice zajímavou a poučnou turu na Rus, jeť nejméně vyhledávanou. Též budoucí své cesty většinou obrátím k východu a přál bych si, kdybych našel hojně následovníků, neboť mohu každému co nejvřeleji doporučiti směr na slovanský východ, v němž necítí se Čech cizincem.

KNIHTISKÁRNA POLITIKY
v PRAZE, Václavské náměstí č. 21.

Veškeré potřeby
:: tiskové ::
zejména v obor merkantilní spadající vyhotovuje správně,
:: rychle a levně. ::
Slavným spořitelnám doporučuje svůj sklad spořitelních tiskopisů schválených Svazem
:: českých spořitelen. ::
Rozpočty na požádání podají se ihned.

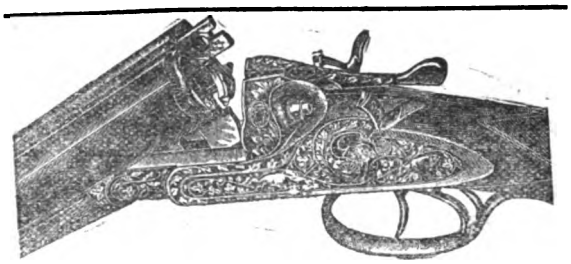

Vlastní výroba.
Ladislav Špestka a spol.,
velkozávod puškařský
Praha,
53 ◆ ◆ Václavské náměstí ◆ ◆ 53
doporučuje výtečné
lankasterky, flobertky, revolvery.
Velký obrázkový cenník 80 haléřů, malý zdarma. Ručnice prvého řádu výtečně střílející, v cenách mírných. — Úvěruhodným osobám mírné platební podmínky.

Nejlepší a nejnovější SUKNA.
:: Žádejte o vzory ::
a přesně adresujte
J. Skorkovský,
první zasílatelský
:: závod suken ::
V HUMPOLCI.

Digitized by Google

Odborný obchodní dům

Vítězslav Jeiteles

PRAHA

nároží Celetné ulice, proti Prašné bráně

doporučuje při nákupu prohlédnutí svého bohatého skladu nejmodernějších

koberců, záclon, portier, stolních přikrývek a pokrývek na postele, prošívaných přikrývek, žíněnek, mosazných a železných postelí, dětských kočárků, židliček pro děti, předložek k postelím, Angorských, norvéžských a čínských kožešin

za neobyčejně levné pevné ceny.

Všeobecný obdiv budí umělecky aranžované výkladce.

NÁBYTEK

v nejmodernějším slohu a provedení zaručeně nejsolidnějším ve velkém výběru nabízí továrna na nábytek

Bedřich Nedbal v Praze,

jen ve Vodičkově ulici číslo 44.

Filiálek žádných nemám.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891: stříbrná medalie c. k. min. obchodu. Národopisná výstava v Praze 1895: medalie král. hlavn. města Prahy. Závod založen r. 1880.

:: RYJEC ::

KAREL PÁTEK

Vyrábí: pečetě, lisy, nálepky se znaky, amblémy, monogramy, medalie, značky k vypalování do korku, kovová a kaučuková razítka, rytiny na stříbrné a zlaté šperky. - Heraldické práce a výkresy. —

PRAHA, STARÉ MĚSTO,

Betlémské nám. 350, naproti Husovu domu.

Chcete-li obohatiti svoji knihovnu **nádhernou publikací trvalé literární hodnoty,** objednejte si **III. ročník**

„Pražské Lidové Revue",

který dosud má administrace celý na skladě. Celoroční předplatné obnáší pouze K 3.60 i s poštou a obalem. Ku spolupracovníkům čítá redakce takřka všechny přední zástupce českého světa vědeckého a uměleckého. V minulých ročnících přinesla tato revue několik set velezajímavých článků podepsaných universitními professory, vynikajícími národohospodářskými odborníky a spisovateli zvučného jména.

»Zajímavý a velice slušný pokus o lidovou revui«.
Prof. Dr. Masaryk v »Naši Době« 1905.

»**Pražská Lidová Revue**« jest nyní nejobsažnějším a nejlevnějším vzdělávacím časopisem českým...«
»Ženský Obzor« (revue čes. žen).

»**Pražská Lidová Revue**« zasluhuje, aby byla čtena mezi dělnictvem nejen proto, že je zdařilým pokusem o poučování lidu ve formě revuelních článků, ale že je též řízena duchem rozhodně pokrokovým, sociálnímu v mnohém blízkým, tak, že působení její na lid lze jen vítati...«
Spisovatel F. V. Krejčí v »Právu Lidu« v dubnu 1905.

Veškeré objednávky obratem vyřídí

Telefon 3714. **administrace v Praze II., Václavské nám. 63.**

Digitized by Google

Mosazný a železný nábytek, koberce, záclony, story. Nádobí, skleněné výrobky, jídelní příbory. Klece. Vany. Zrcadla. Obrazy.

Cestovní a sportovní potřeby ve velkém výběru.

Úplné výbavy prádla pro nevěsty. Úplné zařízení bytů a hotelů. Úplné zařízení kuchyní.

NOVOTINY PRO PODZIMNÍ OBDOBÍ 1907 v bohatém výběru již došly.

Navštivte a prohlédněte si největší obchodní dům pražský firmy

J. NOVÁK

Vodičkova ulice č. 34 46398

tržnici všeho druhu zboží modního, látek, plátenických výrobků, konfekce, nábytku, nádobí, prádla atd. atd.

Pozoruhodnost Prahy!

Prostranné velkolepé prodejní síně! Buffet k občerstvení P. T. obecenstva.

Plátna, chifony, damašky, ručníky, utěrky. Kávové, jídelní soubory. Kapesníky, inlety, Prádlo pro dámy, pány, dítky a novorozeňátka. Šněrovačky, boa. Kožešiny.

Hedvábné, vlněné, soukené, prací, sametové, krajkové látky na šaty a bluzy.

Veškeré ozdoby šatové, krajky, aplikace, borty, vyšívání, stuhy, knoflíky, tyly.

Krejčovské potřeby, podšívky.

Rukavice, punčochy, ponožky, trikotové zboží, kravaty, spodní sukně, pásy, bluzy vlněné, hedvábné, prací. Zástěry, župany. Konfekce pro dámy, pány a dítky. Obuv.

Známý levný nákupní pramen pražský.

Klobouky pro dámy, pány a dítky. Šály a šátky.

Závoje.

Hračky. Galanterní a ozdobné předměty. Bijenterní a voňavkářské zboží. Sochy a vázy. Gramofony. Fonografy.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskla »POLITIKA« závod tiskařský a vydavatelský v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 10. ROČNÍK III.

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

ŘÍJEN. Redakce a administrace: Praha-II., Václavské nám. 63. Telef. č. 3714. R. 1907.

Docent Dr. Karel Domin:

NOVĚJŠÍ BÁDÁNÍ O VZNIKU ROSTLINSTVA.

Úkolem následujících řádků jest poukázati na novou theorii o vzniku druhů rostlinných, která ovšem platnost má i pro vývoj forem živočišných.

Známý holandský botanik Hugo de Vries dokázal téměř 30tiletými pokusy nezvratně, že nové formy rostlinné vznikati mohou způsobem zcela jiným, než jak vysvětluje theorie Darwinova neb Lamarckova (i se všemi pozdějšími doplňky a opravami), že totiž vzniknouti mohou nové druhy (a jistě i vyšší jednotky systematické a ovšem že nižší) pojednou, nikoliv pozvolným vývojem z druhů již stávajících, nýbrž skokem či mutací, jak zjev ten označil H. de Vries. Nová tato theorie o vzniku druhů a odrud rostlinných nazývá se dle toho theorie mutační, či chceme-li českého názvu použíti, theorie o vývoji skokem.

V přítomné době uznává již převážná většina badatelů na poli botaniky i zoologie, že Darwinův přirozený výběr a související s ním přežití nejlépe přizpůsobených a tudíž života nejschopnějších forem právě jako o boj o život hrají při tvoření nových forem úlohu jen zcela podřízenou. Ovšem jest nezvratno, že některé znaky mohou se přirozeným výběrem sesíliti neb seslabiti, jak to shledáváme u četných kulturních rostlin, kde umělý výběr pěstitele nahražuje výběr přirozený. Sem spadá ku př. obsah cukru v cukrovce, obsah škrobu v obilných zrnech, dřevnatost kedluben atd. Znaky tyto náležejí však vesměs jen do obvodu měnlivosti toho kterého druhu a i ve svých extremech nepřispívají k tvoření nového znaku. Ostatně formy ty nejsou po výtce ani dědičné, neboť ponechány samy sobě vracejí se namnoze ve svůj původní tvar.

Přirozenému výběru (ve smyslu Darwinově) nutno tudíž přičísti jen úkol regulační; jak názorně Hugo de Vries praví, výběr ten funguje co síto, které propouští z vytvořených již forem jen některé (života schopnější), kdežto jiné opět zadržuje, čímž podstatný význam mu připadá pro udržení některých ze stávajících již forem, nijak však nevysvětluje vznik jich.

Tím ovšem nemá býti řečeno, jak mylně často se čte, že dnešního dne celý darwinismus jest dávno překonaným stanoviskem. Nutno tu přísně rozeznávati nauku o přirozeném výběru, která arci ukázala se naprosto nezpůsobilou k vysvětlení vývoje rostlinstva, a vlastní zákon vývojový, Darwinem stanovený, který nezvratně trvá a kterému veškero podarwinovské bádání přírodovědecké přineslo skvělé potvrzení.

Dle dřívějších běžných názorů i v duchu darwinismu i lamarckismu myslilo se, že jest potřebí snad dlouhých tisíciletí k vývoji nového druhu pozvolným vývojem druhu již stávajícího. I namítali mnozí (a právem) proti tomu, že pravděpodobné stáří země, ať už je odhadujeme na 20 či 40 millionů let, jak asi odpovídá bádání o vývoji země naší,

Digitized by Google

naprosto nestačí, aby v době poměrně tak krátké proběhl celý vývoj od nejjednodušší základní formy organického života až k takové výši, na jakou dospěl člověk, stojící na nejvyšším stupni vývoje, ale při tom přec jen poslední člen této vývojové řady.

Nová theorie mutační činí však, jak uvidíme, i tuto námitku zcela bezpředmětnou.

De Vries zabývaje se již řadu let studiem a pokusy o vývoji druhů, nalezl v pupalce Lamarckově*) (Oenothera Lamarckiana), která jest původem ze sev. Ameriky, a v Hilversum u Amsterodamu v množství zdivočela, výborný předmět pro další svá bádání. Již na přirozeném jejím stanovisku pozoroval, že mimo typickou formu objevovalo se více dosti odlišných forem. V roce 1886 vybral si z těchto 3 „rodiny", které potom staly se matečnými rostlinami všech jeho světoznámých a nadmíru rozsáhlých pokusů. Již tehdy, před početím vlastních pokusů, bylo na snadě souditi, že poslední dvě „rodiny" (t. j. souhrn souhlasných forem), které od typické formy dosti se odlišovaly a přechodů žádných nebylo, vznikly z této mutací (vývojem skokem), avšak přec nebylo vyloučeno, že byly již co takové v semenech zavlečeny ze sev. Ameriky. I jednalo se právě Vriesovi o to, aby pokusně v zahradě své otázku tu objasnil. Výsledky jeho mnohaletých pokusů, obsažené v základním jeho objemném díle „Die Mutationstheorie", byly vpravdě překvapující. V následujícím shrnujeme v stručném výtahu hlavní Vriesem pokusně dokázané zákony:

Nové základní druhy rostlinné vznikají často pojednou (skokem či mutací), beze všech přechodů z druhů stávajících a jsou ponejvíce hned od svého vzniku úplně stálé (jich znaky dědičné).

De Vries pozoroval sám vznik skoro tuctu takových základních druhů ze zmíněné již pupalky a tím úplně vyvrátil domněnku, že by k vzniku nového druhu bylo zapotřebí dlouhé doby, snad celých tisíciletí. A třeba se i v budoucnosti ukáže, že platnost pokusů Vriesových pro vývoj rostlinstva není tak všeobecná, jak sám za to má, ta zásluha zůstane navždy s jménem jeho spojena, že on první dokázal pokusně tvoření nových druhů a tím vůbec bádání vývojovému vykázal nový směr a nové cíle, věc to tím záslužnější, že bádání to příliš utkvělo jednak v ideách darwinismů, jednak lamarkismu.

Vries ukázal dále, že nové znaky, které vývojem skokem se objevují, nemají určitého směru a že povstávají z vnitřních, nám neznámých příčin.

Tím způsobem vznikají nové základní druhy, které ovšem jsou od svých druhů matečných ostře odlišeny (není přechodů) a které jsou ihned stálé, z nichž ale mnohé mají malou naději uchovati se za přirozených podmínek existenčních, ježto jejich energie životní jest nepatrná. Přirozený výběr musí právě stanoviti, které z nich zůstanou zachovány.

Mimo to ukázal i de Vries, že objevování se mutantů jest periodické, což znamená, že jednotlivé periody mutační jsou odděleny delší neb kratší dobou stálosti, vyznačenou nevytvořováním nových základních druhů.

Theorie mutační vnesla do vývojového bádání zcela jiný směr a zvláště z praktické stránky má cenu nesmírnou, neboť jasně ukazuje novou cestu, kterou se bráti dlužno při pěstování nových, výhodnějších forem rostlin kulturních i ozdobných. Ne umělým výběrem, nýbrž hledáním nových forem skokem (mutací) pojednou se objevujících i ihned stálých*) dodělalo se zahradnictví (které z prakse mutace již dávno znalo, aniž by význam jejich správně pochopovalo) i hospodářství úspěchů neocenitelných. Další pokusy na základě zkušeností poskytnutých theorií mutační jistě po praktické stránce přinesou překvapující výsledky. Proto také praktičtí Američané od vzniku theorie mutační velikou pozornost jí věnovali a výsledky, kterých již dnes v oboru zahradnictví i hospodářství docílili, skvěle odměnily jejich snahy. Vries sám vyhověl

*) Rostlina z čeledí pupalkovitých, kam i rod vrbka patří. U nás zvláště známa jest pupalka dvouletá, předešlé příbuzná, s pěknými žlutými květy, které na noc se rozvírají a druhý den již odkvétají.

*) Proto další zdokonalování takých forem jest možno jen v obvodu druhové měnlivosti!

Digitized by Google

pozvání, aby v řadě přednášek na universitě v Kalifornii seznámil tamější vědecké i praktické kruhy s dosavadními svými zkušenostmi.

Ovšem, jak to bývá i u každé jiné theorie, vyvinuly se i tu dva krajní směry: jedni prohlašují vývoj skokem (mutaci) za jedinou cestu a jediný výklad pro pochopení vzniku nových druhů, kdežto druzí popírali ji až do nedávna úplně. Jisto se mi však zdá, že obojí theorie, i lamarckism (vývoj přizpůsobením) i mutationism vydatně působí při vývoji organických forem. První zdá se míti skoro všeobecnou platnost pro znaky přizpůsobovací, které ale během doby mohou se státi stálými a dědičnými, kdežto theorie mutační jediná může nám vysvětliti vznik znaků organisačních, t. j. znaků takových, které nemají žádných vztahů k vnějšímu světu, jsouce buď bezúčelné neb pro rostlinu lhostejné. Jdeme-li pak ještě dále, vidíme, že theorie mutační ještě pevnější půdy získává, neboť výborně vysvětluje i vznik nových orgánů, který ani darwinism ani lamarckism vysvětliti nedovede.

Když před dvěma roky pod laskavým vedením profesora de Vriese prohlížel jsem v Amsterodámě rozsáhlé jeho pokusy, neubránil jsem se pohnutí na místě, kde zcela nový a dříve netušený výklad pro vývoj organických bytostí vůbec byl objeven, výklad, který sbližuje nás s posledními záhadami tajů biologie.

Od té doby v Čechách pozoroval jsem sám vznik několika nových zajímavých mutací a stal se přívržencem theorie mutační, jejíž další důsledky celý vzdělaný svět se zájmem sleduje.

Prof. Dr. Josef Pešek:

DR. KAREL SLAVOJ AMERLING.

(Vzpomínka jubilejní.)

Dne 18. září t. r. připomínala si česká veřejnost sté výročí narozenin muže, jenž na poli lidovýchovy své doby nemá rovného. A přece význam muže toho byl ještě do nedávna nedoceněn. — Karel Slavoj Amerling, který již v letech čtyřicátých staral se o popularisování nauk a vzdělání vrstev nejširších publicisticky i přednáškami a který vytrvale seznamoval své vrstevníky s výbornými zásadami Komenského, narodil se dne 18. září r. 1807 v Klatovech. Otec jeho Jan, c. k. vojenský vrchní pekařský mistr, pocházel z Moravy, z rodiny německé. Byl dvakráte ženat a ze druhého manželství, (druhá jeho manželka byla Češka) vzešel Jan Slavoj Amerling. Od pěti let žil u svého dědečka, vzdělaného představeného v Chudenicích. Ve dvanácti letech byl dán na studie. Mimo školu studoval pilně francouzštinu, angličinu a hebrejštinu. Po odbytých studiích gymnasijních v Klatovech odebral se do Vídně, kde studoval filosofii. Na to odešel do Prahy, by se věnoval medicině. Od zamýšleného studia bohosloveckého upustil. Od r. 1833 do r. 1837 byl assistentem u slavného professora J. S. Presla, kteréhožto titulu ještě později rád ve svých spisech užíval. — Vliv Preslův na Amerlinga, zvláště ve vědách přírodních, byl veliký.*)

Amerling se zálibou pěstoval aesthetiku a hygienu, jež přednášíval alumnům arcibiskupského semináře. O zálibě Amerlingově v aesthetice svědčí i článek jeho „O malbě“,**) jejž r. 1836 uveřejnil. Toho roku byl také Amerling promován na doktora mediciny a chirurgie. V té době pomýšlel také na habilitaci. Stráviv nějakou dobu jako sekretář u hrab. Kašpara ze Šternberka, vypravil se na studijní cestu do Evropy, kde studoval „kromě scenáře přírody také člověka v jeho životě rodinném a národním“ a takto poznal nedostatky vychování

*) Čenský Ferd.: Dr. Slavoj Karel Amerling. Osvěta 1885 (XV., str. 385 a n.). — Jahn J. V.: Karel Slavoj Amerling (V Chem. knihovně technologické) v Praze 1893. — Kadner O.: Karel Slavoj Amerling. Čechische Revue. II., str. 1. a n. — Čáda Fr.: Amerlingovo učení průvědné. Česká Mysl, r. VIII., str. 354.

**) Čas. Čes. Musea r. 1836 (X.), str. 9. a n.

Digitized by Google

a školství našeho.*) Po svém návratu z ciziny zařídil se jako praktický lékař, věnoval veškeré své snahy filantropické a nationální českému národu, jemuž zůstal věren až do své smrti.

Amerling, jak již jsme pověděli, přilnul záhy k vědám přírodním, o nichž psával do všech tehdejších českých časopisův. S počátku byl to „Světozor, nejlacinější obrázkový list k rozšíření užitečných známostí pro Čechy, Moravany a Slováky", jež vycházel v Praze v letech 1834—1835. Jsa neobyčejně sčetlý, psával do Časopisu Českého Musea obšírná pojednání o rozličných vědách, (o filosofii, silozpytu, hvězdářství, morfologii) pod titulem „Zprávy o duchovním životě nynějších časů".**) V přehledu tom snaží se podati obraz, „jaký směr ducha vůbec v duševním světě panuje, a jaké pokroky ti neb oni vzdělaní národové zvláště ve vědách a uměních, až do nynějšího roku učinili (totiž do r. 1837), co jestě zbývá činiti, a jaké tužby ve procitlých a duševně živoucích státech panují". Skizzuje obraz duševního života vůbec, hledí na budoucnost našeho národa optimisticky, raduje se, „že všude radostně pučí se a zelená osení osvěty, přičinlivosti a filantropie europské".***) Amerling kladl při vědeckém badání veliký důraz na filosofii, tuto vědu všech věd. Chtěl by postaviti „stolici filosofie u samého vchodu universitního", za níž by vykázal místo „vědeckému trojlistu", totiž silozpytu, tvarozpytu (morfologii) a lučbě čili hmotozpytu. †) Po zaniknutí Světozora psával Amerling do „Vlastimila, přítele osvěty a zábavy", který vycházel v letech 1840—1842. Zde vyšla jeho rozprava „Člověk velká pohádka" s mottem „Znej sebe samého".

V rozpravě této odhaluje autor některé stránky lidského života. Jako říše rostlin „rozvíjí se každá říše přírody, i říše hlatí i živočichův a mezi těmi člověk". Než toto pojednání jakož i zmíněné v Čas. Českého Musea zůstalo nedokončeno. Vliv přírodní filosofie Okenovy a pak vliv individualistické spekulace německé směru Heglova a Schellingova, zavedly Amerlinga příliš daleko. Vývody jeho trpěly přílišnou abstrakcí a mlhovitostí, jež čtenáře, jakož i přílišné zavádění nových slov, od jeho článků odpuzovaly.

Amerling pokusil se také se značným zdarem psáti pro dítky. Již 1836 vydal „Knížku o hmyzech", s připojením obrázků různého hmyzu, o němž se v knížce zmiňuje. O nějakou dobu později počal vydávati „Promyslného posla, spis všenáučný pro obecný lid a pro každého, kdož o uměních, zvláště řemeslech a ve mnohých života záležitostech poučení hledá". Účel tohoto periodického spisu (jehož během pěti let vyšlo 22 svazečků o dvou dílech: „Lučba čili chemie řemeslná a Lučba zkusná čili praktická") byl následující: „poznati boha, poznati pravdu, sebe sama a svět, poznati skutky boží v přírodě, ušlechtiti city a vzbuditi radost nade vším, což pravda, krása a dobro sluje, sesíliti a neustále cvičiti paže u vykonávání šlechetných prací, probouzeti pátravost ducha našeho, zdokonalovati řemesla, pochopovati vědy a umění, a jich vhodně upotřebovati." A dodává: „Dejž bůh svrchovaný, abych po letech třebas jen dosti malého ovoce spatřil; má radost byla by nebeská! I kořil bych se pak ve prachu před bohem, neboť takto bych dosáhl svého jediného přání."

Amerling získal si zásluh o literaturu českou také ještě jiným způsobem. Běželo mu nejen o vydání vlastních spisů, nýbrž i o vydání jiných děl vědeckých, jež by odbírali stálí odběratelé, jež nazývá „stálci". Úkolem jich by bylo nejen tyto knihy odbírati, ale i své přátele ke koupi jich vybízeti. A skutečně vyšlo počátkem let čtyřicátých pomocí Stálců několik vědeckých spisův. Plán v celém rozsahu splněn nebyl. Stejného osudu dočkal se i zamýšlený Amerlingův „Slovník všenáučný", jenž měl vycházeti za spolupracovnictví celé řady vynikajících spisovatelů československých, z kteréžto příčiny vešel s nimi v korespondenci. Náhradou a to jen

*) Čáda Frant.: Amerlingovo učení průvědné. Česká Mysl, VIII., str. 355.

**) Čas. Českého Musea, roč. XI., XII. a XIII.

***) Tamtéž, roč. XII., str. 63.

†) Srovnej čl. Čadův v Hlídce Času, 1907, č. 38.: »Zapomenutý projev Amerlingův.« — Amerling byl také nadšený šiřitel vzájemnosti slovanské; pilně si dopisoval s vynikajícími Slovany. Vychovatelskou činnost Amerlingovu obdivuje na Slovensku Hurban.

Digitized by Google

nepatrnou stala se roku 1841 popularisační „Malá encyklopaedie nauk“, o níž získal si zásluhu vedle Amerlinga Dr. Jos. Čejka.

Již shora jsme připomněli, že Amerling věnoval na svých cestách po Evropě velikou pozornost školství a výchově, jehož veliké nedostatky poznal u nás. Než nejen školství, ale také lidovýchova byla zanedbána.*) Okolnost ta vedla Amerlinga ve vlasteneckém zanícení k tomu, že podnikl kolem r. 1840 zřízení rozsáhlého vychovávacího ústavu, „jakéhosi národního všeučeliště a semeniště učitelského.“ Nový ústav nesl jméno Budeč, kteréžto jméno odvozoval Amerling od slovesa „buditi“ nebo „budovati“, nebo také od budoucího času „budu“ nebo „budoucnost“.

Amerling snil krásný sen o „všemuseu“, kde by každý nalezl vše, co by k svému vzdělání potřeboval. Toto všemuseum bylo by opatřeno knihami pro každý obor lidského vědění a umění, botanickou zahradou s bylinami barvířskými, jedovatými, lesnickými, hospodářskými a krasozahradnickými, dále pomýšlel zříditi zde „obrazárnu“, „obrazovnu“, „sochovnu“ a „sochárnu“, lučebnu, fysikální kabinet, hvězdárnu, různé laboratoře řemeslnické a umělecké, knihtiskárnu a dokonce hydropatický léčebný ústav.

S počátku mohl nově zřízený ústav poskytnouti asi deseti jinochům byt, světlo, teplo a kondice. Stravu měli si opatřiti sami. Vyučovalo se ve všední dny od 6 hod. ráno do 10 hod. večer. V neděli od 8 do 10 hod. ráno a od 4 do 6 hod. odpol.

Vyučovalo se řemeslům a průmyslu vůbec, anthropologii (psychologii, fysiologii) a paedagogice. Učiteli — bylo jich celkem šest — byli na tomto ústavě vedle Amerlinga, Dr. Spott, Dr. Hněvkovský, Dr. Frant. Rybička, Franta Šumavský, Vašák a geniální básník Jaroslav Kalina.

Přístup do Budče měli nejen preparandisté, nýbrž i starší učitelstvo. Budeč měla míti čtyři ročníky čili „vety“. První veta jest „školka“, jež je vyhrazena pro začátečníky. Druhá je „veta názoru“, pro niž Amerling napsal „Orbis pictus“ čili „Svět v obrazích.“*) Třetí „veta rozumu“, čtvrtá „veta umu“. Zanícený tento muž měl plány dalekosáhlé. Pomýšlel totiž na podobné zřízení gymnasia, čímž doufal dosíci zlepšení vysokého učení.

Obětavost Amerlingova neznala mezí. Pro plán svůj získal celou řadu mužů stejně obětavých, kteří podnik ten financovali. Amerling sám dovedl si získati značný úvěr. Než přece stavba nové budovy se protáhla do r. 1845. Škola konečně postavena, a již také se v ní některé přednášky konaly, Amerling se těšil, že konečně Jan Amos Komenský bude míti v Budči přiměřenou sochu, když tu náhle vypověděli četní věřitelé úvěr, a Budeč byl prodán a proměněn v soukromé byty. A takovým způsobem vzal za své i nejideálnější sen Amerlingův...

Amerling dobře také vystihl význam ženy pro budoucí generaci. Na podnět jeho otevřela r. 1843 Bohuslava Rajská první ženský ústav „k mravnímu i praktickému vzdělání zdatných hospodyní, jakožto základu života rodinného, národního i státního.“ Když pak se Bohusl. Rajská (o níž se také Amerling ucházel), provdala za Fr. L. Čelakovského, převzala řízení ústavu toho r. 1844 manželka Amerlingova a řídila jej až do r. 1870.

R. 1848 byl Amerling ustanoven ředitelem první české hlavní školy a kursu pro učitele národní na Novém městě u Piaristů, kterýžto ústav řídil po 20 let. Celkem z něho vyšlo přes 1200 učitelských sil. Amerling je také původcem t. zv. „Porad učitelských“.

Postaral se také o novou soustavu vychování a vyučování, kterou nazval „essencielní“, při čemž staral se pilně a také se zdarem o původní české pomůcky k vyučování (obrazy, mapy, přehledné tabulky a p.). Chtěl žákům vštěpovati pojmy jednak postupem časovým, geneticky, jednak uváděním vztahů psychologických a logických. Amerling neomezuje soustavu vychování essencielního na člověka jediného, nýbrž rozšiřuje ji na celé národy i státy, takže se stává tato

*) Amerling založil také Spolek cnostných, kde se scházívali mladší řemeslníci, jimž vykládal o technologii, krasovědě, náboženství a mravouce.

*) »Orbis Pictus« čili »Svět v obrazích«. Stupeň druhý. Co pokračování prvního stupně, jejž sepsal Amos Komenský. Spisů musej. č. XXXVII. V Praze 1852, str. 112. Jedná hlavně o věcech fysikálních, o lučbě a soustavě tvorů v přírodě. V čele knihy je otištěný překlad známé Děržavinovy ody »Bůh«.

Digitized by Google

soustava ideálním nákresem tělesného, mravního a hospodářského obrození celého světa.*)

R. 1854 vydal své „Skizze zu einem biologisch-harmonischen Natursysteme", jež podávají „fakta z veškerého života lidského a přírodního za účelem skizování biologicko-harmonické soustavy přírodní."

Po svém pensionování (r. 1868) věnoval se Amerling všecek fysiokracii, a na jeho popud založen byl r. 1872 v Praze fysiokratický spolek, za jehož prvního sekretáře byl zvolen.

Než tím činnost Amerlingova nekončí. R. 1870 stal se zakladatelem prvního ústavu pro děti slabomyslné. V řízení ústavu toho setrval až do své smrti, jež ho zastihla dne 2. listopadu r. 1884 **). Amerling pochován jest na staroslavné Budči.

Amerling v předvečer svého života (když se totiž probral z bezvládnosti, do niž upadl záchvatem mrtvice), napsal závěť, v níž podává znovu hlavní myšlenky své diasofie čili průvědy, jež mu representuje souhrn všech věd. Vykládá zde o vědění a ovládání přírody, o vychovatelství a školství, o výchově rodinné a národní, o politice a na konec o náboženství. Filosofie stala se Amerlingovi náboženstvím, čili „domněle nejsprávnějším řešením náboženské otázky..."

Celkem možno ideální snažení Amerlingovo charakterisovati nejlépe jeho vlastními slovy, jež napsal v letech čtyřicátých jednomu svému příteli: že cílem jeho života jest „umříti ve službách člověčenstva a milého našeho národa..." A toto přání Amerlingovo došlo opravdu splnění...

Docent Dr. Jan Krejčí:

LITERÁRNÍ HISTORIE A FILOLOGIE.

Stále ještě lze mluviti o jisté řevnivosti mezi literární historií a filologií. O poměru mezi oběma, totiž zda-li a pokud literární historik musí býti také filologem a naopak, sváděny hotové půtky, otázka byla přetřásána také u nás, ale všeobecně rozhodného mínění docíleno není posud. Vždyť ještě najdeme jednostranně zanícené odborníky, u kterých buď literární historie nebo filologie upadají v nemilost anebo aspoň musí ustoupiti hodně do pozadí. Jsou filologové, kteří práci literárně-historickou pokládají co do obsahu i methody vědecky za méně cennou a jsou literární historikové, kteří s jistou povzneseností pohlížejí na nejsmělejší kombinace a statistické závěry filologické; nevymizeli ještě filologové, kterých nikdo nepřesvědčí o tom, že literární charakteristika neb essay vyžaduje při nejmenším právě tolik práce jako rozbor nebo pojednání filologické, a naopak literární historikové neradi uznávají, že i nejprchavější hypothésa filologická může míti výsledek positivní, připravujíc aspoň cestu, kterou se jednou bude moci dospěti k rozřešení problému na ten čas po případě nedostupného a nerozřešitelného.

Řevnivost ta jest historicky vysvětlitelna. Byly doby, kdy filologie a literární historie šly ruku v ruce. Tenkráte totiž, kdy běželo o písemnictví doby staší a nejstarší. Tu jedna bez druhé byly nemyslitelny. Literární historik byl nucen k obrazu literárně-historickému nakresliti také obraz básníkův po stránce jazykové; k tomu ovšem musel dovésti operovati aparátem jazykovým, musel si osvojiti filologické poznatky příslušné periody a je po případě potvrditi novými doklady nebo je rozmnožiti. Z toho pak, co vytěžil, mohl s povděkem čerpati gramatik, užívaje materialu sneseného jakožto historických dokladů pro to neb ono odvětví mluvnické, zejména pokud historická mluvnice sama ještě budovala na svém systému. Lze však říci, že v tomto stadiu zájem filologický převládal; z obrazu literárně historického pokládalo se za nejcennější to, co zároveň přispívalo k poznatkům mluvnickým.

Nastala však změna, když se o své právo přihlásila historie literatury doby novější.

*) Klika Jos.: Amerling Karel Slavoj, II. svazek.

**) V tomto úřadě jemu výbornou pomocnicí byla jeho manželka Františka Svatava Michalovicová, jež jen krátce přežila svého manžela.

Digitized by Google

Tato během doby, ne příliš dávné, povznesla se na stupeň skutečné vědy, která si jest jasně vědoma svých cílů, obor své práce rozšiřuje a detailuje a dospěla až k specialisaci jednotlivých odvětví. Tu práce filologická, dříve nevyhnutelná, sama sebou zdála se odpadati. Jazyk v písemnictví doby novější jeví se sjednocený, vyspělý v určitou fási, má svou historii za sebou, stanul na určitém stupni vývoje, s něhož pravděpodobně tak hned nesestoupí. Přirozeno, že zájem filologický nepociťoval se tak živě jako dřív. Za to se horlivost poznání obracela směrem jiným. Kladen důraz především na rozbor psychologický, na kulturní prostředí, sociální podmínky, na umělecký vývoj a ideovou podstatu jak význačných period, tak vynikajících individualit; vše vyšetřováno a posuzováno v prvé řadě se stanoviska filosofického. Ale — a v tom spočívá provinění, jehož se dopustila literární historie proti své vědě sesterské, filologii — literární historie ani nyní nezanedbává v konkrétních případech stránky filologické, jenom že ji staví na místo druhé. Zkoumají se, jako dříve, rukopisy, srovnávají se texty, otiskují se varianty, konstatují se jazykové zvláštnosti autora. Vydání toho neb onoho autora plní se poznámkami, k edicím připojuje se komentář někdy až minuciosní, takže kritika textová a filologická věru nemají příčiny si stěžovat. Tu však se svou řevnivostí ráda se dostavuje filologie. Kdyby to tak byl autor aspoň dvě stě, tři sta let starý, třeba byl sebe bezvýznamnější, tu by se práce taková vědecky vděčila! Ale u autora třeba z druhé polovice devatenáctého století? Jak málo učené, jak málo vědecké a jak snadné! Filologie tu činí, co by nikdy neměla: Zapomíná na nejvlastnější svůj úkol, v jehož dosažení vrcholiti musí veškerá činnost její, ať již stanoví logické zákony grammatické nebo stopuje psychologii syntaxe nebo sestavuje statistiku lexikografie a významosloví: že musí vystihnouti a vyšetřiti ducha jazyka. To jest, má býti, její živoucí ideál, a ten není obmezen stoletím ani se mu větší hodnoty nedostává prachem archivů, knihoven a museí. Všechno konání vědecké musí cíliti k životu, vývoji, tedy také filologie. Nesmí upírati práva také literární historii, zasahovati v obor její, pokud tato věda výtěžky filologickými snaží se přispěti k dosažení cíle naznačeného. Jak patrno, rivalita mezi literární historií a filologií má svůj základ jen v učeneckém odbornictví. Zásadně odloučiti se nedají ani dnes. Jenom jednoho jest potřebí při neobyčejném rozkvětu obou věd: rozdělení práce. Veškerá však specialisace musí směřovati k cíli jednomu a témuž, nechce-li zmalicherniti.

MUDr. Jan Dvořák:

K STUDIU SANATORIA Dra. HAMZY PRO SKROFULOSNÍ V LUŽI.

Vyhovuji v zájmu dobra věci milerád vznesenému na mne přání redakce,*) abych k úvaze prof. dra. Ant. Veselého, uveřejněné v předešlém čísle, z vlastních zkušeností přičinil také několik slov.

Především jest mi s nemalým potěšením a vnitřním zadostučiněním vysloviti se, že veškeré názory v črtě prof. Veselého o Hamzovu ústavu tlumočené v plném dosahu mohu i já podepsati.

Již od r. 1904, kdy převzal jsem ústav ředitelský, svěřuje ústav zdejší skrofulosou stížené nalezence k dočasnému ošetřování místo do Gradu v odborných kruzích všeobecně chvalné pověsti požívajícímu ústavu dra. Hamzy do Luže. Pro přílišné přetížení rozsáhlou úřední agendou nebylo mně již v předešlých letech možno vypraviti se k prohlédnutí zařízení ústavu řečeného, jakož i nalezenců v tamním ústavu ošetřovaných.

*) Pozn. red.: V min. čísle »Pražské lidové revue« otištěn byl článek z péra univ. prof. p. Dr. A. Veselého »Dr. Hamzy léčebný ústav pro skrofulosní v Luži.« — Dopřáváme dnes velmi rádi místa tomuto druhému článku, v němž vynikající český odborník p. Dr. Dvořák, c. k. vrchní zdrav. rada a ředitel kr. České z. porodnice a nalezince zdůrazňuje význam tohoto sanatoria a přimlouvá se za převzetí jeho do správy zemské.

Digitized by Google

Taktéž i letošní výpravy české obce lékařské nemohl jsem se vzhledem k soudobému lázeňskému pobytu svému súčastniti. Teprve během pobytu svého na letošní letní dovolené v Opočně podařilo se mi dne 30. srpna vypraviti se do Luže.

Dojem, jaký na mne udělalo zařízení Hamzova ústavu, celé to rozkošné, pro léčbu skrofulosy jakoby schválně stvořené místečko s čistým horským, blízkými okolními lesy libě zavánějícím ovzduším, a oku tak mile lahodícím okolím, jakož i s vévodící nad ním zajímavou zříceninou Košumberskou, byl skutečně povznášející, ano okouzlující.

Jest nade vší pochybnost prokázáno, že krajina tamní, chráněná velice výhodně proti severu a severovýchodu, pro léčbu skrofulosy povolaným odborníkům velice příznivou se býti jeví.

Nasvědčují tomu i velice skvělé, ano odborně překvapující výsledky, jaké jsem měl příležitost sám, jak na celkové výživě svěřenců a jich výtečném vzezření, tak i specielně na vyléčených zduřeninách žláz a kostižeru i chodidla na vlastní oči konstatovati, kteréžto výsledky výmluvným a přesvědčivým způsobem tlumočeny jsou autorem článku shora uvedeného. I u všech osmi, v době té v Luži právě prodlévajících nalezenců, shledal jsem veškeré známky pečlivého ošetřování, vzornou čistotu těla i obvazů a relativně velice příznivou výživu, nehledě k tomu, že většina z dětí řečených, nacházejících se vesměs ve věku do 6. roku, stižena byla již pokročilou skrofulosou, sdruženou v několika případech s pokročilou amyloidní degenerací.

Konečný úsudek, k němuž jsem za ochotného průvodu a výkladu samého majitele zevrubným prohlédnutím ústavu Lužského dospěl, možno shrnouti v stručná tato slova: Ústav Hamzův vyhovuje v celku i v jednotlivostech veškerým moderním požadavkům takých ústavů, a může směle konkurovati s předními evropskými ústavy toho druhu. Zejména velice účelně a důmyslně, se značným nákladem zařízené pískoviště, jakož i dokonale zařízené slunné a vodové lázně vynikají hygienicky důmyslným zařízením, vykazujíce stkvělé výsledky, jež každého odborníka v pravém slova smyslu obdivem naplňují.

K docílení tak vynikajících výsledků přispívá ovšem kromě blahodárných účinků přírody, a účelného zařízení ústavu v řadě zajisté ne poslední neúmorná horlivost a organisatorská i odborná činnost Dra Hamzy, vzorné vedení ústavu, a nadšená a obětavá součinnost pečlivé životní družky majitele ústavu, jejíž zásluhou stal se ústav v pravém slova smyslu velkolepým hygienicky upraveným rodinným domovem, jejž ona co vzorná hospodyně a matka všem svěřeným dětem učinila tak milým a přítulným.

Účelnost ústavu Hamzova dovršena letošního roku z iniciativy a zásluhou mocného příznivce přís. K. Adámka, nejmodernější instituci — školou pro děti stížené plícními chorobami a skrofulosou.

Ústavu Hamzovu dostalo se z kruhů odborných, nejen posudkem prof. Veselého, nýbrž i z jiných stran plného a zaslouženého ocenění.

Zpráva Spolku českých lékařů o návštěvě ústavu z 23. června b. r. vyzněla následujícím úsudkem: „Zařízení celého ústavu, jednotlivých budov i síní je vzorné, pravidlům hygienickým i nejpřísnějším vyhovující, takže všeobecné přesvědčení účastníků bylo, že zdatnost ústavu je nad očekávání dokumentována, a že ústav Hamzův není jen chloubou Luže, nýbrž pýchou Čech, a že jest jedním z nejpřednějších mezi evropskými ústavy toho druhu.

Ze zprávy o činnosti „Českého zem. pom. spolku pro nemocné plícními chorobami v král. Českém“ za rok 1906 o Hamzovu ústavu vychází na jevo následující celková kvalifikace výsledku dvouměsíčního léčení 26 svěřených dětí: „Léčení je vesměs prospěšné, výsledek příznivý, plně uspokojivý.“

A nynější nadšený a prozíravý referent zem. výboru K. Adámek tlumočil proti stranickým a nespravedlivým útokům několika výstředních nacionálních fanatiků německých dne 5. října b. r. na sněmu zemském úsudek svůj o ústavu Hamzovu, čerpaný z vlastního názoru, těmito významnými slovy: „Stejným způsobem jako Albertinum v Žam-

Digitized by Google

berku podporoval zemský výbor také velké vzorně zařízené sanatorium dr. Hamzy v Luži. Každý, kdo měl příležitost poznati úspěchy tohoto léčení na místě samotném, s mrazivým zachvěním — nechci použiti pravého slova — stopoval včera hrubé útočení té strany, která chce míti v plném a výlučném nájmu humanitu i proti těmto opatřením zemsk. výboru. Ve svém životě zažil jsem mnoho tklivých okamžiků, ale přál bych Vám, pánové, abyste byli svědky podivuhodných úspěchů umění lékařského při pečlivém ošetřování těchto ubožáků v uvedených sanatoriích, abyste viděli, jak se tam vrací tito ubozí životu, pak byste se při vší zatvrzelosti národní zajisté neptali, jsou-li to Češi neb Němci; máte-li srdce lidské, museli byste jen slzeti."

Každý nestranný posuzovatel, jenž seznal vzorně zařízený a vedený ústav Hamzův, odnášel s sebou pouze jedinou vnitřní tíseň, totiž, že veškeré to těžké břímě nákladného zařízení a vydržování jakož i úmorného, síly jednotlivce přesahujícího vedení spočívá dosud na bedrech jednotlivce, a že širší veřejnost, jejíž zájmům a dobru ústav tento výhradně slouží, dosud tak málo ku zařízení, udržení a povznesení ústavu toho učinila.

A je to přece ústav, jenž již vlastní podstatou ani nemůže být podnikem výdělkovým. Opatruje ty nejnešťastnější a nejchudší děti naše; sotva tři procenta je v něm dětí, jichž rodiče jsou majetnější! Jak dlouho můžeme strpěti, aby břímě to, břímě **naše společné**, nesl jednotlivec?!

Dnes nelze dále tajiti všeobecné přesvědčení nejen odborníků a humanistů, nýbrž representantů korporací zemských i státních, politiků a i laiků vůbec, kterým bylo přáno seznati vzorně zařízený a vedený ústav Hamzův, že káže to nutná potřeba — má-li ústav řečený i pro další budoucnost vyhověti velikým svým časovým úkolům, jež zakladatelem svým na se ústav převzal, — aby širší veřejnost konala k ústavu tomu svou povinnost, a aby zemská správa neváhala vzíti v náležitou úvahu, jakým nejvhodnějším způsobem bylo by možno získati na takový stupeň povznesený ústav tento do správy zemské. Není žádné pochyby, že akce taková znamenala by pro veškeru veřejnost vymoženost prvého řádu, a že by pro všeobecnou hygienickou důležitost v zájmu obyvatelstva obou národností (a v ústavu dra Hamzy jsou děti české i německé) země této bez vyjímky dostalo se akci této se strany kompetentních činitelů politických i správních bez ohledu na národnost vlídného přijetí přízně a podpory.

V podobném smyslu vyzněla i správa ředitelství kr. č. z. porodnice a nalezince o prohlídce ústavu Hamzova ředitelem, předložená v době nedávné zemsk. výboru.

Kéž by vážným podnětům těmto dostalo se veškerou veřejností vlasti naší správného, věcného a stranictvím politickým a národnostním nezkaleného porozumění!

Edvard Beneš:

KONFERENCE MÍRU.

Práce druhé konference míru, počaté v Haagu dne 15. června 1907, blíží se k svému konci více než po tříměsíčním zasedání. A dlužno říci přes všecka zklamání a přes všecky pessimistické úsudky, že jako první konference mírová tak i tato znamená velikou událost světovou. Pravda ovšem, že výsledky její nebudou snad patrny okamžitě a příliš jasně; ale mnohem důležitější jest, že konference ta formuje veřejné mínění evropské a ponenáhlu činí nejrozhodnější pacifisty z těch, kteří válku pokládali navždy za nutné a nevyhnutelné zlo a o smírčím soudu mezinárodním mluvili jako o chimérách a naivnostech. Kdo pozoruje právě tuto změnu ve veřejném mínění evropském během posledních sedmi let od minulé konference míru roku 1899, kdo sleduje různé ty každoroční kongresy národní a mezinárodní, kongresy pacifistů, socialistů, volných myslitelů, vědců

Digitized by Google

a učenců, na nichž všude jest jen slyšeti heslo o solidaritě všech národů, na nichž se pronáší nejen přání, ale i nejprudší hrozby proti těm, kteří by se ještě dnes odvážili rozpoutati zločinnou válku, kdo pozoruje, jak celé Evropy se zmocnil skutečný pacifistický duch a jak žádná vláda nezanedbá ani jediného okamžiku, aby neprohlašovala se pro věčný mír, jak celá Evropa bez výjimky pokládá již skutečně válku za největší zločin na lidskosti, kdo konečně vidí, jak hrozivě se vztyčují proti příšeře válečné ohromné massy dělnické ve všech státech, nemůže než býti optimistou pro konečné rozluštění těžkého toho sociálního problému.

V tom spočíval také význam první konference míru. Před zahájením letošní konference ukazovalo se z mnohých stran, že hned po první konferenci „míru“ vypukla válka anglicko-boerská a pak rusko-japonská, a loni ještě že hrozila ohromná válka anglicko-francouzsko-německá, že tedy praktického výsledku konference nemají a že i dnes jsou to jen komedie. Kdo sledoval pozorně debaty a boje v Haagu na konferenci, viděl, že skutečně některým vládám šlo tu jen o zalepení očí Evropě a že tu diplomacie hrála komedii. Ale na konec i tyto vlády byly strženy proudem a nemalý vliv na to měly socialistické kongresy v Nancy, ve Stuttgartu a Essenu. Přes tento skepticism dlužno však zaznamenati, že první konference mírová byla skutečnou historickou událostí prvního řádu. Konala se na konci XIX. století a vnesla do století XX. nový duch, stala se symbolem XX. století a toto jistě uvidí všechny naděje upřímných pacifistů splněny. Na první konferenci založen byl poprvé smírčí soud mezinárodní, fakultativní sice, ale stálý, konference uznala slavnostně solidaritu všech národů a položila tak nový princip nejen stykům mezinárodním, ale společenským vůbec. Až dosud každý národ byl celek, stojící nepřátelsky proti druhému; teď položen nový princip, dán podklad novému právu a internacionalism, potíraný tolik u dělnictva, posvěcen, v jiné formě ovšem, za princip a podklad nové moderní společnosti XX. století zcela officielně a to od tříd vládnoucích. To je ten veliký význam, jejž mají konference míru; a přinesla-li první konference míru v praksi veliké zklamání, není možno zavírati očí před tímto pokrokem theoretickým. Princip z ní zůstal dodnes a dnešní konference ho jen posílila. Denní události pak jen přispívají k jeho stálému rozšíření. A uvážíme-li, že z nynější konference jako výsledek vychází smlouva, když ne pro všecky státy, tedy aspoň pro Italii a Argentinu, že z principu za žádných okolností tyto dva státy nebudou řešiti své spory jinak nežli smírčím soudem a ne válkou, vidíme jak nový princip a nové právo si razí cestu v naší společnosti. To dlužno při vší reservě k výsledku debat a při všech zklamáních, jež debaty mohou přinésti rozhodným pacifistům, pokládati za velikou událost, z této stránky možno souditi na rozšíření nového principu a utvoření veřejného mínění v Evropě, z této stránky také dlužno posuzovati druhou konferenci míru. Idea míru, vůle lidu, vůle širokých vrstev se třídám vládnoucím vnutila a brzo bude pokládáno za nemožné nikoli věčný mír, nýbrž vražedná válka mezi národy.

Duch celé konference se postupně měnil, brzo bylo viděti zklamání, brzo naději, která konečně převládla úplně. Někde se ukázaly intriky těch, kteří neradi vidí v Evropě se rozmáhati touhu po věčném míru. Ale jeden jev byl stále patrný až do dneška: strach. Každý stát měl hrozný strach, aby se naň neukazovalo jako na odpůrce míru a rušitele konference. A tak jsme viděli Německo, které nechtělo přistoupiti na diskussi o odzbrojení nebo zastavení zbrojení, již chtěl vyvolati anglický premier-ministr Henry Campbell Bannerman, později jako předního fedrovatele konference a usilovného pracovníka. Páni diplomaté se předháněli v enthusiasmu o mír, protože věděli, že celý svět na ně dává bedlivý pozor. A strach bývá obyčejně počátkem moudrosti.

Amerika Jižní i Severní na konferenci vynikala. Nejen četností a výborností své delegace, ale hlavně tím, že všeobecně pokládána za championa míru. Ne nadarmo uzavřela Argentina svou smlouvu s Italií; již dříve na americké konferenci mírové Argentina a Chili stanovily totéž a dokonce pode-

Digitized by Google

psaly smlouvu o odzbrojení. To každý věděl a tak se na jejich delegace díval. A přirozeně každému přišlo na mysl, že na některé z příštích konferencí nutně se budou podepisovati smlouvy o odzbrojení i v jiných státech . . . Také duch času! Japonsko a Čína rády přistoupily k účastenství a k práci; hned s počátku učinily ústupek a přijaly pro nemocenská oddělení svého loďstva a vojska bílý prapor s červeným křížem, čemuž dosud se vzpíraly. To všecko jen ze snahy ukázati dobrou vůli, nepřivoditi na sebe zodpovědnost za nezdar. To všecko přivodil strach před veřejným míněním. Takový byl duch konference s počátku.

Jsou tu však ony reservy a námitky, o nichž jsem se výše zmínil. Dlužno k tomu všemu dodati, že konference míru nebyla bez intrik a bez nesnází, že to nebyl a není spontanní projev vlád a vládnoucích tříd, že to je shromáždění, jemuž určen byl předem úkol nic nedělati a jemuž jenom vyšší mocnosti, lid, široké vrstvy, veřejné mínění, dalo zcela jiný směr. To, co bylo vykonáno, nevykonali ti, kdož konferenci svolali, a ti, kdož byli svoláni. To vše dávno již ve veřejném mínění bylo připraveno a konference vše jen přijala a potvrdila. Vše to jí bylo vnuceno. Lépe vše toto pochopíme, když nahlédneme k práci blíže. Konference se scházela pod velikými hesly: odzbrojení a mezinárodní smírčí soud. To bylo jen na povrch pro evropskou veřejnost. Ke skutečným pracím však jí dány nejtěžší problémy z mezinárodního práva, o nichž každý právník má jinou theorii, jmenovitě reglementovati válku. A tak na konferenci míru nikdo neměl se starati o mír, nýbrž připravovati zákony a reglementy pro soustavné vraždění.

Faktum je, že vlády byly přivedeny k dnešní konferenci skoro proti své vůli. Bylo stanoveno, aby to byla komedie, která by příští nové pokusy nadobro zabila. Že nastane opak, organisátoři netušili. Po rusko-japonské válce celá Evropa cítila hrůzu nelidského vraždění a když z toho vzešla revoluce ruského lidu, vlády všude viděly, že dnes už se tak lacino a tak lehkovážně neválčí jako v dobách minulých. Válka zdála se každému zločinem, nelidskostí, která nad to přivádí za sebou vnitřní, ještě hroznější revoluce. Bylo nutno učiniti zadost všeobecnému pocitu a osnovatel porthmouthského míru, president Roosewelt, žádal svolání druhé konference. Ale první dojmy minuly a staří páni veřejného mínění, kapitalistický tisk a továrníci děl nabyli ztraceného vlivu. Vlastenecký tisk začal pracovati pro továrny všech zemí. Nastala afféra marocká, jež všemu tomu pomohla, pak vyvolány neshody mezi Japonci a Američany v Kalifornii. Byl konec vší citlivosti. „Národní čest“ a „nejvyšší zájmy národa“ začaly v tisku zase hráti rozhodnou roli a o nějaké konferenci míru se smírčím soudem, který nezná nějaké „národní cti“ a „nejvyšších zájmů“, nýbrž jen lidskost a solidaritu, nemohlo se ani mluviti. K tomu přibylo nebezpečí další, horší jiného, socialism. Ten hrozil zvrátiti společnost více nežli kdy jindy. Militarism tedy a armáda dostane najednou ještě nový „raison d'être“, hájiti pořádek uvnitř. Jak mohlo se mluviti v této situaci o konferenci, která by žádala odzbrojení? Vládnoucí kruhy ve své krátkozrakosti ani na chvíli nepojaly úmysl zbaviti tohoto vnitřního nepřítele jedné z nejostřejších jeho zbraní, boje proti militarismu, tím, že by ukazovaly aspoň snahu, odstraniti tuto otevřenou ránu na těle lidské společnosti. Jim naopak stalo se to jen novým důvodem pro udržení armády.

A tak se nelze diviti té malé ochotě na svolání konference. Jak to jen učiniti, aby veřejné mínění, politice takové nepřátelské nepoznalo zradu vlád na nově prohlášených principech XX. století? Jak jen bylo by možno zabíti nadobro a navždy konference míru? Nešlo to. Celý svět naříká, že moderní společnost jest nemocná. Socialism, antimilitarism, anarchism jsou dle mnohých jen různé stránky téže nemoci. Demokracie si razí cestu do všech zemí a států, do všech institucí a do ducha všeho lidu. Ozbrojený mír zadává hrozné rány nejchudším vrstvám lidovým. Proletariát nachází útěchy jen v socialismu a ten rozpoutává neslýchanou propagandu pro mír. Jest třeba ukojiti nějak veřejné mínění, které jest silnější nežli všech ostatních šest mocností dohromady. Vlády nemohou si pomoci, musí svolati konferenci stůj co stůj.

Digitized by Google

Hnutí již jest jednou vyvoláno, zastaviti je není možno.

Nastaly tedy intriky. Nikdy nesjelo se tolik mocí s takovým počtem representantů — je jich 47 s více nežli 300 delegáty — tak nepřipraveni a tak bez programu jako na tuto konferenci. Dělaly se výlety, bankety, hostiny, bály, slavila se budoucnost věčného míru. Čtyřicet sedm delegací a každá musila pro ostatní vystrojiti banket nebo bál! Tři sta lidí sobě neznámých, z nichž většina dostala rozkaz nic nedělati, mělo rozhodovati o osudech celého světa na konferenci, která se měla naroditi mrtvá, měla zhnusiti celému světu všecken pacifism a ukázati světu nemožnost vyplnění ideálů pacifistických tak, aby nikdo za to nebyl zodpověden a aby se ukázalo, že podstata věci sama tomu brání, že nemožné zůstane nemožným, že krátce věčný mír jsou jen ubohé chiméry. Páni se přepočítali. A právě, čeho se obávali, se ukázalo. Konference, která měla býti hrobem pacifismu, stala se jeho triumfem. Nic neprospělo, že vlády úmyslně daly buď instrukce protivné — jako Německo — nebo vůbec žádné — jako Francie, která chtěla se říditi až dle chování ostatních — že většina delegací se sešla vůbec bez přípravy, beze všeho názoru na různé principielní otázky. Bylo třeba improvisovati. Výsledek prvního měsíce práce bylo — jedno slovo. Přidáno totiž k prohlášení první konference mírové, která stanovila, že smírčí soud je užitečný, ještě důraznější prohlášení, že smírčí soud jest užitečný a žádoucí pro spory mezinárodní. Bylo třeba dvou měsíců práce, nežli se mohlo jakž takž učiniti konec s otázkami práva válečného, jež nahromadily vlády do programu, aby konferenci zdiskreditovaly.

Myslilo se, že konferenci možno zabíti nejlépe, když přivodí ohromné fiasko pro ideu míru. Dáno tudíž do programu všecko možné, všecky sporné otázky, týkající se války. Konference „míru“ změnila se v konferenci „války“. S cynismem neslýchaným smáli se tu veřejnému mínění evropskému ti, jimž ležely na srdci továrny na kanony. Konference měla nejprve rozhodnouti o užívání torpéd, výbušných látek, balonů, automobilů, psů a holubů ve válce; dány dále na její program otázky nerozřešitelné, které nutně vyvolávaly debaty plné sofismat a v nichž přirozeně se mluvilo o humanitarismu v dythyrambech. Tak zejména se debatovalo pro galerie, pro evropské mínění, o neporušitelnosti soukromého majetku v námořní válce. Každý předem věděl, že debaty jsou nesmyslné. Navrhovatelé chtěli učiniti válku „lidštější“ a zabrániti ničení obchodu. Bojovalo by se pak jen mezi loďstvy, šlo by jen o boj kanonů proti kanonům. Pak bychom mohli míti každý měsíc jednu válku, neboť nic by tak neprospívalo vlivným třídám industrielním jako toto. Z humanitarismu se chtělo oblažiti lidstvo častější vražednou podívanou. Kdyby se pojistila bezpečnost majetku soukromého v námořní válce, pak by válka tak zemi nikdy přímo neškodila a naopak jisté části průmyslníků prospívala; při jejich vlivu snadno poznáme, jaké by to bylo nebezpečí pro mír světový.

(Dokončení příště.)

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.

Dr. Miloš Švácha:

K HISTORII SNAH NAŠEHO EXPORTU.

Počátek obchodních musei hledati sluší v instituci t. zv. skladišť vývozních vzorků. O tom není pochyby. Kde však a za jakých okolností vyrostla tato idea, o tom se přece názory rozcházejí.

Profesor vysokých škol technických ve Štutgartě dr. Huber*) konstatuje, že z diskusí o prostředcích pro povzbuzení zahraničního obchodu, zvláště o t. zv. otázce ko-

*) Ve své stati »Ausfuhrmusterlager«, uveřejněné v Conradově, Elsterově, Lexisově a Löningově »Handwörterbuch der Staatswissenschaften«.

Digitized by Google

loniální vynořuje se kolem roku 1880 názor, že důležitý význam mohou tu míti kooperační snahy interesentů, jež nesly by se za zakládáním společenstevních trvalých výstav vzorků exportního zboží.

„Tato myšlenka“ — praví zmíněný pan profesor — „byla mnou zevrubně ve Wieckových živnostenských novinách r. 1881 vyložena a u příležitosti virtemberské zemské výstavy na jaře roku 1882 uskutečněna.“

Naproti tomu jest faktem, že po světové výstavě vídeňské r. 1873 ventiluje se u nás myšlenka využitkovati orientálního oddělení této výstavy ve prospěch našeho obchodu, že vzniká výbor pro Orient a Východní Asii a „Kroužek orientální“, že z těchto počátků klíčí plán musea orientálního, jež 21. října 1874 také se ustavuje a mezi jehož prvé úkoly patří zakládati sbírky orientálních výrobků, zvláště tamního vývozního zboží, jež také 4. května 1875, tedy 6 let před tím, než pan profesor památnou svou stať napsal, byly otevřeny.

Leč o tom až později.

Jako historické zvláštnosti jen se dotýkáme, že Proudhon již r. 1855 zamýšlel vyvolati k životu „exposition perpétuelle“, v níž chtěl centralisovati obchod a již chtěl navázati na „Banque du peuple“ r. 1849 založenou, která tu měla konati služby exportní komisionářské banky . . .

Nechtějíce se tudíž příti o autoru theoretických prvků, z nichž vycházejí od r. 1882 hotové instituce takovýchto skladišť vývozních vzorků, spokojujeme se jen co nejstručnějším nástinem chodu idee této přes hranice států, zemí a národů.

Jak shora zmíněno, založena na jaře roku 1882 ve Štutgartě podobná výstava, příklad ten byl v Německu pak zhusta nápodobován, třebas že firma, pod níž pokus podnikán, se měnila.

Tak vzniká roku 1883 v Berlíně „Centralverein für Handelsgeographie“, v létech 1884/5 ústavy v Amsterodamě, Mnichově, Karlsruhe, Frankfurtu, r. 1884 navrhuje instituci exportních vzorkových skladišť „Alliance francaise“, v létech 1886—88 ustavují se tyto sbírky v Kolíně a Drážďanech, v Londýně (t. zv. „exportní bursa“), Buenos Ayres (t. zv. „stálá výstava“), Bělehradě („komerční exportní agentura“). V Rusku r. 1889 dává podobný podnět „Společnost pro podporu ruského obchodu a živnostenské píle“, v Bukurešti zřizuje se skladiště ruských vzorků téhož roku a ruská vláda udílí mu subvenci 10.000 rublů. Pak přichází na řadu Italie, jež zakládá obchodní museum v Římě a Miláně, r. 1894 pak t. zv. exportní syndikát, r. 1895 následuje svým obchodním museem ve Štokholmě Švédsko, v létech 1897/8 budují se instituce tyto v Lipsku (Musterlager Messverkehr), ve Výmaru, dále „Deutsche Exportmusterlager“ (Luisenhof v Berlíně), který již nyní neexistuje, bruselská „fedération industrielle belge pour favoriser l'exportation“, konečně „exportní komptoiry ve francouzských koloniích (Tananariva atd.). Ano i japonská vláda zakládá obchodní museum v Tokiu a po světové výstavě chicagské interesují se živě o trvalé národní výstavy amerického zboží i kruhy washingtonské, roku 1895 založeny obchodní museum a zpravodajská kancelář ve Filadelfii, Novém Yorku, Washingtoně.

Vedlo by nás daleko líčiti další vývoj. Z tohoto nástinu jest již vidno, jak silná idea sbírek vzorků exportních rostla do šíře.

Přirozeně, že vývoj tento nedál se bez pozornosti vší veřejnosti a nemohl nemíti vlivu i na exportní kruhy rakouské a na jich a vlády stanovisko vůči existujícímu již u nás, jak shora vzpomenuto, museu orientálnímu.

Avšak nepředbíhejme a sledujme dříve dobu, v níž idea povznášení exportu u nás živěji se propaguje!

NÁRODNÍ JMĚNÍ A ŽIVOTNÍ POJIŠŤOVÁNÍ. Dle zpráv o činnosti našich domácích to jest českých pojišťoven (na rozdíl »také domácích« rakouských pojišťoven) rozvíjí se u nás životní pojišťování stále utěšeněji a blahodárný vliv jeho lze již též v našem národohospodářství patrně znamenati. Chceme tu jen několika slovy poukázati na důležitou okolnost, že zkoumáme-li podstatu a základy životního pojišťování, shledáme, jak peníze, praktickým tímto způsobem uložené, mají naprostou jistotu peněz sirotčích a že v pojišťování, kde platí všichni za jednoho a jeden za všecky, je rozřešena otázka svépomocného zaopatření rodiny v případě předčasného úmrtí jejího živitele. Jest tedy pojištění životní vzájemnou ochranou pojištěnců před následky úmrtí, o kterém nikdy nevíme, kdy nastane. S potěšením lze nám stopovati činnost našich starých českých pojišťoven, založených na osvědčeném principu vzájemnosti, které po všecka léta svého trvání vykazují

Digitized by Google

zdravý vzestup a značný zisk, což vzhledem k tomu, že jak jmění tak i celý zisk náleží jich členům pojištěncům, jest důležito, neboť tak zůstávají velké summy zisků doma a neplynou za hranice naší české vlasti. Zvláště pojišťovna »Praha« vykazuje v poslední době skvělé výsledky, které opravňují naději, že se nám záhy podaří v tomto důležitém odvětví národohospodářském opanovati pole. Tak aspoň docílíme toho, že ty »také domácí« pojišťovny budou konečně nuceny působnost svou omeziti na svou pravou domácí půdu, která u mnohých jest daleko, daleko za hranicemi naší české vlasti. — —

BELLETRIE.

Th. Gautier:

KARAVANA.

SONET. Přel. V. Kuneš.

Hle lidská karavana, jež na Sahaře světa
jde stále cestou let, zkad není navrácení,
své nohy vlekouc; žhne ji úpal denní,
pot zalévá, a v dáli ještě meta.

A veliký lev řve a blíž hřmí bouře kletá;
na obzoru kol věže ani minaretu není;
jediný jenom stín, stín supa zřít lze v chvění,
jenž kořist hledaje tu pod nebesy létá.

V tom vidí cos, jak stále v před se snují,
zelené místo na něž prstem ukazují:
les cypřišů to, pln kamenů bílých řad.

To Bůh vám pro oddych, ve času poušti denní
tak jako oasy hřbitovy cestou klad:
lehněte, spěte jen, poutníci unavení.

Roman Hašek:

V TEMNOTÁCH.

Dům ten stál v jedné z nejpochmurnějších uliček na rozhraní Starého Města a Josefova. Určený k brzké zkáze — neboť assanace zachvátila již okolní ulice a blížila se kvapem — vzbuzoval nechuť v mimojdoucích již svým ponurým vzhledem. Byl starý, dvoupatrový, s křivolakými okny a vikýři, špínou a stářím zčernalý a rozpukaný. Nad úzkými vraty, za nimiž táhla se tmavá, jakoby nekonečná chodba, byl umístěn obraz světce, z něhož však nebylo již možno ničeho rozeznati — na štěstí, neboť nemohlo býti větší ironie než obraz světcův na tomto domě. Měl číslo 23.

Byl-li ohyzdný již svým zevnějškem, vzbuzoval při prohlídce vnitřku odpor a bázeň. Tma byla v průjezdě, tma na schodech a po úzkých křivolakých chodbičkách, tma byla i v těch nízkých děrách, jež představovaly obydlí. Dlažba byla kluzká špínou, schody sténaly pod každým kročejem a většina oken postrádala skleněných tabulek. Celá ta budova, na pohled zamlklá, byla velmi četně obydlena, měla svůj vlastní život asi jako kámen v poli, pod nímž mimo nadání naleznete množství odporného hmyzu. Bylo to shromaždiště smutných těch živlů, které tvoří rmut velkoměstského života, pelech vyvržených, hotel neřesti a bídy. Bařina.

Tento dům nebyl ostatně jediným svého druhu, byloť jich celé množství v okolních ulicích smutné pověsti. Ale byl jedním z nejvýznamnějších. Žádná z oněch prohlídek policejních, pořádaných občas jako skutečný lov v močále, jeho neminula. Policie docházela sem pro „své lidi“ bezpečně a na jisto. Nechávala je tu klidně pelešiti jako necháváme množiti se moučné červy v otrubách. Bylo to výhodné pro obě strany.

Tuláci, zlodějové a žebráci, prostituce nejnižšího druhu, všichni, kteří byli v rozporu se zákonem a společností, nalézali zde útu-

Digitized by Google

lek. Mrzáci se schodišť kostelních a pouličních koutů slézali se sem na večer, židovští překupníci kradených věcí vyznali se dobře v tmavých těch chodbách. I šestnácte lidí spalo tu v jediné dusné jizbě. Dům býval oživen od podkroví až k podzemním místnostem a přece mnohá policejní prohlídka vyprázdnila jej téměř úplně. Byla to přípravka pro kriminál, poslední stanice před Pankrací nebo Řepami.

Bylo tu několik hlavních nájemců — podnikatelů — kteří drželi si byt pro sebe, na své jméno. Ti pak brali k sobě v podnájem všecku tu chásku, jež se sem slézala, propůjčujíce za několik krejcarů místečko k přespání. Podezřelé osoby přicházely sem k večeru, aby ráno zase zapadly v neznámo, individua, krčící se před zákonem, plížila se sem v soumraku, měníce každé noci byt, aby ušla dopadení. A všickni ti lidé žili tu pospolu opravdu jako hmyz, propleteni mezi sebou a stísněni na skrovné ploše.

Ti, kdož usadili se zde na delší čas, nebyli o nic příjemnější než oni efemerní nocleháři. Jaká směsice podivných obličejů a typů, jaká kořist pro studium fysiognomií! Starý Malík, loupežný vrah, který strávil třicet let v žaláři a živil se nyní tím, že stál modelem malířům, maje hlavu velebného kmeta s dlouhým bílým vousem a kadeřemi. Neodepřel sice nikdy rady mladším soudruhům a věděl o všech chystaných podnicích, ale nikdy sám ruky nepřiložil, varuje se bedlivě, aby nepřišel v konflikt s úřady. Byl tu zloděj Záruba, obdivovaný ve svých kruzích, poněvadž předstíraje kdysi koupi s kamarádem, vešel do krámu a ukradl osm klobouků, aniž by obchodník čeho zpozoroval. Dále Šulc, „dráteník“, jenž strávil snad tři čtvrtiny svého života v různých vězeních a jenž otevřel každý zámek pouhým drátem, Krebs, kostelní zloděj, „prstýnkář“ Šimon, pověstný svým romantickým útěkem z trestnice, Venclík, zapalovač stohů, chorobný to maniak, jenž jako Nero zapaloval jen pro své potěšení.

A potom ženy, jež klesnuvše na tento stupeň, byly odpornější a sprostší než sami muži: Brožová, milenka vraha Trýbla, odsouzeného k doživotnímu vězení, Kohoutová, vyzvědačka zlodějů, Frantina Burianová, kterou pouze její schromená ruka chránila před káznicí, Šnajberková, obstaravatelka korrespondence uvězněných, Friedrichová, třiapadesátiletá příšera, která jen v noci vycházela na smutný lov, nabízejíc se opilcům. A tak žili pospolu všichni tito bídáci, spříbuzněni stejnými zlými pudy a tíženi stejným opovržením lidské společnosti. A dům stavěl dále na odiv své sešlé podezřelé průčelí a strašil v tmavé té ulici. — — —

Na podzim přibyl nový nájemník, jehož příchod vzbudil do jisté míry vzrušení mezi touto cháskou. Najal si přízemní jizbu, uprázdněnou nedávno zatčením zloděje Šimona a jeho souložnice. Za Šimonem zavřela se na tři roky vrata pankrácské trestnice, milenku odeslali postrkem do obce domovské a tmavou díru po nich zaujal nově přibylý.

Byla to skutečně díra, spíše brloh nežli byt, s nejnutnějším harampádím, jež představovalo nábytek. Ale cizinec najal jizbu sám pro sebe a to vzbuzovalo pozornost. Nikdo v celém domě nedovoloval si podobný luxus bydleti sám v pokoji, leda „Princezna“ Mařka Hofmanova, což ovšem mělo zase svoje důvody. Proto stal se předmětem upjaté zvědavosti i podezření svých sousedů. Nikdo ho neznal, nikým nebyl doporučen, k nikomu se nehlásil. Zvláště jeho oděv lišil se tak příliš od běžné toalety okolí, jsa beze vší pochybnosti šit opravdu na něho a jevě známky bývalých lepších časů.

O to vše se nově přibylý nikterak nestaral. První čas trávil celé dny mimo dům, přicházeje se domů pouze vyspati, později však uzavíral se ve svém pokoji a vycházel pouze k večeru. Pozvolný úpadek bylo znamenati na celém jeho zevnějšku. Když se přistěhoval, byl oděv jeho ještě slušný, třeba již valně obnošený. Nyní však lišil se už pouze střihem od veteše, kterou nosili obyvatelé tohoto domu. Nosil ještě límec, ale ten byl otřepaný a špinavý, boty rozpadávaly se na jeho nohou a bylo již příliš patrno, s jakým úsilím zakrývány jsou trhliny na všech stranách.

Byla to jedna z denních tragedií lehkomyslnosti, která dospívala k nejsmutnějším koncům v tomto brlohu špíny a neřesti.

Digitized by Google

Ještě před nedávnem byl Rudolf Jirsa úředníkem při větším podniku. Byl velmi mlád a zcela sám ve světě, neboť záhy osiřel, ale vrtkavá Štěstěna zdála se poslouchati přání. Ve čtyřiadvaceti letech měl zodpovědné, dobře placené místo, vyhlídku na skvělou budoucnost a přízeň na všech stranách. A jediný nerozvážný čin, okamžité podlehnutí pokušení zvrátilo vše a uvrhlo jej rázem v tuto bídu.

Byl na vrcholi svých tužeb a tázal se s úsměvem sám sebe, co má chtíti ještě od příznivého Osudu, když přišla pojednou láska . . . Kamila.

Byla to nádherná žena, knížecí zjev, jedna z oněch uchvacujících krás, před nimiž mimoděk se pokloníme. Imponovala stejně svými vlastnostmi duševními jako přednostmi svého zjevu a jsouc jedinou dcerou bohatého velkoobchodníka měla zajisté právo na všechen ten obdiv, jehož byla předmětem. Zbožňovali ji pro její krásu i pro její peníze, byla středem pozornosti, kdekoliv se objevila, obklopena houfem oddaných ctitelů. Ale zůstávala chladnou, nedávajíc nikomu naděje, pohrdavá a skoro zlomyslná vůči všem poklonám a všemu dvoření. Zdálo se, že ji nudí ty úspěchy, jimiž byla provázena od prvního vystoupení ve společnosti, že ji nudí tito uhlazení muži, žárliví vespolek a číhající na jediný pokyn její.

V co mohl doufati pošetilý snílek, jakým byl Rudolf Jirsa, placený úředník, jak chtěl se měřiti s ostatními soky, kteří měli jméno, postavení a jmění? Ale on založil všecky svoje naděje na jediném pohledu jejím, jejž se domníval zachytiti. Či snad tolik důvěřoval svému štěstí, jež ho posud neopustilo? Miloval ji vší silou mladé vášně, která poprvé vyšlehla plamenem. Lesk, kterým byla obklopena, ho okouzloval. Ztratil rozvahu, ztratil soudnost. Bylo mu životní nutností viděti ji, býti stále v její blízkosti, dýchati stejný vzduch s ní. Sledoval úzkostlivým pohledem každého, s kým promluvila, snaže se vyčísti obsah řeči se rtů a pohledu, a trávil celé noci v pláči a záchvatech bolestné žárlivosti.

Nedovedl soustřediti své myšlenky na nic jiného — kromě ní neexistovalo pro něho nic. A tu počal ten život plný úzkosti, beznaděje a zase prchavých záblesků štěstí, kdy bral se slepě ku předu za bludičkou, fascinován jejím zjevem, omámen neurčitými nadějemi, o nichž neodvažoval se podrobněji přemýšleti.

Tento život v její blízkosti, snaha sledovati ji stále, rovnati se ostatním a nápodobiti její okolí, to vše přesahovalo jeho poměry. Za krátko nedostávalo se mu peněz. Byl vyčerpán, zadlužen na všech stranách, znepokojován starostmi, jichž nikdy posud nepoznal. A tu v okamžité tísni, nepřikládaje důležitosti tomu činu, použil peněz, které mu nenáležely. Byla to celkem jen malá částka, která mu mohla pro okamžik vypomoci, a on byl bezpečen, že ji nahradí v několika dnech. Ale právě dva dny před tím, než mohl peníze ty navrátiti, byl schodek náhodou objeven.

Jaký převrat v jediné chvíli! Byl defraudantem, člověkem, jenž zpronevěřil svěřené peníze a který nesměl si více činiti nárok na důvěru svých bližních. Propustili ho okamžitě, milosrdni ještě tak dalece, že ho nestíhali soudně.

A Rudolf Jirsa byl u konce. Náhlý ten pád byl strašný a neskonalých následků. Zdálo se mu, že se probudil náhle ze sna, a nechtěl věřiti skutečnosti. Strávil několik dní v tuhé bezmyšlenkovitosti, nedoveda ještě odhadnouti celý dosah katastrofy, až nedostatek, jenž zvolna se dostavil, okázal mu příliš drsně pravý stav věcí. Ustrašen jal se hledati nové místo. Marně. Nelze si představiti, jak obtížno je dnes dosíci postavení i jsou-li vaše výkazy a odporučení co nejpříznivější — a on neměl vysvědčení, nemohl podati zpráv o svém posledním místě, nedovedl vysvětliti svůj náhlý odchod. Odmítli ho všude, někde zdvořile, jinde bezohledně.

Byl zničen nadobro. Prodal vše co měl, lpě pouze na svém šatstvu, a žil po nějaký čas z úvěru, jehož na některých místech ještě dosáhl. Ale všecko neštěstí nerovnalo se tomu, že ztratil zcela možnost přiblížiti se Kamile. Trávil hodiny na ulici, čekaje, aby ji zahlédl a následoval ji z povzdálí ponížený a ubohý, hltaje očima její vábivý zjev. Viděl ji vcházeti do divadla, do zábav a on nemohl jíti za ní, viděl šťastnější soupeře své, tísnící se

Digitized by Google

kolem ní, závodící o její úsměv a nesměl se ani přiblížiti, poněvadž jeho zevnějšek vylučoval ho z té společnosti, která byla vždy jeho snem.

Ano, úpadek dostavil se v celém ponurém významu toho slova. Nebylo více úvěru, vyčerpal všecky prostředky. Zbavil se všeho, co měl, a jeho oblek byl už jen směšnou troskou. Klesal rapidně. Opustiv dosavádní svůj byt, usadil se na čas u lehkověrné pronajímatelky, které zůstal dlužen. Obědy staly se mu otázkou náhody. Přepadal jako žebrák své bývalé známé na ulici a vypůjčoval si skrovné obnosy, aby se mohl najísti. Pak po několika týdnech, když důvěřivou kvartýrskou přešla trpělivost, ocitl se na dlažbě. A jen zvláštní dobrotivosti náhody, jež poslala mu v cestu dávného přítele prožívajícího právě líbánky, měl co děkovati, že bylo mu umožněno usaditi se na této poslední stanici, v domě č. 23. A teď tu byl, zapadlý v bahno, z něhož nelze vybřísti, bez prostředků a bez naděje, s vyhlídkou na smrt hladem, nepůjde-li žebrat nebo krást — —

Přijal-li celý dům nového nájemníka s nedůvěrou, ano i nepřátelsky, byla tu přece jedna bytost, která naň pohlížela se sympathiemi. Byla to zmíněná již Mařka Hoffmannova, jež obývala sousední jizbu. Tato lehká holčice, provozující tu nejbídnější živnost, jakou dovoluje ženě civilisace a zákon, byla o něco vyšší úrovně než její okolí. Tomu děkovala též svou přezdívku „Princezna“. Ovšem nějaký smysl pro morálku lze těžko předpokládati u ženštiny, která vyrostla v tomto ovzduší a již jako dítě vsála do sebe všecky ty jedovaté výpary neřesti a špatností. Ale měla sklon k jemnějšímu cítění. Brala celý svůj život se všemi důsledky, prostě jako osudovou nutnost, poněvadž nevěděla o jiné možnosti, jež by pro ni zbývala. Možno dokonce říci, že byla i spokojena, pokud netrpěla hlad a neměla opletání s policií. Záviděla snad jen svým družkám v hanbě, které docilovaly větších obnosů, žily pohodlně a šatily se s přepychem. Máť i prostituce své kasty. To byla její hlavní bolest.

Příchod Jirsův ji rozrušil. Tento mladík, vyhublý a bledý, naprosto odlišný zjev v tomto zbídačelém prostředí, vzbudil v ní hned v prvém okamžení prudký zájem. Cítila se přitahována k němu, pozorujíc jeho jemné rysy, ruce, které nebyly zvyklé hrubší práci, a útrpnost i úsměv budící marnou péči o zevnějšek. Bylo to pro ni cosi zcela nového, neboť ačkoli denně lásku prodávala, nemilovala posud nikdy.

Hleděla se mu tedy přiblížiti. V tomto spodním světě, který je tou nejdemokratičtější institucí, jakou lze si mysliti, nenaleznete ovšem žádných formalit a společenských ohledů. Zde nesmí nikdo býti příliš odmítavým vůči druhému. Jirsa to poznal dobře za těch několik dnů a nebránil se proto ani této nové známosti, jež se mu tak bez okolků nabízela. Naopak, cítil při tom jakousi tupou vděčnost, že přece ještě někdo na světě jeví o něho zájem. Konečně bylo to štěstí pro něho, jež přicházelo v podobě této lehké holky.

Byl vysílen hladem a ona dala mu jísti. To je sblížilo. Přijal její laskavost stejně jako malý obnos, jejž mu nabídla s neomalenou dobrosrdečností, a necítil ani nízkost té situace. Vyzpovídal se jí, šťasten, že může někomu mluviti o své lásce a ona poslouchala s údivem a nedůvěrou tu pohádku o jiném bájném světě, o toilletách a brillantech, o plesích a lesku společnosti. A tím více cítila k němu soucit spojený s něžnou náklonností, případ to ostatně dosti obvyklý u ženy, jakmile setká se s někým, jenž je slabý a potřebuje podpory.

„Neplač, maličký, a nic se neboj ... ještě jsem tu já,“ řekla s pošklebkem, neboť se v ní zase ozval uličník, a políbila ho na ústa.

A tak počal jeho nový román, poslední stupeň, na nějž mohl klesnouti. Nebyl už k ničemu a ona ho vydržovala ze svého ohavného výdělku, kupujíc si tím jeho vděčnost a právo líbati ho a mazliti se s ním. Tato holka, drsná a otupělá pokořujícím životem, milovala ho se svrchovanou upřímností a ohledy. Trápilo ji, že nemůže od něho docíliti víc než passivní snášení jejich něžností, pro něž neměl smyslu, a nejvíce, že den co den mluvil k ní o své lásce se smutnou vytrvalostí kolovrátku, jemuž zbyla jediná písnička. Žárlila na tu jeho lásku,

Digitized by Google

která byla přece tak směšná! Byla-li v špatném rozmaru, spílala před ním Kamile, jíž neznala, mstíc se tak za bolest, kterou jí působila jeho netečnost.

„Není o nic lepší holka než já, ta tvoje Kamila... Holečku, tys' příliš hloupý! Mohu si dobře představiti, co tropila ta ženská za vašimi zády..." A se zlomyslnou vynalézavostí vymýšlela si ošklivé podrobnosti, vidouc, že trpí takovými řečmi.

A často, když se vracel ze svých smutných výprav, jež podnikal, aby aspoň z povzdálí spatřil tu, která byla proň ztracena na vždy, osopovala se naň s výčitkami a lítostí: „Proto ti nedávám peníze, abys běhal za tou holkou, která tě nechce, která tě odkopla, za takovou..."

Nebránil se nijak za takových výstupů, svěsil hlavu a zalezl do své jizby jako spráskaný pes. Neodvažoval se jí více mluviti o Kamile a byl zcela sám se svou bolestí. Otupěl zcela tím životem, jaký vedl poslední čas, a nic ho nemohlo více zachrániti.

Celé léto nezahlédl nikde Kamily; byla asi v lázních. Až jednoho večera na podzim, kdy světla planula a korso bylo oživeno, spatřil ji zavěšenou v rámě mladého muže, krásného a elegantního. Šla přichýlena k němu a usmívala se naň oddaně. Tato chladná socha dovedla se tedy rozehřát, dovedla se usmívati láskou...!

A Jirsa odplížil se schýlen jako prchající zloděj. Toho večera poprvé zapadl do krčmy a pil za peníze, které mu poskytovala ze svého výdělku jeho družka — —

Když nazítří Mařka, strávivši celou noc mimo dům, vešla k němu do jizby, stanula ohromena příšernou podívanou. Rudolf Jirsa visel v okně na řemeni. Oběsil se v kleče a byl již zcela stuhlý, když ho odřízli.

LITERATURA A UMĚNÍ.

HUDBA.

Obliba Smetanových oper. Jest známá záliba některých listů jako jsou Woche, Gartenlaube a j. pěstovati statistiku všeho druhu. Výsledky její nalezneme pak časem v »rozmanitostech« našich denních listů na důkaz, na co všechno mají lidé čas. Tato statistika chopila se i umění a mimo jiné odhaduje úspěch jednotlivých autorů podle téhož receptu. Provádí-li se na př. statistika, které autory náš lid na venku nejvíce čte nebo které kusy naši ochotníci nejvíce hrají, má to svou cenu pro poznání dnešního vkusu. Pro autora samého má tato methoda malý význam umělecký. V poslední době dávno bylo u nás heslo k rozpravě: která opera Smetanova se nejvíce líbí? Poněvadž nemáme žádnou »Gartenlaube,« zavedla na to rubriku tak zv. »hudební revue Smetana« a přijímá příspěvky svého čtenářstva. Nemůžeme ovšem ničeho namítati proti tak nevinné zábavě, avšak nemůžeme nechati přece bez poznámky tuto »statistiku.« Kdo jen trochu zná naše poměry, nemůže býti v pochybnosti, že sl. redakce jen při trochu vtipu mohla odpověděti za celý »lid:« Prodaná nevěsta. Myslím aspoň, že populárnost této Smetanovy opery nemusí se podřizovati teprve statistické zkoušce. Avšak »lid« v této rubrice se ozývající hraje si na odborníky v hudbě a tu třeba poukázati na to, jak málo se u nás i v těchto kruzích rozumí Smetanovi. Smetana byl moderní mistr, jehož každé dílo činí pro sebe nenahraditelný celek. Proto také mohu zpěvohry Smetanovy vykládati, srovnávati, ale nemohu je tak banálně oceňovati otázkou, která z nich jest »hezčí.« Já aspoň vidím v tom největší vysvědčení chudoby, komu stačí jeden z oněch světů, Smetanou vytvořených, neb kdo pro jedno dílo může podceňovati druhé. Každá Smetanova opera jest nejlepší ve svém oboru, poněvadž Smetana dvě opery stejného rázu nikdy nenapsal. To jest jedině správná odpověď na danou otázku. Redakce »Smetany« a přispívatelé oné rubriky ukázali tím nejlépe, což ovšem není žádným tajemstvím, že nemají o základní myšlence Smetanova díla ani potuchy, nýbrž že representují u nás právě tu malost a dilettantství, proti kterému Smetana nejvíce bojoval. Ovšem chudobu myšlenek nemůžeme míti za zlé listu, který »rozmnožuje« naši hudební literaturu tím, že přetiskuje dnes už skoro výhradně jen články — z jiných časopisů.

Zdeněk Nejedlý.

Královna Fiammetta, první novinka opery Národního divadla v nové saisoně, jest pravý plod francouzské sentimentality. Její autor, Xavier Leroux, byl delší dobu v Italii, kde vsál do sebe nezdravý vzduch italské opery, staré i nové, doma pak jeho učitel, Massenet, svedl ho k své známé plačtivosti. Z těchto pramenů vznikla tato novinka naší opery. Text, snahám Lerouxovým přiměřený, napsal známý francouzský spisovatel Catulle Mendès, avšak velmi nešťastně. Jest zjev velmi častý, že i spisovatelé vyššího řádu dovedou napsati úplně chatrné libretto. Tak i zde napsal Mendès podle své dramatické básně libretto, jež si v ničem nezadá se známými krvavými romány »pro lid,« v nichž tekou dva potoky, jeden krvavě a druhý slz. Mluví se zde sice též o politice, historických osobách a p., ale to jsou vše jen vedlejší věci. Hlavní jest krvavě-plačtivá historie o lásce královny Orlandy k františkánskému mnichu Danielovi, který ji má návodem kardinála Sforzy zavražditi, avšak raději s ní zemře. Tato nepřirozená »opera« jest stejně nepřirozeně Lerouxem komponována, k tomu pak i hudba jest hledaná, strojená a při vší snaze po effektu chudá. Provedení bylo znamenité, avšak práce, na tuto operu vynaložená, byla marná, proto jí můžeme jen litovati, že nebyla věnována lepšímu dílu.

Dr. Zdeněk Nejedlý.

Digitized by Google

LITERATURA.

LUMÍR. Po slavné redakci Sládkově a po svobodomyslném a ode všech stávajících stran a směrů neodvislém vedení Hladíkově vstupuje Lumír s počátkem nového ročníku do nové éry svého bytí. Umělecká beseda, jejímž orgánem Lumír ode dvou let jest, přihlásila se o práva svého vlivu v listě a následkem toho se loučí v posledním jeho dvojčísle dosavadní redaktor Václav Hladík se svými čtenáři. Na místo jeho pak vstupuje vůdčí duch mladé strany literární shromážděné v literárním odboru Umělecké besedy, Viktor Dyk, jenž spolu se znamenitým naším literárním historikem univ. prof. Dr. Jar. Vlčkem redakci této revue dále povede.

Naskytá se tu mimoděk otázka: Jaký bude další osud Lumíru? Jaká bude jeho barva a jeho směr? Zda mu bude zachována i na dále neodvislost a svoboda, tak vzácná v naší krásné vlasti.

Po celých devět let svého redaktorství podařilo se Hladíkovi vésti Lumír v těchto intencích. Vyplývalo to již z jeho postavení, které v literárním našem světě zaujímá. Neodvislý ode všech stran, nenáležející k žádné koterii, mohl sledovati plně snahu vytvořiti z listu redakci jeho svěřeného neodvislý list literární, tribunu nestranné kritiky. Práce všech směrů byly přijímány a souzeny jen dle jediného měřítka: uměleckého a pokrokového.

Tím nabyl Lumír v literatuře naší místa právě tak význačného a výjimečného jaké zaujímal jeho redaktor. A kdežto všechny ostatní revue byly orgánem některé strany politické nebo literární — též nejmladší z revuí, právě založená Česká revue, není ničím jiným než orgánem Národní strany svobodomyslné — byl Lumír stále jen orgánem volného umění.

Leč se změnou v redakci přicházejí noví lidé a nové vlivy zavládnou. Zda bude zachována Lumíru jeho samostatnost a neodvislost, či propadne i on zájmům osob a stran?

Maně musíme tu vzpomínati slov, kterými se odcházející redaktor loučí se svými čtenáři: »Uchopil jsem se redakce listu slavné minulosti,« tak praví mezi jiným, »s hlubokým přesvědčením, že list literární má sloužiti především a jen literatuře. Brzo však jsem poznal, jak naivní a bláhový je tento názor.

Časopis, jenž by byl pouze orgánem literatury a umění, a jehož kritika by byla neodvislá a nestranná a při tom by měla svůj určitý, bojovný program, své tvůrčí poslání, je skoro nemožný ve společnosti, směšující se ve stísněnosti a znalosti poměrů. Nutno se podrobiti ohledům osobním, přidržeti se nějaké strany, vstoupiti do nějakého bratrstva, míti kokardu určité barvy za kloboukem a vlající prapor nad hlavou. Kamaraderie, koterie, sektářství a spolkářství vládnou v našem životě.«

Slova ta jsou trpká ale pravdivá; jsou psána krví vlastní zkušenosti.

NEJEDLÝ ZDENĚK Dr.: Počátky husitského zpěvu. Číslo XVIII. spisů poctěných jubilejní cenou král. české společnosti nauk v Praze 1907. Str. XIV + 530. Za K 6·60.

Doba husitská zanechala na našem kulturním vývoji stopy velmi hluboké, a to ve všech směrech. Účinky husitství lze pozorovati i v umění, jež vždy přece znamenalo podstatnou část kultury kterékoliv doby i národa. Dosud stopován byl význam husitství hlavně v literatuře. Méně pozornosti došlo v umění výtvarném a v hudbě dokonce byl pomíjen, vinou historiků ex professo, kteří podceňovali dosud význam dějin hudby. Posaváde nebyl brán zřetel na nápěvy starých písní, a přece by dějiny hudby vysvětlily tak mnohý, historikovi literárnímu těžký problém, kdybychom jich nepřenechávali jen hudebníkům, kteří mají ovšem cíle jiné. Rozborem zpěvu a hudby v době předhusitské dospěl Nejedlý k zajímavým výsledkům, jednak spisem »Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách« (vyšel r. 1904), jednak spisem »Počátky husitského zpěvu«, jež vyšly roku letošního. Nejedlý rozdělil látku v prvé své práci v pět samostatných skupin tak, že další skupina vždy mimo vlastní své dějiny doplňuje i dějiny předešlého oboru. V dějinách zpěvu u nás v době předhusitské pozorujeme několik oborů dosti samostatně ohraničených. Jest to lidový zpěv, zpěv liturgický, písně duchovní, zpěv umělý v užším smyslu a zpěv »dramatický«. To jest asi program Nejedlého svědomité práce, v níž kráčel cestou vlastní, ano dříve musil zbořiti budovu posvátného zpěvu staročeského, již postavil K. Konrád.

Práce Nejedlého, jež letos vyšla, není však, jak by se zdálo, pokračováním »Dějin předhusitského zpěvu v Čechách«, nýbrž jest to práce samostatná, chronologií i thematem. Ježto došel Nejedlý v »Dějinách« k výsledku negativnímu, že totiž lidová píseň duchovní nenáleží době předhusitské, nýbrž až době Husově, pokusil se tedy v »Počátcích« o positivní výklad, jak se stalo, že za Husa lidová píseň duchovní dostala se do popředí interessů, a kde najdeme toho zjevu zárodky. Okolnost ta je příčinou, že se autor vrátil chronologicky až do prvních počátků křesťanství, všímá si názorů otců církevních na lidovou píseň duchovní, dále jak byla pěstována u některých sekt, na př. u Flagellantů, Valdenských, přechází k t. zv. předchůdcům Husovým a konečně k Husovi samému. Rozpadá se tedy poslední práce Nejedlého na dvě hlavní části: I. do vystoupení M. Jana Husa (do r. 1403) a druhou část nadepsal »M. Jan Hus a jeho doba« (1403—1417).

K celému obšírnému spisu připojil autor četné zajímavé přílohy. Kniha Nejedlého jest opatřena důkladnými rejstříky.

Spisovatel nemíní se zde zastaviti. Má v úmyslu probrati dále dobu husitskou, od níž chce přejíti na jedné straně k lidovému zpěvu bratrskému, na druhé k umělé naší vokální polyfonii až do vymření hudby, jež tkví svými kořeny v době předhusitské, až do konce doby reformační a jejích dozvuků... Těšíme se.

Prof. Dr. Pešek.

J. S. MACHAR: »Řím«. Feuilletonů kniha desátá. Psáno 1906—7. Praha, Grosman a Svoboda, 1907. K 2·80.

»Poněvadž mi žádná kniha nedovedla dosud říci, co je to »Řím« — pokusil jsem se napsat si ji,« praví Machar ve věnování. Jeho kniha je vskutku »Řím«, ba, možno říci, je to duše Říma, kterak hovořila ku básníku; je to ideální cestopis, nikoliv ve běžném smyslu slova, je knihou dojmů, nálad, historie i reflexí, kteréž vyvolává i v duši méně básnické pohled na ten »velikolepý hrob antiky.« A Machar teskní na tom hrobě a jeho duch zalétá vzpomínkou do oné doby, kdy zde trůnilo imperium, veliké, mocné a jediné — do té doby zvláště. A v záři jeho vše následující zdá se mu býti malým, nepatrným a epigonským. A nenávist ho pojímá, vzpomene-li na jeho vraha — křesťanství »jed z Judey«, který přišed z východu, z toho barbarského východu, byl příčinou jeho pádu. A pak přišel bídný paskvil antického Říma, Řím papežský, který zotročil ducha, jenž zničil volnost duší i těl.

»Poněvadž mi žádná kniha nedovedla říci, co je to »Řím« — pokusil jsem se napsati si ji.« Napsal ho, jak ho cítil. A zdali správně? Myslím, že ne zcela. Jemu imponuje příliš Řím caesarů — a ne neprávem — a vida tu církev, která následujíc jeho panství ve »věčném městě« tak se zvrhla, stavši se formou, panstvím, tyranií, odsuzuje ji i její původ, křesťanství; vida církev, odsuzuje i náboženství, vida politováníhodné důsledky, zabíjí i idee. A není to zcela správné.

Digitized by Google

Vždyť i křesťanství bylo mocnou obrodnou silou, jež povznášela, očisťovala duše, inspirovala tisíce umělců — a konečně vládla i světem. Imponuje-li básníku ona moc Říma, jež otřásala světem, ta důstojnost i velebnost jejích představitelů — caesarů — proč neobdivovati i onu sílu, jež, ovládajíc duše, dovedla způsobiti války proti Saracenům i války křížové a koří-li se umění antickému, proč přehlížeti i všechna ta díla, k nimž nadchnulo křesťanství? Ale ne — Machar ho nevidí, toho umění křesťanského. To, čemu se kořila století, díla, jež roznícený duch přinášel v oběť svému Bohu, Machar neuznává. Jděte s ním Římem. Michelangeliova kaple sixtinská, stance Raffaelovy, Tizian, Veronese, vše je, ne-li špatné, tož aspoň prostřední. A kde se takový Buonarrotti zmohl na něco, před čím se i Machar sám skloní: antická duše, jejíž osudem bylo, že nežila o několik století dříve... A stejně i vnitřní život Říma antického. Nero — nešťastná oběť uměleckých aspirací, Mesalina, ubohá chorobná žena, připouštíme, ale byl to úpadek, jejž nikdo již nemohl zadržeti, při němž tak snadno mohl triumfovati nad schátralým Římem »jed z Judey«. — Aby bylo jasno: nehájíme Říma papežského, hájíme ducha křesťanství. S Římem byl konec a myšlénka zvítězila. Ale zvrhla se, a přišly ty doby papežů, doby hodné politování, kdy několik lidí, porobivši ducha a zatemňujíc mozky, vyssávalo lidi, obohacovalo se na jich útraty, doba, kdy chrám Galilejského stal se tržištěm. Přišla doba, kdy papeži, hrabiví, nenasytní a žárliví na svou moc, barbarsky ničili umění antické, bořili oblouky, komolili monumenty, z velikolepých starobylých budov dělali banální často kostely. Tu mluví Machar z duše své i každého volně myslícího člověka a jsme mu vděčni za to, že rukou tak smělou strhává s tváří škrabošky všelijakým těm »svatým Otcům« i »svatému« Konstantinu. »Řím« je nádherným výronem duše antického člověka a nutno Machara znáti, aby byl plně pochopen. A ještě maličkost: pročítaje »Řím«, přišel jsem na místo, které mnou přímo trhlo, je to tam, kde Machar mimochodem nazývá V. Huga »velikým frásistou«. Je to patrně jeho soud, my však jinak cítíme, a cítíme, že musíme protestovati.

Co se formální stránky týče, netřeba se rozepisovati; styl je brillantní, zvonící ryzím kovem. Po stránce obsahové pak přes všechen svůj duch a velikost myšlének bude se mnohým zdáti prací předpojatou a nutno přiznati, že do jisté míry oprávněně. Netvrdíme tím nikterak, že pan Machar vědomě mluví nepravdu. Naopak, jsme přesvědčeni, že řekl jen, co cítil a jak to cítil. Vítáme proto jeho »Řím« jako nový vzácný dokument jeho povahy a uměleckého nazírání, odhalující nám smýšlení jednoho z našich předních básníků — což však nevylučuje, abychom řekli, že po našem soudu toto stanovisko není přísně objektivním a odpovídajícím přísné pravdě historické. *V. K.*

JOSEF JAN SVÁTEK: »V zemi faraonů.« Praha 1907. V komisi Fr. Řivnáče.

Jest zcela přirozeno, že u nás, Čechů — národa středozemského, u národa, jehož obzor omezen jest věncem hor, nemůže ruch cestovatelský, nekotvě v životních podmínkách lidu našeho, do té míry býti vyvinut, jako u národů, kterým příroda dráhy do dalekých krajů lépe upravila, zejména u národů přímořských. A věc ona uváděna pak jako omluva té skutečnosti, že v literatuře naší jeví se citelný nedostatek děl cestopisných, nejen vědeckých, hlavně však cestopisů zábavným rouchem přioděných u porovnání s literaturami národů jiných. Jsmeť na poli tom začasté odkázáni na převody děl cizích a zajisté namnoze ne nejlepších. Nutno tedy s povděkem uvítati v literatuře naší každé dílo, které populárním způsobem poučuje čtenáře naše o vzdálených krajinách, jich lidu a historii. A to platí též o cestopisné kauserii p. Svátkově »V zemi faraonů«. Již titul napovídá, kam asi autor čtenáře své uvádí, než on sám ve vzletných úvodních řádcích mluví o účelu spisu svého asi jak následuje: že chce sděliti »s dušemi, jež zaujaty jsou pro krásu přírody, pro žizot cizích krajů a pro úctu před silou tisíciletí« řadu dojmů a obrazů zachycených na letošní své cestě do Egypta. Egypt! — Slovo kouzelné. — Jak přerůzné dojmy vyvolává! Mrtvá kultura dávných Egyptanů, Nil, faraonové, pyramidy, sfingy, rozvaliny chrámů, háje palmové, písečné pouště a nad tím vším žhoucí slunce věčně azurového jižního nebe — vše to tísní se při jméně onom na mysl člověka u prostého v chaosu, u vzdělance snad lépe spořádáno. A tu na místě jest kniha Svátkova jak u prostého, zábavným způsobem v soulad uvádějíc ve vědomosti jeho a poučujíc, tak i u člověka všestranně vzdělaného a zcestovalého je prohlubujíc. Krátce řečeno, poučuje a neunavuje! — Pokud se týče cesty samé, vedla autora a přítele jeho vlakem do Terstu, odkudž poštovním parníkem rak. Lloydu s krátkými zastávkami v Oruži, Brindisi, Korfu a Patrasu do Alexandrie. Pak údolím Nilu až po Asuan, načež touže cestou zpět do Alexandrie, rychlolodí téhož Lloydu do Brindisi, Italií na Neapol, Řím a přes Benátky domů.

Líčení provedeno jest slohem plynným a propleteno řadou veselých příběhů, bez nichž žádný cestopis o východě obejíti se nemůže. Velice však nutno schváliti všude zřejmou snahu autorovu, aby podal čtenáři nejen subjektivní svůj dojem, nýbrž aby jej též, pokud možno, informoval o historii a o národopisu podivuhodných těch míst. Za tím účelem vkládá namnoze do vypravování celé odbočky historické, vykládá o náboženství dávných Egyptanů, píše o nynějším obyvatelstvu Egypta a přece odbočky ty nikterak při své stručnosti a úsečnosti nejsou knize ke škodě, nýbrž zvyšují ještě cenu, zejména v rukou člověka v historii méně zběhlého. *—d—*

MUDr. R. ADAMÍK: »Choroby duševní, jejich příčiny a léčení.« Nákl. Hejdy a Tučka. Cena 80 h.

Choroby duševní jsou jednou z těch kledeb našeho nervosního věku, které vyčerpávají schopnosti a podlamují sílu rodině i společnosti. Pan dr. Adamík ve svém populárním spisku objasňuje celý jich rozsah a vývoj a správně se šíří nejvíce o příčinách těchto chorob, vycházeje z přesvědčení, že odstranění příčiny je nejjistějším lékem každé nemoci, zvláště duševní. »Bibliotéka lékařských spisů« obohacena tím o nové vynikající číslo. *V. K.*

MAX SEILING: »Mé výzkumy v oblasti spiritismu.« Přeložil Frant. Holeček. Nakladatelství Hejda a Tuček v Praze 1907. Cena 1 K.

Max Seiling, carský ruský dvorní rada a professor vysoké školy technické, člověk, jenž dříve než seznal jevy spiritualistické, s plným přesvědčením potíral publicisticky jakoukoli víru v záhrobní život, píše tuto knihu. A věru, jsou to věci tak neuvěřitelné, tak nepřirozené, nemožné dle běžného soudu, že nemohou dojíti obecné víry, a že, kdyby nebylo potvrzení mužů tak seriosních, bylo by zcela jistě pochybováno o jich poctivém úmyslu a byly by odkazovány do říše bájí. Nová tato publikace knihovny »Proč žijeme?« nepřesvědčí jistě, a celá řada lidí jistě zvolá: »neuvěřím dokud neuzřím,« ale byť nepřesvědčila, povede aspoň mnohé ke studiu spiritismu a to jí stačí. *V. K.*

GUSTAV PFLEGER-MORAVSKÝ: »Ztracený život.« I. a II. »Světová knihovna« čís. 616.—620. Cena 1 K.

»Ztracený život« (1862) je nemnoho starší románu »Z malého světa«, o němž jsme měli příležitost nedávno referovati. Oba romány mají mnoho společného: je to onen ráz romantický, který je charakteristickou známkou, ba samým základním rysem povahy Pflegrovy a jenž se tudíž dokonale obrazí i v jeho pracích. »Z malého světa« znamená nepopíratelný pokrok proti onomu: vnesltť do literatury prvky sociální v pravém

Digitized by Google

toho slova smyslu, utrpení a tužby malého člověka. Ale ač »Malý svět« stojí ideově výše, »Ztracený život« zase působí daleko jednotněji a sladěněji. Je zajisté úplně přirozeno, že, oč strojeněji vypadají pathetické pósy a romantické události v ovzduší dělnického světa, tím, ne-li přirozeněji, tož aspoň snesitelněji, vyjímají se na parketách salonů a v prostředí šlechtických kruhů. Co se invence týče, je tato ryze přlegrovská. Olšovský, mladý idealista, horuje pro svobodu národa — a ta je vůdčí myšlenkou celé knihy — a domnívá se prospěti jí tím, že stane se karbonářem, a jenž bojuje za svobodu (domnělou) Italie, myslí, že tím pracuje i na osvobození své vlasti. Jaká naivnost! A k tomu román lásky, rozpory vyplývající z povinnosti k vlasti a k milence na jedné a ze cti a lásky na druhé straně. Všude čistá romantika: monology, strojené rozhovory, vyznání lásky a souboje, idylla na venkovském statku i bojiště a vězení, romantika až nepřirozená. Nesmíme však zapomínati, že, co je na závadu literárnímu gourmandu, bude jen vítáno prostým lidem a tak v hávu této strojenosti a romantiky budou tím lépe appelovati na čtenáře ty ušlechtilé tendence a všechny ty krásné a čisté snahy, kterým byl zasvěcen celý život našeho básníka. *V. K.*

* * *

E. ST. VRÁZ, populární český cestovatel a spisovatel vrátil se před několika dny do Prahy, aby zde mezi svými přáteli ztrávil své »prázdniny« a dokončil řadu cenných literárních prací, které postupně počínají právě vycházeti v sešitovém vydání nakladatelství fy Fr. Topiče. Pokud nahlédli jsme v rukopisy některých těch povídek, jsou tyto dějem tak zajímavy, jako rozmanitými jeví se tu lidé, krajiny i všecka příroda, kde se odehrávají všeliká ta dobrodružství. Tak na Borneu ocitáme se na honbě orangutanů a pomáháme vysvoboditi Vrázova soudruha, mladíčka Wilsona, ze zajetí »lovců lebek«, když hrozí mu již osud, že bude jimi stat. Tu zříme příšerné a hrůzné výjevy, stali jsme se účastníky lidské oběti v Černé Africe v Asanti, a hned na to chvějeme se radostí a blahem, kochajíce se krásou volného života v travnaté pampě Jižní Ameriky, neb na lovu skvostných, nádherných brouků a motýlů horkých pásem naší zemské koule. Jinde opět prožíváme dobrodružství na cestě Asií, v Africe lovíme všelikou zvěř a na Nové Guineji střílíme opeřené skvosty pralesů, nádherné rajky, a onde v krutém boji utkáváme se s hrůzným lidem lidožravým kmenů papuánských. S českoamerickým studentíkem putujeme Mexikem až do střední Ameriky — žel, toliko v duchu — a opět soucitně prožíváme nevlídný úděl dvou indianských sirotkův, uprchnuvších ze zajetí nepřátel. Pralesy, pampami, po velehorách Jižní Ameriky, asijskými paláci vede nás zkušený vypravěč jako dobrý čaroděj krásami kouzelných listů, žijeme jako v pohádkách a toužíme — aby cesta naše nebrala konce.

My mladí muži! Před několika dny objevila se na knihkupeckém trhu pod tímto záhlavím vysoce zajímavá kniha, v níž dosud u nás neobvyklým způsobem řešena je zde pohlavní otázka. Jsme uvyklí přijímati podobné literární novinky se značnou nedůvěrou a zaujatostí. Tato kniha toho opravdu nezasluhuje. Obsahujeť množství vhodných pokynů a rad pro mladé muže. Pohlavní otázka je v knize rozebrána s neobyčejnou liter. delikátností. Kniha vyšla nákladem Emila Šolce v Telči (Mor.) a stojí pouze K 2·40

Lékařský tělocvik domácí čili znázornění a popis pohybů léčebně tělocvičných, jež dají se snadně provésti vždy a všude bez nářadí a bez všelikých pomůcek. K odborným účelům, pro každé pohlaví a každý věk navrhl MUDr. M. Schuber, český překlad upravil MUDr. K. Bulíř s 45 obr. Cena 1 K 20. Kniha vyšla nákladem knihkupectví Emila Šolce v Telči.

Konkurs.

Při král. české akademii hospodářské v Táboře obsadí se místo

řádného neb mimořádného

profesora hospodářské strojovědy.

S místem tímto spojeno je služné ročních **4000 K,** pokud se týče **3600 K,** příbytečné **1000 K** ročně, nárok na pět pětiletých přídavků, 2 po 400 K a 3 po 600 K ročně a nárok na pensijní opatření dle platných předpisů.

Připomíná se, že zemský výbor navrhl již slavnému sněmu zvýšení pětiletých přídavků na 2 po 500 K a 3 po 800 K ročně a že jedná se o přiměřenou úpravu příbytečného.

Zvlášť kvalifikovaným silám může zemský výbor přiznati osobní do pense nevpočítatelný přídavek až do **500 K** ročně.

Uchazečům jest prokázati:

1. že absolvovali strojnický odbor na některé tuzemské vysoké škole technické a podrobili se s výsledkem oběma státním zkouškám,
2. že byli prakticky a všestranně činnými v továrně na hospodářské stroje,
3. že byli již účelům akademie přiměřeně literárně a vědecky činnými v oboru hosp. strojovědy a po případě,
4. že opatřili si znalost základů hospodářské výroby a působili již učitelsky na vyšším učilišti neb střední škole.

Podotýká se, že profesoru hospodářské strojovědy budou přikázány též příslušné partie z fysiky a technologie, jakož i správa zkušebné stanice strojové, jež má při akademii býti zřízena.

Žádosti opatřené doklady o stáří a o kvalifikaci vytčené pod 1. až 4. buďtež podány **do 30. listopadu 1907 u řiditelství akademie v Táboře.**

Z výboru zemského království Českého.

V Praze, dne 5. října 1907.

Digitized by Google

Nejlepší a nejnovější SUKNA.

:: Žádejte o vzory ::
a přesně adresujte

J. Skorkovský,
první zasílatelský
:: závod suken ::
V HUMPOLCI.

NÁBYTEK

v nejmodernějším slohu a provedení zaručeně nejsolidnějším ve velkém výběru nabízí továrna na nábytek

Bedřich Nedbal v Praze,

jen ve Vodičkově ulici číslo 44.

Filiálek žádných nemám.

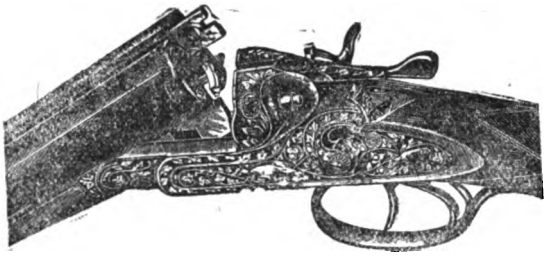

Vlastní výroba.

Ladislav Špestka a spol.,

velkozávod puškařský

Praha,

53 ◆ ◆ Václavské náměstí ◆ ◆ 53

doporučuje výtečné

lankasterky, flobertky, revolvery.

Velký obrázkový cenník 80 haléřů, malý zdarma. Ručnice prvého řádu výtečně střílející, v cenách mírných. — Úvěruhodným osobám mírné platební podmínky.

Akcionářský pivovar na Smíchově.

Třicátádevátá

řádná valná hromada

akcionářů Akcionářského pivovaru na Smíchově

konati se bude **3. listopadu 1907 o 10. hod. dop. v sále pivovar. restaurace.**

Pořad jednání:

1. Čtení zápisu o valné hromadě ze dne 4. listopadu 1906.
2. Zpráva výroční.
3. Zpráva účetní a zpráva revisorů.
4. Ustanovení, jak naložiti s čistým výtěžkem.
5. Doplňovací volby do správní rady a sboru revisorů.

Uložení akcií (bez kuponů) k vůli právu hlasovacímu státi se musí od 21. do 25. října 1907 do 5. hodiny odp. v účtárně závodu, kdež zároveň p. t. pp. akcionářům legitimační lístky vydány budou.

Dle § 11. stanov, každých na totéž jméno v knize akcionářů do 30. června 1907 zapsaných 5 akcií má 1 hlas. Nikdo nesmí však vlastním jménem více jak 20 a přičítaje svěřená mu plnomocenství neb zastupování více než 40 hlasů míti.

Od 26. října do 2. listopadu 1907 vyloženy budou závěrečné účty roční v úřadovně správní rady pro pp. akcionáře.

Ze správní rady Akcionářského pivovaru na Smíchově,

dne 9. října 1907.

Digitized by Google

FRANCOUZSKY, ANGLICKY, VLAŠSKY, RUSKY, ČESKY, NĚMECKY, POLSKY, MAĎARSKY,

BERLITZ SCHOOL

ÚŘEDNĚ POVOLENÝ ÚSTAV V PRAZE.

■ SPÁLENÁ ULICE 3. ■

NOVÉ KURSY POČÍNAJÍ V KAŽDÉ DOBĚ. HODINA NA ZKOUŠKU ZDARMA. — PROSPEKTY FRANKO.

Právě vyšel 1. sešit!

E. ST. VRÁZ

„Exotické povídky",
jež zahájeny jsou poutavým líčením pro nejširší kruh čtenářů

Únos v pralese,

jakož i 1. sešit

povídek pro mládež

„Z dalekých světů",
jež zahájeny rovněž napínavým líčením

Slovci lebek

na honu orangutanů na Borneu.

Obě díla illustruje akad. malíř K. ŠIMŮNEK.

Sešit »EXOTICKÝCH POVÍDEK« po 50 hal.
„ »Z DALEKÝCH SVĚTŮ« „ 40 „

Veškeré povídky Vrázovy jsou dějem tak zajímavy, jako rozmanitými jeví se tu lidé, krajiny i všecka příroda, kde se odehrávají všeliká ta dobrodružství. Nevycházíme z údivu a zálibného vzrušení.

ŽÁDEJTE 1. sešit na ukázku, ochotně Vám jej pošle každý knihkupec i

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
V PRAZE, Ferdinandova tř. 11.

Konkurs.

Při král. české akademii hospodářské v Táboře obsadí se místo

řádného profesora
hospodářské správovědy.

S místem jest spojeno služné ročních **4000 K,** příbytečné **1000 K** ročně, nárok na pět pětiletých přídavků, 2 po 400 K a 3 po 600 K ročně a nárok na pensijní opatření dle platných předpisů.

Připomíná se, že zemský výbor navrhl již slavnému sněmu zvýšení pětiletých přídavků na 2 po 500 K a 3 po 800 K ročně, a že jedná se o přiměřenou úpravu příbytečného.

Zvlášť kvalifikovaným silám může zemský výbor přiznati **osobní,** do pense nevpočítatelný **přídavek** až do **500 K** ročně a při zvlášť dlouhé a vynikající praktické činnosti jest zemský výbor ochoten přiznati neb dle okolností navrhnouti slavnému sněmu mimořádné materielní výhody, buďsi čítáním služebních let neb mimořádným osobním přídavkem.

Uchazečům jest prokázati:

1. že absolvovali dotyčné odborné studium na vysokých školách neb akademii zemědělské a složili zkoušky předepsané v té příčině na těchto školách (rigorosa, státní neb diplomové zkoušky);
2. že spravují neb spravovali po více let **samostatně větší objekty hospodářské (velkostatek);**
3. že byli již účelům akademie přiměřeně literárně a vědecky činnými a po případě,
4. že již působili učitelsky na vyšším učilišti neb střední škole.

Žádosti opatřené doklady o stáří a o kvalifikaci, vytčené pod č. 1. až 4., buďtež podány **do 30. listopadu 1907 u ředitelství akademie v Táboře.**

Z výboru zemského král. Českého.

V Praze, dne 5. října 1907.

Digitized by Google

CESTOVNÍ BRAŠNY,

kufry, různé vaky a specialní předměty na cesty vlastní výroby, lovecké brašny, pásy na patrony, pouzdra na pušky, obojky na psy, šňůry a jiné. Peněženky, tobolky na bankovky, doporučenky a jiné. Dámské pásy, ruční kabelky, necessairy.

TOMÁŠ BUREŠ,

závod řemenářský a brašnářský.

Král. Vinohrady, Havlíčkova tř. č. 1.

Praha, Vodičkova ulice číslo 38 n.

— OBRÁZKOVÉ CENNÍKY ZDARMA A FRANKO. —
PĚT NEJVYŠŠÍCH VYZNAMENÁNÍ.

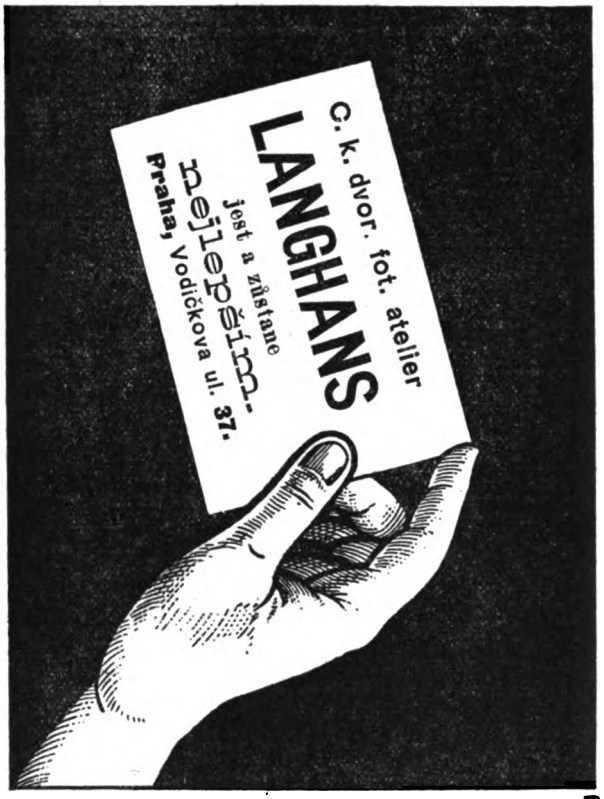

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891: stříbrná medalie c. k. min. obchodu. Národopisná výstava v Praze 1895: medalie král. hlavn. města Prahy. Závod založen r. 1880.

:: RYJEC ::

KAREL PÁTEK

Vyrábí: pečetě, lisy, nálepky se znaky, amblémy, monogramy, medalie, značky k vypalování do korku, kovová a kaučuková razítka, rytiny na stříbrné a zlaté šperky. - Heraldické práce a výkresy. —

PRAHA, STARÉ MĚSTO,
Betlémské nám. 350, naproti Husovu domu.

Ústřední banka českých spořitelen

Společná adresa telegramů: „SPOROBANKA". **V PRAZE,** Telefony: 3081, 3325, 3686.

Ovocná ulice čís. 15.

POKLADNÍ MÍSTNOST: Roh Ovocné ulice a Ferdinandovy třídy.

FILIÁLKY:

BRNO, Ferdinand. ulice 29. — VÍDEŇ, I. Wipplingerstrasse 22. — LVOV, Sykstuská ulice č. 15. — TERST, Piazza del Ponterosso 3.

Vklady na knížky, poklad. poukázky a běžný účet zúrokují se $4^1/_4$% až $4^3/_4$%.

Vklady premiové pouze majitelům 4% bankovních dluhopisů zúrokují se do výše majetku těchže t. č. $5^1/_4$%.

Prospekty zdarma a obratem.

Obchody bankovní a peněžní všeho druhu, dle stanov. — Vydává **4% bank. dluhopisy,** které požívají jistoty sirotčí.

Oddělení pro půjčování **na vadia a kauce.** Oddělení cenných papírů.

Bližší ochotně sděluje **Ředitelství.**

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskla »POLITIKA« závod tiskařský a vydavatelský v Praze.

Digitized by Google

ČÍSLO 11-12. ROČNÍK III.

PRAŽSKÁ LIDOVÁ REVUE

MĚSÍČNÍK VĚNOVANÝ VZDĚLÁNÍ A KULTURNÍM POTŘEBÁM LIDU.

LISTOPAD-PROSINEC. Redakce a admin.: Praha-II., Václ. nám. 63. Telef. č. 3714. R. 1907.

Prof. Dr. J. Hnátek:

PROF. Dr. EMERICH MAIXNER.

(Jubilejní vzpomínka.)

České lékařstvo zakládalo si traditionelně na tom, že dovede ve vděčné vzpomínce uchovati ty muže, kteří si vděčnosti jeho zasloužili. Příležitost k takovému projevu vděčnosti naskytla se v těchto dnech, kdy znamenitý internista český prof. Maixner dovršil šedesátý rok svého života.

Bylo až dojemné pozorovati, jak všecky lékařské korporace, fakultou počínaje až do posledního sdružení lékařského, takořka se předstihovaly v projevech srdečné oddanosti k oslavenci, kterak jednotlivci-lékaři projevovali svoji úctu a vděčnost svému učiteli.

Vždyť převalná jejich část, téměř všichni, jsou jeho odchovanci a vděčí mu za své vzdělání. A jak příjemné jsou ty vzpomínky, které poutají každého k této době!

K osobnosti tak velikého významu víže se celá řada vzpomínek, jež překročují svojí důležitostí úzký poměrně kruh lékařské obce naší a odnášejí se dále do víru našeho celého kulturního života, k jehožto rozvoji Maixner svým způsobem pracoval a svojí hřivnou přispěl. Maixner uplatnil se a vynikl vícestrannou činností.

První jeho odborné práce — jakožto lékařského spisovatele — odnášejí se k té době, kdy bylo potřebí světu nás obklopujícímu ukázat, že můžeme svou vědu pěstovati mateřským jazykem — že není nám třeba přiživovati se u souseda. Pro tuto úlohu byli v první řadě nejzpůsobilejšími oni mužové naší krve, kteří, jsouce členy společné ještě university, lnuli veřejně k lidu, z něhož vyšli.

Že takové snahy nacházely kde jakou překážku, můžeme si mysliti. Ale česká houževnatost vzdorovala a zvítězila! Tato průkopnická práce, na které se Maixner horlivě účastnil, pozvedla vědeckou naši úroveň do té míry, že lékařská fakulta naše mohla klidně vstoupiti v život a dáti se do práce s plným vědomím své duševní potence.

Úzký kroužek nadšených jednotlivců mohutněl novými pracovníky a lékařské dílo, před krátkým časem sotva ve snu tušené, stanulo před překvapenou veřejností. Příznivý postup našeho rozvoje ukládal stále nové úlohy. Jednou z těch bylo opatření učebnic a vymanění naší studující mládeže z područí ciziny.

Maixner podjal se této úlohy s horlivostí a pílí jen jemu vlastní a vyplnil tuto skutečnou „mezeru“ v naší odborné literatuře. Vyplniv úkol svůj jako bojovník za vysoké učení naše, staral se o to, aby jako lékařský spisovatel a akademický učitel využil svých zkušeností a vědomostí.

A tu vedle „vloh a sil, jimiž se uplatnil“ — jak ve skromnosti své se vyjádřil, bylo to veliké nadšení, s nímž učitelského svého úřadu se chopil, jímž živým slovem svoji literární činnost doplnil.

Jako akademický učitel má Maixner veliké zásluhy.

Digitized by Google

Ve výkladech jeho najde své poučení začátečník ve klinickém studiu, tak jako pokročilý student neb mladý lékař.

Promyšlenost, důkladná znalost věci, poutavý a jasný výklad tvoří jádro jeho klinické činnosti učitelské. Výchova lékařského dorostu není věcí tak jednoduchou, jak by se podle analogie s jinými disciplinami snad zdála. Jak málo kde jinde, vyžaduje úspěšný výcvik v lékařském umění skutečného talentu specificky lékařského. Dají-li se mnohé části lékařské vědy pilí a povšechným nadáním s úspěchem pěstovati, není tomu tak při lékařském umění, které jest vlastně pro výcvik praktického lékaře nejdůležitější. Klinický učitel musí přihlížeti ku nemoci, individualitě nemocného a individualitě žákově, jen výslednice těchto složek vede ku úspěchu.

Jest pochopitelno, že žáci usnadňují sobě svou výchovu tím, že od svého učitele odpozorují to, v čem mohou jej vystihnouti a že nastupují v jeho šlepěje.

Exempla trahunt. A Maixner jest takovým vzorem pro nastávající lékaře, který vybízí každého snaživého žáka Aeskulapova ku následování.

Každému jeho žáku musí imponovati důvěra, jakou mu přináší vstříc každý klinický pacient. Není potřebí býti ani příliš velikým znalcem lidí, aby člověk z výrazu oka odhalil si nitro jednotlivých trpitelů. Ten záblesk radosti, když vchází zbožňovaný lékař do síně nemocného, ta touha, aby u jeho lůžka zdržel se co nejdéle, ta vděčnost za každé útěšné slovo, to uklidnění, o které se dříve celý personál se vší energií přičiňoval, nepodaří se nikomu tak jako jemu, tak trpělivým a shovívavým dovede býti jen Maixner a nikdo jiný!

„Jen dobrý člověk může býti dobrým lékařem.“ Toto slovo velikého klinika vídeňského, Nothnagla, které při své inaugurační přednášce proslovil, nemůže lépe přiléhati k našemu jubiláru.

I kdyby Maixnerovo lékařské umění nebylo tak veliké, kdyby jeho diagnostický bystrozrak nebyl tak příliš pronikavým, byl by již dobrotou svého srdce velikým lékařem. A to znamená mnoho. Co vykonal pro nemocnou chudinu a dobrodiní poskytl všude, kde jen tušiti mohl, že zapotřebí jest jeho pomoci, způsobem krajně delikátním.

Aby humanní své snahy na širší základnu postavil a učinil ještě více než v úzkém kruhu jednotlivce lékaře sebe více zaměstnaného provésti se dá, postavil se v čelo institucí, které mají bídu a nemoc podtíti u kořene zla. Se značným zápalem pro věc dobrou fedruje myšlénku boje proti tuberkulose a zjednává jí všude platných přátel. Účastní se na sociálně hygienickém poli snahy po opatření slušného zdravého obydlí pro každého jednotlivce, vida v tomto opatření zdravý základ pro luštění sociálních problémů. Uplatňuje všude svůj nemalý vliv osobní a staví jej do služby ideálně dobré věci.

Zdaž není tu stejně — ne-li více příčin — i pro nelékařské obecenstvo, pozastaviti se nad otevřenou knihou jeho zásluh a s vděkem připomenouti si toho, co Maixner jako lékař, jako lidumil, zkrátka jako dobrý člověk vykonal.

České srdce nemůže se zhostiti i té povinnosti, aby sobě nepřipomenulo, že Maixner s velikou obětí hmotnou zachránil deskový statek, jenž jest nyní jeho majetkem, před tím, že neupadl v ruce našich nepřátel. Nescházelo k tomu mnoho, a Maixner přinesl sklizeň svého trpce nastřádaného, mnoholetého přičinění i tady v oběť. Ejhle, vlastenectví v pravém toho smyslu slova.

Třpytným pozlátkem lesklé fráse nedal se nikdy uchvátiti; obětavý do krajnosti pro dobrou věc jednotlivce i celku! Obávám se mluviti dále o této stránce jeho povahy, by se na mne on — který sice hněvu nezná — přece jen nepohněval.

V Maixnerově jubileu máme mnoho jubilovati, jen houšť takovýchto hlav, jen houšť takovýchto srdcí! Takovíto lidé jsou pilíře, na jichž bedrech spočívá mnoho — čest i budoucnost národa.

Digitized by Google

Prof. Dr. Theodor Kašpárek:

OSOBNÍ OCHRANA PROTI VZTEKLINĚ.

Při málokteré nemoci jsou ochranná opatření tak důležita jako při vzteklině, neboť nemoc tato, propukla-li jednou, jest bohužel ještě dnes nevyléčitelnou. Chceme-li se vztekliny uchrániti, nutno míti tyto důležité momenty na zřeteli:

Vzteklina jest nemocí nakažlivou, šířící se tím způsobem, že právě jako při ostatních nemocech infekčních zárodek choroboplodný, jí vlastní vnikne do organismu lidského neb zvířecího.

Hlavním šiřitelem vztekliny jest pes. V 90% všech případů vztekliny nastala infekce kousnutím psa.

Pokusy a pozorováními bylo zjištěno, že sliny vzteklého psa jsou již dva až tři dny před vypuknutím prvních příznaků nemoci v nejvyšší míře nakažlivy, takže pes, zdánlivě úplně zdravý, může již chovati ve svých slinách jed vzteklinný. V nejnovější době bylo v řídkých případech shledáno, že pes vzteklinou onemocnělý se opět uzdravil, tak že se ani nezdál býti vzteklým.

Ochranná opatření proti vzteklině můžeme rozděliti dle způsobu, jakým se provádějí, a to: *a)* na osobní ochranu, o níž chceme v článku tomto pojednati, *b)* na ochranná opatření zákonitá (zákony a předpisy týkající se zamezení a potlačení této nakažlivé nemoci), *c)* na praeventivní t. j. ochranné očkování podle methody Pasteurovy.

Osobní ochrana proti vzteklině je dvojí. Předně nutno vystříhati se hrozícího nebezpečí nákazy, za druhé chopiti se ochranných opatření, když již možnost nákazy nastala.

Jako nejradikálnější prostředek proti šíření se vztekliny navrhují někteří odborníci vyhubení všech psů. Nehledě k tomu, že tento drakonický prostředek nelze z různých příčin provésti, nutno přece uvážiti, že třebas by primat v šíření vztekliny dle statistiky sestavené v ústavu Pasteurově v Paříži náležel psu, v druhé řadě také kočky a vlci jsou největšími jejími šiřiteli. Hledělo se proto různými prostředky omeziti počet psů, hlavně volně pobíhajících a zavésti různá opatření, aby psi i volně pobíhající nemohli pokousati. Leč všechny tyto prostředky buď samy sebou anebo tím, že se nedají snadno provésti anebo se v praxi neprovádějí, jsou nedostatečny. Tak hledí se zmenšiti počet chovaných psů daní ze psů, čímž zároveň zavedena býti má kontrola psů v jednotlivých obcích — jakýsi katastr psů. Daň ze psů vybírala se již v r. 1779. ve Speyeru a v r. 1783. v Curychu. Než co je platna na př. vysoká daň ze psů opatřených známkami ve velkém městě, když několik hodin za městem pobíhá na venkově množství nezdaněných nebo málo zdaněných a následkem toho nekontrolovaných psů, kteří v noci potulují se, jak jim libo. Daň ze psa a hlavně známka má asi jedině ten dobrý účinek, že majitel takového psa více si všímá a při tom eventuelní příznaky nemoci na něm spíše zpozoruje.

Rovněž i zákonem stanovená zodpovědnost majitele psa za škody jím způsobené jest velice prospěšna. Schytání psů bez známek má rovněž svůj význam; mělo by se však prováděti poněkud přísněji a vztahovati se také vskutku jen na psy bez známek. Kolik psů bez pána a známky pobíhá, o tom svědčí na př. počet schytaných a utracených psů ve Francii v r. 1887. Bylo t. r. schytáno a utraceno 18.022 psů.

Dále hledí se zameziti volné pobíhání psů voděním na řetízku nebo provázku. V některých krajinách jako v Prusku, Slezsku, a v Uhrách přivazován byl dříve psům na krk silný, těžký klacek, který jim překážel v běhu. Všechna tato opatření závisejí však opět jen na svědomitosti majitele a způsobu, jakým se provádějí.

Bizarní methodou ochrannou bylo opilování předních zubů a tesáků; od této methody bylo však brzo z přirozených příčin upuštěno. Velice starým a také vskutku účinným prostředkem jest náhubek čili košík. Vynálezcem tohoto ochranného přístroje byl Filip Krásný, král francouzský (1285.—1314.), který, jsa velikým nepřítelem psů, konstruoval první model košíku v podobě drátěného vaku. Povinné nosení košíků zavedeno je téměř ve

Digitized by Google

všech zemích. Rozumí se, že takový košík má býti účelný t. j. musí býti dosti prostranný, pevný, přizpůsobený formě hlavy a několik *cm* přečnívající čumák psa, aby pes chtěje kousnouti, s tělem do přímého styku přijíti nemohl. Dále lehký a konstruovaný co možno z nejméně drátů dobře spojených a ohlazených, aby při nasazování a snímání ani člověk ani pes poraniti se nemohl.

Košíky v praxi se velice osvědčily. Tak na př. v Londýně konstatováno v r. 1889. 123 případů vztekliny; po zavedení nuceného nošení košíků klesl počet vzteklých psů v r. 1890. na 32, v r. 1891. na 13. a v r. 1892 na 3 případy.

Dále jest nutno hleděti k tomu, aby se pes nestýkal se psy neznámými, cizími, kteří mohou býti nákazou stiženi. Z této příčiny jest v některých zemích import psů z ciziny velice stížen. Tak na př. byla zavedena v Australii pro psy na lodích přivážené 6timěsíční karantena na malých, blízkých ostrovech. Známá jest historka umělkyně Sary Bernhardové, která na svém tournée světem nevystoupila v Melbournu dříve na jeviště, dokud jí nebyl vydán zamilovaný psík, jenž ji provázel na cestách. Přísný zákon ustoupil tehdy umělecké chuti obyvatelstva a psík byl umělkyni vydán. Jak viděti, není ani u psů protekce bezvýznamnou!

Také u nás, když vypukla vzteklina, jest dovoleno dopravovati psy, jen když jsou opatřeni úředními vysvědčeními, že jsou úplně zdraví. Při této příležitosti zdá se mi býti na místě poukázati na nedostatečný, nemoderní a nehygienický způsob dopravy psů na drahách, jenž praktikuje se dosud u nás za nemírných cen dopravních. Doprava psa, která stojí skorem tolik jako poloviční osobní lístek třetí třídy, děje se ve tmavých, často nevyčištěných, horkých a těsných přihrádkách, umístěných pod železničním vozem anebo v těsných klecích dřevěných. Divný to způsob dopravy zvířete přepychového u porovnání s dopravou zvířat jiných, na př. jatečných! Zvláštním jest, že u četných spolků na ochranu zvířat atd. jinak třeba dosti činných, toto týrání zvířat zůstalo dosud nepovšimnuto.

Z uvedeného vidíme, že nejlepší ochranou proti nákaze vzteklinou jest ochrana osobní, t. j. velká opatrnost při zacházení se psy, pozorování chovaného psa a při sebe menších známkách, ukazujících na nějakou chorobu, okamžité zjištění nemoci odborníkem.

Hrozí-li pak již nám nebezpečí nákazy povstalé tím, že jsme byli vzteklým anebo vzteklinou podezřelým psem kousnuti, jest nutno především míti na paměti, že čím dříve učiníme ochranná opatření, aby jed vzteklinný, do těla vniklý, v těle se nerozšířil a nerozmnožil, že tím větší jest pravděpodobnost, že se dá zabrániti vývinu nemoci, která potřebuje obyčejně poměrně dlouhou dobu, nežli se vyvine (obyčejně 20—60 dní avšak i 1—2 roky).

Původně považováno bylo za jediný účinný prostředek důkladné vypálení rány buď ohněm neb žíravinami. Později užívány různé žíraviny a v době antisepse různé látky antiseptické. Rovněž se doporučovalo vyssátí rány.

Pokusy bylo zjištěno, že se jed vzteklinný dá v ráně zničiti, avšak pouze v tom případě, byla-li rána vypálena anebo desinfikována v nejbližší době po kousnutí, tedy v prvních minutách, v první hodině, zřídka kdy v prvních 24 hodinách. Obyčejně však v praktickém životě nemíváme podobných prostředků po ruce a pozdější vyčištění rány jest bezvýsledno. Z toho důvodu se také od některých odborníků vymývání ran od té doby, co zavedeno Pasteurovo ochranné očkování, ani nedoporučovalo. Dnes radí se bezvýminečně k Pasteurovu ochrannému očkování, a v poslední době se zase i při očkování co nejrychlejší vymytí rány doporučuje. Vymýváním se však ochranné očkování nijak nahraditi nedá.

Ochranné očkování Pasteurovo provádí se od r. 1886. po celém světě. Téměř v každém hlavním městě různých zemí jsou ústavy Pasteurovy. V Rakousku ve Vídni a Krakově. V Čechách podobného ústavu bohužel nemáme. Očkování trvá 14 dnů a provádí se ambulatorně a bezplatně. Pro nemajetné děje se u nás i doprava do ústavu zdarma.

Než všechna tato uvedená opatření jsou

Digitized by Google

jen tehdy vskutku platna, když byla provedena v čas a s náležitým porozuměním. Proto se také všeobecně doporučuje poučení širších vrstev populárními pojednáními a články, neboť často jest poučení lidu mnohem účelnějším, nežli sebe přísnější zákony a předpisy. Aby také tento článek tomuto účelu vyhověl, jest přáním autorovým.

Edvard Beneš:

KONFERENCE MÍRU.

(Dokončení.)

Páni, kteří chtěli zdegutovati celý svět svými debatami, navrhli odstranění výbušných látek, chtěli odstraniti i torpéda, balony, poněvadž jsou to zbraně neloyální. Jim se nejednalo o odstranění války. Páni humanitáři chtěli zmírniti hrůzy války a učiniti z nich něco podobného, jako byly středověké rytířské turnaje. A pak dlužno míti na paměti, že tohle vedly jen veliké mocnosti. Jde tu o veliký militarism. Veliké mocnosti měří svou sílu dle milionů vojáků a dle počtu křižáků a velikých lodí námořních. Malé státy toho nemají. Brání se tudíž. Za několik korun, které stojí jedna boje, mohou vyhoditi do povětří křižák za 50 milionů, který se přiblíží k pobřeží, aby bombardoval přístav. A balony jsou také hrozně laciné, takže nejslabší stát mohl by si poříditi brzo celou vzdušnou armádu právě jako nejsilnější. To bylo třeba zameziti a proto ty debaty. To byla konference míru! Ó, jak jsou humanní ty vlády, které tohle vymyslily! Jak jim bude asi vděčný za to lid, který pozná, že konference míru, která měla omeziti zbrojení, byla takto cynicky změněna v instituci, mající zajistiti sílu militarismu a podporovati ozbrojený mír tím, že by se pro budoucnost zakázalo užívati laciných prostředků na válečné vraždění! Věru, že nemohlo býti lepšího manévru na zdiskreditování konference v očích všech myslících lidí.

Dlužno dáti přízvuk na tuto zdánlivě vedlejší věc. Často pronášeno mínění, že válka bude v budoucnosti nemožná, jinak že by zničila společnost. V tom je mnoho pravdy a delegáti v Haagu dobře to poznali. Věda pracuje dnes tak, že v krátkosti zbrojení bude nemožné. Vybušné látky jsou laciné a mohou v hodině zničiti celá města. Řiditelné balony nejsou drahé a v krátké době budou sloužiti armádě jako nástroj nejdůležitější. Malé státy mohou tu činiti totéž, co veliké. Malé státy nemohou míti miliony vojska, brání se tedy takto. Je to kletba militarismu. Je to konec převládajícího vlivu ohromných armád. Pokrok vědy v deseti létech naučí národy rozumnosti a přinutí je odzbrojiti. Armády přestanou míti význam. A tu pochopíme snahu německých, anglických a různých jiných humanitářů, kteří se snažili zakázati užívání balonů, výbušných látek, bojí, torpéd, atd. a udržeti prestiž armádě a militarismu. To se dělalo na konferenci míru!

K tomu přispěly ještě jiné okolnosti. Známo jest, že snahy Campbella Bannermana a jeho delegace anglické v Haagu byly upřímné. Chtěl omezení zbrojení z plna srdce, zvláště když politické poměry v Anglii velice tomu odpovídaly. Tu však nastala agitace v Londýně, která anglické delegaci svázala ruce. Dnešní liberální vláda anglická zvítězila právě proto nad konservativci, že byla pacifistickou a ukazovala lidu na hrůzy války a na oběti militarismu. H. C. Bannerman neohroženě hlásal mír a odzbrojení. Ale továrníci děl a válečných lodí mají v ruce anglický tisk lépe ještě, nežli to je na kontinentě; vládnou proto celou společností. Pustili se do C. Bannermana právě tak jako kdysi do Gladstona a sesměšňovali jeho i program jeho, zdiskreditovali ho i jeho názory o odzbrojení v celé veřejnosti. Ani Bannerman, ani delegace jeho v Haagu nemohla si pomoci. Jejich snahy o omezení zbrojení musily padnouti a tak jediný upřímný pokus vlády dospěl právě tam, kam intriky ostatních vlád při reglementování války směřovaly: k diskreditování konference a idei míru. Pravda ovšem, že intriky tyto slouží na prvním místě anglickým kapitalistům k diskreditování vlády doma před voliči a ukazování na to, že konservativní vláda před první konferencí tolik neslibo-

Digitized by Google

vala a přece více učinila pro mír. Než vším tím to, co bylo vážně míněno, zcela zničeno a také otázka o omezení zbrojení slavně pohřbena. Přirozeno, že Německo jásalo. Odtud hlavně vanul vítr na zdiskreditování konference, zde dáno heslo nic nedělat; Německu se také jednalo o reglementování války a tak doposud dílo konference šlo výborně dle jeho přání.

Dne 17. srpna konečně po dvouměsíčním jednání o válce se došlo tedy na mír. Mělo se jednati o omezení zbrojení, které již před konferencí nadělalo tolik hluku. Německo bylo předem návrhu nepřátelské. Rakousko je následovalo. Belgie, žádajíc si jeho podpory v Kongu v Africe, stala se na konferenci otrokem Německa a hlasovala tak, jak nařídil baron Marshall. Vlády ostatní, když dobře se dorozuměly o pravidlech války, o bombardování, o výbušných látkách, torpédech atd., šly rády za Německem a prohlásily slavnostně ústy konference, že sice odzbrojení jest žádoucnější a nutnější nežli kdy jindy, že však v přítomné době a v přítomných okolnostech není možno vážně se tím zabývati! Marně se namáhal francouzský delegát Léon Bourgeois přiměti vlády, aby otázka ta dána na program a studována. Marně dokazovaly Chili a Argentina, že otázku tu doma již rozřešily k spokojenosti všech, že zbrojení omezeno, postupně jest redukováno; konference se neodvážila ani pronésti přání na odzbrojení nebo jeho omezení v době budoucí. Časopis, který je při příležitosti koference vydáván v Haagu od anglického publicisty Steade „Kurýr z konference“, vyšel nazejtří dne 18. srpna v černé obrubě s tímto nadpisem: „Pohřbení nejvyšších povinností všech států“, při čemž konstatuje, že pohřbením návrhu o odzbrojení „Německo vstoupilo do svého zenitu“, to že náleží jeho zásluze. Na první stránce přinesl podobizny anglického delegáta E. Frye a ruského delegáta Nělidova. Mezi oběma pak tento náhrobní nápis:

Zde leží
otázka o omezení zbrojení,

narozená v Petrohradě, dne 24. srpna 1898, zardousená v Haagu, dne 17. srpna 1907.

„Učiniti konec neustálému zbrojení a vyhledati prostředky k zamezení pohrom, které hrozí celému světu, jest nejvyšší povinností, která se vnucuje dnes všem státům.“

Carský manifest.

Ať odpočívá v boji.

Tím první oddělení prací konference bylo skončeno k bolesti všech těch, kteří v ni chovali naděje. Tím také intriky vlád proti konferenci samé, proti idei míru dostoupily vrcholu. Zdálo se, že dosaženo tu od kapitalistického tisku a od většiny vlád toho, co si tak horoucně přály, neboť o bankrotu konference mluvilo se veřejně už všude.

A tu právě nastal obrat. Zmínil jsem se výše, že jediné, co vedlo dosud vlády, byl strach, aby se neukázalo, že chtějí bankrot konference. A nyní hlasy se ozývaly, které dávaly přímo mnohým z nich vinu. Strach ozval se u nich znovu, když napřed házel se písek do očí celé Evropě. Chtěly zdiskreditovati myšlenku míru, chtěly shromážditi konferenci, která by do největších podrobností organisovala válku, které by se dalo jméno konference mírové a lid byl by spokojen. Nikdo se to neodvážil však hájiti otevřeně, neboť celý svět, veřejné mínění, zde bedlivě stálo na stráži. Mnoho se podařilo v těch intrikách vládních. Smutné to je divadlo, viděti tu representanty 47 států, kteří veřejně prohlašují touhu po míru, tajně však tak hanebným způsobem myšlenku tu zrazují a vše opouštějí, smutné je divadlo viděti tu ty, kteří rozhodují o osudech světa, skrývati se za hanebné pokrytectví, špatně utajované, smutné je to divadlo viděti tu ty všechny vlády, vedené jedině strachem před širokými massami lidu a hnané aspoň k částečné práci pro mír jen proto, že se hrozí socilismu, že se hrozí toho, že by jim massy sáhly brzo na krk.

A tak ten strach způsobil přece jen mnoho dobré práce. Vlády cítily, že v intrikách se šlo daleko a že jsou střeženy. Bylo třeba přece jen uspokojiti veřejné mínění. Poznaly, že světovou konferenci nelze svolati ku klamání celé veřejnosti. Vlády poznaly, že jejich původní plán zdiskreditovati myšlenku míru má jiný výsledek: zdiskreditování vlád

Digitized by Google

samých, dokumentování nemožnosti a neschopnosti vlád k zavedení a udržování míru, rozmnožení šiků socialistických a oposičních. Poznaly, že slavnostní fiasko konference byla by rána pro vlády samé. Nebylo možno odolati veřejnému hnutí, ježto socialistické kongresy hrozivě se vztyčovaly se svými prohlášeními proti válce. Bylo tudíž nutno smazati špatný dojem z dřívějších intrik a plánů, jakož i ze zavržení diskuse o odzbrojení. Myšlenka pacifismu triumfovala tedy dokonale, když ne v praksi, tož aspoň v theorii. To možno říci již dnes, ačkoli není možno ještě dáti celkový resultát konference. Konference tedy nechává omezení zbrojení v tom stavu jako r. 1899, to jest: bude to jen platonickým přáním. Za to však odhlasován princip mezinárodního smírčího soudu. A tak jedna z nejdůležitějších otázek a problémů mezinárodních rozřešena v theorii a prakse logicky musí následovati. Během dob budoucích myšlenka ta získávati bude půdy, jako ji získávala posledních sedm let od minulé konference. A její rozšíření a časté aplikování smírčího soudu nutně a logicky musí přivoditi i touhu a nutnost po omezení zbrojení. V tom právě je pokrok a význam konference, že jest novým krokem k budoucímu a definitivnímu řešení mezinárodních konfliktů.

Nebudu popisovati dopodrobna jednotlivá usnesení konference, padající do čistě specielních otázek mezinárodního práva. Chtěl jsem jen načrtnouti zhruba psychologii celého shromáždění, duch, jakým konference byla vedena, dotknouti se jejich nesnází a intrik a probrati její význam hlavně ohledně obou nejdůležitějších světových problémů, omezení zbrojení a smírčího soudu mezinárodního. O osudu první otázky bylo mluveno. Vlády prohlásily, že jsou určité otázky, které příliš úzce se týkají „cti národa“ a „životních zájmů národa“, takže není vůbec možno je svěřiti smírčímu soudu, ty že možno řešiti jen násilím, válkou. Co jsou to ty „životní zájmy“ a „čest národní“, zapomněla konference definovati. Nikdy by také k tomu nedospěla. Je to elegantní forma, za kterou se skrývají továrny na děla bez studu a bez pocitu zodpovědnosti. Proto odzbrojení není možné, když válka v některých případech schválena.

V otázce druhé docíleno v komisi lepšího výsledku a plenární sezení konference také asi nezklame očekávání. Princip smírčího soudu mezinárodního byl přijat 13 hlasy proti 4. Pro princip hlasovaly Francie, Spojené Státy, Anglie, Norsko, Švédsko, Jižní Amerika celá atd. Proti principu rozhodně bojovalo Německo a přirozeně — Rakousko. To šlo bez enthusiasmu pro princip, bez enthusiasmu proti němu. Nemělo vlastního názoru; Rakousko nehlasovalo pro nebo proti smírčímu soudu. Rakousko hlasovalo pro Německo. S Německem šla ještě Belgie ze známých důvodů a pak Řecko. A tak vlastně nepřítelem idee té jest jen Německo a nikdo jiný. Bezzásadní delegaci rakouskou přece nelze za něco počítati. Dlužno připomenouti, že se tu jedná o smírčí soud povinný, povinný ovšem jen v určitých, konferencí stanovených, sporných otázkách.

Odhlasován tedy smírčí soud; šlo ještě o odhlasování stálého mezinárodního soudního tribunálu na návrh Američanů. To odhlasováno jednomyslně; v hrubých rysech určeno jeho zařízení a složení, jen otázka soudců nerozřešena. Princip ten ovšem byl již odhlasován r. 1899, tribunál stanoven také za permanentní, volný a bezplatný. To však existovalo jen na papíře a podepsáno bylo jen dvacetišesti mocnostmi. Dnes počet států vstoupl na 47 a tím nutnost stálého soudu zdůrazněna, ježto konfliktů bude více. Jaké však bude jeho složení? V tom právě je problém. Malé státy se toho hrozí, říkajíce, že veliké státy budou zde míti své soudce, kdežto malé nikoli. Veliké tvrdí zase, že mají právo na větší zastoupení. Konečně po dlouhých bojích usneseno, že tribunál bude fungovati na základě dvou principů: 1. Svoboda sporných stran vybrati si dle své vůle soudce, 2. rovnost států. U toho také dlužno se pozastaviti. Nikdy dosud předsudky šovinistické nechtěly připustiti rovnost států a národů. Nikdy předsudky zas nechtěly připustiti rovnost bělochů s černochy a žlutým plemenem. Nikdy předsudky třídní mezi byrokracií nechtěly při-

Digitized by Google

pustiti rovnost tříd. Zde najednou ti, kdož živili celé století ty předsudky, prohlašují za možné to, co dosud jen socialistický kongres prohlašoval. Je to možné, aby se mínění právě těchto vládnoucích tříd tak rychle změnilo? Není tu nejlépe patrný vliv vzrůstajícího veřejného mínění, triumf idei, dosud proskribovaných a hlásaných jen proletariátem? Také ostatně to ukazuje na pravdu toho, co uvedl jsem dříve, že konference byla zahnána proti své vůli dál, nežli chtěla.

Nebudu již dále analysovati jednotlivé otázky a celý resultát konference. Myslím, že charakter její jasně ze všeho toho vynikl. Připomínám jen, že také různé ty výsledky debat a praktické luštění některých otázek má hrozně malý význam vedle jejích výsledků morálních. I jednotliví delegáti, vyjma několika upjatých byrokratů, dali se unésti proudem a všeobecnou pacifistickou nákazou. Celé dva měsíce se diplomacie většiny států namáhala mystifikovati celou Evropu, kladla konferenci všemožné překážky a chtěla přivésti bankrot její. Ale intriky se obrátily proti ní. Idee prohlašované někde na kongresích socialistických, staly se stejně předmětem debat v Haagu. A nikdo by ani nevěřil, že v Haagu se daleko více debatovalo a mluvilo o debatách socialistů v Nancy, ve Stuttgartu a v Essenu, nežli ve všech spolcích socialistických. Páni si nemohli pomoci. Dva kongresy míru tu zasedaly a veřejné mínění čekalo, co v Haagu odpovědí na hrozby socialistů v Nancy a ve Stuttgartu. A konference musila se jen zaříditi dle skutečných událostí. Nechtěli-li diplomati býti skutečně komedianty, musili odpověděti socialistům slušněji, nežli odpovídali veřejnosti v prvních dvou měsících. A tak konference míru má skutečně význam s této stránky.

Jednalo se ještě o zařízení stálého personálu soudního. Nejslavnější právníci všech zemí měli býti jeho členy, sídliti v novém paláci míru, k němuž nyní položen základní kámen a na nějž peníze věnoval americký milionář Carnegie; jednotlivé státy měly vyhraditi roční příspěvek poměrný pro vydržování celé instituce. Ale dosud nic neprecisováno. Snad při dalších pracích konference to ještě stanoví. Budoucnost konferencí mírových také jest zajištěna. Jednalo se zprvu o to, aby její shromáždění bylo nucené každých sedm let bez oficielního svolání. Stanoveno konečně, že iniciativa k svolání náleží zase Rusku, když však toto v sedmi létech k svolání nepřikročí, může to učiniti každý jiný stát. A tak máme zajištěno, že páni diplomati nepřestanou se starati již o světový mír a o zavedení věčného klidu a solidarity mezi národy.

Můžeme tedy resumovati o celé konferenci míru: Měla to býti komedie dle přání mnoha interesovaných kruhů, ale zvrátila se sama proti těm, kteří hledali její bankrot. Nebyla dílem diplomatů a vlád, ale veřejného mínění, vyšla z nálady, v jaké jest dnes proletariát, který hrozí antimilitarismem, všeobecnou stávkou a povstáním v případě války, ukázala na pokrytecké jednání vlád jedněch a brutální bezohlednost druhých — jmenovitě Německa — ukázala však zároveň, že pánem osudů jednotlivých národů nejsou již vlády a diplomacie, nýbrž široké vrstvy lidové. Zklamala očekávání mnohých, zvláště v otázce odzbrojení a jeho omezení, ale přivodila tím na vlády takové rozhořčení lidu, že není možno, aby při příští konferenci míru za sedm let — nepřijdou-li již nápravy jiné — se neprojednávala tato otázka vážně a principielně a nedošlo se aspoň k částečnému rozhodnutí. Rozhodla definitivně otázku smírčího soudu a stanovila případy, které mu podléhají. Zavrhla ovšem podříditi mu spory všechny a připustila tím oficielně možnost války, ale již tím, že stanovila otázky, které nutně soudu podléhají, postaven jen princip a není možno, aby řada těchto sporných otázek se nerozšířila postupně i na ty nejdůležitější. To ostatně doba přinese sama, jako přinesla i ustanovení tohoto nuceného a stálého smírčího soudu, v nějž ještě před deseti lety a ani později na první konferenci mírové nikdo nevěřil.

Přispěla konečně i k upevnění vlivu veřejného mínění, které v krátkém čase za brání nejen všem válkám, ale přinutí vlády k rozřešení militaristického problému a ku definitivnímu zastavení zbrojení.

Digitized by Google

Dr. L. Langer:

MINISTERSTVO PRÁCE.

V zákonodárství našeho státu není rozřešena zajímavá otázka, je-li třeba zákona k zřízení nového ministerstva. Zřízením nového ministerstva nelze ovšem rozuměti pouhou záměnu osoby to které ministerské křeslo zaujímající, nýbrž rozmnožení počtu ministerstev tím způsobem, že se vedle ministerstev dosavadních utvoří ministerstvo nové s určitě vymezeným oborem působnosti. Dosud zasedalo v ministerské radě tohoto státu vedle ministerského předsedy, osm odborných ministrů a to: 1. spravedlnosti, 2. kultu a vyučování, 3. vnitra, 4. obchodu, 5. železnic, 6. financí, 7. orby a 8. zemské obrany. Vedle těchto ministrů odborných ustanovováni jsou též t. zv. ministři krajani, jimž připadá za úkol, aby v ministerské radě hájili zájmy národnosti, již zastupují.

O zřizování ministerstev ani o jejich oboru působnosti nemáme zákonných předpisů. Základní zákon státní o vykonávání moci vládní a výkonné stanoví sice v článku 3., že jmenování i propouštění ministrů vyhrazeno jest panovníku, nestanoví však počet ministrů ani nevymezuje obor jejich působnosti. Při posuzování otázky, je-li k zřízení nového ministerstva potřebí zákona, čili nic, může nám za pramen sloužiti toliko § 11. lit. l) základního zákona státního o zastupitelstvu říše dle něhož náleží do oboru říšské rady zákonodárství o základních rysech organisace, úřadů soudních a správních. Nemění-li se tedy zřízením nového ministerstva nic na dosavadní organisaci úřadů soudních a správních, může k zřízení jeho dojíti toliko nařízením, jako se to stalo u ministerstva železnic, jež zřízeno bylo ministerským nařízením ze dne 19. ledna 1896. Se stanoviska ústavního nelze stav takový schvalovati, zřízení nového ministerstva jest tak dalekosáhlým ústavním a politickým krokem, že by k němu mělo dojíti teprve cestou nového zákona a nikoli pouhým byrokratickým opatřením.

Nejsou nikterak novými hlasy, domáhající se toho, aby také v Rakousku po způsobu jiných států zřízeno bylo ministerstvo práce. Technikové naříkají sobě, že jsou ve státní správě odstrkováni, že se úkoly technické svěřují právníkům a dožadují se zřízení ministerstva veřejných prací, spíše veřejných staveb, do jehož oboru by náleželo zřizování a zadávání veřejných staveb a dozor nad nimi. Nebylo by zajisté správným, podceňovati nesmírný význam, jaký pro hospodářský a společenský život státní má rozvoj techniky; ale o tom nelze pochybovati, že mnohem naléhavější než ministerstvo veřejných prací, do jehož oboru by spadaly vlastně toliko záležitosti technické, jest zřízení ministerstva práce, jehož úkolem bude péče o vrstvy dělnické. Stát požaduje od dělníků tak mnoho a poskytuje jim tak málo! Dosud jest sociálně politická činnost úřadů našich naprosto nedostatečná a neméně nedostatečné jest i ochranné zákonodárství dělnické.

Ministerský předseda svob. pán Beck prohlásil při zahájení parlamentu všeobecného a rovného práva hlasovacího, že vláda jeho bude vládou sociálních reforem a má-li dobrou vůli tento svůj slib také splniti, naskytá se mu právě v nynější době k tomu velmi vděčná příležitost. Žijeme v době nesmírného hospodářského rozmachu, stav státních financí jest dle prohlášení samého ministra financí, jež učinil v těchto dnech v říšské radě ve svém rozpočtovém výkladu, tak skvělý, jako nikdy dosud.

Ačkoliv již od let ozývaly se veřejné hlasy, aby také u nás došlo k zřízení ministerstva práce, nemůžeme považovati za šťastný způsob, jakým k zřízení jeho došlo a to z důvodů věcných i osobních. Nedošlo k zřízení jeho proto, že ho bylo naléhavě třeba, ale jedině z toho důvodu, že bylo příliš mnoho uchazečů o ministerská křesla, jejichž strany musily za cenu jejich jmenování získány býti pro chatrné rakousko-uherské vyrovnání. Tak dospěli jsme v Rakousku k neuvěřitelnému stavu, že máme ministra práce, pro něhož obor působnosti není ještě ani vymezen. Politika rakouské vlády dává si takto před celým světem velmi smutné vy-

Digitized by Google

svědčení o hříšné nepřipravenosti. Ještě více námitek bude asi proti osobě prvého našeho ministra práce i politické strany, jejíž je příslušníkem.

Má-li chef ministerstva práce jako takový míti svůj význam, může to býti jenom tehdy, když je to muž pokrokový, lidových a obzvláště dělnických potřeb znalý, s lidem vřele cítící, s velikým rozhledem po sociálně-politickém zákonodárství všech kulturních států, jakým jest na př. francouzský ministr práce Viviani — který před svým jmenováním ministrem byl znám jako vynikající socialistický politik a žurnalista. Rakouský ministr práce dr. Vojtěch Gessmann jest však znám toliko jako odpůrce pokroku sociálního i kulturního, jako příslušník a organisátor vídeňské křesťansko-sociální strany, známé nejenom svým nepřátelským stanoviskem vůči národnostním požadavkům dolnorakouských Čechů, ale zejména svým nepřátelstvím proti všem pokrokovým ideám, ať týkají se reforem kulturních, politických či hospodářských. Za tohoto obsazení si od ministerstva práce, jehož naléhavá potřeba byla stále více pociťována, arci mnoho slibovati nemůžeme.

Pokud jde o obor působnosti nového ministra, nečetli ani neslyšeli jsme dosud kromě novinářských dohadů dosud ničeho. Vláda, která především jest povolána, aby vyložila úkoly a obor činnosti nového ministerstva, zachovává naprosté mlčení, svědčící o veliké nepřipravenosti.

Sociálně-politické činnosti můžeme ve všech ministerstvech míti dosti. V ministerstvu orby tvoří důležitý obor činnosti agenda hornická, v ministerstvu vnitra agenda týkající se správy státních statků a fondů, v obor ministerstva financí padá tabákový monopol i monopoly ostatní, ministerstvo železnic jest svým účelem i organisací již samo sebou institucí sociálně-politickou a ministerstvo obchodu — to za dnešního stavu jest povoláno k organisování státní sociálně-politické činnosti. Není dosud známo, které z těchto odborů budou přiděleny novému ministerstvu. Účelem jeho bude zkoncentrování a programové uspořádání sociálně-politické činnosti státu. Vedle statistiky o nezaměstnanosti dělnictva bude vlastním oborem jeho zejména ochranné zákonodárství. Dosavadní sporé zákonné předpisy potřebují doplnění a pronikavé reformy.

Stát má zájem na tom, aby dělnictvo mělo dosti práce a řádné mzdy, neboť potom mohou také dělníci plniti svoje povinnosti oproti státu, má dále zájem na tom, aby dělník při svém těžkém zaměstnání vydán byl co nejméně nebezpečí, stát musí pečovati o to, aby existenční i kulturní podmínky životní byly pro dělnictvo co nejpříznivěji uspořádány.

Jedině tak zajišťuje si zdravé a zdatné občany i vojáky, jedině tak umožňuje rozvoj a rozmach svého průmyslu i rozkvět umění i vědy ve svých hranicích. Přáli bychom si, aby nové ministerstvo bylo takové, aby těmto sociálně-politickým úkolům svým vyhovovalo. Ač nechceme býti skeptiky již předem, přes to máme velmi málo naděje, že očekávání naše budou splněna.

LIDOVÉ PŘEDNÁŠKY ČESKÉ UNIVERSITY.

Prof. Dr. B. Němec:

ÚVOD DO BIOLOGIE.

(Z úvodní přednášky kursu »Základové biologie« v universitní extensi.)

Soubor poznatků o živých tělech označujeme jako biologii. Zvláště se nám jedná v biologii o vystižení těch vlastností živých těl, které jsou pro ně význačné, kterými se liší od těl neživých. Na první pohled se zdá, že nelze pochybovati o tom, že takovými význačnými vlastnostmi živá těla vskutku jsou opatřena. Člověk od nejstarších dob činil rozdíl mezi těly živými a neživými a mezi živá těla čítal i rostliny, třeba že je považoval za méně živé nežli živočichy. Ale jsou ty rozdíly pod-

Digitized by Google

statné a tak hluboké, aby opravňovaly existenci biologie jako vědy zcela samostatné? Mohlo by býti, že živá těla (organismy, ústrojenci) nejsou ničím jiným, nežli stroji, které se od neživých těl liší pouze svojí stavbou, v nichž však nepůsobí žádné jiné síly, než jaké shledáváme ve přírodě neživé. Připusťme však, že živá těla jsou pouhými stroji. Ani potom nepozbývá biologie práva, aby byla samostatnou vědou, ani potom nestane se pouhou fysikou a chemií užitou na určitý případ, t. j. na živá těla. Neboť vedle fysikálních a chemických vlastností třeba k pochopení stroje zkoumati ještě jeho stavbu, ba na poměry stavby třeba klásti v přední řadě důraz. Nějaký stroj je možno sestrojiti ku př. ze zlata, ale také ze stříbra, niklu atd. a přece stále se může jednati o stroj v podstatě týž. Ačkoli materiál, z něhož stroje ty by byly sestrojeny, velmi od sebe může se chemicky i fysikálně lišiti, přece podstata stroje, kteráž v jeho stavbě spočívá, zůstává stejná. Ve stroji nějakém každá součást má svůj význam a účel pro konečný výsledek činnosti stroje a také v organismu každé součásti může příslušeti nějaký význam — a zpravidla také přísluší — pro činnost jeho a pro jeho udržení se jakožto těla živého. Jako při stroji závisí výkonnost jeho dále také na způsobu, jakým je mu dodávána energie, tak také v organismu přísluší způsobu získávání energie veliký význam.

Vidíme, že pochopíme podstatu stroje nějakého nikoli pouhým poznáním fysikálních a chemických vlastností materiálu, z něhož je sestrojen, nýbrž že musíme seznati také jeho stavbu, způsob vzájemného zasahování v sebe jednotlivých jeho součástí, způsob získávání a přeměny energie, abychom podstatu stroje opravdu pochopili. Fysika a chemie jsou nezbytnou základní vědou pro nauku o strojích, ale vedle toho má nauka ta ještě něco svého význačného, takže ji musíme považovati za nauku samostatnou. Mohli bychom tedy také biologii považovati za vědu samostatnou, proti ostatním vědám přírodním, zvláště však oproti fysice a chemii, i kdyby se v ní jednalo o pouhé vyšetření strojového zařízení živých těl. Neboť je na první pohled zřejmo, že organismy nejsou totožné se žádným strojem, jejž kdy člověk vymyslil a vyrobil. To dokazuje jednak zvláštnost materiálu stavebního, jednak ohromně vysoký stupeň složitosti každého, i nejjednoduššího organismu, dále nesmírně vysoký stupeň jeho schopnosti samostatně průběh svých výkonů regulovati, schopnost z jednoduchých počátků samostatně se vyvíjeti a na konec opět jednoduché počátky samostatných jedinců od sebe oddělovati. Přes to vše vždy byl v biologii směr, který se snažil organismy jako pouhé stroje — mohli bychom říci jako ohromně složité automaty — vyložiti a pochopiti. Proti tomuto mechanistickému výkladu organismů vždy však stavěl se směr jiný, který hlásal, že není možno organismy za prosté stroje prohlásiti, že vůbec není myslitelný takový stroj, který by mohl jeviti všecku tu složitou a při tom do značné míry samostatnou, na zevních podmínkách nezávislou činnost, jakou jeví organismy. Zvláště uváděna okolnost, že není myslitelný stroj, jejž by bylo možno rozděliti v několik částí a aby každá část se doplnila v úplný stroj, jmenovitě když by stroj byl rozdělen v jednotlivé od sebe odchylné části. U organismů však je to možné. Vajíčka mořských ježovek při vývoji svém dělí se ve dvě, čtyři, osm a stále více buněk, stavebních jednotek, z nichž složeno je živé tělo. Zůstanou-li ty buňky ve spojení, jak ve přírodě za normálních okolností se děje, vytvoří všecky jeden jednotný organismus. Ale my můžeme ku př. ve stadiu, kde vajíčko je rozděleno ve čtyři buňky, všecky anebo část jich od sebe odděliti a přece z oddělených těch buněk vyvine se vždy jednotný celý organismus.

A tak ze čtyřbunečného zárodku můžeme dle libosti vypěstovati organismus jeden, dva, tři nebo čtyři, všecky celé a jednotné. Proto prý třeba se domnívati, že v organismu působí zvláštní, jen pro živá těla význačné faktory, které účelně řídí životní pochody, aby určitého cíle, v tomto případě celého a jednotného organismu bylo dosaženo.

Pro mechanisty tyto důvody nejsou přesvědčivými. Domnívají se, že také neživá příroda vykazuje zjevy podobné samostatným vývojovým pochodům organismů.

Digitized by Google

Je sice prý pravda, že nelze organismy přirovnávati přímo k nějakému parnímu stroji nebo k plynovému motoru, ale jestliže jako stroj stanovíme jakýkoli soubor (systém) na sebe působících hmotných částic, pak je prý skutečně myslitelný systém hmotných částic, který na základě prostých fysikálně-chemických vlastností svých zmíněné pochody jeví. Uvádějí se skutečné obdoby životních pochodů některých, ale objektivně nelze rozhodnouti, zdali se v nich jedná o více nežli právě jen o velice vzdálené a zevní obdoby.

Jiné důvody pro názor, že živá a neživá těla podstatně a hluboce od sebe se liší, hledány ve schopnosti organismů „jednati", t. j. na zevní popudy odpovídati nesmírně složitými, k sobě sdruženými a k určitému konečnému cíli vedoucími výkony, které určovány jsou nejen popudy působícími v daném právě okamžiku, nýbrž také následky popudů předcházejících, jichž jednající organismus jako prvků samostatně ke kombinaci s následky popudů právě působících užívá. Také tyto důvody mechanisty nejsou uznávány, shledávají pro ně tolikéž obdoby v přírodě neživé. Zbývalo by nám zmíniti se o t. zv. duševních zjevech u živých těl a jak se v tom ohledu jeví rozdíly mezi organismy a těly neživými. Učiníme tak později podrobně, nyní ještě si připomeňme, jaké otázky by nám bylo třeba řešiti, i kdyby organismy nebyly nic než stroje v nejširším slova smyslu.

V přírodě nikde nepozorujeme přímého přechodu mezi neživou a živou hmotou. Všecky přesně provedené pokusy ukázaly, že vždy vzniká nový organismus z jiného, již daného, že tedy je na zemi plynulost života. Lid i starší autoři mnoho sice bájili o prvoplození, t. j. o možnosti přímého vzniku živých organismů z neživé hmoty, ale vše to je nesprávné. Živá hmota sice roste, přibývá jí přijímáním neživé hmoty ze zevnějšku, ale vždy musí býti již živé tělo nějaké dáno, kteréž by ze zevnějšku neživou hmotu přijímalo a ji v živou hmotu zpracovalo. Jsme přesvědčeni, že nikde nyní na naší zemi z neživé hmoty přímo živá nevzniká, všude, kde živé hmoty přibývá, že se to děje činností dané již hmoty živé. A tu vzniká otázka, zdali tak bylo vždycky, či zda kdysi živá hmota mohla vzniknouti přímo z neživé. A jestli ano, jaké faktory zde spolupůsobily, zda tytéž, které dodnes v přírodě působí, či nějaké jiné? A dále jaký byl stav prvotní živé hmoty — jestli vzala vůbec kdy svůj počátek.

Za nynějšího stavu poměrů na zemi je konec života snadno myslitelný, stačilo by jen ku př. všeobecné zvýšení teploty, řekněme na 70—80° C, aby veškeren život za své vzal a již se v nynější způsobě neobjevil. Byly vždy takové poměry na zemi? Řada podobných otázek by mohla býti uvedena a všecky by ukazovaly, že biologie vede ku zcela samostatným, význačným otázkám, i kdyby organismy byly pouhými stroji.

Lidové přednášky C. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze. „Pražská Lidová Revue" hned v I. svém ročníku vytkla si za účel sledovati lidové přednášky pořádané naší universitou, správně uznávajíc jejich veliký význam kulturní pro nejširší lidové vrstvy. Zajisté otiskováním aspoň stručných výtahů jednotlivých zajímavých přednáškových kursů zmnohonásobíme několikrát jejich kulturní význam, neboť budou tak přednášky tyto uchovány i pro ty, jimž nebylo možno osobně sledovati výklady přednášejícího, i pro všechny budoucí. Proto v nejbližších číslech přineseme již podobné věcné, látku probranou pokud možno markantně zachycující referáty o jednotlivých zajímavých thematech, která budou probírána v letošním období. Pro toto číslo omezujeme se toliko na uveřejnění programu letošní universitní extense, která slibuje býti neobyčejně zajímavou jak výběrem látky tak sympathickými osobami přednášejících. Budou konány tyto kursy: A) V Praze a předměstích konáno bude v I. období šk. r. 1907—8 (listopad-prosinec) celkem pět kursů po šesti přednáškách: I. Doc. dr. Fr. Vavřínek: „O státoprávních názorech na poměr rakousko-uherský", v Žižkově (v sále

Digitized by Google

radničním) ve čtvrtek 14., 21., 28. listopadu, 5., 12. a 19. prosince o 8. hod. več. II. Prof. dr. Lad. Haškovec: „O chorobách nervových a jich významu sociálním“, v Nuslích (v pivovarské restauraci, Havlíčkova tř. 55) v neděli 10., 17. a 24. listopadu, 1., 8. a 15. prosince o půl 3. h. odp. III. Prof. dr. Em. Formánek: „O potravinách i poživatinách a jich porušování“, v Holešovicích (v sokolně „U studánky“) ve čtvrtek 7., 14., 21. a 28. listopadu, 5. a 12. prosince o 8. hod. več. IV. Prof. dr. Boh. Němec: „Základové biologie“ (I. kurs cyklu biologického), v Libni (ve škole proti zámku) ve středu 6., 13., 20. a 27. listopadu, 4. a 11. prosince o 8. hod. več. V. Prof. dr. Fr. Čáda: „Psychologie“ (I. kurs cyklu psychologického) ve fysik. sále české techniky v Praze-II., Karlovo nám. (hlavní vchod). — Přednášek těchto lze se každému účastniti. Zápisné pro 1 kurs t. j. 6 přednášek obnáší 1 K, studenstvo a dělnictvo 50 h. Šatna a syllaby jsou zdarma.— B) Na venkově budou konány přednášky následující: I. v Žamberce (péčí Měšťanské besedy) prof. dr. F. Počta: „O vývoji tvorstva na zemi“ (s demonstr.) dne 3. listopadu o 2. hod. odpol. v sokolně; prof. dr. F. Scherer: „Zdravotnictví dětského věku“, dne 17. listopadu a doc. dr. A. Klír: „O stavbě údolních přehrad vodních“ (s dem.) dne 24. listopadu, též o 2. hod. odp. v sokolně. — II. V Lomnicin. Pop. (péčí sdružených spolků vzděl.). Doc. dr. B. Foustka dne 10. listopadu: „O degeneraci moderních národů a prostředcích proti ní“, a dne 17. listopadu „O alkoholismu“; vždy o 2. hod. odp. v divadelním sále. — III. V Mělnice (péčí „Sokola“) prof. dr. F. Scherer: „Význam zdravotnictví ve věku dětském“ (datum se oznámí později); prof. dr. F. Počta: „O dějinách tvorstva na zemi“ (s demonstr.) dne 24. listopadu, 1. a 8. prosince a prof. dr. J. Vrchlický: „O romantismu v Čechách“ dne 15. prosince. — IV. V Sušici (péčí Měšťanské besedy) prof. dr. J. Vrchlický: „O poesii Jana Nerudy“ dne 9. listopadu. — V. V Českých Budějovicích prof. dr. F. Počta: „O činnosti sopeční“ (s dem.) dne 9. a 16. listopadu (péčí „Osvěty“). — VI. V Plzni (péčí míst. výboru univ. extense) doc. dr. F. Slavík: „O užitečných nerostech, zvláště západočeských“ (s dem.) dne 17. listopadu a doc. dr. F. Plzák: „Chemické využitkování nerostného bohatství Plzeňska“ dne 21. listopadu a 1. prosince. — VII. V Turnově (péčí liter. odboru Čtenářské besedy) profesor dr. K. Weigner: „Co soudíme o postavení člověka v řadě tvorstva“ (s dem.) dne 10. listopadu, prof. dr. J. Vrchlický: „O poesii Jana Nerudy“ dne 17. listopadu a doc. dr. B. Foustka: „Světový názor socialismu“ dne 24. listopadu. — VIII. V Pardubicích (péčí Vzdělavacího klubu) prof. dr. Stanislav Růžička: „Význam lihových nápojů pro jednotlivce i společnost po stránce zdravotnické, národohospodářské a sociální“ dne 10. a 17. listopadu, a týž: „Poučování mládeže o věcech pohlavních“ dne 24. listopadu a doc. dr. B. Foustka kurs sociologický, dne 1., 8. a 15. prosince. — IX. V Novém Bydžově (péčí Kroužku akademiků novobydžovských) prof. dr. J. Vrchlický: „O poesii Jana Nerudy“ dne 8. prosince a prof. dr. L. Haškovec: „O nervose“ dne 29. prosince. — Kromě toho jedná se o přednášky v Mladé Boleslavi, v Ždánicích, v Olomouci na Moravě a v Žirovnici. Sekretariát univ. extense nalézá se v Praze-I., Veleslav. ul. 96, a úřaduje se v něm od 3—6 h. odp.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ.

Dr. Miloš Švácha:

K HISTORII SNAH NAŠEHO EXPORTU.

II.

Jest to svérázná éra všeobecného podporování obchodu vůbec a vývozu zvláště. Jest to doba méně theoretických úvah, jako spíše energických počinů. Jest to doba, kdy rozvaha a bezmezná osobní námaha nositelů

Digitized by Google

idei pomáhá těmto k uskutečňování, doba, kdy šeré theorie ustupují před majestátem organisační práce — —

Ze světové výstavy vídeňské roku 1873 vyrostlo mnoho života schopných myšlenek a plánů. Jedním z nich byla, jak jsme se již dotkli, myšlenka, využitkovati orientálního oddělení výstavního ve prospěch našeho obchodu. Tak vznikl zmíněný již výbor pro Orient a Východní Asii a „Kroužek orientální". Z těchto počátků klíčí plán musea orientálního, jemuž v čelo co protektor staví se sám člen panující dynastie.

Ustavující schůze této korporace konala se 21. října 1874 za účasti co nejhojnější a co nejskvělejší. Činnost sama započala pořádáním přednášek, v nichž prozíravě poukazováno, že naše obchodně-politická budoucnost neleží na Západě, kde narážíme na mocnou a pevně zakořeněnou soutěž, kde pracuje se s levnějším kapitálem a v celku i se vzdělanějšími silami dělnými, nýbrž na Východě, zvláště nyní prostřednictvím průplavu suezského přiblížené Východní Asii. Tyto země súčastnily se výstavy vídeňské a tu navázány první užší styky.

Orientální museum vytklo si tudíž za účel podporovati obchodní vztahy mezi naší říší a těmito východními zeměmi, zakládati sbírky tamních výrobků, zvláště tamního vývozního zboží. Toho hledí museum docíliti knihovnou, sbírkou map, korrespondencí s obchodními ústavy a spolky, jakož i obchodníky na Východě, studiem zeměznalství a hospodářských poměrů tamních, zkoumáním tamních surovin i výrobků, občasnými výstavami, vydáváním odborného listu, cestováním v zemích podunajských, Turecku, Malé Asii, v Persii, Indii i na Dálném Východě atd. Založen tudíž „Monatsschrift für den Orient" a dne 4. května 1875 otevřeny sbírky, jež rok od roku rozmnožovány. Neméně starala se správa musea o vytvoření informační a sprostředkovatelské služby. Vedle stálé výstavy vzorků uspořádala správa musejní i řadu výstavek kočovných.

Důležitým úkolem musea jest organisace obchodní, kteráž tuzemským podnikům přichází zvláště vhod. Museum přivádí súčastněné kruhy naše s cizími kruhy obchodními ve přímý styk, přijímá návštěvy z Východu a uvádí je do našich průmyslových závodů i obchodních domů a naopak odporučuje naše lidi zahraničním přátelům. Sám ředitel musea Scala podniká za tímto účelem nesčetné cesty.

Museum podněcuje naše účastenství na výstavě v Kalkutě, v roce 1884 odjíždí pod egidou musea do Indie a Východní Asie rakouská obchodní expedice, zakládají se exportní společnosti, konečně rodí se idea exportní akademie.

Museum působí konečně i ku většímu kupeckému, umělecko-průmyslovému a technickému vzdělání obchodního dorostu.

Tou dobou nastává památná éra sporů ochranářských, nová éra evropské koloniální politiky, pokrok v komunikačních prostředcích, vybudování tureckých drah, volba Terstu za východisko paroplavební linie — vesměs to známky stoupající a rozněcující konkurence na světovém trhu.

Rakousko svým orientálním museem předešlo ostatní exportní státy, musilo tedy nyní napnouti všechny síly, aby primát svůj udrželo. Vláda počíná se o museum živěji interesovati; poskytuje vydatnější podporu hmotnou a komanduje své orgány do služeb museálních. Výsledkem stoupajícího významu musea byla přeměna jeho na c. k. rakouské obchodní museum, což stalo se nejvyšším rozhodnutím ze dne 20. května 1887.

Nastává nová kapitola vývojová. Museální sbírky rozmnožují se rychlejším tempem, obesílají se výstavy, prostředkují se obchodní transakce v cizině, udílí se pravidelné obchodní informace, sleduje se systematicky výstava obchodní, vychází výborně vedený měsíčník i pravidelné publikace. Zajímavo jest, že zájem musea odnáší se nyní nejen na Východ, ale i do Ameriky (Brasilie), ano i do Anglie. Zakládá se nový list „Handelsmuseum", jenž slouží informacím zahraničního obchodu, zvláště známosti zpráv konsulátních. K posavadní činnosti druží se činnosti nové: kooperace s obchodními a živnostenskými komorami, pořádání anket, organisace odborných komerčních kursů atd. Subvence státní roste za těchto poměrů již do výše 40.000 zl.! Museum samo má v roce

Digitized by Google

1888 jmění 94.586, r. 1889 100.620, r. 1890 101.559, r. 1891 104.228, r. 1892 113.919, r. 1893 123.256, r. 1894 127.129, r. 1895 250.628 a r. 1896 dokonce 441.851 zl.!

R. 1898 vstupuje museum do nové fáse vývojové. Zakládá se exportní akademie, jež připojuje se k organisaci museální. S ní dere se do popředí otázka reorganisace konsulátní služby, zvláště i konsulátní akademie. Sama vláda věci horlivě se ujímá, vidouc nutnost expansivní obchodní politiky, bez níž žádná velmoc dnešní doby na výši svého poslání udržeti se nemůže.

Nová škola má býti přípravou pro mezinárodní obchod zbožím, vyučování cizím řečem má tu vrcholiti v přesné znalosti řečí obchodu tohoto, jich odborných výrazů, znalost zboží má býti tu prohlubována hlavně v technologickém směru, v oboru práva směnečného i obchodního mají býti předváděny právní formy ciziny — celé vyučování má vésti nejen k nutné znalosti všech oborů hospodářského i obchodního vědění, ale ku řádnému pojmutí celého světového hospodářství a vystihování světových konjunktur.

Tím končí naše exkurse do historie rakouského obchodního musea, neboť nešlo nám o víc, než naznačiti myšlenkový proud těch, kdož starostlivě přihlíželi k expansi hospodářské cizích států, a jimž vážně šlo o to náš obchod podnítiti k stejnému exportnímu tempu.

Rakousko-uherská obchodní a živnostenská komora v Londýně obrací se na všechny obchodní a živnostenské komory v Rakousku s vážnou výzvou, že jest nejvyšší čas, aby obyvatelstvo Rakouska nahlédlo, že jest nutno, aby nová parlamentní éra přinesla ssebou veliké hospodářské reformy pro obchod a průmysl. Jen takoví muži — praví se v podání tom — mají býti voleni do říšské rady, kteří jakékoli zvláštní snahy podřídí obecnímu blahu a hospodářskému vzkvétání celku. Komora považuje tu za svou povinnost, aby všechny interesenty napomenula v tomto směru, ježto s politováním vidí, jak malichernou roli hraje obchodní a průmyslový život Rakouska v Londýně — v tomto středisku mezinárodního světového trhu.

A ještě jeden vysoký pokyn přichází. Ve trůnní řeči uvádí se že objem zahraničního obchodu říše vůči zahraničním obchodům jiných států poklesá a že jest nejvyšší čas, aby tuzemskému obchodu a tuzemskému průmyslu otevřeny byly cizí trhy.

A výzva nezůstává bez účinku. Tvoří se rakousko-uherská koloniální společnost.

U příležitosti 50letého jubilea panovnického císaře a krále Františka Josefa I. založena byla roku 1894 společnost, jejíž účelem dle stanov r. 1899 ministerstvem vnitra schválených jest vzněcování a udržování zájmu obyvatelstva rakousko-uherského na ochraně vystěhovalců, podrobné studium v tomto směru, udržování stávajících a získávání nových odbytišť pro výrobky rakousko-uherské, získávání vhodných kolonisačních obvodů, osídlování jich rakousko-uherskými vystěhovalci, sílení duševní i hospodářské vzájemnosti mezi rakousko-uherskými vystěhovalci atd. Zkrátka společnost tato mezi jiným sleduje již jasně úkoly podpory zahraničního vývozu. Koloniální společnost koná služby informační zakládáním poboček, získáváním důvěrníků atd. A jest zajímavým pokus, v dosti jasných konturách vystupující, používati tuzemských vystěhovalců našich pro praktickou zahraniční kultivaci resp. kolonisaci — pole to u nás dosud nikým nevzdělávané.

Sledujme činnost společnosti v prvých tří letech (1894—1897), v letech bojů, zuřivých bojů s předsudky, bojů znamenajících bezmála martyrium: veřejnost kladla její idee do říše utopií, vláda ji stále jen ujišťovala o blahovůli, aniž by přiložila kdy ruky pomocné, sesterské korporace, průmyslníci i kupci ji nerozuměli.

Společnost vydávala brožury, pořádala přednášky, přesvědčovala. — Cís. německý konsulát ve Vídni, německá koloniální společnost v Berlíně počíná se o společnost zajímati, co ještě ani jednomu rakouskému konsulu nenapadlo vyžádati si její stanovy. A obchodní a živnostenské komory u nás? Roku 1896 spatřujeme v členském seznamu společnosti pouze 3 až 4! I výzva obchod-

Digitized by Google

ních škol zůstala bez výsledku. A když se společnost obrátila v tisících a tisících prosebných listech na veřejnost dosáhla, — všeho všudy jen 200 členů!

Ve schůzích společnosti jednáno zatím horlivě o kolonisaci (referent kníže Wrede), o úpravě tuzemského vystěhovalectví, o obchodních vyhlídkách na dalekém východě, o světové obchodní politice, o jednotlivých krajích zámořských, získávání v cizině k informačním účelům důkladní dopisovatelé a spolehliví důvěrníci, informace získané sdělovány průmyslu, súčastněno se exportních anket i sjezdů — to vše vzdor nedostatečným hmotným prostředkům, s oporou o morální sílu idei.

Výsledky úsilovných snah těchto se poznenáhlu dostavovaly: na výstavě r. 1898 vidíme promítnuty prvé styky s našimi zámořskými krajany, vidíme, jak v cizině žijí, pracují, vidíme jich podnikavost. Plány šly tak daleko, že v roce 1898 měla býti již založena skutečná rakousko-uherská kolonie, jež měla býti ponenáhlu našimi vystěhovalci osídlena. Tedy skutečný kolonisační projekt!

Společnost bojuje s nesvědomitými vystěhovaleckými agenty, kontroluje jich činnost a kde může odraďuje od úmyslu vystěhovaleckého. Úkoly toho druhu vzrůstají, společnost přímo dopravuje vystěhovalce na ní se obrátivší, přijímá je na nádražích, uzavírá zvláštní smlouvy s jednotlivými paroplavebními společnostmi atd.

To jest již r. 1898. Tu jest společnost ve spojení s ministerstvem zahraničních záležitostí, informuje ministerstvo vnitra o výdělečných poměrech v cizině, vydává komplex otázek vystěhovaleckých, hledí rozšířiti naše styky zvláště v Persii, studuje kolonisační projekty — zkrátka snaží se povznésti náš vývoz a organisovati stěhování se do ciziny!

Karel Karásek:

OTÁZKA PLAVEBNÍHO SPOJENÍ S JIŽNÍ AMERIKOU.

Ve víru posledních událostí politických bylo si poměrně málo všímáno s naší strany otázky, která jest zdánlivě rázu čistě hospodářského, jejíž pozadí však nabylo — nikoli naší vinou — ráz politický a národnostní. Jedná se o otázku organisace plavebního spojení mezi Terstem a Jižní Amerikou, zvláště s Argentinou.

Nutno se zmíniti několika slovy o tom, jak dnešní situace vznikla. Při reorganisaci rakouského Lloydu, která měla se státi vlastně reorganisací celé naší námořní plavby, došlo i na otázku úpravy plavební služby do Jižní Ameriky. Vláda vyslovila zásadně ochotu tuto linii hmotně podporovati, a zamýšlela původně toto subvencování provésti v rámci zákona ku podpoře námořnictva. Toto stanovisko narazilo však v parlamentě na odpor, poněvadž by bylo dávalo vládě přílišnou volnost postupu a tak úprava jihoamerické plavební služby ponechána cestě subvenční. Obnos, který ročně na ni má býti věnován, zamýšlen jest ve výši 800.000 korun.

Mezitím vyvstala otázka, komu by mělo býti předáno obstarávání plavební služby do Jižní Ameriky. Původně zamýšleno přenésti ji na rak. Lloyd. Avšak tento z různých důvodů vzdal se samostatného převzetí služby a tak došlo k tomu, že Lloyd dohodl se se společností Austro-Americana na založení nového podniku pod jménem „Unione“, který by byl určen k tomu, aby provozoval plavební spojení s Jižní Amerikou. Stalo se tak zajisté na nabídku Austro-Americany, která od svého založení vyvinuje v Terstu horečnou činnost, která by byla jistě sympatickou, kdyby nebyla vedena v intencích pánů z Hamburku. Austro-Americana byla založena v roce 1903 ze dvou rejdařských firem terstských a vzrůstala velice rychle. R. 1904 uzavřela společenství se severoněmeckým Lloydem a hambursko-americkou linií, kteréžto společnosti převzaly značnou část kapitálu Austro-Americany a vyhradily si na její vedení značný vliv. Tento krok německých interessentův, kterým zapustili pevné kořeny v rakouské plavbě, byl počátkem vnikání německého vlivu i do naší plavby. Terst dávno

Digitized by Google

lákal svou výhodnou polohou Němce k velikášským snům o jeho dobytí — a p. Ballin z hamburgsko-americké linie dovedl vytýčiti těmto snům reelní cestu. Tedy s touto Austro-Americanou smluvil se rak. Lloyd o založení společnosti pro jihoamerickou plavbu. Jaké intence Austro-Americanu k této linii vedou, je jasno z toho, jak měl býti kapitál opatřen. Jednu třetinu měl dodati Lloyd, jednu třetinu Austro-Americana a jednu třetinu obě severoněmecké společnosti.

Naskytá se otázka: proč opět zde měl se účastniti německý kapitál? Což by nebylo možno tuto jednu třetinu sehnati v Rakousku samém? Považíme-li, že vliv Němců jest v Austro-Americaně rozhodujícím, a že tudíž páni z Hamburku měli by ve společnosti dvoutřetinovou převahu, máme odpověď na vyslovenou otázku: měl to býti další krok v dobývání Terstu Němci. Za takových okolností není divu, že ozval se odpor, proti tomu, aby státní subvence byla povolována takto založené společnosti. Proto viděla se vláda nucena vypsati konkurs na zadání jihoamerické linie. A nezůstal bez výsledku. Přihlásila se společnost jiná, Navigazione Libera Triestina, založená výhradně rakouským kapitálem, mající 4 mil. K akc. jistiny a 5 nových parníků dostatečné nosnosti. Než, netrvalo dlouho a počaly se ozývati proti tomuto podniku prudké hlasy — z tábora rakouských Němců. Na společnosti jest totiž také súčastněn slovanský kapitál prostřednictvím Živnostenské banky, a tento jediný důvod stačil našim Němcům, aby mluvili o poslovanění námořní plavby, které nemohou prý připustiti a aby vřele doporučovali podnik Austro-Americany, třebas by byl ve vleku Němců z říše. Pokrytecky volají, že není přípustno, aby do této čistě hospodářské otázky zatahovány byly národnostní motivy — ač přec byli to jen oni, kteří v účastenství české banky chtěli viděti vpád slovanského kapitálu do domény vlastní. Jako tak v mnohých jiných otázkách i zde se ukázalo, kdo s lehkým srdcem přijímá myšlenku velkoněmeckou za svou, a kdo je nejlepším podporovatelem Rakouska silného, pokračujícího. Jak snadno mohli by se státi Slované podporami tohoto státu, kdyby nebyli odstrkováni.

V otázce zadání linie jihoamerické jest stanovisko vlády i parlamentu jistě dáno dosti jasně. Bylo by hospodářskou sebevraždou, přenechávati vedení Němcům z říše tam, kde první podmínkou síly jest postup samostatný.

BONIFIKAČNÍ FOND ZEMĚDĚLSKÝ

PŘI ZEMSKÉM POJIŠŤOVACÍM FONDĚ.

K bonifikačnímu fondu všeobecnému, který zřízen byl současně s fondem pojišťovacím již r. 1895, a k bonifikačnímu fondu živnostenskému, který počátkem r. 1907 započal působiti, přibyl nyní další fond bonifikační, totiž zemědělský. Vyvolala ho potřeba již ve svrchovaný čas. Po všech lánech naší vlasti čím dále tím více rozléhá se stesk na nedostatek zemědělského dělnictva, zejména na nedostatek hospodářské čeledi.

Příčinu toho dlužno hledati v tom, že práce lidská postupně nahrazuje se strojem, čímž méně pracovníků jest zapotřebí a tu pak nejen že ti přebyteční hledají zaměstnání ve velkých městech, ale jich velké, často arciť jen klamavě velké výdělky lákají tam i ostatní dělnictvo, takže zůstávají celé vesnice, kde není na léto ani pořádného dělníka ani čeledína. Také pojištění úrazové a nemocenské, jehož požívá dělnictvo tovární a živnostenské a jež při zemědělství dosud zavedeno není, přispívá k odlivu dělnictva rolnického do měst.

Kdyby stav tento měl potrvati dále anebo docela ještě se stupňovati, muselo by nevyhnutelně k tomu dojíti, že by rolníci, nemohouce právě pro nedostatek pracovníků obdělat všechny své polnosti, museli tyto nechati ladem. Jaká ohromná škoda z toho by povstala, lze lehce si vypočítati.

Čeliti svízelům těmto a zmírňovati nebezpečí, jež tu hrozí, jest věcí nejenom svépo-

Digitized by Google

moci ale i sborů zákonodárných. V ohledu poslednějším učiněn byl t. r. již v březnovém zasedání sněmu království Českého rozhodný krok ku předu, když poslanci Dvořák, Kotlant a soudruzi podali návrh na zřízení bonifikačního fondu zemědělského pro starobní pojištění malých zemědělců a čeledi při zemském pojišť. fondě cís. Františka Josefa I.

Návrh tento odkázán byl komisi rozpočtové a byl pak nejen touto v podzimním zasedání sněmu ale i veškerým sněmem jednomyslně schválen. Návrh ten zní:

1. Zemské podpory, které podle usnesení sněmu království Českého ze dne 2. března 1897 dostávají z každoroční dotace Spořitelní a záložní spolky dle soustavy Raiffeisenovy, kteréž však dle téhož usnesení sněmovního mají se vraceti zemskému fondu a vracejí se, když reservní fond spolkový dosáhl výše závodních podílů spolkových, jsou subvencemi skutečnými a nebudou se zemskému fondu vraceti.

2. Avšak všecky tyto ze zemského fondu již vyplacené a nebo později ještě výplatné podpory tvořtež dohromady: „Bonifikační fond zemědělský pro starobní pojišťování malých zemědělců a čeledi v království Českém“ podle § 49. stanov Zemského pojišťovacího fondu císaře Františka Josefa I.

3. Každý Spořitelní a záložní spolek, který podporu obdržel, jest povinen, když nadejde doba, že by subvence vrácena býti měla dle dosavadního usnesení fondu zemskému, provésti pojištění tolika svých členů nebo vkladatelů z kruhů malorolnictva a čeledi, na kolik obdržené subvence stačí, aby každý obdržel ze Zemského pojišťovacího fondu císaře Františka Josefa I. první pojistku, znějící na stejné částky buď po 10 K nebo po 5 K u každého spolku. Takovéto pojištění svých členů a vkladatelů může provésti každý spolek i dříve, než dle pravidel doposud platných subvence je vratitelná.

Všecky tyto první vklady učiní se s výhradou dle § 7. stanov fondu pojišťovacího pro bonifikační fond, výše jmenovaný.

4. Všecky tyto základní vklady, tvořící Bonifikační fond zemědělský, zůstanou co do kapitálu neztenčené a jich postupným uvolněním po úmrtí pojištěnců utvoří se fond jistinný, z jehož úrokového výnosu nadlepšovati se budou starobní důchody oněch malých zemědělců, kteří jsou nejméně 65 roků staří a zabezpečili si svými vlastními vklady u Zemského pojišťovacího fondu císaře Františka Josefa I. aspoň 12 korun ročního důchodu, tak aby jim aspoň 24 K vypláceno mohlo býti ročně a doživotně.

Jest samozřejmo, že za uvedených 5 K nebo 10 K nebude míti nikdo ještě žádnou rentu, o níž by klidně mohl tráviti své stáří, ale bude míti již základ, a když pak sám také ob čas ze svých úspor troškem si přispěje, naroste mu přece renta na tolik, že nahradí mu ztrátu, již přináší sebou přikvačivší stáří úbytkem tělesných sil.

Kdyby na příklad 20letý čeledín dostal od spořitelního a záložního spolku základní vklad 10 K a sám pak ročně jenom 5 K si připlácel a taktéž hospodář kdyby ročně 5 K na pojištění mu přidával, zabezpečil by si nejen od r. 65. doživotní důchod K 163·79, ale zároveň naspořil by pro své dědice kapitál 450 K.

Za vklady dvojnásobné byla by renta i nashromážděný kapitál dvakrát tak veliký.

Jak lehce možno si zabezpečiti nejmenší renty, svrchu v odstavci 4. stanovené! Muž 20letý zajistí si jí jediným vkladem 11 K, 25letý vkladem 14 K, 30letý vkladem 18 K, 35letý vkladem 24 K, 40letý vkladem 33 K a t. d. anebo pravidelnými ročními vklady muž 33letý po 2 K, 38letý po 3 K, 42letý po 4 K a t. d. Vklady tyto rozumí se vesměs s výhradou vrácení. — Zvýšení renty z 12 K na 24 K, nejmenší to při zemském pojišťovacím fondu připustnou rentu, u muže 65letého značí kapitál 100 K.

Svrchu zmíněným odstavcem 4. není však bonifikování renty omezeno jen na důchod 12 K, každý zemědělský dělník bude míti nárok na zvýšení svého důchodu, i když bude tento dělati dvakrát, třikrát a třeba několikrát 12 K.

Zřízením tohoto fondu učiněn byl tedy první krok k nápravě neblahých poměrů a svízelů s dělnictvem zemědělským, zaseto jest dobré zrno, a jest si jen vroucně přáti, aby v brzku vzešlo a splnilo naděje do zřízení fondu kladené. —*k.*

Digitized by Google

ŽIVOTNÍ A PENSIJNÍ POJIŠŤOVÁNÍ. Většině lidí jest pojištění životní výměnou nesnesitelného strádání v budoucnosti, zvláště ve stáří, za snesitelnou oběť v přítomnosti. Jest praktickým a obezřelým zaopatřiti hmotně sebe sama pro budoucnost, zvlášť však ušlechtilou jest snaha též svým nejbližším, a zejména svým potomkům, opatřiti ochranu proti všem možným hmotným nehodám v budoucnosti. Avšak hmotné zaopatření příslušníků rodiny, působíc přirozeně i mimo úzký kruh rodinný, jest současně důležitým činitelem pro blaho národa, jehož budoucí generaci hmotně posiluje; čím většího rozšíření tedy životní pojišťování doznalo, tím lépe pro stát, který již sám ve správném vystihnutí potřeb svých příslušníků nevyhnutelnou potřebu včasného zaopatření do svého programu zařadil a sice předem vydáním zákona o pensijním pojišťování.

Zákon, působící všeobecně, nemůže ovšem přihlížeti ke všem individuelním potřebám každého jednotlivce a nemůže také překročovati určitou hranici, kterou jest minimum existenční pro pojištěného úředníka; zákonodárce, maje tuto okolnost na mysli, poskytnul zaměstnavatelům oprávnění, že mohou státní pojištění nahraditi smlouvou soukromou. Tohoto oprávnění použijí zejména oni zaměstnavatelé, kteří v úmyslu, připoutati úředníky své ku svému podniku, budou se snažiti poskytnouti těmto větších výhod, než jakých stát pouze v nejnutnější míře poskytuje.

Náš největší domácí ústav c. k. priv. Assicurazioni Generali v Terstu zahrnula pensijní pojišťování také v obor své působnosti a poslouží kdykolivěk interesentům bez útrat individuelními výpočty. Pensijní zákon nezná od 1. ledna 1909 již žádného odkladu ve splnění povinnosti pensijního pojištění a výslovně považuje všechny úředníky, o něž nebylo do toho dne postaráno pojištěním náhradním, samým právem u státu za pojištěné i odporučuje se tedy, opatřiti si již co nejdříve příslušné informace u svrchu jmenovaného ústavu.

Pensijní pojišťování u c. k. priv. Assicurazioni Generali provozuje se individuelně, lze tedy ku specielním poměrům přihlížeti a dá se povaze jednotlivých podniků lépe přizpůsobiti než systém, který celé skupiny platové za průměrnou prémii pojišťuje.

Nepostačitelnost pojištění pensijního nutká také lépe situované úředníky, zvláště ty, kteří v dohledné době zamýšlí býti samostatnými, doplniti svá opatření pro budoucnost uzavřením pojištění životního. Že také v době, kdy stát sám svoji působnost bedlivěji k socialnímu opatření svých příslušníků obrací, svépomoc ve své hodnotě ještě stoupá, dokazují produkční výkazy našeho vůdčího ústavu c. k. priv. Assicurazioni Generali, které vykazují v měsíci minulém opětně značný vzrůst, takže letošní produkční číslice dne 31. října v obnosu K 113,534.783·47 jeví opětně vůči produkci, získané v témž období roku minulého, značný vzestup.

Z ČINNOSTI PRVNÍ ČESKÉ AKC. SPOLEČNOSTI PRO POJIŠŤOVÁNÍ NA ŽIVOT V PRAZE.

Měli jsme několikráte příležitost posouditi pronikavou a obchodním rozhledem ovládanou činnost tohoto jediného akciového pojišťovacího ústavu českého na život. A tentokráte považujeme opět za svoji povinnost poukázati k zajímavým a zároveň skvělým výsledkům, jichž správa tohoto ústavu docílila ve směru jistoty a záruk, kterých pojištěnci u První české stávají se účastnými. Mladý ústav ten za nejliberálnějších podmínek a levných sazeb pracující během krátké doby svého trvání vybudoval pojištěncům svým jistotu, jakou žádný jiný ústav pojišťovací se vykázati nemůže. Připomínáme k vysvětlení, že nelze jistotu ústavů posuzovati dle premiových reserv, které assekurační regulativ všem ústavům v stejné výši dle svých závazků stanoví, nýbrž dle záruk mimořádných. Nám nesmí býti při posuzování tom směrodatnými cifry, různými ústavy vykazované, které jsou právě tím kapitálem, jako vklady u peněžních ústavů a které zabezpečují přesné dodržení závazků oproti pojištěncům za normálních poměrů. My musíme hleděti k dalším zárukám, kterých ta která pojišťovna k ukrytí mimořádných potřeb by použíti mohla. Z následujícího srovnání vysvitne nejjasněji celková jistota a výše záruk: Assicurazioni Generali disponuje na každých 1000 K pojišťovacího kapitálu zárukou mimořádnou ve výši 24·30 K a na každých 1000 K zákonem stanovené reservy mimořádnou zárukou ve výši 88·80 K. Kotva mimořádnou zárukou 22·60 K a mimořádnou zárukou premiové reservy 79·60 K. Riunione Adriatica mimořádnou zárukou 24·90 K a mimořádnou zárukou premiové reservy 98·70 K. Úřednický spolek 13·90 K a 61·90 K. Fönix 13·90 K a 61·90 K. Janus 23·90 K a 92·— K. Dunaj 36·60 K a 148·80 K. Fonciére 35·— K a 138·50 K. Krakovská 27·90 K a 113·— K. Gisela 9·80 K a 27·90 K. Vídeňská 39·90 K a 157·60 K. Allianz 15·90 K a 147·80 K. Universale 32·— K a 185·— K. Dolnorakouská 10·80 K a 61·10 K. Moravská životní 9·02 K a 74·90 K. Slavia 22·— K a 103·60 K. Praha 19·60 K a 106·— K, kdežto První česká akciová životní disponuje mimořádnou zárukou na 1000 K 126 K a mimořádnou zárukou zákonem stanovené reservy 1659·30 K. Tato jistota ovšem nejlépe odůvodňuje důvěru, jež jediný náš akciový ústav pojišťovací První česká v české veřejnosti plným právem požívá a my upřímně si přejeme, aby o důvěru tu zdravý rozvoj První české podepřený rychle spěl ku skvělému rozmachu tím, že naši čeští lidé konečně vykonají svoji povinnost a místo cizáckých pojišťovacích ústavů vyhledávati budou jen své české ústavy za účelem pojištění. Povinnost ta jest tím větší, poněvadž naše ústavy a zejména První česká skýtá vedle nejlevnějších sazeb nejvýhodnějších podmínek i jistotu největší.

DĚLNICKÁ OTÁZKA.

Vincenc Svoboda:

ARNOŠT ABBE.

(Vůle intelligenta základem společenské harmonie.)

Pohlížíme-li a jsme-li stále svědky neblahého působení továren na dělnictvo, jež v poslední době je si vědomo svých práv a moci své práce, a proto domáhá se náležitého respektu, pátráme mimovolně, která cesta by byla nejlepší, jíž by se dnešní ne-

Digitized by Google

spokojenosti odpomohlo, a která by nezdržovala vývoj kulturní, nýbrž naopak — podporovala.

Příkladem může nám býti cizina. Již Neruda poukazuje na soulad mezi zaměstnavateli, dělnictvem a společností v Augšburku. Jasnější ještě obraz podává nám Jena, a o té zde promluvíme.

R. 1846 vznikla v Jeně laboratoř precisní mechaniky. Malá tato pracovna měla sloužiti potřebám university. Zakladatel její Karel Zeiss byl muž neobyčejně činný a vynalézavý.*)

Poněvadž laboratoř Zeissova vznikla v době, kdy horečka mikroskopů jímala tehdejší vědecký svět, ustoupily záhy téměř všechny práce výrobě mikroskopů. Zeiss pracoval vytrvale na jejich zdokonalování, až konečně přišel k jisté mezi, kde jeho znalost z oboru optiky ukázala se bezmocnou k řešení dalších úkolů, jež si vytknul. Bylť Zeiss mechanikem praktickým bez vyššího vzdělání. Aby snahy jeho nezůstaly marny, hledal společníka širších vědomostí, který by theoreticky podporoval jeho bádavého ducha. První nezdar jej neodvedl od vytknuté dráhy. Po dvaceti letech neúnavné práce r. 1866 nalezl společníka. Byl jím mladý docent fysiky na jenské universitě — Arnošt Abbe. Volba tím dopadla nadobyčej šťastně. Duch nespokojený, hledající nových drah, nalezl druha, jenž byl povolán, aby s ním vytvořil dílo, které uvede svět v údiv.**)

Abbe byl vděčen Zeissovi, neboť mohl ihned prakticky prozkoumati své theoretické výzkumy. Od okamžiku, kdy Abbe počal se zabývati praktickou optikou, nastala v laboratoři optických nástrojů nová éra. Smělým vrhem uvolnil se od uznaných základů theorie optické a stvořil novou, lepší theorii, na jejímž základě došel k mikroskopům, převyšujícím svojí dokonalostí nekonečně všechny dosavadní. Když Abbe stal se společníkem Zeissovým, zaměstnávala optická laboratoř pouze několik pracovníků. Během času však vzrůstala, zdokonalovala se a dobývala si uznání celého interesovaného světa. A když roku 1905 prof. Abbe zemřel, čítala továrna jenská 1200 pracovních sil.

Neustálé obtíže a překážky nedovedly přerušiti započatého díla. Společnost prožila mnoho trpkých chvil a těžkých časů, než neztrácela důvěry, nýbrž pracovala s tím větším úsilím, rozšiřujíc stále svoji činnost.

Prof. Abbe získal světové jméno. R. 1876 povolán byv do Anglie, měl v Londýně přednášku, na níž pronesl památná slova: „...kdybych měl sklo, jakého mi třeba, zbudoval bych mikroskop, jenž by měl přednosti všech theoretických vymožeností.“ Zdálo by se snadným nalézti podobné sklo, ve skutečnosti byla to však velmi těžká věc. Specielních továren na takové sklo nebylo, a žádná sklářská huť nebyla by se podjala bádání, aby vyrobila sklo o vlastnostech, jež si žádala theorie. Hutě tehdejší vyráběly toliko dva druhy skla: crown a flint. Přednášce londýnské přítomen byl také Otto Schott z Vestfálska, jenž dobře byl obeznámen s průmyslem sklářským a prací v hutích. Přihlásiv se prof. Abbemu, vykonal několik pokusů doma a rok po tom přestěhoval se do Jeny. Podporován jsa pruskou vládou, založil s prof. Abbem druhou slavnou továrnu jenskou, továrnu skla vedle Zeissovy továrny optických aparátů. Továrna Schottova však neustrnula jen na výrobě skel optických, nýbrž rozšířila svou činnost na různé chemické sklenné nástroje a gázové cylindry, odolávající změnám temperatury a nesnadno pukající. I tato továrna nabyla záhy světového jména.

Tolik o technickem rozvoji jenské továrny. Máme tu zajímavý příklad, jak úzce jest spojena theorie s praksí, nauka s technikou, a oč jest poslední životnější, je-li podporována první.

Otázka však jiná, o níž nám běží, jest rozvoj továrny vzhledem k společnosti. Za života Zeissova nevystupuje tento moment ještě do popředí. Teprve po jeho smrti stává se organisace továrny účelnou.

Zeiss zemřel r. 1888. Méně podnikavý syn jeho vystoupil po roce z podniku, takže Abbe zůstal sám majitelem továrny. A co dělá tento člověk, který po tolika letech obrovských námah dodělal se značného bohatství?

*) Felix Auerbach: »Das Zeisswerk und die Carl Zeiss-Stiftung.«

**) Polská studie o osobě a díle prof. Arnošta Abbe od Wład. Lepperta.

Digitized by Google

Rok po smrti Zeissově tvoří nadaci, jíž dává jméno svého zemřelého spolupracovníka: Carl Zeiss-Stiftung. Z nadace má býti podporována universita. O dvě léta později, r. 1891, dostává se ve vlastnictví nadace celá továrna optická a podíl patřící Abbemu v druhé továrně jenské. Sám prof. Abbe vzdává se platu, jaký mu náleží jako řediteli továrny a členu správy.

Statut nadace byl ovocem dlouholetých úvah a byl tak široce a logicky skodifikován, že přinesl prof. Abbemu titul doktora práv honoris causa. Zajímavý jest úvod k cirkuláři, v němž Abbe motivuje svoje postupování: „Chci, aby i v další budoucnosti oba podniky měly pevné základy ekonomické a vlastní zřízení hospodářské v tom stupni, v jakém žádný privátní podnik toho učiniti nemůže; chci také ještě za svého života připraviti přiměřeně toto zařízení atd.“

Tím způsobem neobyčejný muž, jenž vyvolal k životu celé, téměř nové odvětví průmyslu, ukázal také nové dráhy na poli společenského pokroku a stal se tak jeho zákopníkem.

Všimněme si díla prof. Abbe. Základy datují se od r. 1889. Od té doby neustává Abbe ve své činnosti, nýbrž doplňuje ji a rozšiřuje ve službách společnosti.

Kodifikace dřívější úmluvy s pracovníky provedena byla na vždy r. 1892. Zavedena devítihodinná denní práce, ustanoveno minimum týdenního výdělku. (Mimo to pracuje velký počet dělníků od kusu.) Práce v neděli nebo po době pracovní koná se jen za souhlasu dělníka a plat se zvýší o 25%. Téhož roku zavedena pravidelná půlroční lékařská prohlídka u mladých dělníků a praktikantů, aby se zamezily nemoci.

Rok 1893 vyznačuje se revisí nemocenské pokladny tovární a zařízením spořitelny, kde se zúročí vklady 5%.

Po třech letech, r. 1896, ještě více rozšířena nadace z r. 1889. Nový statut reguluje a zdokonaluje správu tovární. Dělníci na dovolené jsou účastni podniku, jakoby pracovali. Na konec roku dostávají dodatečnou výplatu, přiměřenou jich výdělku, tvořící 5—10% čistého zisku. Výjimku stanoví členové správy, neboť oni rozhodují o výši těchto procent. Této části zisku (tantiemy) nedostává se těm, kteří jsou zastoupeni v jiných podnicích. Při tom plat nejvyšších funkcionářů o málo převyšuje plat v jiných továrnách. Abbe rovněž ustanovil, že nejvyšší plat v továrně nemůže překročit desateronásobného výdělku nejméně 24letého dělníka pracujícího v továrně nejméně od tří let. Poněvadž průměrný výdělek ten jest 1800 marek, nejvyšší tedy plat dovolený v továrně jenské dosahuje 18.000 marek, při čemž v hořejším ustanovení jsou zahrnuti i ředitelé a členové správy.

Prof. Abbe i v jiném směru postaral se o své dělníky. Výdělek placený během času nemůže býti snížen ani v tom případu, kdyby záležitosti podniku šly špatně. To znamená, že výdělky se mohou jen zvětšit, nikdy snížit. Případ takový udál se r. 1903, kdy nebyla vůbec vyplacena dividenda, aby se vrátila porušená poněkud rovnováha.

Humanita, s jakou si vedl Abbe při sestavování továrního řádu, jest patrna i z jiného ustanovení. Dělník propuštěný z práce z příčin jím nezaviněných, dostává svůj výdělek neztenčený nejméně půl roku po odchodu, aby si mohl volně hledati jiné zaměstnání. Tak roku 1903, když byla nucena továrna propustiti 60 dělníků, vyplatila jim hotově 30.000 marek. Podobných zabezpečení proti bezpracovitosti jest více.

Zajímavá jest historie provádění osmihodinné denní práce. Poněvadž r. 1900 ruch sociální zasáhl i mezi dělnictvo továrny, svolala správa továrny na počátku toho roku shromáždění všech dělníků, aby jim adressovala následující dotaz: „Kdo z vás chce za osm hodin vykonati tutéž práci, jako dosud v čase devítihodinném?“

Resultát hlasování byl, že většina odpověděla kladně. Učiněna tedy zkouška. Zavedli osmihodinový den pracovní. A skutečně, výsledky byly tytéž jako dříve. Po nějakém čase dělníci sami žádali o vrácení starých podmínek práce, motivujíce svoji prosbu tím, že pracujíce zrychleným tempem, aby kvantitativně práce neklesala, ochabují, a jsou nuceni vrátiti se k normální rychlosti. Listy výdělkové však svědčily, že denní produkce nejen neklesla, nýbrž naopak vzrostla. Poněvadž však v továrně pracuje se dle smlouvy

Digitized by Google

od kusu, tedy i výdělky přes kratší dobu pracovní se povznesly. Z toho jest patrno, že dělníci ztratili pocit rychlosti a zvykli živějšímu tempu. Jest to neobyčejně zajímavý experiment psychologický.

Přejděme k bodu, jenž tolik se týká továren našich. Ač jest továrna jenská velkým podnikem a za podobných poměrů dalo by se koupiti mnoho dělníků, přece nikterak nestará se o politické přesvědčení svých členů. Mohou voliti, koho chtějí, neriskujíce tím svého postavení v továrně; jediným požadavkem jest svědomité konání povinností. Práce v továrně však nikterak nebrání zastávati čestné úřady v instituci jiné. Ti, kteří tak činí, dostávají po čas konání těch úřadů dovolenou bez ztráty výdělku. Přirozeně vzniká tu otázka, zda se té svobody nezneužívá. Tu továrna vychází z předpokladu, že má co činiti s lidmi poctivými, kteří mají osobní zájem na tom, aby záležitosti tovární nezůstaly zanedbané. Přijímá-li tedy někoho továrna, počíná si tak, aby se do ní dostali jen lidé poctiví a svědomití.

Cílem prof. Abbe nebyla jen pouhá mechanická práce, nýbrž povznesení kultury dělníků a zároveň s tím utvoření citu povinnosti bylo velikým úkolem, jejž si vytknul Abbe a jehož také dokonale dosáhl.

Úspěch továrny jest znamenitý a dává obrovský zisk. Komu však plyne tento zisk, tento nadbytek? Na dvě strany třeba bráti zřetel: na fondy nadace a podíly dělníků. O těchto podílech mluvil jsem výše, přejděme tedy k otázce, co činí správa nadace s kapitálem, který má k disposici? Továrna má hlavní základ kupecký, obchodnický, část peněz proto jde do fondů reservních. Ostatního kapitálu užívá se k nejrozmanitějším cílům kulturním. Universita jenská jest stále subvencována. Nákladem nadace vznikají laboratoře a instituce vědecké, při nichž professoři jsou vypláceni zakladateli. To však neomezuje se pouze na vědu, mající úzký svazek s fabrikací optických nástrojů. Díky nadaci povstaly instituce fysické a hygienické, nedávno instituce mineralogická a stanice pro bádání zemětřesení. Z osobního údělu Otto Schotta zřízeny byly instituce fysiky a technické chemie, majíce cílem seznámení budoucích učitelů s těmito odvětvími techniky. V celém Německu jediné Göttingen mají podobné učiliště. Celková summa kapitálů vydaných na různé potřeby university jenské pačí se na dva milliony marek. Summa na podnik tak nepatrných začátků a tak krátce pracující ohromná!

Leč nejen universita jest podporována nadací, jež nese jméno Zeissovo. Jena vděčí jí krásný národní dům, otevřený r. 1902. Nádherná budova vystavěna nákladem millionu marek. Jest velmi rozsáhlá, vyhovující všem kulturním a moderním požadavkům. Obsahuje čítárnu, bibliotéku, řemeslnickou školu, velký koncertní sál, dva menší sály na přednášky, výstavu krásných umění, pracovnu pro amatéry-fotografy, pokoje pro komorní hudbu, sbírku aparátů k přednáškám vědeckým atd. V čítárně leží asi 100 politických časopisů nejrozmanitějších směrů, zasedne tam professor vedle dělníka, student vedle laika. Bibliotéka půjčuje ročně asi 100.000 svazků obyvatelům Jeny a okolí, při čemž dělníci a laici tvoří největší počet čtenářů.

Pohleďme nazpět. Viděli jsme, jak z malých počátků, díky geniálním úvahám theoretickým prof. Arnošta Abbe, vznikla továrna, která dnes stojí v popředí výroby optických příprav; viděli jsme, jak továrna ta stala se základem, na kterém zbudoval Abbe ohromnou budovu užitečné práce, z jejích výsledků kořistí nejen dělníci, nýbrž i široký celek. Rozlehlé plány společenského pokroku jsou tu vytknuty vůlí jednoho člověka, geniálního učence a geniálního pracovníka společenského.

V celé této akci, jíž dal podnět Zeiss a kterou uskutečnil a organisoval Abbe, hlavním bodem jest harmonie, nad malicherné nesrovnalosti povznesený soulad, mezi továrnou (a to jak správou, tak dělnictvem) a mezi společností.

Digitized by Google

BELLETRIE.

Fr. S. Jaroš:

CURRICULUM VITAE...

Já viděl kvíti rozkvétati
a zase zřel je opadat,
já viděl hvězdy jasně pláti
i v dálné moře zapadat,
já znal jsem mnohé jasné čelo,
jež vráskami čas zohyzdil,
a srdce znal, jež blahem znělo,
v nějž bol se navždy zahnízdil...

Já viděl Pravdu ve prach šlapat,
lid volal Tě a nemoh' chápat,
ó Spravedlnost ubohá!
Proč zastřeli Ti soudci zraky? —
Má zastřeny je snad i taky
Tvá sestra, jež dlí u Boha?!

. . . . . .

Tak jdeme v život; — zatnem pěsti,
dnes přijde bída, zítra štěstí,
pán žebrákem je do rána — —
Svět od věků se stejně točí — —
Jen jeden výstřel zavře oči, —
a píseň žití dohrána...

ZÍTRA VYJDE SLUNÉČKO.

Z bájí současné skutečnosti.

(Z ruštiny.)

Dítě spalo nepokojně a zmítalo se neustále ve snu.

Matka, umdlená nočním bděním a prací přepínající její síly, seděla u něho a popěvovala tesklivou ukolébavku, plnou nevyplakaných slzí a smutku, co křivd těžkých a věčné nevole.

Dítě bylo hubenoučké, bledé. Nedostatek potravy a vzduch sklepního obydlí, do něhož nikdy slunce ani nenahlédlo, vtiskly té malé bytosti svůj ponurý ráz.

Matka hleděla na bledou, vyhublou tvářičku a přemýšlela proč že tomu jejímu dítěti nedostává se vzduchu a slunce.

„Počkej, synáčku“ — zašeptala — „zítra bude sluníčko... Zítra tě vynesu na vzduch, na ulici.“

Druhý den vstal překrásným jitrem.

Léto toho roku jakoby nechtělo umírat.

Slunce planulo na čistém blankytě, hřejíc láskyplně lidi všechněch stran, jakoby na zemi nebylo politiky, jakoby nenávisti plní synové tmy nehodlali dopustit se dne toho nových černých, krvavých skutkův.

Matka stála před průjezdem domu s dítětem na ruce a vdechovala dychtivě chorobnými prsy čerstvý vzduch podzimního jitra.

A tvářička dítěte se rozjasnila a oživla pod vlivem slunečního světla, oči se mu zaleskly.

Děťátko vztáhlo hubeňoučké ručky k slunci, jež téměř ani ještě neznalo.

V tom kdes nedaleko ozval se pohřební zpěv.

Kol domu pádili jacís lidé.

„Utíkejte!“ — volali — „střílejí, vraždí!“

Koho vraždí? Ji? Ona přec nikomu nic zlého neučinila. Její dítě? Vynesla je přec jen na slunce...

Ale přes to instinktivně zaclonila svým tělem dítě a hnula se již z místa aby se uchýlila do průjezdu.

Pozdě!

Digitized by Google

Rozlehla se suchá rána výstřelu. Dítě přepadlo střemhlav do zadu, počalo se chvěti celým drobným tělíčkem matce v rukou. Na čele děťátka vykvetl purpurem neveliký otvor. Široce otevřené, jak sklo se již lesknoucí očka hleděla na matku s němou otázkou, a na bledých rtech utkvěl smutný, bolestný úsměv.

Ozval se zoufalý výkřik ženy, zoufalstvím šílící.

V noci seděla matka nad prázdnou kolébkou, hleděla matnýma očima před sebe a šeptala: Spi, synáčku, spi... Zítra vyjde sluníčko... Zítra bude sluníčko...

Přeložil Jar. Rozvoda.

LITERATURA A UMĚNÍ.

Doc. Dr. Zdeněk Nejedlý:

NESTRANNOST UMĚLECKÝCH ČASOPISŮ.

V poslední době můžeme pozorovati zjevnou krisi v našem uměleckém časopisectví všech oborů, a to krisi ne zevnější, nýbrž vnitřní, zásadní, věcnou krisi. Listy přecházejí v nové útvary, novou redakcí dostávají nový smysl, jiné mění svůj program a tím nutí dosavadního redaktora k odchodu z listu, jiné konečně se znova zakládají. Ruch v listech literárních, výtvarných i hudebních. Jsme zásadní ctitelé ruchu a nepřátelé nehybnosti, proto vítáme i tento ruch, zvláště nevyzní-li nadarmo.

Co bylo největší chybou uměleckých listů posledních let? Ztráta barvy! Vezměme si přední listy z bojů České Moderny v letech devadesátých: jak ztrácely svou cenu tím více, čím se stávaly všeobecnější. Jest přímo historický zákon, že po velkém nadšení v umění nastává jakýsi druh malátnosti, v němž si umělci netroufají vystupovati dosti určitě. To padá potom i na uměleckou žurnalistiku, i v ní jest tolik malátného. Uvedené listy z let devadesátých obsahují mnoho přestřeleného, dnes se v nich snad lecčemus usmějeme, zvláště s jakou naivní hrdinností se prozrazovaly věci dnes všeobecně známé — a přece ani největší nepřítel moderního ruchu neupře těmto listům zvláštní vůni a tím cenu jednotky, jež dodnes imponuje. Za to „caritas“ tyto listy pak zbavila jich výjimečnosti a tím ceny. Nadešla doba, jak bylo kdysi drasticky, ale dobře řečeno, umělecké bezpohlavnosti. Zdálo se, že ideálem listu jest „nestranný“ list. Slovo „nestrannost“ však se zvrhlo v bezzásadnost.

Byl jsem přítomen četným schůzím, svolávaným v posledních letech za příčinou reorganisace neb založení nových hudebních listů. Začínaly všechny stejně: nastávající redaktor s vážnou tváří nás ujišťoval, že jeho časopis nechce nic určitého, že chce jenom „povznášeti naše hudební niveau,“ že bude tisknout všechno, ať to náleží k jakémukoliv směru atd. Při tom byl tento redaktor vždy přesvědčen, že svou „nestranností“ jest ideálem všech redaktorů na světě. Přiznám se však, že pro mne už toto oslovení p. redaktora bylo nesporným znamením, že z listu nic nebude. Skutečně pak všechny pokusy se rozbily, jen jeden se ujal — podává však nejlepší důkaz, jak jsem měl pravdu.

Časopis musí býti literární dílo, na něž kladu měřítko určité jednotky. Tuto jednotu mi musí repraesentovat osoba redaktorova. Redaktor musí dáti listu určitou barvu, celý jeho směr, celou myšlenku, celý smysl existence. Časopis bez určitého úkolu (tištění papíru není literární úkol) nemá tohoto smyslu existence, poněvadž nemá to, co možno nazvati literární mravností. Jako ten, kdo píše knihu, nemá-li co říci, dopouští se literární nemravnosti, tak i redaktor, který vydává list, aniž by věděl proč a k čemu, nemá nadbytek literární mravnosti. Dnešní umělecká „nestrannost“ stává se tím z 99 procent uměleckou bezkarakterností.

Dobrý časopis tedy řekne především, co chce. K tomu jsou všelijaká „úvodní slova“, která však nejsou dobrý prostředek k projevu karakteru. Dobrý časopis řekne hned

Digitized by Google

prvním číslem i bez „úvodního slova“, co chce; jest to v jeho krvi. Časopis, z kterého nepoznám ihned, co chce a k čemu tu vlastně jest, není dobrý časopis. Časopis však, který slibuje (zvláště v „úvodním slově“) něco, co pak nesplní, zejména pokud se týče směru a tendence, dopouští se špatnosti. Jsou listy, které dovedou i svým titulem lháti celému světu . . .

Tento můj odpor proti „nestrannosti“ snad mi bude vytýkán ve zlé, že propaguji myšlenku jednostrannosti. Co jest však v umění jednostranné? Všechno velké, silné, jež nespoléhá na pomoc slabých, nýbrž v důvěře v samospasitelnost své cesty kráčí přes všechny překážky. Jako umělec, tak i hlasatel umění musí býti naplněn především důvěrou ve svůj úkol. Pak ovšem nebude propagovati najednou dva protilehlé směry, jak se často děje v „nestranných“ listech. Obojakost jest hřích každého jednotlivce, tím více literáta, člověka appelujícího k celé veřejnosti. Jednostrannost jest, povýší-li redaktor své osobní choutky na redaktorskou zásadu, neboť tím ničí právě směrovost, poctivost listu.

Přeju reorganisovaným i novým listům, aby byly poctivy. Podle otevřenosti, upřímnosti v programu lze souditi na jich cenu. Falešný člověk jest vždy nejhorší — a falešný časopis?

LIDOVÉ ČTENÍ.

Na výzvu naši v předminulém čísle uveřejněnou došla nás celá řada kalendářů. Bohužel nezbývá nám, než u většiny potvrditi to, jak sumárně jsme se o kalendářích našich již vyslovili: nemají valné ceny. Přece však z celého toho množství vybrali jsme asi na šest či sedm kalendářů,*) jež věru dokonale vyplňují svůj úkol a jež možno s nejlepším vědomím doporučiti.

Jest to v první řadě firma Ottova, jež se snaží povznésti český kalendář na úroveň umělecké tvorby. Jest to snaha úctyhodná a zasluhující podpory veřejnosti. Co rok vydává J. Otto čtvero kalendářů, jež možno zařaditi mezi „lidové čtení“. „Kalendář Besed Lidu“, ač je z Ottových nejslabších, vyniká daleko nad četné jiné bohatostí obsahu i pečlivým výběrem. Jména jako Jirásek, Arbes, F. X. Svoboda, Kronbauer, Herrmann a Herites jsou toho dokladem. Četné články poučné druží se k belletrii a slušný výběr obrazový doplňuje tento kalendář. „Hasičský rodinný“ podobá se celkem předešlému: táž jména: Jirásek, Svoboda . . . pouze že obsahuje četné články odborné a zejména humoresky jeho oplývají náměty ze života hasičského.

*) Cena všech zde uvedených 1 K.

„Velký slovanský kalendář“ (red. J. Loukota) má ráz, abych tak řekl, již méně „lidový“. Je to patrno zejména na stoupající části obrazové. Obsah jinak stejně pěkný jako u předcházejících. Co však je slabou stránkou skoro všech těchto knih, jsou ony četné slabé vtipy a méně pečlivé illustrace doprovázející jednotlivé povídky.

Vrcholem však je „Vídeňský kalendář národní“, pořádaný péčí Národní rady Čechů dolnorakouských. Je to krásný dar Čechů z království českému lidu ve Vídni, uspořádaný s plným pochopením a krásnou snahou zušlechťovací. Jeden z nejpřednějších našich poetů, žijící ve Vídni, Machar, je tu zastoupen. Již vstup je zahájen jeho významnou básní z „Tristium Vindobona“ „Na Kahlenbergu.“ A dále co článek to významná práce. Jako v předešlých mohli jsme vyčísti snahu: bavit, tak zde čiší na nás z každého řádku heslo: povznášeti. Uměním povznášeti. A blahý pocit rozlije se člověku hrudí, když může konstatovati, že ve významném tomto daru české Vídni není jediného příspěvku bezcenného. Část obrazová stojí na vrcholi a korunou její je příloha: reprodukce nádherné Šaftovy „Dívčí války“.

Na kalendáři „Národní Politiky“ lze pozorovati, jak rok co rok zvyšuje se jeho

Digitized by Google

úroveň. Je jedním z nejrozšířenějších našich kalendářů a proto nutno mu věnovati větší pozornost. Za pečlivé redakce K. Kádnera vyšel jeho již osmnáctý ročník. Co mu zvláště dodává ceny, jsou zejména ony četné illustrace mistra Aleše k textům národních písní. V žádném jiném kalendáři nenajdete tolik krásných prací tohoto vskutku lidového mistra, jimiž přímo hovoří: co kresba to skvost. Ale i jinak, zejména po stránce illustrační lze pozorovati jemné pochopení: setkáváme se tu s kresbami Schwaigra (skvostná „Legenda o krysaři"), Věšína, Rélinka, K. Liebschera a j. Ve své slovesné části přináší práce oblíbených lidových spisovatelů jako je V. Beneš-Šumavský a M. Čtrnáctý. Též pěkný je Pikhartův překlad rozmarné Bengoovy „Čokoládnice".

Národně-sociální kalendáře „Havlíček" a „Palacký" jsou z těch, jež dlužno rovněž velmi doporučiti, a jsou to zvláště jména Leger, Rožek, Vlček, Al. Mrštík i Machar, jež přispívají zejména k utváření jich rázovité fysiognomie. Ani reprodukce obrazů nestojí za obsahem slovesným. *V. K.*

HUDBA.

NÁRODNÍ DIVADLO.

Přehlédneme-li operní repertoire poslední doby, nemůžeme neznamenati značný úpadek. Ukazují to nejlépe poslední opery, jež uvedeny nově nebo v novém nastudování na scénu. Domácí cvrček, Afričanka a nejnověji hlavně Fiammetta ovládají repertoire, a velice zřídka setkáváme se zde nyní s opravdu uměleckým dílem. A předce naše dosud jediná operní scéna, kdež jsme nezřídka svědky vysokého reproduktivního umění, musí míti jiné úkoly, nežli uvádění takových málocenných děl. Povinnost její má směřovati v základě k dvojí věci: povinnost vůči cizí, zahraniční opeře a povinnost vůči opeře naší. — Co se prvního týče, žádáme, aby repertoire seznamoval obecenstvo s operami světového významu, s operami, jež mají dějinný význam, a to jak se staršími, tak i s novějšími a se současnými. Opera Národního Divadla slavila před nedávnem triumfy Beethovenovým Fideliem a Gluckovým Orfeem. Proč zmizela z repertoiru tato díla, proč Mozartovy práce (hlavně Figarova svatba) nebyly již tak dlouho provozovány? (Don Juan dáván nyní, ale za mimořádných okolností.) Totéž platí o Weberovi a hlavně o Marschnerovi. Marschner zaujímá v dějinách opery před Wagnerem takové postavení, že není pro naši operu příliš čestné, že v jejím repertoiru není ani jedné jeho opery. — Za všestranného výběru ze starší operní literatury snesli bychom i lecjakou Afričanku, neboť tím by byla zjednána protiváha v repertoiru proti ní, ale aby Afričanka opanovala repertoire, proti tomu musíme se vším důrazem protestovati.

A jděme dále, k opeře Wagnerově. Z Wagnera máme v repertoiru pouze dvě díla (Tannhäuser, Lohengrin). Od delší doby slibuje Národní Divadlo Holanďana, kdy se ale dočkáme tohoto díla, to ovšem nelze říci. Vždyť před tím vypravena býti má Goldmarkova Sábská královna a nová Nedbalova pantomina. Což potud jsou tato díla tak důležitá, aby se k vůli nim odkládal tak dlouho Holanďan? Goldmark rozhodně za to nestojí. Vždyť již žíznime po tom, abychom uslyšeli na naši opeře nějaké v pravdě umělecké dílo.

Podobně současná operní tvorba zahraniční (Schillings, Pfitzner, R. Strauss hlavně) je na naší operní scéně úplně ignorována.

S největším důrazem ale třeba odsouditi to, kterak si opera Národního Divadla všímá našich mistrů. Hraje-li se u nás některá Smetanova opera, děje se to tak zřídka, že považujeme to za něco mimořádného, kromobyčejného. A přece máme právo žádati od Národního Divadla, aby Smetana provozován byl často, aby Smetana provozován byl celý, od Braniborů až po Čertovou stěnu. Dokud se toto neuskuteční, pak budou marné všecky stesky, že cizina nevšímá si s dostatek tvorby Smetanovy, neboť jak je možno, aby dramatická díla našich mistrů byla v cizině známá, když se na naší opeře tak málo provozují? — Totéž platí o Fibichovi. Vždyť úmrtního dne Fibichova nevzpomělo Národní Divadlo letos ani jedinou operou jeho; v předvečer jeho umrtního dne dávána — Afričanka! U Fibicha ale je to smutné, že od něho je nyní v repertoiru pouze jediná Hedy, a ta ještě ne v bezvadném provedení. Po Námluvách Pelopových není dnes již ani památky.

Stejně je to s dnešní operní tvorbou. Na př. J. B. Foersterova Eva zmizela nadobro ze scény, Jessika se připravuje v novém zpracování, ovšem jak dlouho se bude odkládati, toho nelze říci.

Doufáme stále, že v operním repertoiru Národního Divadla nastane co nejdříve pronikavá změna, že změna ta ohlásí se nám — odstraněním Larouxovy Fiammetty. Tato nechutná, krvavá a banální opera (v jedné naší hudební revue chválí se toto dílo; housle jsou prý zde často sólově vedené, harfa se dá často slyšet, a je prý zde s úspěchem užito — celotónové stupnice. To je kritika dramatického díla!) ovládá v přítomné době repertoire nadobro; a jakým právem? Proti tomu nutno s největším důrazem se postavit, neboť jistě nikomu nemůže býti lhostejno, aby zaváděn byl v náš operní repertoir tento krvavý Moloch, jemuž musí ustoupiti vážná, opravdová umělecká díla

Doufáme v nápravu, doufáme tím více, čím více se těšíme, až zase budeme moci v Národním Divadle zažíti ty silné a hluboké umělecké dojmy, jež nám opera zde pod Kovařovicem může poskytnouti.

Vladimír Helfert.

Koncerty. Koncertní ruch přinesl v době asi posledních tří neděl několik novinek. Jest to v prvé řadě Mahlerova Gdur symfonie (hrána na koncertu Čes. Filh. v Plodinové Burse, 3. listopadu). Uvedení takového díla dlužno jen uvítati, neboť Mahler jest jeden z těch pokrokových mistrů, kteří dovedou svojí myšlénce obětovati okamžitý úspěch, patří k těm, jimž jest umělecké svědomí první a poslední věcí. Proto také zanechává každé dílo Mahlerovo tak hluboký dojem, podmíněný silou jeho přesvědčení. Na symfonii Mahlerovu, jako vůbec na každé podobné dílo, nutno pohlížeti jako na jediný celek, není možno odtud vybírati část po části a tak dílo posuzovati. Tím vznikají různé ty výroky o trivialitě Mahlerově, o jeho hledanosti a o jeho eklekticismu. Mahler eklektikem rozhodně není; neboť u toho, jenž přivedl uměleckou formu jakoukoli tak daleko, jak to učinil Mahler se svojí symfonií, mluviti o eklekticismu je nesmyslné.

V prvním řádném koncertu Čes. Jednoty pro orchestrální hudbu (5. listopadu) provedeny dvě skladby polských skladatelů: L. Rożyckého »Stańczyk« symfonické scherzo, a Z Noskowského fantasické ob-

Digitized by Google

razy »Památce Chopinově«. První skladbě nelze ničeho vytknouti, ale také ne chváliti. Je to dílo, jež se v ničem nepozvedá nad své vzory. O druhé skladbě ale ani to říci není možno. Jedině síla lásky skladatelovy k svému národu, jemuž je dílo jaksi přisouzeno, zde na nás působí, umělecká potence ale bohužel tomuto silnému citu neodpovídá. Již program, jenž je podložen skladbě, svým romantickým zabarvením se nám odcizuje, a hudba, sama o sobě málo cenná, illustruje tento program téměř od věty k větě, čímž povstává roztrhaný, nepěkný dojem. Skladatel sám řídil své dílo, jakož i celý koncert.

Komorní koncert (28. října) seznámil nás s Franckovým klavírním kvintetem f-moll. Jest to dílo, jež přes všechny své komposiční a formální přednosti nezanechává příliš hlubokého a trvalého dojmu, ani v dokonalém přednesu Česk. kvartetem se sl. Ellou Správkovou.

Vzácný požitek, takový, na nějž se nezapomíná, připravil nám Cés. Thomson (koncert Jednoty pro orch. hudbu) svojí opravdově uměleckou hrou na housle. Žijeme v době velkovýroby virtuosů—houslistů, a v takové době je opravdu umělecký zjev v tomto oboru vzácný. Thomson již volbou svého programu ukázal svůj umělecký vkus. V jeho podání všechny krásy Tartiniho a Vitaliho hudby (od prvního hrán koncert d-moll, od druhého chaconna s prův. varhan) jakoby se zdvojnásobily, tak znamenitě a hluboce přednesl tyto staré mistry. Thomson ukázal, na jaké výši umělecké může státi reproduktivní umění virtuosa-umělce. Tento hluboký dojem stupňován ještě velice sympatickým zjevem starého umělce, na jehož výkon jistě nezapomeneme. *Vladimír Helfert.*

DIVADLO.

NÁRODNÍ DIVADLO, ČINOHRA.

M. A Šimáček: Poslední scéna. Hra o třech dějstvích. Poprvé dne 22. října.

V řadě našich dramatických spisovatelů náleží M. A. Šimáček dnes již ku starší generaci. Vyrostl v době, která zaplavena a přemožena vítěznou vlnou naturalismu, viděla největší své úspěchy v správně charakterisované kresbě postav a v smělém řešení daných situací. (Odtud pochází též úspěšné ovládání scény a macha divadelní páně Šimáčkova.) Leč třeba že i pozdější proudy zanechaly na něm své vlivy, zůstává tato zevnější stránka stále pravou doménou jeho umění.

Mohli bychom pana Šimáčka zařaditi do třídy spisovatelů chladně vědecké methody popisné. Nerozohní se nikdy pro námět a osoby svých prací, nevžívají se v ně, nesympatisují s nimi, ba nesledují ani žádnou tendenci při práci své, nýbrž zůstávají stále nestrannými a přesnými pozorovateli života, který se před nimi odehrává — na desce preparační. S chladnou přesností vezmou určité dvě, tři osoby, utváří je ku své potřebě, postaví je do náležitého prostředí a dají jim v něm prožíti process — případ —, který pak s chladnou přesností vědeckého pracovníka pozorují a popíší. Nazval jsem způsob tento methodou vědy popisné, neboť práce toho druhu mají skutečně též všechny známky vědecké práce popisné: bystré postřehy chladného pozorování, přesnou charakteristiku a účelné sledování průběhu processu Avšak to vše platí jen, pokud jde o zevnější jevy, o příznaky pozorovatelné a známé; jakmile však přestávají zákony konvenční psychologie a nastává ryze niterný pochod, na němž zevnější pozorovací mohutnost chladného vědeckého systému selhává, setkáváte se s mezerami a nedostatky, které se snaží spisovatelé překlenouti střízlivými disputacemi a slovní dovedností. Jest to ta stále palčivá otázka, za kterou bylo již tak často a tolikrát bojováno pod různými záminkami, že ku pravému pochopení jest potřebí více než pozorovací talent, že jest zapotřebí ještě plné životní proniknutí látky a osob, které pak dodává celé práci životnosti, tuto hlavní podmínku pravého umění.

Avšak jest tu ještě jedna vada, která spočívá v samotné methodě, neboť práce chladné methody popisné mají snad zájem pro jednotlivce, kteří se o případ zajímají pro případ sám, avšak pro veřejnost nemají vůbec půvabu pro svou obyčejně přílišnou specialnost námětů, potlačenou uměleckost a svoji střízlivost, která se tak často zove solidností, ač jest jen pouhým výsledkem prostého reporterského umění.

Tomuto osudu propadla též páně Šimáčkova »Poslední scéna«, tragédie slavného herce, který se pro svoji chorobu musí vzdáti divadla, a jeho ženy, mladé, nadané herečky, stojící na počátku slavné divadelní kariéry. Celá zápletka spočívá vlastně ve fixní idei, v myšlénce, kterou si vzal herec do hlavy, že, jako churavý a chudý pensista, bude uměleckému vývoji své ženy jen na závadu. A třeba že žena jeho hned od počátku důměnku tuto zamítá, ukazujíc, že ku svému vývoji lásky chotě svého bezpodmínečně potřebuje, přesvědčuje ji herec po celé dva první akty filosofickými, psychologickými disputacemi, v třetím jednání pak předstíraným milostným dobrodružstvím, že štěstí její spočívá ve volnosti a svobodě její. Leč i tento experiment selže. Místo aby líčenou nevěrou svojí přiměl ji, aby se v uražené hrdosti od něho odloučila, dostaví se u ní zoufalství, ve kterém učiní pokus sebevražedný. A choť její, poznav, že nerozuměl své ženě ani velké její lásce, přiznává se ku své vině, dosáhne jejího odpuštění a oddává se s novými nadějemi životu, který již pokládal za ztracený.

Tento zcela mimořádný příběh zpracoval p. Šimáček se všemi možnými vymoženostmi svého scenického umění. Jen že, bohužel, nedovedl se ani tu zhostiti neblahých následků chladně vědécké methody popisné a tak přešla hra tato po jevišti, nebudíc ani ohlas, ani zájem, jako pouhý popsaný případ, experiment vědecké literární methody. *Fr. Khol.*

LITERATURA.

KREJČÍ FRANTIŠEK: Svoboda vůle a mravnost. Otázky a názory XX. V Praze 1907. Str. 143. Za K 1·60. Nakladatelství J. Laichter.

O Svobodě vůle se mínění rozcházejí. Jinak na tuto otázku hledí theolog, jinak filosof. Běží o odpověď na otázku, je-li člověk v chtění a jednání svém závislý na příčinách mimo něj a v něm působících, anebo je naprosto nezávislý na vlivech vnějších a může každému čeliti s neobmezenou převahou, čili krátce: je člověk ve chtění svém determinován nebo není determinován. Prof. Krejčí se stanoviska psychologie empirické na základě psychologického paralellismu tvrdí, že duševní dění a tedy i jednání člověka jest determinováno, t. jest závislo na různých vlivech, jimž člověk podléhá, a jeho jednání jest jejich následkem. Každý čin jeho má příčinu, která jest mimo něj a jež působí jednak skrze jeho organismus, jednak přichází z vnějšího světa. Lidské jednání se nevymyká obecné zákonnosti světového dění: člověk totiž jedná, jak jednat musí. Má tedy člověk svobodu pouze relativní, která stačí, by vznikl život mravní, mravnost sama, která má svůj původ v pudu sebezáchovy. Principem mravního vývoje je tedy snaha sebezachovávati, a cílem mravního vývoje je život blažený.

Digitized by Google

Důsledky mravního principu mají velikou důležitost v otázce národnostní a socialní. Princip sebezáchovy nevede k právu silnějšího a není také jeho odůvodněním, naopak pud sebezáchovy vyvrací práva silnějšího, poněvadž dává každému člověku vědomí práva na existenci, kteréžto právo respektovati jest v zájmu společného blaha, dle známého, žije sobě, žij jiným. Jedinou pak ethicky oprávněnou theorií jest pokrok k rovnosti všech.

Dále řeší prof. Krejčí problém svědomí a citu závaznosti, podrobuje kritice »Kantovu transcendentalní svobodu«. Cit mravní závaznosti vysvětluje ze zkušenosti a z těch předpokladů, na nichž spočívá jeho názor na mravnost. Totéž platí o svědomí. Cit mravní závaznosti ani svědomí nemůže sloužiti za důkaz nadpřirozeného původu mravnosti, ani za důkaz existence představ nějakých o nadsmyslnu. Naopak je jasno, že nutnost náboženství vyplývá z mravního citu u nás a z fakta mravního vývoje mimo nás.

Další kapitola jedná o mravní odpovědnosti. Mravní člověk, jednající z přesvědčení dle mravních zásad, cítí odpovědnosti pouze k sobě samému, ovšem, že mravní společnost má právo pohnati člověka jednajícího proti zásadám mravním k zodpovědnosti. Zde řeší zároveň Krejčí velice pěkně otázku práva trestati.

Kapitola X., poslední, stanoví poměr mravnosti k vědě, umění, náboženství. Nedá se upírati, že každá vědecká pravda jest zisk pro mravnost. Běžíť přece o výchovu lidstva pro život lepší. Co platí o vědě, platí i o umění. Co pak se týče poměru mravnosti k náboženství, stojí ona výše. »Náboženství jest prostředkem mravního vývoje, který vykonav svou úlohu, může býti odložen a bude odložen. Nemůže býti činěno mravním požadavkem udržení společenských institucí, které zakládajíce se na náboženství, stabilisují klam a nutí lidi setrvati v klamu vzdor poznané pravdě.«

Analogicky má se mravnost k filosofii. Metafysika, filosofie v užším smyslu, nemůže určovati naše mravní přesvědčení. Rovněž nemusí se člověk starat o filosofii v širším smyslu, neboť přirozená ethika jest jeho filosofií, kterému dává názor světový.

Že všeho patrno, že mravnost znamená pro lidi všechno. Mravnost musíme klásti tedy ze všeho nejvýše a nečiniti ji závislou na něčem ještě vyšším.

O knize prof. Krejčího lze říci plným právem, že je to kniha vážná, která, ač řeší hluboké problémy, jest přece psána přístupně. Filosofická literatura naše je o jednu krásnou knihu bohatší. *Prof. Dr. J. Pešek.*

JAROSLAV VRCHLICKÝ: »Západy.« Cykly a rhapsodie. (1903—1906.) Nákladem J. Otty v Praze. 1907. Cena K 1·80.

Z částí velmi různorodých složena je nejnovější básnická kniha mistra Vrchlického. Cykly a rhapsodie, a to formou i obsahem velmi rozličné, kterým společna je pouze ona doba, ve které je básník psal. Dle nálady té doby jsou i sladěny. Ne-li všecky, tož aspoň většina zaznívá tou truchlivou notou podzimu, podzimu, jenž nadešel příliš záhy pro tak mladou duši básníkovu. Ale jsou tam i jiné, jež opěvují krásu dne i stesk noci, jež řeší věčné nám záhady — a to smírně, zjev to, jejž můžeme pozorovati u všech skoro duchů v jejich jeseni. A jinde píše o lásce, — i o životě. Leč zastavme se u cyklů, jež jsou zvláště krásné či rázovité. Jest to především »Večerní stesk«, kde čtete celou tu beznaděj, celý smutek našeho konce a jenž končí smířlivými akkordy. »Večerní krajiny,« kde akcentována hlavně touha po tom, býti lidstvu něčím. »Elegie podzimní« (hexametrem), »Lyrické zlomky z nedokončeného románu,« pieçy to, jež nejsou ničím dějem, jež ale obsahují kus vnitřní pravdy v pohledu do nitra milujícího člověka. Pak »Nové hebrejské melodie,« jež mají o mnoho modernější ráz, než ony Byronovy, a to zejména tím, že ukazují Židům v jich odvěkém žalu na novou vlast: »kde srdce stlívá otců tvých, tam i tvá vlast též jest.« Konečně různé: historické, »Láska,« »Hry«.. a j. Nádherný jest epilog: »Excelsior,« jenž je zbožněním přímo matky — Země. Jest vrcholem knihy. — »Západy« prožívá Vrchlický, ale západy smavé, jasné a rozsvětlené, které jsou úsměvem nebes. *V. K.*

HONORÉ DE BALZAC: Dívka se zlatýma očima. Novella. Přel. Kamil Fiala. »Knihy dobrých autorů« sv. 34. V Praze 1907. Cena K 1·50.

Profil Balzacův myslím, že je dosti znám u nás ve vší své bizzarnosti i hloubce; stačí, řekneme-li, že tato práce nese touž pečeť jeho ducha. Historie to tak raffinovaná, smyslná i duchaplná, že až překvapuje. Nejzajímavějšími jsou však jeho názory, jež v ní odhaluje. Již na počátku ku př. o Paříži, již líčí jako strašné místo, kde není jediného klidného, jasného paprsku, kde lidé žijí s maskami místo tváří — dále o »velkém světě«, o lásce a t. d., nic jím nezůstane ušetřeno, svým žíravým, žhavým a duchaplným perem vše probére, vše přibije, aby na druhé straně vynesl svého hrdinu do závratné výše — ovšem po svém způsobu. Ten jest krásným, jest duchaplným, nezná mravnosti, ale má zásady, žije jen sobě, své vášni, svým smyslům. Logika, resp. běžné pojímání věcí jest u těchto lidí zvráceno na hlavu, a přece jim neupřete, ne-li svého obdivu, tož aspoň zájmu. Rozuzlení děje je svrchovaně překvapující a jím vypravování zprvu nejasné nabývá svého osvětlení. Jest to Balzac: raffinovanost a duchaplnost sama. *V. K.*

LEANDER ČECH: »Karolina Světlá.« Obraz literárně-historický. Nákladem E. Šolce v Telči. Cena K 1·60.

Práce tato určena jest širšímu obecenstvu, aby mohlo proniknouti a dokonale poznati tuto českou »Georges Sandovou«, jak autor s oblibou Světlou nazývá. Studie rozdělena jest na tři části. První, nastiňující duševní vývoj Světlé, je celkem pěkným obrazem vnitřního jejího života od samého dětství až do doby, kdy se chopila péra. Práce spisovatelova arci byla velmi zde usnadněna vlastními memoiry Světlé: jsou zde celé přímo části psány podle »Upomínek« a »Z literárního soukromí«. Část druhá, »rozdělení, vznik a obsah spisů Světlé,« svědomitě vypočítává dle sledu chronologického i obsahového všecky belletristické spisy a uvádí jejich obsah. Práce obtížná a myslíme, částečně i zbytečná. Částí třetí je »Umění Světlé.« Díl tento je theoretickým rozborem, ne kritickou studií, ač místy až k hranici její zabíhá, a tu se v mnohých věcech neshodujeme. Nazývá belletristickou tvorbu Světlé vesměs básněmi, já nazval bych ji deklamací. Píše o bohatosti a napínavosti vnějšího děje a nikde nepraví že děj ten je nemožným. Mluví o psychologii a charakterisačním umění a neříká, že povahy Světlé jsou po většině monstra, která nikdy nemohla existovati. Oceňuje však její snahy, její tendenci, ušlechtilou duši ženy, bojující o lepší budoucnost národa a společnosti — a tu ho podpisuji. Zajisté, Světlá byla duchaplná, vzdělaná a na výsost probudilá žena, jejíž snahy byly cennější jejích děl, jichž vůně bohužel tak záhy vyvanula. Konec konců však myslím, že kniha p. Čechova nebyla právě nejnutnější. *V. K.*

JAR. ŽELIVA: »Polární země.« Verše. Náklakladem Hanáckého knihkupectví J. Pátka ve Vyškově 1907. Cena 1 K.

Nejvýznačnějším znakem knihy té je — řekl bych — neurčitost a nejasnost. Nerozumíte autoru, co chce jí říci. Ani názvu knihy dobře nechápete; je snad tou polární zemí autoru svět, či chce tím označiti vlastní své nitro? Ale ani k jednomu ani druhému nevyplývá ze knihy dosti oprávnění. A tak neujasněně působí celý svazek. Obsahuje řadu básniček vesměs krátkých a úsečných, jejichž předmět je nejrozmanitější: bída a beznaděj života, marné touhy a zničené sny, zklamání i opojení láskou — a to vždy jen smyslnou, — hořkost

Digitized by Google

a hnus ze života i palčivá žádost žíti a opít se rozkoší, i potřeba vzpoury a revolt. Ale ta neurčitost. Básník revoltuje a nevíte proč. Je zklamán a nešťasten a nevíte čím. Nikde nevysloví plně příčinu svého smutku a beznaděje ani svých názorů, tužeb a ideálů. Některá místa pak vůbec smyslu postrádají. A při tom nemaluje nejasně, naopak, silnými barvami nanáší a to se zamlouvá. I jeho úsečný pěkný styl, přiléhavost verše, zvučnost a nehledanost rýmu a smysl pro sladěnost rhytmu dávají tušiti — snad — rozeného básníka. *V. K.*

GEORGES RENARD: »Má-li člověk svobodnou vůli?« Přeložil Václav Černý. Nákladem knihkupectví Boh. Chraštiny v Náchodě. Cena K 1·—.

Zeptejte se našeho průměrného člověka: Jsi přívržencem svobodné vůle či deterministou? — a pohlédne na nás v úžasu. Především nechápe, co je to být deterministou a za druhé: jak možno se ptáti na takové věci? Vždyť již v katechismu se učil jako dítě, že má každý svobodnou vůli a tolik lidí je téhož názoru. Ale již i v tom katechismu je háček: — bůh ví napřed, co bude — a on sám uznává, že některé kony jsou určeny okolnostmi (povahou, vychováním a j.) a již to je počátkem determinismu. Věc není tedy tak rozhodnuta, jak by se zdálo, a nutno ji rozřešiti; duch rozhodný a nepolovičatý nemůže přes ni přejíti k dennímu pořádku. Je to tak důležité. Představte si jen: buď má člověk svobodnou vůli a pak zavrhněme každou polehčující okolnost při špatných činech; člověk je suverénem a nepodléhá ničemu, upřete tedy vlivy povahy, dědičnosti, stáří, letory. Anebo je jeho každý čin determinován (určen) a pak jsou snad nespravedlivé dnešní společenské řády, soudní soustava, oslavování velikánů. Anebo snad je každý čin napřed určen — staňme se fatalisty? — Vezměte si knížku Renardovu: bude vám jasno. Je deterministou a dokazuje tu především rozdíl determinismu a fatalismu, dále že determinism existuje, dokazuje ho usuzováním i analysou, vyvrací, že svobodná vůle je zjištěna vědomím a dovozuje zejména mravní a sociální důsledky své soustavy i nemožnost smířiti protivná ta učení: svobodnou vůli s determinismem. Vše, co píše, je pravdou a skvostně podanou. Autorův vtip, ironie, pravý francouzský esprit hravě seznamuje nás s jeho filosofií a ničí a přivádí ad absurdum námitky protivníkovy, stejně jako jeho vědecká logika je vyvrací. A co zejména se mi líbí, jsou slova o běžné filosofii a jejím slohu: »barbarský proto, že nesrozumitelný,« a že všude se snaží nebýti barbarským. — Knížka krásná, ideálně lidově vědecká velmi schopná každého přesvědčiti a učiniti deterministou, tak jako i mne by jím byla učinila — kdybych jím nebyl již dávno. *V. K.*

V. MRŠTÍK: »Zlatá nit.« Fragmenty a hrst epigramů. Nakladatel J. Otto v Praze. 1907. Cena K 1·80.

V knihovně »Lumíra« vyšla zajímavá ta kniha, která rozhodně nevzbudí žádného zájmu v širších vrstvách čtenářstva, ale která vyhledávána dychtivě bude těmi, kteří zajímají se o vynikající zjevy v naší literatuře, o její zákulisí, abych tak řekl, těmi intelligentními čtenáři, jimž pojem znáti literaturu kryje se s pojmem proniknouti úplně povahu spisovatelů, spřesniti si jejich charakter, přísně vymeziti jejich názory, sklonnosti i záliby. A těm bude vítanou tato kniha autora »Pohádky máje«. Jako na zlaté niti navlečeny jsou tu drobné příběhy, krajinky, dojmy, nálady, reflexe, kontemplace, i názory, i anekdoty, i epigramy. Zvláštní kouzlo intimity jí proniká a sbližuje nás s autorem. A třeba že mnohé z těch nálad a příběhů jsou pro vás bezvýznamny a třeba že snad s mnohým z jeho názorů nesouhlasíte, cítíte, kterak drobnosti ty jsou blízky jeho srdci, kterak s láskou je psal a i to zdůrazňuje jich cenu a bude zajisté na místě neposledním jedním z důvodů, že jako na zlaté niti veden zájem čtenářův udrží se až do konce. *V. K.*

M. JAHN: »Duhová vidma.« Román. »Salonní bibliotéka« čís. 89. Nakladatel J. Otto v Praze. 1907. K 3·20.

Problém románu je: manželské štěstí. Jak někdy blízko je lidem a jak těžko ho dosáhnouti. A tak i zde. Ty dvě povahy, tak dobré a tak různé zároveň nikdy se nesejdou, nikdy se nepochopí... A přece šli za sebe z lásky. V tom právě vězí ta tragika života, že člověk najde poušť, kde čekal ráj. Přítomný román má býti románem ženské duše. A věru, že ta je pěkně vystižena. Nejprve jak vyrůstá ta roztoužená dívka s odvážnými ambicemi do budoucna, pak žena, milující a nechápaná, slevující ze svých snů a toužící jen po troše pochopení a proniknutí, a pak po smrti mužově, žena deprimovaná utrpením i výčitkami, jež jí okolí předhazuje, která se zavěsí na jedinou myšlenku, v níž vidí své štěstí a když to jí uniká, nervově nemocna a snad šílena končí sebevraždou. — Pěkně vystiženy jsou povahy manželů i okolí, líčení pěkné a umírněné; v celé knize není ani stopy po líčení jakýchsi nesnázích hmotných, jen rozpory duševní a přece nám ukazuje velmi přesvědčivě, že kolem nás v takových »spokojených« rodinách je tragedií více, nežli lze tušiti. I vlivu dědičnosti, jejž Zola ve svých Rougon-Macquartech dokazoval a s takou vervou uvedl do literatury, je zde dotčeno; není osou, jako je spíše jemně vycítěno a umělecky podtrháváno. Hořkost života vane na nás z té knihy a její tenor je, že není strašnějšího osudu v životě nad ten, zůstati nepochopen. *V. K.*

CAMILLE FLAMMARION: »Konec světa.« Přel. B. M. Weigert. »Spisy C. Flammariona II.« Nakladatelství Hejda a Tuček v Praze. Cena K 2·60.

»Konec světa« není českému čtenáři novinkou. Jeť toto již druhé jeho vydání a nyní vychází dokonce již i třetí. Nasvědčuje to tomu, že dílo přítomné je hodně žádaným. A věru, že toho zasluhuje ten odvážný sen francouzského hvězdáře-poety, kde jeho duše, nedbajíc úzkého jí omezení naší doby, zalétá nezkrocenou silou přes hranice staletí a tisíceletí celých věků a epoch, přes miliony let, a kde odhaluje tak jasně a přesvědčivě, tak úchvatně a plasticky onu pravděpodobnou budoucnost naší planety, dějiny jejího lidstva, její převraty, nebezpečí i — konec! Ano, ten konec, konec strašlivý, při pomyšlení na nějž rozum člověka se staví. A líčí (kapitoly ty stojí nejvýše) slohem biblicky velebným ten konec. Ale on sám věří v nesmrtelnost duše, jako věří, že vesmír hmotný je jen přípravou pro vesmír psychický, věčný a trvalý. A tak vlévá mír a utišení do duší těm, kteří věří jako on. A kdo nevěří, — tomu rozvírají se čtením nekonečné horizonty, strašná perspektiva do prázdna a nejistoty a děsná ta skutečnost leží mu na prsou jako kámen, drtící hroznou svou silou jeho epigonské »já«, a člověk, zdrcen a zhroucen v sebe cítí se býti menším, nežli jeden z těch »mravenců, hovořících o dějinách Francie« ... *V. K.*

ANDRÉ THEURIET: »Kniha krajanky.« Přel. Vl. Rovinský. »Sborníku světové poesie« svazek 93. J. Otto v Praze. 1907. K 1·50.

Ten delikátní, jemný Theuriet, jak ho známe zejména z jeho krásných, smavých povídek tu na vás hovoří z každého řádku. Taková silná, milá a známá vůně se rozlévá celou knihou jako vůně mateřídoušky na rodné mezi. Básně tyto věnovány jsou krajance, velké a oddané lásce k ní, ne bouřné, ale tak klidné a hřející, jako láska k té rodné zemi. Přítomný svazek »Sborníku« obsahuje mimo »knihu krajanky« ještě jiné dvě sbírky: »Krajinské ptáky« a »Drobné básně«. Ale všechny ty básně, nejsou nežli jedinou obětí srdce zaníceného láskou k rodné hroudě a výrazem obdivu všemu tomu, co kraj ten mu skytá: ať jsou to výhledy do kraje, jeho květy, krajinští ptáci či konečně »jeho krajanka«. A celá kniha proniknuta tou láskou je srdci tak milá a hřeje ... *V. K.*

Digitized by Google

Moravsko-slezská revue. Brno, Mor. Ostrava. Roč. IV. Již dávno bylo přáním mor. intelligence míti takový časopis, který by v sobě soustřeďoval a výraz dával všem kulturním a osvětovým snahám Moravy a Slezska. Sen tento došel před třemi roky svého splnění. Byla to »Moravsko-slezská revue«, která po tři léta vyplňovala svědomitě své poslání. Avšak, jak se zdá, nedostačovala, či, lépe řečeno, její tvůrci chtěli ji míti ještě výše na onom vrcholu, zkad by plně přehlížela všechny ty obzory života kulturního, národnostního i hospodářského. Proto tedy přizván byl do redakce literární odbor »Klubu přátel umění v Brně«, jehož jménem budou redigovati část literární a uměleckou umělci vynikajících jmen a vzácných kvalit: bratří Mrštíkové. Část revuální řízena bude redakcí dosavadní Ot. Skýpala.

První číslo přináší cenné příspěvky: Sv. Čecha »Z jitřních písní«, báseň to při úpravě sbírky do tisku nezařazenou, básně z literární pozůstalosti Merhautovy, práce z péra M. Jahna, Al. i V. Mrštíka, E. Sokola, J. Mahena, L. Quise, a bystře redigovaný »Komentář« umělecký a literární. Věru, silná a umělecká ruka nové redakce je zde patrna. *V. K.*

* * *

Žil jsem.

Myslím, že nejen u pisatele těchto řádků, ale u všech lidí, routinovaných v literárním trhu, dávno už pozbyly ne-li důvěry, tedy aspoň pozornosti předmluvy a prospekty, kterými se do světa uvádějí nové publikace. Ale onehdy dostal jsem do rukou jakýsi zelený sešit ladného formátu a uvnitř na prvé straně utkvělo oko na nezvyklém oslovení: Drazí Krajané! Počal jsem čísti proslovení pod tímto nadpisem — a za chvíli cele byl jsem chycen jedinou kratičkou větou o dvou slovech: »Žil jsem«.

Jaký je to autor, jenž píše v čelo své práce toho hrdé slovo, tak obsažné a zodpovědné? To rčení »Žil jsem« v duši chápající neznamená toliko »byl jsem, uplynulo tolik a tolik let mého života« — nýbrž také to, že ona léta neplynula nadarmo, že byla vyplněna. A když po té krátké větě četl jsem další, prostými, cele přesvědčujícími výrazy hlásající že jdou od srdce a tím razící si cestu k srdci — pojal jsem plnou důvěru ke knihám, které uvádějí.

Je to vzácný náš krajan E. St. Vráz, jenž pozdravuje nás těmi srdečnými a významnými slovy v předmluvě ke své nové knize »Exotické povídky«, která současně s knihou pro mládež »Z dalekých světů« právě počala vycházeti. Při oblibě, které se Vráz osobně i svým dílem těší v kruzích nejširších, není vlastně třeba upozorňovati čtenářstvo zvlášť na tyto publikace, nebo jistě samo již dychtivě sahá po novém díle svého miláčka. Ale přece provázíme tyto dvě knihy úvahou obzvláště radostnou, neboť shledáváme v nich Vráze na poli novém, na poli ryze belletristickém, a přesvědčení o jeho kvalitách můžeme jej v tomto novém oboru sledovati bez obavy před sklamáním.

Vráz, ten šťastný, jemuž přáno bylo shlédnouti takořka celý dostupný svět, plní tu svůj dávný slib a jímavou formou přináší vlasti své nejkrásnější, co pozoroval a zažil v cizích zemích. Tam, kde jiný spisovatel nahrazuje fantasií, podává Vráz prostě kus svého života — neboť on žil a vznešená jeho duše stvářela tento život v uměleckou formu.

Pamatujeme velmi dobře rozruch, který Vráz způsobil, když poprvé — as před patnácti lety — vrátil se k delšímu pobytu do Čech. Kouzlo jeho sympatické osobnosti, jeho poutavý, přístupný a duchaplný způsob, kterým dovedl vypravovati o svém bohatém životě, rázem podmanil si kruhy nejširší. Jest málo lidí takových, jako Vráz, aby — sledujíce neodolatelnou touhu po pouti světem — dovedli ji sledovati s očima tak otevřenýma a sklízeti v ní kořist tak bohatou, vždy s podstaty věci vyrvanou. Tehdy byl Vráz zasypáván nesčíslnými prosbami neznámých, aby vzal je s sebou na ty svoje zázračné krásné cesty — houfně nabízely se mu duše nejoddanější, prodchnuté kouzlem dobrodružné honby. Vráz přijímal tyto projevy se shovívavým, trochu bolestným úsměvem. Neboť — ač toho nikde nezatajil — přece jen on sám chápal, jakými svízelemi, hořem a utrpením promíseno bylo to, co na svých cestách zažil. Arciť, v jeho vypravování i to utrpení bylo vábným a krásným.

Sám potom opět dal se na pouť za touhou a štěstím — a nalezl svoje štěstí. Užívaje ho nyní v sladkém odevzdání vzpoměl svým zlatým srdcem těch, kteří kdysi toužili s ním a pro které slibem svým si umínil učiniti je účastníky nejkrásnějších partií svého života, jichž osobně účastny býti nemohli. To jest ten slib, který nyní plní dvěma knihami — pro velké i malé.

Vydáváme poslední číslo ročníku III. Tři leta již „Pražská lidová revue“ slouží vznešené myšlénce kultury. Ocenění významu této osvětové práce ponecháme jiným činitelům; chceme pouze na sklonku III. ročníku konstatovati, že průběhem těchto 3 let neodbočili jsme od původního svého programu, který jsme tlumočili v 1. čísle ročníku I. a chceme i na dále mu zůstati věrni. A to je, myslíme, pro redakci nejpotěšitelnějším faktem, který může po tříleté činnosti konstatovati.

I. číslo ročníku 4. vyjde kolem 15. prosince t. r. v nádherné úpravě a s rozšířeným ještě obsahem. Předplatné K 3·60 přes to, že opětně byly zvýšeny ceny papíru, zůstane nezměněno. Redakce.

Nejlepší a nejnovější SUKNA.

:: Žádejte o vzory ::
a přesně adresujte

J. Skorkovský,
první zasílatelský
:: závod suken ::
V HUMPOLCI.

Digitized by Google

FRANCOUZSKY, ANGLICKY, VLAŠSKY, RUSKY, ČESKY, NĚMECKY, POLSKY, MAĎARSKY,

BERLITZ SCHOOL

ÚŘEDNĚ POVOLENÝ ÚSTAV V PRAZE.

■ SPÁLENÁ ULICE 3. ■

NOVÉ KURSY POČÍNAJÍ V KAŽDÉ DOBĚ. HODINA NA ZKOUŠKU ZDARMA. — PROSPEKTY FRANKO.

CESTOVNÍ BRAŠNY,

kufry, různé vaky a specialní předměty na cesty vlastní výroby, lovecké brašny, pásy na patrony, pouzdra na pušky, obojky na psy, šňůry a jiné. Peněženky, tobolky na bankovky, doporučenky a jiné. Dámské pásy, ruční kabelky, necessairy.

TOMÁŠ BUREŠ,

závod řemenářský a brašnářský.

Král. Vinohrady, Havlíčkova tř. č. 1.
Praha, Vodičkova ulice číslo 38 n.

— OBRÁZKOVÉ CENNÍKY ZDARMA A FRANKO. —
PĚT NEJVYŠŠÍCH VYZNAMENÁNÍ.

Společenský pivovar pražských sládků

svolává

sedmou řádnou valnou hromadu

svých pp. akcionářů,

která konati se bude v neděli dne 24. listopadu 1907 o 11. hodině dopolední v I. poschodí ve velkém sále Obchodní a Živnostenské komory v Praze 606—I., Pařížská ulice číslo 3 nové.

Pořad jednání:

1. Čtení zápisu VI. řádné valné hromady ze dne 25. listopadu 1906.
2. Zpráva výroční.
3. Zpráva revisorů účtů.
4. Ustanovení jak naložiti s výtěžkem.
5. Doplňovací volby tří členů správní rady na tři roky a jednoho náhradního člena správní rady na jeden rok.

Poznámka: Páni akcionáři, kteří přejí si súčastniti se valné hromady, nechť deponují své akcie bez kuponů od 18. do 21. listopadu 1907 v úředních hodinách buď v kanceláři pivovaru v Braníku, neb u Živnostenské banky v Praze, kde jim vydáno bude potvrzení a legitimace k valné hromadě.

Dle čl. 14. stanov má právo valné hromady se súčastniti a v ní hlasovati jen ten, kdo je majitelem nejméně pěti kusů akcií a jako jich vlastník aspoň tři měsíce před valnou hromadou v knize akcijní je zapsán.

V příčině plnomocníků odkazuje se na čl. 14. stanov. Roční účty s bilancí, pp. revisory prozkoumané dle čl. 28. stanov, jsou od 10. listopadu 1907 čtrnáct dní před valnou hromadou v kanceláři pivovaru v Braníku v úředních hodinách od 8—12 hod. dop. a od 2—6 hod. odpol., v neděli od 9—11 hod. dopol. pp. akcionářům k volnému nahlédnutí vyloženy.

Správní rada.

Digitized by Google

Nejlevnější a největší obchodní dům pražský firmy

J. NOVÁK

Vodičkova ulice číslo 34.

Nákupy zboží ve velkém umožňuji mně následující novotiny pro podzimní a zimní období 1907 = za neobyčejně levné ceny prodávati. = **Konfekce — prádlo — obuv — klobouky** (nejnovějších tvarů). — **Modní látky** vlněné — soukenné — hedvábné — prací. (Vzorky zdarma a franko.) — **Plátenické a bílé zboží — kapesníky — vyšívání. — Nábytek — zrcadla — hodiny obrazy — lampy. — Záclony — koberce — pokrývky — přikrývky. — Galanterní ozdobné a přepychové zboží. — Gramofony — fonografy — hračky. — Toiletní potřeby. — Turistické a sportovní potřeby. — Kuřácké potřeby.**

Ku zkoušení konfekčního zboží zvláštní zkušební síně.

Největší obchodní dům pražský firmy

J. NOVÁK

Vodičkova ulice čís. 34.

Račte si prohlédnouti výkladce a nový vestibul největšího obchodního domu pražského firmy

J. NOVÁK

Vodičkova ulice číslo 34.

Buffet v 1. patře největšího obchodního domu pražského firmy

J. NOVÁK

Vodičkova ulice čís. 34.

Majitel, vydavatel a zodpovědný redaktor JOSEF PÁVEK. — Tiskla »POLITIKA« závod tiskařský a vydavatelský v Praze.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Ap
52
P693
V.3

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305

Digitized by Google

Digitized by Google